

**SPOLEČENSKOVĚDNÍ RECENZOVANÝ ČASOPIS
PRO MORAVSKO-SLOVENSKÉ POMEZÍ**

**SLOVÁCKO
LVII
2015**

SLOVÁCKÉ MUZEUM UHERSKÉ HRADIŠTĚ

Slovácko 2015

Společenskovědní recenzovaný časopis pro moravsko-slovenské pomezí • Ročník LVII • Vychází 1× ročně • Vydalo Slovácké muzeum v Uherském Hradišti, příspěvková organizace, Smetanovy sady 179, 686 01 Uherské Hradiště dne 17. 6. 2016 • Odpovědný redaktor: Ivo Frolec • Tajemník redakce: P. Číhal • Redakční rada: P. Číhal, J. Čoupek, I. Frolec, M. Frolcová, L. Galuška, R. Habartová, T. Chrástek, M. Kondrová, M. Martykánová, H. Myslivečková, Z. Pokluda, L. Poláček, B. Rašticová, M. Šimša, L. Tarcalová, M. Vaškových, E. Večerková, A. Vyskočil • Tisk Vladimír Šopík – LD Studio, Svatopluka Čecha 78, 687 24 Uherský Ostroh • Náklad 250 ks

ISBN 978-80-87671-28-3

ISSN 0583-5569

OBSAH

Etnologie

<i>Petra Hrbáčová</i> : Svatební čepce na Strážnicku	11
<i>Terézia Gabrhelová</i> : Vystěhovalectví Moravských Kopaničářů do USA v první čtvrtině 20. století	23
<i>Jiří Jilík</i> : Vlčnovská jízda králů v díle Jana Jančí	39
*	
PhDr. Eva Večerková, CSc. jubiluje (<i>Ludmila Tarcalová</i>)	49
K narozeninám Olgy Floriánové (<i>Marta Kondrová</i>)	57
Petr Číhal, ed. Léčení a léčitelství v lidové tradici (<i>Luboš Kafka</i>)	63
Ludmila Tarcalová. Tradiční úprava hlavy II., 3. část. Úvazy tištěných šátků na Moravě (<i>Marta Kondrová</i>)	64
Lubomír Tyllner, ed. Velké dějiny zemí Koruny české. Tematická řada: Lidová kultura (<i>Ludmila Tarcalová</i>)	67
Léčení a léčitelství v lidové tradici (<i>Irena Ochrymčuková</i>)	71
Lidový oděv na Moravě 1850–1950 (<i>Ludmila Tarcalová</i>)	73
Budoucnost tradice – recenze výstavy (<i>Bjørn Sverre Hol Haugen</i>)	75

Archeologie

<i>Jaroslav Bartík, Tomáš Chrástek, Lenka Běhouňková, Blanka Rašticová, Hana Nohálová, Jiří Novotný, Hanuš Vavřík</i> : Středověké opevnění Uherského Hradiště ve světle archeologického výzkumu v ulici Dlouhá	79
<i>Jaroslav Bartík, Tomáš Chrástek, Lenka Běhouňková</i> : Dvě koncentrace středověkých kovových artefaktů v zázemí hradiska sv. Klimenta	119
<i>Jaroslav Bartík, Lenka Běhouňková, Jiří Novotný, Hana Nohálová</i> : Záchranný archeologický výzkum na Hradním náměstí v Uherském Brodě	133
<i>Dana Menoušková</i> : Dva raně novověké kachlové motivy z Uherského Hradiště	151
*	
Vilém Hrubý 18. 11. 1912 – 23. 9. 1985 (<i>Luděk Galuška</i>)	161
Miroslav Plaček a kolektiv. Veselí nad Moravou: středověký hrad v říční nivě (<i>Lenka Běhouňková</i>)	162
Projekt „Velká Morava a 1150 let křesťanství ve střední Evropě“ a výstava „Velká Morava a počátky křesťanství“ (<i>Tomáš Chrástek</i>)	164

Historie

<i>Zuzana Křenková</i> : Konvent františkánů observantů ve středověkém Uherském Hradišti	169
<i>Dalibor Hodeček</i> : Dějiny sýpky a někdejšího panského sídla v Louce	183
<i>Lukáš Čoupek</i> : Hospodaření obecních samospráv na velehradském panství v první polovině 19. století	201
<i>Miloslav Pojsl</i> : Od lapidária na Velehradě k Martyrionu	215
*	
Vzpomínka na historika Josefa Harnu (<i>Lubomír Slezák</i>)	231
Jiří Čoupek. Dějiny Pitína a přífařených obcí Hostětína a Šanova (<i>Radovan Jančář</i>)	233
Radovan Jančář. Bánov: kroniky promlouvají (<i>Lukáš F. Peluněk</i>)	234

Velká válka a Slovácko (nové literární obzory) (<i>Lukáš F. Peluněk</i>)	236
Výstava Dobývání města Uherské Hradiště ve Slováckém muzeu (<i>Jiří Mitáček</i>).	240
Výstava Ostroh 740 (<i>Ludmila Hobzová</i>).	242

Dějiny umění

<i>Andrea Husseiniová</i> : „Mešní roucho čili kasule...“ Liturgické textilie 17. století ze sbírky Moravské galerie v Brně	247
*	
Léto 2015 v Galerii Slováckého muzea (<i>Milada Frolcová</i>)	257
Hradišští „umprumáci“ v galerii Orlovna v Kroměříži (<i>Milada Frolcová</i>)	262

Muzejnictví

<i>Ivo Frolec, Iveta Mátlová</i> : Slovácké muzeum v roce 2015, výroční zpráva	273
<i>Blanka Rašticová</i> : Digitalizace fondů paměťových institucí Zlínského kraje.	289
<i>Marta Kondrová</i> : Mistr tradiční rukodělné výroby Zlínského kraje za rok 2015	291
<i>Marta Kondrová</i> : Digitální mapa tradiční kultury. Společný projekt Slováckého muzea a Centra tradičnej kultúry v Myjave	295
<i>Jan Káčer</i> : Úskalí realizace stavby expozičních objektů Muzea v přírodě Rochus	299
<i>Terézia Gabrheľová</i> : Geografický informační systém tradiční lidové kultury (1750–1900)	309
<i>Jan Káčer</i> : Centrum péče o tradiční lidovou kulturu Zlínského kraje v roce 2015.	311
<i>Petr Číhal</i> : Ceny pro stálou národopisnou expozici Slovácko	315
*	
Výběrový přehled publikací vydaných v roce 2015 (<i>Iveta Mátlová</i>)	317
Výstavy Slováckého muzea v roce 2015 (<i>Blanka Rašticová</i>).	327
Nabídkový list publikací a CD Slováckého muzea v Uherském Hradišti (<i>Iveta Mátlová</i>)	329
Technické pokyny redakce pro publikování v časopisu Slovácko (<i>Redakce</i>)	339

SUMMARY

Ethnology

<i>Petra Hrbáčová</i> : Wedding Headdresses in the Region of Strážnice.	11
<i>Terézia Gabrhelová</i> : Emigration of the Inhabitants of Moravské Kopanice into the USA in the First Three Decades of 20th Century	23
<i>Jiří Jilík</i> : Vlčnov Ride of the Kings in the Work of Jan Janča	39
*	
Messages	49

Archeology

<i>Jaroslav Bartík, Tomáš Chrástek, Lenka Běhouňková, Blanka Rašticová, Hana Nohálová, Jiří Novotný, Hanuš Vavrčík</i> : Medieval Fortification of Uherské Hradiště from the Archaeological research in Dlouhá Street point of view	79
<i>Jaroslav Bartík, Tomáš Chrástek, Lenka Běhouňková</i> : Two Concentrations of Medieval Metallic Artefacts in the Background of St. Kliment Hillfort	119
<i>Jaroslav Bartík, Lenka Běhouňková, Jiří Novotný, Hana Nohálová</i> : Rescue Archaeological Research in Hradní Square in Uherský Brod.	133
<i>Dana Menoušková</i> : Two Early Modern Times Tile Motifs from Uherské Hradiště	151
*	
Messages	161

History

<i>Zuzana Křenková</i> : Convent of Franciscan Observants in Medieval Uherské Hradiště	169
<i>Dalibor Hodeček</i> : The History of the Granary and Former Manor in Louka.	183
<i>Lukáš Čoupek</i> : Management of Municipal Local Governments in Velehrad Domain in the First Half of 19 th Century	201
<i>Miloslav Pojsl</i> : From Lapidarium in Velehrad to Martyrium	215
*	
Messages	231

History of Art

<i>Andrea Husseiniová</i> : „ <i>Mass Vestment or Casula</i> ...“ Liturgic Textiles from 17 th Century in the Collections of the Moravian Gallery in Brno.	247
*	
Messages	257

Museums

INHALTVERZEICHNIS

Ethnologie

<i>Petra Hrbáčová</i> : Hochzeitshauben in Strážnice und Umgebung	11
<i>Terézia Gabrhelová</i> : Auswanderungswelle aus dem Mährischen Kopanice in die USA im ersten Drittel des 20. Jahrhunderts	23
<i>Jiří Jilík</i> : Der Königsritt in Vlčnov im Werk von Jan Janča	39
*	
Nachrichten	49

Archäologie

<i>Jaroslav Bartík, Tomáš Chrástek, Lenka Běhouňková, Blanka Rašticová, Hana Nohálová, Jiří Novotný, Hanuš Vavrčík</i> : Die mittelalterliche Stadtbefestigung von Uherské Hradiště im Licht archäologischer Grabungen in der Dlouhá-Straße	79
<i>Jaroslav Bartík, Tomáš Chrástek, Lenka Běhouňková</i> : Zwei Konzentrationen Metallartefakte im Einzugsgebiet der Burgstätte Sankt Kliment	119
<i>Jaroslav Bartík, Lenka Běhouňková, Jiří Novotný, Hana Nohálová</i> : Archäologische Rettungsgrabung auf dem Platz Hradní náměstí in Uherský Brod	133
<i>Dana Menoušková</i> : Zwei frühneuzeitliche Kachelmotive aus Uherské Hradiště	151
*	
Nachrichten	161

Geschichte

<i>Zuzana Křenková</i> : Konvent der Franziskaner-Observanten im mittelalterlichen Uherské Hradiště	169
<i>Dalibor Hodeček</i> : Geschichte des Speichers und ehemaligen Herrensitzes in Louka	183
<i>Lukáš Čoupek</i> : Wirtschaftsführung der Gemeindeselbstverwaltungen in der Herrschaft Velehrad in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts	201
<i>Miloslav Pojsl</i> : Vom Lapidarium in Velehrad zum Martyrion	215
*	
Nachrichten	231

Kunstgeschichte

<i>Andrea Husseiniová</i> : „Messgewand oder Kasel...“ Liturgische Gewänder des 17. Jahrhunderts aus der Sammlung der Mährischen Galerie Brünn	247
*	
Nachrichten	257

Museum

ETNOLOGIE

SVATEBNÍ ČEPCE NA STRÁŽNICKU

Petra Hrbáčová, Národní ústav lidové kultury, Strážnice

Jednou ze zajímavých součástí tradičního lidového oděvu na Strážnicku je svatební čepce. Jedná se o obřadní pokrývku hlavy, která sloužila k čepení nevěsty a později tvořila součást slavnostního kroje mladé ženy. Tyto bohatě zdobené čepce byly velice nákladnou záležitostí. V rámci Strážnice a jejího okolí existovaly rozdíly jak ve vzhledu čepců, tak v jejich využití. Pro strážnické čepce bylo charakteristické úzké časové rozmezí, ve kterém jej žena mohla oblékat, v okolních obcích bylo jejich uplatnění širší.

Čepce je jedním ze základních prvků ženského lidového oděvu. Byl znakem vdané ženy a jako takový tvoří součást ženských krojových kompletů na velké části jihovýchodní Moravy. Ještě na počátku 19. století se používal na daleko širším území než v současnosti, s rozmachem tureckých šátků v druhé polovině 19. století však z mnoha oblastí vymizel nebo byl zatlačen do pozadí.

Čepce můžeme podle jejich funkce rozdělit na několik kategorií. V prvním případě čepce slouží pouze jako podklad pod šátek, který pomáhá formovat do požadovaného tvaru a na vzhledu se přímo nijak neuplatňuje. V tom případě jej nosí i svobodné dívky. Jindy přímo esteticky dotváří úpravu hlavy. Je uvázán pod šátkem nebo šátkou, zároveň je ale nějakým způsobem viditelný, např. na Horňácku pod šátkou při pohledu zezadu, na Strážnicku krajkovým okrajem vybíhajícím zpod šátku na skráních. Zpravidla jej nosí pouze vdané ženy, ale např. na Kyjovsku i Horňácku je součástí oděvu i u svobodných dívek.

Žena z Petrova, nedatováno. Foto J. Chlud, NÚLK Strážnice.

Žena ze Strážnice, nedatováno. Foto J. Chlud, NÚLK Strážnice.

V některých oblastech je pak možno čepce nosit zcela samostatně jako plnohodnotnou pokrývku hlavy. Např. na Kyjovsku jej ke svátečnímu kroji zcela běžně oblékají svobodné i vdané ženy i malá děvčátka.¹ Jiným případem je uplatnění čepců ve Strážnici a přilehlých obcích Petrov, Sudoměřice a Radějov. V těchto lokalitách se ke slavnostním příležitostem oblékaly honosně zdobené svatební čepce, které byly výsadou pouze mladých vdaných žen.² V současné době se nosí už jen výjimečně a jedná se tak o poměrně málo známou krojovou součástku. Navíc vzhledem ke své nákladnosti nebyly tyto čepce nikdy rozšířeny všeobecně, a tak jich ani v terénu není velké množství.

Nepříliš početná, ale o to zajímavější kolekce svatebních čepců se nachází ve sbírkách Národního ústavu lidové kultury ve Strážnici (dále jen NÚLK). Jedná se o pět čepců ze Strážnice, dva z Petrova, jeden ze Sudoměřic a jeden nelokalizovaný čepce, který ale jistě pochází z některé z obcí v okolí Strážnice. Na základě analýzy těchto sbírkových předmětů, terénního výzkumu, archivních a ikonografických pramenů můžeme podat popis vývoje a funkce této zajímavé oděvní součástky, které zatím v etnografické literatuře byla věnována minimální pozornost.

Podle Klvaňova členění slováckých krojů tvoří Strážnice a okolní obce Radějov, Petrov a Sudoměřice samostatný krojový typ. Pro zdejší lidový oděv, tedy jeho ženskou část, je charakteristická silueta poměrně dlouhých sukni zvonovitého tvaru, živůtky s hlubokým výstřihem, rukávce s rukávy zúženými k lokti, tzv. *natahačky* a typický úvaz červených tištěných tzv. *tureckých* šátků. Muži zde nosí úzké soukenné nohavice tmavě modré barvy, krátké vestičky, *kordulky*, s přednicemi ve tvaru písmene O, na svátek košile s širokými otevřenými rukávy. Pro město Strážnici je typická střídma barevnost, jednoduchost ve výzdobě, menší množství výšivky, používání hedvábných a polohedvábných materiálů, brokátů apod. Naopak okolní obce, ve kterých se nosí stříhově prakticky totožné součástky, jsou charakteristické pestrou kombinací barev i materiálů, používáním většího množství dekorativní galanterie a dalších výzdobných prvků, výšivek, krajek atd.

Pokrývkou hlavy ke zdejšímu ženskému kroji je zpravidla červený *turecký* šátek, vázaný několika různými způsoby. Přesto mezi tradiční oděvní součástky Strážnice a blízkého okolí patří také čepce, které se zde vyskytují ve dvou základních typech. První se nazývá *lébka* a tvoří nezbytný podklad pro úvaz šátku. Jeho účelem je formovat šátek do požadovaného tvaru, k čemuž napomáhá drátěný kruh, tzv. *kotulka*, vložený do zadní části čepce. *Lébkou* nosí jak svobodné dívky, tak vdané ženy.

Druhým typem čepců jsou čepce svatební, které se nosily samostatně. Jde o vysoce reprezentativní oděvní součástku, kterou oblékala žena ve svůj svatební den, popř. i při jiných výjimečných příležitostech. Jednalo se tedy o výsadu vdaných žen. Charakteristické je pro tyto čepce lemování kolem obličeje hustě řasenou krajkou, zadní část, *dénko*, bohatě zdobené „*vypatáčované*“ výšivkou ze skleněných perel a široké dlouhé stuhy, padající na zádech až k okraji sukni.

V Petrově a Sudoměřicích se vedle těchto dvou základních typů nosí i tzv. čepce pod šátek, které oblékaly a dodnes oblékají vdané ženy ke svátečním příležitostem. Stříhově i materiálem jsou podobné svatebním čepcům, jen nemají stuhy a celkově jsou daleko méně zdobené. Váže se přes ně *turecký* šátek, takže při výsledné úpravě zpod šátku na skráních vybíhá hustě skládaná krajka.

Ač jsou zmiňované typy zdejších čepců vizuálně i funkčně odlišné, nepochybně historicky vycházejí z jednoho základu. Této teorii napovídá jednak jejich stříhová jednotnost, ale také vědomí historických souvislostí. Z archivních pramenů je zřejmé, že čepce nošené samostatně nebo v kombinaci se šátkou, se ve Strážnici a pravděpodobně tedy i v jejím blízkém okolí běžně oblékaly ještě v první polovině 19. století.³ Zásadním zdrojem informací

o oděvu na Strážnicku v období kolem let 1840–1850 jsou rukopisy Klvaňových dotazníkových výzkumů, které jsou pro městečko Strážnice z pera tří autorů.⁴ Z okolních obcí zachycují dotazníky pouze Sodoměřice a Radějov, kde se ale k roku 1850 uvádí кроj hornáckého typu. Informace nejsou vždy zcela jasné, někdy si i protirečí, což je nepochybně dané retrospektivním záznamem.⁵ Pokud však údaje z dotazníků shrneme, můžeme z nich vyvodit tyto závěry: kolem poloviny 19. století se nosily šatky, děvčata na holé hlavě, nevěsty a vdané ženy na čepci. Čepce byly bílé s krajkami, přes ně se ale místo pentlí vázala šatka. Na všední den popisují pro mladé vdané ženy čepce z „*kartůnu*“, zdobené na okrajích krajkou bez pentlí. V této době se ale už také nosily tištěné bavlněné šatky (*tolarové*,⁶ později *turecké*), připevněné na *lébce*, která přitahovala *kotulku* z vlasů do tvaru tzv. *dénka*. Zprávy ze Sodoměřic popisují pro toto období bílou šatku podobnou prostěradlu, na krajích červeně vyšitou, opatřenou krajkami. Nosila se na čepce ve všední den i ve svátek.

Nejstarší ikonografické doklady zobrazující svatební čepce jsou historické fotografie. Zpočátku 20. století jsou to zejména ateliérové snímky strážnického fotografa Josefa Relicha, který ve městě působil od roku 1906 do roku 1911. Po něm převzal ateliér Rudolf Navrátil, který svou činnost ukončil v roce 1914. Do let 1910 až 1961 spadá působení fotografa Jaroslava Chluda.⁷ Na snímcích těchto autorů jsou zachyceny novomanželské páry ze Strážnice ve svátečním kroji, ženy mají na hlavě svatební čepce. Ač se čepce nosí s pentlemi na zádech, ženy se nechávaly fotit s pentlemi přehozenými dopředu, aby bylo viditelné jejich bohaté zdobení. Tato skutečnost nám umožňuje sledovat vývoj podoby čepců v průběhu celé první poloviny 20. století. Snímky však bohužel zachycují pouze páry ze Strážnice.

Z okolních obcí existuje dokladů minimum. Nejstarším známým snímkem je fotografie E. Horského, datem vzniku spadající pravděpodobně do počátku 20. století. Zobrazuje mladou ženu z Petrova v čepci se stuhami přehozenými přes ramena.⁸ Několik dalších snímků, pocházející z pozůstalosti fotografa J. Chluda, je bez datace a lokalizace, takže pouze srovnáním s čepci uloženými ve sbírkách NÚLK můžeme dodatečně alespoň přibližně určit lokalitu.

Dalšími obrazovými prameny jsou obrazy Joži Uprky a Antoše Frolky. Uprka v roce 1916 vytvořil obraz Žena z Petrova, zachycující postavu ve svátečním kroji a v čepci. V témže roce namaloval v rámci série vázání šátků hlavy petrovských žen. Strážničanky v čepcích zachytil na pohlednici Antoš Frolka z roku 1919. Skupinka mladých žen spolu rokuje před kostelem.⁹ Vzhledem k uvolněnému stylu obou autorů nejsou na obrazech zřetelné detaily, nicméně barevnost a charakter čepců i použitého materiálu jsou zde patrné. Cenné je také zachycení oděvních součástí a kroje, který se k čepci oblékal.

Čepce ze Strážnice a okolí mají obdobný stříhový základ. Tvoří jej ležící obdélník, vertikálně rozdělený přibližně na třetiny. Prostřední část je na horním okraji tvarovaná do oblouku a po zřasení tvoří *dénko* čepce. Vrchní hrany krajních částí se spolu sešívají a na hotovém čepci tvoří šev nad čelem. Boční strany obdélníku tvoří část čepce lemující obličej, spodní strana je spodním okrajem čepce. Přizpůsobení tvaru hlavy se tedy docíluje jednak švem nad čelem a k němu kolmým švem na temeni hlavy, ale také stažením dolního okraje čepce tkanicí. Podle tohoto stříhu se šijí jak plátěné *lébky*, tak tylové čepce. Rozdíl je v poměrech jednotlivých stran základního obdélníku a ve způsobu nakládání s látkou v oblouku *dénka*, která se někdy řasí, jindy tvaruje do skladů nebo záševků. Odlišně je také modelován okraj čepce kolem obličjeje.

U mladších strážnických čepců se pak setkáváme s trochu odlišnou podobou stříhu, kdy se čepce skládá ze dvou samostatných stříhových dílů. *Dénko* tvoří stojící obdélník s ob-

loukovitě tvarovaným horním okrajem, na který je ze tří stran našita obdélníková čelenka. Chybí charakteristické zřasení v temenní části.

Svatební čepce se skládají z několika součástí. Na hlavu se nejprve obléká podkladový čepec *lébka*. Stříhově odpovídá výše popsané konstrukci, materiálem je bílé nebo růžové plátno.¹⁰ V zadní části čepce formuje drátěný kruh omotaný plátnem, tzv. *kotulka*. Ve Strážnici je *kotulka* tenká, do čepce pouze volně vložená, v Sudoměřicích a Petrově se širší *kotulka* napevno přišívá k *dénku*. *Lébka* se po nasazení na hlavu pevně utáhne směrem dozadu a tkanice se ováží přes čelo a kolem *kotulky* tak, aby ji pevně zafixovaly a zároveň zvýraznily její tvar. Někdy se *lébka* k vlasům i přišívá.

Na tento podklad se nasazuje vlastní svatební čepec, který je zhotoven z vyšívaného nebo hladkého tylu. Stříh je totožný jako u *lébky*, okraje čepce kolem obličeje jsou ale tvarovány do poměrně výrazných oblouků. V těchto místech je čepec podšíitý 10–12 centimetry širokým pruhem bílého plátna, které má za úkol jej vyztužit a zpevnit. Novější čepce jsou vypodšívkované po celé ploše. Z vrchní části je do těchto partií přišitá 7–9 centimetrů široká barevná stuha. U strážnických čepců růžová nebo modrá, jednobarevná či s bílým vzorem, u čepců ze Sudoměřic a Petrova pestrobarevně vytkávaná s květinovým motivem. U strážnických čepců zhotovených na počátku 20. století se na jednobarevnou stuhu přišívaly kvítky vystřižené z barevných látek a zlatého papíru. V případě růžové stuhu převládá barevnost kvítků modrá, zelená a zlatá, v případě modré stuhu jsou kvítky růžová, zelená a zlatá. Přes stuhu je ještě našita paličkovaná krajka stejné šíře.

Okraj čepce kolem obličeje lemuje hustě naskládaná paličkovaná krajka, tzv. *cangle*. Na její zhotovení byly třeba asi 3 metry paličkované krajky, široké 5–8 centimetrů.¹¹ Krajka se skládala na zvláštním dřevěném stojánku pomocí špejlí do pravidelných mělkých skladů. Krajka musela být silně naškrobená, po naskládání se někdy ještě i napařovala, aby se její

Novomanželé ze Strážnice, 1910. Foto J. Relich, NÚLK Strážnice.

Selská švadlena A. Baňarová vyšívá svatební čepce, nedatováno. NÚLK Strážnice.

tvár lépe zafixoval. I tak je krajka stažena bílou nití, aby se sklady při nošení neuvolňovaly. Podle tvaru krajkového lemu se také dá rozlišit, zdali je čepce ze Strážnice nebo z okolí. Strážničanky nosí krajky na čepci méně stažené, takže čepce se kolem obličeje rozevívá, v okolních vesnicích naopak krajky více přiléhají k obličeji a čepce má tak sevřenější tvar.

V místě, kde se krajka spojuje s čepcem, je u starších strážnických čepců našita úzká růžová nebo modrá stuha, přes kterou vede řetízek ze stříbrného krouceného drátku, kovových plíšků a skleněných perel. Ostatní čepce mají v těchto místech našitu jednu nebo více řad skleněných perel a flitrů. Čepce z okolí Strážnice mají výšivku i na skráních, zpravidla se jedná o hvězdicový či květinový motiv.

Nejbohatší výzdoba se soustředí na kruhové *dénko* čepce. U čepců z přelomu 19. a 20. století je použit zejména stříbrný kroucený drátek, flitry, drobné skleněné korálky, kousky látek. Strážnické čepce zdobí motivy trojlístků, kapek nebo osmiček z drátků, podložených růžovou látkou, doplněné zelenými, červenými, modrými a žlutými korálky. Charakteristická je střídmost a subtilita. U petrovského čepce se projevuje větší zdobnost, celé *dénko* je hustě pokryto korálkovou výšivkou s motivy hvězdic a květů. Používá se drátek, hlavně ale bílé, žluté, zelené, růžové a modré perly, a to jak kulaté, tak ve tvaru zrn. Díky malé velikosti perel i poměrně drobným motivům však i tato výšivka působí uměřeně.

Na novějších čepcích se uplatňuje výraznější výzdoba. Základní rysy jsou stejné – strážnická *dénka* jsou poseta hvězdičkami či kvítky z drátku a perel, petrovská a sudoměřická jsou celoplošně pokryta květinovými a kruhovými vzory. Hojně se používají dlouhé kapkovité či zrnkovité perly a kruhová sklíčka. Výzdobný materiál je větší, hrubší, stejně tak motivy. Celek působí výrazně, honosně až přezdobeně.

Svatební čepce stejně jako *lébka* mají na spodním okraji tunýlek s tkanicí, jejímž stažením do týla se čepce na hlavě fixuje. U strážnických čepců byla původně místo tkanice růžová nebo modrá stuha široká 4 centimetry a dlouhá 2 metry s korálkovou výšivkou na konci. Později se stuha začala nahrazovat tkanicí. Aby však tento prvek z čepení nevymizel, našivaly se obdobné stuhy na spodní okraj *lébky* nebo čepce.

Poslední částí čepce je stuha, *panvla*, dlouhá 3–4 metrů, široká 11–26 centimetrů. Tato stuha se převazuje svrchu přes čepce a v týle se z ní váže velká mašle, jejíž konce splývají na záda až k okraji sukni. Ve Strážnici jsou stuhy jednobarevné, růžové nebo modrozelené či bledě modré, v souladu s barevností čepce. Okolní obce mají stuhu bílou s barevně vyznačeným květinovým vzorem. Po celém obvodu je lemována úzkou bílou krajkou. Stuha je ve středové partii vázaná přes čepce bohatě zdobená, stejně tak na obou koncích. Charakter výzdoby odpovídá výše popsanému zdobení *dének* čepců.

V Sudoměřicích a v Petrově se přidává ještě jedna stuha ze stejného materiálu, obdobných rozměrů i výzdoby, ovšem v kontrastní červené barevnosti.¹² Tato stuha byla původně samostatná, později se začala přišívat ke spodnímu okraji čepce. Při oblékání se nejprve uváže pod čepcem mašle z této stuhy a přes ni se teprve váže mašle ze stuhy bílé. Při pohledu zezadu jsou na zádech vedle sebe položeny čtyři stuhy.

Protože korálky a sklíčky posíté stuhy jsou velice těžké, je nutné je množstvím špendlíků připínat k čepci a k sukni v pase. Po tomto důkladném zajištění čepce drží na hlavě tak pevně, že v něm je možné i tancovat.

Svatební čepce se jako obřadní oděvní součástka oblékal pouze k obřadnímu či svátečnímu kroji. Při čepení měla na sobě nevěsta svatební kroj. Ve Strážnici to byly rukávce, *natahačky*, modrý hedvábný živůtek, bílá mušelínová zástěra a batistová nebo kašmírová sukně.¹³ Po svatbě k čepci oblékala sváteční kroj, na počátku 20. století to byla sukně ze světlé lehké látky s drobným tiskem, hedvábná nebo polohedvábná jednobarevná zástěra, hedváb-

ný jednobarevný živůtek a rukávce, *natahačky*. Dbalo se na to, aby barva sukne byla odlišná od barvy čepce, tzn., aby např. růžové stuhy neležely na sukni růžové barvy. V chladnějším počasí si žena mohla vzít kabátek, tzv. *kamizolu*. Tato základní skladba svátečního kroje zůstala nezměněna, pouze od třicátých let 20. století hedvábné látky nahradil brokát.

V Petrově ženy k čepcům dříve oblékaly rukávce, *natahačky*, zelený živůtek s červenou stuhou, vlněnou červenou sukni, *štofku*, a modrou vyšivanou zástěru. Později se k čepci začaly nosit brokátové sukne a brokátové zástěry, živůtek bílý nebo zlatavý s modrými stuhami. V Sudoměřicích je kroj obdobný.

Svatební čepce šily švadleny, které zpravidla zhotovovaly i jiné krojové součásti. Ve Strážnici i okolních obcích jich bylo několik, každá šila kroje a čepce pouze pro svou vesnici. Kromě šití švadleny někdy čepce i půjčovaly nevěstám, které si tuto nákladnou záležitost nemohly či nechtěly pořídit. Všechny potřebné komponenty, stuhy, krajky, korálky, drátky, zrcátka a flitry se kupovaly v místních obchodech. Toto řemeslo se zpravidla dědilo v rodině či v příbuzenské linii. V Petrově šila čepce na přelomu 19. a 20. století Anna Koštuříková, později A. Javornická, v Sudoměřicích Kateřina Štefková. Ve Strážnici byla jednou z posledních švadlen Anděla Baňarová, rozená Tvrdoňová (nar. 1907). Tato švadlena naučila čepce šít, vyšívat a upravovat svoji snachu Marii Baňarovou (nar. 1932), která se touto činností zabývá podnes.

Vedle vzhledu čepců je neméně zajímavá jejich funkce. Svatební čepce dostávala nevěsta od křtící kmotry. Jednalo se ovšem o nevěsty majetnější, selské. Chudší nevěsty čepce nevlastnily a půjčovaly si ho pouze pro obřad čepení.¹⁴ V Petrově ho kmotra ve svatební den ráno obřadně přinášela na talířku do domu nevěsty. Samotné čepení probíhalo v první svatební den po obědě nebo po večeři v domě nevěsty. Při čepení, stejně jako při celé hostině, seděla nevěsta v koutě. Starší ženy při ní přidržely plachtu či záclonu a za touto záclonou jí na hlavu nasadily čepce. Podle některých informací ze Strážnice při tom ženich nesměl být v místnosti, jiné prameny (Petrov, Radějov) naopak uvádějí, že se schoval pod stolem. Při čepení se zpívalo, celý obřad se končil písní „Jedů chlapani od Budína“. V momentě, kdy se zpívalo „...pod Jeničku ženu vzíti...“ musel ženich rychle přiskočit a sednout vedle nevěsty, jinde k ní přiskočil, uchopil ji za ruku, přeskočili spolu stůl a utekli do síně. Podle informací

Detail výzdoby děnka svatebního čepce z Petrova z roku 1908. Foto D. Rájecký, NÚLK Strážnice.

Detail výzdoby děnka svatebního čepce ze Sudoměřic, třicátá léta 20. století. Foto D. Rájecký, NÚLK Strážnice.

z Petrova spolu vyskočili oknem. Ostatní chlapci se snažili ženicha předejnat, pokud si některý sedl vedle nevěsty dřív, musel ženich nevěstu vyplatit. Starší družba dokonce ženichovi i bránil, chytal ho za nohu apod., jen aby nebyl u nevěsty první. Po začepení nevěsta se ženichem tancovala sólo. Po zábavě se nevěstě čepce sundal, druhý den již měla na hlavě šátek.

Svatební čepce hrál svou roli i ve druhý svatební den. Jednalo se však už o nějaký nepoužívaný starší kus, který si na hlavu nasazoval starší družba převlečený za nevěstu. Starší družička představovala ženicha. Spolu zinscenovali „svatbu naruby“, žertovné zpívání vínků a čepení, při kterém vybírali peníze na zaplacení muziky. Na veřejnosti se pak novomanželka v čepci předvedla první neděli po svatbě v kostele na mši, po které se strážnické páry zpravidla chodily fotit do fotoateliéru.¹⁵

Uplatnění čepců v rámci svatebních zvyků bylo běžné ještě na počátku padesátých let 20. století. V té době stále značná část zemědělského obyvatelstva Strážnice a okolních obcí každodenně nosila lidový oděv. Mladé ženy už často chodily oblékané civilně, přesto, protože byl kroj stále vnímán jako nejslavnostnější oděv, mnoho nevěst na svatbu stále oblékalo kroj. Po zavedení civilních sňatků se na úřad chodilo v nejužším rodinném kruhu v polosvátečním kroji. Církevní sňatek se odehrával s plnou parádou většinou ještě podle tradice ve všední den. V této době si nevěsty zpravidla už vlastní čepce nepořizovaly, ale spíše si je půjčovaly.¹⁶ Kolem poloviny padesátých let 20. století, v souvislosti se zaměstnáním obyvatel, se svatby začínají přesunovat z úterý na sobotu a neděli. Slavnostní návštěva nedělní mše v čepci se pak konala na druhou neděli po svatbě.

V průběhu padesátých a šedesátých let se začaly lidové kroje intenzivněji odkládat, zvláště mezi mladší generací. Přesto bylo stále ještě dost krojových svateb, které byly spojeny s focením novomanželů ve svatebním kroji. Čepení nevěsty přitom už nebylo nutnou součástí svatby. Nebyly ale řídké ani případy, kdy svatba proběhla v civilním oblečení, ale manželé si kromě fotografií v civilních šatech pořizovali i ateliérové svatební fotografie v kroji. Od konce šedesátých let 20. století se už většinou sňatky odehrávaly v civilním oblečení, přesto krojové svatby nebyly vzácností, zejména v okolí Strážnice. Čepení se konalo poměrně často, i když třeba pouze symbolicky.

Svatební čepce byly obřadní součástí, a tudíž pro jejich nošení platila určitá pravidla. Ta se však v závislosti na lokalitě a času měnila. Starší prameny uvádějí, že ve Strážnici žena měla právo nosit čepce ke slavnostnějším příležitostem, jako byla např. účast na svatbě, do okamžiku než se jí narodilo první dítě. Máloukterá jej však nosila déle než měsíc po svatbě.¹⁷ Když se pak neslo ke křtu dítě, zdobenou pentlí z čepce se ovíjela peřinka místo povijanu. Později, v období kolem poloviny 20. století, byly zásady pro nošení čepce méně striktní, pamětnice narozené kolem roku 1930 vzpomínají, že ženy čepce mohly nosit při výjimečných příležitostech přibližně do hranice čtyřiceti let věku. To se však týká pouze Strážnice, v Petrově a Sudoměřicích neměly ženy k nošení svatebních čepců pravidla tak přísná. Řada žen je nosila i do staršího středního věku k nejslavnostnějším příležitostem, jako byly svatby, ale také k církevním svátkům, primicím, obecním slavnostem apod.

Zvyklosti dané tradicí se odrážejí i v současné praxi oblékání čepců. Ženu ve strážnickém čepci dnes máme možnost vidět už pouze v rámci folklorního vystoupení, protože vymizely příležitosti k jeho nošení. V Sudoměřicích i Petrově, kde byla norma volnější a škála příležitostí k jejich uplatnění širší, se čepce dodnes používají při výše uvedených slavnostních příležitostech.

Tato studie vznikla v rámci výzkumné činnosti NÚLK Strážnice v roce 2015.

Poznámky:

- 1 Klvaňa, Josef. Lidové kroje na Moravském Slovensku. In: *Moravské Slovensko*. Díl 1. Praha: Národopisná společnost československá, 1918, s. 217.
- 2 Ze Strážnicka oblast samostatně nošených čepců přechází do sousedního slovenského Záhoří, kde mladé vdané ženy nosily podobný typ čepců. Jsou stejně jako čepce ze Strážnicka z tylu, bohatě zdobené skleněnými perlami a flitry, lemované krajkou a zakončené stuhou s mašlí. Celkový vzhled je však poněkud odlišný. Na hlavu se pod ně pokládá čtvercová obalenka, která po oblečení vytváří jakési „rožky“, jiný je střih čepce, krajka kolem obličeje není skládaná, zdobení má jiný charakter atd.
Analogie nacházíme také na Podluží, kde ženy na svatby nosily ještě roku 1885 čepce, tvarově podobné *rožkům*, které tam dodnes nosí svobodné dívky. Na severním Podluží zase ke svatbě nevěsty oblékaly čepce zvané *růža*, válcového tvaru, s bohatě zdobeným *dénkem* a pentlemi, přes který se vázala šátka. *Moravské Slovensko*. Díl 1., s. 163–164.
- 3 Kvaše z roku 1814 zobrazují dvě ženské figury. První je dívka v lidovém oděvu, na hlavě má šátku s konci splývajícími na záda. Druhou postavou je vdaná žena v čepci, protože se však zřejmě jedná o příslušnici měšťanské vrstvy zdejšího obyvatelstva, její oděv, včetně čepce, patří do stylové módy.
- 4 Kroje ve Strážnici zaznamenávají tři odlišné rukopisy, z nichž jménem je označen pouze jeden (Jan Svoboda), zbývající jsou anonymní. Úroveň těchto záznamů je různá, v jednom případě je zpráva doplněna drobnými kresbami.
- 5 Průzkum Klvaňa prováděl prostřednictvím učitelů a studentů v roce 1884. Na základě rozboru odpovědí (samotný dotazník se nedochoval) byla jednou z pravděpodobných otázek, jak vypadal zdejší kraj před padesáti lety.
- 6 *Tolarové* šátky byly bílé barvy, s drobným květinovým potiskem a bordurou na okraji. Označení *tolarový* vychází z faktu, že tento šátek stál jeden tolar.
- 7 Tyto fotografie či skleněné negativy jsou uloženy ve sbírkách NÚLK ve Strážnici.
- 8 *Moravské Slovensko*. Díl 1., obr. 154.
- 9 Zajímavá je barevnost čepců, ačkoliv prameny uvádějí ve Strážnici čepce modré, modrozelené nebo růžové, na Frolkově obraze jsou dvě ženy v čepcích jasně zelené barvy. Je ovšem otázka, zdali to byl záměr autora vycházející z autopsie nebo se jedná o uměleckou licenci či zda nemohlo dojít k barevnému posunu v důsledku tiskařské technologie.
- 10 U jednoho z nejstarších čepců, uložených ve sbírkách NÚLK, je *lébka* z vyšívání tylu. Vzhledem k ojedinělosti tohoto materiálu i k faktu, že okraje *lébky* jsou nad čelem a na skráních tvarované do oblouků – což se u jiných *lébek* nevyskytuje – je možné, že se jedná spíše o rozešitý svatební čepce.
- 11 Šíře krajky se údajně přizpůsobovala tvaru obličeje majitelky, k subtilnějším tvářím se pořizovala krajka užší.
- 12 Respondenti jinou barevnost než červenou popírají, nicméně ve sbírkách NÚLK se nachází nelokalizovaný a nedatovaný čepce s ostře modrými stuhami. Na základě charakteru výzdoby pravděpodobně pochází z Petrova nebo Sodoměřic, patrně z období kolem první třetiny 20. století.
- 13 NÚLK, Archiv událostí, Výzkumové karty z pozůstalosti Anny Rýznarové, č. karty 43807/2011.
- 14 Ženy, které svatební čepce vlastnily, jej zpravidla jako vzácnost a památku pietně uchovávaly po celý život. Čepce býval uloženy v oválné loubkové krabici, důkladně poskládaný a proložený vrstvami papíru. K prokládání se používal i modrý krepový papír, který měl údajně zabránit žloutnutí krajk. Některé prameny uvádějí, že čepce bez stuh, ovázaný kašmírovým šátkem, se oblékal do rakve.
- 15 Novomanželé z okolních vesnic se v ateliéru fotili pouze výjimečně.
- 16 Jeden z posledních čepců ušila strážnická švadlena Anděla Baňarová v roce 1953.
- 17 NÚLK Strážnice, Archiv událostí, Výzkumové karty z pozůstalosti Anny Rýznarové, č. karty 43 080.

Prameny:

Národní ústav lidové kultury, Archiv událostí, Výzkumové karty z pozůstalosti Anny Rýznarové.
Státní okresní archiv Hodonín, Vlastivědný materiál okresu Hodonín, Petrov, inv. č. 24.
Státní okresní archiv Hodonín, Vlastivědný materiál okresu Hodonín, Strážnice, inv. č. 31.
Moravské zemské muzeum, Etnografický ústav, pozůstalost Josefa Klvani, inv. č. 7K185.

Literatura:

- B e n ž a, Mojmír. Odev a obuv. In: Stoličná, Rastislava, ed. *Slovensko. Európske kontexty ľudovej kultúry*. Bratislava: Veda, 2000, s. 121–142.
- D e k a ř o v á - B ě l o c h o v á, Miloslava. *Petrov: --příběhy, jak je psal život*. Petrov: Obec Petrov, 2012. 235 s.
- K l v a ň a, Josef. Lidový kroj na východní Moravě. In: *Slovensko: sborník statí věnovaných kraji a lidu slovenskému*. Praha: Umělecká beseda, 1901, s. 75–85.
- K l v a ň a, Josef. Lidové kroje na Moravském Slovensku. In: *Moravské Slovensko*. Díl 1. Praha: Národopisná společnost československá, 1918, s. 97–252.
- L u d v í k o v á, Miroslava. *Lidová výšivka na Podluží*. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum, 1982. 157 s.
- L u d v í k o v á, Miroslava. *Moravské a slezské kroje: kvaše z roku 1814 = Mährische und Schlesische Volkstrachten: Guaschen aus dem Jahre 1814*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2000. 192 s.
- S k á c e l, Jan. *Čtení o Strážnici*. Strážnice: Muzejní spolek, 1999. 237 s.
- S v o b o d o v á, Vlasta. Lidový kroj z okolí Kyjova v pozůstalosti Josefa Klvani. *Slovácko* 10–11, 1968–1969, s. 27–41.
- P a j e r, Jiří. *Antoš Frolka: reprodukováné malířské dílo = reproduced paintings*. Strážnice: Etnos, 2010. 76 s.
- P a j e r, Jiří. *Joža Uprka: reprodukováné malířské dílo = reproduced paintings*. Strážnice: Etnos, 2010. 86 s.
- P a j e r, Jiří. *Strážničané a přespolní: fotografická suita o městských a venkovských lidech*. Strážnice: Etnos, 2011. 278 s.
- P a j e r, Jiří. Počátky fotografování ve Strážnici. *Jižní Morava* 48, 2012, s. 308–326.
- T a r c a l o v á, Ludmila. *Tradiční úprava hlavy. 3. část, Úvazy tištěných šátků na Moravě: (odborná publikace s přílohou filmového dokumentu)*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2014. 149 s. Lidová řemesla a lidová umělecká výroba v České republice. Řada 3, Tradiční postupy lidového odívání; 2.

Respondenti:

Marie Baňářová, Strážnice
Helena Vajčnerová, Sudoměřice
Marie Zatloukolová, Sudoměřice

Mgr. Petra H r b á č o v á (n. 1978), etnografka, pracovnice Národního ústavu lidové kultury ve Strážnici. Ve svém odborném zájmu se věnuje zejména lidovému stavitelství, nábytku, stravě, textiliím a oděvu převážně z oblasti Slovácka.

Wedding Headdresses in the Region of Strážnice

A b s t r a c t

One of the interesting parts of traditional folk clothes in the region of Strážnice is a headdress. There were three kinds of headdresses which were worn in Strážnice and its surroundings – first one

being *lébka* – which has until now been a necessary for the Turkish scarf and it has been used without any reference the age and marital status of a woman who is wearing it. Second type is the so called headdress under the scarf which used to be worn in Petrov, Sudoměřice and Radějov. A Turkish scarf was worn over this headdress with a lace selvedge of the headdress being shown underneath on the temples. The last type is a wedding headdress which is worn separately and it is a mark of a married woman. Headdresses were richly decorated and were very expensive, that is why they were not worn generally. They were usually owned by farmers' daughters.

Wedding headdresses consist of several parts. The basic one is called *lébka* and provides a resulting shape. A headdress made of tulle is bound over it. The selvedge of the headdress is purfled with a bobbin lace. The richest part of a headdress is the so called *dénko* – around the crown of the head. It consists of a rich bead embroidery making floral or star motifs. The last part of a headdress are ribbons. In Strážnice usually one ribbon is worn tied over a headdress reaching as far as low edging of a skirt. In the surrounding villages two ribbons are worn, first being tied in the same way as in Strážnice, the second lies under it woman's back. The ribbons are richly decorated with a bead embroidery. Basically, they differ in colour – in Strážnice pale pink and blue ribbons are worn while in the surrounding villages they are bright red and white.

Besides their appearance the function of headdresses is also interesting. Wedding headdress was primarily worn on the occasion of the so called “putting on a headdress” (*čepení*) which was until the 50s of 20th century a necessary part of any farm wedding. After the wedding a woman was allowed to wear a headdress on festive occasions, such as a wedding, religious feast, etc. There were differences in their use within the region of Strážnice. In Strážnice the period of time for which a woman was allowed to wear a headdress was important, in the nearby villages like Petrov and Sudoměřice the use of a headdress was no so strict.

Customs supported by traditions are reflected in present-day practice of wearing headdresses. A woman wearing a headdress from Strážnice can only be seen only during a performance of a folk ensemble, because the occasions on which it could be worn have disappeared. In Sudoměřice and Petrov where the restrictions for wearing were loose the headdresses are still worn on the occasions mentioned above.

Hochzeitshauben in Strážnice und Umgebung

Zusammenfassung

Ein interessanter Bestandteil der traditionellen Volkstracht in Strážnice und Umgebung ist die Haube. In der Stadt und in den umliegenden Ortschaften wurden dreierlei Hauben getragen – die erste Art ist die sog. *lébka*, die bis heute ein unerlässlicher Untergrund für das Binden des türkischen Kopftuchs ist und ohne Rücksicht auf Alter und Familienstand der Trägerin verwendet wird. Die zweite Art ist die sog. Haube unterm Kopftuch, die in Petrov, Sudoměřice und Radějov getragen wurde. Über diese Haube band man das türkische Kopftuch, unter dem an den Schläfen der Haubensaum aus Spitze hervorstand. Die letzte Haubenart ist die Hochzeitshaube, die selbstständig getragen wird und ein Merkmal der verheirateten Frau ist. Diese reich geschmückten Hauben waren eine überaus aufwändige Angelegenheit, und deshalb wurden sie nicht allgemein verwendet. Zumeist trugen sie nur die Bauerntöchter.

Die Hochzeitshauben bestehen aus mehreren Teilen. Ihre Grundlage bildet die *lébka*, die der Haube die endgültige Form verleiht. Auf diese wird die aus Tüll gefertigte eigentliche Haube gebunden. Den Haubenrand säumt um das Gesicht eng gelegte Klöppelspitze. Der reichste Teil der Haube ist der Haubenboden (*dénko*), der sich am Scheitel befindet. Er besteht aus reicher Glasperlenstickerei in Blumen- und Sternmotiven. Der letzte Haubenteil ist der Bandschmuck *pentle*. In Strážnice wird ein einziges breites Band getragen, über die Haube gebunden, das auf dem Rücken bis zum Unterrand des Rockes reicht. In den umliegenden Ortschaften werden zwei Bänder getragen, das erste wird ähnlich wie in Strážnice gebunden, das zweite liegt auf dem Rücken unter ihm. Die Bänder sind reich mit Glasperlenstickerei geschmückt. Auffällig sind die Farbunterschiede, während in Strážnice blassrosa Bänder getragen werden, sind sie in der Umgebung stechendrot und weiß.

Neben dem Aussehen der Hauben ist auch ihre Funktion nicht weniger interessant. Die Hochzeitshaube diente primär zur Haubungszeremonie der Braut, die noch in den fünfziger Jahren des vorigen Jahrhunderts ein nicht wegzudenkender Bestandteil jeder Bauernhochzeit war. Nach der Hochzeit konnte die Frau ihre Haube zu feierlichen Anlässen tragen, wie etwa als Hochzeitsgast, zu kirchlichen Feiertagen u.ä. In Strážnice und Umgebung bestanden Unterschiede im Tragen der Hochzeitshauben. Für die Hauben in Strážnice war ein kurzer Zeitraum charakteristisch, in dem die Frau sie tragen durfte, in den umliegenden Gemeinden Sudoměřice und Petrov war ihre Verwendung breiter.

Die durch die Tradition gegebenen Bräuche spiegeln sich auch in der heutigen Tragepraxis der Hauben wider. Eine Frau mit Strážnicer Hochzeitshaube können wir heute nur noch auf Folkloreauftritten sehen, denn es verschwanden die Gelegenheiten zu ihrem Tragen. In Sudoměřice und Petrov, wo die Tragenorm freier und die Skala ihrer Verwendungsanlässe breiter war, werden die Hauben bis heute bei den oben genannten Gelegenheiten getragen.

VYSTĚHOVALECTVÍ MORAVSKÝCH KOPANIČÁŘŮ DO USA V PRVNÍ ČTVRTINĚ 20. STOLETÍ

Terézia Gabrhelová, Národní ústav lidové kultury, Strážnice

*1. Rodzinečka moja,
svetom rozejdená,
vje to milý Pánbóh,
budze-li zejdená.*

*2. Budze-li zejdená
za dva, za tri roky,
budze-li zejdená,
len, Bože mój, kedy?!*

Tento příspěvek se zabývá otázkou vystěhovalectví,² resp. vnější migrací³ obyvatelstva z etnografické oblasti Moravských Kopanic, tedy z obcí Starý Hrozenkov, Vápenice, Žitková, Vyškovec a Lopeník, do Spojených států amerických (dále jen USA).

K vystěhovalectví do Ameriky docházelo od poloviny 19. století z celé Evropy. Bylo to způsobeno jednak vysokou poptávkou pracovních sil a nabídkou levné půdy ze strany Ameriky, na straně druhé neblahými důsledky dlouhé hospodářské a společenské krize na evropském kontinentě. K rozsáhlé migraci do Ameriky dopomohly také reklamní kampaně přepravních společností a jimi rekrutovaní agenti, kteří byli v každé zemi. Je všeobecně známo, že k hromadné emigraci obyvatelstva z českých zemí dochází ve větším měřítku po roce 1848 se zrušením poddanství a roboty. Tento silný migrační proud nejen z českých zemí, ale z celé Evropy⁴ trval zhruba do začátku první světové války.⁵ Ale jak to bylo s Kopaničáři? Z jakých důvodů a kdy se rozhodli opustit své domovy a odcestovat do daleké země? Nejen na tyto otázky se pokusíme odpovědět v následujícím textu.

Studie se opírá o informace čerpané z odborné i populárně-naučné literatury, z archivních pramenů (školní a obecní kroniky, matriky, dokumenty o cestovních pasech⁶) z krajanských tisků,⁷ ze sbírek písní a z rukopisů.⁸ Podstatná část informací týkající se životních příběhů vystěhovalců byla získána z rozhovorů s respondenty. Díky volně přístupným zahraničním internetovým databázím⁹ se podařilo vyhledat celkem 134 osob z Kopanic,¹⁰ které směřovaly do USA od počátku 20. století do roku 1930. Je zřejmé, že nelze dohledat všechny vystěhovalce z této oblasti. Z elektronických databází byly však využity pouze údaje obsahující název rodné obce migrantů, v našem případě jedné z pěti výše uvedených kopaničářských obcí. Nebylo výjimkou, že pověření úředníci lodních společností v evropských i amerických přístavech, kteří vytvářeli soupisy osob plavících se na lodích, pasažérům nerozuměli ani neznali realie českých zemí. Z tohoto důvodu nacházíme v zahraničních databázích nejrozličnější zkomoleniny jmen cestujících i jejich rodných obcí. Bádání zkomplikovala skutečnost, že databáze neumožňuje vyhledávání dle obce narození, ale pouze podle jména či příjmení cestujících. V případě, že se badatel na tyto stránky zaregistruje, dostane se k více údajům; o samotné lodi, ale hlavně k podrobnějším informacím o cestujících (číslo palubního lístku i kajuty, národnost pasažéra, obec původu, datum příplutí do USA či odplutí z přístavu, věk cestujících, pohlaví, rodinný stav, přístav, za kým do daleké země plul, povolání a zda cestoval sám či s dalšími příslušníky rodiny nebo známými z obce). Bohužel se nepodařilo dohledat žádné osobní deníky ani korespondenci mezi migranty a domovinou. Jelikož dokladů i informací, které by přiblížily příběhy vystěhovalců z Moravských Kopanic je poskrovnu, bylo třeba občas použít některé příběhy či texty emigrantů z jiné části Moravy.

Ve studii se opíráme rovněž o písňové texty, které odrážejí sledovanou tematiku a byly zachyceny ve zkoumané etnografické oblasti. „Písňové texty mohou v řadě případů sloužit nejen jako folkloristický, ale také jako historický či sociologický pramen. Podávají totiž emotivně zabarvený, avšak do značné míry reálný obraz životních a pracovních poměrů vystěhovalců [...]“¹¹ Výpovědní hodnotu písňových textů však samozřejmě nelze přeceňovat, podávají pouze obecné informace a nelze je vždy vztáhnout jen na lokalitu či region, kde byly zapísány. Je obecně známo, že písňové texty (i nápěvy) migrovaly na větším území, často docházelo k jejich lokálním textovým aktualizacím, přizpůsobení se místnímu dialektu apod. Nejsou tedy pramenem pouze k migraci z Kopanic, ale z širšího kulturního okruhu.¹²

Pokud se badatel rozhodne studovat tuto problematiku, musí řešit řadu komplikací při shromažďování materiálů, především se jedná o značnou geografickou vzdálenost některých institucí. Zatím se nepodařilo uskutečnit výzkum v zahraničí, který by pomohl dotvořit podrobnější obraz kopaničářských vystěhovalců. Tento text je tedy jakýmsi prvotním nástrojem do zmíněné problematiky.

Důvody emigrace z Moravských Kopanic

Moravské Kopanice bývaly v minulosti krajem velmi chudým a hospodářsky zaostalým. Etnolog Josef Jančář ve své práci o tomto slováckém subregionu uvádí: „V celém kraji je těžká, jílovitá půda, kterou z kamenného podloží snadno odplavují prudké letní lijáky. Pole jsou proto málo úrodná a nestačí ani nestačila uživit všechny rodiny tu osedlé.“¹³ V pamětní knize Národní školy ve Starém Hrozenkově je popsána situace z počátku 20. století následovně: „Mimo nahodilé překážky ve vyučování máme u nás ještě jinou překážku, a ta jest stálá. Jest ji možno vyjádřiti slovy, chudoba většiny obyvatelů zdejších. Mnoho zdejších lidí nemá z čeho býti živa doma, proto jest jim hledati výživy ve světě. Ale jest ku chvále jejich doznati, že neopouštějí rodiště svého na vždy, nýbrž jen na čas. Jak si ve světě vydělají něco peněz, a jak se tam práce skončí, vracejí se vždy zase zpět.“¹⁴ Na Kopanicích bývaly rodiny velmi početné, často deseti až patnáctičlenné,¹⁵ a tato skutečnost také napomohla k větší chudobě zdejších obyvatel. Lidé museli za prací často daleko od svého bydliště – cesty za prací byly jednak sezónní (do Uher či Dolních Rakous), jednak docházelo k již zmíněné dlouhodobé migraci do ciziny, a to do Jižní či Severní Ameriky. Zdejší chudobu lze vysvětlit také tím, že obyvatelé byli ještě do konce 19. století pod nadvládou vrchnosti ze světlovského panství, která po roce 1848 využila izolovanost a nezalost zdejších obyvatel tím, že předložila Kopaničářům k podpisu pachtovní smlouvy pod hrozbou vyhnání z domu i z oblasti. Úředně byli Kopaničáři tedy závislí na panství, ačkoliv v trochu jiné formě. Až roku 1899 byly tyto smlouvy uznány za neplatné. Svě majetky však Kopaničáři vypláceli až do druhé světové války. Také z tohoto důvodu nastala větší migrace z Kopanic do Ameriky až ve 20. století. Tuto skutečnost potvrzuje ve své publikaci i František Lučínovský: „Několik rodin a jednotlivců našlo svůj nový domov též daleko za mořem v Americe. Hned při prvním náběru okolo roku 1900 se někteří loučili s Kopanicemi a odjížděli se skupinkami jiných národností do Nového světa.“¹⁶

Důvodů k vycestování bylo hned několik. Především to byla již zmíněná chudoba, přičemž odcestovat bylo jedinou možností k zaručení si lepší pracovní příležitosti a lehčímu životu. Našlo se i několik případů vycestování z politických důvodů (nesympatizování s Rakouskem-Uherskem), ale byly to i rodinné, osobní a další sociální problémy (např. rodinné spory, nemanželské dítě a další záležitosti vedoucí k odsouzení dané osoby vesnickým společenstvím).

O možnosti vycestování se Kopaničáři dozvídali z různých zdrojů. Byly to jednak nej-různější letáky a brožury, které šířily jednotlivé zprostředkovatelské agentury¹⁷ zajišťující

cestu do USA. Informace ale dodávali hlavně tzv. agenti, kteří byli najímáni přepravními (lodními) společnostmi. Lokální jednatelé byli převážně z řad hospodských a obchodníků, ale třeba i tovaryšů a studentů.¹⁸ Motivací pro ně byly provize za sjednané lístky. Při návštěvě jednotlivých obcí si vytipovali nejchudší a nejpočetnější rodiny, neboť byla větší pravděpodobnost, že se jim pod vidinou zisku podaří přesvědčit k cestě alespoň jednoho člena rodiny. O pochůzkách agentů po Kopanicích se dovídáme také z výpovědí pamětníků – „*To chodili takový náhončí, kteří vybrali peníze, naslibovali hory doly*“¹⁹ nebo „*vždycky nějaký došel na nábor i pro ty služby, oni se poptali, kde mají také chudobnější, a dohazoval práci*“.²⁰ O počínání agentů se dočítáme i z anonymního příspěvku *Dopis z Ameriky*, uveřejněném v časopise *Život* z roku 1906: „...*uvěřil jsem úplně obratnému agentovi naší diecese, že až se mi zlíbí, budu se moci navrátit domů*.“²¹ Lidé měli možnost získat informace o vycestování také v každodenním kontaktu. Často se vyprávěly nejrůznější příhody a zpívaly písně o životě v Americe v hostincích, na trzích či při přátelských nebo rodinných návštěvách.

*1. Prostred Americe
krčma malovaná
a v něj chlapci pijú
do bělého rána.*

*2. A kedz sa napijú,
tak si povedajú,
pojme, chlapci, domů
do našeho kraju.*

*3. A v tem našjem kraju
ludzja povedajú,
že sa v Americe
peňjáze kopajú.*

*4. Kdo chce v Americe žic,
musí čažko robic,
na sedem sto sjahov
do čjernéj země ísc.*²²

Nejvěrohodnějším zdrojem informací o Americe však byly dopisy či samotné výpovědi příbuzných a přátel, což mnohdy vyvolalo řetězovou migraci.²³

Dnes nám fakt, že se Kopaničáři vázali tolika tradicemi a pospolitním životem v rodině vydali bez svých blízkých a bez znalosti cizí řeči na cestu přes půl zeměkoule, může připadat překvapivý. Dokládá ale především skutečnost, že život na Kopanicích byl velmi tvrdý a lidé hledali všemožným způsobem východisko z těžké životní situace.

Kdo se odvážil vycestovat za oceán

Je pravděpodobné, že mezi prvními migranty byli patrně muži, kteří měli určité zkušenosti s vandrováním po světě. Z počátku 20. století se podařilo dohledat několik mužů v produktivním věku mezi dvacátým osmým až čtyřicátým čtvrtým rokem.²⁴ Všichni byli ženatí a opouštěli své rodiny, aby jim zabezpečili lepší budoucnost. Pokud muži našli dobře placenou práci a podařilo se jim splatit veškeré dluhy za svoji cestu, tak posílali pro své ženy

s dětmi. Poté přicházeli i další rodinní příslušníci (švagr, sestra, bratranec atd.). Často se stávalo, že usazení v Americe se zaručili i za své známé z domoviny. V některých případech šlo o ekonomické migranty, kteří si přišli do Ameriky vydělat peníze a následně se vraceli zpět domů. Z celkového dohledaného počtu 134 migrantů z Kopanic do USA tvořili 47% muži, 29% ženy a 25% děti. Na cesty se vydávaly samy i svobodné dívky (útěk před svatbou s nechtěným partnerem) či je do zahraničí posílala rodina z důvodu úniku před určitými problémy (např. nemanželské těhotenství apod.). Jako příklad může posloužit příběh mladé Kopanicářky, který se podařilo zachytit při výzkumu na Kopanicích v roce 2014. Mladá dívka byla znásilněna, následkem čehož se jí narodil chlapec. Událost proběhla na začátku 20. století, kdy se vina za spáchaný čin snesla na dívku a s ní i ostuda na celou její rodinu. Dívka byla označena jako *prespánka*²⁵ a v obci byla vystavena negativním reakcím ostatních obyvatel. Proto se zřejmě její rodiče rozhodli poslat ji za moře a jejího syna vychovávat sami. K cestě do USA ještě napomohl fakt, že dívka měla doprovázet a převzít zodpovědnost za dvě děvčata (pět a šest let), která nemohla odplout se svými rodiči za oceán kvůli infekci očí; ta jim byla zjištěna až v přístavu. Pocit, který mohla dívka zažívat při svém odchodu, nám prozradí text lidové písně:

1. Už som opusčená
jako v poli hruška,
hrušky s něj oberú,
ona stojí pustá.

2. Už som opusčená
od všeckěj rodziny,
len mňa neopúščaj,
muoj Bože jedziný.²⁶

Migranti většinou neodcházeli z domova jako jednotlivci, ale v menších či větších skupinách. Mělo to své výhody, neboť si mohli během cesty poskytovat pomoc (jazykovou, finanční ad.). Nejpočetnější dohledanou skupinou bylo osm mužů, kteří se vydali na plavbu v roce 1905 z Brém do New Yorku na lodi s názvem *Oldenburg*.²⁷ Další velkou skupinou byly tři ženy se svými pěti dětmi v roce 1911, které ještě doprovázeli sourozenci Machalovi.²⁸ Tato skupina vyplula z brémského přístavu na lodi *Prinz Friedrich Wilhelm*.

Legitimační lístek Urbana Vráblika z Lopeníku, Okresní hejtmanství Uherský Brod 1912. SOKA Uherské Hradiště: Okresní úřad Uherský Brod, Evidence cestovních pasů. inv. č. 31.

Lidé se zavazadly jdoucí do jednoho z německých přístavů. Lokalita neurčena, začátek 20. století. Převzato z: <http://teacher.scholastic.com/activities/immigration/tour/images/stop1/photo-a.jpg>. [cit. 15. 11. 2015].

Příprava na cestu

Pokud se Kopaničáři rozhodli opustit domov a vydat se na dalekou cestu za hranice země, museli obstarat několik věcí. Za prvé bylo potřeba vyřídit cestovní doklady. O ně se obvykle žádalo u okresního hejtmanství či policejního ředitelství. Aby člověk obdržel cestovní pas do USA, potřeboval k jeho vystavení domovský list, rodný list a žádost o povolení k vystěhování.²⁹ U mužů bylo navíc nezbytné potvrzení o absolvování vojenské služby či doklad o neschopnosti k vojenské službě. Poté záleželo na okresním úřadu, jestli odjezd povolí. Pokud emigranti získali pas na vycestování do USA, mohli vyplout z přístavů v Belgii, ve Francii, v Holandsku nebo v Německu. V mnoha případech se lidé odebrali za oceán i tajně, buď pouze s cestovním pasem do Německa,³⁰ s legitimačním lístkem nebo bez jakéhokoliv povolení. Josef Lebánek vzpomíná ve svých pamětech na jistého Kopaničáře zvaného Čignet: „*Neměl ani správný pas. Na moři se ptali, kdo má pas, ať ho ukáže, a on vytáhl z kapsy pas na prodaní krávu. Prohlížeitel mávl rukou zdaleka a už se jelo. Tenkrát to nebylo přísné.*“³¹ Tři z informátorů se zmínili o několika osobách, které vycestovaly právě na tzv. *dobyččí doklad*³² a dostaly se až do USA. Musely však zvolit cestu, na které nebyla tak přísná kontrola.

K odcestování bylo samozřejmě nutné také dostatečné množství peněz na cestu do přístavu i na koupi lodního lístku. Jak uvádí J. Lebánek, nešlo o levnou záležitost: „... *to stálo jedna cesta dva tisíce korun. Nekeří nějaké peníze měli, ostatní si vypůjčili. Skoro každý si musel půjčit na cestu do Ameriky.*“³³ – „*Kdo odcházel do Ameriky za výdělkem, žádný neměl peněz na cestu. Musel si peníze vypůjčit, a to na kolikati místech.*“³⁴ O shánění peněz na cestu se zmínila při výzkumu i jedna z pamětnic: „*Museli si sehnat peníze, všelijak půjčovali aj prodali.*“³⁵ Lepší variantou bylo, pokud migranti měli své příbuzné již v USA, to pak cestovali na jejich útratu. Většinou se jednalo o ženy s dětmi, na které čekali jejich manželé v cizině.

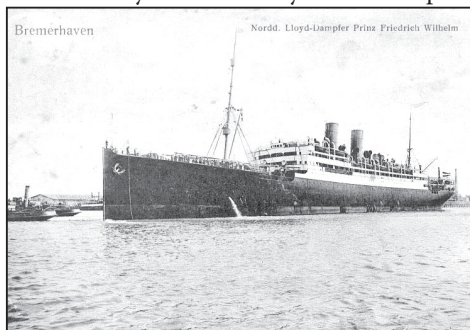
Navíc si někteří kupovali i výbavu (potravin y a oblečení) na cestu. „Cesta stála hodně a teď sa vypravit, kúpit si slušné šaty, prádlo, obutí, kufr. To už patřilo všecko k odchodu do ciziny.“³⁶

Cesta do přístavu

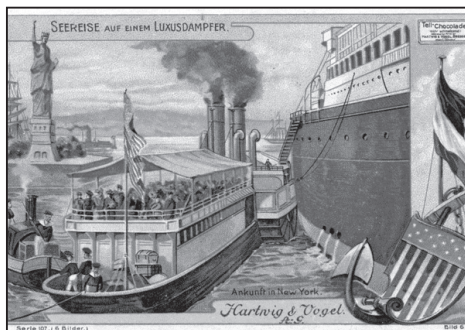
Po obstarání veškerých dokumentů, zajištění dostatečného množství peněz, sbalení nejdůležitější osobních věcí a rozloučení s blízkými už nic nebránilo vydat se na cestu do některého z evropských přístavů. Způsob dopravy Kopaničářů do přístavů není dosud zcela jasný, pravděpodobně však cesta začínala nějakým povozem či pěšky (podle finančních možností každého) do Uherského Brodu nebo do Brumova-Bylnice. Tudy vedla už od roku 1887 železniční dráha směr Vlárský průsmyk – Brno. Z Brna se cestovalo většinou do Prahy a odtud po Severní státní dráze směřující do Drážďan a následně do některého z německých přístavů. Cestu do severoněmeckých i dalších evropských přístavů velmi usnadnil právě rozvoj železnic. Ze 134 vyhledaných osob putujících do USA celých 89 % odplouvalo z přístavu v Brémách. Malé procento emigrantů se nalodilo v dalších evropských přístavech, jako byly Le Havre (Francie), Cherbourg (Francie), Antverpy (Belgie) a Hamburk (Německo).

Pokud se Kopaničářům podařilo docestovat do Německa, měli už za sebou sice velký kus cesty, ale současně začínali i první komplikace. „Pokád' sme byli v našej zemi, bylo nám veselo, ale jak sme dojeli mezi Němců, už se nám to krútilo (nelíbilo), s nikým sme se nemohli domluvit a to bylo zle.“³⁷ Neznalost jazyků vedla k řadě problémů, nepochopení, ale v mnoha případech také i k ošizení cestujících. Po roce 1892 se museli vystěhovalci v Hamburku i v Brémách navíc podrobit lékařské prohlídce už na východních německých hranicích.³⁸ V případě, že lékaři shledali u cestujících nějakou nemoc, umístili je do karantény, nebo rovnou poslali domů, čímž se zvyšovala finanční náročnost cesty. Další problémy souvisely s okrádáním příchozích při směnách financí, při koupi potravin i samotných lodních lístků (tzv. *šif karta*). Nebylo neobvyklé, že se někteří cestující museli vrátit z Německa zpět domů, když zjistili, že nemají dostatek peněz, nebo že byli okradeni. Jiní ze stejného důvodu zůstávali ještě v Německu na práci.

Pokud se podařilo cestujícím zvládnout zmíněné nepříjemnosti, čekala je v mnoha případech první plavba v životě. Při nástupu na loď následovala druhá lékařská kontrola. Americké úřady požadovaly, aby kapitáni lodí ručili za to, že do USA dovážejí jenom migranty, kteří se nestanou přítěží pro novou vlast. Právě touto kontrolou neprošla již zmíněná děvčata s nemocnými očima a byla následně poslána domů.

Pohlednice parní loď Prinz Friedrich Wilhelm (1908–1929) přepravní společnosti Norddeutscher Lloyd, Brémy kolem roku 1908. Převzato z: <http://www.schiffe-maxim.de/Prinz-Friedrich.jpg>. [cit. 7. 12. 2015].

Pohlednice vyobrazující přepravu imigrantů z parní loď pomocí trajektů, USA, dvacátá léta 20. století. Převzato z: <http://www.maggielblanck.com/Immigration.html>. [cit. 7. 12. 2015].

Plavba po moři

Zámořská cesta byla pro všechny cestující jistě silným zážitkem, který se odvíjel od vybavenosti i vzhledu plavidla, kategorie palubních lístků, stravování i nepředvídatelných okolností, mezi něž patřil přístup posádky i samotného kapitána a samozřejmě počasí. Že se lidé a především ženy bály plout přes moře, ukazuje příběh Jana Šopíka původem z Vyškovce, který se po úmrtí manželky vrátil z USA i se svým synem zpět na Kopanice, aby si zde našel novou ženu. Jednu si vybral ze Starého Hrozenkova. Když jí však řekl, aby s ním odplula, dostalo se mu následující odpovědi? „*Jejda za takú strašnú vodu nepůjdu, já sa bojím potóček preskočic.*“³⁹ Na průběh cesty po moři jiného Kopaničáře, jistého Adámka, vzpomínal Pavel Gabrhel: „*Když plul do Ameriky se svým tatínkem, tak měl osm roků, pamatoval si velice moc detailů z té lodi [...]. Při jejich cestě je však zastihla búrka, bylo mu moc zle.*“⁴⁰

Jak již bylo uvedeno, většina Kopaničářů odplouvala z přístavu v Brémách. Lodě z Brém i z Hamburku měli nejlepší pověst ze všech evropských přístavů, a to jak s ohledem na užitý materiál, tak na péči o samotné cestující. Vystěhovalci z Kopanic cestovali ve většině případů ve třetí cenové kategorii. Příslušné lodní prostory byly často přeplněny cestujícími, byla zde nedostatečná hygiena a pasažéři strádali jídlem. Zábavu na lodi představoval kromě pozorování moře také zpěv, tanec, hra na hudební nástroje či vyprávění.

Plavba přes moře trvala na začátku 20. století již jen 10 dnů: „*Denně z Nového Yorku pluje směrem k Evropě, a naopak přichází do přístavu Novo-Yorského 6–8 velikých parníkův. Francouzský přístav Le Havre, anglický Liverpool a přístavy německé Brémy a Hamburg dělí sotva desítidenní plavba od Ameriky.*“⁴¹ Citovanou informaci potvrzuje cesta Františky a Josefy Černíčkových ze Starého Hrozenkova, kteří vypluli 3. září 1904 z Antverp a do New Yorku připluly 13. září 1904. Plavba však mohla být i kratší, jako tomu bylo u Kopaničářek Josefy Urbánkové a Amálie Matochové, které vypluly z Brém 27. června 1905 a do New Yorku se dostaly 5. července 1905, cesta tedy trvala devět dnů. V případě, že loď při cestě zastihla bouře, mohla se plavba naopak protáhnout i o několik dnů. S tím následně souvisely problémy se stravováním a poté i nemocemi. Všichni cestující se těšili, až spatří americkou pevninu.

Ellis Island – brána do Ameriky

Ani příjezd do USA však nebyl pro migranty bez komplikací. Když cestující po mnohdy strastiplné cestě uviděli pevninu a Sochu svobody, mysleli si, že vše zlé a náročné je za nimi. Pro mnohé tomu tak ale nebylo. Již v devadesátých letech 19. století byly přijaty omezující imigrační zákony, navíc bylo roku 1892 zřízeno kontrolní stanoviště pro přistěhovalce na Ellis Islandu – tzv. brána do Ameriky.⁴² Zde probíhala třetí a nejdůkladnější kontrola cestujících. Nejprve na loď nastoupili zdravotníci, kteří zkontrolovali zdravotní stav cestujících z první a druhé třídy. Pokud byli v pořádku, tak mohli bez problémů opustit loď a byli převezeni do přístavu v New Yorku. Cestující z třetí třídy však čekali další hodiny, než byli menšími trajekty převezeni do Federální imigrační stanice na Ellis Islandu.⁴³ Poté každý z nich obdržel identifikační kartu s číslem a následně byl směřován do přízemní budovy. Zde byla místnost na odkládání zavazadel, které museli cestující zanechat a vrátit se pro ně až po veškeré kontrole. Cestující pokračovali do podatelny, které se říkalo Velký sál. Ta byla rozdělena zábradlím na několik úseků, aby kontrola měla rychlejší spád. Imigranti v této místnosti byli podrobeni lékařské i právní kontrole. Úředníci v podatelně rozhodovali, jestli mohou vstoupit do země, nebo jestli bude nutné je znovu prověřit. Po celou dobu přistěhovalce sledovali zdravotníci či lékaři, kteří hledali osoby se zdravotními problémy (špatná pohyblivost, problémy s dýcháním atd.). Lékaři následně kontrolovali jednotlivce, kteří byli

označení identifikačními značkami křídou na oděv, neboť mohli představovat zdravotní riziko pro ostatní (např. CT = Trachoma, E = Eyes, H = Heart, N = Neck). Velmi přísně byli od roku 1903 do roku 1914 kontrolováni imigranti, zda nemají nemoc zvanou trachom, tedy infekční onemocnění očí, ze kterého lze oslepnout. Lidé s touto nemocí byli často posíláni zpět do svých zemí. Přistěhovalci označení některou ze značek byli vedeni k dalšímu vyšetření. Ostatní, kteří uspěli při zdravotní prohlídce, pokračovali ke kontrole právní.

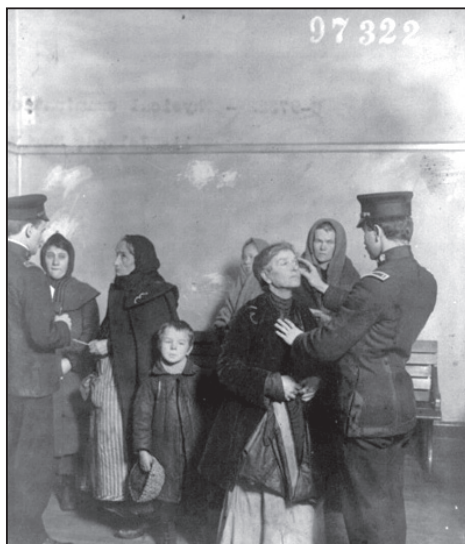
Každá přípluvší loď s migranty musela odevzdat úředníkům na Ellis Islandu seznam cestujících na palubě. Obsahoval soupis jednotlivých osob s informacemi o místě narození, rodinném stavu, profesi, trestných činech, sumě dovezených peněz a osobě, za kterou přijeli. Na stejné otázky se ptal také inspektor s pomocí tlumočnicků. Pokud shledal neshody ve výpovědi, cestující byl opět přezkoumán. Pro většinu cestujících byl Ellis Island ostrovem naděje, pro ty, kteří neprošli kontrolou, se stal prvním i posledním navštíveným místem Ameriky. Ve Federální imigrační stanici si imigranti mohli zakoupit i lístky na vlak, směnit peníze nebo vyhledat sociální pracovníci, která pomáhal v nouzi. V prvním patře už čekali rodiny či přátelé na své blízké. Zde docházelo k velmi dojemným situacím, zvláště tehdy, pokud se rodiny neviděly několik let.

Život v USA

Po absolvování všech přijímacích procedur a někteří i po setkání s rodinou se imigranti vydali do nových amerických domovů. Podle dohledaných informací se většina Kopaničářů usazovala v průmyslových městech. Nejvíce obyvatel z Kopanic se usadilo v městě Schenectedy ve státě New York. Toto město mělo rozvinutý průmysl a nabízelo mnoho pracovních příležitostí, např. ve výrobě lokomotiv American Locomotive Company (ALCO), kde se od roku 1906 vyráběly i osobní vozy značky Berliet, nebo ve výrobě elektrických izolačních materiálů ve firmě Schenectady Varnish Company atd. Početnou skupinou Kopaničářů mělo také město Cudahy ve státě Wisconsin. Zde byla velká potravinářská firma Cudahy Packing Company, Wisconsin ale nabízel i práci v těžebních dolech. Třetím významným místem, kde se imigranti z Kopa-

Velký sál Federální imigrační stanice, kde probíhala kontrola většiny přistěhovalců. USA Ellis Island, začátek 20. století. Převzato z: <http://teacher.scholastic.com/activities/immigration/tour/images/stop5/photo-f.jpg> [cit. 15. 11. 2015].

Zdravotní prohlídka na Federální imigrační stanici, USA Ellis Island, začátek 20. století. Převzato z: <http://teacher.scholastic.com/activities/immigration/tour/images/stop4/photo-b.jpg> [cit. 15. 11. 2015].

nic usazovali, bylo město Troy ve státě New York. Město bylo známé svou textilní výrobou, hlavně se ale pyšnilo firmou Burden Iron Works, druhou největší výrobnou železa v zemi. Kopaničáři si našli cestu i do dalších měst, šlo však o menší skupiny nebo jednotlivce.

Pracovní začátky nebyly pro vystěhovalce z Kopanic vůbec jednoduché. „Hledali obživu po celém světě. Všady byly začátky těžké a moc těžké. Když šel taký mužský do tak dalekého světa a uměl mluvit jen kopanicky, žádné známé cizí řeči, a teď se uplatní. Zkusil, zač je toho loket, než se zapracoval a trochu zdvihl. Když vyprávěli ti, co přišli z Ameriky doma, tož jak začínali, nebylo co závidět. Ty peníze si těžko zaslúžili. Kerí přišli, už zpátky do Ameriky nešli, přestože na Kopanicích nebyl taky život lehký.“⁴⁴ Než si mohli imigranti něco pořídit z vydělaných peněz, museli se něco načekat. „První peníze sa daly na dluh za cestu a potom se splácely drobné dluhy a něco se aj uložilo do záložnej.“⁴⁵ Kopaničáři nikdy neopovrhovali žádnou prací – podle pamětníků byli pracovití a šetrní.⁴⁶ O jejich nelehkých životech a často i zklamaných nadějích vypovídají vzpomínky pamětníků. Tak například Jan Rychlík, původem ze Starého Hrozenkova, uvedl, že jeho praděd Josef Kafka pracoval v USA

X	Suspected mental defect	F	Face	P	Physical and Lungs
⊗	Definite signs of mental disease observed	Ft	Feet	Pj	Pregnancy
B	Back	G	Golter	Sc	Scalp (Furva)
C	Conjunctivitis	H	Heart	S	Senility
CT	Trachoma	K	Hernia		
E	Eyes	L	Lameness		
		N	Neck		

Tabulka identifikačních značek, označující stav cestujících, USA Ellis Island, začátek 20. století. Převzato z: <http://teacher.scholastic.com/activities/immigration/tour/images/stop6/photo-d.jpg> [cit. 15. 11. 2015].

Rodinná fotografie Ludvíka Šimko s ženou Emílií Šimkovou (Rychlíkovou) a dětmi Ludvíkem a Keidy narozenými v USA, kolem roku 1907. Fotografie ze soukromé sbírky L. Gabrhela ze Starého Hrozenkova.

Svatební fotografie Josefa Prchli a Marie Kaškové, USA, dvacátá léta 20. století. Fotografie ze soukromé sbírky O. Rapantové (Prchlové) původem ze Starého Hrozenkova.

František Letko (Frank Letko) v kopaničářské košeli a lajbríku u svého domu; na fotografii jsou dále Filoména a Jan Šopíkoví se svojí dcerou Mary Vlčko, USA, Michigan 1960. Foto M. Vlčko. Ze soukromé sbírky A. Kubáníkové (Vápenice).

v továrně. Domů se nikdy nevrátil, jeho žena s dětmi však ano. Ze starostlivosti o děti i ze zármutku nad manželem brzy zemřela. Její manžel zemřel osamocen v americkém starobinci.⁴⁷ Práce v továrnách i v dolech byla velmi namáhavá, nebezpečná a špatně placená. Možnost získat lepší práci a uplatnění měli pouze lidé vyučení nějakému řemeslu a ti, kteří se hodně snažili začlenit do nového prostředí. Osudy Kopaničářů v USA byly různé, některým se dařilo, a také za mořem zůstali, jiné, ač měli dobrou práci, to táhlo domů a vrátili se zpět. Byly však i případy, kdy se vystěhovalci chtěli navrátit, ale nepodařilo se jim našetřit peníze na zpáteční cestu. Byli dokonce i lidé, kteří se s nepořízenou vraceli zpět do vlasti i několikrát: „Jeden u nás na Kopanicích, Čignet, byl v Americe čtyřikrát. Když šel poprvní, měl pěknou chalúpku, a když šel po čtvrté, už neměl nic. Byl rád, že ho dohnali šupom domů.“⁴⁸

Závěr

Důvody odchodu obyvatelstva českých zemí do Ameriky v druhé polovině 19. století i v prvních desetiletích 20. století byly převážně ekonomické. Na rozdíl od jiných regionů českých zemí započala hromadná migrace z Moravských Kopanic až na začátku 20. století, tedy mnohem později, než tomu bylo u obyvatel z jiných částí českých zemí. Zdá se, že hlavním důvodem byl fakt, že Kopaničáři byli vrchností ze světlovského panství dlouho využíváni i po roce 1848. Tato vrchnost byla také příčinou velké zadluženosti obyvatel tohoto hornatého, odlehlého a chudého regionu. Kopaničáři tak odplouvali za moře zejména kvůli vidině lepšího života, výdělku peněz a svobody. Silný vztah k domovu odráží jejich osudy. Mnozí se vrátili zpět na Kopanice, jiní na svůj domov nikdy nezapomněli a často na něj vzpomínali. Ze vzpomínek pamětníků je však zřejmé, že Ameriku, resp. USA viděli Kopaničáři jako zemi, která jim nahradí strádání ve vlasti a zajistí svobodu, kterou dlouho

ne měli. Jak jsme zmínili v úvodu této práce, naše zjištění představují počáteční vstup do studia problematiky vystěhovalectví z Moravských Kopic. Další bádání by mělo směřovat především do zahraničních institucí. Informace zde uložené by pomohlo objasnit některé nejasnosti a doplnit informace o životě Kopiců v USA.

Poznámky:

- 1 T o n c r o v á, Marta a U h l í k o v á, Lucie, eds. *Písňe z Kopic ze zápisů Josefa Černíka*. Brno: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2010, s. 222, č. písně 362.
- 2 Vystěhovalectvím rozumíme dobrovolné nebo vynucené sociálně, hospodářsky, politicky, nábožensky či ideologicky motivované přesídlení jednotlivce nebo skupiny z jedné země (státu) do druhé. B r o u č e k, Stanislav. Vystěhovalectví. In: Brouček, Stanislav a Jeřábek, Richard, eds. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska. Svazek 3, [Věcná část, O–Ž]*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007, s. 1171–1173.
- 3 S odchodem Kopiců do USA využíváme v textu spíše termín migrace (vnější), jelikož někteří odcházeli jen na určitou dobu za prací, jiní zde zůstali několik let a další zde zůstali natrvalo. Srov. V a l á š k o v á, Nada. Migrace. In: Brouček, Stanislav a Jeřábek, Richard, eds. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska. Svazek 2, [Věcná část, A–N]*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007, s. 557.
- 4 Jednalo se především o velké skupiny vystěhovalců z Irska, Německa a Polska.
- 5 Více o dějinách vystěhovalectví viz P o l i š e n s k ý, Josef. *Úvod do studia dějin vystěhovalectví do Ameriky. 1., Obecné problémy dějin českého vystěhovalectví do Ameriky 1848–1914*. Praha: Karolinum, 1992. 56 s. P o l i š e n s k ý, Josef a N e s v a d b í k, Lumír. *Úvod do studia dějin vystěhovalectví do Ameriky. 2., Češi a Amerika*. Praha: Karolinum, 1996. 119 s. K u t n a r, František. *Počátky hromadného vystěhovalectví z Čech v období Bachova absolutismu*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1964. 81 s. Rozpravy Československé akademie věd. Řada společenských věd; ročník 74, sešit 15. Praha 1964. Š a t a v a, Leoš. Migrační procesy a české vystěhovalectví 19. století do USA. *Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et Historica Monographia CXI*. Praha 1985. B r o u č e k, Stanislav. *Etapy českého vystěhovalectví*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2003. 6 s. Atď.
- 6 Jde o dokumenty, kde jsou sepsáni všichni zájemci žádající o cestovní pasy. Nejedná se však jen o oblast USA, ale o všechny státy. Státní okresní archiv (dále jen SOkA) Uherské Hradiště: *Pass Protocoll. Angefangen am 16. 2. 1906* (inv. č. 30) a *Evidence cestovních pasů* (inv. č. 31).
- 7 Především byly využity časopisy *Amerikán – Národní kalendář* a *Našinec*.
- 8 Muzeum Jana Amose Komenského v Uherském Brodě, Autorský rukopis – Vápenice 1977, sign. BU 1175, *Lebánek, Josef. První světová válka*. Přepsal Jan Pavelčík, 1978; Autorský rukopis – Vápenice 1976, sign. BU 1171/1, *Lebánek, Josef. Život na Kopicích II*. Přepsal Jan Pavelčík, 1976. Soukromý archiv rodiny Rychlíkovy ze Starého Hrozenkova čp. 82, vzpomínkový text *Náš tatínek*.
- 9 Mezi nejvíce využívané zahraniční internetové databáze patřily The Statue of Liberty – Ellis Island. Foundation, Inc. (<http://www.libertyellisfoundation.org/>) a Family Search (<https://familysearch.org/>, <http://www.passengerlists.de/>).
- 10 Seznam osob je uložen v archivu Národního ústavu lidové kultury ve Strážnici.
- 11 P a v l i c o v á, Martina a U h l í k o v á, Lucie. Vystěhovalectví do Ameriky a kulturní paměť (na příkladu moravské zpěvní tradice). In: Příbylová, Irena a Uhlíková, Lucie, eds. *Od folkloru k world music: Svět v nás, my ve světě*. Náměšť nad Oslavou: Městské kulturní středisko, 2014, s. 14.
- 12 Jak ukazují studie věnované písňovým textům s vystěhovalickou problematikou, šlo minimálně o oblast Horních Uher (tedy dnešního Slovenska) a Moravy (Slovácko, částečně i Valašsko). Srov. P a v l i c o v á, Martina a U h l í k o v á, Lucie. c. d., s. 9–24. Š m u t n á, Vlasta a Š m u t n ý, Jaroslav, eds. *Keď som sa já z mojej kraja do Ameriky zberal. Veselí nad Moravou: Chludil, 2006. 37 s. D r o p p o v á – M a r k o v i č o v á, Lubica, ed. Chudoba, chudoba, šak si mi moc vina...: Slovenské ľudové piesne so sociálnou a revolučnou tematikou*. Bratislava: Tatran, 1978. 218 s. Ľudové umenie

- na Slovensku; Sv. 14. B u r l a s o v á, Soňa. Sociálna tematika v ľudovej piesni a jej vývin. *Slovenský národopis* 1, 1978, s. 51–70. Š v e h l á k, Svetozár. Odras sociálneho vystařhovalectva v ľudových piesňach. *Slovenský národopis* 28, 1980, s. 553–594.
- 13 J a n č á ř, Josef. *Materiální kultura Moravských Kopanic*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 1958, s. 6.
- 14 SOKA Uherské Hradišřě, NŠ Starý Hrozenkov, Pamětní kniha zalořena r. 1903, s. 5.
- 15 Srovnej K o b y l k a, Jaroslav. *Staro-Hrozenkovské kopanice a Žitková*. [B. m. v.]: vlastním vydáním, 1948, s. 15.
- 16 L u č i n o v s k ý, František. *Rodnému kraji*. Brixen: A. Weger, 1969, s. 65.
- 17 Německé lodní agentury inzerovaly v českých novinách už od konce čtyřicátých let 19. století. Srovnej V l h a, Marek. *Mezi starou vlastí a Amerikou. Počátky české krajanské komunity v USA 19. století v transatlantické perspektivě*. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita 2013, s. 75. Příkladem může být inzerce z roku 1899 uveřejněná v časopise Moravská Slovač 6, č. 31. „Lodní lístky do celé Ameriky vydává, jakoř i lístky pro dráhu: c. k. concessovaná kancelář pro cestování D. Schick a Rosenbaum v Praze. Václavské náměstí č. 15.“
- 18 V l h a, Marek. c. d., s. 75.
- 19 Jan Rychlík (*1930), Starý Hrozenkov, dne 30. 10. 2015. Nahrávka rozhovoru uložena v soukromém archivu autorky.
- 20 Eliška Křířková (*1945), Starý Hrozenkov, dne 29. 10. 2015. Nahrávka rozhovoru uložena v soukromém archivu autorky. E. Křířková zmiňuje stejné počínání „náhončí“ i při sezónních migracích.
- 21 Dopis z Ameriky. *Život* 11, 1906, s. 93–95.
- 22 L e b á n e k, Josef. *Život na Kopanicích II. díl*. [rukopis], 1976, s. 57.
- 23 V l h a, Marek. c. d., s. 294.
- 24 Např.: František Kafka, Jan Springer, Josef Starý, Leopold Urbánek, Antonín Kucián a Josef Adámek.
- 25 *Prespánka* – výraz v kopaničářském nářečí pro svobodnou matku.
- 26 Píseň z Lopeníku, srovnej T o n c r o v á, Marta a U h l í k o v á, Lucie. c. d., s. 235, č. písně 398.
- 27 František Struhár (38 let) společně s Vojtěchem Machalou (32 let), Antonem Kociánem (39 let), Františkem Belenkem (30 let; příjmení je uvedeno ve stejném znění, které se našlo v elektronické databázi), Štefanem Kňazovčikem (32 let), Josefem Matuškou (26 let), Ludvíkem Bublákem (23 let) a Janem Šopíkem (17 let).
- 28 Viktorie Rapantová (27 let) společně s Teresií Rapantovou (6 let), Annou Machalovou (35 let), Janem Machalem (10 let) a Josefem Machalem (8 let), s Marií Straňákovou (26 let), Helenou Straňákovou (7 let) a Janem Straňákem (4 roky) a s Františkem (26 let) a Marií (24 let) Gabrhelovými.
- 29 Žádost o povolení vystěhování obsahovala důvod k emigraci, odkaz na některého z blízkých žijícího v zahraničí, a také popis osoby.
- 30 Pokud se migranti vydali do země Německého spolku, nepotřebovali od roku 1859 cestovní pas, postačil jim pouze jednoduchý pasový list ověřující totořnost držitele. Od roku 1867 se stačilo prokázat domovským listem, pracovní nebo vojenskou knížkou. Srovnej R y c h l í k, Jan. Pasové předpisy v habsburské monarchii a v Československu. In: Kaleta, Petr a Novosad, Lukáš, eds. *Cestování Čechů a Poláků v 19. a 20. století: sborník z mezinárodní vědecké konference, (Praha 6.–7. 9. 2007)*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2008, s. 8–22.
- 31 L e b á n e k, Josef. *První světová válka*. [rukopis], 1977, s. 23.
- 32 Tzv. *dobyřčí pas* je lidové označení pro dobyřčí průvodní list, což bylo osvědčení o nezávadném zdravotním stavu a popis zvířete při převodu hospodářských zvířat do jiné obce či země. Srovnej *Ilustrovaný encyklopedický slovník: (a-i)*. Praha: Academia, 1980, s. 503.
- 33 L e b á n e k, Josef. *První světová válka*, c. d., s. 22.
- 34 L e b á n e k, Josef. *Život na Kopanicích II. díl*, c. d., s. 56.
- 35 Eliška Křířková (*1945), Starý Hrozenkov, dne 29. 10. 2015. Nahrávka rozhovoru uložena v soukromém archivu autorky.
- 36 L e b á n e k, Josef. *Život na Kopanicích. II. díl*, c. d., s. 56.
- 37 Š e b e s t o v á, Augusta. Dopisy našeho lidu. List mladého moravského vystěhovače z Ameriky. *Český lid* 12, 1903, s. 55.

- 38 Před první světovou válkou existovala již kontrola na evropském území. Srovnej P o l i š e n s k ý, Josef. c. d., s. 24.
- 39 Eliška Křížková (*1945), Starý Hrozenkov, dne 29. 10. 2015. Nahrávka rozhovoru uložena v soukromém archivu autorky.
- 40 Pavel Gabrhel (*1953), Starý Hrozenkov, dne 30. 10. 2015. Nahrávka rozhovoru uložena v soukromém archivu autorky.
- 41 V l a c h, Jaroslav. *Národopis. Díl III, Národové američtí*. Praha: Nákladem spolku pro vydávání laciných knih českých, 1890, s. 113. Matice lidu; roč. 24.
- 42 Ellis Island je ostrov při ústí řeky Hudson nedaleko New Yorku. Od 1. ledna 1892 do 12. listopadu 1954 zde pobývala přistěhovalecká stanice pro imigranty do USA.
- 43 Jak to vypadalo, když přijel trajekt plný imigrantů na Ellis Island, nám ukazují videozáznamy z roku 1903 a 1906: Landing at Ellis Island (<http://teacher.scholastic.com/activities/immigration/tour/stop2.htm#tab4-content>), New Immigrants at Ellis Island (<http://teacher.scholastic.com/activities/immigration/tour/stop3.htm#tab4-content>) [cit. 19. 11. 2015].
- 44 L e b á n e k, Josef. *Život na Kopicích. II. díl*, c. d., s. 56.
- 45 L e b á n e k, Josef. *První světová válka*, c. d., s. 22.
- 46 L e b á n e k, Josef. *Život na Kopicích II. díl*, c. d., s. 56.
- 47 Jan Rychlík (*1930), Starý Hrozenkov, dne 30. 10. 2015. Nahrávka rozhovoru uložena v soukromém archivu autorky.
- 48 L e b á n e k, Josef. *První světová válka*, c. d., s. 22–23.

Literatura:

- Anonym. Dopis z Ameriky. *Život* 11, 1906, s. 93–95.
- B e n í č k o v á, Kristýna. *Relocations to and from America: Personal Reflections*. Magisterská diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, 2015.
- B r o u č e k, Stanislav. *Etapy českého vystěhovalectví*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2003. 6 s.
- B r o u č e k, Stanislav a J e ř á b e k, Richard, eds. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska. Svazek 3, [Věcná část, O–Ž]*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007, s. 643–1298.
- B u r l a s o v á, Soňa. Sociálna tematika v ľudovej piesni a jej vývin. *Slovenský národopis* 1, 1978, s. 51–70.
- D e k a ř, Miroslav. *Ratiškovické vystěhovalectví do Ameriky*. 1 a 2 díl. [B. m. v.]: Vlastním nákladem, 2009. 167 s.
- D r o p p o v á - M a r k o v i č o v á, Lubica, ed. *Chudoba, chudoba, šak si mi moc vina...: Slovenské ľudové piesne so sociálnou a revolučnou tematikou*. Bratislava: Tatran, 1978. 218 s. *Ľudové umenie na Slovensku*; Sv. 14.
- F i g a r o v á, Alena. *Fond vystěhovalectví v muzeu ve Frenštátě pod Radhoštěm*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2008.
- F r a n k l, Karel. Češi „Kocouři“ a „Myšáci“ v Americe. *Obrázek ze života československého v Americe. Český lid* 24, 1924, s. 294–295.
- G e r š i c, Miroslav. Příspěvek k vystěhovalectví z Břeclavska na sklonku 19. století. *Jižní Morava* 14, 1978, s. 128–148.
- H r o c h, Max. Mluva amerických Čechů v Chicagu. *Český lid* 24, 1924, s. 376–377.
- Ilustrovaný encyklopedický slovník: (a-i)*. Praha 1980. 970 s.
- J a n č á ř, Josef. *Materiální kultura Moravských Kopic*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 1958.
- K o b y l k a, Jaroslav. *Staro-Hrozenkovské kopanice a Žitková*. [B. m. v.]: vlastním vydáním, 1948.
- K r i ž k o v á, Eliška et al. *O kopanické řeči*. Starý Hrozenkov: Informační středisko pro rozvoj Moravských Kopic, 2010. 137 s.

- K u t n a r, František. *Počátky hromadného vystěhovalectví z Čech v období Bachova absolutismu*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1964. 81 s. Rozpravy Československé akademie věd. Řada společenských věd; ročník 74, sešit 15.
- L u č i n o v s k ý, František. *Rodnému kraji*. Brixen: A. Weger, 1969. 154 s.
- P a v l i c o v á, Martina a U h l í k o v á, Lucie. Vystěhovalectví do Ameriky a kulturní paměť (na příkladu moravské zpěvní tradice). In: Příbylová, Irena a Uhlíková, Lucie, eds. *Od folkloru k world music: Svět v nás, my ve světě*. Náměšť nad Oslavou: Městské kulturní středisko, 2014, s. 9–24.
- P e r u t k a, Lukáš. *Za to spasitelské moře: emigrace z Rožnovska do Texasu*. Rožnov pod Radhoštěm: Město Rožnov pod Radhoštěm, 2015. 111 s. Rožnovské malé tisky; svazek 25.
- P o l i š e n s k ý, Josef. *Úvod do studia dějin vystěhovalectví do Ameriky. 1., Obecné problémy dějin českého vystěhovalectví do Ameriky 1848–1914*. Praha: Karolinum, 1992. 56 s.
- P o l i š e n s k ý, Josef a N e s v a d b í k, Lumír. *Úvod do studia dějin vystěhovalectví do Ameriky. 2., Češi a Amerika*. Praha: Karolinum, 1996. 119 s.
- R y c h l í k, Jan. Pasové předpisy v habsburské monarchii a v Československu. In: Kaleta, Petr a Novosad, Lukáš, eds. *Cestování Čechů a Poláků v 19. a 20. století: sborník z mezinárodní vědecké konference, (Praha 6.–7. 9.2007)*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2008, s. 8–22.
- Ř e z n í č e k, Václav. Čechové v cizině. *Český lid* 13, 1904, s. 304–307.
- S m u t n á, Vlasta a S m u t n ý, Jaroslav, eds. *Keď som sa já z mojho kraja do Ameriky zberal*. Veselí nad Moravou: Chludil, 2006. 37 s.
- S t e g a r', Sergej Aksentěvič. *Stručný nástin dějin USA (1918–1950)*. Praha: Rovnost, 1951. 107 s.
- Š a t a v a, Leoš. Migrační procesy a české vystěhovalectví 19. století do USA. *Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et Historica Monographia CXI*. Praha 1985.
- Š e b e s t o v á, Augusta. Dopisy našeho lidu. List mladého moravského vystěhovalce z Ameriky. *Český lid* 12, 1903, s. 55–56.
- Š v e h l á k, Svetozár. Odras sociálního vystěhovalectva v ľudových piesňach. *Slovenský národopis* 28, 1980, s. 553–594.
- T o n c r o v á, Marta a U h l í k o v á, Lucie, eds. *Písňe z Kopanic ze zápisů Josefa Černíka*. Brno: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2010. 430 s.
- V l a c h, Jaroslav. *Národopis. Díl III, Národové američtí*. Praha: Nákladem spolku pro vydávání laciných knih českých, 1890. 128 s. Matice lidu; roč. 24.
- V l h a, Marek. *Mezi starou vlastí a Amerikou. Počátky české krajaňské komunity v USA 19. století v transatlantické perspektivě*. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita 2013.
- V o d ň a n s k ý, Karel. Písňe o blahobytu v Americe z r. 1856 a 1858. *Český lid* 21, 1912, s. 206–207.

Archivní prameny:

- SOKA Uherské Hradiště, NŠ Starý Hrozenkov, inv. č. 250, *Pamětní kniha založena r. 1879*.
- SOKA Uherské Hradiště, NŠ Starý Hrozenkov, inv. č. 251, *Pamětní kniha založena r. 1903*.
- SOKA Uherské Hradiště, Okresní úřad Uherský Brod, inv. č. 30, *Pass Protocoll. Angefangen am 16. 2. 1906*.
- SOKA Uherské Hradiště, Okresní úřad Uherský Brod, inv. č. 31, *Evidence cestovních pasů z r. 1939*.

Memoáry:

- Muzeum Jana Amose Komenského v Uherském Brodě, Autorský rukopis – Vápenice 1977, sign. BU 1175, *Lebánek, Josef. První světová válka*. Přepsal Jan Pavelčík, 1978.
- Muzeum Jana Amose Komenského v Uherském Brodě, Autorský rukopis - Vápenice 1976, sign. BU 1171/1, *Lebánek, Josef. Život na Kopanicích II*. Přepsal Jan Pavelčík, 1976.
- Soukromý archiv rodiny Rychlíkové, Starý Hrozenkov čp. 82, Vzpomínkový text: *Náš tatínek*.

Elektronické zdroje:

- Blanck, Tom – Blanck, Maggie Land: „Emigration/Immigration.“ *Welcome to the family of Tom Blanck and Maggie Land Blanck* [online] [cit. 7. 12. 2015]. Dostupné z: <http://www.maggielblanck.com/Immigration.html>
- „Interactiv tour of Ellis Island.“ *Scholastic, Inc.: Immigration stories of yesterday and today* [online] [cit. 15. 11. 2015]. Dostupné z: <http://teacher.scholastic.com/activities/immigration/index.htm>
- „Passagierlisten.“ *Staats Archiv Bremen: Die Maus, Gesellschaft für Familienforschung e. V. Bremen* [online] [cit. 19. 11. 2015]. Dostupné z: <http://site.die-maus-bremen.de/Datenbanken/auswanderer/passagierli/index.php/index.php?id=schiffnamlist&ia=a&lang=de>
- „Passenger search.“ *The Statue of Liberty – Ellis Island. Foundation, Inc.* [online] [cit. 8. 9. 2015]. Dostupné z: <http://www.libertyellisfoundation.org/passenger>
- R e t t e l, Jürgen. „Prinz Friedrich Wilhelm (1908–1929).“ *TS Hamburg – TS Hanseatic, TS Maksim Gorkiy, TS Maxim Gorkiy – TS Maxim M* [online] [cit. 7. 12. 2015]. Dostupné z: <http://www.schiffe-maxim.de/Prinz-Friedrich.jpg>
- „Search Historical Records.“ *Genealogical Society of Utah: Family Search* [online] [cit. 12. 10. 2015]. Dostupné z: <https://familysearch.org/search/>

Mgr. Terézia G a b r h e l o v á (n. 1987), odborná pracovníce Národního ústavu lidové kultury ve Strážnici. Zaměřuje se na výzkum tradiční lidové kultury Moravských Kopaníc, zejména na lidový oděv a výtvarnou kulturu.

Emigration of the Inhabitants of Moravské Kopanice into the USA in the First Three Decades of 20th Century

Abstract

The article is an excursion into the issue of emigration from Moravské Kopanice, i.e. from Starý Hrozenkov, Vápenice, Lopeník, and Žitková into the United States of America in the first three decades of 20th century. In the beginning of the 20th century there was a larger wave of emigration from the above mentioned areas which was mainly caused by long lasting serfdom and great debts of the local people. The text is arranged into several subchapters. It first part mentions the sources used in the article. Following parts deal with process of emigration, such as reasons for leaving Moravské Kopanice, dealing with the kind of people who were brave enough to leave their country, preparations for the journey to some European harbours, sailing the sea, and with the Ellis Island – the so called “gate to America”. The last part shortly introduces the life of people from Moravské Kopanice in the United States of America. People’s destinies in the USA were varied – some of them were doing quite well and decided to stay, others, despite the fact that they had good jobs, decided to come back because they were homesick. There were cases, though, when people from Kopanice wanted to come back but they failed to save money for the journey. Some people made several journeys to the USA because of their jobs. But there was something all the people from Moravské Kopanice had in common – they never forgot about their home. But they perceived the United States of America as a country which could make up for their hard times in their own country, providing them with the freedom they were not able to experience for a long time.

Auswanderungswelle aus dem Mährischen Kopanice in die USA im ersten Drittel des 20. Jahrhunderts

Zusammenfassung

Der Beitrag ist eine Exkursion in die Auswanderungsproblematik aus dem Mährischen Kopanice, also aus den Ortschaften Starý Hrozenkov, Vápenice, Vyškovec, Lopeník und Žitková,

in die Vereinigten Staaten von Amerika im ersten Drittel des 20. Jahrhunderts. Eine größere Auswanderungswelle erlebte dieses Gebiet erst zu Beginn des 20. Jahrhunderts, was vor allem der lang überdauernden Leibeigenschaft und der hohen Verschuldung der hiesigen Bewohner anzurechnen ist. Der Text ist in mehrere Unterkapitel gegliedert. Im ersten Teil verweisen wir auf die Quellen, die zur Ausarbeitung des Textes verwendet wurden. Ferner handelt es sich um Abschnitte, die mit dem Ablauf der Auswanderung vertraut machen. Gründe für das Ausreisen aus dem Mährischen Kopanice, wer den Mut fand, über den Ozean zu reisen, Vorbereitung auf die Reise, Reise zu einem der europäischen Häfen, Seefahrt, Ellis Island, das sog. *Tor nach Amerika*. Der letzte Teil stellt in Kürze das Leben der Menschen aus Kopanice in den USA vor. Die Schicksale der Auswanderer in den USA waren verschieden, einigen erging es sehr gut und sie blieben auch hier, andere sehnten sich, obwohl sie gute Arbeit hatten, nach der Heimat und kehrten zurück. Es gab jedoch Fälle, in denen Leute aus Kopanice zurückkehren wollten, jedoch das Geld für die Heimreise nicht ersparen konnten. Einige kehrten sogar mehrmals zurück, um Arbeit zu finden. Gemeinsam war den meisten Auswanderern aus Kopanice, dass sie nie ihre Heimat vergaßen. Die USA jedoch sahen die Landsleute aus Kopanice als ein Land, das ihnen die Entbehrungen im eigenen Land wieder gutmacht und auch die Freiheit bietet, die sie lange Zeit nicht hatten.

VLČNOVSKÁ JÍZDA KRÁLŮ V DÍLE JANA JANČI

Jiří Jilík, Uherské Hradiště

V letošním roce uplynulo 150 let od narození spisovatele a novináře Jana Janči z Vlčnova, který nám ve svém díle zanechal literární obraz jízdy králů, jak ji zažíval jako chlapec v sedmdesátých letech 19. století. Úryvky z jeho prací *Dívčí půček* a *Z Jožkových zápisků* dotýkající se tématu jsou v odborném tisku publikovány vůbec poprvé.

Jen pamětní deska na domě v ulici Rybáře ve Vlčnově připomíná, že se zde, v čísle popisném 37, narodil spisovatel a novinář Jan Janča (3. 9. 1866 – 27. 1. 1928). Jeho tvorba je současné čtenářské generaci v podstatě neznámá, neboť na výtisky knih a ročníků jím vydávaných novin již déle než století usedá prach v archivních depozitech knihoven, a patrně ani v době Jančova života nebylo ve Vlčnově mnoho těch, kdo měli zájem a možnost se s jeho dílem seznámit. Jan Janča totiž po ukončení školní docházky Vlčnov opustil a již nikdy, s výjimkou občasných návštěv matky, dokud žila, se do rodné obce nevrátil. Časem upadl v zapomenutí stejně jako jeho tvorba. A to přesto, že se podstatným způsobem podílel na uchování „paměti“ jízdy králů a na popularizaci tohoto obyčeje. Jen občasný medailonek v regionálním tisku při příležitosti jubileí a zmíněná pamětní deska udržovaly během bezmála devíti desetiletí, které uplynuly od Jančovy smrti, o jeho osobě určité povědomí. Teprve malý výbor Jančovy tvorby nazvaný *Dívčí půček*,¹ vydaný v roce 2008 pro Klub sportu a kultury ve Vlčnově, doplněný životopisnou statí, statí o národopisném odkazu a bibliografií, je podnes jediným podstatným zdrojem informací o životních osudech a tvorbě tohoto Vlčnovjana.

Narodil se 14. září 1866 ve Vlčnově v rodině čtvrtlánika Františka Janči. Po absolvování obecné školy navštěvoval české gymnázium v Olomouci, po maturitě odešel do Prahy studovat práva, která však nedokončil. Novinářskou dráhu začal jako spolupracovník olomouckého *Našince*, ve své době nejznámějšího a nejčtenějšího moravského listu. V roce 1892 jej získal pro vedení *Slováckých novin* jejich uherskohradištský vydavatel Josef Stancl. Staročeská politika, kterou list v duchu politických názorů vydavatele hájil, však Janču nespokojovala. Inklinoval k mladočeské opozici, a tak po necelých dvou letech zakládá v Uherském Hradišti svůj vlastní list *Slovač*, který dává do služeb mladočeské opozice. Po několika letech z rodinných důvodů přenáší svůj list do Prostějova, kde vychází pod názvem *Slovan*. V roce 1896 se stěhuje do centra politického dění do Vídně. Zde se uplatňuje jako spisovatel a vydavatel. V roce 1908 se ujímá redakce českého *Vídeňského deníku* a v jeho čele stojí do roku 1912. Ve Vídni se politicky angažuje jako obhájce práv české menšiny a je členem skupiny spisovatelů, která se ve Vídni věnuje česky psané literární tvorbě. Na počátku světové války se vrací do vlasti. Po vzniku Československa postupně jako novinář působí v několika moravských periodikách, naposledy jako odpovědný redaktor brněnského listu *Ruch*. Je členem výboru *Moravského kola* spisovatelů a jednatelem brněnské odbočky *Syndikátu československých novinářů*. Zemřel 27. ledna 1928.

Významný rodák – to je však jen jeden, lokální úhel pohledu. Jan Janča jako žurnalista a beletrista patřil ve své době zejména na Moravě a v prostředí české menšiny v Dolním Rakousku k politicky angažovaným novinářům a ke čteným autorům. Arne Novák jej v *Přehledných dějinách literatury české* označuje za „vůdce tamní žurnalistiky“ (rozuměj české žurnalistiky ve Vídni, kde Janča od roku 1896 do roku 1916 působil).² I Jančovo působení ve spolkových orgánech moravských novinářů a spisovatelů v období první re-

publiky leccos napoví o jeho kdysi významném postavení v literárním a v žurnalistickém prostoru.³

V naší studii nás zajímá nikoli samotná osobnost Jančova, ale jeho tvorba, pokud se týká vlčnovské jízdy králů. Janča se totiž nejednou literárně inspiroval prostředím rod-
né obce a ve svých povídkách a fejetonech nám zanechal unikátní dokument o Vlčnově
ve druhé polovině 19. století. Zvláště cenné je pak zjištění, že je autorem nejstaršího nám
známého literárního popisu vlčnovské jízdy králů.⁴ Jen na okraj současně připomeňme,
že to byl právě Jan Janča, kdo přivedl v roce 1891 do Vlčnova malíře Jožu Uprku, který
si zde zřídil ateliér a během několika následujících let namaloval slavný obraz Jízda králů
ve Vlčnově.⁵

A tak nejen Uprkovou, ale nepřímou i Jančovou zásluhou vlčnovská jízda králů vyjela –
obrazně řečeno – z lokálního vlčnovského prostoru do prostoru veřejného, jímž se pohybuje
podnes.

Jan Janča se jízdou králů zabývá ve dvou textech. Starší text, povídka Dívčí půček, vyšel
v povídkovém souboru U nás pod Karpaty vydaném v roce 1916.⁶ Autor v ní vypráví příběh
osmnáctiletého selského chlapce Tomáše Králíčka, jemuž ostatní přezdívali „dívčí půček“⁷
a který poté, co jeho otec předčasně zemřel, žije s matkou a vzorně se stará o celé hospodář-
ství. Ostatní chlapci jej vybrali za krále a Tomáš, když jej zástupci chlapců navštíví, po jistém
váhání souhlasí. Vrcholem povídky je zachycení příprav a průběhu jízdy králů.

Druhý text, nazvaný Z Jožkových zápisků, vyšel v roce 1926 ve dvanácti pokračováních
v brněnském deníku Ruch.⁸ Vypravěč Jožka vzpomíná na své dětství prožité v sedmdesá-
tých letech 19. století na slovácké vesnici a měsíc po měsíci zaznamenává vše, co mu utkvělo
v paměti, ať jde o soukromý život v rodině i ve veřejném prostoru, ve škole, v obci, kostele,
při hrách apod. V textu podepsaném pseudonymem Kara Mustafa však nikde nepadne ná-
zev obce, k níž se hrdinovy vzpomínky vztahují, a tak není divu, že tento memoárový text
nebyl s Jančou a Vlčnovem ztotožněn a odkaz na něj nenalezneme v žádné práci týkající se
Vlčnova a jeho lidové kultury. Že jde o Vlčnov, si čtenář znalý Vlčnova uvědomí teprve,
když se začte do následujícího textu:

*Historie naší dědiny není jasná. Neví se, kdy a jak vznikla. Jen ona tři jména cosi napovídají.
Valy a Hradištěk jsou vrchy, oddělené od sebe užlabinou značně šíře. Mohlo by se souditi, že tu
byly kdysi zámky, či hrady, či vůbec nějaká opevněná místa. Zda tomu bylo skutečně tak, není
zjištěno. [...] Na Valech je škola a na Valech jsou chalupy chalupníků. Pod Valy je část dědiny,
kterou protéká potok a která se nazývá Rybáře. Od čeho to jméno? Býval tu kdysi rybník? Byd-
leli zde rybáři? Dnes jsou po jedné straně selské usedlosti, po druhé straně skupina chaloupek
a nad nimi obecní budovy. Na Hradišťku, pod níž rovněž teče potok, jsou pole.*

(Janča 2008, 13)

Názvy místních částí Hradištěk, Vala a Rybáře, odrážející místní historické reálie, jsou
ve Vlčnově zaužívány přinejmenším dvě století. Kdo se skrývá pod neobvyklým pseudony-
mem Kara Mustafa, zjistíme nahlédnutím do tiráže listu – v letech 1925 až 1927 byl šéfre-
daktorem Ruchu právě Jan Janča. Obsahem seriálu Z Jožkových zápisků jsou tedy Jožkovy
= Jančovy autobiografické vzpomínky na vlastní dětství, a to nejpozději do roku 1878, kdy
po ukončení obecné školy ve Vlčnově odchází studovat do Olomouce.

Využijme tedy obou pramenů, a to jak povídky Dívčí půček, tak vzpomínkové práce
Z Jožkových zápisků, a podívejme se, jak vypadala vlčnovská jízda králů zhruba před sto
čtyřiceti lety, případně zda a jak se lišila od současné. Přestože nejde o texty odborné po-
vahy, nemáme důvod Jančovi v jeho popisu nedůvěřovat. Jako vlčnovský rodák ze selské

rodiny znal z vlastní zkušenosti vše, co s obyčejem souviselo. Nepochybně se sám jízdy králů jako člen královské družiny účastnil a není vyloučeno, že byl i králem, jak to naznačují některé autobiografické rysy povídky *Dívčí puček*.

V obou textech autor líčí čas přípravy, které začínají výběrem krále.

Jízda králů konala se ve svatodušní pondělí odpoledne. Ale přípravy na ni děly se již dlouho před tím. Předně bylo nutno vyhledat počestného krále, hocha sotva školetého, který však uměl dobře jezdit na koni. Na králi nesmělo být mravní úhony, na to se přísně dbalo.

(Janča 2008, 39)

Nejen ve Vlčnově, ale i všude jinde se obyčej konal o svatodušním pondělí. Po zrušení svatodušního pondělí jako svátečního volného dne začala se jízda králů odbývat o svatodušní neděli. Teprve od roku 1977, kdy se pořádání ujal nově vzniklý Klub sportu a kultury, opustili pořadatelé jízdy králů ve Vlčnově termín daný církevní tradicí a z pohyblivého svatodušního svátku přenesli datum konání na pevný termín, kterým je poslední květnová neděle. Stalo se tak v době, kdy Vlčnov postupně transformoval v podstatě lokální zvyk na nadregionální národopisné slavnosti, kterým bylo třeba dát v kalendáři pevný termín.

O stáří, resp. mládí krále, nerozhodoval věk, ale ona *mravní zachovalost*. Pokud byl chlapec panic, mohl být stejně starý jako *legrúti* (rekruti), jak jsou ve Vlčnově tradičně označováni členové královny družiny. Tomáši Králíčkovi, hrdinovi povídky *Dívčí puček*, dochází osmnáctiny, a přesto je vybrán za krále. Mezi ním a zástupcem chlapců se odehrává tento dialog:

„Šak já ťa volám mezi nás jenom proto, že ťa chceme udělat králem.“

„Mňa? Králem?“

„Tebe. Všeci chlapani povídajú: Byl dívčí puček,⁸ ale včil za galankú nechodí. A králem može být, jenom kdo nechodí ješče v noci za galankú. Šak viš sám najlepší.“

(Janča 2008, 62)

Jak však vyplývá z první citace, která hovoří o chlapci „sotva školetém“, byl tak vysoký věk spíše výjimkou.

O tom, jaký bude výsledný dojem celé slavnosti, rozhodovaly vlastní přípravy.

A když konečně byl král nalezen, bylo třeba opatřit mu pěkného nedivokého koně, sehnat výstroj pro krále, pro pobočníky a pro opentlení koní. Nezbylo, než aby děvčice vypomohly ze své zásoby pentlí a čelenek a tureckých šátků i tibetků [vlněný šátek]. V neděli večer napletly se koním z hřív a ocasů lelíky (copy), jež rozpletly se až v pondělí odpoledne. Hřív a ocasy byly nakadeřené a do kadeří vplétaly se stužky a pentle. Král, pobočníci i jejich koně byli vyzdobeni nejvíce. Král a pobočníci byli přestrojeni do ženských šatů, král měl obličej zastíněný pentlemi, byl jako pod závojem a v ústech měl růži, ruce měl v bok. Nesměl se držet ani hřív, ani opratí. Koně mu vedli oba pobočníci, držíce v pravicích tasené zakřivené šavle. Také ostatní krále byli vyšňořeni, ale ne tak přepychově jako král s pobočníky. V družině krále byli hlasatelé a sběratelé darů, jež přijímali do ručních košíků. (Janča 2008, 39–40)

Po dvoře zvonily zvonky a chřestily rolničky, leskly se na slunci hedvábné pentle a skleněné gaňky; krále zkušeli sedla, parádili se – Tomáš a panoši do ženských šatů, s opentlenou vydrovkou na hlavě, s pentlemi, splývajícími po stranách, vzadu i vpředu přes obličej. Obličej králův a panošů musí být pentlemi tak zahalený jako tvář turecké princezny. Tomáš dobře si připevnil sedlo a dobře je vyzkoušel. Byl spokojen. Jako král nesmí se držet opratí, jeho koně musí vésti

panoši, sedící na koních po obou stranách; král sám musí mít ruce v bok a jet musí tak nejen pomalu, ale i tryskem. Tomáš byl dobrý jezdec a v sedle sedělo se mu jako v peřinách.

(Janča 2008, 66)

Z popisu je patrné to, co už známe z Uprkova obrazu – ke zdobení koní se používalo textilií, nikoliv papírová výzdoba, jak je tomu v současnosti.⁹ Používaly se zejména stužky a pentle původně užívané jakou součástí pentlení nevěst a družiček, které jsou ve Vlčnově tradičně označovány jako družice. Kromě jiného se podle Jančova popisu uplatňovala i *gaňka*. *Ganka* (také *gánka* či *kánka*) je širší stuha, kterou bychom mohli vysvětlit také jako poněkud dozadu položenou čelenku. Tato *ganka*, bohatě zdobená skleněnými perličkami našitými do kruhových obrazců, je výraznou pohledovou částí věnce vlčnovských družic. Na *gance*, která tvoří vysoce zdobný pás nad čelem družice, jsou v místech uší zavěšeny kulaté barevné terčíky, tzv. *naušnice*. Patrně obdobně, od ucha k uchu, pokrývala *ganka* hlavu koně. *Ganka* je dnes nahrazena papírovou výzdobou, stejně jako *naušnice*, jejichž místo dnes zaujímají tzv. tužkové růže.

Naší pozornosti by neměla uniknout zmínka o „opentlené vydrovce“, čepici z vydří kožešiny na hlavě králově. Dnes je královská koruna složena z klobouku a věnečku. Klobouk je pošíť na rovném dýnku červeným kamrholem, který je charakteristickým znakem vlčnovského mužského kroje. Král a pobočníci mají obvod klobouku pošíť dokola textilními mašlemi, které opět v původní funkci sloužily jako součást nevěstovského pentlení. Výzdobu doplňuje věneček z textilních květů, který nosí družičky k prvnímu svatému přijímání. Velmi obdobně byla zdobena i původní vydrovice. V souvislosti se změnou zdobení koní se na vrchol královské koruny dostala velká trikolorová růže, která tvoří v současné době její dominantu.¹⁰

Požadavek, že se král nesmí držet opratí, ale celou objížděku vykonává s rukama v bok, je dnes nemyslitelný vzhledem k nedostatečným zkušenostem chlapců z jízdy na koni. Ta kdy si patřila ve Vlčnově ke zcela samozřejmým dovednostem mládeže. Janča ve vzpomínkovém textu uvádí, že „...nejen někteří chlapci, ale i některé děvčice dovedly se postavit v největším trysku jednou nohou na koně a pak s druhou nohou ve vzduchu, držíce koně za ohlávku, jeli jak čerti.“ (Janča 2008, 43)

Jízda králů ve Vlčnově začínala odpoledne po požeňání.

Krále vyrazili z vrat domu králova. Král, pobočníci a nejužší družina jeli po cestě, hlasatelé a sběratelé dárků po chodníku podél domů. (Janča 2008, 40)

Obličej králův a panošův musí být tak zahalený, jako tvář turecké princezny. [...] „Nikoho sa nebojíme, máme krála udatného, ale velmi poctivého,“ zadeklamovali si vyvolávači. (Janča 2008, 66–67)

„Horní, dolní, domácí, přespolní, co vám budem povídat v svatodušní pondělí,“ – ozvalo se dědinou a hlasatelé velebili „krála počestného“ a děvčice nakládaly sběratelům připravené dary: vejce, klobásy, slaninu, peníze. (Janča 2008, 40)

Na těchto úryvcích je zajímavé sledovat pojmenování jednotlivých členů královské družiny. Označení hlasatelé a výběřčí se již v obci neužívá, stejně jako výrazu panoši pro dva nejbližší strážce krále jedoucí v ženském kroji a s tasenými šavlemi, který byl nahrazen výrazem pobočníci. (Archaický výraz panoši odpovídá podnes v Hluku i v Kunovicích užívanému výrazu pážata.) K ústupu od striktního dělení funkcí na vyvolávače (hlasatele) a výběřčí (sběratelé dárků) došlo postupně v posledních dvou desetiletích, kdy všichni členové družiny za vyvolávky přijímají peněžní obdarování. Proto dnes mají kovovou kasičku

na peníze kromě krále a pobočníků všichni ostatní jezdci. *Legrút* sice přispívá určitým podílem do banku, z něhož jsou hrazeny společné náklady, ale zbytek „peněžní koledy“ mu zůstává. A tak příjem zvláště pohledných *legrútů*, zdatných jezdců a vtipných a odvážných deklamátorů není zanedbatelný. V době, kdy jezdil „svou“ jízdu králů Jan Janča, bylo obdarování drobnými penězi zanedbatelnou výjimkou. Jak již víme i z citací, výběrčí byli obdarováni produkty selského hospodářství – vajíčky, klobáskami, slaninou apod., z nichž si po skončení objížďky družina uspořádala „hostinu“. Připomeňme také nepopiratelný fakt – pospolitost *legrútů* a z ní vyplývající pocit solidarity jsou záležitostmi minulosti. Současní jezdci již dávno nejsou vesnickou chasou v tradičním pojetí, či dokonce svého druhu stavem, jak tomu bylo ve Vlčnově. Dnes jsou to chlapci jednoho ročníku, které teprve jízda králů na čas spojila k naplnění tradice. Z této skutečnosti mimochodem vyplývá i znatelný úpadek prestiže králových pobočníků (panošů). Chránit krále bylo čestnou funkcí, jíž byli pověřováni nejsilnější a často tedy i autoritativní reprezentanti ročníku. Dnes je problémem pro tuto funkci chlapce vůbec získat, a to hlavně proto, že pobočníkům nekyne naděje na „finanční ocenění“.

Hlasatelé byli zároveň i velebiteli a kazateli dívčích předností a vad.

*Před vaším domem roste tráva,
že ta vaša Marina nerada vstává.*

Hylóm!

A bylo hanby před celou dědinou a Marina jistě se pak vynasnažila, aby se polepšila.

*Před vaším domem je veliká luža,
že ta vaša Anča má líčka jako růža.*

Hylóm!

To už byla pocta, která stála za celý „polt“ slanin. (Janča 2008, 40)

*Před tímto domem roste lipka,
že je vaše Anička bystrá jak rybka.*

Hylóm! Hylóm!

Anička se zapýřila a maměnka honem nesly vyvolávači nadílku: vajíčka, kousek slaniny, kousek klobásky, jež zbyla ještě z ledna.

*Před tímto domem roste tráva,
že vaša Poluša nerada vstává.*

Hylóm! Hylóm!

Poluša byla by se hanbou do země propadla a tatíček div s tatem na krále nevyletěl. Taková hanba! „Ale to máš z toho, lenochu lenošný,“ zlobila se maměnka, nevědouc, jak se hanbou bude moci ukázati venku. (Janča 2008, 67)

Jak je patrné z líčení, průběh objížďky vesnicí se v zásadě od současnosti neliší. Proměnila se však obyčejová podstata, neboť v současné jízdě králů již jsou potlačeny sociální obyčejové funkce. Vyvolávky jezdců jsou dnes již výlučně určeny divákům s cílem pobavit je vtipným veršíkem nebo bonmotem a pohnout je tak k příspěvku do kasičky. V minulosti, kdy se jízda králů obracela výlučně do vlastní obce, směřovali vyvolávači svůj pochvalný veršovaný komentář nebo naopak satirický osten do řad spoluobčanů s cílem veřejně upozornit na poklesky a prohřešky, které během roku vesnice zaznamenala, nebo pochválit tam, kde to bylo na místě. Je nasnadě, jak je to patrné i z citací, že vyvolávky často směřovaly do řad dívek na vdávání upozorňující na jejich dobré nebo také problematické vlastnosti – „*pravý soudný den připravili děvčatům, jež ani k práci nebyla, ani do kola*“, vzpomíná Janča. (Janča 2008, 67)

Na rozdíl od současnosti, kdy vyvolávání otevírá slovní výraz „hýlom“, Janča důsledně v obou pracích klade přízvuk na druhou slabiku: „hylóm!“. Badatel Antoš Horsák z Kunovic shledával původ tohoto výrazu v maďarském „hivom“ – „volám“.¹¹

Poté, co objeli jezdci s králem vesnici, složili v domě krále vše, čím byli obdarováni a vydali se na další objížďku do některé ze sousedních dědin a někdy i do Uherského Brodu.

Krále objeli dědinu, složili u krále dary, aby se jim udělala hostina a teď tryskem se vydali k sousední dědině vyhledat tamní krále a svést turnaj. Někdy se stalo, že sousední krále se jim vyhnuli, někdy zase, že jim vyjeli naproti – jak se kdy cítili. (Janča 2008, 40)

V historii jízdy králů jsou nejednou vzpomínány střetnutí při setkání dvou jízd králů, někdy končící i zraněními. Z úryvku je však patrné, že bitka byla až krajním řešením. Předbíhal jí totiž zápas králů nebo jejich zástupců.

Turnaj nevyhrál by mladičký počestný král. Proto rychle na jeho koně přesedl největší silák, a když přiblížili se sousedi, byli hrdě vyzváni na souboj. Oba „králi“ vyjeli proti sobě, napřáhli pravice, chytili se za ukazováky a jeden snažil se druhého stáhnout s koně. Komu se to podařilo, byl vítězem a cizí král zajatcem. Bylo třeba vykoupit ho darem, pohoštěním, anebo bylo třeba jít do zajetí a – dát se pohostit. A soupeři setrvali v hoštění a radovánkách dlouho pohromadě. Někdy bylo třeba sousední krále honit a k turnaji donutit. Při spatření našich králů dávali se sousedé nezřídka na útěk, hnali koně silou mocí, ale naši byli jak čerti. Dohnali je a pak docházelo k bitce, která nebyla již tak nevinná. (Janča 2008, 40)

Janča dokládá, že při střetnutí družin panovala pravidla. O „přetahování králů za prsty“ se zmiňují i jiní autoři,¹² nikoli však jmenovitě ve vztahu k Vlčnovu. Ani v orální paměti Vlčnova není dochována sebemenší zmínka o takovém průběhu. Také informaci o tom, že mladičkého krále mohl zastoupit starší jezdec, bychom v pramenech vlčnovské jízdy králů marně hledali.

Naši „krále“ byli široko daleko známi nejen pestrostí sálavých barev – však Jožka Uprka dobře později věděl, kam si zajít pro motiv králů -, ale i svým množstvím a svou nepřemožitelností v trysku i zápase. [...] Neslyšel jsem, že by naši krále byli kdy poraženi. Ani v turnaji, ani v bitce. Proto byla jejich sláva široko daleko veliká. Na ty doby bohatě obdarovali je i ve městě, když tam některý rok přijeli. A to už něco znamenalo. (Janča 2008, 39–40)

Závěrečný výrok Jančových vzpomínek není jistě přehnaný. Vlčnov byl i v 19. století velkou a bohatou vesnicí. Podle oceňovacího operátu z roku 1843 měl Vlčnov 1117 obyvatel a v obci se chovalo 122 koní.¹³ Byť samozřejmě jezdila jen část chlapců, tvořili velké seskupení, které již na dálku muselo budit respekt družin z okolních mnohem menších vesnic, jako jsou sousední Veletiny nebo Hradčovice.

Dnes už svědky autentických galantních či méně galantních soubojů jízd králů nemůžeme být, neboť počátku třetího tisíciletí se na Slovácku v běhu času dočkaly pouze jízdy králů v Hluku, Kunovicích a Skoronicích, vedle námi sledovaného Vlčnova. Přestože Vlčnov, Hluk a Kunovice jsou blízké obce, setkání družin je vyloučeno proto, že se v každé z těchto obcí koná slavnost v jiné periodicitě (v Kunovicích jednou za dva roky, v Hluku vždy po třech letech) a v jiném termínu, neboť každá obec usiluje o co největší návštěvnost. Tak zmizel z jízd králů prvek soutěživosti, který kdysi patřil k důležitým zdrojům i motivům její kontinuální existence.

A zbývá ještě jeden poznatek o vlčnovské jízdě králů, který se vztahuje k výkladu jejího původu. Ten se ve Vlčnově odvozuje od teorie antropologa a etnografa Jana Pavelčíka¹⁴ a etnografa Josefa Beneše,¹⁵ kteří ji považovali za relikv davného iniciačního rituálu. Jízda králů podle nich byla jakousi zkouškou dospělosti, kterou podstupuje vždy jen skupina chlapců dospívajících v muže. Donedávna to byli *legrúti*, odvedenci, kteří měli v daném roce nastoupit k výkonu vojenské služby. Vlčnovský šohaj tedy nemohl jezdit „za krále“ dvakrát či vícekrát, jak je tomu v Hluku i v Kunovicích. I poté, co byla základní vojenská služba zrušena, zůstává pro výběr jezdců zachována časová podmínka věku – jezdcem může být ve Vlčnově jen chlapec *legrútského* věku, tedy ne starší osmnácti let. Pokud dochází v posledních letech k výjimkám, jsou dány demografickým vývojem – některé ročníky jsou tak slabé, že je třeba družinu posílit chlapci z ročníků, které již jízdu králů absolvovaly. Jan Janča však kupodivu nikdy „legrúty“ v souvislosti s jízdou králů neuvádí. Ve vzpomínkové práci mluví jen o *králích* nebo prostě *chlapcích*, rovněž v Dívčím púčku mluví vždy jen o *chlapcích* nebo *šohajích*.

Znamená to snad trhlinu v iniciační teorii o původu zvyku? K tomu podává vysvětlení vedoucí etnografického oddělení Slovákého muzea Marta Kondrová, rodačka z Vlčnova:¹⁶ „Pokud bychom se pokusili vyvrátit nebo objasnit iniciační rovinu zvyku, museli bychom jít do hloubky a na základě všech dostupných dokladů se znovu a znovu zamýšlet nad původem i významem jízdy králů, a to by vydalo přinejmenším na studii. Celou věc je třeba vidět v historických souvislostech. Jízda králů jako legrútská záležitost souvisí mimo jiné s historií branné povinnosti. Do roku 1868, na základě zákona Josefa II. z roku 1781, byly odvody povinné pro nejchudší vrstvy, ale byly realizovány jen v případě potřeby, respektive válečného stavu a aktuálního potřebného počtu vojáků, kteří se většinou odváděli z nejchudších rodin. Služba byla v té době ještě doživotní, takže často docházelo k odvodům násilným. Navíc určité sociální vrstvy byly branné povinnosti ušetřeny a bylo možné se z ní vyplatit za astronomickou částku 1200 zlatých. Od roku 1868 byla zavedena všeobecná branná povinnost, která zahrnovala muže ve věku 20–22 let. Odvody se konaly už každý rok, služba byla tři roky u pozemních sil (postupně se zkrátila až na dva roky – v roce 1912).¹⁷ Vojenská služba se od šedesátých let 19. století stala postupně prestižní záležitostí a především na Slovácku se termín odvedenec „rekrut, legrút“ stal synonymem pro vrchol v hierarchii svobodné mládeže s právem poručit si sólo a chodit za galánkami [...] Věk osmnácti let tedy u legrútů a jejich právu jet jízdu králů také souvisel se změnou branného zákona (tuším to bylo až po druhé světové válce). V hierarchii dědiny tedy byli podle legrúti, kteří se ihned po tom, co předešlý ročník nastoupil na vojnu, začali nazývat jako legrúti. Po návratu z vojny se mladíkům říkalo stará vojna (Vlčnov i jiné lokality) a brzy se ženili a zakládali rodiny. Je tedy logické, že pokud jezdila jízdu králů svobodná chasa a na tom se jednotlivé popisy jízdy králů shodují; po návratu z vojny to už možné nebylo. Jaká přesně byla situace v královské družině před ustálením pravidelných odvodů, můžeme jenom spekulovat, protože nejsou žádné relevantní záznamy. Jízdu králů také s velkou pravděpodobností nebyli všichni dospívající mládenci v obci, protože synové nemajetných chalupníků neměli koně. V době, kterou popisuje Jan Janča, tedy sedmdesátá až osmdesátá léta 19. století, nebyly ještě zřejmě odvody podle jednotlivých ročníků a věková hierarchie mládeže, jak je známa z meziválečných let v povědomí dědiny, zakořeněná a ustálená. Je tedy logické, že Janča o nich mluví jako o králích. Ve Vlčnově se dodnes běžně říká, a ten XY už jezdil za krále? Myšleno: bylo mu už 18 let?“

Jak uvádí Martina Pavlicová, i v Hluku bylo ještě v meziválečném období zvykem, že jezdily jízdu králů jen odvedenecké ročníky. Zde toto nepsané pravidlo zaniklo během okupace v souvislosti s nepravidelným konáním a přerušováním tradice jízdy králů.¹⁸ K tomu ovšem ve Vlčnově nedošlo!

Dílo Jana Janči je v mnoha ohledech jedinečným pramenem pro poznání života na vesnici v sedmdesátých až osmdesátých letech 19. století. O to cennější, že je vázáno k jednomu konkrétnímu místu. Autor nám mimo jiné nabízí několik zajímavých pohledů z hlediska poznání jízdy králů a její vůbec nejstarší literární obraz. Etnograficky jsou nesmírně cenné jeho poznatky týkající se především výzdoby koní, oblečení jezdců i přímého průběhu obížděky.

Každý lidový obyčej má v čase svůj život a tedy i svoji historii. Novinář a spisovatel Jan Janča nám svou tvorbou poskytl možnost podívat se na vlčnovskou jízdu králů očima, jimiž jí vídali Vlčnovjané někdy před sto čtyřiceti lety.

Poznámky:

- 1 J a n č a, Jan. *Dívčí půček*. V Uherském Hradišti: Pro Klub sportu a kultury ve Vlčnově vydalo nakl. JJ, 2008. 127 s.
- 2 N o v á k, Arne a N o v á k, Jan Václav. *Přehledné dějiny literatury české: od nejstarších dob až po naše dny*. Olomouc: R. Promberger, 1936–1939. 1804 s.
- 3 J i l í k, Jiří. Novinářské působení Jana Janči. *Vlastivědný věstník moravský* 35, 1983, č. 3, s. 273–281.
- 4 K nejstarším popisům jízdy králů v historické a národopisné literatuře patří záznamy z pera Albina Heinricha pro topografii Gregora Wolneho Die Markgrafschaft Mähren, topografisch, statistisch und historisch geschildert z roku 1835, a Bedy Dudíka Catalog der nationalen Hausindustrie und der Volkstrachten in Maehren z roku 1873. Popisy jízdy králů z druhé poloviny 19. století nalezneme i v díle Františka Bartoše, Čenka Zírta, Josefa Klvani a dalších, o nichž: F r o l e c, Václav a kol. *Jízda králů: lidový obřad, hra, slavnost*. Praha: TEPS, 1990. 175 s. V žádném z těchto pramenů se však nejedná výlučně o popis jízdy králů z Vlčnova.
- 5 J i l í k, Jiří. *Záhadná jízda králů: příběh tradice zahalené tajemstvím*. Brno: CPRESS, 2014. 183 s.
- 6 J a n č a, Jan. *U nás pod Karpaty: povídky ze Slovače*. Olomouc: R. Promberger, 1916, s. 96–110. Nově: J a n č a, Jan. *Dívčí půček*, c. d., s. 54–69.
- 7 Dívčí půček, nářeční výraz, spisovně „dívčí pupíček“, označuje chlapce, který se neúčastní chlapeckých her a pohybuje se raději v dívčí společnosti.
- 8 Z Jožkových zápisků. *Ruch*, 15. 1. 1926, č. 11, s. 1 a 2 a dále. Nově: J a n č a, Jan. *Dívčí půček*, c. d., s. 5–53.
- 9 Viz B e n e š, Josef. Výzdoba koní v jízdě králů na Uherskobrodsku. *Malovaný kraj* 23, 1987, č. 3, s. 16–17. Týž: *Vlčnovská jízda králů: národopisný průvodce*. Vlčnov 1986, s. 31–32.
- 10 O vlčnovském kroji viz K o n d r o v á, Marta. Vlčnovský kroj. In: Mítáček, Jiří, ed. *Vlčnov: dějiny slovácké obce*. Vlčnov: Obec Vlčnov, 2013, s. 718–734.
- 11 H o r s á k, Antoš. *Jízda králů*. Kunovice: b. n., 1967. Rkp. 16 s.
- 12 Viz kupř. B é ň a, Matouš. Jízda o krále v Hornácku na Moravě. *Český lid* 1, 1893, s. 116–117.
- 13 *Vlčnov: dějiny slovácké obce*. Brno: Blok, 1966. 255 s.
- 14 P a v e l č í k, Jan. Pokus o výklad jízdy králů. *Zprávy muzea J. A Komenského*, 1957, č. 4.
- 15 B e n e š, Josef. *Vlčnovská jízda králů*. Vlčnov: Klub sportu a kultury, 1992. 34 s.
- 16 Písemné sdělení autorovi ze dne 11. ledna 2016.
- 17 *Vojenské dějiny Československa, III. díl, (1918 – 1939)*. Praha: Naše vojsko, 1987. 583 s.
- 18 P a v l i c o v á, Martina. *Lidová kultura a její historicko-společenské reflexe: (mikrosociální sondy)*. Brno: Ústav evropské etnologie ve spolupráci s Etnologickým ústavem AV ČR, pracoviště Brno, 2007, s. 107, 111. Etnologické studie; 3.

PaedDr. Jiří J i l í k (n. 1945), novinář, spisovatel, scénárista. Věnuje se mj. literatuře faktu, v níž se zabývá historií Slovácka a lidovými tradicemi. V sedmdesátých letech předsedal přípravnému výboru slavností s jízdou králů ve Vlčnově, od roku 1977 předseda a posléze člen programové rady těchto slavností.

Vlčnov Ride of the Kings in the Work of Jan Janča

Abstract

Jan Janča (1866–1928), a native from Vlčnov, a writer and journalist is the first author of the oldest description of the Ride of the Kings in Vlčnov. His work is almost forgotten and that is why two of his texts depicting the preparation and course Ride of the Kings were not taken into account in any scientific treatise.

After his studies in Olomouc Janča worked in the editorial board of Moravian Newspapers (Nainec, Slováké noviny, Slovač and others). From 1866 to the beginning of WW I he was an editor in chief of the Czech newspaper in Vienna and after the establishment of the Czechoslovak Republic he worked as a journalist in Olomouc and Brno. He left a work consisting of several novels and collections of short stories and also shorter newspaper genres, mainly feuilletons.

In his work Janča dealt with the Ride of the Kings twice. First time he dealt with it his short story *Dívčí půček*, which was published in 1916 as a part of the collection called *U nás pod Karpaty*. We follow the story of the eighteen-year old boy Tomáš from the moment when he is visited by his friends telling him that he was chosen to be a king by the village youth. The story is a picturesque description of the atmosphere in the village during preparations for the Ride of the Kings. The story is also valuable for the fact that the main character bears the some autobiographical qualities of the author.

The second text is more valuable even though it is a decade older because having a character of memoirs it has no features of fiction. Two years before his death there were twelve volumes of memories of the author's childhood published in Brno in the newspaper *Ruch* and they were called *Z Jožkových zápisů* (*From Joseph's Notes*). He decided not to reveal his identity and the text was published under his pseudonym Kara Mustafa. The name of the village in which the author lives out his childhood is not mentioned in the text. Thus the text remained anonymous for its readers and without any response even in Vlčnov where most possibly the newspaper in which the memories were published was also unknown to its inhabitants. A lot of interesting information can be found in the text about preparations, about costumes and decoration of horses as well as about the Ride of the Kings in the times of his childhood, i.e. from the 70s of 19th century. Through this dating the work gained the character of the oldest literary source describing the Ride of the Kings in Vlčnov. Both texts have been available for both the lay and scientific public since 2008 as a part of a small anthology from the work of Jan Janča published under the title *Dívčí půček* by the Culture and Sport Club in Vlčnov.

Der Königsritt in Vlčnov im Werk von Jan Janča

Zusammenfassung

Der Verfasser der ältesten Beschreibung des Königsreitens in Vlčnov ist Jan Janča (1866–1928), ein aus Vlčnov stammender Journalist und Belletrist. Jan Jančas Werk ist jedoch fast vergessen und daher wurden bislang die beiden literarischen Texte, in denen er den Verlauf des Königsreitens in seinem Heimatort bearbeitete, in den Fachabhandlungen zu diesem Thema nicht berücksichtigt.

Janča war nach dem Studium in Olomouc in mährischen Zeitungsredaktionen (Našinec, Slováké noviny, Slovač und weitere) tätig, ab 1896 bis zum ersten Weltkrieg redigierte er tschechische Zeitungen in Wien, nach dem Entstehen der Tschechoslowakischen Republik arbeitete er in Zeitungsredaktionen in Olomouc und Brünn. Er hinterließ ein literarisches Werk, das aus einigen Erzählungsbänden und Romanen besteht, neben einer ganzen Reihe von journalistischen Texten, insbesondere Feuilletons.

Mit dem Königsreiten beschäftigte sich Jan Janča zweimal in seinem Schaffen. Erstmals in der Erzählung *Dívčí půček*, die er 1916 in der Sammlung *U nás pod Karpaty* (Bei uns unter den Karpaten) veröffentlichte. Die Geschichte des achtzehnjährigen Tomáš verfolgen wir seit dem Augenblick, in dem ihn die Burschen aus dem Dorf besuchen kommen und ihm mitteilen, dass er von der Dorfjugend zum Reiterkönig erwählt wurde. Die Erzählung erfasst ausdrucksvoll die Atmosphäre im Dorf während der Vorbereitungen. Die Geschichte ist für uns unter anderem auch dadurch wertvoll, dass der Held autobiografische Züge des Autors trägt.

Noch ergiebiger ist für uns der zweite Text von Janča, der zwar ein Jahrzehnt später entstand, jedoch die Form von Memoiren besitzt und daher frei von Fabulierungen ist. Die literarischen Erinnerungen an die Kindheit mit dem Titel *Z Jožkových zápisů* (Aus Jožkas Aufzeichnungen) erschienen in zwölf Fortsetzungen auf den Seiten des Brünner Blatts *Ruch* und zwei Jahre vor dem Tod des Verfassers. Dieser entschied sich, seine Identität nicht zu offenbaren und gab den Text unter dem Pseudonym Kara Mustafa heraus. Außerdem nennt er nirgendwo in den Memoiren den Namen des Dorfs, in dem Jožka seine Kindheit verlebte. Der Text blieb also für die Leser anonym und blieb auch in Vlčnov ohne Widerhall, wo mit größter Wahrscheinlichkeit niemand die Zeitung auch nur kannte, in der die Erinnerungen erschienen. Im Text finden wir eine Reihe von interessanten Angaben über den Verlauf der Vorbereitungen, die einzelnen Trachten sowie das Schmücken der Pferde und den eigentlichen Verlauf des Königsritts zurzeit der Kindheit von Janča, also Ende der siebziger Jahre des 19. Jahrhunderts. Mit dieser Jahresangabe erhält die Arbeit *Z Jožkových zápisů* den Charakter der ältesten literarischen Quelle zum Königsreiten in Vlčnov. Der Laien- und Fachöffentlichkeit sind seit 2008 beide erwähnten Texte zugänglich als Teil einer kleinen Auswahl aus dem Werk von Jan Janča, die 2008 unter dem Namen *Dívčí půček* vom Sport- und Kulturklub Vlčnov herausgegeben wurde.

PhDr. Eva Večerková, CSc. jubiluje

Dlouholetá pracovnice Etnografického ústavu Moravského zemského muzea v Brně PhDr. Eva Večerková, CSc. se v letošním roce dožívá svého významného životního jubilea. Patří k předním moravským etnografům, kteří zaměřili svou odbornou a vědecko-výzkumnou činnost na bádání v archivech, muzejních fondech a na literaturu, doplněnou terénními výzkumy, především v oblasti Moravy. Její hlavní muzejní činností bylo zpracování muzejních fondů, především fondu nábytku, kraslic a zvykoslovných sbírek. Všechny rozsáhlé sbírky obohatila vlastním sběrem v terénu, z nichž mnohé se staly námětem výstav, katalogů, studií a souhrnných tištěných prací. Jejich charakteristiku sepsala do pěti kapitol společné muzejní publikace *Lidová kultura v muzeu: sbírky Etnografického ústavu Moravského zemského muzea v Brně* (2013) – sbírka nábytku, obyčejových předmětů, kraslic, organologická sbírka, sbírka starých tisků a rukopisů. K nejpracovanějším patří katalog lidového nábytku, jehož základem se stala sbírka muzejního fondu deponovaného na zámku v Jevišovicích, s názvem *Lidový nábytek na Moravě* (1994).

Obsáhlý několikaletý výzkum prováděla dr. Večerková v oblasti jihomoravského pohraničí. Tam načerpala řadu vědomostí díky pestrosti osídlení. Zde měla možnost zachytit život první generace osídlenců, jež shrnula do řady studií. Hlavně se zaměřila na zdokumentování stavu lidové obyčejové tradice. Stejně tak koncem osmdesátých let 20. století prováděla výzkum u pamětníků z řad moravských Chorvatů. Zajížděla do terénu, kde získávala materiál k lidové obyčejové tradici, a tak vznikly první a základní studie o této problematice publikované v Českém lidu 1986 *Etnosociální aspekty existence charvátské diaspory na jižní Moravě v první polovině 20. století* a v časopise *Folia ethnographica* 23–24 (1989–1990, 1991,

1992). K původním pracím z bádání v archivech patří také dvě studie o Němcích na jižní Moravě – na Mikulovsku a Znojemsku (Jižní Morava 2011, 2012). Všechny poznatky, které nashromáždila prací v terénu a v archivech z jednotlivých měst a obcí, zpracovala do kapitol v různých regionálních monografiích (Břeclav, Velké Pavlovice, Lednice, Drnholec, Dambořice, Jemnice, Veselí nad Moravou, Telčsko-Dačicko, Moravskotřebovsko).

Významným počinem v její sběratelské a badatelské činnosti byly články a následně knihy o kraslicích, nejen na Moravě, ale i v Čechách. Poslední prací o kraslicích je výjimečná publikace *Malované vejce: o kraslicích v českých zemích* (2013), k jejímu sepsání prostudovala sbírky kraslic v řadě českých muzeí.

Rozsáhlá je jubilantčina činnost v oblasti obyčejů a obyčejových artefaktů. Tímto tématem se z českých a moravských etnografů nikdo soustavně nezabýval, takže se jí jediné podařilo sepsat řadu dílčích studií, které pak shrnula do samostatné publikace *Lidové obyčeje a jejich výtvarné komponenty: tvary a symboly* (2010). Obřadní kultuře věnovala také referáty na řadě mezinárodních konferencí v rámci Mezinárodní komise pro stu-

dium lidové kultury v Karpatech, subkomise pro studium lidových obyčejů.

V badatelčině odborném zájmu jsou v posledních letech i folklorní slavnosti, především ze staršího období, kterým věnovala svá pojednání v různých časopisech a sbornících. Zaměřila se na cyrilometodějské slavnosti roce 1863 v kolektivní monografii s názvem *Na cestě do nebeského Jeruzaléma: poutnictví v českých zemích ve středoevropském kontextu* (2010), na Národopisnou výstavu československou (Slovácko 1995), na slavnost k Moravskému roku v Brně v roce 1914 (Slovácko 1995), psala o Hanáckému roku (Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci č. 302, 2011), folklorní slavnosti v Brně (Folia ethnographica 2013), o aktivitách katolické Omladiny (Slovácko 1993), republikánském dorostu (Národopisná revue 2003) a Národní jednotě (Folia ethnographica 2002–2003).

Publikační činnost dr. Večerkové je rozsáhlá. Mimo souborné tištěné práce, publikace, katalogy k výstavám doma i v zahraničí, zpracovaných kramářských tisků a rukopisů se pustila i do širší evropské problematiky. Svou vysokou erudovanost potvrdila poslední monografií, kterou sepsala s dr. Věrou Frolcovou. *Evropské Vánoce: v tradicích lidové kultury* (2010). Obsahem i rozsahem je to práce zcela ojedinělá, patří k předním dílům zabývající se problematikou jednoho ze stěžejních jevů lidové kultury v celé šíři evropského kontinentu.

Eva Večerková je dodnes členkou řady redakčních rad sborníků a časopisů a odborných komisí. Patří ke generaci, jejímiž učiteli byli přední etnografové a folkloristé prof. Frollec, Beneš, Sirovátka, Jeřábek a řada dalších, od nichž získala základ pro svoji další odbornou práci. Avšak především svojí pílí a usilovností se dopracovala ke svým odborným výsledkům, které ji řadí k našim předním odborníkům především na obřadní lidovou kulturu. Přejeme kolegyni Evě Večerkové stále zdraví a neutuchající chuť do další práce.

Ad multos annos.

Ludmila Tarcalová

Publikační činnost PhDr. Evy Večerkové v letech 1996–2015

1996

1. Lidé, obyčeje a slavnosti. K jubileu Národopisné výstavy československé. *Folia ethnographica* 30, 1996, s. 3–32.
2. Výstavní slavnosti v období Národopisné výstavy československé a prezentace lidových obyčejů. In: *Lidová kultura na Hané: sborník příspěvků ze IV. odborné konference 22.–23. 11. 1995*. Olomouc: Vlastivědné muzeum a Vlastivědná společnost muzejní, 1996, s. 36–41.
3. K některým faktorům etnického vědomí obyvatel charvátských obcí na jižní Moravě. In: *Život a kultura etnických minorit a malých sociálních skupin = Das Leben und die Kultur der ethnischen Minderheiten und kleiner Sozialgruppen: sborník ze stejnojmenné konference k nedožitým 70. narozeninám prof. Oldřicha Sirovátky konané 27.–28. 9. 1995*. Brno: Ústav pro etnografii a folkloristiku Akademie věd České republiky, 1996, s. 44–50.
4. Etnokulturní vědomí moravských Charvátů. In: Dorovský, Ivan a kol. *Charváti ještě žijí mezi námi: (sborník studií a vzpomínek)*. Brno: Společnost přátel jižních Slovanů v ČR, 1996, s. 27–43.
5. Lidová slavnost jako znak národní kultury. *Folklor* 7, 1996, mimořádné číslo, s. 341–343.
6. Z historie truhlářského řemesla. *Truhlářské listy* 1/96, s. 17–28; 2/96, s. 21.
7. O velikonočních zvukových nástrojích. *Truhlářské listy* 3/96, s. 7–8.
8. Z historie truhlářských rodů. *Truhlářské listy* 9/96, s. 11–12.
9. Zakuřované dřevěné výrobky z Valašska. *Truhlářské listy* 9/96, s. 28–29.
10. Moravští Charváti – život a kultura malé etnické skupiny. In: *Česká společnost a etnické skupiny: (sborník k 65. narozeninám PhDr. Jiřího Kořalky, DrSc.)*. Praha: Karolinum, 1996, s. 88–102. V edici Lidé města, sv. 11. ISBN 80-7184-314-8.
11. Jubilejní pozdrav Lidce Tarcalové. *Slovácko* 38, 1996, 103–110.
12. (rec) Tarcalová, Ludmila, ed. Slavnostní průvody: [sborník příspěvků z konference Subkomise pro lidové obyčeje MKKKB v Olomouci]. Uherské Hradiště: Slovákcké muzeum, 1994. 219 s. *Ethnologia Europae centralis* 3, 1996, s. 98–99.
13. (rec) Tarcalová, Ludmila, ed. Světci v lidové tradici: [sborník příspěvků z konference kar-

- patologické komise pro lidové obyčeje MKKK konané v Uherském Hradišti v roce 1995]. Uherské Hradiště: Slovákcké muzeum, 1995. 266 s. *Ethnologia Europae centralis* 3, 1996, s. 98–99.
14. (rec) Scheufler, Vladimír, ed. Etnografický atlas II. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV, 1991. 153 s. *Ethnologia Europae centralis* 3, 1996, s. 95.
- 1997**
15. Národopisné poznámky k cyrilometodějské slavnosti v Brně v roce 1863. *Folia Ethnographica* 31, 1997, s. 67–95.
16. Vejce jako rituální předmět. In: Tarcalová, Ludmila, ed. *Magie a náboženství: [sborník příspěvků z konference karpatologické komise pro lidové obyčeje MKKK konané na Velehradě v roce 1997]*. Uherské Hradiště: Slovákcké muzeum, 1997, s. 69–76. ISBN 80-901913-8-X.
17. K otázce pěstování tradičních jevů lidové kultury ve škole. In: *Společensví dětí a kultura: sborník příspěvků: 13. strážnické sympozium, 23. – 24. října 1997 ve Strážnici*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1997, s. 116–120. ISBN 80-86156-03-6.
18. *Kraslice ve sbírkách Moravského zemského muzea v Brně*. Vyd. 2. Brno: Moravské zemské muzeum, 1997. 59 s. ISBN 80-7028-092-1.
19. Moravský rok. Národopisné svátky Moravy. Pod křenovské máj. Šlapanické slavnosti. Agrární dorost (Jednoty agrárního dorostu). Národní jednota pro jihozápadní Moravu. Omladina (Sdružení venkovské omladiny). In: Pavlicová, Martina a Uhlíková, Lucie, eds. *Od folkloru k folklorismu: slovník folklorního hnutí na Moravě a ve Slezsku*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1997, s. 206–207, 208–209, 213–214, 217, 222–223, 224–225.
20. Hanácký rok v Přerově. In: Pavlicová, Martina a Uhlíková, Lucie, eds. *Od folkloru k folklorismu: slovník folklorního hnutí na Moravě a ve Slezsku*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1997, s. 200 (spolu s Miroslavem Válkou).
21. Poslouchejte, mládenci a panny... aneb O české písni kramářské. K výstavě Moravského zemského muzea v Brně v Galerii Tunklův Dvorec. In: *Průvodce kulturou Zábřeha*, únor 1997, s. 16–18.
22. Výstava „Výšivky z venkovských kostelů“ v Etnografickém ústavu Moravského zemského muzea v Brně. *Národopisná revue* 7, 1997, s. 67.
23. Konference a sborníky o lidové kultuře Hané. *Vlastivědný věstník moravský* 49, 1997, s. 87–88.
24. (rec) Malinar, Ivan a Dorovská, Dagmar. *Nepopírám svoji rodnou krev*. Brno: Společnost přátel jižních Slovanů v ČR, 1995. 108 s. Dorovský, Ivan a kol. *Charváti ještě žijí mezi námi: (sborník studií a vzpomínek)*. Brno: Společnost přátel jižních Slovanů v ČR, 1996. 123 s. Obě publikace za podpory Ministerstva kultury ČR vydala Společnost přátel jižních Slovanů v České republice se sídlem v Brně pro příslušníky charvátské etnické skupiny v České republice a další zájemce. *Jižní Morava* 33, 1997, s. 258; sv. 36.
25. (rec) Malinar, Ivan a Dorovská, Dagmar. *Nepopírám svoji rodnou krev*. Brno: Společnost přátel jižních Slovanů v ČR, 1995. 108 s. Dorovský, Ivan a kol. *Charváti ještě žijí mezi námi: (sborník studií a vzpomínek)*. Brno: Společnost přátel jižních Slovanů v ČR, 1996. 123 s. Obě publikace za podpory Ministerstva kultury ČR vydala Společnost přátel jižních Slovanů v České republice se sídlem v Brně pro příslušníky charvátské etnické skupiny v České republice a další zájemce. *Český lid* 83, 1996, s. 351–352.
- 1998**
26. Blíží se Velikonoční svátky aneb o dřevěných holubičkách. *Truhlářské listy* 3/98, s. 31–32.
27. Pověrečné kramářské tisky ve sbírce Etnografického ústavu muzea v Brně. In: Běhalová, Štěpánka, ed. *Tiskárny a tisky 19. století: sborník příspěvků z celostátní konference pořádané při příležitosti 200. výročí založení jindřichohradecké Landfrasovy tiskárny: Jindřichův Hradec 3. – 4. září 1997*. Jindřichův Hradec: Okresní muzeum v Jindřichově Hradci, 1998, s. 84–92. ISBN 80-86227-00-6.
28. O svatebním koláči a svatebním stromu. In: Hošková, Miloslava, ed. *Lidová kultura na Hané. Sborník příspěvků ze VI. konference 26. – 27. listopadu 1997*. Olomouc 1998, s. 10–19.
29. Růžové slavnosti – dobový pokus o mravní výchovu vesnické mládeže. In: *Etika a tradiční lidová kultura: 14. strážnické sympozium, 5. – 6. května 1998: sborník příspěvků*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1998, s. 101–110. ISBN 80-86156-17-6.
30. Kraslice na Podluží. *Folia ethnographica* 32, 1998, s. 163–176.
31. O stárkovských praporech a fedrech. In: Kordiovský, Emil, ed. *Klobouky u Brna: město, krajina a lidé*. Mikulov: Státní okresní archiv Břeclav, 1998, s. 383–387. Knižnice sborníku Jižní Morava; sv. 19. ISBN 80-85048-76-0.

32. O kraslicích na brněnském Kloboucku. In: Kordiovský, Emil, ed. *Klobouky u Brna: město, krajina a lidé*. Mikulov: Státní okresní archiv Břeclav, 1998, s. 398–403. Knižnice sborníku Jižní Morava; sv. 19. ISBN 80-85048-76-0.
33. Notes on the Problems of the National Associations' Activities (As exemplified by the National Associations for Southwest Moravia.) In: Uherek, Zdeněk, ed. *Ethnic Studies and the Urbanized Space in Social Anthropological Reflections*. Praha: Institute of Ethnology of the Academy of Sciences of the Czech Republic, 1998, s. 125–131. Prague Occasional Papers in Ethnology No.5. ISBN 80-85010-05-4
34. O vyškrabovaných kraslicích z okolí Uherského Hradiště. (Spolu s Romanou Habartovou). *Slovácko* 40, 1998, s. 42–55.
- 1999**
35. *Pirhi na Moravskem. Vodník po razstavi 1. 4. – 16. 5. 1999*. Ljubljana 1999, 51 s.
36. Rodinné a výroční obyčeje. Společenský život. In: Nekuda, Vladimír, ed. *Veselsko*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1999, s. 167–178. *Vlastivěda moravská. Řada topografická*; sv. 66. ISBN 80-85048-94-9.
37. Malování kraslic. In: Nekuda, Vladimír, ed. *Veselsko*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1999, s. 221–224. *Vlastivěda moravská. Řada topografická*; sv. 66. ISBN 80-85048-94-9.
38. Strom v lidové víře a obyčejích. In: Tarcalová, Ludmila, ed. *Kult a živly*. Uherské Hradiště: Slovákcké muzeum, 1999, s. 99–115. *Studie Slovákckého muzea*; 4. ISBN 80-86185-06-0.
39. Jarní obyčeje na Hané – tradice a současný stav. In: *Lidové obyčeje na Hané a jejich slovní, hudební a taneční projevy: VII. konference o lidové kultuře na Hané 24. a 25. listopadu 1998: sborník příspěvků*. Vyškov: Muzeum Vyškovska, 1999, s. 19–34. ISBN 80-238-7860-3.
40. Dva příspěvky na téma kraslic a jejich tvůrců. *Folia ethnographica* 33, 1999, s. 119–142.
41. O tvůrcích kraslic na Slovácku. *Slovácko* 41, 1999, s. 67–81.
42. Kraslice na jižní Moravě (Kyjovsko). In: *Jižní Morava...: vlastivědný sborník* 35, 1999, s. 139–156; sv. 38.
43. Kraslice na Moravě – tradice, současný stav a muzejní sbírka: z výsledků výzkumu. *Národopisný věstník* 15-16, 1999, s. 122–131.
44. Agrární obyčeje. *Ethnologia Europae centralis* 4, 1999, s. 72–77.
45. Voskem malované kraslice na Hustopečsku. *Malovaný kraj* 35, 1999, č. 3, s. 38–39.
46. *O perníku*. (Spolu s Jarmilou Pechovou). Brno: Etnografický ústav Moravského zemského muzea, 1999. 16 s. ISBN 80-7028-144-8.
47. Pocta Bohuslavu Benešovi (20. 10. 1927 Brno). *Ethnologia Europae centralis* 4, 1999, s. 90–94.
48. Jubilejní pozdrav Aleně Plessingerové (17. 1. 1928 v Praze). *Ethnologia Europae centralis* 4, 1999, s. 86–90.
49. Vzácný pane hospodáři – výstava ve Slovákckém muzeu. (2. 12. 1999 – 24. 4. 2000). *Slovácko* 41, 1999, s. 121–123.
50. Podoby svatých na keramice. Výstava ve Vlastivědném muzeu v Olomouci, červenec–srpen. *Vlastivědný věstník moravský* 51, 1999, s. 192–193.
51. Jubilejní pozdrav Miroslavě Ludvíkové. *Vlastivědný věstník moravský* 51, 1999, s. 98–99.
52. (rec) Tarcalová, Ludmila, ed. *Magie a náboženství: [sborník příspěvků z konference karpatologické komise pro lidové obyčeje MKKK konané na Velehradě v roce 1997]*. Uherské Hradiště: Slovákcké muzeum, 1997, 232 s. *Studie Slovákckého muzea*; 2/1997. ISBN 80-901913-8-X. *Vlastivědný věstník moravský* 51, 1999, s. 114–115.
53. (rec) Dorovský, Ivan. *Makedonci žijí mezi námi*. Brno: Masarykova univerzita, 1998. 351 s. ISBN 80-210-1704-X. *Vlastivědný věstník moravský* 51, 1999, s. 113–114.
54. (rec) Tarcalová, Ludmila, ed. *Kult a živly*. Uherské Hradiště: Slovákcké muzeum, 1999. 249 s. *Studie Slovákckého muzea*; 4. ISBN 80-86185-06-0. *Slovácko* 41, 1999, s. 126–127.
55. (rec) Ludvíková, Miroslava, ed. *Poutní místo Vranov: sborník*. Brno: Bolit-B press, [1997]. 159 s. ISBN 80-901574-6-7. *Ethnologia Europae centralis* 4, 1999, s. 113.
56. (rec) Dva nové sborníky o lidové kultuře Hané. *Vlastivědný věstník moravský* 51, 1999, s. 219–220.
- 2000**
57. O kraslicích olejovaných slámou. *Vlastivědný věstník moravský* 52, 2000, s. 26–40.
58. Tradiční svatba. In: Jančář, Josef a kol. *Lidové kultura na Moravě*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2000, s. 172–182. *Vlastivěda moravská. Nová řada Země a lid*; sv. 10. ISBN 80-86156-31-1.
59. Výroční obyčeje a obyčeje spjaté se zemědělstvím. In: Jančář, Josef a kol. *Lidové*

- kultura na Moravě. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2000, s. 187–213. Vlastivěda moravská. Nová řada Země a lid; sv. 10. ISBN 80-86156-31-1.
60. Kraslice na jižní Moravě (širší okolí Břeclavi). In: *Jižní Morava...: vlastivědný sborník* 36, 2000, s. 137–149; sv. 39.
61. Několik poznámek na téma výroby kraslic. In: *Tradiční lidová výroba na Hané. Její minulost a současnost: sborník příspěvků ze VII. odborné konference 24. – 25. listopadu 1999*. Olomouc 2000, s. 37–42.
- 2001**
62. K metodice terénního výzkumu lidové kultury v současnosti. In: *Metodika muzejní práce v terénu, aneb, Muzejník jako sběrač, lovec, objevitel: sborník přednášek ze semináře 22. – 23. června 2000*. Hodonín: Masarykovo muzeum, 2001, s. 4–6. ISBN 80-238-7717-8.
63. Obřady, obyčaje a slavnosti. In: Klanicová, Evženie a Kordiovský, Emil, eds. *Město Břeclav*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2001, s. 459–473. Knižnice sborníku Jižní Morava; sv. 25. ISBN 80-7275-025-9
64. Lidové slavnosti v procesu národní emancipace na Moravě. In: *Tradice lidové kultury v kulturním vývoji České republiky. 17. strážnické sympozium 25. – 26. září 2001: sborník příspěvků*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2001, s. 97–100.
65. Kraslice na jižní Moravě (Uherskoostrojsko a Veselsko). In: *Jižní Morava...: vlastivědný sborník* 37, 2001, s. 221–238; sv. 40.
66. Nábytek z Hroznové Lhoty. *Slovácko* 43, 2001, s. 33–40.
67. O kraslicích na Slovácku. Podluží. *Malovaný kraj* 37, 2001, č. 1, s. 3.
68. O kraslicích na Slovácku. Kyjovsko. *Malovaný kraj* 37, 2001, č. 2, s. 3.
69. O kraslicích na Slovácku. Uherskoostrojsko. *Malovaný kraj* 37, 2001, č. 3, s. 3.
70. O kraslicích na Slovácku. Veselsko a Velicko. *Malovaný kraj* 37, 2001, č. 4, s. 3.
71. O kraslicích na Slovácku. Uherskobrodsko. *Malovaný kraj* 37, 2001, č. 5, s. 3.
72. O kraslicích na Slovácku. Uherskohradištsko. *Malovaný kraj* 37, 2001, č. 6, s. 3.
- 2002**
73. O právních artefaktech. In: Holubová, Markéta, Petráňová, Lydia a Tarcalová, Ludmila, eds. *Obyčejové právo: sborník příspěvků z konference karpato logické komise pro lidové obyčaje MKKK konané v Martině-Vrútkách v roce 2001*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2002, s. 36–59. ISBN 80-85010-43-7.
74. Obřady, obyčaje a slavnosti. In: Kordiovský, Emil a kol. *Město Velké Pavlovice: 2002*. Znojmo: Nakl. FPO, 2002, s. 227–246. ISBN 80-902863-8-0.
75. Obřady, obyčaje a slavnosti. In: Nekuda, Vladimír, ed. *Moravskotřebovsko. Svitavsko*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 2002, s. 376–403. Vlastivěda moravská; sv. 67. ISBN 80-7275-026-7.
76. Kraslice na jižní Moravě (hanácké Slovácko). In: *Jižní Morava...: vlastivědný sborník* 38, 2002, s. 127–140; sv. 41.
77. Poznámky k výzkumu a dokumentaci projevů obyčejové tradice na muzejní půdě. Projekty a výsledky. In: *Péče o tradiční lidovou kulturu v České republice. 18. strážnické sympozium 24. – 25. září 2002: sborník příspěvků*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2002, s. 68–72. ISBN 80-86156-51-6.
78. Lidová obyčejová tradice v díle Čenka Zibrta. *Národopisný věstník* 19, 2002, s. 53–57.
79. (rec) Frolcová, Věra. Velikonoce v české lidové kultuře. Praha: Vyšehrad, 2001, 277 s. ISBN 80-7021-503-8. *Slovácko* 43, 2001, s. 52–53.
80. (rec) Frolcová, Věra. Velikonoce v české lidové kultuře. Praha: Vyšehrad, 2001, 277 s. ISBN 80-7021-503-8. *Národopisný věstník* 18, 2001, s. 160–161.
81. (rec) Botík, Ján. Slovenskí Chorváti: etnokultúrny vývin z pohľadu spoločenskovedných poznatkov. Bratislava: Lúč, 2001. 232 s. *Český lid* 89, 2002, s. 405–408.
- 2003**
82. *Kraslice na Moravě*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2003. 169 s. ISBN 80-7028-191-X.
83. České obyvatelstvo v národnostně smíšené oblasti a úloha Národní jednoty pro jihozápadní Moravu (1886–1938). *Folia ethnographica* 36–37, 2002–2003, s. 77–86.
84. Několik poznámek k obřadním stromům. In: Tarcalová, Ludmila, ed. *Zeleň v lidových obyčejích*. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum, 2003, s. 49–60. Studie Slováckého muzea; 8/2003. ISBN 80-86185-24-9.
85. Lidová kultura v činnosti republikánského dorostu na Moravě: Ve světle dobového tisku. *Národopisná revue* 13, 2003, č. 3, s. 128–131.
86. Poválečné Moravskotřebovsko z etnografic-

- kého pohledu. In: *Moravskotřebovské vlastivědné listy* 14, 2003, s. 31–38.
87. Velikonoční jízda v Lukavci u Fulneku. (Spolu s Věrou Frolcovou). *Vlastivědný věstník moravský* 55, 2003, s. 54–61.
 88. O výstavě „A ta kráva mléko dává...“ *Národopisná revue* 13, 2003, č. 1, s. 55–56.
 89. *Kraslice ve sbírkách Moravského zemského muzea*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2003. 27 s.
 90. *Munia määääristää*. Tampereen museoiden julkaisuja 67. Tampere (Muzeum Vapriikki), 2003. ISSN 1211-1317.
 91. Vánoční výstava o koledě a koledování v Uherském Hradišti. *Národopisná revue* 13, 2003, č. 3, s. 162–163.
 92. O výstavě kraslic v severní Itálii (Friuli). *Národopisná revue* 13, 2003, č. 4, s. 230–231.
 93. O velikonočním hrkání a honění Jidáše v Rajhradcích-Loučce. Příspěvek k živé obyčejové tradici na jižním Brněnsku. *Vlastivědný věstník moravský* 55, 2003, s. 297–301.
 94. *Od Barborky ke Třem králům*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2003. 21 s. ISBN 80-7028-208-8.
- 2004**
95. Rukopisné záznamy Františka Sušila o lidových obyčejích. In: *František Sušil (1804-1868): odkaz a inspirace: [sborník příspěvků z konference pořádané Městem Rousínov ve spolupráci s Etnologickým ústavem Akademie věd České republiky (Rousínov 8. června 2004)]*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, pracoviště Brno, 2004, s. 123–145. ISBN 80-85010-65-8.
 96. Jarní obchůzka se stromkem na Moravě. *Folia ethnographica* 38, 2004, s. 83–105.
 97. Lednické obyčaje a slavnosti. In: Kordiovský, Emil a kol. *Městečko Lednice*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 2004, s. 542–553. Knižnice Jižní Moravy; sv. 34. ISBN 80-7275-055-0.
 98. Lidové tradice na Petřínku. In: Nekuda, Vladimír a Večerková, Eva. *Starý Petřín: historický vývoj vesnice*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 2004, s. 31–40. *Vlastivědná knihovna moravská*; sv. 91. ISBN 80-7275-050-X.
 99. Májová slavnost ve Vranovicích na jižním Brněnsku. *Vlastivědný věstník moravský* 56, 2004, s. 57–61.
 100. Blažejská obchůzka v Dluhonicích u Přerova. *Vlastivědný věstník moravský* 56, 2004, s. 196–198.
 101. Svatováclavské hody v Dolních Dubňanech u Moravského Krumlova. *Vlastivědný věstník moravský* 56, 2004, s. 279–284.
 102. Barborky v Předíně. *Vlastivědný věstník moravský* 56, 2004, s. 380–382.
 103. O masopustních, hodových a jiných obyčejích v nově osídlené obci Pasohlávky. In: *Jižní Morava...: vlastivědný sborník* 40, 2004, s. 347–354; sv. 43.
 104. Klobúček s pérkama, věneček s pantlama: o výstavě v Slováckém muzeu v Uherském Hradišti. *Slovácko* 46, 2004, s. 99–100.
 105. (rec) Navrátilová, Alexandra. *Narození a smrt v české lidové kultuře*. Praha: Vyšehrad, 2004; 413 s. *Národopisná revue* 14, 2004, č. 3, s. 180–181.
- 2005**
106. Obřady, obyčaje a slavnosti. In: *Dačicko. Slavonicko. Telčsko*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2005, s. 337–365. *Vlastivěda moravská. Řada topografická*; sv. 70. *Vlastivěda moravská. Nová řada*; sv. 2. ISBN 80-7275-059-3.
 107. Poznámky k vynášení smrti na Moravě. Příspěvek ke studiu obřadních artefaktů. *Folia ethnographica* 39, 2005, s. 27–56.
 108. Dožínky z pohledu socioprofesionálních a zájmových skupin. In: Tarcalová, Ludmila, ed. *Zvyky a obyčaje socioprofesionálních skupin: [sborník příspěvků z konference karpato-logické komise pro lidové obyčaje MKKK konané v Buchlovicích v r. 2005]*. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum, 2005, s. 85–92. *Studie Slováckého muzea*; 10/2005. ISBN 80-86185-48-6.
 109. Čertovské masky z mikulášských obchůzek ve Štítně nad Vláří. *Slovácko* 47, 2005, s. 41–45.
 110. Velikonoční obchůzky s Jidášem na Zábřežsku. *Vlastivědný věstník moravský* 57, 2005, s. 63–66.
 111. Božítělová *posejпка* na Moravskobudějovicích. *Vlastivědný věstník moravský* 57, 2005, s. 195–197.
 112. Hodová slavnost dnes a „stínání berana“ před 170 lety v Loučkách u Tišnova. *Vlastivědný věstník moravský* 57, 2005, s. 377–383.
 113. Zájem o lidové obyčaje v díle Lucie Bakešové a Františky Stránecké. *Národopisný věstník: bulletin d'ethnologie* 22 (64), 2005, s. 91–95.
 114. (rec) Šabičová, Vlasta. *Kalendářní obyčaje Čechů v Končenicích na Daruvarsku*. Daruvar: Jednota, 2002. 119 s. ISBN 953-6607-

- 23-9. *Ethnologia Europae centralis* 7, 2005, s. 166–167.
115. (rec) Tarcalová, Ludmila, ed. Zeleň v lidových obyčejích. Uherské Hradiště: Slovákcké muzeum, 2003. 231 s. Studie Slovákckého muzea; 8/2003. ISBN 80-86185-24-9 *Ethnologia Europae centralis* 7, 2005, s. 167–168.
116. (rec) *Národopisný věstník: bulletin d'ethnologie* 19 (61), 2002. 197 s. *Ethnologia Europae centralis* 7, 2005, s. 166.
- 2006**
117. *Nábytek v národopisných sbírkách Moravského zemského muzea*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2006. 32 s. ISBN 80-7028-283-5.
118. Několik poznámek k svatebnímu koláči na Moravě: příspěvek ke studiu obřadních artefaktů III. *Folia ethnographica* 40, 2006, s. 143–179.
119. *Vynášení smrtky na Moravě v současných podobách*. *Vlastivědný věstník moravský* 58, 2006, s. 284–294.
120. *Hodové slavnosti na hanácko-slovákckém rozhraní. (K proměnám tradice)*. *Slovácko* 48, 2006, s. 23–38.
121. *Živá tradice svatodušních obchůzek na Moravě (S Věrou Frolcovou)*. *Český lid* 93, 2006, s. 269–286.
122. *Ostatkové právo ve Vavřinci a Veselici na Blanensku*. *Vlastivědný věstník moravský* 58, 2006, s. 49–54.
123. *Přátelský pozdrav Alexandře Navrátilové*. *Národopisná revue* 16, 2006, č. 2, s. 114–115.
124. *Jubilejní pozdrav Miloslavě Hoškové*. *Národopisná revue* 16, 2006, č. 4, s. 234.
- 2007**
125. *Vánoční dar a obdarování*. In: Tarcalová, Ludmila, ed. *Dary a obdarování: [příspěvky z konference karpato-logické komise pro lidové obyčaje MKKK konané v Uherském Hradišti v roce 2007]*. Uherské Hradiště: Slovákcké muzeum, 2007, s. 101–108. Studie Slovákckého muzea; 12/2007. ISBN 978-80-86185-60-6.
126. *Adventní lidová pobožnost v Malhoticích na Hranicku (Spolu s Věrou Frolcovou)*. *Vlastivědný věstník moravský* 59, 2007, s. 29–36.
127. *Svatební stromy. (Příspěvek k studiu obřadních artefaktů)*. *Folia ethnographica – Supplementum ad Acta Musei Moraviae* 41, 2007, s. 147–160.
128. *Štědrovečerní obyčej „honění ovcí do Betléma“ na jihozápadní Moravě*. *Národopisná revue* 17, 2007, č. 4, s. 242–247.
129. *Masopust v Sumrakově u Studené*. *Vlastivědný věstník moravský* 59, 2007, s. 148–154.
130. *Kraslice Růženy Šilarové*. *Národopisná revue* 17, 2007, č. 3, s. 188–190.
131. *Hody v Černovicích u Kunštátu – slavnost, obyčej, divadlo, hra*. *Národopisná revue* 17, 2007, č. 1, s. 52–56.
132. *Ostereier aus Mähren. Begleitpublikation zur Sonderausstellung „Ostereier aus Mähren“ von 25. 2. – 29. 4. 2007*. *Kataloge des Ethnographischen Museums Schloss Kittsee*, Band 24. Wien/Kittsee 2007, 42 s. ISBN 3-900359-84-10.
133. *O svatebním stromu*. In: *Oznamuje se láskám našim--: [sborníček textů k výstavě... o svatebních oděvech a svatbách, pořádané Východočeským muzeem v Pardubicích ve dnech 25. 5. – 16 9. 2007 ve spolupráci s Muzeem východních Čech v Hradci Králové a Etnografickým ústavem Moravského zemského muzea v Brně]*. Pardubice: Východočeské muzeum v Pardubicích, 2007, s. 23–28. ISBN 978-80-86046-92-1.
134. *O výstavě Kraslice z Moravy v Kittsee*. *Národopisná revue* 17, 2007, č. 3, s. 202–203.
- 2008**
135. *Vánoční strom: novodobý symbol svátku v lidové tradici*. *Folia ethnographica* 42, 2008, s. 143–162.
136. *Vánoční strom republiky. Poznámky k novodobé tradici*. *Národopisná revue* 18, 2008, č. 4, s. 236–239.
137. *Přínos Františka Pospíšila k muzejní dokumentaci lidové obyčejové tradice*. In: Dvořáková, Hana, ed. *Hanák na Pacifiku: zapomenutá osobnost Františka Pospíšila = A man from Haná on the Pacific Coast: the forgotten figure of František Pospíšil*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2008, s. 129–137.
138. *Řehořská obchůzka v Hostákově na Třebíčsku v roce 1907*. *Vlastivědný věstník moravský* 61, 2009, s. 85–89.
139. *Adventní kult Panny Marie v současné lidové tradici: prameny z Moravy (Spolu s Věrou Frolcovou)*. *Slovenský národopis* 56, 2008, s. 418–431.
140. *Hody s právem v Drnholci. K utváření hodové tradice v novoosídlenecké obci*. *Slovácko* 50, 2008, s. 81–90.
- 2009**
141. *Vánoční strom v životě dvou generací. Z výsledku dotazníkového průzkumu*

- 2005–2009. *Folia ethnographica* 43, 2009, s. 123–137.
142. Kraslice Josefa Vavroše ze Studénky. *Národopisná revue* 19, 2009, č. 2, s. 118–120.
143. Mikulášská obchůzka v Banticích na Znojemsku. *Národopisná revue* 19, 2009, č. 4, 260–262.
- 2010**
144. Kraslice v dokumentaci MVDr. Josefa Doštála. *Slovácko* 51, 2009, s. 63–72.
145. Tělo v rituálech magie a věštění. In: Tarcalová, Ludmila, ed. *Tělo jako kulturní fenomén: „já nejsem dřevo, jsem duch a tělo“: [příspěvky z konference karpatologické komise pro lidové obyčeje MKKK konané v Muzeu Hodonínska v Hodoníně v roce 2009]*. Uherské Hradiště: Slováké muzeum, 2010, s. 29–34. Studie Slovákého muzea; 14/2010. ISBN 978-80-86185-89-7.
146. Kraslice: poznámky k vývoji lidové tradice ve 20. století. *Folia ethnographica* 44, 2010, s. 113–134.
147. Lidové obyčeje a slavnosti v Jemnici a na Jemnicku. In: Čehovský, Petr a kol. *Dějiny Jemnice*. Jemnice: Město Jemnice, 2010, s. 609–630. ISBN 978-80-254-8682-5.
148. *Evropské Vánoce v tradicích lidové kultury* (Spolu s Věrou Frolcovou). Praha: Vyšehrad, 2010. 516 s. ISBN 978-80-7429-006-0.
149. Das Sacrum in der Kultur der traditionellen Feste zu Anfang des 21. Jahrhunderts (Spolu s Věrou Frolcovou). *Ethnologia slovacca et slavica* 33, 2010, s. 17–33.
150. Oslavy cyrilometodějského milénia na Moravě (1863) a jejich odraz v lidových vrstvách. In: Míhola, Jiří a kol. *Na cestě do nebeského Jeruzaléma: poutnictví v českých zemích ve středoevropském kontextu*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2010, s. 181–196. ISBN 978-80-7028-359-2.
151. *Lidové obyčeje a jejich výtvarné komponenty: tvary a symboly*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2010. 393 s. ISBN 978-80-7028-358-5.
- 2011**
152. Lidové obyčeje a slavnosti. In: Kordiovský, Emil a kol. *Drnholec*. Drnholec: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 2011, s. 335–347. Knížnice Jižní Moravy; sv. 33. ISBN 978-80-7275-090-9.
153. Německé obyvatelstvo na Mikulovsku a jeho obyčeje. *Jižní Morava...: vlastivědný sborník* 47, 2011, s. 235–248; sv. 50.
154. Dvě folklorní slavnosti v Brně v předválečné ČSR. *Folia ethnographica* 45, 2011, s. 51–78.
155. Bohutické hody v proměnách tradice. *Vlastivědný věstník moravský* 63, 2011, s. 322–330.
156. Hanácký rok v Přerově (1923): příspěvek k povaze folklorních slavností v předválečné ČSR. *Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci* č. 302, 2011, s. 68–79.
157. Muži a ženy při svatebním obyčeji *zatahování brány*. In: Habartová, Romana a Holubová, Markéta, eds. *Svět mužů a svět žen: muž a žena ve svědectvích lidových tradic*. Uherské Hradiště: Slováké muzeum v Uherském Hradišti, 2011, s. 107–112. ISBN 978-80-86185-97-2.
158. Zeleň v lidových obyčejích: tři příspěvky ke studiu obřadních artefaktů. Greenery in folk customs. Three contributions to the study of ceremonial artefacts. In: Mitáček, Jiří a kol. *Stopy minulosti: věda v Moravském zemském muzeu na prahu třetího tisíciletí = Vestiges of the past: science in The Moravian Museum on the threshold of the third millennium*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2011, s. 441–453. ISBN 978-80-7028-384-4.
- 2012**
159. Kraslice Anny Rusové. *Národopisná revue* 22, 2012, č. 1, s. 62–64.
160. Lidové obyčeje německého etnika na Znojemsku. *Jižní Morava...: vlastivědný sborník* 48, 2012, s. 168–196; sv. 51.
161. Lidové obyčeje v Líšni na konci 19. století. Nepublikované záznamy Cyrilla Mašička. In: Krafl, Pavel a kol. *Moravy nebylo a Líšeň už tu byla*. Brno: Statutární město Brno, městská část Brno-Líšeň, 2012, s. 33–48. Historie a kultura Líšně; sv. 2. ISBN 978-80-260-2618-1.
162. Velikonoční obyčej „Venášení Pámbučka“ na Hané. *Folia ethnographica* 46, 2012, s. 103–122.
- 2013**
163. *Malované vejce: o kraslicích v českých zemích*. Brno: Moravské zemské muzeum, Etnografický ústav, 2013. 152 s. ISBN 978-80-7028-399-8.
164. *Příběh vánočního stromku*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2013. 30 s. ISBN 978-80-7028-413-1.
165. Sběrka nábytku. In: *Lidová kultura v muzeu: sbírky Etnografického ústavu Moravského zemského muzea v Brně*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2013, s. 36–47. ISBN 978-80-7028-402-5.

166. Sběrka obyčejových předmětů In: *Lidová kultura v muzeu: sbírky Etnografického ústavu Moravského zemského muzea v Brně*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2013, s. 96–107. ISBN 978-80-7028-402-5.
167. Sběrka kraslic. In: *Lidová kultura v muzeu: sbírky Etnografického ústavu Moravského zemského muzea v Brně*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2013, s. 108–115. ISBN 978-80-7028-402-5.
168. Organologická sbírka. In: *Lidová kultura v muzeu: sbírky Etnografického ústavu Moravského zemského muzea v Brně*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2013, s. 128–133. ISBN 978-80-7028-402-5.
169. Sběrka starých tisků a rukopisů. In: *Lidová kultura v muzeu: sbírky Etnografického ústavu Moravského zemského muzea v Brně*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2013, s. 142–147. ISBN 978-80-7028-402-5.
170. Beran v lidových obyčejích na Moravě. In: Číhal, Petr ed. *Zoomorfni tematika v lidové tradici*. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum v Uherském Hradišti, 2013, s. 118–125. ISBN 978-80-87671-07-8.
171. Tradiční atributy hodnosti a pravomoci vesnické chasy. In: Nádaská, Katarína, ed. *Muž a žena: vztahové súvislosti v kontexte múzejných zbierok. Zborník príspevkov z odbornej konferencie s medzinárodnou účasťou. Zväz múzeí na Slovensku, Etnologická sekcia ZMS, Bratislava: Múzeum mesta Bratislavy*, 2013, s. 138–144. ISBN 978-80-971506-7-9.
172. Záznamy lidových obyčejů na Brněnsku z terénních výzkumů Miroslavy Ludvíkové. *Folia ethnographica* 47, 2013, s. 217–231.
176. O léčitelských rukopisných knihách ve sbírkách Etnografického ústavu Moravského zemského muzea. In: Číhal, Petr, ed. *Léčení a léčitelství v lidové tradici*. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum v Uherském Hradišti, 2015, s. 235–241. ISBN 978-80-87671-22-1.

Předcházející publikační činnost PhDr. Evy Večerkové, CSc. z let 1966–1995 viz *Slovácko* 37, 1995 s, 72–81.

Bibliografii sestavila Eva Večerková

K narozeninám Olgy Floriánové

Olga Floriánová slaví své narozeniny brzy po začátku nového roku. Ty v roce 2015 byly kulaté, ale u tak vitální a energické dámy, které se hlava stále hemží novými nápady, jež navíc se zarputilostí a důsledností sobě vlastní vzápětí realizuje, nelze říci jinak, než že oslavuje svá nejkrásnější léta.

Olga, rozená Tomčalová, se narodila 12. ledna 1965 v Kyjově. Rodinné kořeny má v malé hornácké obci Suchov, ke které je citově upoutána stále, i když s rodiči od dětství vyrůstala ve Veselí nad Moravou a po svatbě s Pavlem Floriánem se natrvalo usadila ve Strážnici. Zde v rodinném domku sousedícím s konzervátorským pracovištěm Národního ústavu lidové kultury také společně vychovali dvě dcery – Barboru a Kateřinu.

Po maturitě na gymnáziu ve Strážnici v roce 1984 nastoupila ke studiu dějepisu a ruštiny ve formě kombinovaného studia na Filozofickou fakultu Univerzity Jana Evangelisty Purkyně, dnešní Masarykovu univerzitu v Brně. Po roce 1989 přešla na obory národopis – historie. Své studium zakončila v roce 1996 diplomovou prací *Drobné sakrální objekty na Strážnicku*. Již během studia na gymnáziu začala nejprve jako brigádnice a průvodkyně areálu Muzea vesnice jihovýchodní Moravy pracovat v Národním ústavu lidové kultury.

Jako odborný pracovník působila v této instituci v letech 1995–2003. V této době měla na starosti právě areál skanzenu, zod-

2014

173. *O čem vyprávějí rukopisné knihy z etnografických sbírek Moravského zemského muzea*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2014. 130 s. ISBN 978-80-7028-433-9.
174. Lidové obyčeje, slavnosti a zábavy v proměnách tradice. In: Fišer, Zdeněk, ed. *Dambořice: zpět ke kořenům*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost pro obec Dambořice, 2014, s. 271–284. Vlastivědná knihovna moravská; sv. 98. ISBN 978-80-7275-097-9.

2015

175. Lidové obyčeje německého etnika na Slavonicku a Novobystřicku. *Folia ethnographica* 100, 2015, č. 49–2, s. 213–230. ISSN 0862-1209.

povídala za jeho provoz, organizaci průvodcovské služby a také se věnovala instalaci nových expozic. Povedlo se jí koncipovat a zpřístupnit expozice ve čtyřech objektech a v dalších třech upravila již stávající interiéry. Z její iniciativy vznikly expozice v Mališkově statku z Provodova (C 6) a usedlosti Aloise Bětíka z Podhradí (C 14) či expozice přibližující obydlí mlynáře v usedlosti z Čerešnickových mlýnů (D 4). V době svého působení se zasadila o oživení expozic tvorbou řady programů, které se staly pevnou součástí programové nabídky Muzea vesnice jihovýchodní Moravy i v současnosti. Za všechny alespoň pořady věnované zvykům předvánočního a vánočního času *Radujme se, veselme se*, který patří dlouhodobě k divácky nejatraktivnějším a nejnavštěvovanějším. Věnovala se také prezentaci rukodělných činností, zejména v pořadech *Dny řemesel* a v rámci MFF Strážnice každoročně připravovala pořad *Jarmark múz – řemesla*. Rukodělným technologiím se věnovala také v rámci členství v redakční radě videoprojektu *Lidová řemesla a lidová umělecká výroba v České republice*. Pracovala na realizaci některých částí, autorsky připravila například dva díly věnované práci z kůže (Práce z kůže VIII. 1. část a 2. část) a část věnovanou kraslicím (Drobné umění V. 2. část). K tématu kožedělných postupů, výrobků z kůže a náradí používaného při zpracování tohoto organického materiálu se vrátila v roce 2005, kdy vydala v nakladatelství Grada publikaci *Kůže: zpracování a výroby*.

V letech 2005–2011 bylo její profesní působení spojeno se Slováckým muzeem v Uherském Hradišti. Zde působila jako etnografka, především pak měla na starosti úkoly nově vzniklého Centra péče o tradiční lidovou kulturu Zlínského kraje. I při práci na částečný úvazek, který zvolila především ze zdravotních důvodů a rekonvalescence po těžké nemoci, se věnovala brzy úkolům nad rámec šestnácti pracovních hodin týdně. Zajišťovala několikiletý dotazníkový výzkum organizovaný celorepublikově

ministerstvem kultury na základě Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu. Vzhledem k tomu, že Slovácké muzeum své výzkumy rozvíjelo i nad rámec dotazníkové akce, podílela se na velkém výzkumu a dokumentaci rukodělné výroby na Uherskohradištsku. Jako jeho výsledek pak byla za spoluautorství Marty Kondrové vydána *Mapa keramické výroby ve Zlínském kraji* (2005). V souvislosti s dokumentací rukodělné výroby zpracovala návrhy na udělení titulu Nositel tradice lidových řemesel. Na základě jejího výzkumu pak získala titul v roce 2007 Hana Buchtelová z Malé Vrbky v oboru tkaní na stavu a František Tureček z Tvrdonic v oboru výroba krojové obuvi. O rok později uspěla její nominace Evy Minksové věnující se tradiční hornácké výšivce.

Její hlavním zájmem už od dob studia etnografie bylo především lidové stavitelství. Také tuto oblast mohla za přispění a podpory ředitele Slováckého muzea dále rozvíjet. Byl iniciován plošný výzkum a dokumentace dokladů lidového stavitelství v celém Zlínském kraji. Byla to právě Olga Floriánová, která sestavila tým odborníků věnující se od roku 2007 systematické dokumentaci

všech obcí ve Zlínském kraji. Jako výstup z těchto výzkumů určený široké veřejnosti byly v letech 2008–2011 vydány čtyři publikace *Lidové stavby známé neznámé. Zlínský kraj, Uherskohradištsko, Zlínsko, Vsetínsko a Kroměřížsko*. Kromě výzkumu a dokumentace ve své porci obcí a přípravě textových i fotografických podkladů pro knížky zpracovala Olga Floriánová všechny publikace také po redakční stránce. Vznikla tak ucelená řada a počín, který nemá v jiném kraji České republiky obdobu. Publikace určené pro širokou veřejnost, místní samosprávy i majitele usedlostí byly během několika let z velké části rozebrány.

Bezprostředně na výzkum lidového stavitelství navazovalo také koncipování připravovaného muzea v přírodě na mařatickém Rochusu. Zde mohla zúročit nejen právě probíhající výzkum, ale také bohaté zkušenosti z Muzea vesnice jihovýchodní Moravy ve Strážnici. Odbornou část *Ideové studie Muzea v přírodě Rochus* zpracovala právě Olga. Zabývala se výběrem vhodných staveb, celkovým prostorovým řešením a zaměřením muzea, které navrhovala jako model vesnice zasazené do kulturní krajiny na základě logických vazeb podmíněných tradicí osídlení Pomoraví. Iniciovala také vznik expertní skupiny Muzea v přírodě Rochus sestavené z renomovaných odborníků na problematiku muzeí v přírodě a lidové architektury a přizvala do realizačního týmu renomovanou architektku zaměřenou na lidové stavby. Mnoho z jejich podnětů je i v současné době základem pro úspěšné a po odborné stránce správně koncipované budování muzea v přírodě, respektive Parku Rochus.

V roce 2011 odchází ze Slováckého muzea, jež sama zpětně hodnotila jako místo, kde „našla skvělé kolegy i vedení, přátelské vztahy a velmi dobré podmínky a podporu pro svou práci.“ Na začátku roku 2012 začíná své působení ve funkci ředitelky Klubu sportu a kultury ve Vlčnově. Začala tak další kapitolu svého profesně bohatého života. Práce ředitelky kulturního a sportovního

zařízení je náročná po organizační stránce i po stránce programové náplně. Stará se nejen o provoz a jeho technické zabezpečení, ale může zde uplatnit své bohaté zkušenosti z muzejní a etnografické praxe mimo jiné při tvorbě pravidelných výstav v Galerii na Měštance. Jako na ředitelku příspěvkové organizace obce Vlčnov na ni „spadla“ hlavní tíha organizačního a programového zajištění každoroční jízdy králů, což je obrovský úkol, který zvládá, jak sama podotýká, díky řadě spolupracovníků a především s podporou úzkého kolektivu zaměstnanců Klubu sportu a kultury. Za dobu jejího působení Klub pokračuje v dosavadních činnostech, mezi něž patří pořádání kulturních akcí, plesů, zábav, koncertů, ale také záštita veškerých folklorních souborů, sborů a muzik i některých sportovních oddílů. Zasadila se však také o uspořádání programu *Vánoce na dědině*. Díky svému zaměření se snaží oživovat památkové objekty ve vlastnictví obce i během roku či o jízdě králů. Vánoce na dědině pořádané od roku 2012 se již pevně zakořenily do kalendáře kulturních akcí s folklorní náplní v obci.

Její hlavní odborná profilace na oblast lidové architektury ji opakovaně přiváděla na konference pořádané Národním památkovým ústavem, pro který v letech 2003–2005 pracovala na *Dokumentaci vesnických sídel v České republice* – dokumentovala obce na Vyškovsku. I při náročné práci na postu ředitelky kulturního zařízení se stále věnuje také výzkumu lidového stavitelství zastřešeného Slováckým muzeem, který pokračuje i v roce 2015 návratným výzkumem v obcích Uherskohradištska a přípravě podkladů ke druhému rozšířenému vydání publikace *Lidové stavby známé neznámé. Zlínský kraj, Uherskohradištsko*. Mimo to v letech 2012 a 2013 spolupracovala na projektu MAS Ostrožsko – Hornácko *Pro další vzdělávání občanů*, kde realizovala sérii přednášek, workshopů a spolupodílela se na rekonstrukci krojů z Hornácka. Dále v letech 2013 a 2014 pracovala pro MAS Východní Slovácko na výzkumu vesnických sídel v mikroregi-

onu a připravuje na základě tohoto výzkumu publikaci. Mnohé své odborné výstupy publikovala v Národopisné revue, časopisu Slovácko i sbornících a kolektivních monografiích z konferencí Subkomise pro lidové obyčeje MKKK. Opomenout nelze ani její několikaletý seriál v časopise Malovaný kraj – *Drobné sakrální objekty na Strážnicku a Horňácku*.

Na profesním poli se zapojuje jako členka do dění České národopisné společnosti, Etnografické komise Asociace muzeí a galerií ČR, Muzejního a vlastivědného spolku ve Strážnici i Sboru pro ochranu jízdy králů při NÚLK ve Strážnici či Společnosti jízdy králů ve Vlčnově. Pracuje v redakční radě Malovaného kraje, programové radě Horňáckých slavností a aktivně zasahuje do dění Strážnice jako zastupitelka a radní města Strážnice i členka tamní kulturní komise.

Ve volných chvílích, kterých podle tohoto rozhodně nevyčerpávajícího a úplného výčtu aktivit nemůže být zákonitě mnoho, se věnuje folklorní skupině Suchovjan. Nejprve v letech 2003–2008 jako členka a v současné době jako vedoucí skupiny, která každoročně vystupuje na Horňáckých slavnostech. Pomáhá také s vedením a přípravou pásem pro dětskou folklorní skupinu Suchovjáněk. Jako autorka několika pořadů se zapojila také do programu Horňáckých slavností a program *A ty svatý Antonínku* v rozšířené podobě připravila pro MFF ve Strážnici v roce 2011. Iniciovala vznik příjemné akce *Cestami suchovských republikánů* a jistý čas dělala také organizační vedoucí dětské pěvecké skupině Fčeličky.

K strohému vyjmenování pracovních, odborných i zájmových aktivit, které za svou dosavadní a nutno předeslat zdaleka nekončí kariéru zvládla, si dovolím připojit i osobní vyznání. Olinku jsem měla možnost a štěstí poznat jako milou kolegyni ve Slováckém muzeu. Na ty dva dny, kdy v rámci svého zkráceného úvazku pracovala s námi, jsem se vždycky nesmírně těšila, protože pracovnu vždy naplnila energie usměvavé, vstřícné a nápady nabitě ženy, se kterou nás, troufám si napsat, pojí více než jen kolegiál-

ní známost. Olinka je vždy ochotná nezištně nabídnout pomocnou ruku, odbornou radu nebo přispět do diskuse svým nápadem. Etnografické oddělení Slováckého muzea bylo pod vedením dr. Ludmily Tarcalové kolektivem, kde všichni táhli za jeden provaz, jeden druhého podržel a podpořil v jeho úsilí a svěřený úkol jsme všichni brali jako společnou věc. Olinka zapadla do tohoto soukolí jako přesný dílek do skládačky, zkrátka jako kolegyně „naší krevní skupiny“, se kterou bylo možné probrat pracovní aktuality i osobní zážitky a problémy. I přes to, že působí v jiné instituci, se často a rády setkáváme a na některých úkolech stále spolupracujeme. Takže není vůbec od věci, když popřejí za všechny kolegy ze Slováckého muzea: Do třetí pětadvacítky, kterou právě začínáš – hodně zdraví, štěstí, energie a skvělých nápadů i inspirace na poli odborném, kulturním i zájmovém.

Marta Kondrová

Knihy

1. *Chute a vône Oravy a Moravy*: Bedeker po kulturních podujatiach a expozíciách Oravy a východního Slovácka s receptami tradičných pokrmov. V Dolnom Kubíne: Oravské kultúrne stredisko, 2014. 74 s. ISBN 978-80-89744-00-8. Spolu s M. Žabenským a M. Janotíkovou.
2. *Lidové stavby Moravy a Slezska*. Praha: FOIBOS BOOKS s.r.o.: Foibos Bohemia o.p.s., 2013. Publikace vyšla jako příspěvek k *Roku lidové architektury Čech, Moravy a Slezska*. 70 s. ISBN 978-80-87073-72-8. FLORIÁNOVÁ, Olga et al.
3. *Lidové stavby známé neznámé: Zlínský kraj – Kroměřížsko*. Vyd. 1. V Uherském Hradišti: Slovácké muzeum, 2011. 247 s. ISBN 978-80-86185-96-5. FLORIÁNOVÁ, Olga et al.
4. *Lidové stavby známé neznámé: Zlínský kraj – Vsetínsko*. V Uherském Hradišti: Slovácké muzeum, 2010. 199 s. ISBN 978-80-86185-92-7. FLORIÁNOVÁ, Olga et al.
5. *Lidové stavby známé neznámé: Zlínský kraj – Zlínsko*. V Uherském Hradišti: Slovácké muzeum, 2009. 183 s. ISBN 978-80-86185-83-5. FLORIÁNOVÁ, Olga et al.
6. *Mařatice – Vinohrady: ze života vinařské dědiny*. Uherské Hradiště: Město Uherské Hra-

- diště ve spolupráci se Slováckým muzeem v Uherském Hradišti, 2009. 79 s. ISBN 978-80-904380-1-9. Spolu s V. Kovářů, J. Kučou, P. Pavelčíkem a I. Frolcem.
7. *Lidové stavby známé neznámé: Zlínský kraj – Uherskohradištsko*. V Uherském Hradišti: Slovácké muzeum, 2008. 87 s. ISBN 978-80-86185-71-2. FLORIÁNOVÁ, Olga et al.
 8. *Keramická výroba ve Zlínském kraji*. V Uherském Hradišti: Slovácké muzeum, [2005]. 46 s. ISBN 80-86185-54-0. Spolu s R. Habartovou a M. Kondrovou.
 9. *Kůže: zpracování a výrobky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005. 179 s., [8] s. barev. obr. příl. Řemesla, tradice, technika. ISBN 80-247-1091-9.
 10. *Práce z kůže: skripta ke stejnojmenné videokazetě*. 1. vyd. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2001. 63 s. Lidová řemesla a lidová umělecká výroba v České republice; VIII. ISBN 80-86156-43-5.
 11. *Práce z kůže: skripta ke stejnojmenné videokazetě*. II. část. 1. vyd. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2001. 55 s. Lidová řemesla a lidová umělecká výroba v České republice; VIII. ISBN 80-86156-49-4.
 12. *Drobné umění: skripta ke stejnojmenné videokazetě*. Část 2. 1. vyd. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1997. 78 s. Lidová řemesla a lidová umělecká výroba v České republice; 5. ISBN 80-86156-14-1.
 13. *Drobné sakrální objekty na Strážnicku* [rukopis]. 1996. 117, [19] s., [ca 220] s. obr příloh. (Diplomová práce).
- Články, studie**
1. Mlýn v Kladné-Zilíně. *Malovaný kraj* 50, 2014, č. 5, s. 34.
 2. Stavení čp. 11 z Lopeníku. *Malovaný kraj* 50, 2014, č. 4, s. 34, il.
 3. Stavení čp. 143 z Ostrožské Lhoty. *Malovaný kraj* 50, 2014, č. 2, s. 34, il.
 4. Stavení čp. 60 z Horního Němčí. *Malovaný kraj* 50, 2014, č. 3, s. 34.
 5. Usedlost čp. 131 z Vlčnova. *Malovaný kraj* 50, 2014, č. 1, s. 34.
 6. Usedlost čp. 57 z Vlčnova. *Malovaný kraj* 50, 2014, č. 6, s. 32, il.
 7. Jan Beneš, stavitel a fasádník z Vlčnova. *Mistři lidového stavitelství a odkaz jejich díla pro současnost*. Sborník příspěvků z celostátního semináře k problematice lidového stavitelství ve Volyni v roce 2013. Národní památkový ústav Praha, 2014.
 8. (rec) Čtení o Hornácku: dějiny, národopis, umění. *Slovácko* 55, 2013, s. 170–171.
 9. Hospodářská část usedlosti čp. 65 ve Vlčnově. *Malovaný kraj* 49, 2013, č. 5, s. 34, il.
 10. Identifikace a dokumentace tradičního lidového stavitelství ve Zlínském kraji a tetralogie Lidové stavby známé neznámé: stavebně historický výzkum vybraných objektů tradičního lidového stavitelství ve Zlínském kraji. Identifikace a dokumentace tradičního lidového stavitelství ve Zlínském kraji a tetralogie Lidové stavby známé neznámé: stavebně historický výzkum vybraných objektů tradičního lidového stavitelství ve Zlínském kraji. *Valašsko: vlastivědná revue* 16, 2013, č. 30, s. 45–46.
 11. Komora v Hrubé Vrbce před domem čp. 87. *Malovaný kraj* 49, 2013, č. 4, s. 34.
 12. Nositelé tradice lidových řemesel: Hana Buchtelová – tkadlena tradičních technik. *Malovaný kraj* 49, 2013, č. 3, s. 24, il.
 13. Seník z Veletin. *Malovaný kraj* 49, 2013, č. 3, s. 34, il.
 14. Stodola usedlosti čp. 32 ze Žitkově. *Malovaný kraj* 49, 2013, č. 2, s. 34, il.
 15. Vinohradnická buda ev. č. 18 v Havřicích. *Malovaný kraj* 49, 2013, č. 6, s. 32, il.
 16. Vlčnov – Krajina, sídlo, člověk. In: BŘEČKA, Jan et al. *Vlčnov: dějiny slovácké obce*. Vyd. 1. Vlčnov: Obec Vlčnov, 2013, s. 827–872. ISBN 978-80-260-6160-1. Spolu s V. Kovářů.
 17. Za Zdenkou Pinkavovou. *Malovaný kraj* 49, 2013, č. 6, s. 12.
 18. Cestami suchovských republikánů. *Malovaný kraj* 48, 2012, č. 5, s. 28–29, il.
 19. Hospodářské objekty usedlosti čp. 219 ze Žitkově. *Malovaný kraj* 48, 2012, č. 1, s. 34, il.
 20. Nositelé tradice lidových řemesel, Eva Minksová – vyšivačka z Hornácka. *Malovaný kraj* 48, 2012, č. 6, s. 11, il.
 21. Nositelé tradice lidových řemesel: František Tureček – výrobce krojové obuvi. *Malovaný kraj* 48, 2012, č. 3, s. 13, il.
 22. Patrová komora u domu čp. 5 ve Zlámanci. *Malovaný kraj* 48, 2012, č. 6, s. 32, foto.
 23. Seník z Javorníku – Petruchových mlýnů. *Malovaný kraj* 48, 2012, č. 3, s. 34, foto.
 24. Stodola u domu čp. 238 ve Strážnici. *Malovaný kraj* 48, 2012, č. 4, s. 34, foto.
 25. Stodola za domem čp. 12 v Josefově. *Malovaný kraj* 48, 2012, č. 5, s. 34, il.
 26. Suširna ovoce z Vápenic. *Malovaný kraj* 49, 2013, č. 1, s. 34, foto.
 27. Zděná stodola za domem čp. 730 ve Vlčnově. *Malovaný kraj* 48, 2012, č. 2, s. 34, il.
 28. Centrum péče o tradiční lidovou kulturu

- Zlínského kraje a grantové projekty Ministerstva kultury ČR v roce 2011. *Slovácko* 53, 2011, s. 413–414.
29. Současná podoba lidového stavitelství na jižním Kroměřížsku. *Slovácko* 53, 2011, s. 113–135, foto.
 30. Záměr výstavby Muzea v přírodě Rochus v Uherském Hradišti, Mařaticích. In: *Sborník příspěvků z celostátního semináře k problematice lidového stavitelství Památková péče a muzea lidových staveb v přírodě: konaného ve dnech 15. – 17. září 2010 v Rožnově pod Radhoštěm*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, 2010. 138 s. ISBN 978-80-87210-50-5.
 31. Centrum péče o tradiční lidovou kulturu Zlínského kraje a grantové projekty Ministerstva kultury ČR v roce 2010. *Slovácko* 52, 2010, s. 321–324. Spolu s R. Habartovou.
 32. Projekt výzkumu tradičních řemesel, vytváření databáze a jeho výstupy ve Slovákém muzeu v Uherském Hradišti. In: *Veletrh muzeí České republiky: 15. veletrh muzeí České republiky: muzea a prezentace tradičních lidových řemesel*. Muzeum Vysočiny, Třebíč 2010, s. 34–38. ISBN 978-80-86894-16-4.
 33. Tělo jako symbol v sakrální ikonografii. In: TARCALOVÁ, Ludmila, ed. *Tělo jako kulturní fenomén: „já nejsem dřevo, jsem duch a tělo“*: [příspěvky z konference karpatologické komise pro lidové obyčeje MKKK konané v Muzeum [sic] Hodonínska v Hodoníně v roce 2009]. V Uherském Hradišti: Slováké muzeum, ©2010, s. 263–278. Studie Slovákého muzea; 14/2010. ISBN 978-80-86185-89-7.
 34. Zemědělská usedlost čp. 15 v Kněžpoli a život jejích obyvatel. *Slovácko* 52, 2010, s. 77–104, il.
 35. Centrum péče o tradiční lidovou kulturu a granty ministerstva kultury. *Slovácko* 51, 2009, s. 367–370. Spolu s R. Habartovou.
 36. (rec) Dřevěné kostely a zvonice v Evropě. *Slovácko* 51, 2009, s. 102–106.
 37. Muzeum v přírodě Rochus: studie. *Slovácko* 51, 2009, s. 9–37, il. Spolu s I. Frolcem.
 38. Obuvník František Tureček z Kostic, nový Nositel tradice lidového řemesla. In: *Obuv v historii: sborník materiálů z V. mezinárodní konference, Zlín 15.–17. října 2007 = The shoes in history: proceeding [i.e. proceeding] from the Fifth International Conference Zlín, 15th to 17th October 2007*. Zlín: Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2009, s. 111–116. Acta musealia; suppl. 2009/2. ISBN 978-80-87130-07-0.
 39. Současný stav původního vesnického stavitelství v oblasti Valašskokloboucka na příkladu obcí Študlov, Střelná, Francova Lhota a Valašská Senice. *Slovácko* 51, 2009, s. 343–358, foto.
 40. Centrum péče o tradiční lidovou kulturu Zlínského kraje a grantové projekty Ministerstva kultury ČR v roce 2008. *Slovácko* 50, 2008, s. 415–420. Spolu s R. Habartovou.
 41. Eva Minksová, vyšívačka z Velké nad Veličkou, nositelka tradice lidových řemesel. *Slovácko* 50, 2008, s. 421–424.
 42. Současný stav původního vesnického stavitelství v oblasti Vlárského průsmyku a okolí. *Slovácko* 50, 2008, s. 13–39.
 43. Průčelí a fasády z 1. poloviny 20. století na Uherskohradištsku. In: *Sborník ze semináře Vesnická architektura 1. poloviny 20. století: výzkum, dokumentace, ochrana. Kokory u Olomouce, 19. – 21. září 2007*. Praha: NPÚ, ústřední pracoviště, 2008, s. 24–26. ISBN 978-80-87104-31-6.
 44. Současný stav a podoba tradičního stavitelství na Moravských Kopaních. *Slovácko* 49, 2007, s. 9–28.
 45. Aj, to sú maléri od Boha samého. *Malovaný kraj* 43, 2007, č. 4, s. 32. (pozvánka na výstavu 29. 3. 2007 – 24. 6. 2007 : Slováké muzeum).
 46. Centrum péče o tradiční lidovou kulturu Zlínského kraje a výzkum tradičního lidového stavitelství na Uherskohradištsku. *Slovácko* 49, 2007, s. 385–386.
 47. Jak Suchovjané Němce pobili. *Malovaný kraj* 43, 2007, č. 2, s. 27.
 48. Lidová architektura. *Slovácko* 49, 2007, s. 121–123. (rec) Vařeka, Josef a Frolec, Václav. Lidová architektura: encyklopedie. Praha: Grada, 2007.
 49. Centrum péče o tradiční lidovou kulturu Zlínského kraje. *Valašsko*, 2006, č. 1, s. 15–16.
 50. Řezbář František Gajda. *Slovácko* 48, 2006, s. 112–113. (rec) Řezbář František Gajda. Uherské Hradiště: František a Marie Gajdovi, 2006.
 51. Výroba tradiční tupeské keramiky v současnosti. *Slovácko* 48, 2006, s. 39–51. Spolu s M. Kondrovou.
 52. Centrum péče o tradiční lidovou kulturu Zlínského kraje. *Slovácko* 47, 2005, s. 375–378, foto.
 53. Drobné sakrální objekty na Horňácku a v okolí Strážnice. *Malovaný kraj* 41, 2005, č. 1–3.
 54. Hodové slavnosti v Polešovicích. *Slovácko* 47, 2005, s. 51–52, foto. Recenze na: Hodové slav-

- nosti v Polešovicích. Polešovice: Folklorní sdružení Polešovice, 2005.
55. Zpráva o semináři Vliv vinařství, chmelařství a sadařství na charakter vesnických sídel a lidových staveb: seminář Národního památkového ústavu k problematice lidového stavitelství v Šatově u Znojma ve dnech 14. a 16. září 2005. *Slovácko* 47, 2005, s. 56–60, foto.
 56. Sušírný na Slovácku. In: *Vliv vinařství, chmelařství a sadařství na charakter vesnických sídel a lidových staveb: (historie a současnost): sborník ze semináře 14. – 16. září 2005, Šatov u Znojma*. Praha: Národní památkový ústav – ústřední pracoviště, 2006, s. 55–58.
 57. Drobné sakrální objekty na Horňácku a v okolí Strážnice. *Malovaný kraj* 40, 2004, č. 1–3, 5–6.
 58. Drobné sakrální objekty ve Strážnici. In: *Okolo Strážnice. Almanach k desetileté činnosti Muzejního spolku ve Strážnici 1993–2003*. Muzejní spolek Strážnice: Strážnice, 2004, s. 42–58.
 59. Drobné sakrální objekty na Horňácku a v okolí Strážnice. *Malovaný kraj* 39, 2003, č. 1–6.
 60. Současný stav vesnické architektury na příkladu obcí Suchov, Nová Lhota a osady Vápenky. *Památková péče na Moravě*, 2003, č. 7, s. 57–64, foto.
 61. Kamenosochařské dílny ve Strážnici. *Malovaný kraj* 38, 2002, č. 6, s. 18–19, foto.
 62. Ústav lidové kultury ve Strážnici – Muzeum vesnice jihovýchodní Moravy. *Malovaný kraj* 38, 2002, č. 1, s. 4–5.
 63. Drobné sakrální stavby na Strážnicku. In: *Staré stezky: znamení na cestě, historické cesty, obchodní cesty: sborník příspěvků z 5. semináře 19. dubna 2000*. Brno: Památkový ústav v Brně, 2000, s. 21–28. ISBN 80-85032-77-5.
 64. Drobné sakrální objekty na Strážnicku. *Národopisná revue* 9, 1999, č. 1, s. 3–17, obr.
 65. Tradiční perník a jeho tvůrkyně Dagmar Čechová. *Národopisná revue* 9, 1999, č. 3, s. 147–150.
 66. Muzeum vesnice jihovýchodní Moravy a strážnické kulturní léto. *Národopisná revue* 6, 1996, č. 2, s. 67–68.
 67. Drobné sakrální objekty na Strážnicku. In: *Studie k lidovému stavitelství*, 4. Klatovy 1999, s. 124–125.

Výběrovou bibliografii
sestavila Iveta Mátlová

Petr Číhal, ed. Léčení a léčitelství v lidové tradici. Uherské Hradiště: Slovákcké muzeum v Uherském Hradišti, 2015. 335 s.

Publikace Slovákckého muzea v Uherském Hradišti *Léčení a léčitelství v lidové tradici* představuje dvanáctý díl ediční řady publikací věnovaných různorodým oblastem tradiční lidové kultury, mj. kultu světců a živelů, magii a lidové víře, problematice darů a obdarování, antropomorfní či zoomorfní tematice v lidové tradici. Tato kolektivní monografie vzniklá na základě spolupráce odborných a vědeckých pracovníků z různých institucí se věnuje tradičnímu lidovému léčitelství a s ním souvisejícím projevům lidové duchovní a částečně též hmotné kultury.

Téma práce je v současnosti vysoce aktuální. Terénním výzkumem lze ještě na jedné straně narazit na poslední pozůstatky tradičního lidového léčitelství, včetně archaických magických léčebných praktik a představ. Zároveň je patrný rozmach zájmu širší veřejnosti o alternativní medicínu, přírodní léčiva i léčitele navazující na tradiční lidové postupy. (V této souvislosti zmiňme alespoň

vlnu pozornosti, které se díky popularizaci aktuálně těší téma žitkovských bohů, jímž je rovněž věnována samostatná kapitola publikace.)

Všech dvacet tři kapitol dokládá, nakolik je problematika lidového léčení a léčitelství různorodá, nakolik se prolíná s dalšími vědními obory a jak často vyžaduje interdisciplinární přístup. Editor monografie Petr Číhal řešil poměrně nelehký úkol – sjednocení odlišně pojatých kapitol do podoby monografie s ucelenější koncepcí. Publikace je rozčleněna do několika tematických okruhů. Úvodní, nejobecnější oddíl je zaměřený na charakteristiku lidového léčitelství v minulosti a jeho současných reliktnů, na lidové pojetí nemocí, postavení léčitelů, základní klasifikaci léčebných a magických praktik a prostředků. Z ostatních oddílů monografie je třeba vyzvednout zvláště sekce věnované léčivým rostlinám a písemným pramenům, rukopisům a tiskům souvisejících s lidovým léčitelstvím.

Některé příspěvky mají charakter dílčích syntéz shrnujících jednotlivé stránky lidového léčitelství, ať jsou založeny převážně na literatuře (např. Alexandra Navrátilová: *Kontext víry, pověry a empirie v tradičním léčitelství*; Katarína Nádaská: *Iracionálne príčiny chorôb a prostriedky ľudového liečenia*) či na kombinaci písemných pramenů a terénního výzkumu (mj. Martina Bocánová, Katarína Slobodová Nováková: *Magické liečenie, ochrana a poškodzovanie zdravia na príkladoch z vybraných lokalít na Slovensku*).

V publikaci převažují analýzy dílčích, avšak velmi rozmanitých aspektů dané problematiky. Některé z kapitol vycházejí ze specifických zdrojů, k nimž patří rukopisy a lékařská pojednání či rubriky denního tisku (např. Eva Večerková: *O léčitelských rukopisných knihách ve sbírkách Etnografického ústavu Moravského zemského muzea*; Ludmila Tarcalová: *Lékařská kniha z poloviny 19. století z Bojkovicka*; Dana Motyčková, Kateřina Sedlická: *Léčitelství a přírodní medicína na stránkách časopisu Přírodní*

lékař (1896–1942)). Další příspěvky sledují lidové léčitelství v rámci určitého regionu či skupiny obyvatelstva (např. Veronika Beranská: *Lidová léčba v pamětech přesídlených Čechů z Ukrajiny a Kazachstánu*), při léčení určitých nemocí či užívání svěbytných léčebných prostředků (např. Marta Kondrová: *Kudy teče, tudy léčí. Pálenka jako léčebný prostředek*; Jarmila Pechová: *Zuby a ústní dutina v léčbě a prevenci*). Zvláštní pozornost je v knize věnována v současnosti velmi populární fytoterapii (např. Věra Kovářů: *Léčení a léčitel. Rostliny a byliny v domě*).

Z větší části kapitol je přítomné patrné, že problematiku léčitelství je nutno sledovat v souvislosti s dalšími oblastmi tradiční lidové kultury jako zvykoslovným cyklem (např. Jozef Varchol: *Ludové metódy profylaxie v rodinnom, výročnom a pracovnom zvykosloví*), magickými představami, lidovou vírou a křesťanskými kultury (mj. Hana Dvořáková: *„Bavorský bůh“ – Kult sv. Leonarda v našich zemích*).

Několik příspěvků stojí na pomezí etnologie a historie, medicíny, biologie nebo žurnalistiky, přičemž jedna z opakovaně nastolovaných otázek je vztah lidového léčitelství a lékařství (mj. Vítězslav Vilímek: *Rostliny používané na Těšínském Slezsku v lidovém léčitelství a jejich názvy*; Petr Číhal: *Nemocnice v Buchlovicích v letech 1807–1809*).

Kvalitní a odborně erudovanou publikaci přivítá nejen odborná veřejnost, ale kniha též nepochybně naleznе řadu zájemců z řad širší čtenářské obce.

Luboš Kafka

Ludmila Tarcalová. Tradiční úprava hlavy II., 3. část. Úvazy tištěných šátků na Moravě. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2014. 152 s., 2 DVD.

V roce 2014 vyšla publikace doplněná o dvě DVD mapující výskyt, použití a různé způsoby vázání tištěných šátků na Moravě. Počin byl vydán Národním ústavem lidové kultury ve Strážnici jako součást ediční

Tradiční úprava hlavy

II. 3. část

řady Lidová řemesla a lidová umělecká výroba v České republice. Autorsky je dílem PhDr. Ludmily Tarcalové, emeritní pracovnice Slováckého muzea v Uherském Hradišti. Ta se při výzkumném úkolu zhostila nejen vědecké studie, ale také terénního výzkumu, vytipování konkrétních typů úvazů a osobností znalců, kteří v současné době ovládají v obcích a lokalitách způsob vázání šátků. Neméně důležitým úkolem bylo motivovat tyto nositele tradice ke spolupráci na videodokumentu.

Problematika tradiční úpravy hlavy žen a pokrývek hlavy je velmi široká. Nelze opomenout časové hledisko, které je z pohledu vývoje kroje i pro vázání šátků klíčové. Publikace i celý výzkumný záměr zmiňuje i původní pokrývku hlavy, kterou byla prakticky na celé Moravě šátka, u vdaných žen uzavízaná na čepce. Vzhledem ke koncepci ediční řady bude pojednání a zachycení dochovaných způsobů vázání šátky pravděpodobně součástí jiného publikačního počínu, proto se jí L. Tarcalová výrazněji nevěnuje, avšak v textu odborné části ji velmi stručně zmiňuje. Je však na škodu, že v publikaci chybí úvod odpovědného redaktora, re-

spektive garanta výzkumného úkolů, který by na zamýšlenou systematiku ediční řady Tradiční úprava hlavy poukázal. Publikace a DVD Úvazy tištěných šátků na Moravě je tedy zaměřena na užší okruh zahrnující různý způsob formování, ovíjení a uvázání velkých čtvercových tištěných šátků z jemného bavlněného plátna známého také jako kartoun. Způsob uvázání velkého tištěného šátku je jedním z velmi důležitých znaků lidového oděvu. Poukazuje nejen na regionalitu, ale také na stav nositelky. V mnoha lokalitách se udržel rozdílný způsob vázání šátku u svobodných dívek a u vdaných žen.

Autorka v úvodu zmiňuje krátce několik typů tištěných šátků, které nahradily během druhé poloviny 19. století původní obdélníkovou šátku. Problematika výroby, dovozu, distribuce a obchodu s kartounovými šátkami dosud nebyla komplexně zpracována a všichni badatelé se tak opírají o kusé informace ze starší národopisné literatury. Avšak ani cílem této práce nebylo odpovědět na všechny otázky nesmírně zajímavého fenoménu, kterým výskyt tištěných šátků bezpochyby je. Autorka zmínila předchůdce tištěných šátků, kterými byly velké čtvercové modrotiskové šátky zhotovované domácími barvíři. V některých lokalitách (Nivnice, Dolní Němčí) je doloženo jejich nošení ještě v první třetině 20. století a v uvedených obcích lze tyto šátky nalézt i v současné době, ačkoli se již téměř neoblékají. Ludmila Tarcalová zmínila také specifika místních názvů tištěných šátků – *turčák*, *turečák*, *turáň*, *videňák*, *saský*, *hózlendr*, *marisák*, *muryšák*. Na Haně se například červený tištěný šátek nazýval *lipský*. Naproti tomu na Slovácku, zejména na Hornácku nebo Uherskohradištsku, se jako *lipský* označoval výhradně šátek bílé barvy, jehož střediskem výroby byla Česká Lípa. Autorka zmiňuje také odkládání těchto tištěných šátků v kroji polosvátečním již brzy po přelomu 19. a 20. století, kdy je nahrazovaly šátky brokátové, lemované krajkou nebo štrápci.

Stěžejní část publikace tvoří popis jednotlivých úvazů šátků v národopisných regi-

onech a krojových okrscích s přihlédnutím k nejstarším dochovaným popisům a ikonografickým dokladům. Na starší kresebné doklady vždy navazují historické fotografie a zakončují ji snímky dokládající současné oblékání svátečního kroje, doplněné uvázaným šátkem. Obrazová část popsané úvazy charakterizuje, poukazuje na možné posuny ve formování šátku na hlavě, ale především je atraktivní a názornou přílohou odborného textu. Obdobně je strukturován každý z regionů, které autorka v závislosti na krojových typech dělí na Hanou, Valašsko, luhačovické Zálesí, Uherskobrodsko a moravskoslovenské pomezí, uherskohradištské Dolňácko, uherskoostrožské a veselské Dolňácko, Hornácko, strážnické Dolňácko, kyjovské Dolňácko, hanácké Slovácko, dále Brněnsko a Podhorácko s Horáckem, které pojednává souhrnně. V tomto ohledu je možné zamyslet se nad tím, proč není použito vžitého členění na Slovácko a jeho subregiony. V publikaci tak stojí na stejné úrovni Haná a Hornácko s dalšími oblastmi Slovácka. Nicméně i v rámci složitého a krojově nesmírně rozrůzněného Slovácka, které se mimo uvedených podoblastí dělí na další krojové okrsky, jež jsou typické také rozdílným vázáním tureckého šátku, jsou v publikaci uvedeny a popsány téměř všechny typy svátečních a slavnostních úvazů šátků.

Na historicko-odborné pojednání navazuje typologie úvazů tištěných šátků. Zde Ludmila Tarcalová zúročila celoživotní zkušenosti, znalosti a erudici v oboru lidového oděvu na Slovácku, respektive na Moravě. Sumarizovala a na základě vizuální podoby stanovila typologii úvazů tištěných šátků na Moravě. Vyčlenila osm rozdílných typů, do nichž lze regionální varianty úvazů charakteristické pro určitý krojový okrsek začlenit. Typologii stanovenou slovním popisem doplňuje fotografická příloha úvazů šátků, která vznikla při natáčení videozáznamů postupu formování šátků z 31 lokalit. Celkově bylo popsáno a zaznamenáno 46 typů úvazů šátků z 31 obcí, které pro potřeby videodokumentu provedli 2 muži a 28 žen. Z oblasti

Slovácka, respektive krojově vyhraněného Uherskobrodsko, by bylo možné zařadit ještě některé specifické úvazy. V publikaci jsou například z Březové uvedeny pouze varianty šátků *konce dole*. Avšak u úvazu šátku *na záušnice* i *na lipač* existuje také varianta vázaná *konce hore*, s cípy omotanými kolem hlavy. Chybí zde také lokality Bánov, Suchá Loz a Bystřice pod Lopeníkem, tedy bánovský krojový okrsek, kde se vyskytuje u vdaných žen specifický úvaz šátku na *bakulu*. Svobodné dívky zde vážou šátky *na lipač*, s koncem omotaným kolem hlavy, ale dochovalo se také vázání šátku pod bradu, spojené se zimním krojem a soukennými krojovými součástkami. Zvláštností tohoto úvazu jsou cípy přehozené dopředu přes ramena. Doplnit by bylo možné také charakteristický a dodnes známý úvaz *dole konce* z Bílovic na Uherskohradištsku, i když je v současné době využíván spíše v souborové praxi a ta nebyla předmětem zájmu publikace ani videozáznamů.

Doplněním publikace jsou dvě DVD, které v tomto případě nemají doplňující informační charakter, ale jsou rovnocenným informačním zdrojem k tištěnému textu a obrazovým přílohám. Ustálený postup každého záznamu zahrnuje název úvazu a lokalitu původu, postup přípravy šátku, jeho skládání, případné vyztužování látkou, papírem, novinami, úpravu vlasů či účesu. Mnohé úpravy účesu, např. omotání vlasů kolem hlavy, utvořený drdůlek, cop a také tvar a způsob vázání čepců nebo různých podložek, *obálenek*, *obálenic*, má zásadní vliv na konečný tvar uvázaného šátku a mnohdy byl také odlišovacím znakem úvazu svobodné a vdané ženy. Každý úvaz je zaznamenán podrobně s detailními záběry rukou a pohledy z několika stran, aby bylo možné způsob uvázání studovat a do určité míry pak mohly záběry sloužit také k případnému vyučování. Sled jednotlivých videozáběrů koresponduje s „*Popisem úvazů tištěných šátků*“, rozčleněných v publikaci na základě typologie na stranách 107–137.

Jak sama autorka v závěru píše, video-dokumentace není návodem k naučení se uvázání šátek, ale především dokladem této znalosti v jednotlivých lokalitách. Pro praktické zvládnutí každého úvazu je nutná praktická výuka pod dozorem „vazačky“ a důkladné a časté procvičování pro získání zručnosti a určité rutiny. Mnohdy mají ženy, které šátky vážou, svůj specifický rukopis, takže i v rámci jedné lokality se mohou úvazy drobně odlišovat nebo konečná podoba může být závislá na zvládnutí a zručnosti techniky úvazu. Publikace a DVD jsou nedocenitelným sumářem dosud nezpracovaného tématu. Prezентují současné znalce lidového oděvu, kteří se zaslужují o správné oblékání svátečního kroje na Moravě a předávají dále znalosti v tomto oboru. Po odborné stránce je zásadní vytvořená typologie úvazů šátek i souhrn dosud publikovaných poznatků k úpravě hlavy žen a dívek a poukázání na nejstarší ikonografické doklady. Publikace je po odborné stránce hodnotná a přitom čtivě a stručně napsaná i pro laické zájemce o lidový oděv.

Marta Kondrová

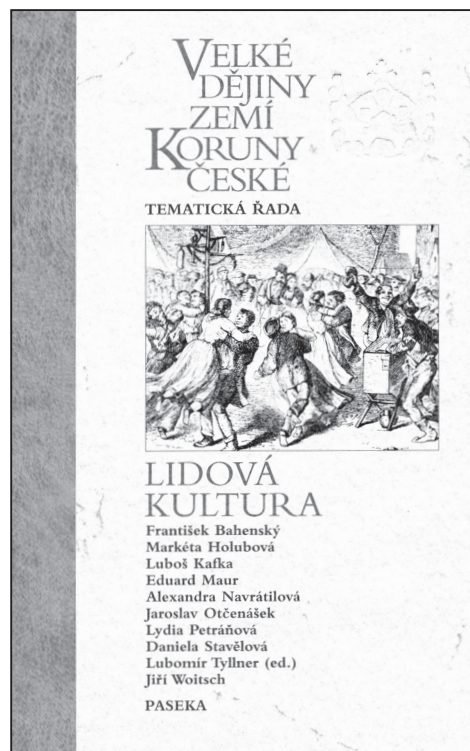
Lubomír Tyllner, ed. Velké dějiny zemí Koruny české. Tematická řada: Lidová kultura. Praha – Litomyšl: Paseka, 2014. 802 s.

Po více než čtyřiceti sedmi letech se dostává do rukou odborníkům a široké laické veřejnosti nové vydání knihy o lidové kultuře, která se tentokrát týká jen Čech, Moravy a Slezska. Zcela netradičním formátem navazuje na svazky Velkých dějin Koruny české vydávané od roku 1999, čímž avizuje, že půjde o jiné, snad nové či modernější pojetí zpracování jednotlivých projevů lidové kultury, samozřejmě vycházející z dané podstaty předmětu bádání.

Již v předmluvě jsou charakterizovány pojmy lid, lidová kultura a lidové tradice, a především zdůvodněno, proč se autoři přiklonili k této definici. Stejně je tomu i s etnografickou rajonizací. Autoři pracují s poje-

tím geografické diferenciací lidové kultury, která umožňuje vymezení a charakteristiku jednotlivých etnografických regionů, sub-regionů, okrsků. Správně poukázali na rozdíl vzniku regionů v Čechách a na Moravě. Zdůvodňují příčiny dané situace, udávají, co k vytváření napomohlo.

Dělení tradiční lidové kultury na hmotnou, sociální a duchovní a kulturu slovesnou (s hudební i taneční) je v etnografické disciplíně dlouhodobě zažitě. *Hmotná kultura* je zde pojata jako jeden velký monografický celek, kde se autoři snaží syntetizujícím způsobem a v celé její proměnlivosti nastínit hmotnou lidovou kulturu. V první kapitole *Člověk, práce a krajina* je položen důraz na úlohu krajiny, ve které se odehrávaly pracovní činnosti – hospodářství polní, lesní, vodní, lidové stavitelství a další. V druhé kapitole *Lov, sběr, rybolov a čížba* vyjmenovávají nejtypičtější jevy každé činnosti v různých oblastech a obdobích. *Tradiční agrární kultura* je třetí kapitolou, v níž autoři poukazují na tři typy nerovnoměrnosti tra-

diční agrární kultury, na inovace v hospodaření a její úspěšnost tkvící v pracovních prostředcích. Podkapitola *Polní a zahradní hospodářství* obsahuje pojednání o loukách a pastvinách, zemědělském hospodaření v lesích, na vodních tocích a plochách, o osevních plochách, o pěstování obilovin, zahradním hospodářství, technických plodinách a olejninách, zelenině, okopaninách a všech pracovních činnostech v zemědělství. Samostatně se tato část věnuje také chmelařství, vinohradnictví, vinařství a ovocnářství. *Chov hospodářských zvířat* je vedlejší doplňkovou součástí tradiční agrární kultury a je zaměřen na chov koní, hovězího dobytka a jeho záprahu, chov ovcí, koz a salašnictví, chov drůbeže, prasat a včel. *Zpracování zemědělských výrobků* je v následující krátké podkapitole.

Ve čtvrté kapitole *Vesnické stavitelství* navazují autoři v typologii na klasifikaci Josefa Vařečky; zmiňují terminologii, teorii a metodologii v lidové architektuře, vznik vesnických sídel a jeho typy. Popisují vývoj vesnického domu, stavební materiál, krytinu, krajové rozdíly, interiér vesnického domu, změny ve vybavení jednotlivých částech domu a zvyky spojené s obydlím. Po této části následuje pojednání s názvem *Rolnický dvůr, Obecní stavby, Dělnické obydlí, Technické stavby, Sakrální stavby* a pojednání *Současná vesnice. Doprava a dopravní prostředky* byly vždy závislé na postupně stavěných komunikacích, železniční a vodní dopravě.

Neobvyklý, ale vystihující je název kapitoly *Hmotná kultura každodennosti*, kam zařazují autoři rukodělnou výrobu a s ní úzce související tradiční oděv, tradiční stravu a okrajově i hygienu. Autoři obecně charakterizují rukodělnou výrobu a nastiňují její vývoj, klasifikují výrobní obory jako domácí výroba, domácká výroba a řemeslo. Zvlášť popisují manufakturní a tovární výrobu, upozorňují na tradiční strukturu rukodělných výroby na vesnici, a z nich vycházející tržní vztahy a obchod.

Oděvní kultura, která prošla vývojem stejně jako její terminologie, je velmi složi-

tá. Autoři přesně určili pojmy lidový kroj, lidový oděv či stejnokroj. Nastínili základní typologii tradičního oděvu v českých zemích, stříhovou konstrukci, základní skladbu mužského, ženského a dětského oděvu, znaky a druhy oděvu. Rozdílnost odívání v různých ročních obdobích, k různým příležitostem během roku i při rodinných obřadech, podávají stejně dobře jako vysvětlení vztahu oděvu a duchovní kultury.

Tradiční lidová strava se během staletí vyvíjela a stala se důležitým jevem každodennosti. Autoři se zabývají nejen vývojem topeniště, náradím a nádobím, ale i nezákladnějšími a nejstaršími druhy jídel, jako byl chléb a kaše. Zcela zvláště přístupují autoři ke stravě v podkapitole *Ritualizace stravy*, stejně jako pokrmy v části *Obyčejové pokrmy*. Malými dodatky v oddílu stravy jsou uvedeny *Pochoutky a neřesti ve stravování* a *Náhračky a jídlo z nouze*. Ke každodennosti pařila i hygiena, jak osobní, tak v domácnosti a obydlí, které se v lidovém prostředí přikládala menší pozornost.

Duchovní a sociální kultura byla po celá staletí spjata s vírou a s lidovým pojetím náboženství, proto se první kapitola zabývá jevy jako je *Zbožnost, magie, pověra*. Jedna z prvních podkapitol je nazvaná *Víra v zázraky*. *Poutnictví a poutě* jsou pojednané od středověku a s vzrůstající mariánskou úctou od 14. století až do období pobělohorského, kdy doznala v určitých regionech nejvyššího rozmachu. Třetí kapitola *Léčitelství* zmiňuje racionální i iracionální postupy a úkony, léčebné prostředky, ochranné amulety, zaříkadla, děkovné i prosební vóta a nejrozšířenější léčiva – byliny. *Životní cyklus člověka* patří k páteřním textům o životě v rodině, o pokrevním příbuzenstvu, vztazích či mravnosti v rodině. Na tuto část vhodně navazuje s přílehlým názvem *Rituály mezních situací života*, v nichž se promítá celý život jedince od zplodění, narození, křtu, úvodu až ke konci šestinedělí a *Svatba*, která je zde charakterizována jako jedinečná dramatická a milostná skladba. Neopomíná výrazné svatební jevy – průvod, hostinu,

funkcionáře, artefakty, obřadní prvky jako čepení či stěhování nevěsty. K nejstabilnějším jevům lidové kultury patřily rituály, jež jsou uvedeny v části *Úmrtí a pohřeb*. Zde autoři popisují zvyky v čase mezi smrtí a pohřbem, rozdíly v pohřbu, pohřební hostiny, pověry spojené se smrtí a nebožtíkem, vše v časové posloupnosti s poukázáním rozdílů v tradičním prostředí.

Uvedený *Cyklus výročních svátků a obyčejů* je souborem společenských obyčejů, obřadů a zvyků s dílčí či kratší tradicí, vázaných na roční období nebo konkrétní datum. V první podkapitole autoři zmiňují *Lidový kalendář* s vypíchnutím těch nejdůležitějších badatelů a odborníků, pro které byl kalendář předmětem národopisného zájmu. Hned v úvodu pojednání o výročních obyčejích si kladou autoři otázku, zda jsou výroční obyčeje jen *Součástí lidové kultury, nebo projev folklorismu*. Začínají pojednání s názvem *Advent, čas očekávání* s různými svátky spojenými s občůzkami s uvedením zvláštností v jednotlivých lokalitách. *Čas vánoční radosti a veselosti* popisuje a rozebírá vánoční svátky jako pestrou směsici svěbytných zvyků a obyčejů. Výstižný název pro masopust *Čas masopustu a světa naruby* seznamuje čtenáře s obdobím bohatým na masopustní průvody, masky a masopustní karnevalové veselí, jež je v současnosti tvořivě rozvíjeno. *Čas postní* opisuje různost občůzek, s jejichž relikty se setkáváme i v současnosti. *Čas velikonoční* – svátky po zvykoslovné stránce velmi komplikované a mnohvrstevné. Oslavy jsou spojené s křesťanskými liturgickými obřady a s nimi souvisejícími lidovými obyčejí, především spjatými se začátkem vegetačního období a zemědělských prací. *Čas ohňů, vody a zeleně* je období, které se pojí k měsíci květnu, kdy se slaví svátek řady světců, s nimiž je spojeno mnoho obřadních úkonů, stejně jako křesťanské svatodušní svátky s tradovanou jízdou králů a občůzkou královniček a mnoho dalších. *Čas práce, poutí a hodů* je nazvaná kapitola, kdy se nejen sklízí úroda spojená oslavami, ale v liturgickém mezido-

bí se slaví i řada křesťanských svátků, letních i podzimních poutí a hodů.

Velmi vítanou částí publikace jsou podkapitoly s názvem *Vývoj lidnatosti českých zemí* zaměřená demograficky, což se v etnografických monografiích objevuje velmi málo, a vyložene sociologická část s názvem *Sociální skladba českého venkova v historické perspektivě a Sdružení, spolky a bratrstva*.

Více než jednu třetinu textu tvoří *Slovesná, hudební, taneční a výtvarná kultura*. Tato obsáhlá část je uvozena první kapitolou s názvem *Lidová slovesnost v kontextu české vzdělanosti a písemnictví*. I další kapitoly pojednávají o vzdělanosti a vzdělávání – *Staří Slované a počátky českého písemnictví, Latina a kláštery jako zdroje vzdělanosti, Počátky školství a jeho rozvoj, založení univerzity*, jež s vývojem jazyka a lidové slovesnosti úzce souvisejí. V další podkapitole již jsou pojednány *Středověké literární památky a nejstarší zdroje a prameny slovesného folkloru*. Vzdělanosti a školství jsou věnovány i podkapitoly s názvy *Vzdělanost, písemnictví a slovesná tvorba v 15. a 16. století, Společenské změny v 17. století, jezuitské školství, Reformy školství, změny v gramotnosti, knížky lidového čtení a lidové kalendáře*. Všechny uvedené studie tvoří souhrn historických faktů o počátcích vzdělanosti v časové posloupnosti. Nechybí zde ani téma o českém národním hnutí a lidové tvorbě na přelomu 18. a 19. století.

Samotné problematice lidové slovesnosti s poukázáním na sběratelské počátky, badatelský zájem o sběratelství a samotné sběratele od přelomu 18. a 19. století až do současnosti obsahují podkapitoly *Organizované sběratelství slovesného folkloru v 19. století, Badatelský zájem o lidovou slovesnost před rokem 1918, Proměna badatelského zájmu a formování moderní folkloristiky v letech 1918–1945, Systém vzdělávání a zájem o lidovou slovesnost v letech 1945–1989 a Lidová slovesnost a proměny vzdělání dnes*. Základní druhy lidové slovesnosti – pohádka, pověst, lidové legendy, humorky, pranostiky, anekdoty, zaklínadla a další drobné folklorní

útvary, o kterých pojednává kapitola *Žánry a vybrané postavy lidové slovesnosti*, doplňuje i charakteristika nejméně frekventovaných či pohádkových postav. V poslední podkapitole o lidové slovesnosti *Současná obecná narativita, pověst, memorát* tvrdí autoři, že dnes se již nehovoří o lidové slovesnosti, ale o současné obecné *narativitě* s vyjmenováním nejtypičtějších příkladů aktuální tvorby.

V části *Hudba a zpěv* vymezují autoři znaky lidové hudby a zpěvu, tradování v několika generacích, ústní podání a variační proces, kterým píseň a hudba prochází. První zájmy o hudbu a zpěv pokládají do doby předhusitské, o čemž píše v podkapitole *Od počátku do Bílé hory* a pokračují obdobím do poloviny 19. století v pojednání nazvaném *V době protireformace, osvícenství a národního probuzení*. Kromě sběratelů ke konci 19. století již existovaly i sběratelské instituce, jejich počiny jsou sepsané v podkapitole *Lidová píseň v péči institucí, Hudební instrumentář. Jak se sdružovaly hudební nástroje* patří k dobře propracovaným částem monografie. Autoři pojednávají o jednotlivých hudebních nástrojích, jejich typech, stáří a vývoji, mnohdy bez možnosti rozlišení, zda se jedná o hudební nástroj vysoké umělecké kultury a kdy o nástroj v pravém slova smyslu lidový. Lidové písně jsou věnované tři podkapitoly – *Vývojové a typologické rysy lidové písně, Repertoár, myšlenkový svět lidové písně* a v podkapitole *V nové době* řeší a nastiňují otázku budoucnosti lidové písně.

Hned první kapitola v části *Tanec* nazvaná *Lidová taneční kultura* řeší pojem lidového tance a jeho charakteristické prvky, vytváření a proměňování lidové taneční kultury s kulturními a společenskými změnami. *Rané zmínky o tanci a tělo v období velkého moru* charakterizuje lidový tanec, o kterém je velmi málo dokladů a proti kterému se hodně horlilo především ve 14. a 15., ale i v 16. století. Provázanost lidového tance s různými slavnostmi, zvyky či obřady popisuje podkapitola *Tanec a lidové slavnosti*. Ná-

sledující podkapitoly *Osvícenství a počátky zájmu o lidový tanec, Tanec jako součást národního hnutí a Mizející svět tradiční kultury a záznam tance* sledují vývoj tance. V textu *Třídění tanců a kulturně-taneční okruhy* autoři sice vyzvedávají dva taneční okruhy – tance točivé a tance s proměnlivým taktem, tancem se však blíž nezaobírají, ba ani neposkytují základní informaci o rodech, typech a formách lidových tanců, jak je tomu u výuky tance běžné. Celé pojednání o tancích končí kapitolou *Folklorismus v proměnách společnosti*, jež popisuje potřebu prezentovat tanec na scéně až do současnosti.

Divadlo má škálu lidových divadelních projevů, od jednotlivých výstupů a scének až po tradiční lidové divadlo, které navazovalo na obřadní a obyčejovou tradici. Autoři charakterizují *Obřadní divadlo, Obchůzkové divadlo, Lidové scénické hry, tzv. sousedské divadlo, Loutkové divadlo, Ochetnické divadlo*; všechny typy vycházely do jisté míry z tradiční lidové divadelní kultury. Autoři uvádí celospolečenský význam ochotnického divadla, nejvýznamnější centra a soubory, jejich vývoj a repertoár.

Výtvarná kultura je integrujícím pojmem pro všechny projevy výtvarného umění a neumění, jež souvisejí s lidovou kulturou a lidovým životem. Pojednání charakterizuje *Znaky výtvarné kultury, Vývoj výtvarné kultury lidových vrstev a Formální podoby výtvarného projevu*. V této poslední kapitole celé monografie se autoři zabývají konkrétními podobami artefaktů lidového umění dvojrozměrného nebo plošného a základními technikami plošné výzdoby jako je kresba, grafika a malba. K nejméně frekventovanějším artefaktům lidového umění patří kraslice, dřevořezba, svaté obrázky, kresby a malby na papíře, podmalby na skle, keramika, malovaný nábytek, skleněné poklopy, betlémy, sochařské skulptury – dřevořezby, ale také z kamene a hlíny, a řada dalších projevů lidové výtvarné kultury.

Kniha je velmi dobře koncipována, je rozdělena do pěti hlav, které mají své kapitoly a podkapitoly. Jejich názvy působí často

velmi neobvykle, ale nápaditě. Otázka čísel poznámek je dobře vyřešena jejím dvojnásobným tiskem nejen v řádku, ale i po jeho okraji.

Monografie *Velké dějiny zemí Koruny české – Lidová kultura* je výsledkem práce kolektivu autorů, kteří sepsali dílo spíše teoretické s tím, že u mnohých kapitol počítali s odkazy na další odbornou literaturu, jež popisovaná fakta více zkonkretizuje. Mnohé statě jsou zcela objevné, v původní publikaci z roku 1968 zcela chybné. O lidové kultuře bylo sepsáno pozoruhodné dílo, kterému se po právu dostalo ocenění od České národopisné společnosti jako nejlepší odborná publikace roku 2014.

Ludmila Tarcalová

Léčení a léčitelství v lidové tradici

Strom témat bádání Mezinárodní komise pro studium lidové kultury v Karpatech (MKKK), přesněji její Subkomise pro lidové obyčejy, v součinnosti se Sekcí pro lidové obyčejy České národopisné společnosti, se každoročně rozrůstá o další výhony, které přináší vždy do dvou let i plody. Pracovní zasedání s mezinárodní účastí se obvykle koná v některém z muzeí, jehož etnolog pracuje v subkomisi. Zde se rozprostou v četných diskusích ke vznikajícím referátům hlavní oblasti tématu a možnosti jejich uchopení. Příspěvky nezůstávají u vnějšího popisu jevů, hledají se souvislosti, metody vlastní společenským vědám se prolínají, terénnímu výzkumu a zpracování pramenů předchází pečlivé studium literatury. Zvolená hlediska a úhly pohledu začínají řadit pracovní texty do určitého systému. Vlastní konference navazuje v následujícím roce a bývá rozdělena ve dvou dnech do několika bloků tvořených podle souvisejících obsahů příspěvků. Pracovníci muzea zároveň berou na svá bedra i organizační zabezpečení celé konference. Tímto způsobem se v Přednáškovém centru Slovákého muzea konala ve dnech 2. a 3. června 2015 mezinárodní konference Léčení a léčitelství v lidové tradici.

Při práci subkomise bylo v minulých letech lidové léčitelství v kontextu dalších projevů lidové kultury několikrát zmíněno. Komplex postupů při léčení lidí nebo zvířat (od narození po konec života) vznikl z dlouhodobých zkušeností a pozorování. Poznatky o těle a mysli byly v lidovém prostředí zúročeny v léčení také za pomoci pověrečných představ a magie. Zásadními osobami, ba často osobnostmi, byli a dodnes jsou léčitelé a léčitelky, mnohdy odborníci na některé z odvětví, někdy na výsluní, jindy pronásledovaní. Chronologický vývoj léčitelství se vine historií lidstva, s různým důrazem v různých obdobích a kulturách, aby se v překotné současnosti zvýraznil podíl bylinkářství a vliv orientálních postupů, stylů a esoterie. Většina z toho byla na konferenci zmíněna.

Prvním okruhem bylo **Léčitelství a léčebné metody** a prvním příspěvkem v něm

bylo *Léčitelství jako koheze lidové zkušenosti a víry, zbožnosti a pověřivosti* od Alexandry Navrátilové, která citlivě posoudila jednotlivé aspekty etnoterapie při každodenních i mimořádných událostech. Námětem *Současný fenomén léčitelství v České republice* upozornila Barbora Červenková na přetrvávání zkoumaného jevu do dnešní, zdánlivě velmi racionální doby. Ze slovenských materiálů zpracovala Martina Bocánová referát *Magické liečenie a zabezpečenie zdravia na Slovensku*. Pohled do regionální minulosti v těžkých dobách epidemií nakažlivých nemocí obsahuje příspěvek Jany Raclavské *Protimorová opatření a jejich realizace v praxi lidového léčitelství na Těšínsku*. Katarína

Nádaská sledovala *Iracionálne príčiny chorôb a prostriedky etnomedicíny*. Zcela současným názvem *Zuby a ústní dutina v léčbě a prevenci* ukázala Jarmila Pechová konkrétním způsobem na specifické zdravotní problémy. *Exkurz do lidového léčitelství začátku 20. století* provedla Gabriela Směřičková. Češi, kteří osídlovali v minulosti více či méně vzdálené země, do jisté míry zakonzervovali ve svém každodenním životě i jevy přinesené z původní vlasti. Po jejich návratu do Čech podnikla Veronika Beranská výzkum, jehož výstupem byl příspěvek *Lidová léčba v pamětech přesídlených Čechů z Ukrajiny a Kazachstánu*.

Následující okruh **Tradiční a oficiální medicína** zachycoval obsahem svých příspěvků odlišnosti, ale i obdoby léčení a také okolnosti a přístup zástupců obou směrů. Léčebný přínos a úskalí legendárních místních destilovaných nápojů, přesněji slivovice, zachytila Marta Kondrová ve svém referátu *Kudy teče, tudy léčí*. Problematiku rodinných a společenských vztahů, psychického stavu a souvisejících neduhů komplikujících u starší generace klidný život, zpracovala z lékařského hlediska Tamara Tošnerová statí *Sociální patologie staršího věku v České republice*. Charitativnímu přístupu některých příslušníků šlechtických rodů se věnoval Petr Číhal prací *Nemocnice v Buchlovicích v letech 1807–1809*. V našem prostředí exotickou, ale v poslední době pro svůj celostní charakter vyhledávanou čínskou léčbou se zabývala Hana Klusoňová v příspěvku *Kořeny tradiční východní medicíny*. Svatí patroni, jejich ochrana a působení, stojí samozřejmě v zájmu etnologů. Pro danou konferenci si Hana Dvořáková zvolila *Zvířecí vóta a kult sv. Leonarda*.

Podle toho, kde se jednání koná, je volen i oddech, např. prohlížení expozic a výstav u hostitele, přednášky odborníků a poslech hudby. Moravské Kopanice a jejich tajemná atmosféra s neodmyslitelným fenoménem lidových léčitelek – bohyní – vytvořily jedinečný zážitek z doprovodného programu této konference v Uherském Hradišti.

Druhý den nezůstal pracovní aktivitou pozadu za prvním. V bloku příspěvků **Bylinkáři, léčitelé, bohyně, porodní babky** podala Hana Poláková detailní záběr osobnosti zdravotnice – *Porodní asistentka Jaroslava Štichová z Topolné. Sociálně kulturní obraz porodní asistentky na vesnici ve 2. polovině 20. století*.

Předposlední sestava byla nazvána **Léčivé byliny**. Zahájila jej Věra Kovářů, která prezentovala propojení rovin lidové kultury v referátu *Rostliny, jejich moc léčebná a magická v domě a jeho okolí*. V rovině etymologické práce se pohyboval Vítězslav Vilímek: *Léčivé rostliny používané na Těšínském Slezsku a jejich lidové názvy*, Anna Hřčková v kontrastu vstoupila na německý jazykový ostrov: *Rostliny v lidovém léčitelství v německé regionální literatuře Kravařska*. Mimořádně zajímavý pramen vytěžila Ludmila Tarcalová – *Praktické účinky bylin v lidovém léčitelství (na základě lékařské knihy z Bojkovicka)*. Jarmila Skružná spojila bádáním vědní disciplíny: *Léčivé rostliny ve sbírkách Botanické zahrady hl. m. Prahy*.

Závěr konference **Lékařské knihy** patřil nahlédnutí do knih a časopisů. Časopisecké články zaujaly pozornost Kateřiny Sedlické a Dany Motyčkové, které vyhledaly a probádaly materiál *Léčitelství a přírodní medicína – nejen na stránkách časopisu Přírodní lékař (1896–1942)*. Martina Kvardová narazila na dílčí téma, které využila k výkladu *Analýza jistého lékařského jádra z přelomu 18. – 19. století*.

Plody práce však růst ratolestí na stromě bádání neukončují. Ačkoli se zdá, že se jedná o důkladně zpracovaný, specifický a sevřený celek, některé výsledky upozorňují na další možnosti. Navíc bylo na konci konference určeno nové téma pro další práci: **Erotika v lidové kultuře**.

Irena Ochrymčuková

Lidový oděv na Moravě 1850–1950

Páteční odpoledne o Mezinárodním folklorním festivalu ve Strážnici se stalo významnou událostí pro všechny, kteří se již předem těšili na otevření výstavy *Lidový oděv na Moravě*, jejímž autorem se stal PhDr. Martin Šimša, Ph.D. Již dlouho nepřipravila žádná odborná instituce na Moravě tak reprezentativní výstavu, jakou je právě tato. Nejde o formu, ale především o obsah. Autor výstavy se pokusil o ucelený obraz lidové oděvní kultury na Moravě, což se mu podařilo. I když Národní ústav lidové kultury ve Strážnici nevlastní všechny oděvní součástky a krojové komplety, které by mohly reprezentovat lidový oděv z moravských národopisných oblastí, velmi vstřícně mu vypomohly partnerské instituce na celé Moravě. Díky jim se své úlohy zhostil velmi dobře.

Hlavní autorovou myšlenkou bylo ukázat kroj jako *průsečík oděvních kultur – Morava potažmo Slovákko jako území, v němž se protíná územní rozšíření hlavních typů lidového oděvu, západní s návazností na území Čech, východní s návazností na Slovensko a Karpaty, panonský – návaznost na Karpatskou kotlinu.*

Výstava je zrealizována v nových výstavních zaklenutých sálech bývalé restaurace v přízemí zámku. Má tři nevelké sály, které autor velmi dobře využil. V úvodním sále představil kroje sváteční, slavnostní a obřadní, zde chtěl autor poukázat na pestrost a krásu krojů, jejich rozmanitost a konečně proměnlivost typů. Druhý sál se zaměřil na oblečení všední, které na sebe brali lidé na jarmak či trh, a ve třetím sále ukázal tradiční oblečení nošené na pouť.

V prvním vstupním sále jsou krojové páry z Podluží (1930), Vracova (1900), Moravských Kopanic (1900), obřadní kroje ženicha a nevěsty ze Strážnice (1900), kroj svatební matky a otce z Rohatce v kožichu (1900). Ojedinělymi jsou krojové oděvní součástky na páru z luhačovického Zálesí (1890). Kroj si zachoval řadu starobylých součástí, mezi něž je i sukně s živůtkem zva-

ná *leknice*, prozrazující vazby na širší moravsko-slovenské pomezí. V mužském oděvu z této oblasti je zjevné prolínání valašských a slováckých typů krojů, vedle nich je však patrný též vliv městské módy zprostředkovaný lázněmi Luhačovice. Dále zde autor prezentuje vdanou ženu a ženatého muže ve svátečním oděvu z Hornácka (1930), z Uherskobrodka je to starý muž a žena, konkrétně z Dolního Němčí (1930) a sváteční kroj páru z Kunovic (1900), kmotřenka nesoucí dítě ke křtu je z Uherskohradištska a svobodný chlapec a děvče z Veselska (z Kněždubu) oblečený k hodům (1950).

Následující část výstavy představuje prostředí jarmaku. Autor zde nechal přicházet do města obyvatele jižní, západní a střední Moravy – hanácké Slováky z okolí Klobouk, Horáky od Velkého Meziříčí či domácí Brňany, ale též Chorvaty z Mikulovska, Němce z Jihlavska, Vyškovska a Hřebečska. Mezi prodejci bývali i obyvatelé z Nové Lhoty na Hornácku. Tato část výstavy je zastoupena neobvyklými a vzácnými krojovými komplety, které nebývají na výstavách zcela běžně vidět, jako např. starý muž a žena v polosvátečním oděvu z Jevišovky, což jsou Chorvati z Mikulovska, nebo mladý muž a svobodné děvče z hanáckého Slovácka (Klobouky u Brna 1880, 1900). Z Hornácka je ženatý muž a vdaná žena v polosvátečním oblečení (Velké Meziříčí 1870). Na ženském oděvu je vzácná výzdoba, která se uplatňuje především v podobě bílé předkreslené výšivky na zástěrách, drobnější ornament lemuje límeček na rukávcích a okraje rukávů. Pozornost zasluží krátký kabátek z béžového modře potištěného kartounu, jehož střih vychází ze stylového oděvu posledních desetiletí 18. století. Koncem 19. století jsou datovány i krojové komplety z Brněnska – Moravan – ženatý muž, a z Ostopovic je svobodná dívka a vdaná žena, její krátký modrý hedvábný kabátek zvaný *marýnka* má svůj základ ve střihu městských kabátků z osmdesátých let 19. století.

Zcela ojedinělým počinem je zařazení krojů německy mluvících obyvatel z Jihlav-

ska, Vyškovska a Hřebečka. Kroj z roku 1900 nazývaný *pajerský* oblékali Němci z Jihlavska. Město Jihlava bylo od středověku obklopeno vesnicemi s německy mluvícím obyvatelstvem, které si až do počátku 20. století udrželo nejen svůj jazyk, zvyky, ale také lidový kroj. Zvyk oblékat kroj měli i Němci z Hřebečska (Moravská Třebová 1880), kde se nacházel německý jazykový ostrůvek.

Ani kroje z oblasti Malé Hané nejsou na výstavách tak často vidět. Ženatý muž a vdaná žena z Boskovicka (1850) mají na sobě ojedinělé krojové součástky. Kroj ženy má velmi blízko k sousednímu Horácku. Právě odtud pocházejí červené, pestře pruhované kanafasky. Na mužském kroji je třeba obdivovat vestu, která byla v pase přepásána širokým opaskem, na němž je pavím perem vyšito jméno majitele. Takový opasek byl nejen výraznou ozdobou mužova oděvu, ale současně i praktickou taškou pro uschování peněz a drobností osobní potřeby.

Z německého jazykového ostrůvku na Vyškovsku je ve výstavě prezentován pár ženatého muže a svobodného děvčete v polosvátečním kroji (1930), které mají řadu shodných prvků na nedalekém Kroměřížsku. Polosváteční až pracovní oblečení oblékané na cesty na trh či jarmak doplňuje všední kroj muže z Nové Lhoty na Horňácku (1900), kde je použitým materiálem domácí konopné plátno a hrubé nebarvené sukno. Kroj působí velmi starobyle.

Poslední výstavní sál vytváří atmosféru pouti. Zvětšenina litografie na zdi Viléma Glöglera *Pout' na Velehrad* z roku 1885 dává prostoru správnou atmosféru. Na pout' přichází krojovaní Hanáci a přihlížejí Valaši. Poutní procesí mělo ustálené pořadí, proto je zachováno i ve výstavě. Přesto, že poutní místa účastníci velmi ctili, na cestu si brali spíše praktické všední oblečení, které dobře vyhovovalo nepohodlí během cesty. Pokud to bylo možné, šli poutníci často bosí, aby ušetřili svou obuv. Teprve těsně před příchodem na poutní místo se obouvali, čistili oděvy a v omezené míře i převlékali. K přihlížejícím patří muž z Veselska (1900),

oblečený na cesty v třaslavicích, košili a lajblu – tedy ve všedním kroji a Valaši – žena v polosvátečním a muž ve svátečním oděvu z Lužné (1890), vdaná žena a ženatý muž z Rožnova (1925), z Nedašova vdaná žena a ženatý muž ve svátečním oblečení (1930); také svobodný mládenec z Kojetínska, jímž se v okolí Kroměříže přezdívalo *baňáci*, a to podle jejich širokých krátkých kalhot, jimiž se odlišovali od svých sousedů. Průvod poutníků vede muž z Olomoucka (1880) v širokém plášti, který byl výrazným prvkem hanáckého mužského kroje po celé 19. století s širokým bohatě řaseným límcem, jenž patřil k reprezentativním součástem selského oděvu na střední a západní Hané. V řadě za ním pak jdou Hanáci – muž z Loučen na Prostějovsku ve svátečním oděvu (1890), který má kabátek a vestu z modrozeleného sukna, s pestrou červeno-zelenou rostlinnou výšivkou a žluté koženky. Vdaná žena z Kojetínska je ve svátečním oděvu (1850), má oblečený nejstarší typ kabátku tzv. *lajdík*, s jednořadovým zapínáním, ušitý z černého sukna, lemovaný na kraji přednic i rukávů širokou blankytně modrou stuhou. Vdaná žena z Litovelska ve svátečním kroji (1880) je v kabátku, ke kterému má bílou kartounovou listovou zástěru a sukni z uničovského tisku. Specifický výrobek byl produktem barvířské dílny z Uničova, jejíž majitel se snažil konkurovat průmyslově tištěným textiliím, ručním dobarvováním modrotiskových vzorů. Svobodné děvče z Prostějovska je ve svátečním oděvu (1900) a představuje tzv. *blatácký* kroj. Starší podobu hanáckého kroje má děvče ve svátečním oděvu z Kroměřížska z roku 1880. Do poutního průvodu je zařazeno i děvče z Olomoucka – z Velké Bystřice ve svátečním oblečení (1950), vdaná žena z Hnojnic (1880) ve *špenzru* z modrého hedvábí, což dodává kroji na reprezentativnosti, svobodný mládenec z Příkazu (1890) v kožených kalhotách, starý muž z Holešova (1960) v dlouhém kabátě – *halině*, typickém pro hanácké hospodáře. Posledním zúčastněným je muž z hostýnského

Záhoří – z Rakové (1880) ve všedním oblečení v *prucleku* – soukenném kabátku.

Výstava je nejen po obsahové stránce na vysoké odborné úrovni, ale i instalační práce, které byly jistě velmi náročné, díky odborníkům z jednotlivých krojových okrsků, se zdařily. Tím, že vitríny mají čelní strany opatřené zrcadlem, je možné zhlédnout i části krojů z obrácené strany, čímž je pohled na postavu úplný. Srozumitelné popisky u jednotlivých krojových kompletů jsou však velmi špatně umístěné, čili málo čitelné, čímž se návštěvník nedozví to podstatné. Ani sebelepší výtvarník nevymyslí figuríny, které by výstavu pozvedly, ale vždy spíš těm vzácným krojovým kompletům více či méně ublíží. Unikátní výstavu krojů z Moravy by si neměli nechat ujít nejen odborníci, ale i laici obdivující lidový kroj.

Ludmila Tarcalová

Budoucnost tradice – recenze výstavy

Moravské muzeum, Palác šlechticů, Brno
24. 6. 2015 – 31. 12. 2015

Výstava *Budoucnost tradice* byla pořádána v Moravském zemském muzeu v Brně ve druhé polovině roku 2015 a jejím námětem byly současné práce studentů designu a jejich učitele z Batovy univerzity ve Zlíně.

Navštívil jsem výstavu 15. září společně s kolegy ze Slovákckého muzea v Uherském Hradišti a zapůsobila na mě opravdu příjemným dojmem. Předně v mé rodné zemi Norsku zřídka narazíte na výstavu, na které by vystavovali společně studenti a jejich učitelé. Název výstavy *Budoucnost tradice* poskytuje spojení zkušeného učitele a jeho mladých studentů hlubší rozměr. V tomto duchu vystavovala učitelka Kristýna Petříčková rekonstruované lidové kroje, zatímco její studenti vystavovali práce inspirované lidovou tradicí. Tato směs kopií historických oděvů a dnešní módy je, řekl bych, poněkud neobvyklá. Nicméně považuji ji za velmi zdařilou.

Při vstupu do první místnosti mě zaujaly dvoje večerní šaty. Byly nepochybně moder-

ní, ale zároveň sofistikovaným způsobem odkazovaly na významné prvky lidového oděvu. Plisované rukávy na jedné šatech a látkové květiny napodobující papírové na druhých působily neobyčejným dojmem.

V dalším sále vystavovala Kristýna Petříčková rekonstruované tradiční oděvy. Tematicky šlo o různé variace svatebních čepců (čepení) pro nevěsty, svobodné a mladé dívky, které jsou k vidění na jízdě králů ve Vlčnově zapsané jako kulturní památka UNESCO. Každý z vystavených exponátů byl plný barev a mistrně zpracován. Všechny byly vkusně vystaveny v prostoru tak, že byly zavěšeny na tenkých nitích spuštěných ze stropu.

V další místnosti byly rovněž vystaveny práce Kristýny Petříčkové, tentokrát to byly úplné rekonstrukce mužských a ženských lidových oděvů. Na malých štítcích byla uvedena datace oděvů a jejich původ. Jeden z exponátů vyrobila učitelka společně se svými studenty a demonstrovala tak skutečnost, že kopie jsou také součástí univerzitního vzdělávání v oblasti designu.

Až potud výstava prezentovala zajímavé kombinace a kontrasty řemesla a designu, kopíi i docela nových modelů. Zároveň byly oděvy ukázkou pečlivé řemeslné práce, která ukazovala, jak je kompletní kroj sestaven z jednotlivých částí, a prezentovala exponáty způsobem vyvolávajícím diskuzi mezi mnou a kolegy o nesčetných volbách týkajících se materiálů a techniky šití při rekonstrukci krojů.

Zanechali jsme diskuzi o historických kopiích a soustředili jsme se na zbytek výstavy, která sestávala ze studentských módních návrhů a jejich designu. V jednom ze sálů nás stará keramika přivedla k porozumění vztahu mezi lehkými nadýchanými šaty s modrými dekoracemi a zdrojem jejich inspirace. Při výstavě oděvů bylo působivě užito světla a stínu.

Další sál nemohl nabídnout silnější kontrast, protože v něm byly vystaveny oděvy ušité Janem Černým. Zde nebylo místo pro muzeální keramiku a lidové kroje! Jelikož byl Černý v oblasti designu jediným muž-

ským vystavovatelem, zdála se mi zpočátku poněkud provokující skutečnost, že námětově čerpal z oblasti vojenské. Při bližším ohledání mě fascinovaly malé detaily knoflíků a vůbec jeho celkový koncept. Knoflíky byly vyrobeny z vláken a připomínaly mi štrápcy na botách, které se nosily k lidovým krojům, případně zářivě stříbřité ozdoby na mužských i ženských pokrývkách hlavy, které se nosily u příležitosti svatby a při jiných zvláštních příležitostech. Převažovaly jednoduché a rovné stříhy ve tvaru linií a čtverců spíše než měkkých křivek. Bylo snadné označit je za mužské. Nicméně oděvy sestávaly jak z kalhot, tak ze sukní, což je zase předurčovalo jako oděvy pro ženy. Zajímavé bylo, že figuríny nepředstavovaly ani jedno pohlaví. Přemýšlel jsem, jestli se Janu Černému nepodařilo vystihnout prvky lidové tradice a kultury sofistikovaněji a abstraktněji než ostatním. A znovu mi to připomnělo skutečnost, že historie není nikdy tak jednoduchá, jak na první pohled vypadá. Genderové prvky u historických lidových krojů a u současného oblečení se velmi liší. A co víc, všechny historické oděvy odkazují nějak k vojenským uniformám stejně tak, jako byly uniformy vždycky ovlivněny módou.

Součástí výstavy *Budoucnost tradice* byla i bižuterie. Designéři měli dost odlišné styly a užívali jak tradiční, tak i moderní materiály. Gumová hmota byla jednu dobu dost často užívána jako materiál pro bižuterii a je snad už trochu z módy. Některé z exponátů však působily hezkým dojmem. Navíc řada z nich očividně odkazovala k malovaným ozdobám domů v jihozápadní oblasti regionu Slovácka. Cestu směrem zpět do sálu, ve kterém jsme začali prohlídku, přijímaly umělecké fotografie.

Celkově pokládám výstavu za velký úspěch. U všech těch krásných oděvů však považuji kombinaci kopií s vysokou módou za podnětnou. Myslím, že tato kombinace navozuje otázku času a jeho perspektivy několika způsoby. Kontrast starých muzeálních objektů a nových oděvů jako zdrojů inspirace není novinkou. Koexistovaly jako živá tradice a jako zdroj inspirace. Výstava odvážně spojuje řemeslnou práci s kreativitou. Má ambici ukázat spolupráci studentů a učitelky. Považuji ji zároveň za informativní a inspirativní.

Je dost muzeí, která vystavují módu, a přibývá muzeí módy. Mnohá z nich bojují proti času, protože ukazují vysokou módu skoro ve stejné době, v jaké se objevila na molech: Tato soustředěnost na současnost je prezentována jako "presentismus". Tato tendence spolu se zahleděností do budoucnosti se někdy kříží se starými muzeálními tradicemi kurátorství, kdy muzea dokonce dávají přednost zapůjčeným módním oděvům způsobem, který potlačuje zavedené muzeální sbírky. V zachycení mezinárodního trendu muzeálních výstav módy Moravské zemské muzeum přináší nový způsob výstavního pojetí. Vystavováním studentských prací ukazuje budoucnost dříve, než tato nastane. A nový design doplněný starými muzeálními objekty se tak jeví jako pozitivní způsob narušení zažitého. Je škoda, že vám nemohu výstavu doporučit, protože by opravdu stála za návštěvu. Dnes už však patří minulosti.

*Bjørn Sverre Hol Haugen, Ph.D.,
vedoucí kurátor muzea Anno, Norsko*

ARCHEOLOGIE

STŘEDOVĚKÉ OPEVNĚNÍ UHERSKÉHO HRADIŠTĚ VE SVĚTLE ARCHEOLOGICKÉHO VÝZKUMU V ULICI DLOUHÁ

*Jaroslav Bartík, Slovácké muzeum, Uherské Hradiště; Ústav archeologie a muzeologie,
Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Brno*

Tomáš Chrástek, Slovácké muzeum, Uherské Hradiště

*Lenka Běhounková, Ústav archeologie a muzeologie, Filozofická fakulta Masarykovy
univerzity, Brno; Muzeum Kroměřížska*

Blanka Rašticová, Slovácké muzeum, Uherské Hradiště

*Hana Nohálová, Ústav archeologie a muzeologie, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity,
Brno; Ústav geologických věd, Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity, Brno*

Jiří Novotný, Slovácké muzeum, Uherské Hradiště

Hanuš Vavrčík, Lesnická a dřevařská fakulta, Mendelova univerzita v Brně

Při archeologickém výzkumu v ulici Dlouhá v centru Uherského Hradiště bylo v jedné ze sond odkryto těleso středověké hradby s dochovanou odpadní výpustí, ke které přiléhalo vydržené odtokové koryto kanalizační stoky. Cílem studie je prezentovat nové poznatky o charakteru středověkého opevnění v SZ části města a zasadit je do kontextu dosavadních historických a archeologických pramenů.

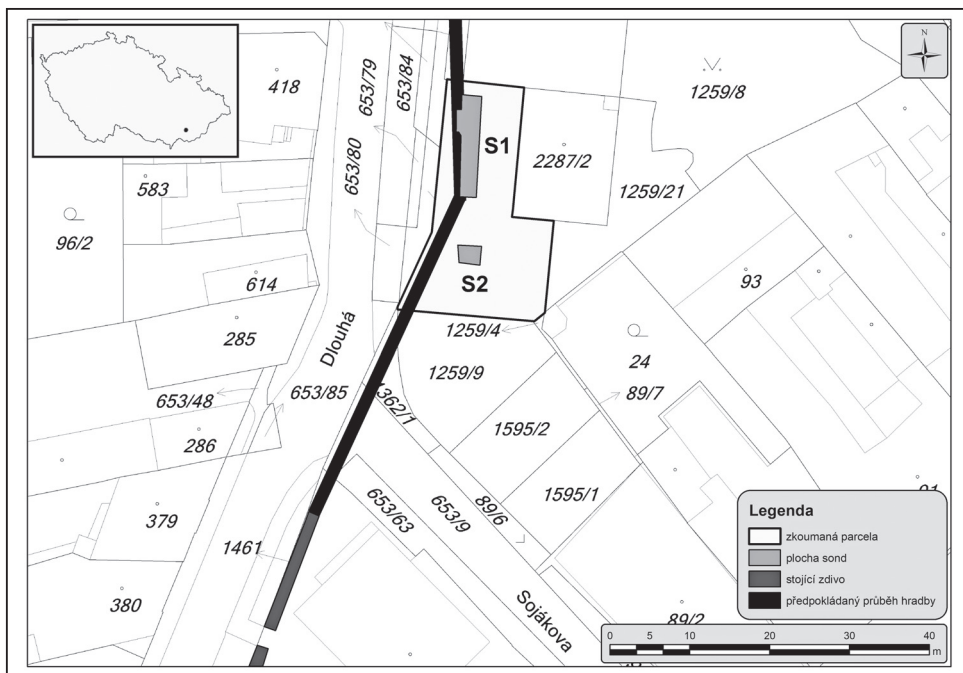
1. ÚVOD

Uherské Hradiště disponovalo jako jedno z významných a zároveň strategicky situovaných královských měst kamenným opevněním, které po mnohá staletí vznikalo, vyvíjelo se a následně i v novověku zanikalo v důsledku rozrůstající se městské zástavby a také změn parcelace. V moderní době, nevyjímaje současné dění, byly relikty středověkého opevnění dále narušovány četnými zásahy, zejména pak výkopy inženýrských sítí a základy nových budov, z nichž mnohé byly archeologicky zkoumány (Procházka–Sulitková 1984; Mitáček–Procházka 2007; souhrnně níže v kapitole 3.2). Jedním z nedávných případů je odkrytí cca 12 m dlouhé vnitřní části středověkých hradeb v ulici Dlouhá, kde proběhl v červnu 2015 předstihový archeologický výzkum v souvislosti s plánovanou výstavbou nového bytového domu s prodejny. Před započítím stavebních prací byly na ploše určené k zástavbě položeny dvě zjišťovací sondy, které měly za cíl ověřit možný průběh středověkého opevnění na dotčené parcele. Na základě starých ikonografií i mapových podkladů bylo možné jejich průběh v těchto místech oprávněně očekávat. Nasvědčovaly tomu také předcházející archeologické akce v ulici Dlouhá a v blízkém okolí, při kterých byly v rámci revitalizace kanalizace objeveny situace interpretované jako destrukce vnější strany hradby (Menoušková 2009a, 185; 2009b; 2010). Prezentace primárních výsledků výzkumu včetně analýzy získaných nálezů je hlavním tématem předkládané studie.

2. ARCHEOLOGICKÝ VÝZKUM V ULICI DLOUHÁ

2.1 Metodika výzkumu

Jak bylo již výše zmíněno, na parcele určené k zástavbě byly na základě stavebních plánů respektujících půdorys nové stavby vytyčeny dvě sondy (S1, S2; obr. 1). Otevření sond bylo provedeno strojově do hloubky 220 cm. Poté byla v obou sondách zahájena ruční exkavace

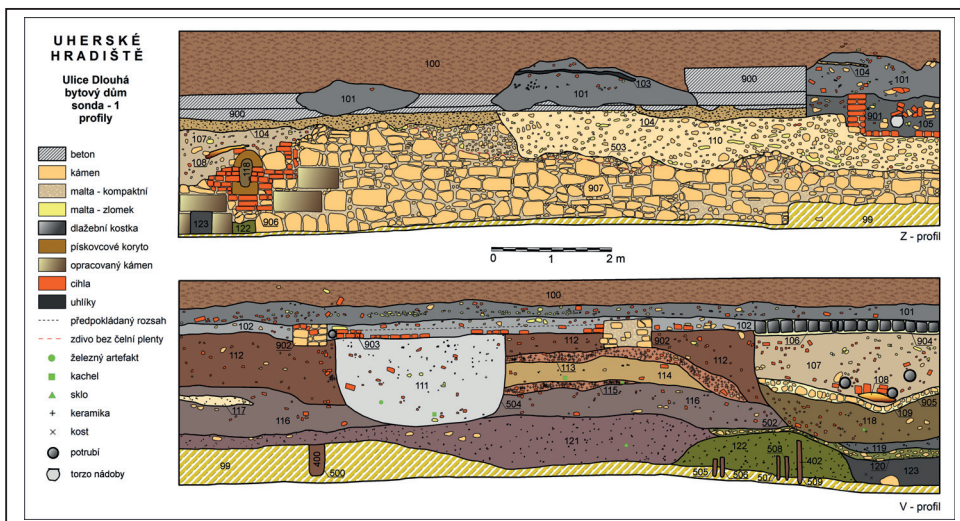

Obr. 1. Lokalizace zkoumané parcely a průběhu vrcholně středověké kamenné hradby na ulici Dlouhá.

jednotlivých kontextů až po dosažení geologického podloží. Metodika výzkumu byla zaměřena zejména na dokumentaci zachyceného tělesa hradby a stratigrafické situace v jejím okolí. Kromě fotografické dokumentace byly pořízeny podrobné kresebné plány celkových situací i profilů, které byly následně zdigitalizovány pomocí geografického informačního systému (GIS). Z vybraných kontextů byly v průběhu výzkumu odebírány vzorky sedimentů, které se následně proplavovaly na floatační lince. Použití této metodiky umožnilo získání i velmi drobných nálezů a také cenných paleobotanických vzorků.

2.2 Poloha a přírodní zázemí

Sondovaná plocha se nachází v intravilánu staré městské zástavby Uherského Hradiště na parcele č. 1259/2, a to nedaleko od křižovatky ulic Dlouhá a Sojákova (obr. 1), která vyúsťuje z JZ rohu Mariánského náměstí. Parcela přiléhá od jihu na stávající bytový dům čp. 1194. Rámcové GPS souřadnice zkoumané plochy lze vztáhnout ke koordinátám: 49.0702558 N, 17.457339 E. Po historické stránce se jedná o polohu okraje středověkého a raně novověkého osídlení s přímou vazbou na městské opevnění. Z geografického hlediska je místo výzkumu situováno na jihozápadní polovině ostrova sv. Jiří, který rozdělovala městská stoka Rechla, vedoucí od SV na JZ, dnes zasypána pod ulicemi Mlýnská, pasáž u ulice Prostřední a následně míjící Zelný trh v jeho východní straně a pokračující ulicí Na Splávku ven mimo tehdejší středověké osídlení. Ostrov sv. Jiří se nacházel uprostřed ramen řeky Moravy a jeho geologické podloží je tvořeno zejména variabilně zbarvenými jíly, které na mnoha místech doplňují mocné náplavové sedimenty. Nadmořská výška terénu v zájmovém prostoru dosahuje 178,9 m n. m. Od této hodnoty byla odečítána také výšková nivelace výzkumu (viz obr. 3, 11: A).

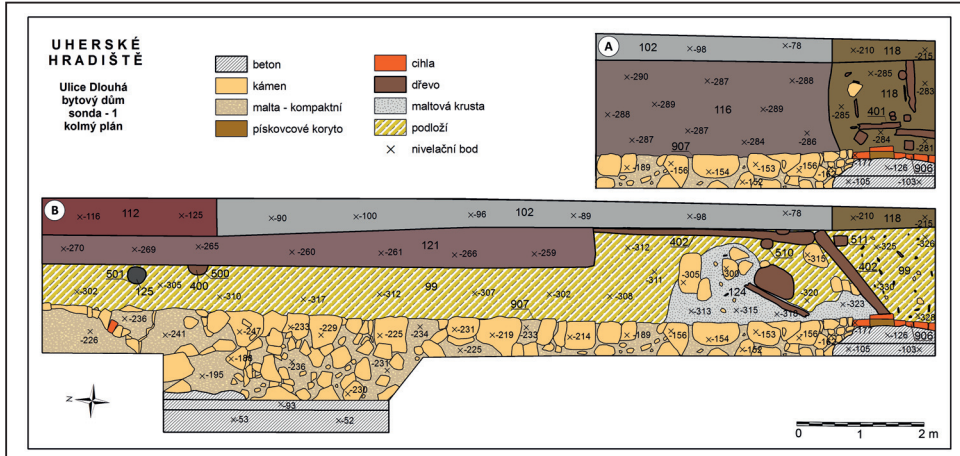

Obr. 2. Stratigrafická situace v sondě 1.

2.3 Zachycené archeologické situace

2.3.1 Sonda I

První ze sond o rozměrech 12,8×2,3 m byla orientována v ose S–J paralelně s průběhem západního okraje zkoumané parcely. Maximální hloubka sondy dosahovala v jejím jižním rohu 3,3 m. V sondě byla zdokumentována, mimo samotného tělesa středověké hradby, také pestrá stratigrafie dokládající dlouhý a složitý vývoj osídlení v intravilánu města, jak ostatně ilustrují podélné profily (obr. 2). V rámci západního profilu byl pod vrstvou tvořící dnešní povrch (kontext 100; dále uváděno pouze pod číslem) odhalen betonový chránič starého teplovodního potrubí (900), souvisejícího se zaniklým objektem kotelny ve východním sousedství parcely. Ten obklopovaly navážkové vrstvy recentního stáří (101, 102) obsahující četné zlomky stavební sítě a ojedinělé čocky popela (103) či šterko-písčitého sedimentu

Obr. 3. Kolmý plán sondy 1. A – jižní část sondy se zachycenou vydrvenou jímkou; B – celkový kolmý plán sondy po exkavaci s vyreparovanými konstrukčními prvky dřevěného koryta odpadní stoky.

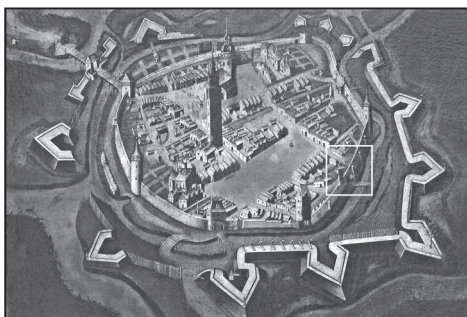
(104; obdobný sediment byl použit zřejmě i jako podsýpka pod výše zmíněný betonový chránič, viz obr. 2). V severozápadním rohu sondy přiléhal k betonovému chrániči zbytek zděné cihlové konstrukce (901), který interpretujeme jako pozůstatky vyžděného zahloubeného suterénu či sklípku vyplněného šedočerným sedimentem se zlomky cihel a kamenů datovaného do pozdního novověku. Ve výplni bylo nalezeno také torzo bílé glazovaného nočníku s odlomeným dnem (obr. 2). Struktura mohla patrně souviset se starou zástavbou viditelnou ještě na leteckém snímkování povrchu z padesátých let minulého století. Pod těmito kontexty se v severní části profilu nacházela 52–92 cm mocná vrstva světlého písčito-hlinitého sedimentu obsahující velké množství kamenů a zlomků malty, která zřejmě představuje sekundárně uloženou suť středověké hradby porušené při výkopu teplovodního potrubí. V jižní části se pak dochovalo těleso hradby až do výšky 152 cm pod současným povrchem (obr. 3: B). V této výšce byla hradba evidována pouze v úseku dlouhém 3,3 m, směrem k severu dochovaná část hradby klesá, přičemž zachována zůstala pouze centrální část zdiva bez čelní plenty, jejíž dochovaná úroveň se posunula do rozmezí 195–236 cm pod povrchem (obr. 2, 3; červená přerušovaná čára značí hranici dochovaného zdiva bez čelní plenty). V jižní části západního profilu se podařilo zdokumentovat porušení tělesa středověké hradby novověkými zásahy. Za nejvýznamnější lze považovat kanalizační výpust (906) tvořenou dvěma obloukovitě prožlabenými pískovcovými koryty, která byla pomocí cihel a několika kamenů vezděna do tělesa hradby (obr. 4). Konstrukce využila také několik opracovaných pískovcových nárožních kamenů, které zřejmě souvisely s nárožním ostěním v místě zlomu hradby, která probíhala, jak ukázal archeologický výzkum na křižovatce ulic Dlouhá a Sojákova, ve směru SV–JZ a za jižním rohem sondy 1 se stáčela do osy S–J (obr. 1, 20). Otevřenou otázkou pak zůstává možná souvislost uvedených nárožních kamenů s konstrukcí výpadové branky, která představovala SZ vstup do města. O jejím výskytu v těchto místech lze uvažovat i na základě polohy zobrazené na vedutě města z roku 1670 (obr. 5). Vzhledem k rozsáhlým poškozením původního tělesa hradby vlivem mladších zásahů (107, 108, 906) bylo její ověření v terénu problematické, ne-li nemožné. Pokud se vrátíme zpět k popisované novověké výpusti, je důležité zmínit přiléhající dřevěnou konstrukci (401), nacházející se ve vrstvách (118–120) pod spodním korytem, která se dochovala díky příznivě vlhkým podmínkám a vysoké hladině spodní vody. Konstrukce byla tvořena šesti dřevěnými kůly o průměru 55–79 mm zaraženými do spodních vrstev a několika dalšími fragmenty dřevěných desek, menších kuláčů či latí. Z konstrukčního hlediska mohla vytvářet původně zřejmě kvadratickou jímku (obr. 3: A). Dno jímky bylo vyloženo ulehlým světle zelenošedým jílem obsahujícím vrstvu menších kamenů (120). Na základě získaného archeologického materiálu lze její fungování datovat rámcově do 16.–17. století.

Nejdůležitější zachycenou strukturou v rámci západního profilu v sondě 1 je pochopitelně vnitřní část kamenné hradby (907), která byla zjištěna v celém jejím průběhu (12,8 m; obr. 6). Vnější část hradby nemohla být zkoumána, jelikož zabíhala mimo plochu plánované stavby do prostoru přilehlého chodníku. Maximální doložená šířka hradby dosahovala v místě západního výběžku sondy 145 cm. Šířka nadzemně dochovaného zdiva na nedaleké křižovatce ulic Dlouhá a Sojákova pak činí 160 cm. Průběh hradby tak byl alespoň v malém úseku zkoumán takřka v kompletní šířce. Hradba je zhotovena z lomového kamene pojeného relativně kvalitní vápenopísčitou maltou světle šedé až žlutošedé barvy. Zatímco okrajová plenta hradby je vyskládána z velkých či středně velkých převážně plochých a kvadratických kamenů, vnitřní část zdiva obsahovala spíše kameny menších rozměrů. Několik vzorků kamene bylo odebráno také na petrografickou analýzu. Převážnou část stavebního materiálu představují jemnozrnné flyšové pískovce s nízkou hodnotou magnetické susceptibility

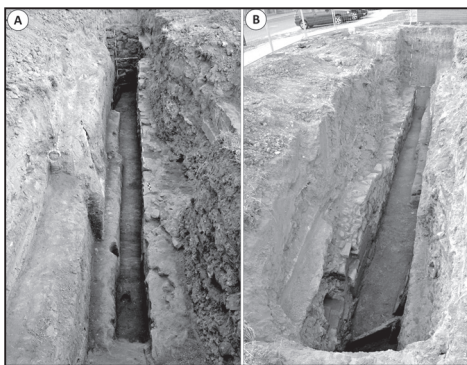
(naměřené hodnoty kulminují v rozmezí $0,03\text{--}0,06 \times 10^{-3}$ SI jednotek). Na základě historických pramenů víme, že kámen pro stavbu hradeb byl získáván z kamenolomu v nedalekých Mařaticích (Rašticová–Čoupek 2007, 103). V jižní části profilu bylo zachyceno také pět velkých opracovaných kvádrů, o jejichž funkci je polemizováno již výše. Na základě patrné základové spáry v severním profilu porušila hradba vrstvu lokačního horizontu a následně se zahlubovala dále do geologického podloží tvořeného žlutozeleným jílem. Hloubka základu pak nebyla v celém zachyceném úseku hradby stejná, v severní části se podařilo zdokumentovat schod, který úroveň základu snížil o cca 35 cm. Úroveň terénu u paty zdiva se pak pozvolna svažovala od severu k jihu (obr. 2). Mimo odkryvu samotného tělesa hradby byl učiněn v jižním rohu sondy také zajímavý nález vrcholně středověké dřevěné konstrukce (402), která se nacházela v úseku podél samotné paty hradby (obr. 7, 8). Na základě dosavadního stavu poznání a některých analogií ji můžeme interpretovat jako výdřevu koryta kanalizační či odvodňovací stoky. S touto konstrukcí pak souvisely také dvě proluky přibližně obdélníkovitého tvaru v hradbě o rozměrech 40×36 a 40×25 cm (menší z nich byla částečně porušena výstavbou mladší novověké kanalizační výpustě – kontext 906; obr. 9), které měly patrně sloužit k odtoku odpadní a dešťové vody ven z města. Konstrukce se skládala z masivních dřevěných desek, které byly vertikálně vyskládány podél hradby ve vzdálenosti cca 60–70 cm od ní a z obou boků převážně protilehle ukotveny kůly (obr. 3: B). Mezi nimi byly evidovány jak masivnější kusy se čtvercovým průřezem, tak i kuláče menšího kruhového profilu. V některých případech nezůstal kůl zachován, přesto se podařilo doložit alespoň kůlovou jamku (obr. 2; 505–509) se zbytky vyhnílého dřeva. Zajímavé je, že prostor mezi oběma výpustěmi v hradbě byl od sebe oddělen šikmo kladenou masivní deskou (obr. 7, 10). Dřevěné koryto za ní pak pravděpodobně pokračovalo i dále směrem na jih a bylo odvodňováno svojí vlastní výpustí stejně jako koryto severní. Oddělení se projevilo také v charakteru výplní obou koryt. Zatímco severní bylo vyplněno tmavě zelenošedým jílem s menším (avšak nezanedbatelným) podílem organických příměsí

Obr. 4. Detail raně novověké odpadní výpustě vezděné do tělesa původní vrcholně středověké hradby. Foto J. Bartík.

Obr. 5. Veduta Uherského Hradiště z roku 1671. Bílým čtvercem je lokalizována zájmová část města (sbírkový fond Slovákého muzea, i. č. U 602).

Obr. 6. Celkový pohled na sondu 1. A – od severu; B – od jihu. Foto J. Bartík, T. Chrástek.

(122), koryto jižně od přepážky bylo zaneseno měkkým až tvárným sytě šedočerným jílem s vysokým obsahem organických příměsí, převážně zlomků dřev, drobných větviček a zvířecích kostí (123). V případě kontextu 122 se na jeho úplném dně, respektive na jeho rozhraní s podložím, podařilo zdokumentovat dva volně ležící kusy dřeva, několik kamenů a útržkovitě rozmístěnou maltovou krustu (kontext 124; obr. 3: B, 7). Otázkou však zůstává, zda se jedná o sekundární náplavu či o snahu zpevnit dno koryta vápenokamenitým štětem. Vyloučit nelze ani možnost, že tento materiál pocházel přímo z hradby. Dřevěná konstrukce se dochovala v úseku dlouhém přibližně 2,2 m, poté zmizela ve východním profilu. Na základě ověřování jejího průběhu bylo její pokračování potvrzeno díky přítomnosti vyhníplých kusů dřeva minimálně na úseku dalších dvou metrů. Dřevěné koryto se však patrně táhlo i dále podél hradby, o čemž by mohly svědčit dvě další kúlové jámy (500, 501) zjištěné v severní části sondy (obr. 3: B), které svojí polohou více méně odpovídají předpokládanému průběhu výdřevy a mohly tak souviset s jejím ukotvením. Mohlo se však pochopitelně jednat i o mladší zásahy, kdy byly kúly zaraženy až do zaneseného koryta a funkčně s ním tedy nemusely vůbec souviset. Podobné archeologické struktury se podařilo v rámci moravských středověkých měst již několikrát odhalit. Přímo v Uherském Hradišti byl při výzkumu na nádvoří jezuitského gymnázia (pozdější Reduty) odkryt relikv vydřevené, do terénu zapuštěné konstrukce, která sloužila rovněž jako kanalizační stoka či přívod vody z městské strouhy – „Rechly“ (Beroušek–Kováčik 1998, 66). Jako odpadová stoka jsou interpretovány například i tři úseky vydřeveného dešťového kanálu objeveného v Brně na náměstí Svobody (Peška 2001a; Holub et al. 2008, 373–374). Odpadové koryto, které stejně jako v případě Uherského Hradiště vyúsťovalo ven z města prolukou v hradbě, se podařilo odkrýt při archeologickém výzkumu také na ulici Křížová v Jihlavě (archiv Muzea Vysočiny Jihlava).¹

Pro úplnost je nutno okomentovat taktéž stratigrafickou situaci v protějším východním profilu (obr. 2). Zde byly pod úroveň současného terénu (100) determinovány opět recentní navážkové vrstvy (101, 102) obsahující velké množství stavebních sutí. Mezi nejmladší

Obr. 7. Kolmý snímek zachycující JV část sondy s výdřevou koryta odpadní stoky. Foto J. Bartík.

Obr. 8. Šikmý snímek zachycující JV část sondy s výdřevou koryta odpadní stoky. Foto J. Bartík.

zjištěné situace patří část zachovaného pochůzného horizontu z poloviny 20. století v podobě dlažby z kamenných kostek, která spočívala cca 50 cm pod současným povrchem. Díky dokumentaci této situace si tak můžeme udělat představu o množství navážek, které za posledních několik desetiletí vytvořily aktuální uroveň terénu. Pod recentními navážkami se v centrální části profilu objevily pozůstatky dvou kamenných základů a báze cihlové příčky probíhající mezi nimi. Tyto struktury jsou patrně pozůstatkem planýrky již zmiňované zástavby parcely, která je viditelná ještě na historických ortosnímčích povrchu. V podloží zmíněných struktur bylo evidováno mocné souvrství několika novověkých vrstev (112–116), které zahrnují vývoj terénu od 16. do 18., respektive 19. století. Tyto vrstvy byly porušeny dvěma výraznějšími zásahy. První z nich může být interpretován jako profil vápenné jámy (504), druhý souvisí, soudě dle značného promísení vrstev s intruzemi staršího materiálu, s výkopy pro kanalizační potrubí (502), a to od recentních či pozdně novověkých zásahů až po kontexty spojitelné s výše popsanou novověkou kanalizační výpustí (906) zazděnou do těla původní středověké hradby. Soustředění podobných kontextů na stejném místě v průběhu času tak ukazuje na určitou tradici a respektování řádů starších „inženýrských sítí“. Podrobnější informace o všech zjištěných vrstvách sumarizuje tabulka č. 1.

Tab. 1. Základní charakteristika uloženin zdokumentovaných v sondě 1.

VLASTNOSTI ULOŽENIN					PŘÍMĚSY			
kontext	druh uloženiny	ulehlost	barva	mocnost (cm)	kamén	malta	cihla/sk	uhlíky
100	hlína	středně ulehlá	světle hnědá	36–106	do 1 %	do 1 %	do 1 %	–
101	hlína	středně ulehlá	světle šedočerná s ojedinělými světle žlutohnědými šlírý	24–76	do 5 %	do 10 %	15 %	do 2 %
102	hlína	ulehlá	světle šedá, místy šedočerná	16–28	do 5 %	do 2 %	do 10 %	–
103	popel	středně ulehlá	černá	6–8	–	–	–	100 %
104	šterko-písčítý sediment	středně ulehlá	světle žlutošedá	3–26	–	–	–	–
105	hlína	středně ulehlá	šedohnědá až šedočerná	28–68	do 10 %	do 2 %	do 10 %	do 1 %
106	písek	kyprá	světle žlutá	6–25	–	–	–	–
107	písčito-hlinitý sediment	ulehlá	světle hnědošedá	12–122	do 5 %	do 10 %	do 15 %	–
108	písek	kyprá	světle žlutá	4–12	–	–	–	–
109	písek	středně ulehlá	světle žlutá	12–22	–	–	–	–
110	písčito-hlinitý sediment	středně ulehlá	světle hnědošedá až žlutošedá	52–92	40–50 %	do 15 %	do 1 %	–
111	hlína	ulehlá	hnědošedá + světle šedobílé fleky - pozůstatky vápna	68–138	–	do 2 %	do 5 %	do 2 %
112	písčítý jíł	ulehlá	světle hnědošedá	26–122	do 5 %	do 1 %	do 10 %	–
113	písčítý jíł	středně ulehlá	světle hnědá až hnědošedá	10–32	do 2 %	–	do 5 %	–
114	plastický jíł	ulehlý	světle hnědá až hnědožlutá	6–42	–	–	do 1 %	do 1 %

115	písčitý jíl	středně ulehlá	tmavě hnědá	4–16	–	–	do 1%	do 1%
116	písčitý jíl	ulehlá	tmavě hnědošedá	38–82	do 2%	–	do 5%	–
117	plastický jíl	ulehlá	světle hnědožlutá	6–16	do 1%	–	–	do 2%
118	písčitý jíl	ulehlá	tmavě hnědošedá	5–66	do 2%	–	do 10%	–
119	plastický jíl	ulehlá	šedočerná	4–18	–	–	do 1%	–
120	plastický jíl	ulehlá	světle zelenošedá	4–20	40–50%	do 15%	–	–
121	plastický jíl	středně ulehlá	tmavě hnědošedá	20–86	do 2%	do 1%	–	do 10%
122	plastický jíl	měkká až stř. ulehlá	tmavě zelenošedá	6–74	do 5%	–	–	do 10%
123	plastický jíl	měkká, tvárná	sytě černá	8–46	do 2%	–	–	do 1%
124	vápnem promísený písek	ulehlá	světle šedá až světle žlutošedá	2–4	–	40%	–	–
125	plastický jíl	středně ulehlá	šedočerná	30	–	–	–	do 2%

Z chronologického hlediska lze na základě zdokumentovaných terénních situací vývoj jednotlivých horizontů osídlení v okolí hradby charakterizovat následovně. V místě zkoumané parcely začíná osídlení v lokačním horizontu města, tedy v druhé polovině 13. století, což dokládají i výsledky archeologických výzkumů z blízkého okolí – ulice Jablonského (Procházka 1981c) a náměstí Rudé armády (dnešní Mariánské náměstí; Snášil–Procházka 1984; Snášil–Novotný 1985). Ve zkoumaných sondách se nepodařilo doložit vrstvy velkomoravského stáří. Takto datovaný materiál se patrně v sekundární pozici objevil pouze v ojedinělých kusech v rámci dříve zkoumané destrukce vnější plenty kamenné hradby (Menoušková 2009b). Vznik zachyceného úseku hradby lze datovat pouze rámcově do průběhu 14. století, stejně jako počátek fungování vydraveného koryta odpadní stoky odvádějícího vodu ven z města prolukami v hradbě. Stoka musela být zanášena postupně, o čemž svědčí relativně velký časový rozptyl v něm uloženého keramického materiálu. Stoka ztratila svoji funkci zřejmě někdy v průběhu 15. století. V raném novověku pak byla do hradby vezděna pálenými cihlami nová výpust složená ze dvou prožlabených pískovcových koryt a doplněná dřevěnou sběrnou jímkou či jinou s ní související dřevěnou konstrukcí. Pozorovat můžeme i výrazný nárůst úrovně terénu v průběhu raného novověku, kdy se zde střídají různě mocné antropogenní a náplavové vrstvy (obr. 2). Stejně jako v případě sondáže na sousední parcele

Obr. 9. Detail dvou proluk v hradbě sloužících k odtoku dešťové a odpadní vody ven z města
Foto J. Bartík.

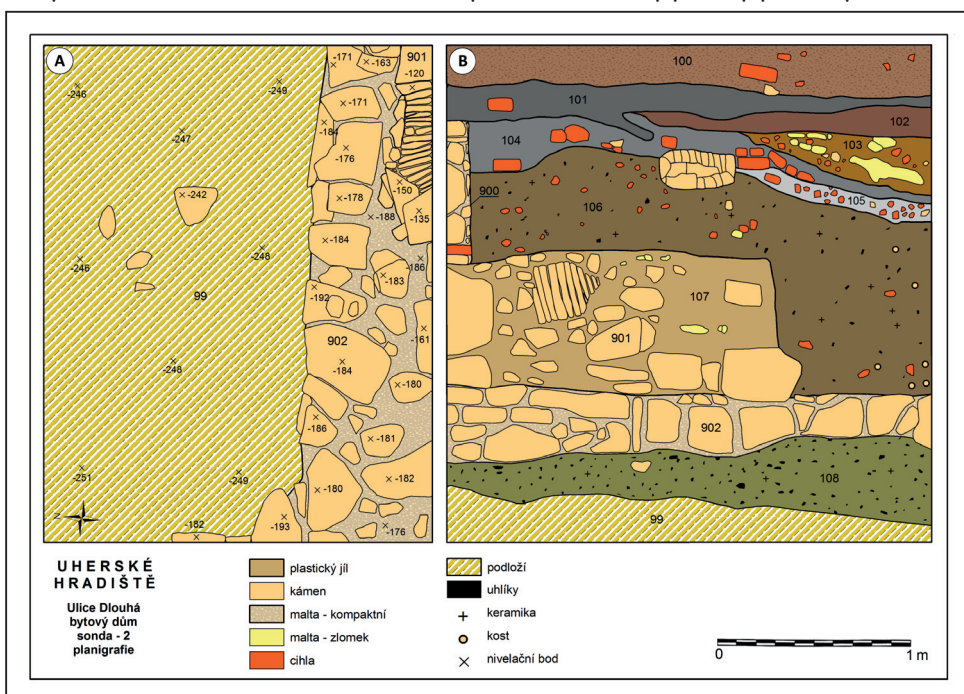
Obr. 10. Detail masivních dubových desek tvořících koryto odpadní stoky. Foto T. Chrástek.

v roce 1981 se podařilo objevit střepiště z 16. až 17. století tvořené dvěma 10 až 30 cm mocnými vrstvami s velkým množstvím keramických zlomků, oddělených od sebe světle hnědou až hnědožlutou vrstvičkou naplaveného jílu (obr. 2). Uvedené vrstvy pak byly v průběhu středního a mladšího úseku novověku porušovány výše zmíněnými zahloubenými objekty a konstrukcemi souvisejícími s inženýrskými sítěmi a stavební činností.

Obdobně datované nálezy keramiky pak pocházejí i z destrukce vnější strany hradby zachycené společně s pozůstatky palisády a reliktem vodního příkopu při výkopu kanalizace v letech 2007–2008 (Menoušková 2009a, 185; 2009b; 2010, 151–156). Nesouvislá řada kůlů za vnější stranou hradby byla na základě analogií z některých dalších úseků okolo města interpretována jako palisáda. Pokud se však podíváme na charakter dochovaných situací a konfiguraci terénu, jež vyplývají z nivelačních údajů, nelze z pohledu kritiky pramenů odmítnout ani možnost, že v některých místech mohly sloužit masivní dubové kůly i jako zpevnění říčního koryta, do kterého musela být logicky odváděna voda ze zdokumentovaných odpadních stok. Podobné situace s řadou několik metrů od sebe kladených kůlů patrně zpevňujících břeh byly odkryty při záchranných výzkumech v letech 1979 a 1980 (Snášil 1980), naposledy pak v roce 2014 v ulici Hradební (Vaškových 2014).

2.3.2 Sonda II

Druhá sonda o rozměrech 3×2,2 m byla položena 5 m jižně od sondy 1 (obr. 1) za účelem ověření pokračování středověké hradby jižním směrem. To se na základě stratigrafické situace podařilo vyloučit. Objeveny však byly jiné kamenné konstrukce, které představují zřejmě pozůstatky původní středověké a raně novověké parcelace (obr. 11). Po sledu recentních (kontext 100–105) + zbytek betonového základu 900) a novověkých (106) vrstev byly odkryty základy a relikty zdi

Obr. 11. Planigrafie sondy 2. A – kolmý plán; B – stratigrafická situace v jižním profilu.

zděné stavby. Ve zdivu bylo možno rozlišit dvě vývojové fáze (obr. 12). Spodní část kamenné konstrukce (902) lze interpretovat jako zbytek kamenného základu zapuštěného do vrcholně středověké vrstvy (108), která jej ze severní strany také v plném rozsahu obklopovala. Na základě keramického materiálu nalezeného pod základem je zřejmé, že stavba vznikla nejdříve v první polovině 14. století. Zachyceno bylo pravděpodobně JZ nároží gotického kamenného domu, o čemž by svědčila malá část zdiva pokračující dále směrem k severu (obr. 11: A).

Obr. 12. Pohled do sondy 2 po excavaci. Foto J. Bartík.

Původní stavba tak byla orientována v ose SV–JZ, tedy kolmo k průběhu v sousedství stojící fortifikace. Zdivo bylo vyskládáno z lomového kamene pojeného vápenopískitou maltou. Dochované rozměry činí 280×71×44 cm, přičemž šířka zdiva nebyla zachycena v celém rozsahu. Mladší fáze zdiva (901) byla napojena na starší základ, avšak odskočena o 35–40 cm k jihu (obr. 12). Na rozdíl od starší struktury byla zeď vyskládána z kamenů pojených pouze žlutohnědým plastickým jílem (107). Podle materiálu z přiléhajících vrstev je konstrukce raně novověkého stáří. Sonda dosáhla podloží (žlutozelený jíl) na úrovni 2,5 m, z čehož i na základě porovnání se sondou 1 vyplývá, že terén se musel směrem k hradbě postupně svažovat. Na historických vedutách města však není žádný rozdíl v terénní elevaci patrný. Určitou indicii, potvrzující mírně svažité charakter původního terénu, nám nabízejí pouze vyobrazené opěráky na vnější straně hradby, které jsou shodou okolností situovány pouze v okolí zkoumaného úseku hradeb (obr. 5). Archeologické situace prozkoumané v rámci sondy 2 představují další cenné vodítko k řešení otázky vývoje původní středověké a raně novověké parcelace v Uherském Hradišti. Zároveň se jedná o další doklad kamenné městské architektury, která se v Uherském Hradišti vyvíjela zřejmě už od závěru 13. století (Mitáček–Procházka 2007, 72). Zajímavá je v těchto místech mimo jiné absence dokladů přecházejících staveb dřevohliněné konstrukce, které známe z některých jiných zkoumaných parcel (cf. Procházka–Snášil 1984; Procházka–Sulitková 1984; Beroušek–Kováčik 1998; Procházka–Doležel 2001; Mitáček–Procházka 2007, 72–73). Ta může být ovšem v tomto případě zaviněna malým rozsahem zkoumané plochy. Podrobnější informace o charakteru zdokumentovaných vrstev jsou opět sumarizovány prostřednictvím tabulky (tab. 2).

Tab. 2. Základní charakteristika uloženin zdokumentovaných v sondě 2.

VLASTNOSTI ULOŽENIN					PŘÍMĚSY			
kontext	druh uloženiny	ulehlost	barva	mocnost (cm)	kamén	malta	cihla/sk	uhlíky
100	hlína	středně ulehlá	světle hnědá	20–26	do 1%	–	do 2%	–
101	asfalt	středně ulehlá	černá	5–18	–	–	–	–
102	plastický jíl	ulehlá	světle šedo hnědá	7–15	–	–	–	–
103	hlína	středně ulehlá	světle hnědá	4–28	do 2%	20%	do 5%	–
104	šterko-písčitý sediment	kyprá	světle žlutošedá	3–27	–	–	–	–
105	hlína	středně ulehlá	světle šedo hnědá	8–12	do 2%	–	do 15%	do 2%
106	písčitý jíl	středně ulehlá	světle šedo hnědá	45–102	do 2%	do 1%	do 5%	do 5%
107	plastický jíl	ulehlá	žlutohnědý	66–74	–	do 2%	–	–
108	plastický jíl	měkká až st. ulehlá	tmavě šedo hnědá	12–44	do 1%	–	–	15%

2.4 Analýza archeologického materiálu

2.4.1 Keramika

Za účelem stanovení chronologických a interpretačních závěrů týkajících se tělesa hradeb byla podrobněji analyzována pouze keramická produkce pocházející z vrcholně středověkých horizontů 121, 122 a 123. Soubor obsahuje 148 fragmentů, z nichž některé bylo možné slepit a přiřadit tak k jedné nádobě. Celkem bylo tedy pracováno se 143 keramickými jedinci (tab. 3). Středověká vrstva ze sondy 2 (kontext 108) pak poskytla pro analýzu dalších 26 jedinců (tab. 4).

Tab. 3. Zastoupení keramických tvarů a jejich fragmentů v rámci jednotlivých vrcholně středověkých kontextů v sondě 1.

SONDA 1 - KONTEXT 121					
Druh nádoby	Část nádoby	ks	%	Σ	Σ %
Džbán	Okraj	1	3,9	1	3,9
Hrnec	Okraj	2	7,7	2	7,7
Miniatura hrnce	Okraj s výdutí a uchem	1	3,9	1	3,9
Mísa	Celý profil	1	3,9	2	7,7
	Okraj	1	3,9		
Mísa s talířovitým podokrajím	Výduť	1	3,9	1	3,9
Neurčeno	Hrdlo	1	3,9	16	61,5
	Ucho	4	15,4		
	Ucho s částí výdutě	2	7,7		
	Výduť	5	19,2		
	Dno s částí výdutě	4	15,4		
Pohár	Okraj	1	3,9	1	3,9
Poklička	Úchytka	1	3,9	2	7,7
	Výduť pod úchytkou	1	3,9		
Celkem		26	100	26	100
SONDA 1 - KONTEXT 122					
Druh nádoby	Část nádoby	ks	%	Σ	Σ %
Džbán	Okraj	2	2	4	4,1
	Hrdlo	2	2		
Hrnec	Okraj	5	5,1	5	5,1
Miniatura hrnce	Plece	1	1	1	1
Neurčeno	Ucho	3	3,1	79	80,6
	Ucho s částí výdutě	1	1		
	Výduť	51	52		
	Dno s částí výdutě	17	17,3		
	Dno	6	6,1		
Poklička	Okraj	9	9,2	9	9,2
Zásobnice	Výduť	1	1		
Celkem		98	100	98	100

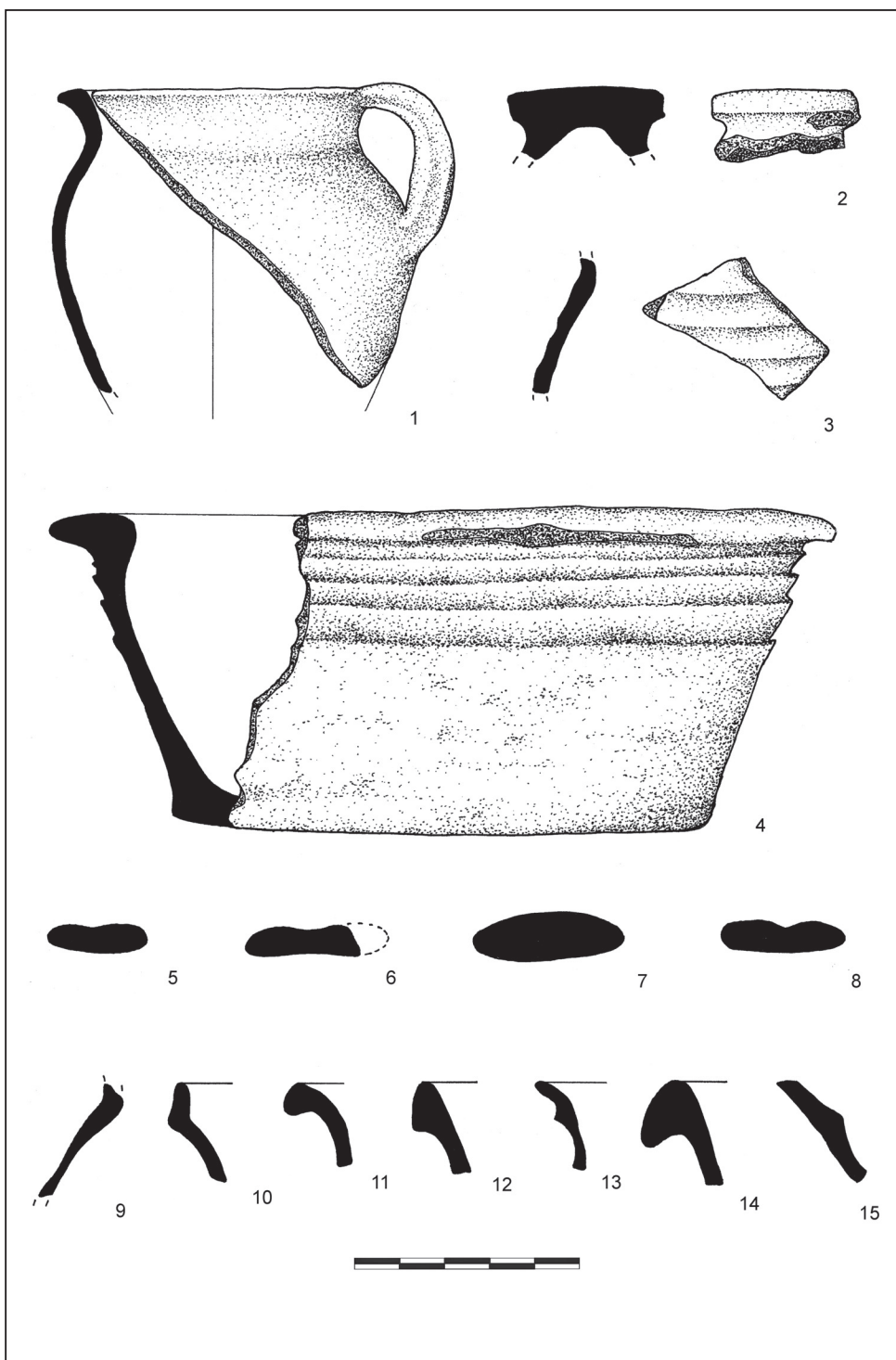
SONDA 1 - KONTEXT 123					
Druh nádoby	Část nádoby	ks	%	Σ	Σ%
Džbán	Okraj	2	8,3	2	8,3
Hrnc	Okraj	3	12,5	3	12,5
Mísa	Okraj	1	4,2	1	4,2
Neurčeno	Plece	2	8,3	17	70,8
	Výduť	14	58,3		
	Výlevka s výdutí	1	4,2		
Poklička	Okraj	1	4,2	1	4,2
Celkem		24	100	24	100

Tab. 4. Zastoupení keramických tvarů a jejich fragmentů v rámci vrcholně středověké vrstvy v sondě 2.

SONDA 2 - KONTEXT 108					
Druh nádoby	Část nádoby	ks	%	Σ	Σ%
Džbán	Okraj	3	11,5	3	11,5
Hrnc	Okraj	2	7,7	2	7,7
Neurčeno	Výduť	14	53,9	19	73
	Dno s částí výdutě	3	11,5		
	Dno	1	3,9		
	Ucho	1	3,9		
Poklička	Okraj	2	7,7	2	7,7
Celkem		26	100	26	100

Po tvarové stránce nebylo možné velkou část střepů určit, jelikož se jednalo převážně o nezdobené výdutě nebo zlomky den a páskových uch. Ve zbylé části souboru byly na základě okrajů nebo specifické profilace identifikovány zejména hrnce, drobné hrnky nebo miniatury hrnců, mísy, džbány, poháry a zvonovité pokličky. Ojedinelými fragmenty jsou zastoupeny zásobnice a talíře, resp. mísy s talířovitým podokrajím, které se vyskytují v pozdní fázi vrcholného středověku. Svoji masivností se ze souboru vymyká jeden fragment představující patrně výlevku ze třmenové konvice (obr. 16: 6).

Okraje hrnců jsou reprezentovány především přehnutými střechovitými tvary (obr. 13: 11, 12, 14; 14: 13–16; 15: 4). Méně časté jsou u hrncovitých nádob okraje ve tvaru okruží (obr. 13: 10; 14: 10, 11; 15: 1, 2) a jednoduché (obr. 13: 1). U mís se objevují vodorovně vyložené (obr. 13: 4) a jednoduché okraje (obr. 14: 4). Pokličky mají okraje převážně rozšířené a protažené směrem dovnitř (obr. 14: 9), ojedinelými fragmenty je zastoupen také okraj rozšířený směrem nahoru (obr. 14: 6, 7) a rozšířený na obě strany (obr. 14: 8). Dna jsou rovná, nejčastěji ostře hráněná a šikmo přecházející ve výduť. Ve větší míře se objevují rovněž hráněná dna s rozšířením do patičky. Méně početná jsou pak dna zaoblená šikmo přecházející ve výduť a zaoblená s rozšířením do patičky. Ucha mají oválný průřez, který je na několika fragmentech prozhlabený na horní nebo i dolní straně (obr. 13: 5–8). Nalezeno bylo také jedno velmi drobné válečkové ucho náležící pravděpodobně drobnému hrníčku či miniaturní nádobce. V jednom případě se podařilo původní tvar torza drobnějšího hrnku s uchem kresebně rekonstruovat (obr. 13: 1).

Obr. 13. Výběr keramického materiálu ze sondy 1 – kontexty 121, 122. Kresba L. Běhounková.

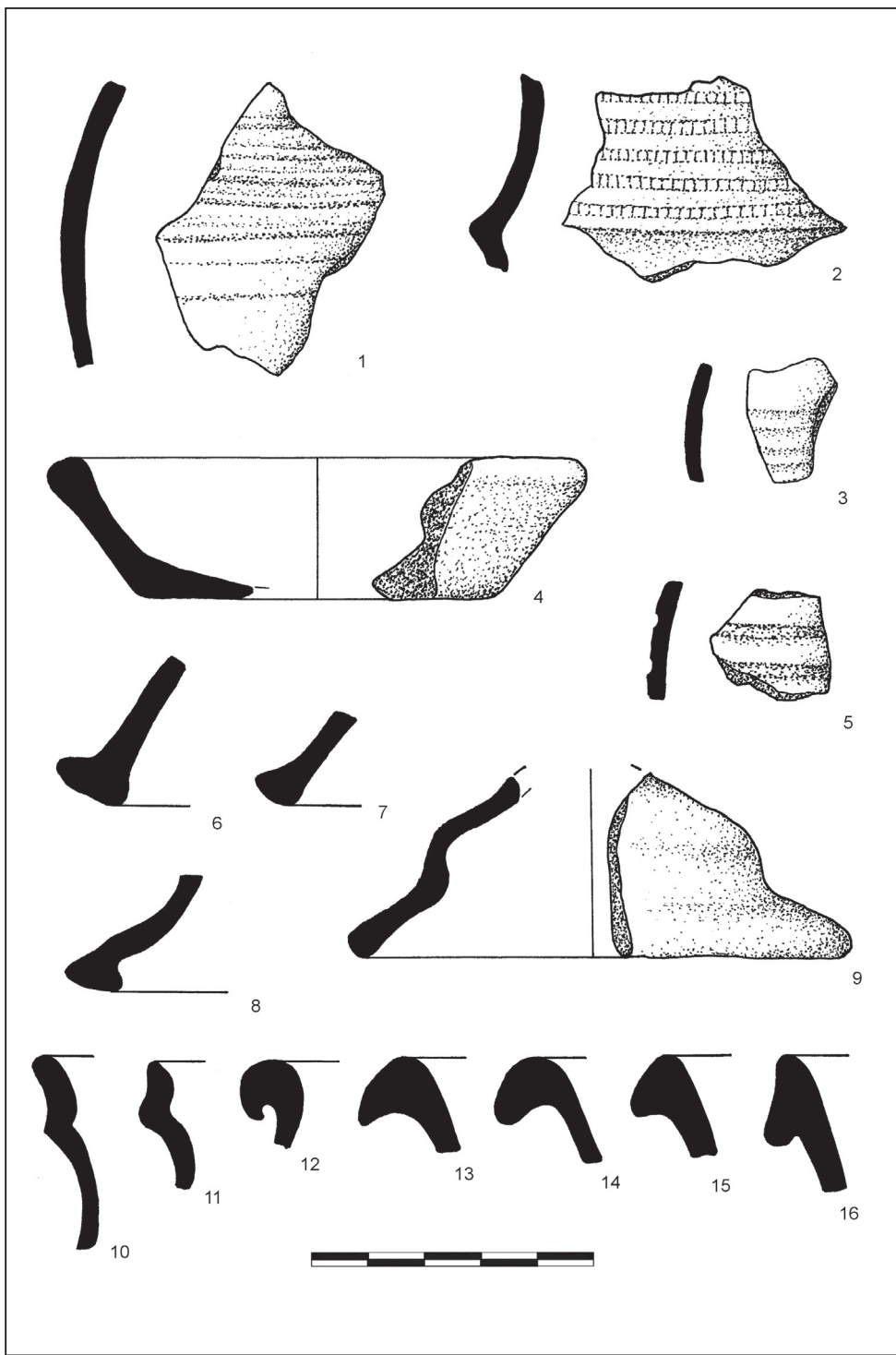
Celý keramický soubor je značně fragmentarizovaný. Převážná část střepů spadá do nejmenších velikostních kategorií (do 9 až 36 cm²). V menší míře se potom objevují fragmenty o velikosti do 81 cm² a jen zcela výjimečně fragmenty větší. V jednom případě se dochovala celá polovina mísy se zachovaným kompletním profilem nádoby (obr. 13: 4). Co se týče abraze keramiky, značná část fragmentů má hrany částečně otřelé, což ukazuje na probíhající postdepoziční procesy, a pouze několik fragmentů je ostrohranných. Do výplně koryta odpadní stoky a vrstev v sondě 2 se tak dostával keramický materiál, který již prošel značnou transformací a přemístěním ze svého sekundárního uložení (cf. Neustupný 2007, 66–72). To se projevilo mimo jiné i v minimálním množství slepitelných jedinců.

Složení keramické hmoty je v celém souboru poměrně homogenní. Z velké části se jedná o písčité jemnozrnný materiál bez slídy nebo s její velmi slabou přirozenou příměsí. Méně se vyskytovalo středně hrubozrnné ostřivo. Ojedinelý je fragment zásobnice, v jehož hmotě byla identifikována příměs grafitu s makroskopicky viditelnými zrnky.

Výroba nádob probíhala točením na hrnčířském kruhu. Dokladem jsou velmi rovnoměrně tvarované stěny nádob s jemnými spirálovitými rýžkami po prstech (obr. 16: 2, 3). V několika případech se vyskytují také paralelní světlé proužky, které vznikají ředěním hlíny vodou během točení (Rye 1981, 75). Na několika fragmentech lze pozorovat také mělké žlábkové na vnitřní straně nádoby, které obvykle bývají spojovány s technikou stáčení na kruhu (obtáčení; Běhounková 2015; obr. 16: 4). Podobné stopy však mohou vznikat i během vytáčení na kruhu nerovnoměrným rozložením síly (obr. 16: 7). Žlábkové jsou v takovém případě spirálovité a objevují se většinou jen na části nádoby, zejména u dna, kde bývá stěna nejsilnější, a je tedy potřeba větší síly k tomu, aby byla hmota vytažena směrem nahoru. Pokud je nádoba špatně vycentrována, je možné, že žlábkové vzniknou jen na jedné straně (tedy např. na levé), nebo jsou na jedné straně hlubší než na druhé. Takové stopy výroby je velmi těžké od sebe odlišit a vždy je potřeba uvážit i další znaky keramiky. V tomto případě jsou žlábkové spojeny také se spirálovitými rýžkami po prstech a strukturou lomu, kde je patrné tažení nádob. Pro žlábkové vzniklé při točení na rychle rotujícím kruhu svědčí také charakter zbylého souboru, který nese výlučně stopy po vytáčení. V budoucnu bude nutné tuto hypotézu ověřit na početnějším materiálu a také experimentálně. Další stopa spojená s vytáčením na kruhu je přítomnost tzv. pupku, který vzniká na horní straně dna (obr. 16: 1). Jedná se o různě výrazný výstupek ve středu dna, jež vzniká ve fázi otevírání a vytahování stěn budoucí nádoby (Dupont-Delaleuf 2011, 46; Rye 1981, 75). Stopy na dně nádob ukazují na statické odřezávání nádob z kruhu pomocí nože nebo struny (obr. 16: 5).

Nádoby byly vypáleny redukčně a velmi tvrdě do různých odstínů šedé barvy, nejčastěji do středně šedé. Hojněji se objevuje také keramika s tmavě šedým povrchem a středně až světle šedým jádrem. V několika případech bylo zaznamenáno tenké jádro vypálené do oxidačních červených odstínů. Vrchní části lomu mají opět světle nebo středně šedou barvu s tmavě šedým povrchem. Pouze jeden střep má cihlově oranžovou barvu svědčící o oxidačním výpalu.

Zdobeno bylo v celém souboru pouze 43 fragmentů. Většina výzdobných prvků se omezovala na různé formy žlábků, ať už v podobě hustého žlábkování alespoň na části nádoby (obr. 14: 1; 15: 9), nebo jednotlivých spíše mělkých žlábků (obr. 13: 3; 14: 3, 5). Výzdoba žlábkové byla ve dvou případech doložena také na vnější straně okraje (obr. 15: 12) a v jednom případě na pokličce, i když zde se jednalo pravděpodobněji o technologickou stopu než o záměrné zdobení. Tři jedinci nesou výzdobu radélkem v podobě čtverečků, kosočtvereč-

Obr. 14. Výběr keramického materiálu ze sondy 1 – kontexty 121, 122. Kresba L. Běhounková.

ků a drobných trojúhelníků (např. obr. 14: 2; 15: 7). V jednom případě bylo zaznamenáno vyspělejší radélko kombinující prvky ve tvaru obdélníků a křížků (obr. 15: 11). Ojediněle se v souboru vyskytují laloky na okraji (obr. 15: 8, 10) a žlábkované vlnice (obr. 15: 8).

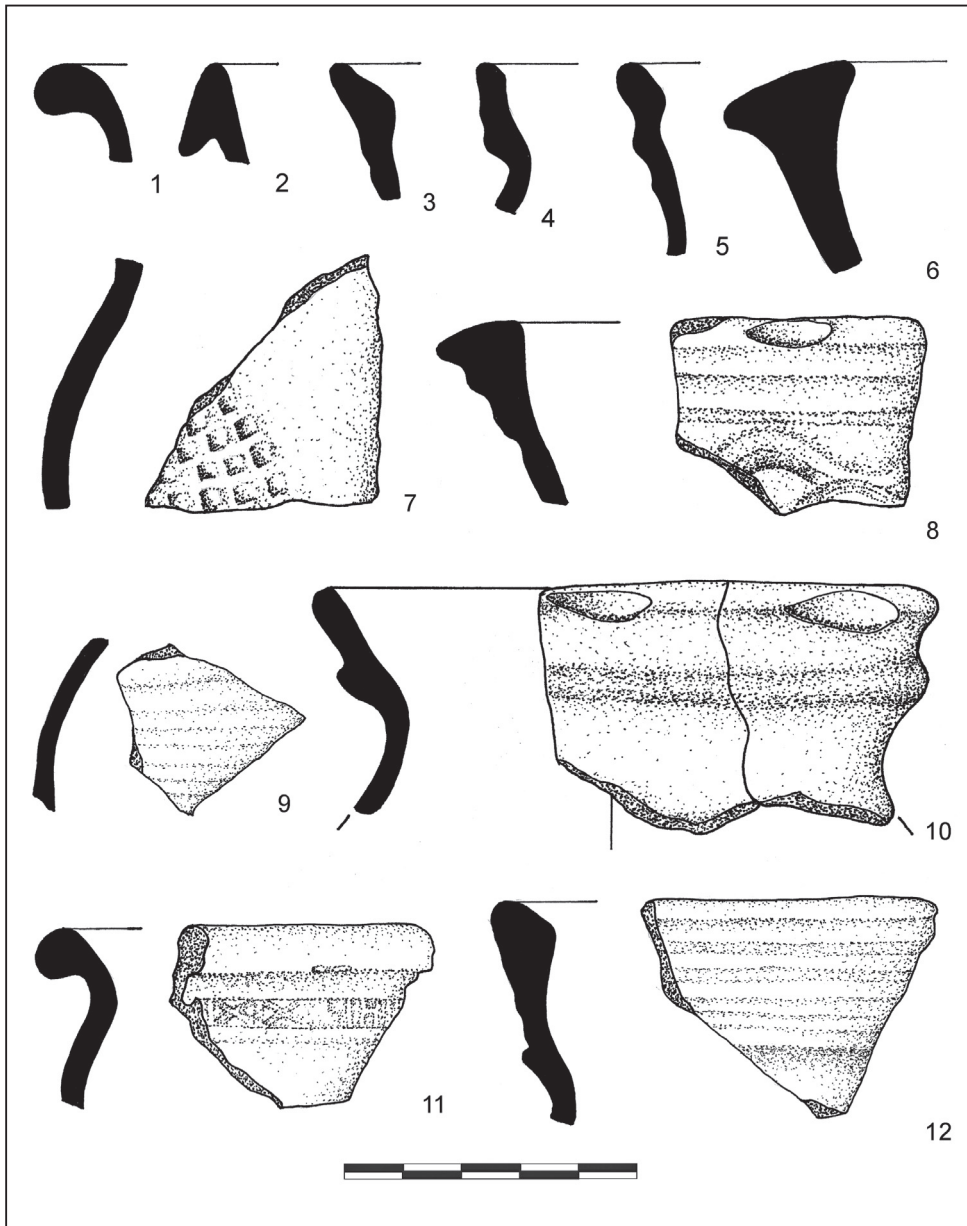
Z Uherského Hradiště a jeho okolí pochází díky četným archeologickým výzkumům zejména z osmdesátých a devadesátých let 20. století (souhrnně viz Menoušková 2005, 464–515) velké množství keramického materiálu, který však nebyl doposud souhrnně vyhodnocen a publikován. Datace keramiky se proto opírá kromě analogií s některými hradištskými soubory o obecný vývoj keramické produkce vrcholného středověku na našem území (Procházka–Peška 2007; Kouřil–Wihoda 2003; Klápště 1998; Petráň 1985; Pajer 1983; Nekuda–Reichertová 1968 ad.). Z širšího okolí lokality lze najít podrobněji a moderním způsobem popsanou vrcholně středověkou keramickou kolekci snad jen z hradu ve Veselí nad Moravou, kde dominantní část analyzovaného souboru tvořil materiál ze 13. až počátku 14. století (Plaček–Dejmal et al. 2015).

Po chronologické stránce se nejstarší keramický materiál ze zkoumané parcely hlásí ke druhé polovině 13. století. Zařazena sem může být například zmiňovaná výlevka třmenové konvice, jejichž původ je hledán v Německu a na našem území se objevují vlivem kolonizace od poloviny 13. století. Už v průběhu 14. století jsou však konvice nahrazovány džbánky a jejich výskyt v souborech postupně mizí (Procházka–Peška 2007, 223–224). K nejstaršímu doloženému horizontu by mohly náležet i některé fragmenty hrnců opatřené vzhůru vytaženými okraji. Od druhé poloviny 13. století se pak objevují také hrncovité nádoby s nízkým okružím, jejich výskyt však plynule pokračuje i ve 14. století. Na rezidua starších tradic by mohl odkazovat také ojedinělý tuhový střep ze zásobnice. V analyzovaném souboru, pocházejícím zejména z výplně vydřevěného koryta stoky, jsou pak nejpočetněji zastoupeny okraje střechovité s těžištěm výskytu ve 14. století. Obdobnou situaci u okrajů můžeme pozorovat i na materiálu ze sondy 2. Této fázi vrcholného středověku odpovídá taktéž relativně početné zastoupení zvonovitých poklic a přítomnost džbánů s variabilně profilovanými páskovými uchy. Zatímco z hlediska výzdoby dominují různé formy nepřilíši chronologicky citlivých žlábků, v menší míře se v souboru objevuje také aplikace radélka, a to mimo typických tvarů z druhé poloviny 13. století i několik variet, které ukazují spíše na jejich mladší datování do závěru 14. až 15. století (např. obr. 14: 2; 15: 11).

2.4.2 Kovové artefakty

Kromě nálezů keramiky pochází z vrcholně středověkých vrstev v rámci obou sond také několik metalických artefaktů vyrobených ze železa, ale i barevných kovů. V prvé řadě se zaměříme na nálezy ze sondy 1. Z prostorově nejrozměrnějšího kontextu 121, respektive z centrální části výplně odpadní stoky u paty hradby, byl získán fragment železného předmětu nepravidelně trojúhelníkovitého tvaru se zaobleně obdélným, místy až trojúhelníkovitým příčným průřezem (rozměry 76×33×18mm; 48 g). Vzhledem k velmi silné korozi a torzovitosti nelze artefakt spolehlivě typologicky klasifikovat, na základě tvaru a ztenčení jedné z hran by se mohlo jednat s určitou rezervou o zlomek čepele masivního nože (obr. 19: 6). Z téhož kontextu pochází nález železného nebozezu (rozměry 114×83×10 mm; průměr těla 4 mm; 32 g; obr. 19: 9) a rovněž masivní hřeb s vypouklou čtvercovou hlavou výrazně přesahující dřík (rozměry 80×28×33mm; 35 g; typ IIa podle typologie R. Krajčice 2003, 64–65). Nálezy z barevného kovu reprezentuje stříbrná plaketa zhotovená z milimetr tenkého plíšku (hmotnost: 0,8 g). Plaketa je jednostranná, přičemž na averzu má vyražený vegetabilní

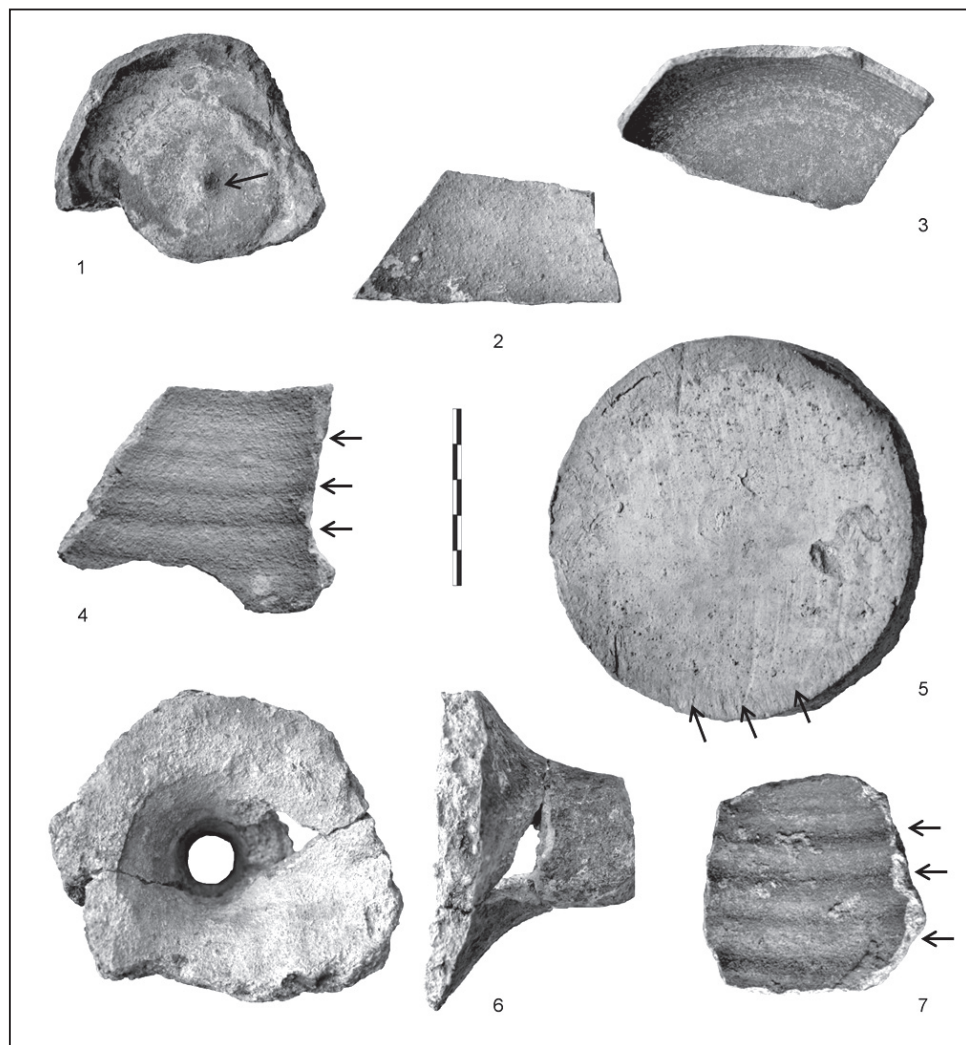
motiv, jenž lze popsat jako uzavřený pravidelný kruh tvořený zakroucenými rostlinnými úponky (obr. 17). Okolní plocha je pak poseta drobnými důlky připomínajícími rybí šupiny. Po obvodu je předmět zvýrazněn ještě lemem zdobeným motivem vlnek a odděleným od centrální části dvěma mělkými žlábkami. Po rozpuštění korozní krusty se plaketa rozpadla do tří kusů, přestože malá část okraje na dvou místech chybí, podařilo se určit její průměr, který činí 38 mm. Na základě některých velikostních a materiálových analogií se domníváme, že předmět by mohl představovat poutní odznak. I přes dobře zřetelnou motiviku

Obr. 15. Výběr keramického materiálu ze sondy 1 – kontext 123 a sondy 2 – kontext 108. Kresba L. Běhouňková.

však prozatím neznáme jeho provenienci. Poutní odznaky plnily zpravidla mnoho různých funkcí. Mimo funkce samotného důkazu o vykonané pouti lze uvést jeho využití například jako ozdoby přišité na oděv či pokrývku hlavy nebo také jako ochranný symbol. Četné jsou rovněž případy, kdy byly tyto odznaky zakopávány pod prahy domů a hospodářských objektů jako ochrana proti nemocem a vhadzovány do studen pro zajištění kvalitní vody. Ojedinele se pak přidávaly jako milodar do hrobů (Stará 1988; Dragoun 1995, 492; Velímský 1998, 441–442; Klápěš 2002, 132).

Z kontextu 122 tvořícího rovněž výplň odpadové stoky pocházejí další čtyři kovové artefakty. První dva z nich můžeme determinovat jako celé mírně prohnuté železné hřebíky zařaditelné k typům bez hlavy (tzv. „klínce“ – typ VIIIa podle typologie R. Krajíce 2003, 65; rozměry: 45×7×5 mm; 3 g; obr. 19: 7) a k hřebíkům „křídlovitým“ (typ IIIa; rozměry: 69×12×7 mm; 7 g). Třetí, tentokrát unikátní nález představuje 27,5 cm dlouhý a 11 g váží-

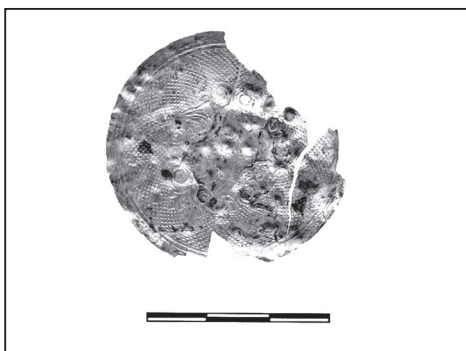
Obr. 16. Výběr keramického materiálu: 1–5, 7 – fragmenty se stopami technologických postupů výroby; 6 – zlomek výdutě s výlevkou ze třmenové konvice. Foto L. Běhounková.

cí zlatý řetízek tvořený oválnými oky o poměru stran 11×6,5 mm (obr. 18). Průřez zlatého drátu je kruhový, jednotlivé články jsou na sebe napojeny, ale nespájeny. Metalografická analýza prozatím nebyla provedena, na základě barvy a struktury kovu se však patrně jedná o výrobek z velmi kvalitního zlata s minimem příměsí dalších kovů. Vzhledem k nálezkové situaci a tomu, že řetízek je neporušený, můžeme artefakt interpretovat s největší pravděpodobností jako ztrátový předmět. Čtvrtý exemplář je reprezentován zlomeným bronzovým špendlíkem. Zachována zůstala drobná kulovitá hlavička zdobená po obvodu jemným žlábkem. Větší část nožky je odlomena. Torzo špendlíku dosahuje rozměrů 5×3×3 mm, průměr nožky 1 mm, hmotnost 0,5 g. Popsané artefakty dále doplňuje ještě několik drobnějších zlomků železné strusky.

V posledním z kontextů v rámci sondy 1 (123) bylo determinováno pět železných artefaktů. Ve čtyřech případech se jedná o hřebíky nebo jejich fragmenty, pátý z předmětů lze charakterizovat jako drobný hrot šípů s trnem (pravděpodobně typ A IIb, podle: Krajíc 2003, 184). Šipka se dochovala v celé své délce, tělo však bylo silně poškozeno korozí (obr. 19: 5). Příčný profil může být popsán jako plochý až mírně rombický. Exemplář dosahuje rozměrů 54×11×5 mm a hmotnosti 2 g (před poškozením patrně 3–4 g). Subtilnost tvaru by svědčila pro využití jako hrot šípů vystřelovaný z luky (cf. Prihoda 1932, 43–67; Durdík 1983, 18; Durdík 1989, 284; Krajíc 2003, 186). Hřebíky mohou být klasifikovány jako hřebík „křídlovitý“ (typ IIIa) s obdélnou rovnou hlavou výrazně přesahující dřík a obdélným profilem (obr. 19: 8; rozměry: 42×15×7 mm; 3 g), drobný ohnutý hřebík typově označovaný rovněž jako „podkovák“ (obr. 19: 9; Šaurová 1978; typ VI podle Krajíc 2003, 65; rozměry: 26×7×7 mm; 2 g) a zlomky dříků dvou blíže typologicky neurčitelných hřebíků (20×6×4 mm; 2 g; 53×10×7 mm; 8 g).

Druhá ze sond poskytla výrazně menší kolekci metalických artefaktů. Z vrcholně středověkého kontextu 108, na kterém spočívala starší fáze zachyceného kamenného zdiva, byly získány čtyři železné předměty. Klasifikovány mohou být jako tři prohnuté, avšak kompletně dochované hřebíky (obr. 19: 1–3) náležící typům Vc (s lopatkovitě rozšířenou hlavicí) a VIIIa (klínce; Krajíc 2003, 64–67; rozměry hřebíků: 62×6×4 mm, h: 2 g; 61×6×4 mm, h: 3 g; 82×9×5 mm, h: 5 g). Čtvrtý z předmětů představuje kování či objímku zaobleně obdélného tvaru s obdélným příčným průřezem o rozměrech 40×24×7 mm a hmotnosti 9 g (obr. 19: 4).

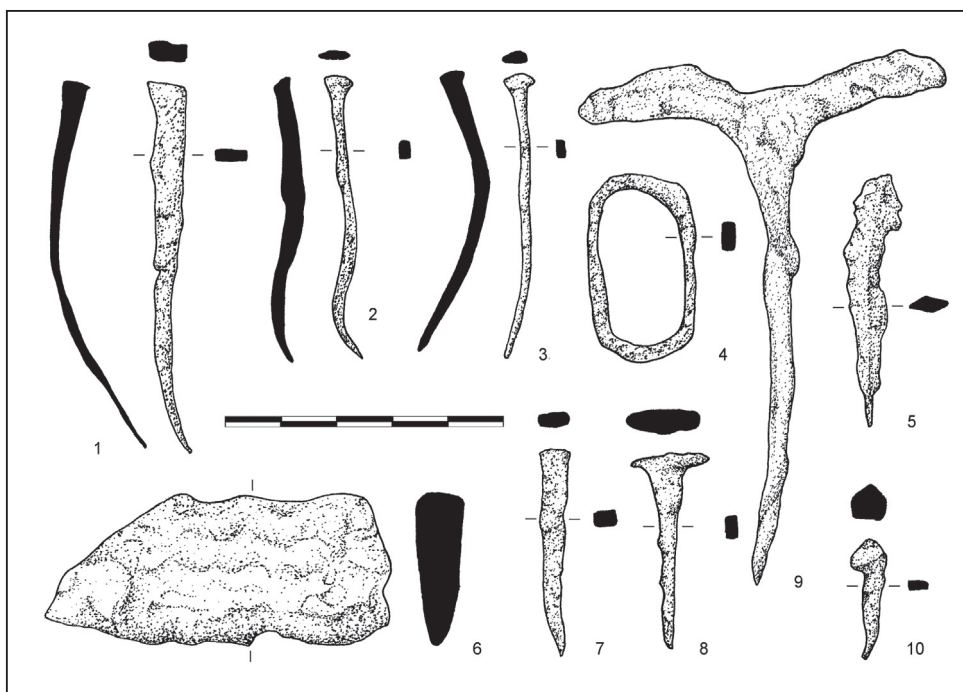
Z funkčního hlediska byly mezi jednotlivými kategoriemi metalických nálezů evidovány nejčastěji exempláře náležející mezi stavební kování. Dále bylo zaznamenáno několik

Obr. 17. Stříbrná plaketa s vegetabilním motivem představující patrně poutní odznak. Foto J. Bartík.

Obr. 18. Zlatý řetízek nalezený na dně koryta odpadní stoky. Foto L. Chvalkovský.

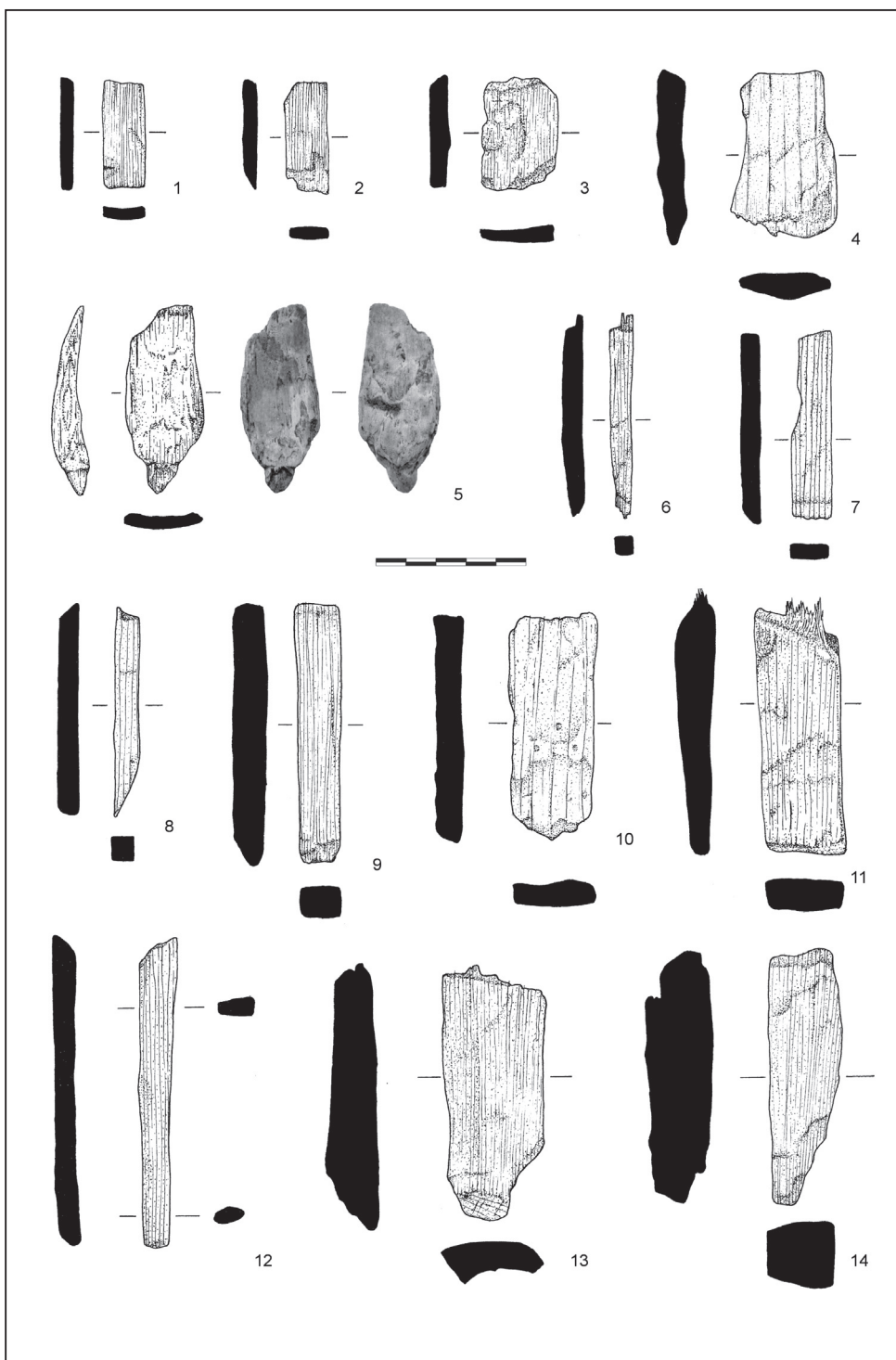

Obr. 19. Výběr kovových artefaktů. Kresba L. Běhounková.

předmětů osobní výbavy včetně jednoho šperku. Jediným artefaktem je pak reprezentována skupina militarií. Po chronologické stránce pak žádný z analyzovaných předmětů nevykazuje užší chronologickou citlivost, a proto můžeme dataci získaných artefaktů opřít pouze o rámcové chronologické zařazení doprovodného keramického materiálu, získaného z odpadových vrstev tvořících úroveň terénu (S2) a z vrstev souvisejících se zanášením či zasypaním odpadní stoky (S1).

2.4.3 Sklo

Mezi méně početné, avšak pravidelně se vyskytující nálezy ve středověkých situacích, patří pochopitelně také pozůstatky skelné produkce. Zatímco z novověkých vrstev (kontexty 115 a 118) se podařilo získat několik větších fragmentů klasifikovatelných nádob, ze středověkých situací máme doloženy pouze tři fragmenty skel s výrazně menší vypovidací schopností a pouze jediný celý předmět. Z kontextu 121 pochází drobný esovitě prohnutý zlomek výdutě skleněné nádoby o rozměrech 22×16×3 mm. Původní nádoba byla zhotovena z průsvitného čirého skla obsahujícího v základní hmotě malé makroskopicky viditelné bublinky. Další dva zlomky byly zjištěny ve výplavu z kontextu 123. Jedná se o drobnouký mírně prohnutý střep žluté až zlaté barvy (10×8×1 mm) a menší fragment do běla zoxidovaného skla (25×18×2 mm), který by podle dochovaného půlkruhově profilovaného plastického žebra mohl s určitou rezervou pocházet ze skleněného pohárku. Poslední ze skleněných artefaktů je reprezentován drobným kruhovým korálkem o průměru 4 mm, který byl objeven ve výplavu sedimentu z kontextu 122. Z téhož kontextu pak pochází ještě polovina dalšího masivnějšího korálku, který je však zhotoven z jantaru (původní průměr činil 8 mm).

Obr. 20. Výběr dřevěných artefaktů a jejich fragmentů. Kresba a foto L. Běhounková, J. Bartík.

2.4.4 Osteologický materiál

V neposlední řadě je nutné představit výsledky analýzy archeozoologického materiálu, které nám umožnily nahlédnout alespoň rámcově do subsistenčního a ekonomického modelu místní středověké městské populace. Makroskopicky se podařilo při exkavaci vrcholně středověkých a raně novověkých vrstev získat 150 kusů zvířecích kostí. Několik dalších set drobných kůstek či jejich zlomků a třísek o velikosti do 2 cm bylo získáno z výplavů vzorkovaných sedimentů. Analýze bylo podrobena 548 zvířecích kostí a jejich zlomků. Kromě kosterního materiálu se podařilo determinovat také schránky malakofauny (15 ks),² fragmenty rybích šupin (16 ks) a ptáčích vaječných skořápek (31 ks). Celkem tedy vstupovalo do analýzy 610 taxonů (tab. 5).

Tab. 5. Celkové druhové zastoupení získaného zooarcheologického materiálu (MV – malá velikost, SV – střední velikost, VV – velká velikost).

Druh	ks	%
Tur domácí	47	7,7
Kůň domácí	8	1,3
Prase domácí	21	3,4
Ovce/koza domácí	9	1,5
Koza domácí	2	0,3
Přežvýkavec	1	0,2
Pes domácí	6	1
Kočka domácí	2	0,3
VV	33	5,4
SV	12	2
MV	7	1,1
Hlodavec	1	0,2
Ryby (kosti)	11	1,8
Ryby (šupiny)	16	2,6
Ptačí vaječné skořápky	31	5,1
Malakofauna	15	2,5
Neurčeno	388	63,6
Celkem	610	100

Z výsledného hodnocení je zjevné, že dominantní část souboru náleží domácím druhům zvířat, mezi kterými byly doloženy pozůstatky tura (*Bos taurus*), prasete (*Sus domestica*), drobných přežvýkavců (ovce/koza – *Ovis aries*/*Capra hircus*; koza – *Capra hircus*), koně (*Equus caballus*), psa (*Canis familiaris*) a kočky (*Felis catus*). Z ostatních druhů se podařilo dále determinovat také rybí kosti. Přítomnost ryb v jídelníčku tehdejší populace není nijak překvapivá vzhledem k blízkému říčnímu prostředí. Výčet uzavírá zlomek kosti hlodavce, u kterého však nelze spolehlivě vyloučit možný recentní původ vlivem bioturbace. Ostatně výskyt hlodavců v blízkosti odpadních a odvodňovacích struktur středověkého města se dá více než předpokládat. Nepřímo doložen zůstává chov drůbeže, které mohou náležet získané fragmenty vaječných skořápek.

Většina kostí domácích druhů pocházela ze zvířat, která byla kosterně dospělá, tedy starší jak tři roky. Takto staří jedinci byli ponecháni k chovu nebo práci. Nejmladší jedinec tura byl poražen/uhynul do deseti měsíců. U prasete byl jeden jedinec mladší jak dva roky, druhý poražen v 17–22 měsících. Z ovce/kozy pocházel fragment, který patřil jedinci mladšímu jak jeden a půl roku. Četnost jednotlivých anatomických částí skeletu domácích druhů je zaznamenána v tab. 6. Pohlaví domácích druhů bylo možné určit u prasete a koně. V obou případech šlo o samce. Na základě délkových parametrů dvou metapodií byla u tura vypočítána výška v kohoutku na 108,8 cm. U psa k výpočtu posloužila poškozená loketní kost, přičemž jedinec dosahoval výšky minimálně 40 cm.

Na základě sledování celistvosti a metriky lze konstatovat, že materiál je značně fragmentární, kompletně dochovány byly především kosti autopodií. Přítomnost několika opálených kostí a celkově silně fragmentarizovaný materiál ukazuje na skladbu kuchyňského odpadu či zbytků po bourání, který doplňují kosterní pozůstatky pocházející patrně z uhynulých zvířat (např. pes, kočka). O pobytu na volném prostranství či v blízkosti odpadových areálů, před samotnou deponií v odvodňovacím korytě, svědčí dvě kosti se stopami okousání od masožravců.

Tab. 6. Kosterní zastoupení u domácích druhů zvířat.

	Tur domácí	Kůň domácí	Prase domácí	Ovce/koza domácí	Koza domácí	Pes domácí	Kočka domácí
Kost	<i>Bos taurus</i>	<i>Equus caballus</i>	<i>Sus domestica</i>	<i>Ovis aries/ Capra hircus</i>	<i>Capra hircus</i>	<i>Canis familiaris</i>	<i>Felis silvestris f. catus</i>
Druhý krční obratel	1	1	–	–	–	–	–
Hlezenní	–	1	–	–	–	–	–
Holenní	1	–	2	1	–	–	–
Horní čelist	4	–	–	1	–	–	–
Lebka	4	–	2	1	–	–	–
Loketní	2	–	1	–	–	2	–
Lopatka	2	–	–	–	–	–	–
Molár	2	1	1	–	–	–	–
Nártní	2	–	–	3	–	–	–
Násadec na roh	2	–	–	–	1	–	–
Obratle	8	1	2	1	–	1	–
Pánev	3	–	–	–	–	–	1
Patní	2	–	1	–	–	–	–
Pažní	–	–	4	–	–	1	–
Premolár/molár	–	–	2	–	–	–	–
Prstní článek	1	1	1	–	–	–	–
První krční obratel	1	–	–	–	–	–	–
Spodní čelist	6	1	3	–	–	–	–
Stehenní	1	1	2	–	–	–	1
Špičák	–	1	–	–	–	1	–

Vřetenní	1	–	–	–	–	–	–
Záprstní	3	–	–	2	–	–	–
Záprstní/nártní	–	–	–	–	–	1	–
Žebro	1	–	–	–	–	–	–
Celkem	47	8	21	9	1	6	2

Po chronologické stránce je situace mezi vrcholně středověkými a raně novověkými kontexty velmi podobná (tab. 7). Absence některých druhů v novověkých kontextech je pak zřejmě způsobena faktem, že jejich obsah nebyl plaven. Z hlediska možnosti srovnání výsledků s ostatními v minulosti zkoumanými parcelami jsou naše možnosti značně omezené. Pro vrcholně středověké období prozatím postrádáme souhrnnější analýzu subsistenční strategie. Pokud se o osteologickém materiálu dozvídáme, jedná se zpravidla pouze o zmínku uvádějící jeho zastoupení v archeologickém souboru. Alespoň částečně byly vyhodnoceny zvířecí kosti ze slovanských horizontů náležících do 8.–10. století. Na první pohled je zřejmé, že i v tomto období je podíl lovné zvěře výrazně menší než podíl domácího dobytka (Frolíková-Kaliszová 2004, 76). Poněkud zajímavá je u nálezů ze slovanského období absence pozůstatků ryb. Tento jev však může být způsoben dřívějšími exkavačními metodami zpravidla bez plavení prokopaných sedimentů a také faktem, že velká část těchto souborů byla postižena v roce 1997 povodněmi. Nejbližší lokalitu s komplexně vyhodnoceným osteologickým materiálem v regionu pak představuje zázemí hradu ve Veselí nad Moravou (cf. Šůvová 2015, 163–165).

Tab. 7. Druhové zastoupení získaného zooarcheologického materiálu podle jednotlivých kontextů.

	Sonda a kontext	Druhové zastoupení																	
		Tur domácí	Kůň domácí	Prase domácí	Ovce/koza domácí	Koza domácí	Přezvýkavec	Pes domácí	Kočka domácí	Hlodavec	VV	SV	MV	Ryba	Prači skořápky	Malakofauna	Neurčeno	Celkem	
Středověk	S1–121	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	
	S1–122	15	–	9	1	2	–	–	1	–	11	1	1	21	9	11	320	402	537
	S1–123	4	1	4	1	–	1	–	1	1	7	8	6	6	22	4	68	134	
Novověk	S1–118	8	–	3	2	–	–	3	–	–	–	2	–	–	–	–	–	18	
	S2–106	9	7	2	–	–	–	1	–	–	12	1	–	–	–	–	–	32	73
	S2–107	7	–	1	2	–	–	–	–	–	2	–	–	–	–	–	–	12	
	S2–108	3	–	2	3	–	–	2	–	–	1	–	–	–	–	–	–	11	
Celkem		47	8	21	9	2	1	6	2	1	33	12	7	27	31	15	388	610	

2.4.5 Dřevo

Nálezy dřevěných konstrukčních prvků a artefaktů pocházejí hned z několika prozkoumaných středověkých a raně novověkých kontextů. Ze souboru byly vybrány reprezentativní vzorky, u kterých byla provedena na Lesnické a dřevařské fakultě Mendelovy univerzity v Brně analýza druhového spektra dřevin. Mezi nejmladší doložené situace patří výdřeva raně novověké odpadní jímky (401). Ta se skládala ze šesti středně velkých zašpícatělých kůlů převážně kruhového průřezu (některé i se zbytky kůry) o průměrech 55–79 mm, které dopl-

ňovaly ještě dva menší kůly, z nichž jeden představuje spíše zahrocenou latku čtvercového průřezu. Všechny uvedené součásti konstrukce pak byly na základě výsledků mikroskopického pozorování příčných, radiálních a tangenciálních řezů zhotoveny z dubu (*Quercus sp.*). V rámci této konstrukce byly nalezeny ještě dva větší fragmenty prkenných desek, jejichž rozměry kolísají v intervalech 78–80×9–11×35–50 mm. Použité dřeviny byly determinovány jako dub a jedle (*Abies sp.*). Z pravděpodobných předmětů byly identifikovány dva zlomky oble profilovaných prken pocházejících snad z dřevěné nádoby či jiného skládaného artefaktu, dva zašpičatělé kolíky o délce 135 a 123 mm a torzo kýlovitě profilovaného dřevěného předmětu neznámé funkce. Většina těchto artefaktů pak byla zhotovena rovněž z dřeva dubu. Uvedené nálezy doprovázelo i větší množství drobných (do 10 cm, celkem 17 ks) a středně velkých (do 30 cm, celkem 21 ks) zlomků prken, latěk a blíže neurčitelných kusů dřev. Zaznamenány byly i samostatné úlomky kůry (4 ks). Kromě osekaných konců kůlů do zašpičatělého tvaru se na několika kusech dřev objevily rovněž stopy po vrtání a řezání.

Ze starších středověkých situací jsou nejdůležitější především pozůstatky konstrukce výdřevy koryta odpadní stoky (402). Vzhledem ke špatnému stavu dochování některých částí zůstala po konzervaci z konstrukce zachována bohužel jen část dřevěných prvků. Částečně se dochovaly dvě masivní dubové desky o délce 127 a 102 cm se stopami tesařského opracování. Dále dva masivní zahrocené kůly čtvercového průřezu o délce strany 90 a 130 mm. Z kůlů byly odebrány vzorky pro dendrochronologické datování, které však nemohlo být spolehlivě stanoveno pro nízký počet dochovaných letokruhů. V souvislosti s fixací desek ve vertikální poloze bylo objeveno dalších pět menších kuláčů kruhového průřezu, které se ovšem buďto nepodařilo vyzvednout, nebo bylo dřevo tak zetlelé, že nebylo možné jejich zbytky zakonzervovat. Ve výplni stoky v rámci kontextu 122 se pak našly další dva kusy opracovaných trámů o rozměrech 65×16×16 a 45×16×14 mm a také část prkna (73×14×3 mm) a kus kmene stromu bez známek opracování (obr. 3: B, 7). V případě všech velkých konstrukčních prvků byla použita dřevina určena jako dub (*Quercus sp.*). Z výplně odpadní stoky pochází větší množství drobných dřevěných artefaktů, ale i zlomků konstrukčních či blíže neurčitelných dřev (celkem 47 ks). Za zmínku stojí především nálezy menších i větších kolíků převážně čtvercového průřezu (obr. 20: 1, 2, 6–9, 12), které byly až na výjimky zhotoveny z jedlového dřeva. Dále byla nalezena drobná, mírně poškozená lžička (60×25×8 mm; obr. 20: 5) a část větší naběračky (?), ze které se dochovala pouze část jejího podélného profilu (dochovaná délka 92 mm). Dále se v souboru objevují opět fragmenty prken a latí včetně drobných, blíže neurčitelných odštěpků, z nichž některé by mohly s určitou rezervou představovat štípy loučí. Ojedinele se pak můžeme setkat také s přirozenými neopracovanými kousky větví. Do přehledu nejsou zahrnuty ještě nálezy několika stovek úlomků, třísek a zlomků větviček milimetrových rozměrů získaných z plavení.

Z analýzy druhového spektra dřevin vyplývá jasná dominance dubu jakožto hlavní suroviny při výrobě různorodých stavebních prvků, ale i dřevěných předmětů, kterou jen menším podílem doplňuje dřevo jedle. To bylo do města dováženo patrně z výše položených oblastí Chřibů či Vizovických vrchů, eventuelně i z Bílých Karpat (Opravil 1984, 81). K roku 1421 pak existuje zmínka o daru Zikmunda Lucemburského, který městu povolil bráti svobodně dřevo z „královských hvozdu bachelovských“ (Fišer 1921, 76). Intenzivní využívání dubu souvisí jistě s jeho dobrou dostupností díky četnému přirozenému výskytu v údolní nivě Moravy i přilehlé pahorkatině, a to již od počátků zdejšího osídlení (Opravil 1983; 1984; Buček–Grulich–Lacina 1992, 45–49). Podobný, avšak o něco pestřejší obraz byl pozorován také na některých dalších lokalitách ve středním Pomoraví (Plaček–Dejmal et.

al. 2015, 120–121), ale i dříve zkoumaných parcelách a menších výkopech³ v intravilánu Uherského Hradiště. Zde na stavební konstrukce rovněž výrazně převažuje dubové dřevo, které doplňuje jilm a jedle. V menší míře se objevují i doklady využívání dalších dřevin, například na pletené ploty či stěny domů byly používány pruty vrby, jasanu a topolu. Ojediněle pak máme doloženy předměty z bukového a smrkového dřeva (souhrnně Opravil 1984, 81).

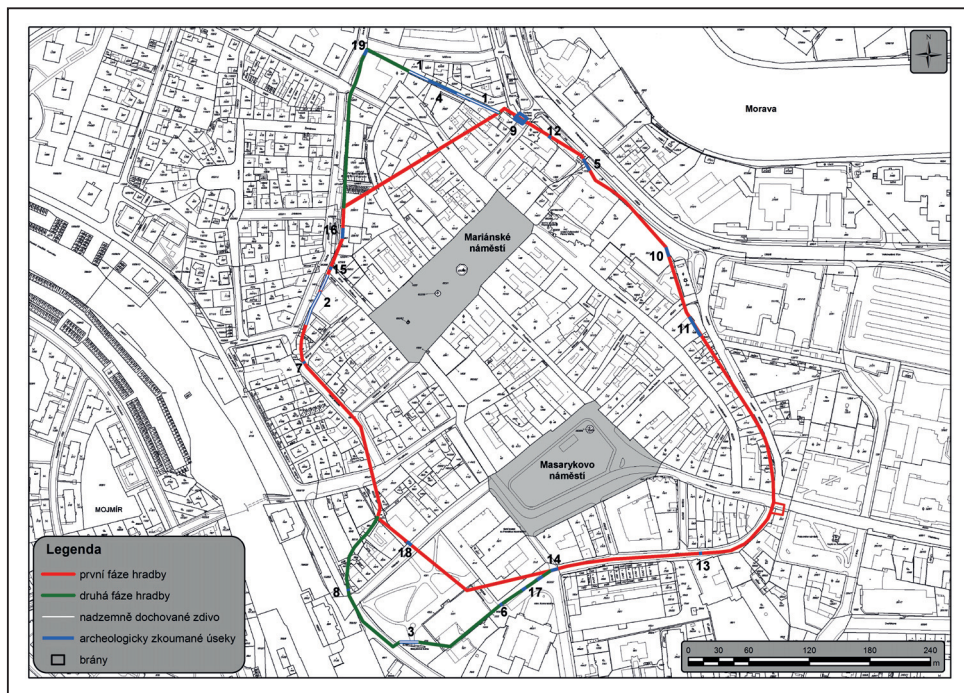
2.4.6 Ostatní drobné nálezy

Mezi ostatní drobné nálezy získané plavením můžeme zařadit větší množství paleobotanického materiálu v podobě makrozbytků (nálezy ovocných pecek, semen rostlin, drobných větviček a kousků dřeva i kůry) a uhlíků, které jsou prozatím předmětem specializované analýzy. Z proplaveného substrátu se podařilo získat rovněž početné vzorky písčitovápnenné malty, zlomků či zaoblených hrudek cihel a také drobných fragmentů keramiky, které však nebyly pro svoji drobnotvarost (pod 1 cm) zařazeny do analýzy. Jejich výskyt však podporuje předpokládanou teorii o přítomnosti mnohonásobně přemístěného odpadového materiálu.

3. STŘEDOVĚKÉ OPEVNĚNÍ UHERSKÉHO HRADIŠTĚ

3.1 Archeologické prameny

Fortifikace města Uherské Hradiště prošla v průběhu staletí složitým vývojem. Do dnešních dnů se dochovaly pozůstatky kamenného středověkého opevnění pouze na třech místech v centru města, v ulici Otakarova (obr. 21: 1), Dlouhá (obr. 21: 2) a v jihovýchodní části Jezuitské zahrady (obr. 21: 3).

Obr. 21. Idealizovaný plán vývoje kamenného opevnění Uherského Hradiště s vyznačenými stojícími úseky hradby a místy, kde byla hradba v minulosti archeologicky zkoumána.

Z typologicko-chronologického hlediska lze vyčlenit tři typy fortifikačních struktur chránících město. Nejstarší, související se založením města, je dřevěná palisáda (Mitáček–Procházka 2007, 71), která však nemohla dlouhodobě splňovat požadavky města na jeho ochranu. V první polovině 14. století proto přistoupilo město k vybudování kamenné hradby, v období baroka bylo potom vybudováno bastionové opevnění. S ohledem na svoji strategickou polohu na ostrově využívalo město jako obranný prvek nejen nadzemních obranných konstrukcí, ale i vodních příkopů. Nejdlejší úsek vodního příkopu byl zachycen v délce 106 m v ulici Velehradské, severně od Staroměstské brány ve vzdálenosti 2–20 m od hradby. Byl žlabovitě zahlouben 3 m do povodňových vrstev, dno bylo pokryto mocnou vrstvou sídlištních odpadků a byla zde dokumentována palisáda z hráněných dřevěných kůlů, vytvářející zdvojenou řadu (Procházka–Sulitková 1984, 50). Ovšem nejčastěji archeologicky doloženým fortifikačním prvkem je relikv střeďověké kamenné hradby. Průběh hradby v její finální podobě je možné odvodit z pozdějších plánů barokní pevnosti (obr. 22), na kterých je ještě podrobně zakreslena. Jeden z posledních plánů zachycující její průběh představuje výřez ze stabilního katastru z roku 1827. Na tomto plánu je hradba zobrazena s výjimkou již několika zaniklých úseků ještě před masovou demolicí.

Z hlediska bližšího podledu na vývoj hradeb uvažuje Zdeněk Gardavský (1978) na základě stavebně historického průzkumu o přestavbách v pozdně gotickém období a následně v 16. století také o jejich rozšíření (Procházka–Sulitková 1984, 49). Abychom mohli reflektovat tuto teorii, bylo nutné provést sumarizaci všech dostupných informací vycházejících ze záchranných a předstihových archeologických výzkumů, které proběhly v centru města za poslední čtyři desetiletí. Na následujících řádcích jsou proto chronologicky shrnuty jednotlivé archeologické výzkumy, při kterých se podařilo odkrýt hradební těleso.

Ul. Otakarova 1979

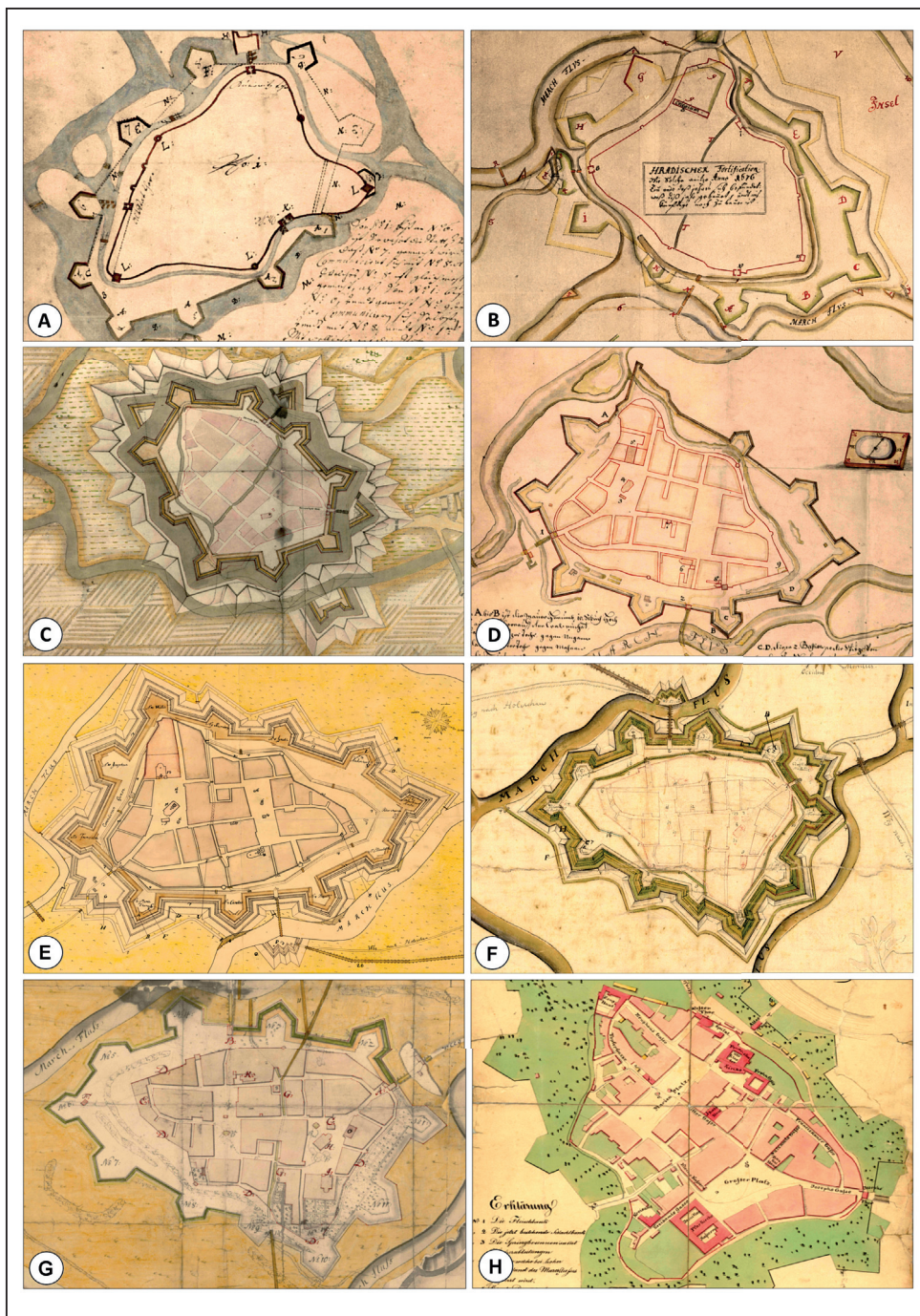
V průběhu první etapy předstihového výzkumu na místě demolovaných domů na parcelách přiléhajících k městskému opevnění (obr. 21: 4) bylo zjištěno, že kamenné hradby jsou v těchto místech zahloubeny spodními základovými částmi až do vrstev velkomoravského stáří. Na základě zjištěných situací lze předpokládat, že bylo osídlení na parcelách 128–130 pojato do městských hradeb až v polovině 16. století, kam je možno datovat i hradbu, jejíž nadzemní části jsou do dnešního dne viditelné u objektu Galerie Slováckého muzea (Snášil–Procházka 1979, 54).

Ul. Velehradská (Obránců míru) 1979

Severovýchodně od budov bývalého františkánského kláštera (obr. 21: 5) probíhaly v roce 1979 výkopy pro uložení plynovodu. Výkopová rýha prořízla mírně šikmým směrem úsek středověké hradební zdi v celkové délce 14 m. Tělo zdi bylo vystavěno z velkých hrubě opracovaných pískovcových kamenů. V místě rozšíření výkopu byl zdokumentován vnější líc fortifikace. Minimální šířka zdi byla 2 m a bylo ji možné sledovat až po dno výkopu, což odpovídá hloubce 1 m od úrovně terénu. S ohledem na nálezové okolnosti nelze situaci přesněji datovat, můžeme však předpokládat její datování do 14. století (Snášil–Procházka 1979, 54; Procházka 1981a, Procházka–Sulitková 1984, 49).

Nám. Komenského 1981

V souvislosti s výstavbou vodovodního potrubí v roce 1981 byla u jižního nároží Reduty (obr. 21: 6) výkopem porušena středověká hradba vybudovaná z pískovcových lomových kamenů. Vrchní část zdiva byla zachycena v hloubce 0,4 m a dosahovala úrovně 2 m pod okolní terén. Zachycená část zdiva byla 1,3–1,4 m široká. Z vrstvy pod základem byl získán

Obr. 22. Výřezy z plánů pevnosti Uherské Hradiště zachycující průběh a postupný zánik jednotlivých částí středověkého opevnění. Plány z let: A – 1658 (i.č. H 1422), B – 1676 (i.č. H 1424), C – 1702 (i.č. H 1420), D – 1716 (i.č. H 1428), E – 1742 (i.č. H 792), F – 1743 (i.č. H 1419), G – polovina 18. století (i.č. H 1421), H – stabilní katastr 1827.

glazovaný střep, který neumožňuje nižší datování než do 16. století (Procházka–Snášil 1983, 63; Snášil 1981).

Ul. Janáčkova 1981

Při budování kanalizační přípojky k domu č. 352 (obr. 21: 7) došlo uprostřed komunikace k porušení tělesa městské hradby. Hradba dále pokračuje k baště na nároží ulic Sloupského a Dlouhé. Bližší okolnosti nejsou známy (Procházka–Snášil 1983, 64).

Ul. Nádražní 1981

Při hloubení kanalizace jihozápadně od západního rohu domu čp. 23 (obr. 21: 8) byla porušena v roce 1981 hradební zeď. Hradba byla porušena v úseku cca 3 m. Šířka hradby byla 1,75 m, pokračovala S–J směrem a byla zděna na maltu z lomových pískovcových kamenů. Celkovou hloubku dochovaného zdiva ani bližší dataci se s ohledem na náleзовou situaci nepodařilo zjistit (Procházka 1981b, Procházka–Snášil 1983, 63–64).

Nám. Tyršovo 1982

V průběhu srpna až září 1982 probíhaly v prostoru Tyršova náměstí (obr. 21: 9) liniové výkopy související s přestavbou inženýrských sítí. Výkop pro plynovod porušil středověkou hradbu a obvodové zdivo staroměstské brány. Dokumentovány byly primárně úseky porušené fortifikace. Kopaná sonda přinesla materiál umožňující datovat výstavbu brány do první poloviny 14. století (Snášil–Procházka 1984, 64).

Ul. Velehradská (Obránců míru) 1983

V září roku 1983 probíhaly v prostoru mezi budovou františkánského kláštera a budovou bývalé synagogy (obr. 21: 10), dnešní Knihovny B. B. Buchlovana, liniové výkopy pro plynové potrubí. V jednom z úseků výkopu byla zachycena horní část maltou spojovaných pískovcových základů městské hradby z pozdně gotického až časně renesančního období (Snášil–Novotný 1985, 72).

Ul. Františkánská 1993

V souvislosti s výstavbou hotelu INPOST na nároží ulic Františkánská, Krátká a Velehradská, p. č. 193/1 (obr. 21: 11) proběhl plošný záchranný výzkum, který mimo jiné zachytil těleso městské hradby. Hradba probíhala plochou výzkumu přibližně v severojižním směru a rozdělovala ji tak na dvě části. Zachycená zeď dosahovala výšky až 5 m a dle posudku J. Dvořáka byla vystavěna z navětralých hnědavých vápničitých jemnozrnných glaukonitických pískovců. Hradba byla založena na černé hlinité vrstvě, kterou lze datovat rámcově do 14. století (Geisler 1994; 1997, 250).

Ul. Vodní 1995

V roce 1995 proběhla rozsáhlá rekonstrukce kaple sv. Alžběty na rohu ulice Vodní a Velehradské (obr. 21: 12). Při výkopových pracích došlo i k porušení středověké hradby, která dále navazovala na prostor staroměstské brány. V celé zjistitelné délce výkopu dosahovala šířky 1,2 m. Do hloubky 0,7–0,8 m od úrovně současného terénu byla značně poškozena, níže již však byla tvořena kompaktním zdivem z lomového kamene, spojovaného vápenou maltou s vysokým obsahem písku. Základovou spáru se vzhledem k hloubce výkopu nepodařilo zjistit. Výška hradby byla nejméně 3 m. Vzhledem k tomu, že nebyla zachycena základová spára tělesa hradby, nelze se přesněji k dataci jejího vzniku vyjádřit (Kohoutek 1995; Kohoutek, Merta 1997, 250).

Ul. Hradební 1996

V souvislosti s dostavbou budov IPB v roce 1996 byly jižně od zadního traktu budovy prováděny v ulici Hradební (obr. 21: 13) výkopy pro vybudování odpadních přípojek. Výkopy porušily ve vzdálenosti 4 m od hrany parcely hradební kamennou zeď o šířce 1,2 m. Zdivo bylo zachyceno v hloubce 1,9 m, přičemž se skládalo z na maltu kladeného lomového kamene. Hloubka zdiva ani bližší nálezové okolnosti nebyly s ohledem na charakter výkopu zjištěny (Pavelčík 1996).

Ul. U Reduty 2007

Od října 2006 do července 2007 probíhaly liniové výkopy související s výstavbou kanalizace na JZ straně náměstí T. G. Masaryka, v ulici U Reduty a dále na náměstí Komenského a v ulici Svatováclavská. V polovině ulice U Reduty byl objeven relikt kamenné konstrukce, jež byla interpretována jako vnitřní čelní zeď kamenné maltou spojované hradby. Síla čelní zdi se pohybovala mezi 0,8–1 m a ve formě destrukce pokračovala až do šíře 1,8 m. Svrchní část zdiva začínala v hloubce 0,8 m pod současným terénem v celkové výšce 2,2 m. Ve vzdálenosti 6 m od ní byla poté zachycena vnější část zdi v šířce 0,8 m. Prostor mezi nimi byl vyplněn kamennou destrukcí a nevýraznými kulturními vrstvami. Za vnější hranou zdi byly zachyceny četné dřevěné konstrukční prvky. Jeden z nich byl datován po roce 1255 (Menoušková 2007; 2009, 180–182; 2010, 157–158). Na základě komplexní revize pramenů se však domníváme, že zjištěné kamenné konstrukce souvisejí spíše s vnitřní zástavbou města a jedná se tak patrně o další pozůstatky gotických domů, které se v rámci intravilánu objevují už od závěru 13. a počátku 14. století (cf. Procházka–Snášil 1984; Procházka–Sulitková 1984; Beroušek–Kováčik 1998). Jižně od výše popsaných konstrukcí (obr. 21: 14) se pak podařilo odkrýt další kamennou strukturu, kterou již lze ztotožnit s pozůstatky hradebního tělesa.

Ul. Sojákova, Dlouhá 2008

V průběhu roku 2007 a 2008 probíhaly liniové výkopy pro kanalizační vedení v ulici Dlouhá a Sojákova. V prostoru křižovatky těchto ulic (obr. 21: 15) porušil výkop těleso kamenného opevnění. Vrchní část hradby byla zachycena v hloubce 0,6 m pod vozovkou a dosahovala do hloubky 2,25 m. Výkop protnul hradbu diagonálně v šíři 1,6 m. Východní část hradby byla porušena recentními výkopy pro kanalizaci. Ze zachycených kontextů se nepodařilo zjistit žádný datující materiál. Nedaleko odtud v ulici Sojákova byla pozorována další kamenná konstrukce, která, jak ukázal výzkum v roce 2015, s tělesem hradby zřejmě nesouvisí (cf. Menoušková 2010, 156).

V ulici Dlouhá se podařilo taktéž zachytit průběh vodního příkopu s palisádou tvořenou dubovými kůly. Pomocí dendrochronologie byly vyčleněny dva chronologické horizonty odpovídající druhé polovině 15. století a druhé polovině 17. století. Tentýž výkop pro kanalizaci odhalil na několika místech také vnější destrukci hradby. Destrukce se projevovala rozpadajícími se zvětralými kamennými bloky se zbytky malty, promísenými s hlínou a pískem. Vrchní část destrukce byla zachycena v hloubce 0,5–2,5 m pod současným terénem. Nečetný keramický materiál z destrukce lze datovat do 14.–15. století (Menoušková 2009a, 185; 2009b; 2010). Další část hradby byla zachycena v roce 2015 (obr. 19: 16) a její podrobný popis je součástí této práce.

Nám. Komenského 2009

Na začátku roku 2009 probíhala výměna kanalizace v prostoru náměstí Komenského. Liniový výkop probíhal rovnoběžně s jihovýchodní stěnou Reduty a v celé jeho délce se po-

dařilo zachytit destrukci kamenného zdiva hradby. Mocnost destrukce se vytrácela směrem k jihozápadu a pohybovala se mezi 0,2 m a 1,2 m. Na dvou místech, kde výkopy pro přípojky odbočovaly ke stěně Reduty (obr. 21: 17), se podařilo zachytit neporušené těleso hradby. Hradba byla zachycena v 5 m celé své šíře a hloubka dosahovala minimálně hloubky výkopu, tj. 2,3 m. Při výzkumu nebyl získán chronologicky datovatelný materiál (Menoušková 2009c; 2010, 157).

Ul. Nádražní 2009

V souvislosti s opravou stoky v roce 2008 probíhal liniový výkop v celé délce ulice Nádražní (obr. 21: 18). Přibližně v polovině délky ulice protnul výkop středověkou a v novověku opravovanou hradbu. Původně bylo těleso hradby vystavěno z pískovcových bloků spojovaných maltou. V horní části byla hradba opravena a dozděna cihlami. Mocnost zdiva byla zachycena v šířce 1,85 m a výšce 1,45 m. Svrchní část začínala v hloubce 0,6 m pod povrchem vozovky a výkop protínal zdivo diagonálně. Ze zachycené situace nebyl získán žádný datační materiál (Menoušková 2008; 2010, 157).

Ul. Jana Blahoslava 2011

Na podzim roku 2011 probíhaly v souvislosti s rekonstrukcí kanalizační stoky v ulicích Milíčova a Jana Blahoslava výkopové práce, které porušily pozůstatky hradebního tělesa. Na nároží křížení těchto ulic (obr. 21: 19) bylo v hloubce jednoho metru zachyceno kamenné, maltou spojované zdivo, celková šířka porušeného zdiva byla 4,5 metru a výška 1 m. Šířku samotné hradební stěny nebylo možné z narušené situace zjistit. Zdivo pak bylo zachyceno pouze na východním profilu výkopu (Chrástek 2012, 174). Při dokumentaci nálezové situace se nepodařilo získat žádný datovatelný materiál.

3.2 Písemné prameny

Písemných pramenů vztahujících se k městskému opevnění z období 13.–15. století je poměrně málo, jedná se o čtyři listiny Jana Lucemburského, dvě markraběte Karla (Karel IV.), jednu krále Zikmunda Lucemburského a jednu krále Ladislava. Jejich rozbor byl proveden již v minulosti (Fišer 1921; Procházka–Sulitková 1984; Mitáček–Procházka 2007), a tak ani jejich současné prozkoumání nepřineslo nové poznatky. Cílem předkládaných řádků je tak především shrnout naše dosavadní znalosti. Většina z uvedených listin obsahuje zmínky o městském opevnění a úlevy, které jsou jimi městu poskytovány, jsou určeny k jeho výstavbě, popř. opravě. Konkrétní údaje o samotném charakteru městského opevnění v nich s výjimkou dvou scházejí.

První zmínka o městském opevnění pochází z roku 1315. Listinou z 31. července 1315 král Jan Lucemburský osvobodil město od placení všeobecné berně a mýta na šest let, aby se mohlo lépe opevnit. Další listina Jana Lucemburského obsahující úlevy nese datum 19. září 1323, tentokrát bylo město osvobozeno od daní a platů na dva roky, uváděno je *pláňkové opevnění*. Finanční příspěvek ve výši čtyř kop pražských grošů, které město odvádělo královské komoře ze soudních pokut, věnoval Jan Lucemburský městu na stavbu městského opevnění 18. dubna 1327. Znovu pak osvobodil město od všech platů 7. září 1331, aby se mohlo lépe opevnit, neboť je vystaveno častým útokům nepřátel „jako terč šípům“ (*...et quasi signum positum ad sagittam...*). V Janových listinách tedy není žádná podrobnější zmínka o tom, jakým způsobem a v které části města měly být hradby stavěny.

Jedinou konkrétnější informací o způsobu výstavby hradeb lze najít v listině moravského markraběte Karla z 23. dubna 1342, kterou bylo město osvobozeno na pět let od berní, povinností, robot a dávek povinných komoře. V listině je uvedeno: „...aby řečení měšťané kdykoliv během zmíněných let 3 provazy, z nichž každý obsahuje 52 loktů na délku, zdi z kamene a vápna (vápenné malty) kolem řečeného města proti řece Moravě vystavěli a nechali stavět a spravovat“. Z tohoto popisu lze usuzovat, že hradby měly být tehdy stavěny pravděpodobně v severovýchodní části města, nejspíše v blízkosti staroměstské brány...

Listinou z 29. prosince 1343 daroval markrabě Karel městu na stavbu a opravu městského opevnění plat, který mají královské komoře odvádět usazení židé. Poslední listinou z doby lucemburské, která obsahuje konkrétní zmínku o městských hradbách, respektive jejich opravě, je listina Zikmunda Lucemburského z 1. srpna 1429. Římský a český král povoluje městu sklad soli a určuje clo z jejího prodeje a koupě, jež má být použito na opravu hradeb a mostů.

S výstavbou hradeb zřejmě také souvisí listina z 24. června 1355, v níž došlo k narovnání sporu s klášteřem velehradským o lom kamene, který si město otevřelo v polích velehradských. Z rozkazu markraběte Jana muselo město koupit od kláštera jeden lán pozemků v Mařaticích. Kámen město zřejmě těžilo na stavbu opevnění. Bohumil Fišer uvádí ještě dar krále Zikmunda z roku 1421, podle něhož mohlo město svobodně těžit dřevo v lesích kolem Buchlova na opravu domů, mostů a pálení vápna, čímž usnadnil městu obranu a udržování opevnění (viz kap. 2.4.5; Fišer 1921, 76).

Na závěr lze zmínit ještě dva dokumenty, v nichž můžeme najít kusé údaje o městském opevnění. Ladislav, král český, daroval 13. září 1454 Hradišti plat, odváděný místními židy, na opravy a udržování hradeb a věží městských. Jedná se zároveň o první zmínku o hradebních věžích. V rejstříku mostného z roku 1362 jsou uvedeny dvě městské brány jako místo jeho výběru.

4. ZÁVĚR

Archeologický výzkum v ulici Dlouhá přinesl nové poznatky o charakteru středověké fortifikace v SZ části Uherského Hradiště. Zajímavé jsou pak zejména nálezné situace spojené s fungováním odpadního řadu, jehož byla hradba ve středověku i novověku součástí. Kromě běžných nálezů keramiky, osteologického materiálu apod. se podařilo získat i několik unikátních nálezů, jako např. zlatý řetízek či stříbrný poutní odznak zdobený vegetabilním motivem. Nově získané poznatky jsou zasazeny do kontextu historického a současného archeologického modelu, prezentujícího pohled na vznik a vývoj hradištského opevnění.

Důležitým přínosem k otázce výstavby a vývoje hradebního tělesa je datace nově zkoumaného zdiva do 14. století. Obdobně datovaný pak může být také vznik vydřeveného koryta odpadní stoky, která odváděla ven z města odpadní vodu prostřednictvím proluk v hradbě. Někdy v průběhu 16. století pak byla do hradby vezděna nová kanalizační výpust, se kterou patrně souvisí i pod ní se nacházející dřevěná konstrukce. Ze zdokumentovaných stratigrafických situací při výzkumu v ulici Dlouhá v roce 2015 je zřejmé, že od počátku výstavby hradby do období 16. století došlo k výraznému navýšení terénu v této části města a v raném novověku možná i ke změně hydrologické situace ovlivňující úroveň spodní vody. Tato změna pak mohla přímo souviset s vybudováním nového kanalizačního systému, který se projevil výstavbou druhé odpadní výpustě v těle hradby, umístěné v identickém místě jako předcházející, ale o 80 cm výše.

Na základě prostudování doposud zjištěných archeologických situací a písemných pramenů dotýkajících se kamenného opevnění lze stanovit dvě základní hypotézy (modely) vývoje uherskohradištských hradeb.

Model A

Model A vycházející z některých archeologických situací a teorie Zdeňka Gardavského (1978) předpokládá výstavbu hradebního tělesa královského města Uherské Hradiště ve dvou fázích. První fáze pak měla vzniknout v průběhu 14. století. Prozatím nejstarší doloženou částí hradby je staroměstská brána datovaná do první poloviny 14. století. Jihovýchodním směrem potom hradba pokračovala podél Velehradské ulice, jižně od budovy bývalé synagogy, kde protínala ulici Krátkou a následně procházela souběžně s ulicí Hradební až na Komenského náměstí, odkud pokračovala západním směrem pod budovou Reduty až do Jezuitské zahrady, kde se stáčela k severozápadu, protínala ulici Nádražní, Na Splávku, pokračovala ulicí Leoše Janáčka a následně navázala na ulici Dlouhá, kterou pokračovala zhruba do jejích dvou třetin, kde se láme severovýchodním směrem zpět ke staroměstské bráně (obr. 21).

Ve druhé fázi, někdy v průběhu 16. století, měla být hradba rozšířena o severozápadní cíp, kdy byla navázána na stávající těleso v ulici Dlouhá, odkud pokračovala napříč křižovatkou do ulice Jana Blahoslava, kde se na nároží s ulicí Milíčova stáčela k jihovýchodu a opět navazovala u staroměstské brány. Datace tohoto úseku opevnění do poloviny 16. století se pak opírá o zjištěné archeologické situace z ulice Otakarova (viz kapitola 3.1, Ul. Otakarova 1979), na základě kterých je v těchto místech uvažováno o starším neopevněném předměstí. Do druhé fáze výstavby kamenného opevnění lze taktéž zahrnout vybudování jihozápadního cípu, kde se hradba navázala v prostoru Komenského náměstí a procházela rovnoběžně s jihovýchodní stěnou Reduty do prostoru Jezuitské zahrady, odkud se stáčela severozápadním směrem a procházela jihozápadním okrajem ulice Nádražní. Následně se její průběh tentokrát obloukovitě stácel k severovýchodu a v prostoru mezi ulicemi Nádražní a Na Splávku se napojovala na původní hradební těleso. Vybudování této části opevnění v průběhu 16. století je předpokládáno na základě výsledků archeologického výzkumu na Komenského náměstí (viz kapitola 3.1).

Model B

Model B se snaží na základě kritického posouzení archeologických pramenů a s podporou písemných zmínek prosazovat teorii o jednofázovém vzniku středověké kamenné hradby v celém jejím známém rozsahu v průběhu 14. století. Na základě písemných pramenů lze předpokládat počátek intenzivní výstavby kamenného hradištského opevnění okolo roku 1315. K dokončení hradeb pak došlo patrně v průběhu druhé poloviny 14. století (snad již před rokem 1383).⁴ Žádný z mladších písemných pramenů již přímo neuvádí další budování hradeb, ale pouze jejich opravy či udržování.

Jak bylo již výše nastíněno, prozatím zůstávají diskutabilní některé nálezy kamenných konstrukcí spojovaných s vícefázovým vývojem hradeb, které by mohly po kritickém zhodnocení interpretace představovat spíše pozůstatky původní středověké parcelace. Patří mezi ně zejména situace zdokumentovaná v prostoru ulice U Reduty, Sojákova a Jana Lucemburského (cf. Menoušková 2010).

Dvoufázový vývoj opevnění se na základě známých archeologických situací doposud jevil jako pravděpodobný, je ovšem otázkou proč, vyjma ulice Nádražní (což je ovšem také diskutabilní, neboť zde nebyl nalezen datační materiál), nebylo zachyceno těleso hradby oddělující nově ohrazený prostor od původního a ani na ikonografických pramenech nejsou patrné pozůstatky starší fáze opevnění (obr. 5, 22). O případném rozšiřování hradeb nenacházíme ani písemné zmínky. Zbývající dva výzkumy, datující určité úseky hradby do 16. století, pak mohou ukazovat nejen na vznik hradby až v tomto období, ale také na její opravu či znovuvysazení v této době. Kromě důsledků válečných konfliktů, které jsou mnohdy poměrně neprokazatelně spojovány s poškozením fortifikace, je nutno vzít v potaz také silný vliv periodicky se opakujících povodní.

O povodních v 16. století či starších obdobích nemáme žádný konkrétní pramen (vyjma některých stratigrafických situací), lze však usuzovat, že byly stejně četné a silné, jako v následujících staletích, které už doboví kronikáři zaznamenali a někdy i podrobně popsali. Jako příklad můžeme uvést několik zmínek z historických kronik. Jan František Corvinus popisuje v *Annales Hradistienses*: „*Leta 1609 v neděli po Nanebevzetí P. Marie v noci na pondělí hromobití veliké bylo v Hradišti s přívalem prve neslýchané*“ (Fišer 1920, 95); „*Leta 1713 tento rok byl velmi mokry, častý deště, krupobití zde onde velké škody učinily...; Velká voda. Léta 1715, 25. Máje začalo pršet a pršelo pořád skoro dnem a nocí, při tom vítr velký byl a studen až do pátého dne, odkudž se vody velice rozmohly tak, že i do brány mezi šanci se tlačila voda, mosty, hatě, lávky pobrala a stála tak mnoho dní, až dne 6. Junii začaly zase mosty a lávky spravovati, avšak ještě na lodi do města sme museli*“ (Fišer 1920, 104). Jiří Rudof Přenský píše: „*Roku 1652 dne 7. Julii počalo pršet a pršelo pořád ve dne v noci až do 21. Julii, potom velká povodeň přešla. Dne 22. 7. počnouc od Brodu Uherského až k Hradišti, co při nížinách obilí seté měli, všecko pobrala a na trávník městský přinesla. Ven z města za 4 neděle vycházeti ani vyjížděti se nemohlo, kromě na lodi v městě Hradišti se jezdit muselo, nebo voda v Prostřední ulici a netoliko v Prostřední ulici, ale i po obou ryncích do pasů byla. Sklepy pak hned od spodku až do vrchu plné byly, takže i v kostele stolice po vodě plovaly. Na ryncích pak do nevodů ryby se lapaly*“ (Fišer 1920, 54). Z šedesátých let 17. století pak pochází zmínka Matyáše Maxmiliána Nisla: „*Roku 165[6?] byla tu velká povodeň a zátopa taková, že voda městskými branami velmi prudce se vevalila, domy zaplavila, město po všech ulicích zatopila. Obyvatelé po člunech do kostela se plavili a tam na zřízeném lešení se mše účastnili. Mnozí z níže položených těchto lázní odejít museli, byty vodami přeplněné byly, v městě ryby přehojně se lovily, které z okolních rybníků povodní zničených sem se dostaly. Zátopa trvala celý týden*“ (Fišer 1920, 61).

S důsledky těchto živelných událostí může být dána do souvislosti i zmínka v textu, jehož autorem je významný italský architekt Giovanni Pieroni (1586–1654). Ten o hradbách píše: „*Toto město Hradiště, obklopené vodami řeky Moravy, do níž jiná řeka Olšava vtéká, opevněné hradbami nepravidelného tvaru podle ostrova, který tvoří zmíněné vody, které po více měsíců zaplavují a zatopují veškerou okolní planinu až po městské hradby, do nemalé výše. Řečené hradby [...] jsou prastaré [...] jak hradby, tak věže jsou málo pevné, s velkými puklinami, nakloněné, obnažené a proděravělé u země [...] nachylující se téměř celé k snadnému zhroucení.*

Restaurování hradeb sestává znovupostavení méně než 200 sáhů krychlových zdíva, vyspravit je téměř po celém obvodu u země, opatřit je četnými opěrnými pilíři v místech, kde se naklání a hrozí zhroucením.“⁵

Jak můžeme tedy vidět, časté povodně se zásadně podepisovaly na stavu městských hradeb, což mohlo mít v některých případech za následek i jejich celkovou obnovu na poškozených úsecích.

Odpověď na otázku, který z nastíněných modelů je správný, přinesou snad až budoucí záchranné archeologické výzkumy či nedestruktivní průzkumy v intravilánu Uherského Hradiště. Uvedené modely vývoje hradištského opevnění je nutno brát pouze jako vstupní hypotézy do poměrně komplikované problematiky, které vycházejí z výsledků doposud realizovaných archeologických výzkumů a komplexní kritiky dostupných pramenů.

Poznámky:

- 1 Za poskytnutou informaci o prozatím nepublikované nálezové situaci děkujeme Mgr. Aleši Hochovi z Muzea Vysociny Jihlava.
- 2 Determinovat se podařilo např. bezočku šídlovitou (*Cecilioides acicula*), hojně se vyskytující právě v náplavových sedimentech či údolníček šikmý (*Vallonia excentrica*), který představuje poměrně hojně se vyskytující druh vyhledávací především otevřená a vlhčí prostranství (Horsák-Juříčková-Picka 2013, 75, 94).
- 3 Např. masivní dubové kůly pocházejí z liniového výkopu pro kanalizaci na křižovatce ulic Dlouhá a Jana Lucemburského (Menoušková 2009, 151, 154).
- 4 K tomuto letopočtu existuje zmínka, ve které stojí, že nová opevnění se poprvé osvědčila roku 1383 při útoku Štěpána Konthia (Fišer 1921, 76). Pro stavbu hradeb ještě v druhé polovině 14. století svědčí i otevření lomu na kámen v Mařaticích roku 1355 (Rašticová-Čoupek 2007, 103).
- 5 Zdroj: Moravský zemský archiv Brno, Bočkova sbírka, č. 8091.

Prameny:

- G a r d a v s k ý, Zdeněk, 1978. *Uherské Hradiště – centrum – průzkumy a rozbor – předpokládaný vývoj území a opevnění historického jádra*. Státní útvar pro rekonstrukci památkových měst a objektů, Praha.
- G e i s l e r, Martin, 1994. *Uherské Hradiště, hotel INPOST - ul. Františkánská 1993*, NZ 579/98, archiv archeologického oddělení Slovákckého muzea.
- K o h o u t e k, Jiří, 1995. *Uherské Hradiště, Vodní ulice (Sv. Alžběta) 1995*, NZ 583/98, archiv archeologického oddělení Slovákckého muzea.
- M e n o u š k o v á, Dana, 2007. *Uherské Hradiště (Promont/SVAK) – nám. T. G. Masaryka, ul. U Reduty, Komenského nám., Svatováclavská ul.*, NZ 767/06 – 2. část, archiv archeologického oddělení Slovákckého muzea.
- M e n o u š k o v á, Dana, 2008. *Uherské Hradiště (Promont/SVAK) – Nádražní ul.*, NZ 775/08, archiv archeologického oddělení Slovákckého muzea.
- M e n o u š k o v á, Dana, 2009b. *Uherské Hradiště – ul. Dlouhá, ul. Sojákova – kanalizace SVAK/PROMONT*, NZ 779/09, archiv archeologického oddělení Slovákckého muzea.
- M e n o u š k o v á, Dana, 2009c. *Uherské Hradiště (Promont/SVAK) – Komenského nám. 2009*, NZ 781/09, archiv archeologického oddělení Slovákckého muzea.
- P a v e l č í k, Jiří, 1996. *Uherské Hradiště 1996 – Hradební ul. dostavba IPB*, NZ 428/96, archiv archeologického oddělení Slovákckého muzea.
- P e š k a, Marek, 2001. *Brno, Blok 18 (náměstí Svobody)*. Nálezová zpráva č. 11/01 uložena v archivu společnosti Archaia Brno, o.p.s.
- P r o c h á z k a, Rudolf, 1981a. *Uherské Hradiště 1979 – Obránců míru, středověká hradba, nyní Velehradská*, NZ 393/95, archiv archeologického oddělení Slovákckého muzea.
- P r o c h á z k a, Rudolf, 1981b. *Uherské Hradiště 1981 – Nádražní ul. č.p. 23*, NZ 391/95, archiv archeologického oddělení Slovákckého muzea.
- P r o c h á z k a, Rudolf, 1981c. *Uherské Hradiště 1981 – Jablonského ulice*, NZ 211/95, archiv archeologického oddělení Slovákckého muzea.
- S n á š i l, Robert, 1980. *Uherské Hradiště 1980 – Hradební ulice*, NZ 51/95, archiv archeologického oddělení Slovákckého muzea.

Šn a š i l, Robert, 1981. *Uherské Hradiště 1981 – vodovodní výkopy*, NZ 218/95, archiv archeologického oddělení Slovákckého muzea.

V a š k o v ý c h, Miroslav, 2014. *Uherské Hradiště, ul. Hradební výstavba polyfunkčního domu*. Investorská zpráva, archiv archeologického oddělení Slovákckého muzea.

Literatura:

B e r o u š e k, Jindřich a K o v á č i k, Peter, 1998. Příspěvek k historické topografii Uherského Hradiště. In: *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity, řada archeologická* 47, č. M 3, 63–76.

B ě h o u n k o v á, Lenka, 2015. *Keramická produkce ze středověkého sídliště Telč – Staroměstský rybník se zaměřením na technologii výroby nádob*. Rukopis magisterské diplomové práce uložený na Ústavu archeologie a muzeologie, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity.

B u č e k, Antonín, G r u l i c h, Vít a L a c i n a, Jan, 1992. Květena. In: Nekuda, Vladimír, ed. *Uhersko-hradištsko*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 45–55. *Vlastivěda moravská*; sv. 63.

D r a g o u n, Zdeněk, 1995. Poutní odznak z Kolína nad Rýnem z výzkumu v Rybné ulici na Starém Městě pražském. *Archeologia historica* 20, 491–495.

D u p o n t - D e l a l e u f, Armance, 2011. *Styles techniques des céramiques de la protohistoire en Asie centrale: méthodologie et études de cas*. Thèse de doctorat, Université Paris Ouest-La Défense (inédit).

D u r d í k, Tomáš, 1983. *Středověké zbraně*. Chrudim: Okr. muzeum. 62 s. Sbírky Okr. muzea v Chrudimi. Historická řada 2/II.

D u r d í k, Tomáš, 1989. Železné předměty z hradu Rabí. *Castellologica bohemica* 1, 279–294.

F i š e r, Bohumil, 1920. *Paměti hradištské*. Valašské Meziříčí: s.n. 157 s.

F i š e r, Bohumil, 1921. *Uherské Hradiště. I, Topografie*. Uherské Hradiště: Karel Novotný, 75–76.

F r o l í k o v á - K a l i s z o v á, Drahomíra, 2004. Zvířecí kosti z 8.–10. století v Uherském Hradišti a jejich zpracování. Předběžná zpráva. In: Fusek, Gabriel, ed. *Zborník na počest Dariny Bialekovej*. Nitra: Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied, 75–80.

G e i s l e r, Martin, 1997. Uherské Hradiště (okr. Uherské Hradiště), Velehradská ul., p.č. 206, 128, 193. *Přehled výzkumů 1993–1994*, 250.

H o l u b, Petr, K o l a ř í k, Václav, M e r t a, David, P e š k a, Marek, P o l á n k a, Petr, S e d l á č k o v á, Lenka, Z a p l e t a l o v á, Dana a Z ů b e k, Antonín, 2008. Brno – Rašínova ulice, náměstí Svobody, Zámečnická ulice, parc. č. 528, 537, 549/1 (akce A093/2005). *Přehled výzkumů* 49, 371–378.

C h r á s t e k, Tomáš, 2012. Uherské Hradiště (okr. Uherské Hradiště), Ulice J. Blahoslava. *Přehled výzkumů* 53-2, 174.

K l á p š t ě, Jan, 1998. Die Anfänge der jüngereren mittelalterlichen Keramik in Böhmen als kulturhistorisches Problem. *Archeologické rozhledy* 50, č. 1, 138–158.

K l á p š t ě, Jan, ed. 2002. Archeologie středověkého domu v Mostě (čp. 226). *Mediaevalia archeologica* 4, Praha – Most.

K o h o u t e k, Jiří a M e r t a, David, 1997. Uherské Hradiště (okr. Uherské Hradiště), Vodní ulice, kaple sv. Alžběty. *Přehled výzkumů 1995–1996*, 467.

K o u ř i l, Pavel a W i h o d a, Martin, 2003. Etnické trojmezí? Výpověď písemných a hmotných pramenů k etnické struktuře moravsko-slezského pomezí v epoše vrcholného středověku. *Archaeologia historica* 28, 69–111.

K r a j í c, Rudolf, 2003. *Sezimovo Ústí – archeologie středověkého poddanského města 3., Kovárna v Sezimově Ústí a analýza výrobků ze železa. Díl I*. Praha: Archeologický ústav AV ČR. 316 s.

M i t á č e k, Jiří a P r o c h á z k a, Rudolf, 2007. Město královské. In: Čoupek, Jiří et al. *Uherské Hradiště: královské město na řece Moravě*. Uherské Hradiště: Město Uherské Hradiště, 61–78.

M e n o u š k o v á, Dana, 2005. Archäologische Fundstätten und Funde im nördlichen Teil des Untermarchtals III (Katastralgebiete Uherské Hradiště, Sady). In: Poláček, Lumír, ed. *Studien zum Burgwall von Mikulčice. Band 6*. Brno: Archäologisches Institut der Akademie der Wissenschaften der Tschechischen Republik, 459–538.

M e n o u š k o v á, Dana, 2009a. Archeologické výzkumy v Uherském Hradišti a Uherském Ostrohu v letech 2005–2008. *Slovácko* 50, 2008, 175–193.

- M e n o u š k o v á, Dana, 2010. Nové poznatky k průběhu středověkého a raně novověkého opevnění Uherského Hradiště. *Slovácko* 51, 2009, 151–165.
- N e k u d a, Vladimír a R e i c h e r t o v á, Květa, 1968. *Středověká keramika v Čechách a na Moravě*. Brno: Moravské muzeum. 462 s.
- N e u s t u p n ý, Evžen, 2007. *Metoda archeologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 206 s.
- O p r a v i l, Emanuel, 1983. Údolní niva v době hradištní (ČSSR – povodí Moravy a Poodří). *Studie Archeologického ústavu ČSAV v Brně* 11, 2, 1–77.
- O p r a v i l, Emanuel, 1984. Výsledky určení středověkých rostlinných zbytků z Uherského Hradiště za léta 1979–1980. *Přehled výzkumů* 27, 65–68.
- P a j e r, Jiří, 1983. *Počátky novověké keramiky ve Strážnici*. Strážnice: Ústav lidového umění. 240 s.
- P e t r á ň, Josef a kol. 1985. *Dějiny hmotné kultury. [Díl] 1, [sv.] 2, Kultura každodenního života od 13. do 15. století*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 489–997. Učebnice pro vysoké školy.
- P l a č e k, Miroslav a kol. 2015. *Veselí nad Moravou: středověký hrad v říční nivě*. Brno: Archaia Brno o.p.s. 382 s.
- P r i h o d a, Rudolf, 1932. Zur Typologie und Chronologie mittelalterlicher Pfeilspitzen und Armbrustbolzeneisen. *Sudeta* VIII, 43–67.
- P r o c h á z k a, Rudolf a D o l e ž e l, Jiří, 2001. Současný stav poznání počátků jihomoravských měst. *Přehled výzkumů* 42, 25–74.
- P r o c h á z k a, Rudolf a P e š k a, Marek, 2007. Základní rysy vývoje brněnské keramiky ve 12.–13./14. století. *Přehled výzkumů* 48, 143–270.
- P r o c h á z k a, Rudolf a S n á š i l, Robert, 1983. Archeologické výzkumy v Uherském Hradišti v roce 1981. *Přehled výzkumů* 1981, 62–64.
- P r o c h á z k a, Rudolf a S n á š i l, Robert, 1984. Hlavní rysy lokační zástavby Uherského Hradiště ve druhé polovině 13. století. In: Richter, Miroslav, ed. *Urbes medii aevi: investigationes archaeologicae: XV. celostátní konference archeologů středověku: Praha, 17. – 21. X. 1983*. Praha: Archeologický ústav ČSAV, 45–52.
- P r o c h á z k a, Rudolf a S u l i t k o v á, Ludmila, 1984. *Uherské Hradiště ve 13. – 15. století: sociálně ekonomická struktura, topografie*. Uherské Hradiště: Slováké muzeum. 82 s.
- R y e, Owen S., 1981. *Pottery technology. Principles and reconstruction: (Manuals on archeology)*. Washington.
- S n á š i l, Robert a N o v o t n ý, Jiří, 1985. Výzkumy v Uherském Hradišti v roce 1983. *Přehled výzkumů* 28, 71–74.
- S n á š i l, Robert a P r o c h á z k a, Rudolf, 1979. Archeologické výzkumy v Uherském Hradišti v roce 1979. *Přehled výzkumů* 24, 53–54.
- S n á š i l, Robert a P r o c h á z k a, Rudolf, 1984. Výzkumy v Uherském Hradišti v roce 1982. *Přehled výzkumů* 27, 63–65.
- S t a r á, Dagmar, 1988. K českým středověkým poutním odznakům. *Časopis Národního muzea v Praze – řada historická* 157, č. 3–4, 140–148.
- S ů v o v á, Zdeňka, 2015. Zvířecí kosti a další zooarcheologický materiál. In: Plaček, Miroslav a kol. 2015. *Veselí nad Moravou: středověký hrad v říční nivě*. Brno: Archaia Brno o.p.s., 151–168.
- Š a u r o v á, Dagmar, 1978. Hřeby z výzkumů zaniklých Konůvek. *Archeologické rozhledy* 30, 560–566.
- V e l í m s k ý, Tomáš, 1998. K nálezům středověkých poutních odznaků v českých zemích. *Archeologia historica* 23, 435–455.

Mgr. Jaroslav B a r t í k (n. 1990), archeolog Slovákého muzea v Uherském Hradišti. Ve svém odborném zájmu se věnuje problematice zdrojů a distribuce kamenných surovin v době kamenné, lengyelské kultuře a záchranné archeologii na Uherskohradištsku. Je doktorandem na Ústavu archeologie a muzeologie na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity.

Mgr. Tomáš C h r á s t e k (n. 1987), vedoucí oddělení archeologie a historie Slovákého muzea v Uherském Hradišti. Ve svém odborném zájmu se věnuje aplikaci geografických informačních systémů v archeologii a problematice raně středověkého osídlení v oblasti středního Pomoraví.

Mgr. Lenka Běhounková (n. 1989), archeoložka v Muzeu Kroměřížska. Po odborné stráce se zaměřuje na období vrcholného středověku, zejména na problematiku keramické produkce a technologii její výroby. Je doktorandkou na Ústavu archeologie a muzeologie na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity.

PhDr. Blanka Rašticová (n. 1952), historička Slovákého muzea v Uherském Hradišti. Profesně se zabývá především dějinami města Uherské Hradiště.

Mgr. et Mgr. Hana Nohlová (n. 1984), doktorandka na Ústavu archeologie a muzeologie na Filozofické fakultě a Ústavu geologických věd na Přírodovědecké fakultě Masarykovy univerzity. Ve svém odborném zájmu se zabývá problematikou zooarcheologie.

Mgr. Jiří Novotný (n. 1963,) archeolog Slovákého muzea v Uherském Hradišti. Více jak dvě desetiletí působil jako kastelán na hradě Buchlov. Ve svém odborném zájmu se soustřeďuje na období vrcholného středověku a záchrannou archeologii na Uherskohradištsku.

Doc. Ing. Hanuš Vavřík, Ph.D. (n. 1973), akademický pracovník na Lesnické a dřevařské fakultě Mendelovy univerzity v Brně. Specializuje se na anatomickou stavbu dřeva, vlastnosti dřeva a monitoring tvorby dřeva na buněčné úrovni. Provádí odborné expertizy především pro archeology, historiky a restaurátory, které jsou zaměřeny na anatomickou identifikaci domácích a tropických druhů dřev, posouzení kvality a struktury dřeva ve vztahu k technologickým problémům, které vznikají při jeho zpracování a využití.

Medieval Fortification of Uherské Hradiště from the Archaeological research in Dlouhá Street point of view

A b s t r a c t

Uherské Hradiště, as an important and strategically situated city used to have a stone fortification which was developed through centuries, strived and finally disappeared as a result of construction of a new baroque fortification, of a larger house-building and new partition. In modern times, including present-day activities its remnants were damaged by numerous activities, e.g. underground services and basement of new houses, many of which were a subject to an archaeological research. On the recent cases is uncovering of circa 12m long inner medieval fortification wall in Dlouhá Street as a result of an archaeological research before construction of a new apartment house with shops. Before the construction two test pits were made aimed at uncovering possible line of medieval fortification on the above mentioned plot. It was reasonable to expect the line to be found here on the basis of the old iconographical materials and maps. The idea was supported by previous archaeological activities in Dlouhá Street and its close surroundings during which a destruction of the inner part of fortification was discovered as a result of revitalisation of a sewer.

The most important discovery was an archaeological situation from the test pit 1 with the remnants of stone fortification the origins of which, according to written sources, date back to 14th century. Besides the fortification itself a unique finding of a wooden construction at the base of fortification was made. On the basis of laboratory tests it can be provisionally interpreted as a timber support of a gutter outlet for waste water.

From the chronological point of view we can date the oldest layers of settlement along the fortification back to 2nd half of 13th century. Late medieval layers were damaged by modern-times activities from renaissance and baroque periods. Besides others, a modern-times sewer outlet was discovered consisting of two lime stone gutters and built in into the original fortification by burnt bricks. As for other structures a documented profile of a lime pit and some basements of modern-times constructions some of which were provided with cellars, are worth mentioning. The youngest findings are those of a pavement made of cobblestones circa 50 cm under the current surface from the

half of 20th century. Due to the documentation of this situation we can get the idea of numerous banks creating a current horizon.

Among the number of archaeological medieval findings a unique well preserved golden necklace and a small silver badge with vegetable motif are worth mentioning. These artefact are completed by a wide plaque of kitchen and table ceramic, numerous chips of animal bones and shards of glass containers as well as metallic objects. Due to permanently wet surroundings in waterlogged underlying clays some little wooden objects were preserved and, surprisingly enough, also a large variety of seeds and parts of stones and shells.

In the second test pit (3×2.5 m) the remnants of original medieval parcelling were found. Basements of two development phases of stone constructions joined by clay or lime mortar were uncovered. These can be dated to high medieval times as well mainly due to supporting ceramic materials. Thus the archaeological situations from the second test pit are another important lead in solution the question of development of the original medieval parcelling in Uherské Hradiště.

Dating of the walls back to the 14th century is also an important contribution to handling the problem of the development and construction of the body of fortification walls. Even though the basement of the rampart was built on a clay subsoil, the layers at the foot of the basement originated as a result of functioning of gutter outlets. Thus the material in the context of 121, 122, and 123 had to be deposited already at the time when the body of the fortification had already been built.

The construction of the body of rampart may be supposed as to be carried out in two phases, which is supported by archaeological research in Dlouhá Street, by older researches and by the theory by Z. Gardavský. The first phase was carried out in 14th century, the oldest documented part of the fortification is the old town gate dated back to the first half of 14th century. In the second phase, during 16th century, the construction was widened in its north-wet and south-west parts. The two phase appears to be very probable, based on the known situations. Nevertheless, the question remains why, with the exception of Nádražní Street, the body of fortification separating the newly enclosed area from the original one was not uncovered and why there are no traces of the older phase in iconographical materials. However we can not exclude the possibility of only one-phase construction of the walls, that the younger rampart segments could be repairs after floods or wars.

Die mittelalterliche Stadtbefestigung von Uherské Hradiště im Licht archäologischer Grabungen in der Dlouhá-Straße

Zusammenfassung

Uherské Hradiště verfügte als eine der wichtigen und zugleich strategisch gelegenen königlichen Städte über Stadtmauern, die lange Jahrhunderte entstanden, sich entwickelten und schließlich in der Neuzeit verschwanden aufgrund des Baus einer neuen barocken Festungsanlage, der sich ausweitenden städtischen Bebauung sowie aufgrund von Parzellierungsänderungen. In moderner Zeit, das heutige Geschehen nicht ausgenommen, wurden die Relikte der mittelalterlichen Stadtmauern durch zahlreiche Eingriffe weiter dezimiert, insbesondere durch das Ausheben von Gräben für Leitungsnetze und von Fundamenten neuer Gebäude, von denen viele archäologisch untersucht wurden. Ein solcher Fall ist unlängst das Aufdecken eines ca. 12 m langen Innenteils der mittelalterlichen Stadtmauer in der Dlouhá-Straße, wo im Juni 2015 eine Rettungsgrabung in Zusammenhang mit dem geplanten Neubau eines Mehrwohnhauses mit Geschäften vorgenommen wurde. Vor Beginn der Bauarbeiten wurden auf der zur Bebauung bestimmten Fläche zwei Erkundungs sonden ausgeführt, deren Ziel es war, den möglichen Verlauf der mittelalterlichen Befestigungen auf dieser Parzelle zu überprüfen. Aufgrund alter Ikonografie und Karten war ihr Verlauf an dieser Stelle zu erwarten. Davon zeugten auch die vorhergehenden archäologischen Untersuchungen in der Dlouhá-Straße und in der nahen Umgebung, bei denen im Rahmen der Revitalisierung der Kanalisation Situationen entdeckt wurden, die man als Destruktionen der äußeren Stadtmauer interpretierte.

Als bedeutendste Entdeckung kann die archäologische Situation aus Sonde 1 angesehen werden, in der es gelang, das Relikt des Stadtmauerkörpers zu entdecken, deren Anfänge den schriftlichen Quellen zufolge bis ins 14. Jahrhundert reichen. Außer den Stadtmauern selbst wurde auch eine

eindrucksvolle Holzkonstruktion vorgefunden, die sich im Abschnitt entlang des Mauerfußes befand. Nach dem bisherigen Stands der Laboruntersuchungen können wir sie vorläufig als Zimmerung des Betts eines Kanalisationsauslaufs oder Entwässerungsgrabens interpretieren. Mit dieser Konstruktion hängen auch zwei etwa einen halben Meter lange Lücken in der Stadtmauer zusammen, die offenbar zum Abfluss der Abwässer aus der Stadt dienten.

Hinsichtlich der chronologischen Einordnung der festgestellten archäologischen Situationen können wir die ältesten Besiedlungshorizonte entlang der Stadtmauer in das fortgeschrittene in der zweite Mitter des 13. Jahrhundert datieren. Die hochmittelalterlichen Schichten waren ebenfalls zahlreich verletzt durch neuzeitliche Eingriffe aus der Renaissance und dem Barock. Erfasst wurde unter anderem auch ein neuzeitlicher Kanalisationsauslauf mit zwei Sandsteintrögen, der mit gebrannten Ziegeln in die ursprüngliche mittelalterliche Stadtmauer eingebaut wurde. An weiteren Strukturen lohnen der Erwähnung das dokumentierte Profil einer Kalkgrube sowie die Relikte der Fundamente von neuzeitlichen Bauten, von denen einige offenbar unterkellert waren. Zu den jüngsten festgestellt Situationen gehört der Teil eines erhaltenen begehbaren Horizonts aus der Mitte des 20. Jahrhunderts in Form einer Steinwürfelpflasterung, der ca. 50 cm unter der heutigen Oberfläche lag. Dank der Dokumentation dieser Situation können wir uns so eine Vorstellung über die Menge an Aufschüttungen machen, die in den letzten Jahrzehnten das aktuelle Geländeniveau bildeten.

An den gewonnenen archäologischen Funden aus dem Mittelalter verdienen unsere Aufmerksamkeit insbesondere der seltene Fund einer komplett erhaltenen Goldkette und eine kleine Silberplakette mit eingepägtem Pflanzenmotiv. Diese Artefakte werden ergänzt von einer breiten Palette an Fragmenten von Küchen- und Tischkeramik, zahlreichen Bruchstücken von Tierknochen sowie Bruchstücken von Glasgefäßen und eisernen Gegenständen. Dank des ständig feuchten Milieus in den nassen Untergrundtonen blieben sogar kleine Holzgegenstände und überraschenderweise auch eine bunte Skala an Pflanzensamen sowie Bruchstücken von Obstkernen und Eierschalen erhalten.

In der zweiten Sonde von 3×2,5 m Umfang gelang es, Überreste der ursprünglichen mittelalterlichen Parzellierung zu dokumentieren. Unter der Folge rezenter und neuzeitlicher Schichten wurden die Fundamente zweier Entwicklungsphasen von gemauerten Bauten freigelegt, die entweder mit Ton oder Kalkputz verbunden wurden. Aufgrund des begleitenden Keramikmaterials können wir diese Fundamente ebenfalls in die Zeit des Hochmittelalters datieren. Die archäologische Situation aus der zweiten Sonde ist so ein wichtiger Hinweis zur Lösung der Frage der Entwicklung der ursprünglichen mittelalterlichen Parzellierung in Uherské Hradiště.

Ein wichtiger Beitrag zur Frage der Entwicklung und Errichtung des Stadtmauerkörpers ist die Datierung des Mauerwerks in das fortgeschrittene 14. Jahrhundert. Wenn auch das Fundamentmauerwerk selbst auf Tonuntergrund gegründet wurde, so entstanden die Schichten am Fundamentfuß durch Materialablagerung in Zusammenhang mit dem Betrieb des Kanalisationsabflusses. Zur Materialablagerung im Kontext 121, 122 und 123 muss es also zu einer Zeit gekommen sein, als der Stadtmauerkörper bereits stand.

Aufgrund der festgestellten archäologischen Situationen bei der Grabung in der Dlouhá-Straße von 2015, aufgrund von älteren Grabungen und der Theorie von Z. Gardavský kann ein Bau des Stadtmauerkörpers in zwei Phasen angenommen werden. Die erste Phase entstand im Verlauf des 14. Jahrhunderts, der älteste belegte Teil der Stadtmauer ist das in die erste Hälfte des 14. Jahrhunderts datierte Altstädter Tor. In der zweiten Phase, im Verlauf des 16. Jahrhunderts, wird die Stadtmauer um den Nordwest- und den Südwestabschnitt erweitert. Eine Entwicklung der Befestigungsanlagen in zwei Phasen erweist sich aufgrund der bekannten Situationen als sehr wahrscheinlich, es ist jedoch die Frage, weshalb, mit Ausnahme von der Bahnhofstraße, der den neu umfriedeten Bereich von der ursprünglichen Stadtmauer trennende Mauerkörper nicht vorgefunden wurde und auch in den ikonografischen Quellen keine Überreste einer älteren Befestigungsphase erkennbar sind. Aber wir können nicht die Möglichkeit, nur eine Phase Bau der Mauer auszuschließen. Die jüngeren Segmente der Mauer könnte mehr Reparaturen nach Überschwemmungen oder Kriege darstellen.

DVĚ KONCENTRACE STŘEDOVĚKÝCH KOVOVÝCH ARTEFAKTŮ V ZÁZEMÍ HRADISKA SV. KLIMENTA

Jaroslav Bartík, *Slovácké muzeum, Uherské Hradiště; Ústav archeologie a muzeologie, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Brno*

Tomáš Chrástek, *Slovácké muzeum, Uherské Hradiště*

Lenka Běhounková, *Ústav archeologie a muzeologie, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Brno; Muzeum Kroměřížska*

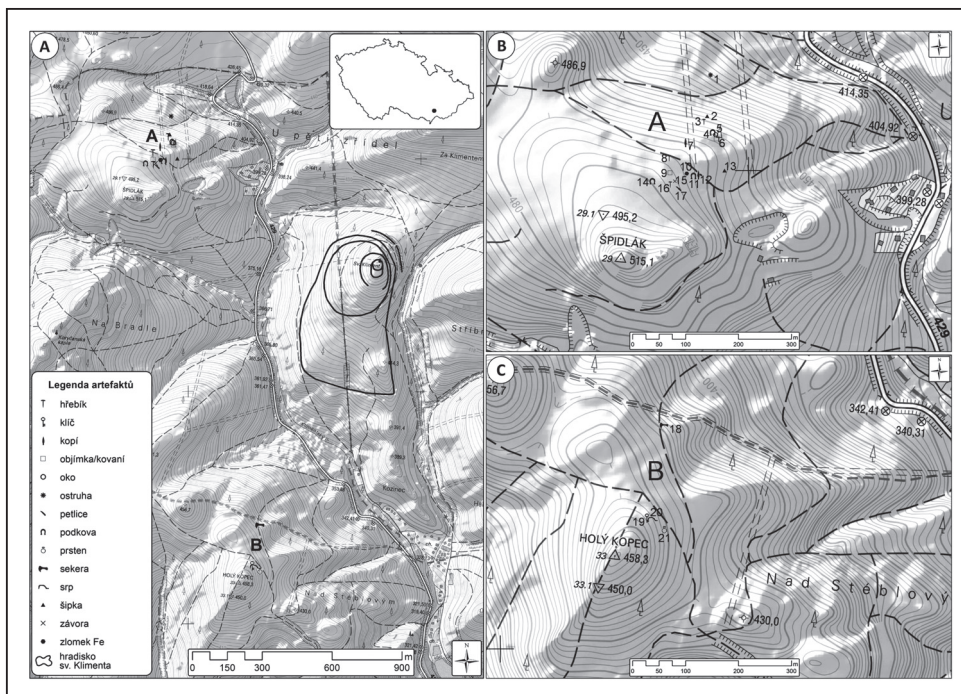
Studie informuje o objevu dvou dosud neznámých archeologických lokalit v jihovýchodní části Chřibů, reprezentovaných nálezy více jak dvou desítek kovových artefaktů. Vyjma samotné deskripce získaných předmětů jsou v rámci diskuze nastíněny interpretační možnosti obou koncentrací a jejich případná souvislost se středověkým osídlením na hradisku sv. Klimenta u Osvětiman.

1. Úvod

Oblast Chřibů představuje z archeologického hlediska velmi potenciální území pro prospekční aktivity i cílený výzkum. I přes kopcovitý charakter terénu, husté zalesnění a horší dostupnost stále přibývají nové ojedinělé nálezy i celé lokality. Jedním z aktuálních případů je objev dvou koncentrací středověkých metalických artefaktů na svazích vrchů „Špidlák“ a „Holý kopec“ v jihozápadní části Chřibů (obr. 1: A). Na výskyt archeologických předmětů v blízkém okolí hradiska sv. Klimenta u Osvětiman (okres Uherské Hradiště) byli pracovníci Slováckého muzea upozorněni panem Lukůvkou z Nedakonic, který zde při několika pochůzkách získal první nálezy. Díky tomuto podnětu byly v letních měsících roku 2015 provedeny na dotčených polohách terénní průzkumy a detektorové prospekce s podporou GPS, jejichž cílem bylo ověření polohy nálezů, případné rozšíření nálezového spektra a zároveň primární dokumentace obou nalezišť.

2. Koncentrace A

Po geografické stránce se obě koncentrace nacházejí na svazích výrazných návrší po levé straně silnice vedoucí z Osvětiman do Koryčan, kterou lemuje na dně hluboce zaříznutého údolí koryto Klimentského potoka. První z koncentrací byla zaznamenána pod vrcholem kopce „Špidlák“ (515,1 m n. m.). Místo spadá podle soudobého administrativního členění již pod katastrální území obce Moravany (okr. Hodonín).¹ Od hradiska sv. Klimenta je však vzdáleno vzdušnou čarou pouhých 950 m severozápadním směrem. Nálezy se koncentrovaly zejména na plošině přibližně oválného tvaru, která je na severu ukončena drobnou terénní vyvýšeninou (obr. 2) a směrem k JV jazykovitě vybíhá do nevýrazné ostrožny. Několik dalších artefaktů bylo nalezeno také v prudkém SV svahu pod výše zmíněnou plošinou (obr. 1: B). Lokalitu protíná v ose SZ–JV lesní cesta vedoucí z údolí Klimentského potoka směrem na „Moravanské louky“. Střed koncentrace lze vztáhnout k zeměpisným koordinátám N: 49°05'19.65"; E: 17°12'13.74". Pouze jediný předmět byl nalezen mimo hlavní koncentraci, a to přibližně 50 m severním směrem níže po svahu na vrstevnici 450 m n. m. Z hlediska prostorových aspektů nevytvářejí nálezy žádné výraznější kumulace, jde spíše o shluk jednotlivých bodů rozmístěných na poměrně velké ploše několika set metrů čtverečních. U každého nálezu byla dokumentována hloubka jeho uložení, charakter uložení, respektive druh sedimentu a přítom-

Obr. 1. A – poloha studovaných koncentrací; B – prostorová distribuce nálezů v koncentraci A podle jednotlivých typů předmětů; C – prostorová distribuce nálezů v koncentraci B podle jednotlivých typů předmětů.

nost dalších nálezů z ostatních složek hmotné kultury. Získané artefakty byly ve všech případech uloženy bez jakéhokoli doprovodného archeologického materiálu (včetně absence drobných uhlíků či úlomků mazanice), přičemž hloubka uložení se pohybovala v rozmezí 3–23 cm. Nálezů uložených v lesní hrabance (do cca 6 cm) však bylo evidováno jen minimum, převážná část se nacházela ve světle šedohnědé až světle šedé prachovité půdě v hloubce 12–20 cm. Tento druh sedimentu se vyvinul na podložních horninách, které jsou zde reprezentovány zejména vrstvami drobových pískovců s polohami slepenců, náležejících do flyšového pásma vnějších západních Karpat. V rámci koncentrace A se podařilo získat 17 železných artefaktů datovatelných do širokého časového rozpětí od mladší doby hradištní až po vrcholný středověk či raný novověk.

Obr. 2. Pohled na plošinu s vyvýšeninou v severní části koncentrace A. Foto J. Bartík.

3. Koncentrace B

Druhá, početně menší koncentrace byla objevena na SV svahu pod vrcholem „Holého kopce“⁴² (458,3 m n. m.). Opevněné předhradí hradiška sv. Klimenta se nachází 680 až 840 m JZ od zkoumané polohy, koncentrace nálezů A je pak vzdálena cca 1,8 km. Administrativně náleží nově zjištěná

lokalita na katastr obce Vřesovice (okr. Hodonín). Místem opět probíhá lesní cesta vedoucí od silnice v údolí Klimentského potoka, vzdáleného od popisovaného naleziště přibližně 480 m. Centrální část koncentrace tvoří dva železné a jeden bronzový předmět nalezený ve vzdálenosti několika metrů od sebe v rozmezí vrstevnic 442–446 m n. m. Další artefakt se pak podařilo získat o zhruba 160 m severněji na vrstevnici 430 m n. m. (obr. 1: C). Střed naleziště může být lokalizován ke koordinátům N: 49°04'24.91"; E: 17°12'43.84". Z prostoru koncentrace B pocházejí čtyři metalické nálezy, datované obdobně jako v případě koncentrace A do mladší doby hradištní a převážně vrcholného středověku.

4. Deskripce nálezů

Z obou výše popsanych koncentrací se podařilo získat celkem 21 kovových nálezů. Následující kapitola je věnována podrobné deskripci jednotlivých artefaktů, přičemž jejich pořadí odpovídá geografické poloze znázorněné na obr. 1.

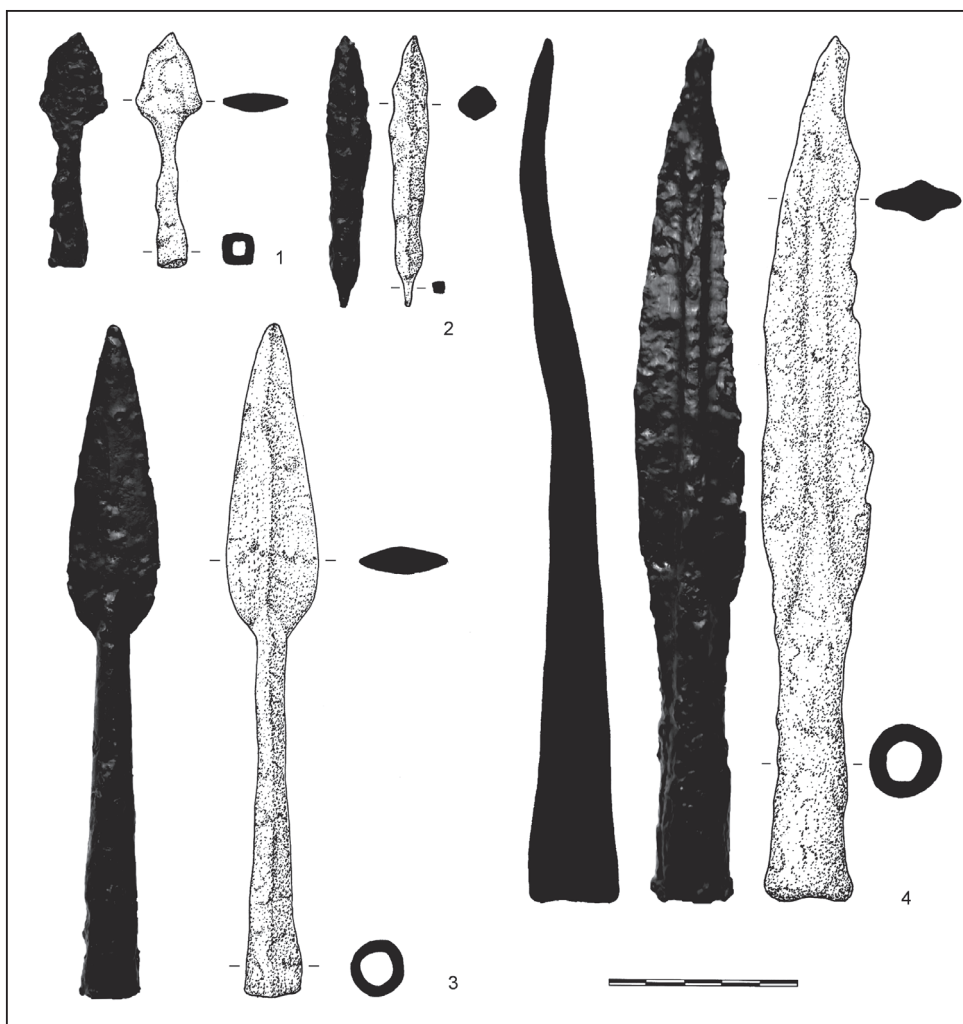
KA-1. Kolečko z vidlice ostruhy opatřené 12 paprsky a kruhovým otvorem pro příčku o průměru 4 mm (obr. 4: 9). Celková velikost kolečka dosahuje spíše nadstandardních rozměrů s průměrem kruhu 85 mm a délce paprsku 32 mm. Příčný průřez paprsků je pravidelně kruhový. Materiál: železo, hmotnost: 59 g. I přesto, že ostruhy představují chronologicky citlivý prvek, neúplnost původního předmětu neumožňuje jeho bližší dataci než do období vrcholného středověku.

KA-2. Hrot šípů s listovitým tvarem těla, tenkým čočkovitým příčným profilem a prodlouženým krčkem tuleje (obr. 3: 1). Hodnota absolutní délky a šířky šipky činí 63×19 mm. Maximální průměr tuleje dosahuje 11 mm, přičemž její tvar je v místě vyústění zaobleně čtvercový. Materiál: železo, hmotnost: 10 g. Vzhledem k menší velikosti a nižší hmotnosti (tzv. délkováhovému indexu) můžeme šipku interpretovat jako hrot šípů, který byl vystřelován spíše z luku než z kuše či těžších střelných zbraní (Prihoda 1932, 43–67; Durdík 1983, 18; Durdík 1989, 284; Krajíc 2003, 186). Z chronologického hlediska je přesnější datace artefaktu bez doprovodného materiálu poměrně obtížná. Na našem území se tento tvar hrotu objevuje už ve středo- a mladohradištním období (např. typ II podle Nadolski 1954; typ 5 podle Ruttkay 1976). Ve středoevropském a zejména západoevropském prostředí se však tyto hroty ojediněle vyskytují i ve vrcholném středověku (Zimmermann 2000, 63–64; Krajíc 2003, 184). V moravském prostředí jsou ovšem nejčastěji datovány do horizontu 9.–12. století.

KA-3. Hřebík bez hlavy s obdélným příčným průřezem (obr. 4: 4), označovaný také jako „klíнец“. Typologicky odpovídá varietě VIIIa (Krajíc 2003, 65). Rozměry hřebíku činí 62×6×3 mm. Materiál: železo. Hmotnost: 5 g.

KA-4. Fragment ramene podkovy zaobleně obdélného profilu se třemi dochovanými otvory pro hřebíky. Podkova je zlomena jak v horní partii v oblasti hmatce, tak v patní části, od které je odlomen okraj nesoucí ozub (obr. 4: 13). Dochovaná délka činí 93 mm, šířka 19 mm, výška 6 mm. Materiál: železo, hmotnost: 48 g. Otvory pro hřebíky jsou pravidelně oválného tvaru o rozměrech 8×4 mm. Kvůli fragmentarizaci předmětu není možno jej blíže typologicky zařadit, konstatována může být pouze příslušnost k typům podkov bez vnitřní rýhy, patrně původně se 6 otvory.

KA-5. Artefakt klasifikovatelný jako rozlomený článek masivního řetězu (obr. 4: 10). Tvar oka je pravidelně oválný, ve spodní části přerušovaný šikmým lomem. Oko dosahuje rozměrů 70×56 mm, přičemž průměr kruhově profilovaného těla činí 12 mm. Materiál: železo. Hmotnost: 87 g. Vzhledem k multifunkčnosti a tvarové neměnnosti původního předmětu se nelze vyjádřit k bližšímu chronologickému zařazení.

Obr. 3. Militaria z koncentrace A. Foto a kresba L. Běhounková.

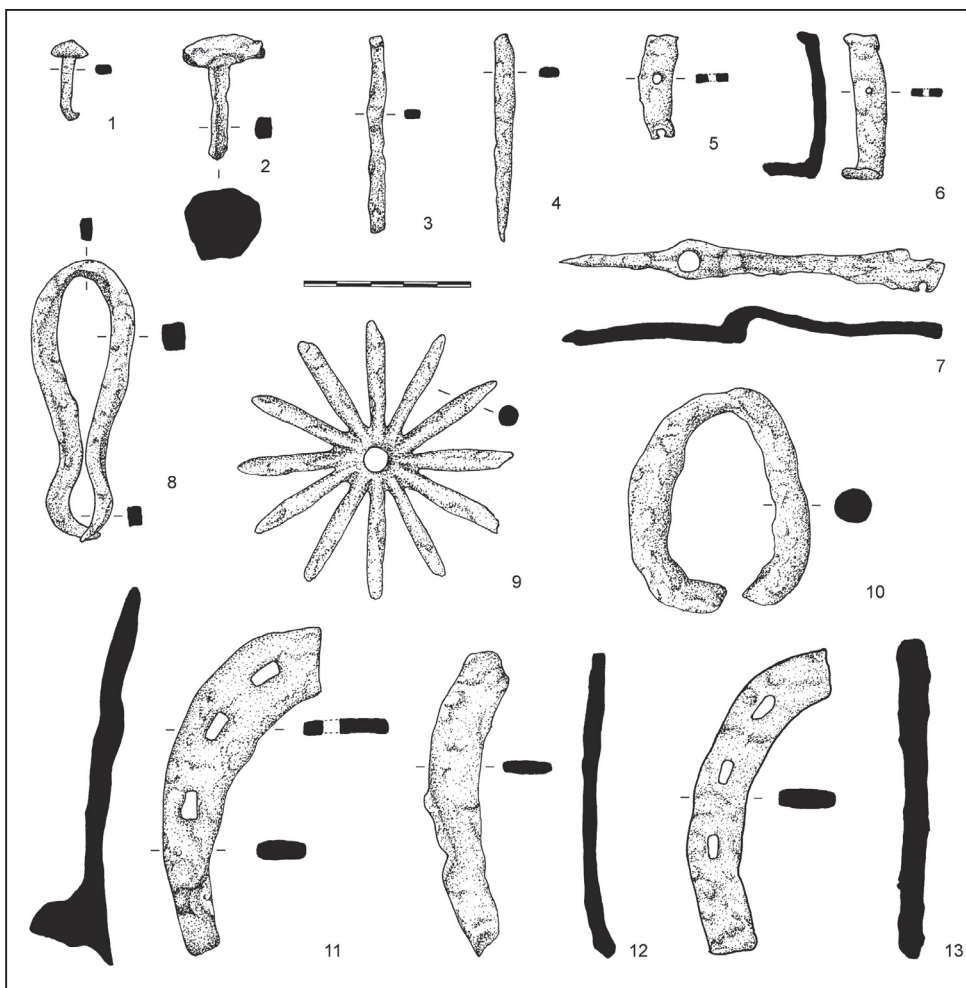
KA-6. Fragment pocházející pravděpodobně z objímky původně obdélníkovitého či čtvercového tvaru (obr. 4: 6). Dochována zůstala pouze část objímky ve tvaru písmene „L“. Horní stěna artefaktu nese drobný kruhový otvor o průměru 2 mm, který sloužil k jeho upevnění na fixovaný předmět. Délka delší strany dosahuje 44 mm, kratší 17 mm, výška je 3 mm. Šířka těla objímky kolísá od 8 do 10 mm. Na lomu kratší (boční?) strany se mohl podle nevýrazného vykrojení nacházet další otvor. Materiál: železo. Hmotnost: 4 g.

KA-7. Masivní tvarově vypsělý hrot kopí s výrazným středovým žebrem (obr. 3: 4). Determinován může být jako typ V (podle Nadolski 1954), typ IIb (podle Ruttkay 1976) či typ III (podle Kirpičnikov 1966), pro který je typický trojúhelníkovitý tvar těla s kosodélným příčným průřezem a odsazená tulej, jež je kratší než samotné tělo. Tulej s maximálním průměrem 25 mm má kruhový tvar a ve spodní partii obsahuje otvor pro hřebík. Hrot se dochoval celý, můžeme však u něj pozorovat defekt ve formě esovitého prohnutí těla (obr. 3: 4). Jedna z hran těla nese také známky poškození, u kterého však nelze rozhod-

nout, zda vzniklo v době fungování artefaktu, či až v průběhu transformačních procesů spojených s jeho uložením. Rozměry kopí jsou 229×29×25 mm. Průměrná výška těla dosahuje 10 mm. Materiál: železo. Hmotnost: 148 g. S ohledem na hmotnost a rozměry kopí jej můžeme přiřadit do skupiny výstroje pěchoty. Z chronologického hlediska můžeme kopí vzhledem k absenci dalšího datovatelného materiálu ve výkopu ukotvit na základě analogií pouze rámcově do mladohradištního období (Žakovský 2011, 126–127).

KA-8. Hřebík bez hlavy s obdélným příčným průřezem. Typologicky odpovídá stejně jako předcházející jedinec varietě VIIIa (Krajc 2003, 65). Hřebík má buďto zploštělý hrot nebo je špička odlomena (obr. 4: 3). U hřebíků náležících k tomuto typu je někdy obtížné taktéž rozhodnout, zda vnikly záměrně, či se jedná o jedince se sekundárně odlomenou hlavou. Stejně je tomu i v tomto případě. Rozměry hřebíku činí 61×5×3 mm. Materiál: železo. Hmotnost: 3 g.

KA-9. Drobný zlomek kování či objímky s jedním kompletně a jedním částečně dochovaným otvorem o průměru 2 mm (obr. 4: 5). Artefakt má obdélníkový tvar s dochovanými rozměry 32×11 mm a je plochý o výšce 3 mm. Charakterem připomíná podobný výše popsaný předmět č. KA-6, u kterého došlo k rozlomení rovněž v oslabeném místě otvoru

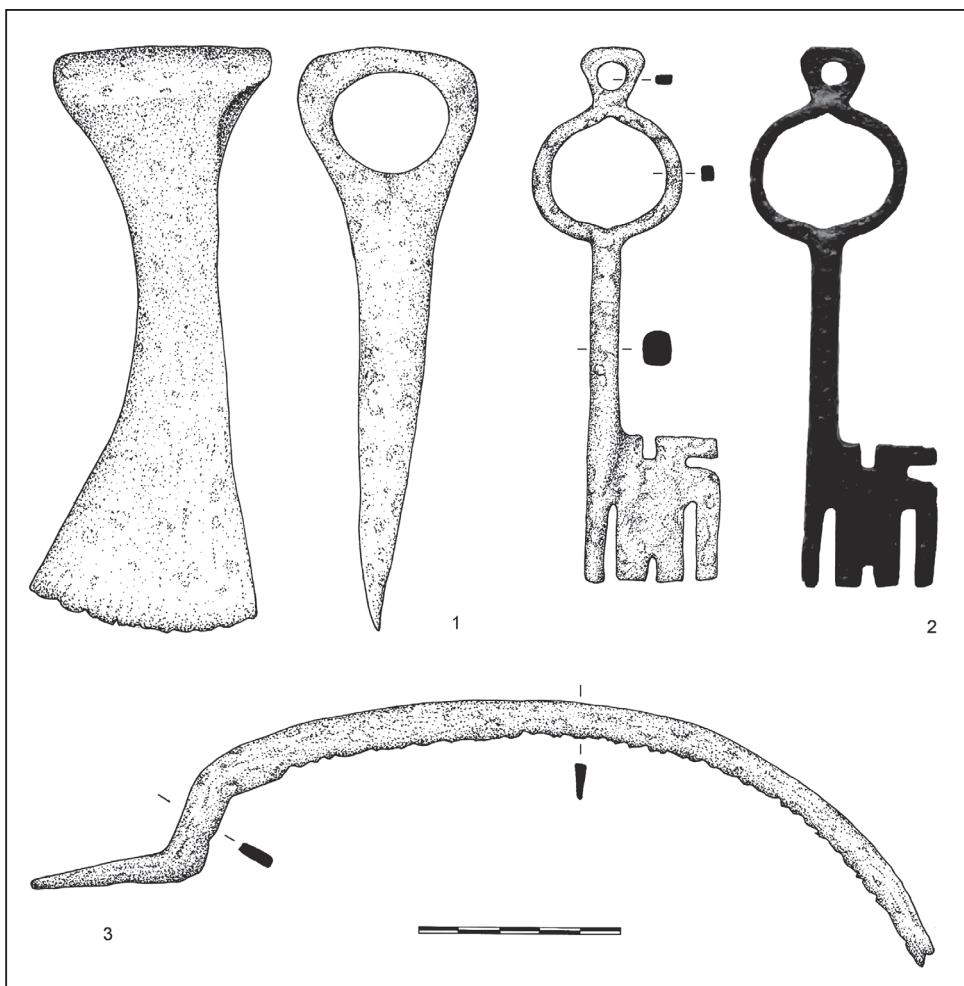
Obr. 4. Železné artefakty z koncentrace A. Kresba L. Běhounková.

pro upevnění. Materiál: železo. Hmotnost: 2 g. Vyloučit nelze ani možnost, že artefakt představuje poškozenou botovou podkovu novověkého stáří.

- KA-10.** Blíže neurčitelný fragment železného artefaktu nepravidelně obdélného nárysu o rozměrech 25×19×13 mm. Na základě tvaru předmětu a patrného lomu nelze vyloučit, že by se mohlo jednat o odlomený ozub z patní části podkovy. Materiál: železo. Hmotnost: 16 g.
- KA-11.** Poškozená část ramene podkovy s plochým, zaobleně obdélným příčným profilem bez dochovaných otvorů pro hřebíky a rýhy (obr. 4: 12). Podkova je stejně jako v případě artefaktu č. KA-4 zlomena jak v horní partii v oblasti hmatce, tak v patní části bez dochovaného okraje s ozubem (obr. 4: 13). Dochovaná délka činí 83 mm, šířka 16 mm, výška 4 mm. Materiál: železo. Hmotnost: 20 g. Torzovitost předmětu opět znemožňuje jeho bližší typologicko-chronologickou klasifikaci.
- KA-12.** Hrot kopí s listovitým tvarem těla a náznakem středového žebra (obr. 3: 4). Profil těla hrotu je kosodélný. Artefakt je opatřen dlouhou, štíhlou tulejí s otvorem pro hřebík o maximálním průměru 17 mm, která se pozvolna k tělu hrotu zužuje. Poměr délky tuleje a těla je takřka vyrovnaný, tulej přesahuje délku těla pouze o 12 mm. Rozměry hrotu kopí činí 178×25×17 mm. Průměrná výška těla dosahuje 6 mm. Materiál: železo. Hmotnost: 83 g. Po typologické stránce může být exemplář determinován jako typ V (Nadolski 1954). Chronologicky se pak tato kopí váží zejména na kontexty mladohradištního stáří. Nelze ovšem zcela vyloučit ani vyšší stáří, jelikož s podobným tvarem kopí se setkáváme již v době římské (Tejral 1993; Salač et al. 2008 ad.).
- KA-13.** Hrot šípů náležící do skupiny hrotů s trnem (obr. 3: 2). Exemplář lze determinovat jako protáhlý štíhlý tvar s rombovým profilem těla a odsazením přecházejícím v trn. Z typologického hlediska jej lze ztotožnit s typem A IIa (Krajíc 2003, 184–186). Absolutní hodnoty jednotlivých rozměrů činí 70×13×11 mm. Tvar trnu je kruhový s průměrem 2 mm. Část trnu je zřejmě odlomena, o čemž svědčí dochovaná část měřící jen 6 mm. Materiál: železo. Hmotnost: 16 g. Hrot vykazuje spíše známky subtilních tvarů s nižší hmotností, což pravděpodobně ukazuje na jeho využití jako hrotu střely z luku (Prihoda 1932, 43–67; Krajíc 2003, 186). Po chronologické stránce se jedná o relativně běžně se vyskytující tvar, který se v souborech vrcholně středověkých militarií objevuje již od 13. století (Krajíc 2003, 187–190; Mazáčková 2012).
- KA-14.** Polovina ramene menší podkovy s plochým, zaobleně obdélným příčným profilem se třemi dochovanými otvory pro hřebíky, avšak bez vnitřní rýhy (obr. 4: 11). Podkova má zachovaný okraj ramene s kvadratickým, šikmo odsazeným ozubem, který se směrem od okraje zužuje (obr. 4: 13). Podle R. Krajíce (2003, 103) můžeme podkovu začlenit k typu VI_d. Absolutní délka podkovy činí 99 mm, šířka 26 mm, výška 5 mm. Materiál: železo. Hmotnost: 54 g. Tento druh podkovy je známý zejména z horizontů druhé poloviny 14. až první třetiny 15. století. Společně s podkovou byl nalezen v jedním z jejích otvorů také drobný železný hřebík s hraněným obdélným dřikem a ohnutou špičkou (obr. 4: 1). Délka dosahuje 26 mm, šířka hlavy 11 mm, hmotnost 2 g. Podle velikosti a tvarových dispozic jej lze přiřadit podle typologie R. Krajíce (2003, 65) k typu VI, který bývá v archeologické literatuře označován také jako „podkovák“ (např. Šaurová 1978).
- KA-15.** Závora zámku, představující železnou tyčinku převážně obdélného profilu, která je zhruba v jedné třetině délky odsazena od druhého ramene o 8 mm (obr. 4: 7). Kratší z ramen má v sobě otvor pro nýt o průměru 5 mm, který sloužil k upevnění posunovače závo-ry. Podle typologie R. Krajíce ze Semizova Ústí se jedná o typ závo-ry III (Krajíc 2003, 86, obr. 87). Absolutní délka artefaktu dosahuje 116 mm, šířka 11 mm a výška 12 mm (výška jednotlivých ramen 5–6 mm). Materiál: železo. Hmotnost: 13 g. Z interpretačního hlediska bývá tento typ závo-ry nejčastěji součástí velkých nepřenositelných celokovových zámek.

KA-16. Hřebík s mírně vypouklou nepravidelně kruhovou hlavicí a hráněným dříkem obdélného až čtvercového průřezu (obr. 4: 2). Exemplář byl determinován jako typ IIa (Krajíc 2003, 64–66). Z pohledu celistvosti se hřebík nedochoval celý, chybí odlomená spodní část dříku se špicí. Rozměry hřebíku činí 37×26×23 mm. Průměr dříku se ve směru od hlavice postupně zužuje z 9 na 6 mm. Materiál: železo. Hmotnost: 22 g.

KA-17. Petlice ve tvaru osmičky (obr. 4: 8). Jedná se o předmět, jehož základní tvar je tvořen silným drátem vytvarovaným a následně zkovaným do tvaru oka (Krajíc 2003, 74–75). Typově může být přiřazena k varietě I, pro kterou je charakteristický obdélný průřez a prohnutá ramena, která na sebe nedosedají nebo společně vytvářejí jen minimální společnou plochu. Ramena popisované petlice jsou k sobě sevřena tak, že vytvářejí jedno větší a jedno menší oko. Obvod artefaktu je v místě menšího z ok přerušen, což svědčí o tom, že byl původně zřejmě součástí řetězu. To by odpovídalo i běžnému využití těchto předmětů, jež byly často součástí zámkových mechanismů. Délka petlice je 84 mm, šířka 32 mm. Průměr drátu: 8 mm. Materiál: železo. Hmotnost: 52 g.

Obr. 5. Železné artefakty z koncentrace B. Kresba L. Běhounková.

- KB-18.** Sekera menších rozměrů s vějířovitě rozšířeným tělem (obr. 5: 1). Tělo sekery je ukončeno pouze mírně se rozevírajícím, obloukovitě tvarovaným ostřím. Rozměry činí 175×52×62 mm. Šířka ostří dosahuje 72 mm. Materiál: železo. Hmotnost: 915 g. Artefakt může být zařazen do skupiny řemeslných nástrojů, sekery však byly v období středověku běžně využívány i ve formě militarií (Slivka 1981, 211–112; Durdík 1989, 283) a lze je tak považovat za předměty multifunkčního využití. Exemplář je možné relativně spolehlivě přiřadit k poměrně rozšířenému typu seker, které se ve středoevropském prostředí objevují převážně v průběhu 10.–12. století (např. Nadolski 1954; Heindel 1992; Glosek 1996; Kotowicz 2014).
- KB-19.** Klíč s plným, zaobleně obdélným až hraněným dřikem (obr. 5: 2). Na úchopové straně je klíč ukončen mírně zploštělým kruhovým okem, na které je přikována ještě drobná úchytka lichoběžníkovitého tvaru se zaoblenými rohy a otvorem pro zavěšení na svazek. Přední zásuvná část je ukončena prořezávanou bradou. V některých pramenech se můžeme setkat i s označením „gotický klíč“. Rozměry klíče uvádíme pro jednotlivé partie: celková délka – 176 mm, šířka oka – 51 mm, rozměry brady – 49×34×4 mm, průměr dříku – 10 mm. Materiál: železo. Hmotnost: 112 g. Typologicky náleží artefakt ke klíčům otočným s plným dřikem, konkrétně jej lze ztotožnit s typem VIII (Krajc 2003, 89–92). Výskyt otočných klíčů technologicky vyráběných ze dvou částí je na našem území datován od 13., případně 14. století s nejvýraznějším uplatněním ve století 15. (Slivka 1981, 339–240; Nekuda 1975; Krajc 2003, 92–95).
- KB-20.** Srp s nízkou obloukovitou čepelí (obr. 5: 3). Tento tvar je charakteristický pro typ Ib (Krajc 2003, 140), u něhož výrobce preferoval délku čepel nad jejím výškovým prohnutím. Hrot čepel je výrazně prodloužen oproti horizontální ose trnu. Ten je na patu čepel nasazen pod tupým úhlem 125°. Délka srpů dosahuje 293 mm, šířka čepel kulminuje od 9 do 14 mm. Materiál: železo. Hmotnost: 60 g. Srpy tohoto typu mají v českých zemích v rámci různých vrcholně středověkých kontextů četné analogie (např. Šaurová 1973; Nekuda 1975; Goš 1976; Hejna 1974; Richter 1982; Těsnohlídek 2010, 103, obr. VIII ad.).
- KB-21.** Jednoduchý uzavřený prsten s tyčinkovou obroučicí (obr. 6). Jedná se o hladký prsten bez jakýchkoli přidaných ozdob. Průřez obroučiky je půlkruhový, přičemž v jednom místě se prsten mírně zužuje i ztenčuje. Průměr prstenu dosahuje 24 mm, šířka tyčinky 5–6 mm, výška 2–3 mm. Materiál: bronz. Hmotnost: 3 g. V archeologických kontextech se hladké prsteny vyskytují jako jeden z nejčastějších typů, a to už od mladší doby hradištní přes celý průběh vrcholného středověku (Šlancarová 2006, 62–63; 2008, 561). Analogické prsteny pocházejí např. z hradu Rokštejna, Brna – Pekařské ulice či ZSV Mstěnice, kde byl nalezen plochý tyčinkový prsten vyrobený ze zlata s vyrytým písmenem „K“ na vnitřní straně obroučiky (Šlancarová 2006, 62; 2008, 563; Nekuda 1985, 166).

5. Interpretace a diskuze

Z rozboru druhového spektra metalických nálezů je zřejmé, že se v obou koncentracích vyskytují předměty související s různými odvětvími lidského života. Z funkčního hlediska náleží nejvíce artefaktů ke skupině stavebních kování (7 ks), kam lze zařadit především hřebíky, petlice, závory, klíč a další výše uvedené předměty související s konstrukcí staveb, popřípadě s mechanismem zámků či jiným způsobem zabezpečování dveří. Dále jsou zastoupena militaria (4 ks), reprezentovaná hroty pěchotních nebo jezdeckých kopí a také hroty střel, dle jejich subtilnosti patrně pro střelbu z luku. Více exemplářů náleží rovněž do kategorie výstroje koně a jezdce (4 ks), zahrnující fragmenty podkov a ozubené kolečko ostruhy.

Dále se vyskytly artefakty klasifikovatelné jako předměty osobní výbavy (bronzový prsten), zemědělské nářadí (srp) a řemeslné nástroje (sekera), i když v případě posledně zmíněného artefaktu nemůžeme vzhledem ke kontextu nálezové situace vyloučit ani využití ve funkci zbraně. Některé zlomky železných předmětů (3 ks) pak nebyly blíže zařazeny do žádné z uvedených kategorií. Po chronologické stránce je studovaný soubor heterogenní a odráží zde lidské aktivity trvající po několik staletí. Získané kovové artefakty lze datovat do rozmezí od mladší doby hradištní až po vrcholný středověk či starší novověk.

Interpretace prezentovaných koncentrací kovových předmětů není jednoznačná a nabízí široké spektrum hypotéz. Obě nálezové polohy jsou situovány na strategických vyvýšených bodech v terénu s možností kontroly staré stezky procházející údolím pod oběma vrcholy. Otázkou však zůstává, zda můžeme i obě nově popsané polohy považovat za komunikační prostor. V případě polohy A by pro to snad mohla svědčit přítomnost artefaktů spojitelných s výbavou koně a jezdce i několika militarií, jakožto dokladu rizik spojených s cestováním (cf. Vích–Žákovský 2012, 119–120). Opomenout nelze ani fakt, že prostorem koncentrací nálezů vedou dodnes patrné lesní cesty. Poloha koncentrace A má také určitý potenciál z hlediska možného osídlení, pro které by mohla skýtat prostor výše popsaná plošina (obr. 2). Vzhledem k absenci jakýchkoli dalších nálezů z ostatních složek hmotné kultury bychom však mohli v těchto místech uvažovat spíše o krátkodobých tábořištích. Vyloučit pak nelze také možnost, že se jedná o pozůstatky mnoha blíže nespecifikovaných a pravděpodobně jednorázových lidských aktivit, přičemž získané artefakty by představovaly ztrátové předměty. Mezi ně lze zařadit i výše popsaný nález sekery objevené bokem od ostatních artefaktů, která může ukazovat na mladohradištní antropogenní aktivity v zázemí předhradí svatoklimentského hradiska spojené například s těžbou dřeva.

Při hledání možných vysvětlení pro jednotlivé události, které po sobě zanechaly stopu v podobě obou nalezišť, jsme se pokusili přihlídnout i k historickým pramenům.³ Za jednu z nejvýznamnějších zmínek spojených s prostorem údolí Klimentského potoka je považováno tažení nedakonických husitů⁴ vracejících se z odraženého nočního útoku na Kyjov, při kterém měli v roce 1421 zničit augustiniánský konvent na nedalekém hradisku sv. Klimenta (Hrubý 1959, 25–26). Tato pro region významná lokalita byla osídlena již v období Velké Moravy, kdy zde stálo mohutně opevněné hradisko (Zelnitius 1948; Hrubý 1961; Galuška 1993; Menoušková 2001; Měřínský 2006, Selucký 2010 ad.). Později v průběhu 12. století lokalita zpustla a znovu byla osídlena až v druhé polovině 14. století v souvislosti se vznikem svatoklimentského probošství řádu brněnských augustiniánů fungujícího zde, jak bylo již výše uvedeno, pouze do první třetiny 15. století (Hrubý 1961, 45; Veselý 1969; Menoušková 2001, 164; Selucký 2010, 110). Zdeněk Měřínský (1980, 36) klade zánik augustiniánského probošství na základě kritiky

Obr. 6. Hladký bronzový prsten z koncentrace B. Foto J. Bartík.

pramenů rámcově do let 1421–1431. Přestože napadení konventu husity nebylo vzhledem k pokusům o jeho obnovení zcela zničující, po této události již nebyl augustiniánský klášter znovu obnoven a stabilnější osídlení na hradisku sv. Klimenta postupně ustalo.⁵ S ohledem na geografickou polohu s vizuálním kontaktem a přítomnost několika artefaktů rámcově datovatelných do intervalu 14.–15. století by se nabízela i méně pravděpodobná teorie zastávající možnou souvislost některých artefaktů s oním tažením nedakonických husitů a vyvrácením vrcholně středověkého osídlení na hradisku sv. Klimenta. Nepravděpodobnost této hypotézy posiluje i fakt, že útok na konvent představoval jednorázovou akci, která nevyžadovala delší obléhání, a tudíž nemusela zachovat v takto vzdáleném terénu od hradiska výraznější stopy (cf. Válka 1977; Žákovský 2011a, 492–493). Starší předměty mladohradištního stáří by pak mohly souviset s případným zázemím svatoklimentského hradiska. Nové světlo do dalších interpretačních možností, včetně validace stávajících hypotéz, by přinesly snad jedině další formy prospekce či cílený archeologický výzkum obou poloh a bližšího zázemí hradiska.

Obě prezentované koncentrace se řadí k četným lesním lokalitám (cf. Vích–Žákovský 2012), které se podařilo objevit prospekci s pomocí detektoru kovů. Jedná se o specifický druh lokalit, který se svou omezenou výpovědní hodnotou řadí k formě dat získaných povrchovým sběrem, přesto je tento postup v rámci metodiky archeologické obce žádoucí a mnohdy může napomoci k doplnění našich poznatků o vývoji jednotlivých lokalit i mikroregionů.

Poznámky:

- 1 Archeologický materiál byl po primární konzervaci a následném zpracování odevzdán do sbírek Masarykova muzea v Hodoníně.
- 2 Poloha nese stejné označení jako významná pravěká lokalita „Holý kopec“ u Buchlovic. Jedná se však pouze o shodu názvů, a tedy i o dvě samostatné lokality.
- 3 Souhrnně k písemným pramenům viz Hrubý 1959; Veselý 1969.
- 4 Tábor moravských husitů z Nedakoníc se nacházel od popisované oblasti cca 13 km jihovýchodním směrem (Fialová 1952).
- 5 Hradisko sv. Klimenta bylo ve formálním držení augustiniánů až do roku 1577 (Selucký 2010, 110). O definitivním konci osídlení na počátku 16. století pak vypovídají i získané archeologické nálezy (Menoušková 2001, 164).

Literatura:

- D u r d í k, Tomáš, 1983. *Středověké zbraně*. Chrudim: Okr. muzeum. 62 s. Sbírkový materiál Okr. muzea v Chrudimi. Historická řada 2/II.
- D u r d í k, Tomáš, 1989. Železné předměty z hradu Rabí. *Castellologica bohemica* 1, 279–294.
- F i a l o v á, Vlasta, 1952. Tábor moravských husitů v Nedakonících. *Časopis Moravského muzea zemského, vědy společenské* 37, 346–360.
- G a l u š k a, Luděk, 1993. Archeologický výzkum na slovanském hradišti sv. Klimenta u Osvětiman v roce 1989 (okr. Uherské Hradiště). *Přehled výzkumů 1989*, 73–74.
- G ł o s e k, Marian, 1996. *Późnośredniowieczna broń obuchowa w zbiorach polskich*. Warszawa: Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk. 143 s.
- G o š, Vladimír, 1976. Soubor železných předmětů a zbroje z hradu Rychleb ve Slezsku. *Vlastivědný věstník moravský* 28, 293–300.
- H e i n d e l, Ingo, 1992. Äxte des 8. bis 14. Jahrhunderts im westslawischen Siedlungsgebiet zwischen Elbe/Saale und Oder/Neiße. *Zeitschrift für Archäologie* 26, 17–56.
- H e j n a, Antonín, 1974. Bradlo u Hostinného nad Labem. Příspěvek k výzkumu opevněných sídel v severovýchodních Čechách. *Památky archeologické* 65, 365–418.

- H r u b ý, Vilém, 1959. Velkomoravské hradisko sv. Klimenta u Osvětiman. *Časopis Moravského musea zemského, vědy společenské* 44, 19–59, 65–70.
- H r u b ý, Vilém, 1961. *Velkomoravské hradisko sv. Klimenta u Osvětiman*. Brno: Moravské zemské muzeum.
- K i r p i č n i k o v, Anatolij Nikolajevič, 1966. *Drevnorusskoje oružije 2. Kopeja, sulicy, bojevyje topory, bulavy, kistenj IX–XIII vv.* Archeologija SSSR, SAI E, Moskva, 1–36.
- K o t o v i c z, Piotr N. 2014. *Topory wczesnośredniowieczne z ziem Polskich*. Katalog źródeł. Rzeszów. 443 s.
- K r a j í c, Rudolf, 2003. *Sezimovo Ústí - archeologie středověkého poddanského města 3. Kovárna v Sezimově Ústí a analýza výrobků ze železa. Díl I.* Praha: Archeologický ústav AV ČR. 316 s.
- M a z á č k o v á, Jana, 2012. *Militária z hradu Rokštejna v širším středoevropském kontextu*. Rukopis dizertační práce uložený na ÚAM FF MU Brno.
- M e n o u š k o v á, Dana, 2001. Hradisko sv. Klimenta. *Archaeologica Medievalis Moravica et Silesiana* 1/2000, Konference Pohansko 1999. Brno, 159–184.
- M ě ř í n s k ý, Zdeněk 1980. Morava za husitských válek ve světle archeologických nálezů a výzkumů. *Archaeologia historica* 5, 31–68.
- M ě ř í n s k ý, Zdeněk, 2006. *České země od příchodu Slovanů po Velkou Moravu II.* Praha: Libri. 967 s.
- N a d o l s k i, Andrzej, 1954. *Studia nad uzbrojeniem polskim w X, XI i XII wieku*. Łódź: Zakład im. Ossolińskich. 287 s.
- N e k u d a, Vladimír, 1975. *Pfaffenschlag: zaniklá středověká ves u Slavonic: (příspěvek k dějinám středověké vesnice)*. Brno: Blok. 277 s. *Studia Musei Moraviae*.
- N e k u d a, Vladimír, 1985. *Mstěnice: zaniklá ves u Hrotovic. 1: Hrádek, tvrz, dvůr, předsunutá opěvnění*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně. 268 s. Prameny k dějinám a kultuře Moravy; č. 1.
- P r i h o d a, Rudolf, 1932. Zur Typologie und Chronologie mittelalterlicher Pfeilspitzen und Armbrustbolzeneisen. *Sudeta* VIII, 43–67.
- R i c h t e r, Miroslav, 1982. *Hradištko u Davle: městečko ostrovského kláštera*. Praha: Academia. 318 s.
- R u t t k a y, Alexander, 1976. Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei II. *Slovenská archeológia* 24, 245–395.
- S a l a č, Vladimír, ed. 2008. *Archeologie pravěkých Čech. 8, Doba římská a stěhování národů*. Praha: Archeologický ústav AV ČR. 214 s.
- S e l u c k ý, Pavel, 2010. *Sv. Kliment u Osvětiman a Velká Morava*. Koryčany. 201 s.
- S l i v k a, Michal, 1981. Středověké hutnictvo a kováčstvo na východnom Slovensku 3. In: *Historica Carpatica* 12, 211–276.
- Š a u r o v á, Dagmar, 1973. Zemědělské nástroje z Konůvek na Slavkovsku. *Archeologické rozhledy* 25, 336–339.
- Š a u r o v á, Dagmar, 1978. Hřeby z výzkumů zaniklých Konůvek. *Archeologické rozhledy* 30, 560–566.
- Š l a n c a r o v á, Věra, 2006. Středověké prsteny z Brna. In: *Brno v minulosti a dnes* 19, č. 1, 57–75.
- Š l a n c a r o v á, Věra, 2008. Nálezy středověkých prstenů z jižní Moravy. *Archaeologia historica* 33, 559–566.
- T e j r a l, Jaroslav, 1993. Na hranicích impéria (doba římská). In: Podborský, Vladimír a kol. *Pravěké dějiny Moravy*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost. 424–464. *Vlastivěda moravská. Nová řada Země a lid*; sv. 3.
- T ě s n o h l í d e k, Jakub, 2010. *Zpracování keramického souboru z tzv. „Střepeniště“ hradu Ronovce (okres Havlíčkův Brod)*. Rukopis bakalářské diplomové práce uložený na ÚAM FF MU Brno.
- V á l k a, Josef, 1977. *Nedakonický Tábor a husitská Morava*. Nedakonice.
- V e s e l ý, Jiří Maria, 1969. *Svatoklimentský listář*. Staré Město – Veligrad – Řím.
- V í c h, David a Ž á k o v s k ý, Petr, 2012. Soubor kovových předmětů z dosud neznámé lokality na Litomyšlsku. *Archeologické rozhledy* 64, 89–128.
- Z e l n i t i u s, Antonín, 1948. Sv. Kliment a hora sv. Klimenta u Osvětiman. *Sborník Velehradský* 16, 49–73.
- Z i m m e r m a n n, Bernd, 2000. *Mittelalterliche Geschosspitzen. Kulturhistorische, archäologische und archäometallurgische Untersuchungen*. Basel.
- Ž á k o v s k ý, Petr, 2011. Středověká a raně novověká militaria ze sbírek Lovecko-lesnického muzea v Úsově. *Acta militaria mediaevali* 7, 105–159.

Ž á k o v s k ý, Petr, 2011a. Zhodnocení kovových artefaktů z Nedakonic. Příspěvek k lokalizaci husitského Nového Tábora. *Archaeologia historica* 36, 485–521.

Mgr. Jaroslav B a r t í k (n. 1990), archeolog Slovákého muzea v Uherském Hradišti. Ve svém odborném zájmu se věnuje problematice zdrojů a distribuce kamenných surovin v době kamenné, lengyelské kultuře a záchranné archeologii na Uherskohradištsku. Je doktorandem na Ústavu archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity.

Mgr. Tomáš C h r á s t e k (n. 1987), vedoucí oddělení archeologie a historie Slovákého muzea v Uherském Hradišti. Ve svém odborném zájmu se věnuje aplikaci geografických informačních systémů v archeologii a problematice raně středověkého osídlení v oblasti středního Pomoraví.

Mgr. Lenka B ě h o u n k o v á (n. 1989), archeoložka v Muzeu Kroměřížska. Ve svém odborném zájmu se zaměřuje na období vrcholného středověku, zejména na problematiku keramické produkce a technologii její výroby. Je doktorandkou na Ústavu archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity.

Two Concentrations of Medieval Metallic Artefacts in the Background of St. Kliment Hillfort

A b s t r a c t

The study provides information on the discovery of two unknown archaeological sites in the southeast part of Chřiby Mountains represented by more than twenty metallic artefacts. From the archaeological point of view the area of Chřiby is potentially very strong for prospective activities as well as for focused research. Despite its hilly character and thick woodland as well as its difficult accessibility there are more and more unique findings and sites. One of such cases is the discovery of two concentrations of metallic artefacts on the slopes of Špidlák and Holý kopec (Fig. 1: A). In the summer of 2015 terrain research as well as detector prospections were carried out with the help of GPS.

From the geographical point of view the two sites can be found on the slopes of distinctive hillocks on the left side of the road from Osvětimany to Koryčany, bordered with a stream called Klimentický potok, deeply cut into the sides of the valley. The first of the concentrations was found under the top of the hill Špidlák (515.1 m above the sea level). The findings were concentrated roughly on the plateau of oval shape which is closed by a little terrain elevation (Fig. 2) in its northern side, running in south-east direction into a little promontory. Some other artefacts were also found on the steep slope of the north-east side under the above mentioned elevation. There was only one object found outside the concentrations about 50 m north, below the contour of 450 m above the sea level. From the point of view of space aspects the findings do not make any significant accumulations, but rather a cluster of individual points spread on a relatively large area of several hundred square meters.

Second, quantitatively smaller concentration, was discovered on the north-east slope under the top of Holý kopec (458.3 m above the sea level). The area is cut through by a wood path leading from the main road in the valley of Klimentický potok, which is about 500 m from the above mentioned site. Central part of the concentration consists of two iron and one bronze objects found between the contours of 442–446 meters above the sea level. Another artefact was found about 160 meters to the north on the contour of 430 m above the sea level (Fig. 1: C).

As for the kinds of findings it is obvious that all the objects from both concentrations represent various branches of human life. Most of the findings belong to finish hardware (7 pieces), such as nails, a hasp, a bolt, a key and other objects used in building or as parts of door lock mechanisms and various parts used for securing a door. Further on there are objects of military character (4 pieces), such as pints of spears for both infantry and cavalry and also points of arrows with a simple spike or a spike with an iron sleeve. There are also parts of horse riding gear (4 objects), such as fragments of horseshoes and a cogged wheel of a spur (Fig. 4). Then there were artefacts which can be classified as personal

belongings (a bronze ring), tools for agriculture (a sickle) and craftsman's tools (an axe), even though considering the context of the finding this might also have been used as a weapon. Some fragments of iron objects (3 pieces) were not specifically classified as belonging into any of the categories. From the chronological point of view all the objects fall into between the early and late medieval period.

The interpretation of the concentrations of metallic objects is ambiguous and offers a large spectre of hypotheses based both on geographical and space relations and the presence of other findings as well as historical reports. Both sites are situated on strategic elevations of the area with the possibility of control of the old path going down the valley under both hilltops. Considering the absence of any other findings we can suppose the existence of the short-term camp site. Other single purpose activities demonstrated by accidental accumulation of the objects may not be excluded either. For the time being the relation of the concentrations to the fortified settlement of St. Kliment near Osvětimany on the premises of which they were discovered, also unanswered.

Zwei Konzentrationen Metallartefakte im Einzugsgebiet der Burgstätte Sankt Kliment

Zusammenfassung

Die Studie informiert über die Entdeckung zweier bislang unbekannter archäologischer Fundorte im Südosten des Marsgebirges (tschechisch: Chřiby), die von den Funden von etwa zwei Dutzend Metallartefakten repräsentiert werden. Das Marsgebirge stellt aus archäologischer Sicht ein stark potenzielles Gebiet für Prospektion und gezielte Grabungen dar. Trotz des hügeligen Geländes, der dichten Bewaldung und eher schlechten Zugänglichkeit kommen ständig neue vereinzelte Funde und ganze Standorte hinzu. Einer der präsentierten Fälle ist die Entdeckung von zwei Konzentrationen an Metallartefakten an den Hängen der Berge „Špidlák“ und „Holý kopec“ (Abb. 1: A). In den Sommermonaten 2015 wurden in den betroffenen Lagen Geländeuntersuchungen und Detektorprospektionen mit GPS-Unterstützung vorgenommen.

Aus geografischer Sicht liegen beide Konzentrationen an den Hängen markanter Erhebungen linkerseits der Landstraße von Osvětimany nach Koryčany, die auf dem Grund eines tief eingeschnittenen Tals vom Bachbett des Klimentský potok begleitet wird. Die erste Konzentration wurde unter dem Gipfel des Bergs „Špidlák“ (515,1 m ü.d.M.) festgestellt. Die Funde konzentrierten sich insbesondere auf einem Plateau von annähernd ovaler Form, das im Norden von einer kleinen Geländeerhöhung abgeschlossen wird (Abb. 2) und in Südostrichtung in einen wenig ausgeprägten Bergsporn ausläuft. Mehrere weitere Artefakte wurden auch am steilen Südosthang unterhalb des erwähnten Plateaus gefunden (Abb. 1: B). Nur ein einziger Gegenstand wurde außerhalb der Hauptkonzentration gefunden, und zwar annähernd 50 m in nördlicher Richtung hangabwärts auf der Höhenlinie 450 m ü.d.M. Hinsichtlich ihrer räumlichen Aspekte bilden die Funde keine deutliche Anhäufung, es handelt sich eher um eine Ansammlung einzelner Punkte auf einer verhältnismäßig großen Fläche von mehreren Hundert Quadratmetern.

Die zweite, in ihrer Stückzahl geringere Konzentration wurde am Nordosthang unter dem Gipfel des „Holý kopec“ (458,3 m ü.d.M.) entdeckt. Durch die Stelle führt ein Waldweg von der Landstraße im Tal des Klimentský potok, das etwa 500 m von der beschriebenen Fundstätte entfernt liegt. Der zentrale Teil der Konzentration besteht aus zwei Eisen- und einem Bronzegegenstand, die wenige Meter voneinander entfernt zwischen den Höhenlinien 442–446 m ü.d.M. gefunden wurden. Einen weiteren Artefakt gelang es rund 160 m weiter nördlich auf der Höhenlinie 430 m ü.d.M. (Abb. 1: C) zu entdecken.

Aus der Analyse des Artenspektrums der Metallfunde geht hervor, dass in beiden Konzentrationen Gegenstände in Zusammenhang mit verschiedenen Zweigen menschlicher Tätigkeit auftreten. An den einzelnen Kategorien gehören die meisten Funde zur Gruppe der Baubeschläge (7 Stück), in die vor allem Nägel, Riegel, ein Schlüssel und weitere mit Bauten beziehungsweise Schlössern und anderen Türsicherungen zusammenhängende Gegenstände gehören. Ferner sind in größerer Zahl Militaria (4 Stück) vertreten, repräsentiert durch Spitzen von Infanterie- oder Reiterspeeren sowie Geschosspitzen mit Dorn und Tülle (Abb. 3), ihrer subtilen Beschaffenheit nach offenbar zum Bogenschießen bestimmt. Mit mehreren Exemplaren vertreten ist auch die Kategorie Pferde- und

Reiterausrüstung (4 Stück), die Fragmente von Hufeisen und ein Sporn-Sternrad umfasst (Abb. 4). Ferner traten Artefakte auf, die sich klassifizieren lassen als persönliche Ausrüstungsgegenstände (Fingerring aus Bronze), landwirtschaftliches Werkzeug (Sichel) und handwerkliches Gerät (Beil), auch wenn wir beim letztgenannten Artefakt aufgrund der Fundsituation auch seine Nutzung als Waffe nicht ausschließen können. Einige Bruchstücke von eisernen Gegenständen (3 Stück) wurden in keine der genannten Kategorien eingeordnet. Aus chronologischer Sicht fallen die Metallgegenstände in den Zeitraum von der jüngeren Wallburgzeit bis zum Hochmittelalter.

Die Interpretation der präsentierten Konzentrationen an Metallgegenständen ist nicht eindeutig und bietet ein breites Spektrum an Hypothesen, die sich sowohl auf die geografisch-räumlichen Beziehungen, die Anwesenheit weiterer Funde als auch auf historische Berichte stützen. Beide Fundlagen befinden sich an strategischen, hochgelegenen Punkten im Gelände, die es erlaubten, den alten durch das Tal unter beiden Gipfeln führenden Handelsweg zu kontrollieren. Aufgrund des Fehlens jeglicher weiterer Funde aus anderen Bereichen der materiellen Kultur können wir jedoch an diesen Stellen eher an kurzfristige Lagerplätze denken. Auszuschließen ist auch nicht die Möglichkeit, dass es sich um die Überreste nicht näher spezifizierter einmaliger menschlicher Aktivitäten handelt, die sich als zufällige Anhäufung von verlorenen Gegenständen äußerten. Eine vorerst unbeantwortete Frage bleibt auch die Beziehung der Konzentrationen zur Burgstätte Sankt Kliment bei Osvětimany, in deren Einzugsgebiet sie sich befinden.

ZÁCHRANNÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝZKUM NA HRADNÍM NÁMĚSTÍ V UHERSKÉM BRODĚ

Jaroslav Bartík, Slovácké muzeum, Uherské Hradiště; Ústav archeologie a muzeologie, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Brno

Lenka Běhounková, Ústav archeologie a muzeologie, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Brno; Muzeum Kroměřížska

Jiří Novotný, Slovácké muzeum, Uherské Hradiště

Hana Nohálová, Ústav archeologie a muzeologie, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Brno; Ústav geologických věd, Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity, Brno

Článek prezentuje výsledky záchranného archeologického výzkumu, který byl realizován v roce 2015 v souvislosti s výstavbou nového polyfunkčního domu na Hradním náměstí v severovýchodní části intravilánu města Uherský Brod. Zdokumentováno bylo několik stratigrafických situací, které přispěly k poznání středověké a novověké parcelace královského města.

1. ÚVOD

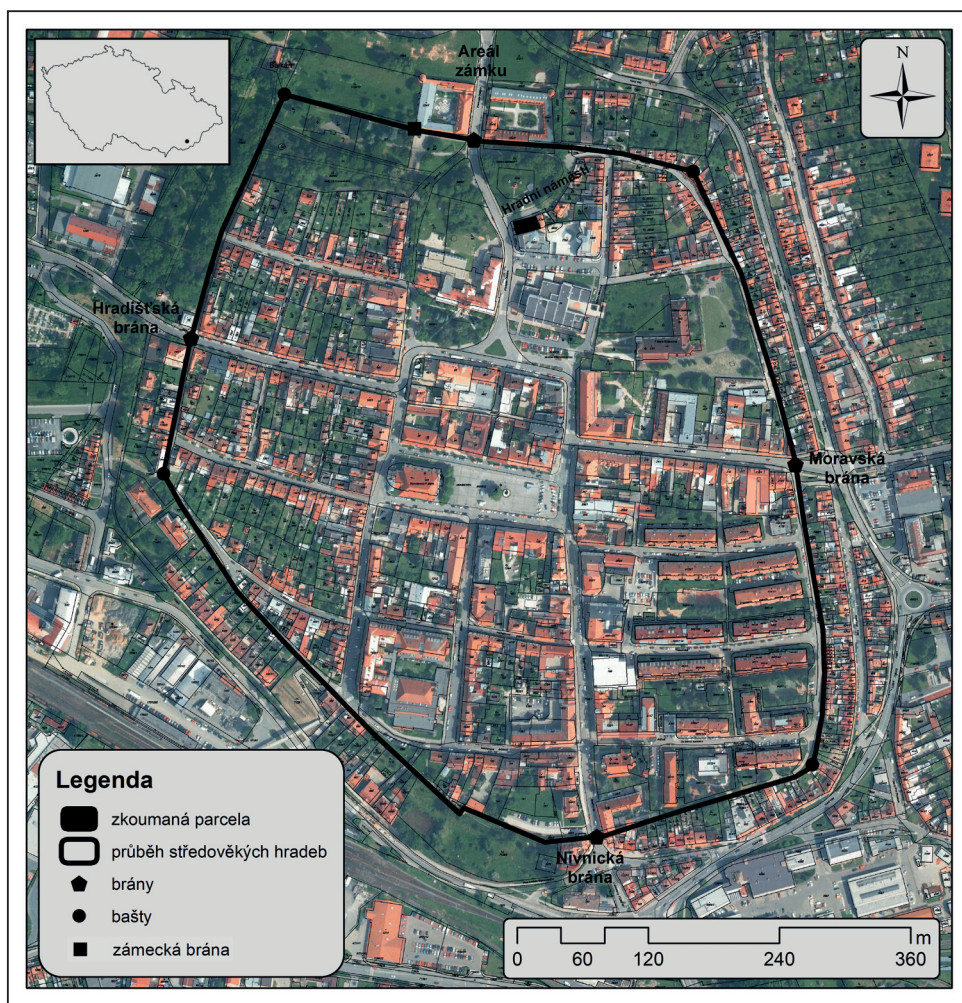
Uherský Brod patří k nejstarším královským městům na území jihovýchodní Moravy. Jeho strategická poloha nad brodem v blízkosti moravsko-slovenského pomezí zvýrazněného pohorím Bílých Karpat jej předurčila jako významný opěrný bod moravské středověké hranice, sloužící mimo jiné i k zajištění výběru myta při přechodu přes řeku Olšavu (Kučera 1903; Růžička 1956; 1968; Tomeček 2002; Měřínský–Plaček 2008, 21). Bohatý vrcholně středověký i novověký vývoj města se proto hojně projevil také v archeologických pramenech. Záchranné archeologické výzkumy v souvislosti se stavební činností v intravilánu Uherského Brodu mají již dlouhou tradici a jejich rozmach je spjat především s osobou Jana Pavelčíka (Zemek ed. 1972, 20–21; z výzkumů např. Pavelčík 1959, 1960, 1967, 1979 ad.). Další vlna výzkumů byla realizována především v osmdesátých a devadesátých letech minulého století Jiřím Pavelčíkem, Jiřím Kohoutkem, Rudolfem Procházkou a Jiřím Novotným (Pavelčík 1995a, 1996; Kohoutek 1996; Procházka 1984; Novotný 1986 ad.). Z mladších akcí lze pak uvést například výzkum v lodi, presbytáři a okolí kostela Mistra Jana Husa v letech 2008 a 2010 (Vaškových–Chrástek 2013; Mazáč 2013). Na výše zmíněné záchranné akce navázaly další archeologické výzkumy v roce 2015, kdy proběhl velký plošný archeologický výzkum na křižovatce ulic Komenského a U Sboru (Bartík 2016) a také menší záchranný výzkum na Hradním náměstí, kde byla v rámci několika profilů zdokumentována středověká a novověká stratigrafie. Vyhodnocení uvedených stratigrafických situací a získaných nálezů je předmětem této studie.

2. POLOHA A PŘÍRODNÍ ZÁZEMÍ LOKALITY

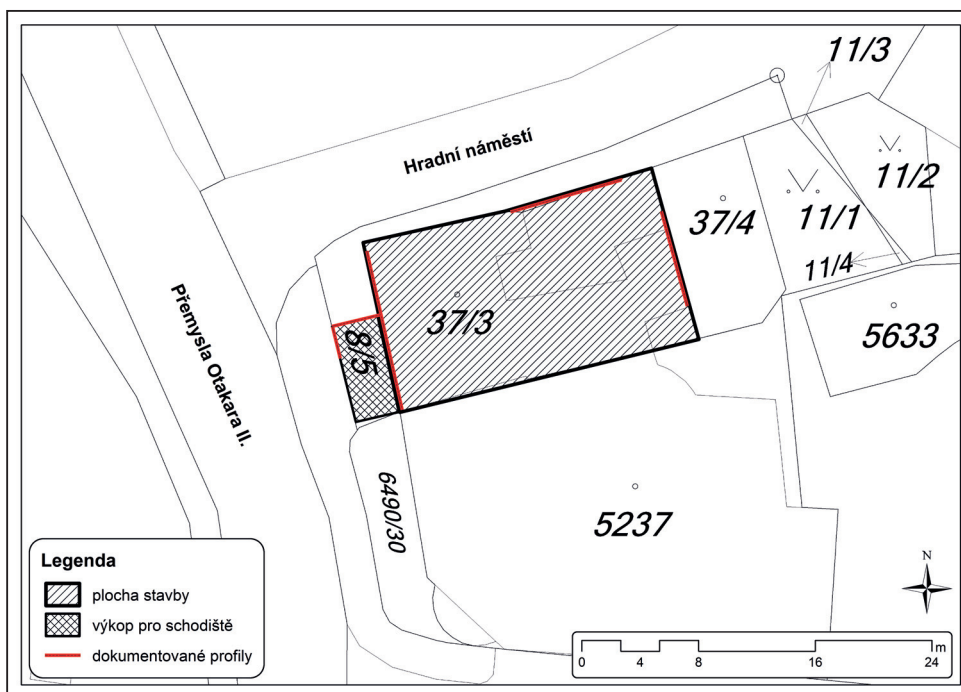
Plocha výstavby polyfunkčního domu je situována v intravilánu staré městské zástavby v blízkosti severní části středověkého opevnění města na křižovatce Hradního náměstí a ulice Přemysla Otakara II., která dále vyústuje z města do zámeckého areálu (obr. 1, 2). Po historické stránce se tak jedná o polohu nacházející se na samotném okraji středověkého a raně novověkého osídlení města (obr. 1). Nově realizovaná stavba navazuje na sousední budovu čp. 219 a podle stavebních plánů s ní má být i následně propojena. Od severu přiléhá sledovaná poloha k menšímu zatravněnému a částečně zalesněnému prostranství s vodárenským

objektem, v jehož místech se ve 13. století nacházel zeměpanský hrad (cf. Tomeček 2002, 32). Východní hranice plochy je tvořena průběhem západní zdi garáže, jež náleží sousednímu pozemku (parcely č. 37/4). Archeologicky byly zkoumány parcely č. 8/5 a 37/3 (obr. 2). Střed lokality lze vztáhnout k následujícím zeměpisným koordinátám: 49°01'36.49"N, 17°38'46.88"E. Z geografického hlediska se místo rozprostírá na táhlém jižním svahu, který se uklání přes celé centrum města směrem k řece Olšavě, protékající cca kilometr od zájmové polohy. Nadmořská výška terénu zde osciluje mezi 256–258 m n. m. Geologické mapování uvádí v intravilánu města především eocénní a oligocénní pískovce a jílovce, které v menší míře doplňují kvartérní sedimenty (Zemek ed. 1972, 14; www.geology.cz). Podobná pozorování byla učiněna i na zájmové lokalitě. V podloží archeologických kontextů byly zjištěny vrstvy silně ulehlých jílovitých sedimentů, které ve spodních partiích přecházely do tělesa jílovce či spíše lupku. Tomu by odpovídaly také situace zjištěné při starších archeologických výzkumech v blízkém okolí (např. Pavelčík 1995b).

3. METODIKA VÝZKUMU

Obr. 1. Lokalizace zkoumané parcely v kontextu historického jádra Uherského Brodu.

Obr. 2. Výřez z katastrální mapy s vyznačenou lokalizací dokumentovaných profilů.

Záchranný archeologický výzkum na Hradním náměstí probíhal formou pravidelných dohledů organizovaných podle postupu stavby polyfunkčního domu. Prvotní část dohledů byla zahájena již při bagrování a odvozu materiálu z planýrky předcházející budovy. V následující části bylo dozorováno bagrování stavební jámy (obr. 3), která byla zahloubena 3 m od úrovně stávajícího terénu. Na několika místech byly ještě vybagrovány o další 1 m základové pasy pro nosné pilíře a zajištění sousední stavby. Vzhledem k tomu, že předchozí zdemolovaná budova byla podsklepena, nepodařilo se při plošně skrývce zachytit žádné archeologické situace. Na základě pozdějších pozorování je zřejmé, že původní středověká a novověká parcela byla zničena při stavbě zmíněných zahloubených suterénů. Pozitivní archeologické situace byly zjištěny až po odbagrování severního, západního a východního okraje parcely, na nichž se po začátek profilů podařilo zdokumentovat vrcholně středověkou a novověkou stratigrafii. Po kratším časovém odstupu, kdy se stavba posunula do nadzemních částí, byl prozkoumán také výkop pro nově budované schodiště vyhloubený podél západního okraje budovy, který poskytl další pozitivní stratigrafickou situaci. Všechny výše uvedené profily byly kresebně a fotograficky dokumentovány. Vybrané kontexty pak byly, pokud to postup stavebních prací umožňoval, podrobněji sondovány, včetně odběru vzorků na proplavení.

4. ZJIŠTĚNĚ ARCHEOLOGICKÉ SITUACE

4.1 Severní profil

První z dokumentovaných profilů byl začátek na severní straně zkoumané parcely, a to v úseku dlouhém cca 6 m (obr. 2). Zbytek stěny výkopu byl v době dokumentace tvořen ješ-

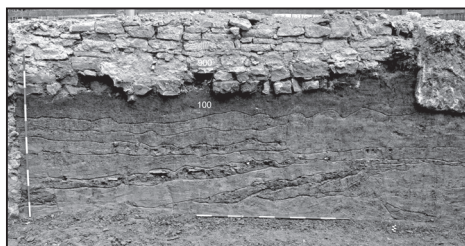
tě pozůstatky zděné či betonové konstrukce suterénu. Svrchní část profilu byla tvořena recentní kamennou zdí pojenou maltou (kontext 900) představující snad základ předchozí nebo starší stavby. Od východu pak na ni navazoval masivní blok betonu. Pod zdí se na profilu vyrýsovala pouze jediná antropogenní vrstva (100; mocnost 28–43 cm) tvořená středně hnědým ulehlým sedimentem obsahujícím ojedinělé zlomky cihel a keramiky pozdně novověkého stáří. Vrstva překvapivě spočívala na geologickém podloží, tvořeném pestrým sledem jílu s polohami lupku (obr. 4).

4.2 Východní profil

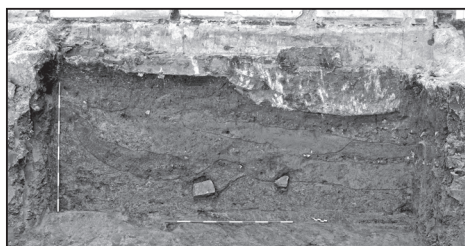
Nejhodnotnější stratigrafii v rámci sledované parcely poskytl východní profil (obr. 5). Archeologické situace se zde dochovaly díky v těchto místech ležícímu základu přiléhající garáže, která stojí na parcele, jež nebyla nikdy podsklepena. Pod betonovým základem garáže se nacházely vrstvy raně (kontext 103, 104) až vrcholně novověkého stáří (kontexty 100–101), které kopírovaly sklon svahu v ose S–J. Zejména svrchní dva horizonty (17.–18. století) obsahovaly větší množství kamenů a v případě vrstvy 101 i zlomků cihel, které vytvářely souvislý pás rovněž kopírující sklon svahu (obr. 6). Zmíněné uloženy naplněné stavební sutí, fragmenty keramiky, kachlí a dalším odpadním materiálem střídají takřka sterilní, pravděpodobně splachové vrstvy tvořené šedožlutým (kontext 105) a sytě šedým (kontext 102) jemnozrnným jílem. Novověké vrstvy porušily starší do podloží zahloubený objekt (500). Zachycena byla báze objektu patrně obdélníkovitého tvaru s rovným pravidelným dnem o délce 5,5 m a dochované hloubce 1,4 m na severní straně a 0,5 m na straně jižní. V obou rozích objektu byly determinovány půlkulovité, tmavě šedě zbarvené uloženy (kontexty 108, 109) vyplněné zbytky zetlelého dřeva a drobnými uhlíky. Výplň objektu byla tvořena dvěma vrstvami, tmavě hnědošedým sedimentem s vysokým obsahem uhlíků (kontext 106) a světle šedoohnědou uloženinou s rezavými šlírý a drobnými zlomky organiky, které se v hojném počtu projevíly i v materiálu z výplavů (kontext 107). Na rozmezí výše uvedených kontextů se v centrální části profilu nacházely dva velké pískovcové kameny. Z typologického hlediska interpretujeme objekt jako pozůstatek zahloubeného suterénu vrcholně středověké dřevohliněné zástavby, přičemž uloženy v rozích by mohly představovat zbytky po vnitřní dřevěné konstrukci. Na základě získaného keramického materiálu můžeme zánik objektu rámcově datovat do průběhu 14. století.

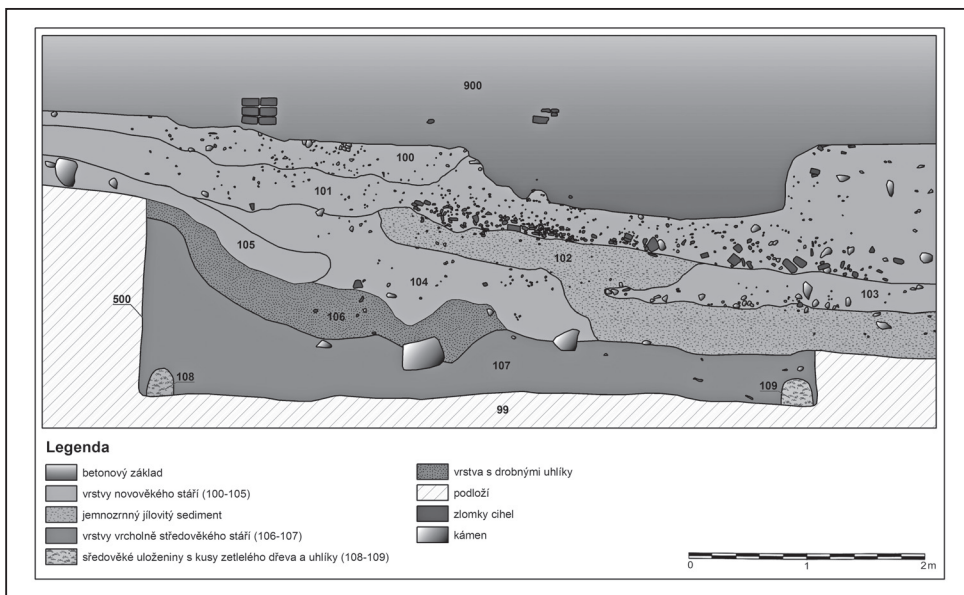
Obr. 3. Pohled na stavební jámu od jihozápadu ve fázi bagrování. Foto J. Bartík.

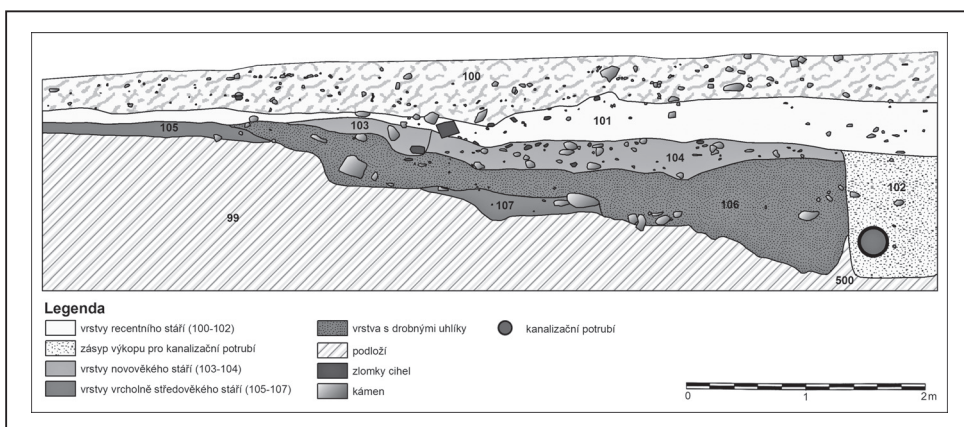
Obr. 4. Pohled na stratigrafii zachycenou na severním profilu parcely. Foto J. Bartík.

Obr. 5. Pohled na stratigrafii zachycenou na východním profilu parcely. Foto J. Bartík.

Obr. 6. Plán východního profilu.

Obr. 7. Plán západního profilu.

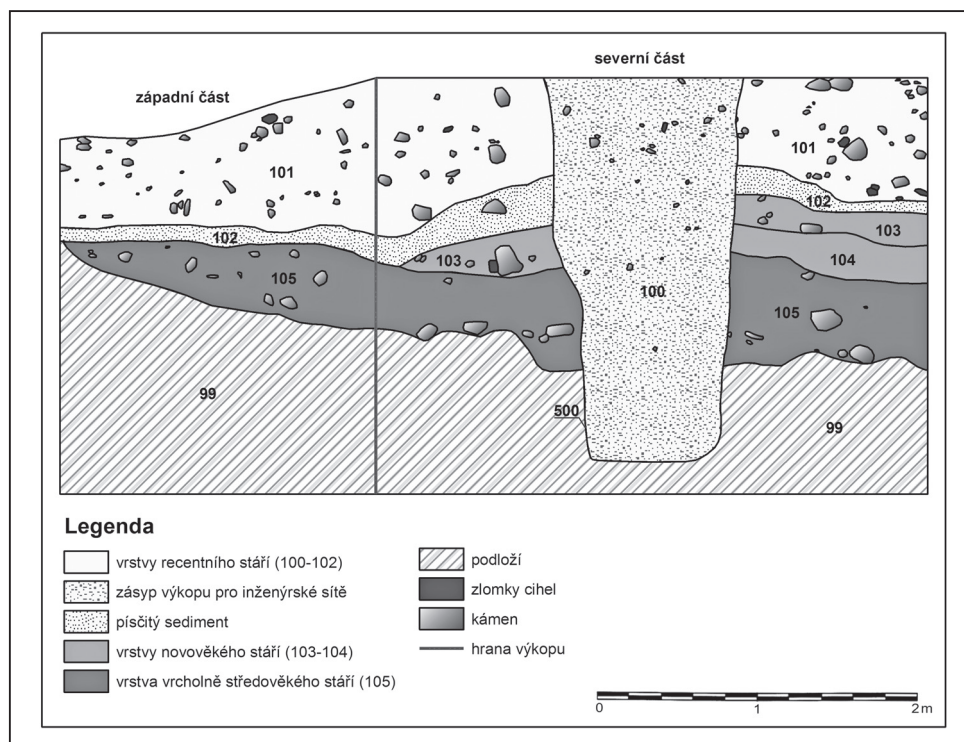
4.3 Západní profil

Další stratigrafickou situaci se podařilo v několika etapách zdokumentovat na protější západní straně parcely (obr. 2). Vzhledem k tomu, že v JZ rohu plochy byl ponechán po větší část dohledových prací nájezd pro vozidla stavby, profil byl začištěván postupně v průběhu stavebních prací. Západní profil vykazoval na rozdíl od východního přítomnost recentních navážkových vrstev a zásypů vedení inženýrských sítí, což souvisí mimo jiné i s jeho polohou, která přiléhá k chodníku a pozemní komunikaci v ulici Přemysla Otakara II., kudy jsou vedeny podzemní řady. Pod recentními vrstvami obsahujícími roztroušené shluky stavebních sutí a pískové podsýpky elektrického vedení byly evidovány dva na sebe navazující novověké kontexty (103, 104) datovatelné na základě fragmentů keramiky a kachlů do období 17.–18. století. U kontextu 104 pak byl pozorován značný obsah menších a středně velkých kamenů a zlomků stavební

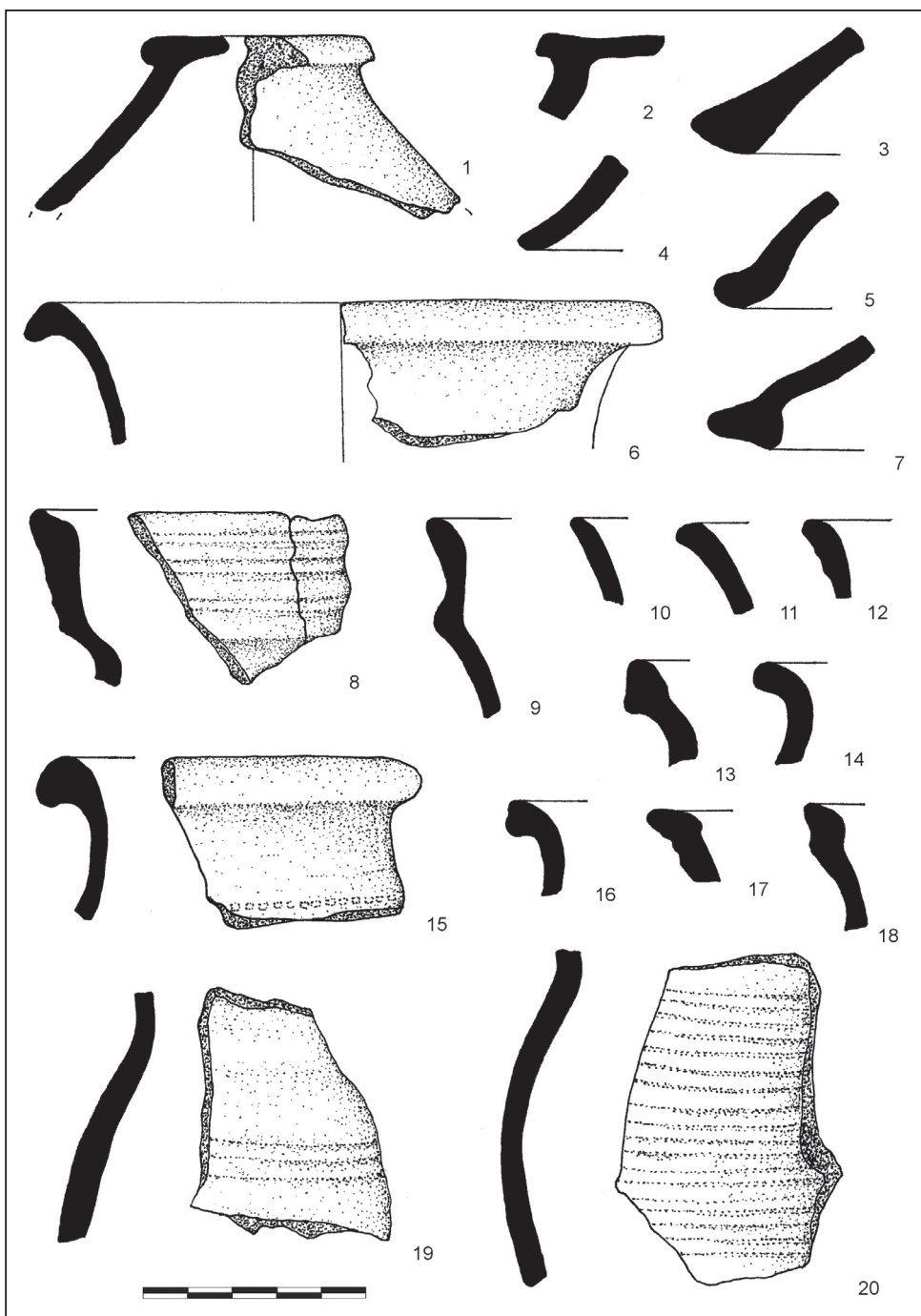
keramiky (obr. 7). V jejich podloží se pak opět nacházely vrcholně středověké vrstvy (kontexty 105–107). Největší část zaujímal zejména tmavě zelenošedý jíl s velkým množstvím uhlíků a několika většími kusy kamene (kontext 106). Poměrně zajímavé je zjištění týkající se orientace stratigrafického sledu. Zatímco recentní navážkové horizonty respektují severojižní orientaci a tím i sklon současného terénu, novověké a vrcholně středověké vrstvy jsou orientovány ve sklonu J–S, což je přesně opačná situace než byla zjištěna na východním profilu. Výrazný pokles můžeme pozorovat zejména u středověkých vrstev 106 a 107 zahlabujících se do podloží. V severní části profilu byl celý sled vrstev porušen recentním výkopem pro kanalizaci, který zasahoval až do podloží a byl vyplněn sypkým navážkovým materiálem (102).

4.4 Výkop pro schodiště

Po přenesení stavebních prací do nadzemní části nově stavěné budovy byl proveden v prostoru přiléhajícího chodníku výkop pro přístupové schodiště ve tvaru písmena „L“, který navazoval kolmo na předchozí západní profil (obr. 2). Zdokumentovat se podařilo velmi podobnou stratigrafickou situaci (obr. 8). Svrchní vrstvy náležely opět recentním navážkovým horizontům s výrazným podílem kamenů, cihel a dalších složek stavebních sutí nebo pásu písčitého sedimentu použitého jako podsýpka některého z podzemních vedení. Pod nimi byl zachycen zbytek dvou novověkých (kontext 103 – tmavě šedá jílovitá vrstva s občasnými kameny a zlomky cihel, kontext 104 – světle rezavě hnědý jíl) a jedné (25–43 cm mocné) vrcholně středověké vrstvy (105 – tmavě zelenošedý jíl), kterou lze s velkou pravděpodobností ztotožnit s kontextem 106 determinovaném v předchozím západním profilu (obr. 7). Zajímavé je, že v západním segmentu došlo

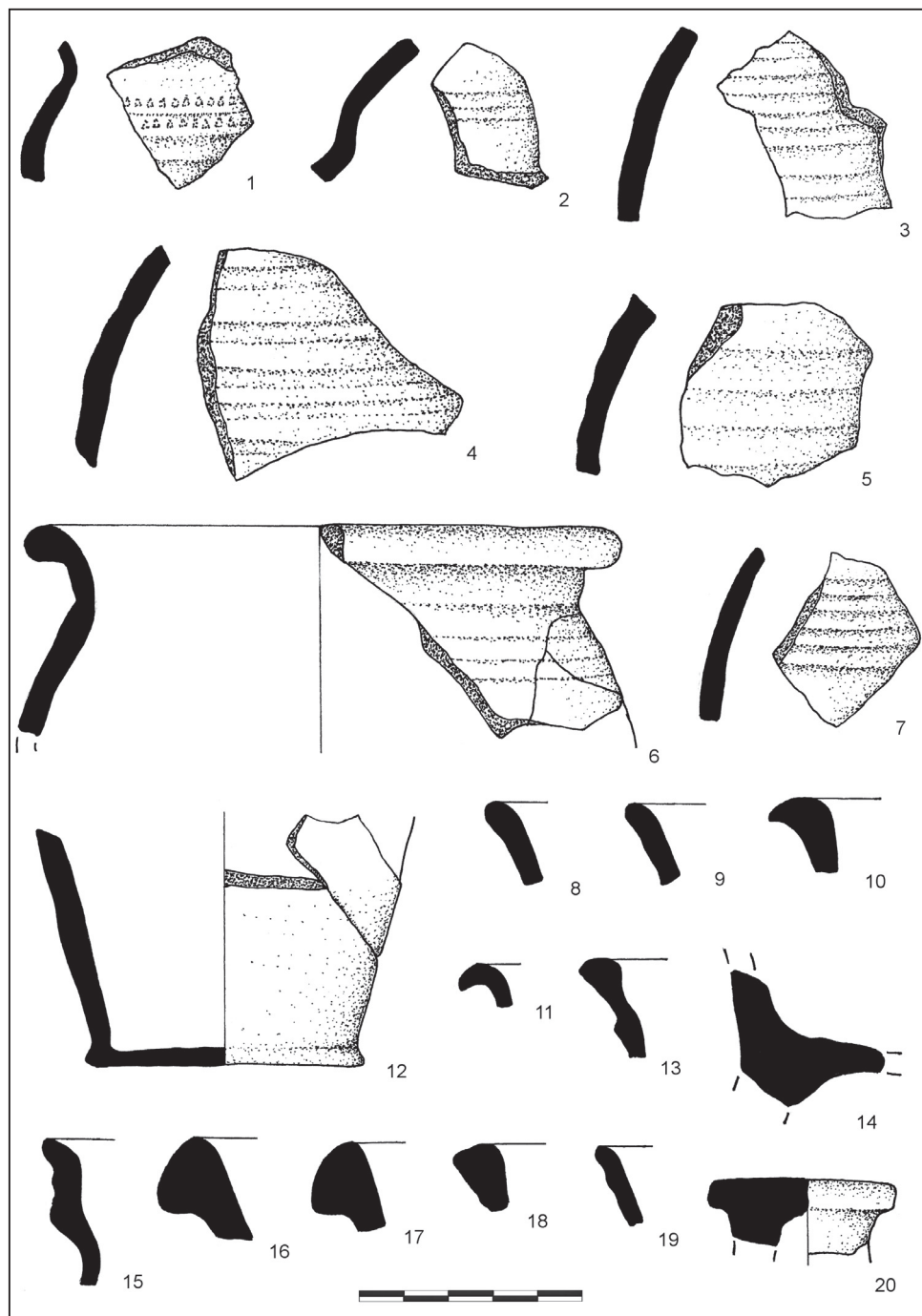
Obr. 8. Plán profilu zdokumentovaného ve výkopu pro schodiště.

Obr. 9. Výběr vrcholně středověké keramiky. Kresba L. Běhounková.

k postupnému vyznění středověké vrstvy, která dále jižním směrem po svahu již nepokračovala. Otázkou však zůstává, zda by se mohlo jednat o okraj původní středověké a raně novověké parcely, kterou by doložené vrstvy vyplňovaly. Podle půdorysného plánu zachycujícího stav osídlení

k roku 1628 (podle: Kučera 1903) by plocha výzkumu spadala do prostředního z vyobrazených bloků domů v severní části města a náležela by pravděpodobně parcelám 50 či 51, jenž jsou orientovány v ose V-Z, což by odpovídalo i archeologickým pozorováním.

Obr. 10. Výběr vrcholně středověké keramiky. Kresba L. Běhounková.

5. ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZY

5.1 Keramika

Podrobnější analýze byly podrobeny nálezy keramiky pocházející pouze z vrcholně středověkých kontextů. Zástupce novověké keramiky reprezentuje jen několik kusů nožek z pánví (trojnožek) a malá kolekce tenkostěnných fragmentů opatřených oranžovou, zelenou či hnědou glazurou. Z profilů se podařilo odebrat také několik vzorků stavební keramiky v podobě zlomků cihel a obloukové krytiny. Ojediněle pak byla zaznamenána přítomnost hrudek mazanice (V–profil; 106, 107). Databázově byly vyhodnoceny nálezy keramiky z kontextů 106 a 107 východního profilu, kontextů 105–107 západního profilu a z vrstvy 105 ve výkopu pro schodiště (tab. 1). Celý keramický soubor vykazuje velmi podobné znaky, proto je jeho charakteristika popsána na následujících řádcích společně. Celkem bylo nalezeno 221 fragmentů keramiky, které mohly být přiřazeny 157 jedincům. Do analýzy nebylo započteno několik dalších desítek drobných keramických fragmentů (pod 1 cm) získaných z proplaveného substrátu.

Tab. 1. Zastoupení keramických tvarů a jejich fragmentů v jednotlivých nálezových situacích.

VÝCHODNÍ PROFIL					
Druh nádoby	Část nádoby	ks	%	Σ	Σ %
Hrnec	Okraj	9	11,7	9	11,7
Džbán	Okraj	3	3,9	3	3,9
Poklička	Výduť	1	1,3	7	9,1
	Úchytka s výdutí	1	1,3		
	Úchytka	1	1,3		
	Okraj	4	5,2		
Neurčeno	Plece	4	5,2	58	75,3
	Výduť	48	62,3		
	Dno s částí výdutě	6	7,8		
Celkem		77	100	77	100

ZÁPADNÍ PROFIL					
Druh nádoby	Část nádoby	ks	%	Σ	Σ %
Hrnec	Okraj	10	14,9	10	14,9
Džbán	Okraj	1	1,5	1	1,5
Pohár	Dno s částí výdutě	1	1,5	1	1,5
Poklička	Okraj	1	1,5	2	3
	Úchytka	1	1,5		
Trojnožka	Dno s částí výdutě	1	1,5	1	1,5
Neurčeno	Plece	1	1,5	52	77,6
	Výduť	40	59,7		
	Dno s částí výdutě	7	10,4		
	Dno	4	6		
Celkem		67	100	67	100

VÝKOP PRO SCHODIŠTĚ					
Druh nádoby	Část nádoby	ks	%	Σ	Σ %
Neurčeno	Výduť	11	84,6	13	100
	Dno s částí výdutě	1	7,7		
	Okraj s částí ucha	1	7,7		
Celkem		13	100	13	100

Keramický soubor obsahuje především zlomky výdutí, u nichž nelze rozeznat původní druh nádoby. Ostatní fragmenty náleží hrncům, džbánům (obr. 9: 9) a pokličkám (obr. 9: 1–7; 10: 2, 20). Ojedinelými kusy jsou zastoupeny pohár (obr. 10: 12) a patrně trojnožka (obr. 10: 14). Okraje hrnců mají nejčastěji přehnutý (střečovitý) a jednoduchý tvar. Hojně byly formovány také do tvaru okruží (obr. 9: 8, 18; 10: 15). Výjimečně se pak objevil okraj ovalený (obr. 9, 10). U pokliček byl zjištěn zpravidla jednoduchý nebo rozšířený okraj (obr. 9: 3–7). Dna jsou převážně rovná, hráněná s rozšířením do patičky, v menší míře se objevují také dna hráněná nebo zaoblená šikmá.

Fragmentarizace keramiky se pohybuje nejčastěji v nejmenších velikostních kategoriích (do 9 a do 36 cm²), jen výjimečně se objevily střepy rozměrnější (kategorie III – do 81 cm²). Keramika je většinou silně nebo alespoň částečně otřelá. V několika případech se objevily také výrazně omlété hrany fragmentů, které se váží výhradně na keramiku, jež byla velmi jemně plavená. Silná fragmentarizace a abraze keramiky odpovídá jejímu uložení v odpadových vrstvách postižených četnými transformačními procesy (cf. Neustupný 2007, 66–72).

Nádoby byly vyráběny z písčité hmoty bez příměsí nebo s přirozenou příměsí slídy. Ostřívo je převážně jemnozrnné, méně se objevují středně velká zrna a v jednom případě byly ve hmotě zjištěny hrubší příměsí. Jak už bylo zmíněno výše, u šesti fragmentů se objevila velmi jemně plavená hmota s jemnozrnným ostřívem. Všechny nalezené střepy vykazovaly stopy vytáčení na rychle rotujícím hrncířském kruhu. Výpal probíhal v redukční atmosféře do různých, převážně světlých odstínů šedé barvy. Oxidační výpal do oranžové barvy byl zjištěn pouze ve čtyřech případech. Poměrně často se objevují střepy s tmavším povrchem a světlou barvou na lomu.

Zdobeno bylo třiatřicet jedinců, a to především různými formami žlábkování. Výzdobné žlábkování jsou převážně mělké, v několika případech bylo zjištěno husté žlábkování (obr. 9: 20; 10: 3, 4), které pokrývalo pravděpodobně celou nádobu nebo větší část výdutě. Jeden fragment nesl výzdobu žlábkovanou vlnicí a další dva radélkem čtvercového (obr. 9: 15) nebo trojúhelníkovitého tvaru, které bylo doplněno ještě hlubšími žlábkování (obr. 10: 1). U jednoho zlomku byly zjištěny mělké rýžky, které jsou ale spíše technologického než výzdobného charakteru.

Tab. 2. Druhové zastoupení získaného zooarcheologického materiálu (MV – malá velikost, SV – střední velikost, VV – velká velikost).

Druh	ks	%
Tur domácí	29	16,6
Prase domácí	6	3,4
Ovce/koza domácí	5	2,8
Pes domácí	1	0,6

VV	13	7,4
SV	26	14,9
MV	1	0,6
Hlodavec	4	2,3
Ryba	1	0,6
Neurčeno	89	50,8
Celkem	175	100

Tab. 3. Kosterní zastoupení u domácích druhů zvířat.

	Tur domácí	Prase domácí	Ovce/koza domácí	Pes domácí
Kost	<i>Bos taurus</i>	<i>Sus domestica</i>	<i>Ovis aries/Capra hircus</i>	<i>Canis familiaris</i>
Holenní	-	1	-	-
Lopatka	1	-	-	-
Molár	4	-	-	-
Nártní	8	-	2	1
Násadec na roh	2	-	-	-
Pánev	2	-	-	-
Patní	1	-	-	-
Pažní	1	-	-	-
Premolár/molár	1	-	-	-
Prstní článek	-	1	2	-
Spodní čelist	5	-	-	-
Stehenní		-	1	-
Špičák	-	4	-	-
Vřetenní	1	-	-	-
Zápěstní	1	-	-	-
Záprstní	1	-	-	-
Žebro	1	-	-	-
Celkem	29	6	5	1

Na základě uvedených znaků můžeme vrcholně středověkou keramiku datovat do konce 13. a průběhu 14. století. Svědčil by pro to jak převládající charakter keramické hmoty, která je jemnozrná s tvrdým redukčním výpalem zejména světle šedých tónů, tak poměrně homogenní výzdoba realizovaná z velké části pouze různou formou žlábkování, kterou v menší míře doplňuje radélko. Pro druhou polovinu 13. století je u hrnců typický také výskyt okrajů ve tvaru okruží. Povšimnout si můžeme i hojně přítomnosti zvonovitých pokliček. Navzdory četným archeologickým výzkumům v intravilánu města bohužel v současnosti neexistuje detailněji analyzovaná kolekce keramiky, která by umožňovala souhrnnou komparaci uherškobrodské keramické produkce, vypracování její jemnější chronologie, popřípadě stanovení regionální charakteristiky. Pouze z popisů v některých nálezových zprávách můžeme najít jisté analogie. Keramika velmi podobného charakteru pochází například z archeologického výzkumu na Tkalcovské ulici z roku 1969, kde byla datována rovněž do průběhu 14. století (Pavelčík 1995c), nebo z některých objektů prozkoumaných v osmdesátých letech minulě-

ho století na ulici Soukenická (Procházka 1984, 70). Prozatím tak lze připustit pouze to, že studovaný soubor obsahuje obecně uváděné znaky pro vývoj vrcholně středověké keramiky druhé poloviny 13. a 14. století na území Moravy, popřípadě i v rámci některých vzdálených lokalit v regionu středního Pomoraví (Procházka–Peška 2007; Kouřil–Wihoda 2003; Klápště 1998; Petráň 1985; Pajer 1983; Nekuda–Reichertová 1968; Plaček a kol. 2015 ad.). Snad až budoucí databázová analýza některých starších a především nově získaných souborů umožní bližší specifikaci hlavních vývojových rysů vrcholně středověké a raně novověké keramické produkce na Uherskobrodsku.

5.2 Kovové artefakty

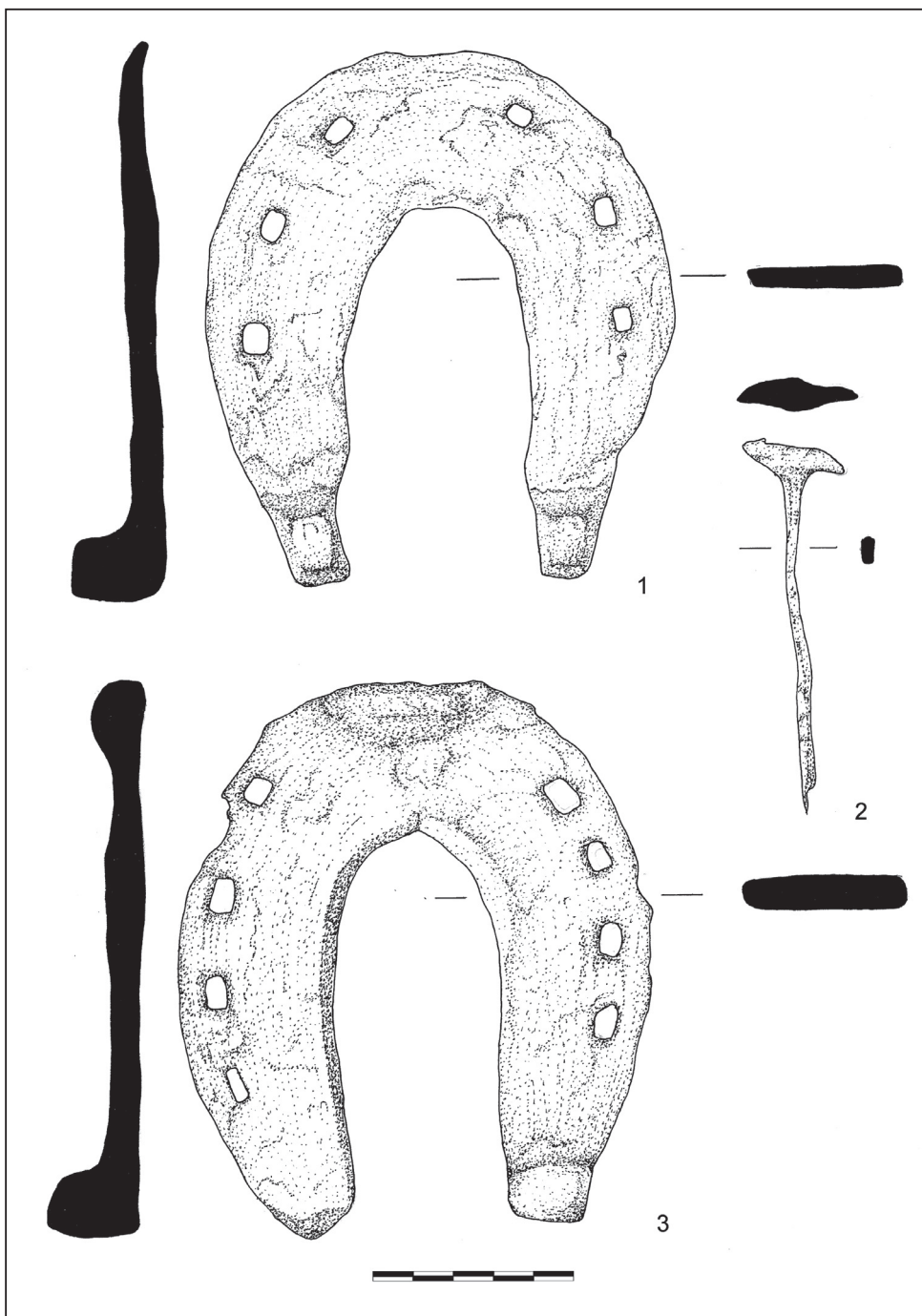
Oproti nálezům zlomků keramiky představují artefakty z kovů minoritně zastoupený archeologický pramen. Z novověkých kontextů ve východním a západním profilu se podařilo získat celkem tři železné artefakty. Ve východním profilu byl v raně novověkém kontextu 104 (obr. 6) objeven velký „křídlovitý“ hřebík s rovnou hlavou, obdélníkovitým dřikem a částečně odlomenou špičkou (obr. 11: 2). Podle typologie Rudolfa Krajíce (2003, 64–66) jej můžeme přiřadit k typu IIIa (rozměry: 94×26×8 mm, 16 g). Zbývající dva artefakty byly získány při začišťování západního profilu v kontextu 104 (obr. 7). V obou případech se jedná o koňské podkovy. První z nich se dochovala v kompletním stavu (obr. 11: 1), přičemž se jedná o masivnější typ se šesti otvory pro hřebíky a dvěma kolmo posazenými ozuby obdélného profilu (rozměry: 134×117×6 mm, 312 g). Druhý exemplář má stejný tvar, avšak osm otvorů pro hřebík a pouze jeden zub (obr. 11: 3), druhý je v místě styku s patní částí podkovy odlomen. Oproti prvnímu tvaru má druhá z podkov také výrazný hmatec na frontální straně (rozměry: 134×117×6 mm, 379 g). Vrcholně středověké vrstvy poskytly pouze jediný nález reprezentovaný fragmentem podkovového hřebíku (typ VII podle: Krajíc 2003, 64–66). Kromě samotných železných artefaktů byl ve východním profilu v kontextu 106 objeven také zlomek železné strusky. V kontextu 105 v rámci západního profilu pak bylo odebráno ještě několik kusů železité krusty, která se však při konzervaci kompletně rozpadla.

5.3 Zooarcheologický materiál

Z vrcholně středověkých situací se podařilo získat také soubor zooarcheologického materiálu reprezentovaný 175 kusy zvířecích kostí (tab. 2). Z proplavených vzorků z výplně zahluobeného suterénu (obj. 500) se podařilo získat také 39 kusů malakofauny a větší množství drobných fragmentů vaječných skořápek (140 ks). Takřka polovinu souboru se nepodařilo druhově určit, jelikož byla tvořena velmi malými zlomky kostí do 1 cm získaných z proplavených vzorků. U zbývajících částí se při analýze podařilo determinovat především pozůstatky domácích zvířat chovaných pro maso a mléko. Konkrétně je zastoupen tur domácí (*Bos taurus*), prase domácí (*Sus domestica*) a ovce/koza (*Ovis aries/Capra hircus*). Z dalších domácích zvířat se podařilo prokázat přítomnost psa domácího (*Canis familiaris*) a nepřímou lze předpokládat na základě vaječných skořápek i výskyt drůbeže. Mezi ostatní doloženou faunu náleží několik kostí hlodavců, které mohou být intaktní, ale vyloučena nemůže být ani možnost jejich recentního původu vlivem bioturbace. Přehled zastoupených druhů uzavírá nález drobného obratle z blíže neurčené ryby. Procentuelně nejvíce zaujímají kosterní pozůstatky tura domácího, které se projevíly také největším množstvím jednotlivých typů kostí. Ostatní taxony jsou pak zastoupeny jen několika málo kusy (tab. 3).

Soubor není příliš bohatý na kosti, podle nichž by bylo možné odhadnout pravděpodobný porážkový věk domácích zvířat. Většina kostí pocházela z kosterně dospělých jedin-

ců (starších tří let). V osteologickém souboru nebyly nalezeny žádné disproporce v anatomických částech. V jednom případě bylo možné určit pohlaví jedince – jednalo se o samce prasete. Přibližná výška v kohoutku tura byla stanovena podle poškozené zápřstní kosti

Obr. 11. Nález železných artefaktů. Kresba L. Běhounková.

na 113,4 cm. Z tafonomických jevů byla na fragmentu rohového násadce tura zaznamenána zřetelná stopa po řezání. Stopy přepálení se na kostech objevily jen ojediněle, a to převážně do odstínů šedé a bílé barvy. Fragmentárnost kolekce i její složení ukazuje, že se jedná převážně o kuchyňský odpad sekundárně přemístěný do odpadových vrstev v rámci zkoumané parcely. Druhové složení fauny s převahou domácích zvířat pak odpovídá stavu, který známe i z některých dalších jader vrcholně středověkých moravských měst či sídel šlechty (souhrnně Šůvová 2015, 163–165).

6. ZÁVĚR

Záchranným archeologickým výzkumem na Hradním náměstí v Uherském Brodě se podařilo zdokumentovat čtyři stratigrafické situace, které alespoň rámcově vypovídají o vývoji středověkého a novověkého osídlení v severní části města. Na základě absence středověkých kontextů ve stratigrafii severního profilu a jejich vyznění v západním segmentu profilu výkopu pro schodiště se lze domnívat, že se podařilo zachytit přibližný rozsah původní středověké parcelace, která byla orientována v ose V–Z a pokračovala mimo plochu stavby dále na východ. Při výzkumu byl evidován jediný středověký objekt, a to právě ve východním profilu zkoumané parcely. Objekt byl interpretován jako zahloubený suterén nadzemní dřevohliněné stavby. Díky anomáliím v zásypu objektu a zbytkům zetlelého dřeva uvažujeme i o možné dřevěné destrukci konstrukce uvnitř suterénu. Z chronologického hlediska můžeme vrcholně středověké osídlení na dotčené parcele datovat pouze rámcově do pokročilého 13., ale zejména do 14. století. V případě suterénu pak tato datace odpovídá jeho druhotnému zásypu a tudíž období po zániku samotné stavby, která zde mohla stát již v druhé polovině 13. století. Mladší vrstvy v rámci sledovaných stratigrafií dokumentují vývoj parcely od raného novověku do moderní doby. Užití dřevohliněné architektury spojené se suterény zcela zapadá do našich znalostí o podobě královských měst na Moravě (cf. Holub et al. 2005; Hejhal–Hrubý 2005 ad.), přičemž nálezy z Uherského Brodu tyto poznatky dále rozšiřují. Nález zahloubeného suterénu z Hradního náměstí není přitom v rámci městského centra Uherského Brodu jediný. Podobné zahloubené suterény či pozůstatky polozemnic byly objeveny při záchranných archeologických akcích například na ulici Komenského, Soukenická, Bří Lužů, Seichertova či na Mariánském náměstí (Procházka 1984, 70; Novotný 1986; Pavelčík 1995a; Kohoutek 1996, 380–382). Nejnovější analogie zahloubených suterénů nadzemních staveb včetně dokladů dřevěných konstrukčních prvků byly v Uherském Brodě objeveny v roce 2015 na nárožní parcele mezi ulicemi Komenského a U Sboru (Bartík 2016).

Podstatným zjištěním výzkumu je fakt, že se podařilo doložit stopy středověkého osídlení v sousedství zeměpanského hradu ze 13. století. Jeho vztah ke zkoumané parcele však zůstává nejasný, stejně jako naše podrobnější představa o podobě samotného hradu. I přes fakt, že předcházející podsklepená zástavba zničila velkou část původní městské parcely, podařilo se získat alespoň rámcové informace o jejím charakteru a chronologii osídlení, které doplnily mozaiku našeho poznání o topografickém vývoji královského města Uherský Brod.

Prameny:

- B a r t í k, Jaroslav, 2016. *Uherský Brod – ulice Komenského, U Sboru; Polyfunkční dům*. Rukopis NZ 829/16 uložený v archivu archeologického oddělení Slováckého muzea.
- N o v o t n ý, Jiří, 1986. *Uherský Brod – ulice U pošty*. Rukopis NZ 155/95 uložený v archivu archeologického oddělení Slováckého muzea.

- P a v e l č í k, Jan, 1959. *Uherský Brod – Vodojem (Nad zámekem)*. NZ 94/95, archiv archeologického oddělení Slováckého muzea.
- P a v e l č í k, Jan. 1967. *Uherský Brod –Příčná ulice*. NZ 166/95, archiv archeologického oddělení Slováckého muzea.
- P a v e l č í k, Jan. 1979. *Uherský Brod – Stavba Závodního klubu*. NZ 121/95, archiv archeologického oddělení Slováckého muzea.
- P a v e l č í k, Jiří, 1995a. *Uherský Brod – záchranná akce v ulici Seichertově – středověk*. NZ 35/95, archiv archeologického oddělení Slováckého muzea.
- P a v e l č í k, Jiří, 1995b. *Uherský Brod – ul. B. Němcové*. NZ 10/95, archiv archeologického oddělení Slováckého muzea.
- P a v e l č í k, Jiří, 1995c. *Uherský Brod – Tkalcovská ulice*. NZ 190/95, archiv archeologického oddělení Slováckého muzea.
- P a v e l č í k, Jiří, 1996. *Uherský Brod – Horní náměstí (Mariánské)*. NZ 441/96, archiv archeologického oddělení Slováckého muzea.

Literatura:

- H e j h a l, Petr a H r u b ý, Petr, 2005. Dřevěná architektura 13. století v Jihlavě, Pelhřimově a Humpolci. In: *Forum urbes medii aevi 2. Sborník příspěvku z konference FUMA konané 16. – 18. 4. 2003*. Brno: Archaia, 126–147.
- H o l u b, Petr, K o l a ř í k, Václav, M e r t a, David, P e š k a, Marek, Z a p l e t a l o v á, Dana a Z ů b e k, Antonín, 2005. Ke stavu poznání nezděné měšťanské architektury vrcholně středověkého Brna. In: *Forum urbes medii aevi 2. Sborník příspěvku z konference FUMA konané 16. – 18. 4. 2003*. Brno: Archaia, 44–101.
- K l á p š t ě, Jan, 1998. Die Anfänge der jüngerer mittelalterlichen Keramik in Böhmen als kulturhistorisches Problem. *Archeologické rozhledy* 50, č. 1, 138–158.
- K o h o u t e k, Jiří, 1996. Nové poznatky o středověkém vývoji města Uherského Brodu. *Archaeologia historica* 21, 373–384.
- K o u ř í l, Pavel a W i h o d a, Martin, 2003. Etnické trojmezí? Výpověď písemných a hmotných pramenů k etnické struktuře moravsko-slezského pomezí v epoše vrcholného středověku. *Archaeologie historica* 28, 69–111.
- K r a j í c, Rudolf, 2003. *Sezimovo Ústí – archeologie středověkého poddanského města 3., Kovárna v Sezimově Ústí a analýza výrobků ze železa*. Díl I. Praha: Archeologický ústav AV ČR. 316 s.
- K u č e r a, Jan, 1903. *Paměti král. města Uh. Brodu*. Brno: vl. n. 455 s.
- M a z á č, Martin, 2013. Antropologické zhodnocení kosterního materiálu z Uherského Brodu ze situace za chrámem Mistra Jana Husa. *Slovácko* 55, 249–269.
- M ě ř í n s k ý, Zdeněk a P l a č e k, Miroslav, 2008. Opevnění moravských zeměpanských a biskupských středověkých měst. In: *Forum urbes medii aevi 5.: městské fortifikace ve vrcholně středověkých zeměpanských městech střední Evropy. Sborník příspěvků z konference FUMA konané 8. – 11. 5. 2006 v Hainburgu a. d. Donau*. Brno: Archaia, 6–33.
- N e k u d a, Vladimír a R e i c h e r t o v á, Květa, 1968. *Středověká keramika v Čechách a na Moravě*. Brno: Mor. museum. 462 s.
- P a j e r, Jiří, 1983. *Počátky novověké keramiky ve Strážnici*. Strážnice: Ústav lidového umění. 240 s.
- P a v e l č í k, Jan, 1960. Kostry z kláštera v Uherském Brodě. *Slovácko* 2, 34–35.
- P e t r á ň, Josef a kol., 1985. *Dějiny hmotné kultury*. [Díl] 1, [sv.] 2, *Kultura každodenního života od 13. do 15. století*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 489–997. Učebnice pro vysoké školy.
- P l a č e k, Miroslav a kol., 2015. *Veselí nad Moravou: středověký hrad v říční nivě*. Brno: Archaia Brno o.p.s. 382 s.
- P r o c h á z k a, Rudolf, 1984. Záchranný výzkum v Uherském Brodě, okr. Uherské Hradiště. *Přehled výzkumů* 27, 70.
- P r o c h á z k a, Rudolf a P e š k a, Marek, 2007. Základní rysy vývoje brněnské keramiky ve 12.–13./14. století. *Přehled výzkumů* 48, 143–270.
- R ů ž í č k a, Vilibald, 1956. Počátky města Uherského Brodu. In: *Historický sborník. Studie krajského musea v Gottwaldově, řada společenských věd*, č. 13, 24–34.

- R ů ž i č k a, Vilibald, 1968. *Uherský Brod: průvodce městem Komenského*. Uherský Brod: Vydáno péčí Městského národního výboru v Uherském Brodě. 30 s.
- S ů v o v á, Zdeňka, 2015. Zvířecí kosti a další zooarcheologický materiál. In: Plaček, Miroslav a kol. 2015. *Veselí nad Moravou: středověký hrad v říční nivě*. Brno: Archaia Brno o.p.s., 151–168.
- T o m e č e k, Radek, 2002. *Uherský Brod, putování historií královského města*. Uherský Brod: Q Studio. 219 s.
- V a š k o v ý c h, Miroslav a Ch r á s t e k, Tomáš, 2013. Archeologický výzkum v kostele Mistra Jana Husa a v přilehlé zahradě v Uherském Brodě. *Slovácko* 55, 235–248.
- Z e m e k, Metoděj, 1972. *Uherský Brod: minulost i současnost slováckého města*. Brno: Blok. 427 s.

Elektronické zdroje:

<http://www.geology.cz>

Mgr. Jaroslav B a r t í k (n. 1990), archeolog Slováckého muzea v Uherském Hradišti. Ve svém odborném zájmu se věnuje problematice zdrojů a distribuce kamenných surovin v době kamenné, lengyelské kultury a záchranné archeologii na Uherskohradištsku. Je doktorandem na Ústavu archeologie a muzeologie na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity.

Mgr. Lenka B ě h o u n k o v á (n. 1989), archeoložka v Muzeu Kroměřížska. Po odborné stránce se zaměřuje na období vrcholného středověku, zejména na problematiku keramické produkce a technologii její výroby. Je doktorandkou na Ústavu archeologie a muzeologie na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity.

Mgr. Jiří N o v o t n ý (n. 1963), archeolog Slováckého muzea v Uherském Hradišti. Více jak dvě desetiletí působil jako kastelán na hradě Buchlov. Ve svém odborném zájmu se soustřeďuje na období vrcholného středověku a záchrannou archeologii na Uherskohradištsku.

Mgr. et Mgr. Hana N o h á l o v á (n. 1984), doktorandka na Ústavu archeologie a muzeologie na Filozofické fakultě a Ústavu geologických věd na Přírodovědecké fakultě Masarykovy univerzity. Ve svém odborném zájmu se zabývá problematikou zooarcheologie.

Rescue Archaeological Research in Hradní Square in Uherský Brod

Abstract

Uherský Brod is among the oldest king's towns in the area of south-east Moravia. Its strategic location above the ford near Moravian Slovak border accentuated by the White Carpathian mountain range has made it an important point of Moravian medieval border the function of which was, among the remaining ones, to secure the collection of toll for crossing the river Olšava. Rich development of the town in both medieval and modern times is thus demonstrated in archaeological sources. Rescue archaeological excavations in Uherský Brod related to building development of the built up areas have a long tradition. The older researches were followed by the archaeological research in Hradní Square in 2015 and it documented medieval and modern times layers uncovered in several profiles during the construction of a new poly-functional house. The area of the construction mentioned above is situated in the old built up area near the northern part of the medieval fortification on the crossroads of Hradní Square and Přemysl Otakar II Street, running from the town towards the chateau area. From the historical point of view the area is situated on the very edge of the medieval and early modern settlement. (Fig.1)

Four stratigraphic situations consisting of successive medieval and modern-times layers were documented during the excavation. Considering the absence of medieval contexts in the stratigraphy

of the northern profile and their manifestation in the western segment of the profile of the excavation for a staircase, it is possible that it was the original range of medieval parcelling was uncovered oriented east to west and running outside the building to the east. One medieval object was registered during the excavation in the eastern part of the examined plot. On the basis of analogical researches the object was interpreted as an embedded basement of elevated building. Due to anomalies of the filling of the object and the residues of rotten wood some possible wooden constructions inside the basement may be considered. From the chronological point of view the high medieval settlement on the plot may be dated roughly to the second half of the 13th century but mainly to 14th century. Despite the fact that the original construction provided with cellars destroyed a large part of the original town plot a rough information about its character and chronology of the settlement could be obtained adding to our knowledge of the topographical development of the king's town of Uherský Brod.

Archäologische Rettungsgrabung auf dem Platz Hradní náměstí in Uherský Brod

Z u s a m m e n f a s s u n g

Uherský Brod zählt zu den ältesten königlichen Städten in Südostmähren. Seine strategische Lage oberhalb einer Furt in der Nähe der mährisch-slowakischen Grenze, betont durch die Weißen Karpaten, prädestinierten die Stadt zu einem bedeutenden Stützpunkt an der mittelalterlichen Landesgrenze, der unter anderem auch zur Erhebung von Wegezoll beim Übergang über den Fluss Olšava diente. Die reiche hochmittelalterliche und neuzeitliche Entwicklung der Stadt zeigte sich daher häufig auch in den archäologischen Quellen. Rettungsgrabungen in Zusammenhang mit der Bautätigkeit im Stadttinneren von Uherský Brod haben bereits eine lange Tradition. An ältere Rettungsarbeiten knüpfte im Jahr 2015 die archäologische Grabung auf dem Platz Hradní náměstí an, wo vor dem Neubau eines Polyfunktionshauses mit mehreren Profilen die mittelalterliche und neuzeitliche Stratigraphie dokumentiert wurde. Die Baufläche befindet sich im Inneren der alten Stadtbebauung in der Nähe des Nordabschnitts der mittelalterlichen Stadtmauer an der Kreuzung von Hradní náměstí und Přemysla Otakara II.-Straße, die dann aus der Stadt kommend auf das Schlossgelände mündet. Aus historischer Sicht handelt es sich um eine Lage ganz am Rand der mittelalterlichen und frühneuzeitlichen Besiedlung der Stadt (Abb. 1).

Bei der Rettungsgrabung gelang es, vier stratigraphische Situationen zu dokumentieren, die eine Folge von mittelalterlichen und neuzeitlichen Schichten enthielten. Aufgrund des Fehlens mittelalterlicher Kontexte in der Stratigraphie des nördlichen Profils und seinem Ausklingen im westlichen Segment des Aushubprofils für eine Treppe kann angenommen werden, dass es gelungen ist, den annähernden Umfang der ursprünglichen mittelalterlichen Parzellierung zu erfassen, die entlang einer Ost-West-Achse orientiert war und sich außerhalb der Baufläche weiter nach Osten fortsetzte. Bei der Grabung wurde ein einziges mittelalterliches Objekt erfasst, und zwar gerade im Ostprofil der untersuchten Parzelle. Das Objekt wird nach analogen Funden direkt in Uherský Brod als Untergeschoss unter einem oberirdischen Bauwerk interpretiert. Dank Anomalien in der Zuschüttung des Objekts und Resten von verrottem Holz denken wir auch an eine mögliche Holzkonstruktion im Inneren des Untergeschosses. Aus chronologischer Sicht können wir die hochmittelalterliche Besiedlung auf der betroffenen Parzelle in der zweite Mitte des 13. Jahrhundert und insbesondere ins 14. Jahrhundert datieren. Auch trotz des Umstands, dass die vorhergehende unterkellerte Bebauung einen Großteil der ursprünglichen Stadtparzelle zerstört hat, gelang es, zumindest allgemeine Informationen über ihren Charakter und ihre Besiedlungschronologie zu gewinnen, die das Mosaik unserer Kenntnisse über die topografische Entwicklung der königlichen Stadt Uherský Brod vervollständigen.

DVA RANĚ NOVOVĚKÉ KACHLOVÉ MOTIVY Z UHERSKÉHO HRADIŠTĚ

Dana Menoušková, Slováké muzeum, Uherské Hradiště

Zlomky dvou dosud nepublikovaných raně novověkých motivů komorových kachlů z Uherského Hradiště jsou zajímavé svými náměty. Exemplář s mudrcem a portrétní kus patrně s Jacobem Fuggerem ukazují i přes nevelké rozměry na pestrost produkce uherskohradištských hrnčírských děl, ale navozují i otázky po způsobech distribuce těchto kusů mezi jednotlivými výrobními centry. Jsou to totiž motivy známé i z jiných, Uherskému Hradišti dosti vzdálených míst České republiky.

Úvod

Chronologicky, ikonograficky i technologicky pestrá kolekce kachlů ze sbírky Slovákého muzea v Uherském Hradišti vesměs pocházející z téhož královského města, vykazuje jak vazby na regionální produkci (a je k ní tedy možné najít blízké analogie v materiálu například z Veselí nad Moravou, Uherského Brodu, Kroměříže, hradů Cimburka či Lukova),¹ tak zajímavé nadregionální² vazby. Příklady dvou takovýchto vazeb přináší i následující text, když jeho námětem jsou sice torzálně zachované, nicméně ikonograficky navýsost zajímavé exempláře alegorického a portrétního charakteru.

Hradištské hrnčírské dílny a nálezový kontext předmětů

Oba zde představené motivy byly získány již na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let minulého století při archeologickém výzkumu Otakarovy ulice, parcelní čísla 128–130, z místa demolovaných domů přiléhajících k městskému opevnění. Zkoumaná poloha byla původně součástí předměstského sídliště a do prostoru obehnaného městským opevněním byla zahrnuta až v polovině 16. století. Již před výstavbou kamenných hradeb se zde usadili hrnčíři. Tuto skutečnost dokládá vedle rozsáhlých a četných střepovišť z 16.–17. století i nejstarší zachovaný název ulice. Ta je roku 1603 zmiňovaná jako „Hrnčírská“ (Čoupek 1984). V souvislosti s prezentovanými nálezy je třeba připomenout i samostatně stojící pece a rozsáhlé středověké souvrství s četným hrnčírským odpadem, které byly na lokalitě zachyceny v rámci dlouhodobého předstihového výzkumu (literatura souhrnně Menoušková 2006, 97–98).

Obr. 1. Čtyři zlomky ze středové části kachle se třemi patriarchy Starého zákona, alegorií svobodných umění či věků z Uherského Hradiště, Otakarovy ulice. 16. století, inv. č. A 64 495 – A 64 498. Foto D. Menoušková.

Zatímco motiv se třemi mudrci pochází ze začišťování plochy a jeho nálezový kontext tedy nelze nijak specifikovat, zlomek s portrétem patrně Jacoba Fuggera byl získán z odpadního objektu č. 7, vrstvy 0–40 cm, ze čtverce C10, parcely číslo 130. Zde ovšem naše interpretační možnosti končí, neboť při absenci nálezových zpráv k většině výzkumných sezón lze základní informace o objektech čerpat pouze ze stručných zápisků terénních deníků.

Tři mudrcové

První zde představený motiv zachycený při výzkumu na Otakarově ulici ve čtyřech zlomcích (patrně z téhož kusu kachle) patří k alegorickým scénám (obr. 1). Kachel ani jeho zlomky na jiných místech v regionu zatím nalezeny nebyly. Nicméně téma tzv. tří mudrců je známo z různých lokalit napříč republikou a je interpretováno jako alegorie tří učenců, patriarchů Starého zákona, tří svobodných umění či věků (obr. 2–3). K motivu prozatím nebyla nalezena/publikována adekvátní grafická předloha, která by výklad oblíbené scény

Obr. 2. Analogické pražské exempláře s motivem patriarchů Starého zákona (podle Brych 2004, 148–149, kat. 352–353).

Obr. 3. Další analogický exemplář pochází z fondu Městského muzea v Moravské Třebové, z nálezů patrně ve městě samém, inv. č. A 285. Foto Č. Pavlík.

zpřesnila. Exempláře jsou známé z Moravské Třebové,³ Opavy (Masarykovy třídy, minoritského kláštera, viz Krasnokutská 2005, 36, 123, 175; Menoušková 2008, 52, kat. 145), tvrze Opočina (Pavlík–Vitanovský 2004, 66, kat. 400, Skružný–Špaček 2004, 230, obr. 29) či z Prahy (Brych 2004, 148–149, kat. 352–353).

Uherskohradištské střepy zachycují drobnou, velmi pečlivě minuciózně provedenou a detaily oděvu, pokrývky hlavy i obličje vybavenou polopostavu muže středních let v čapce pod lunetou ve čtvercovém okně. Na lunetu navazuje stylizovaná střecha o několika řadách střešních tašek, to vše

na širokém vývalku. Figura je zasazena do architektonického rámce s majuskulním rytým nápisem (patrně) „SES“ po mužově levici.⁴ Nad nápisem se k rohu architektury přimyká profil v podobě mužského obličejce (srpek měsíce, maskaron). Mužovy ruce svírají nějaký okrouhlý předmět (svitek?). Na základě analogií je možné původní reliéf zrekonstruovat do podoby tří polopostav mužů pod lunetami, přičemž každá byla umístěna v samostatném čtvercovém okně. Boční polopostavy byly provedeny ve tříčtvrtečním natočení směrem do středu kachle. Motiv není jednoznačně interpretován, lze uvažovat o odkazu k mudrcům – učencům, patriarchům Starého zákona i o motivu v renesanci oblíbené alegorie věků nebo svobodných umění. První z mužů natočený směrem do středu kachle má kružidlo a měří jím. V protilehlém rohu tohoto čtvercového okna je patrný srpek měsíce s motivem obličejce (alegorie geometrie ztělesněná Euklidem/Eukleidém?, alegorie antického starověku?). Prostřední část reliéfu, známá z kusů z Uherského Hradiště, zachycuje polopostavu muže podanou en face. V chybějícím rohu hradištského reliéfu bychom podle analogií měli hledat andílčí hlavu s křídly. Obličej přimknutý k rohu architektury v druhém horním rohu motivu lze pak interpretovat jako srpek měsíce, popř. maskaron a s ohledem na zachovaný nápis na pražském exempláři patrně celou scénu vykládat jako alegorii Starého zákona. Poslední na hradištském exempláři ovšem chybějící muž rámoval celý výjev zprava, opět byl podán z boku, ze tří čtvrtin a natočen byl směrem do středu kachle. V mužově ruce je patrná kniha, pohled směřuje k neurčitému motivu v rohu (slunce?). Interpretace opět není jasná, starozákonní mudrc (?), astronomie (?).

Vlastní hradištský exemplář je dobře technologicky zpravovaný, a byť o způsobu, jak se tento motiv dostal do Uherského Hradiště, nic nevíme, lze obecně konstatovat, že téma, které zpracovává (ať už v jakékoli modifikaci výkladu), konvenovalo s novým renesančním, humanistickým proudem myšlení. Mohl tedy vyjadřovat ideje, k nimž jeho objednatel/pořizovatel inklinoval.

Portrétní zlomek s motivem patrně Jacoba Fuggera

Druhým, nicméně ještě torzálněji zachovaným zlomkem, který je námětem tohoto příspěvku, je nevelký exemplář s velmi pečlivě provedeným reliéfem hlavy. Detailnost i pečlivost provedení kusu naznačuje jeho výjimečnost. Torzo z profilu podané hlavy patří do skupiny portrétních kachlů, které se s počátkem novověku začínají častěji objevovat a posléze prosazovat také v uherskohradištském materiálu. Podobizny urozených či významných jedinců rozšiřují dosavadní námětové spektrum komorových kachlů o reliéfy panovníků či představitelů předních šlechtických rodů, ale také o ztvárnění jedinců, kteří dobové dění významně ovlivnili. Charakteristický a typizovaný je pro tyto náměty způsob zpracování. Rámec portrétu tvoří architektura a její výtvarný slovník (nika, portál, medailon atd.), ale také často silně stylizovaný vegetabilní dekor. Vedle portrétů, poloportrétů a bust konkrétních osob do této skupiny patří ovšem i typizované varianty, které mohly vzniknout napodobováním a opakováním původně konkrétních námětů, nebo zcela svébytně jako identitu ztrácející víceméně dekorativní kusy. Takových je v uherskohradištském materiálu zdaleka nejvíce. Zlomek, který nyní představujeme, je však unikátní tím, že ho lze s jistou dávkou opatrnosti přiřadit do okruhu portrétů Jacoba Fuggera⁵ (Soukupová 2012, 113–122). Na počátku vzniku tohoto portrétu stála pamětní mince, rozdávaná na upomínku účastníkům augsburského sněmu v roce 1518. Podle ní zhotovil Hans Schwarz medaili, která je pokládána za předlohu pro kolorovaný dřevorez zhotovený kolem roku 1520 Hansem Sebaldem Behamem (tamtéž). Uherskohradištský exemplář přitom kombinuje jak prvky z původní pamětní mince zpodobňující tohoto zámožného měšřana z roku 1518, tak typiku ze zná-

Obr. 4. Zlomek kachle s portrétem patrně Jacoba Fuggera. Uherské Hradiště, Otakarova ulice, 16. století, inv. č. A 56 107. Foto D. Menoušková.

Obr. 5. Portrétní kachel s Jacobem Fugggerem ze Zvíkovce. Podle: Soukupová 2012, fig. 4.

Obr. 6. Pamětní mince s Jacobem Fugggerem z roku 1518. Podle: Soukupová 2012, fig. 11.

Obr. 7. Portrétní kachel s Jacobem Fugggerem z hradu Křivoklát. Podle: Soukupová 2012, fig. 3.

mých kachlových exemplářů z Křivoklátu a Zvíkovce (viz tamtéž, fig. 2–4, 11). Oproti nim je však uherskohradištský exemplář minuciózněji podán s důrazem na detail (výrazně modelovaný nos, hluboce promodelované oko, ušní boltec, rty), neopomenutý zůstává i velmi dobře propracovaný oděv, byť zachovaný jen v torzu. Právě důrazem na detail se hradištský exemplář více blíží původní minci z roku 1518, a to i vrapením zakončujícím košili pod krkem či typem pokrývky vlasů.

Existence kachle s tímto motivem v českém prostředí (především na hradě Křivoklát) bývá spojována s Ferdinandem Tyrolským a jeho chotí Filipinou Welserovou, kteří zde našli útočiště. Motiv zámožného a ve své době vlivného augsburského měšťana na kamnech hradu Křivoklát, kde se ocitl ve společnosti portrétů příslušníků habsburského rodu, je pak primárně spojován s postavením Filipiny Welserové, pocházející stejně jako on z bohaté měšťanské rodiny (tamtéž) a kompenzující si tak v jistém slova smyslu silně nerovné postavení v manželském svazku s Ferdinandem Tyrolským. Pro prostředí jihovýchodní Moravy nicméně tyto vazby prokázat nelze.

A nejasná samozřejmě zůstává i identifikace koncového uživatele kachle, popřípadě možnost, že kus byl cílen pro konkrétního objednavatele. Stejně tak je možné, že se k místnímu hrnčíři dostal „jen“ kvalitně zpracovaný exemplář (forma?), který se rozhodl ryze pragmaticky využít a obohatit jím nabízený repertoár kachlů.

Závěr

Oba zde představené kachlové zlomky jsou přes svou torzálnost výjimečnými a publikování hodnými kusy. Ať už pro vlastní ztvárněná témata známá z širšího kontextu Čech, Moravy a Slezska (ale v regionu jihovýchodní Moravy dosud neidentifikovaná) nebo pro prostý fakt, že ikonografické určení či ztotožnění portrétního motivu s konkrétní osobou se nepodaří vždy. Významný díl práce v této oblasti odvedl Jaromír Žegklitz soustavným studiem a publikací analogii a zejména vyhledáváním grafických předloh, zvláště grafických listů k raně novověkým kachlovým motivům (např. Žegklitz 2006; 2012; Žegklitz–Zavřel 2004; Žegklitz–Vitanovský–Zavřel 2009a; 2009b).

Z regionálního pohledu je jistě zajímavé, že v uherskohradištském materiálu se objevuje řada námětů, k nimž analogie lze najít v rámci jihovýchodní Moravy (např. již zmíněný motiv Beránka božího či některé portrétní a další motivy) vedle toho naše nynější příklady ilustrují pohyb matric/vzorů i na mnohem větší vzdálenosti a navozují otázky po (záměrném či náhodném?) způsobu distribuce či otázku, zda byly kusy v uherskohradištském prostředí cíleny pro konkrétní koncové uživatele. Naše soudobé znalosti raně novověkého uherskohradištského prostředí však prozatím žádné konkrétní možnosti ztotožnění nepřipouštějí. Byť se v případě motivu s portrétem patrně Jacoba Fuggera nabízí hypotéza o vlivu jeho angažmá na Slovensku (srovnej též Menoušková–Vitanovský 2007b). A negativně jsme v této oblasti determinováni i faktem, že se jedná o materiál ze staršího výzkumu s povětšinou absentující náleзовou zprávou, inventárně zpracovaný tak, jak odpovídalo znalostem a možnostem osmdesátých let minulého století. Postrádáme vyhodnocení zachycených objektů a jejich interpretaci ve vztahu ke zde jsoucím hrnčířským dílnám. Nicméně již samotné publikování obou motivů může do budoucna vést k „objevům“ nových analogických exemplářů v depozitářích dalších institucí a tím přispět k zodpovězení otázky, jak distribuce kachlů, respektive jejich forem v raném novověku fungovala a zda pro ni lze hledat nějaké obecnější principy a zákonitosti.

Katalog

Všechny kusy jsou uloženy v depozitáři archeologického oddělení Slováckého muzea v Uherském Hradišti.

Vzor katalogového hesla:

1. Ikonografie (odkaz na obrázek v textu) 2. datace 3. lokace 4. typ 5. výška × šířka × síla/hloubka komory v mm 6. komora 7. povrchová úprava, materiál 8. analogie 9. přírůstkové a inventární číslo 10. literatura.

1. Alegorie tří patriarchů Starého zákona, svobodných umění či věků, zachována středová část, (obr. 1) 2. kol. pol. 16. století. 3. Uh. Hradiště, Otakarova ul., parcely 128, 129/130, začišťování plochy 4. římsový korunní 5. slepeno do dvou částí: max. 75×100 mm, s. 5–11 mm a 62×97 mm, s. max. 12 mm 6. nedochovala se 7. povrch engobován, jemně písčité keramické těsto, oxidační výpal, mírné zakouření, slída v těstě, na rubu otisk textilie 8. Moravská Třebová – město; Opava – Masarykova třída, minoritský klášter; Opočín – tvrz; Praha 1 9. 156/79, inv. č. A 64 495 – A 64 498 10. Brych 2004, 148–149, kat. 352–353; Krasnokutská 2005, 36, 123, 175; Menoušková 2008, 52, kat. 145; Pavlík–Vitanovský 2004, 66, kat. 400; Skružný–Špaček 2004, 230, obr. 29.

1. Portrét Jacoba Fuggera (?), (obr. 4) 2. 1. pol. 16. stol. **3.** Uh. Hradiště, Otakarova ul., parcela 130, obj. 7, vrstva 0–40 cm **4.** základní, řádkový, komorový (?) **5.** 49×32 mm, s. max. 7 mm **6.** nedochovala se **7.** rezný povrch, výpal do okrova až oranžova, jemně písčité keramické těsto s minimem slídy, otisk textilie na rubu **8.** Křivoklát – hrad; Praha; Zvíkovec **9.** 112/79, A 56 107 **10.** Brych 2004, 187, kat. 468; souhrnně Soukupová 2012, 113–122.

Poznámky:

- 1 Z četných analogií je možné zmínit například motiv Beránka božího a k němu adekvátní nálezy z biskupské Kroměříže či hradu Lukova (Menoušková–Vitanovský 2007a, 137–151). Lze však uvést i řadu nepublikovaných analogií (shodný portrétní motiv ženského poprsí v medailonu s kusu z Dambořic či Veselí nad Moravou–Vnorov atd.) Zajímavá je nicméně i jiná „regionální“ vazba, a to fakt, že uherskohradištská produkce je patrně spojena i s výrobou kachlů pro hrad Brumov (Menoušková 2012, 217–225).
- 2 K dokladům takovýchto nadregionálních vazeb patří také analogický exemplář kachle se znakem města Kouřimi ze sbírky Muzea hlavního města Prahy (Menoušková 2011, 163–165).
- 3 Za pomoc při vyhledávání bližších nálezových okolností kusu z Moravské Třebové jsem zavázána pracovníkům tamního muzea. Dále Mgr. Janě Němcové z Regionálního muzea v Litomyšli a Zuzaně Havlické, jímž tímto děkuji. Jedná se o kus s inv. č. A 285, získaný z města Moravská Třebová (bez bližších nálezových okolností), z fondu starých sbírek. Moje poděkování patří také Čenku Pavlíkovi za poskytnutí fotografie.
- 4 Nápis je v případě jednoho pražského exempláře zachován celý „MO/SI(?)S“ s interpretací Mojžíš (Brych 2004, 149, kat. 353).
- 5 Jacob Fugger (1459–1525), přezdívaný Bohatý, pocházel z Augsburgu a byl jedním z nejvýznamnějších obchodníků, bankéřů a důlních podnikatelů (v Tyrolsku, ale i na Slovensku) své doby spolupracující s vysoce postavenými lidmi, obchodoval s příslušníky habsburského rodu (Maxmiliánem I., Karlem V.) či s papežskou kurií. Na Slovensku vybudoval mohutnými investicemi do těžby stříbra a mědi bezkonkurenčně největší podnik a Slovensko se díky tomu v té době stalo největším producentem mědi na světě (viz Kollmann 1895, 752–753; http://cs.wikipedia.org/wiki/Jakob_Fugger cit. dne 24. 4. 2015).

Literatura:

- B r y c h, Vladimír, 2004. *Kachle doby gotické, renesanční a raně barokní: výběrový katalog Národního muzea v Praze*. Praha: Národní muzeum. 228 s.
- Č o u p e k, Jiří, 1984. *Seznam ulic města Uherského Hradiště*. Uherské Hradiště: Okresní archiv. 32 s.
- K o l l m a n n, Ignác. 1895. Függer. In: *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. Devátý díl*. Praha: J. Otto, 752–753.
- K r a s n o k u t s k á, Tereza, 2005. *Středověké a novověké kachle z Opavy: katalog nálezů z archeologických výzkumů*. Olomouc: Archeologické centrum Olomouc. 185 s. *Archaeologiae Regionalis Fontes*; 8.
- M e n o u š k o v á, Dana, 2006. Archeologické doklady osídlení katastru Uherské Hradiště. *Slovácko* 47, 2005, 67–131.
- M e n o u š k o v á, Dana, 2008. Fantaskní, mytologické a alegorické motivy. In: Menoušková, Dana a Měřinský, Zdeněk, eds. *Kráska, která hřeje: výběrový katalog gotických a renesančních kachlů Moravy a Slezska*. Uherské Hradiště: Slováké muzeum v Uherském Hradišti, 37–55.
- M e n o u š k o v á, Dana, 2011. Městská heraldika na kachlích ze sbírky Slováké muzea. *Slovácko* 52, 2010, 161–173.
- M e n o u š k o v á, Dana, 2012. Znak pánů z Lomnice na reliéfech kachlů z Uherského Hradiště. *Slovácko* 53, 2011, 217–225.
- M e n o u š k o v á, Dana a V i t a n o v s k ý, Michal, 2007a. Beránek boží a evangelisté na kachlích z Uherského Hradiště (?), Kroměříže a Lukova: příspěvek ke studiu kulturně historických a technologických aspektů jednoho motivu kachlového reliéfu. *Slovácko* 48, 2006, 137–151.

- M e n o u š k o v á, Dana a V i t a n o v s k ý, Michal, 2007b. Kachel s reliéfem sv. Petra ze Strážnice, Uherského Hradiště a hradu Buchlova. *Okolo Strážnice*, 22–34.
- P a v l í k, Čeněk a V i t a n o v s k ý, Michal, 2004. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha: Libri. 469 s.
- S k r u ž n ý, Ludvík a Š p a č e k, Jaroslav, 2004. K vybraným motivům středověkých kachlů ze sbírek Městského muzea v Čelákovících. In: *100 let Městského muzea v Čelákovících: sborník studií vydaný ke 100. výročí založení muzea*. Čelákovice: Městské muzeum v Čelákovících, 225–272.
- S o u k o p o v á, Markéta, 2012. A Woodcut, coin and medal as tools for identifying a Renaissance portrait stove tile. *Studies in Post-Medieval Archeology* 4, 133–122.
- Ž e g l i t z, Jaromír, 2006. Renesanční portrétní kachle z hrnčířské dílny Adama Špačka v Truhlářské ulici v Praze. *Archeologické rozhledy* 58, 78–116.
- Ž e g l i t z, Jaromír, 2012. Prints and other artwork models for motifs on stove tiles from the Czech lands. Renaissance stove tiles as a means for disseminating ideas and culture during the age of Reformation. *Studies in Post-Medieval Archeology* 4, 25–111.
- Ž e g l i t z, Jaromír, V i t a n o v s k ý, Michal a Z a v ř e l, Jan, 2009a. An assemblage of stove tile moulds from the Prague pottery workshop of Adam Špaček and its tile production in the years 1531–72. *Studies in Post-Medieval Archeology* 3, 207–272.
- Ž e g l i t z, Jaromír, V i t a n o v s k ý, Michal a Z a v ř e l, Jan, 2009b. Soubor kachlových forem z pražské hrnčířské dílny Adama Špačka a její kachlová produkce v letech 1531–1572. *Archeologické rozhledy* 61, 427–466.
- Ž e g l i t z, Jaromír a Z a v ř e l, Jan, 2004. Nové nálezy kamnářských výrobků s portrétem Jana Husa. Příspěvek k poznání výroby českých renesančních kachlů. *Archeologické rozhledy* 56, 591–618.

Elektronické zdroje:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Jakob_Fugger [cit. dne 24. 4. 2015].

Mgr. Dana M e n o u š k o v á (n. 1973), archeoložka Slovákého muzea v Uherském Hradišti. Ve svém odborném zájmu se soustřeďuje především na období středověku a záchrannou archeologickou činnost v Uherském Hradišti a okolí.

Two Early Modern Times Tile Motifs from Uherské Hradiště

Abstract

Both motifs presented here were found on the break of the 70s and 80s of the last century during an archaeological research in Otakarova Street, plots number 1128-130 on the place of demolished houses adjacent to city walls. Potters were settled here even before the walls were built. Besides large excavations of potsherds the fact is proved by the oldest name of the street. It has been mentioned as Hrnčířská (Potter Street) since 1603 (Čoupek 1984).

Motif with three wise men was discovered during the cleaning of the site and its founding context cannot thus be specified. It was depicted on four potsherds most probably of one tile and it can be included into allegorical scenes (pict.1). The tile and its potsherds are unknown for any other places of the region. Nevertheless, the theme of the so called three wise men is known from various places through the republic and it is interpreted as an allegory of the three wise patriarchs from The Old Testament, three free arts or ages (pict. 2–3). Analogical examples are known from Moravská Třebová, Opava – (Masaryk Boulevard, Monastery of Conventual Franciscans, see Krasnokutská 2005, 36, 123, 175; Menošková 2008, cat. 145), from the fortress Opočina (Pavlík–Vitanovský 2004, cat. 400, Skružný–Špaček 2004, 230, pict. 29 (or from Prague (Brych 2004, cat. 352 – 353).

The second potsherd with the portrait of Jacob Fugger (pict. 4) was discovered in the waste object number 7, layer 0 – 40 cm, from the square C10, plot number 130. Our interpretation possibilities are limited here, because with the absence of finding reports for majority of research seasons we can obtain

basic information only from brief records from finding diaries. The potsherd is unique in a sense that it may, with a certain degree of cautiousness, be included into a circle of portraits of Jacob Fugger (Soukupová 2012, 113–122). The origin of the portrait was motivated by a memorial coin handed out to commemorate the Augsburg Assembly in 1518. After the coin a medal was made by Hans Schwartz, which is considered to be a model for a colour woodcut made around 1520 by Hans Sebald Beham. The potsherd from Uherské Hradiště combines elements from both the original commemorative coin picturing the wealthy citizen from 1518 as well as the typical portrait from well-known tiles from Křivoklát a Zvíkovec (fig. 2–4). Compared to the two the tile form Hradiště is more elaborated with the focus on detail.

Both potsherds presented here are unique despite their fragment character and well worth being publicized both for the themes known from a broader context of Bohemia, Moravia, and Silesia (but unidentified in the region of South-East Moravia) as well as for a simple fact that it is not always possible to identify the portrait motif with a concrete person as lot of work in the field has been done by J. Žegklitz by systematic studying and publishing analogies and mainly by searching for graphical models for early modern times tile motifs (e.g. 2006; Žegklitz–Vitanovský–Zavřel 2009a; 2009b).

The potsherds treated in the text illustrate the movement of moulds / models through Bohemia, Moravia, and Silesia raising questions concerning (purposeful or accidental?) way of distribution or questions whether the pieces in the region of Uherské Hradiště were meant to be used by end users. Our present-day knowledge of modern-times environment of Uherské Hradiště does not permit any possibilities of identification. In this field we are also negatively determined by the fact that the material concerned is from the older archaeological research with the absence of finding record and as far as inventory is concerned, processed in the way corresponding with the knowledge and possibilities in the 80s of the last century.

Zwei frühneuzeitliche Kachelmotive aus Uherské Hradiště

Zusammenfassung

Beide hier vorgestellten Motive wurden bereits Ende der siebziger, Anfang der achtziger Jahre des vorigen Jahrhunderts erworben, und zwar als Funde bei archäologischen Grabungen in der Otakar-Straße, auf den Parzellen Nr. 128–130, wo an die Stadtmauer grenzende Häuser abgerissen wurden. Noch vor Errichtung der Wehranlagen aus Naturstein ließen sich hier Töpfer nieder. Dies belegen neben ausgedehnten Scherbenplätzen aus dem 16.–17. Jahrhundert auch der älteste überlieferte Name der Straße, die 1603 als „Töpfergasse“ erwähnt wird (Čoupek 1984).

Das Motiv mit den drei Weisen stammt vom Nachräumen der Fläche und sein Fundkontext kann daher nicht spezifiziert werden. Es wurde in vier Bruchstücken erfasst, die offenbar von derselben Kachel stammen, und kann allegorischen Szenen zugeordnet werden (Abb. 1). Kacheln oder deren Bruchstücke von anderen Orten in der Region kennen wir nicht. Trotzdem ist das Thema der sog. drei Weisen von verschiedenen Fundorten durch das ganze Land bekannt und wird als Allegorie für drei Gelehrte, Patriarchen des Alten Testaments, für die drei freien Künste oder Lebensalter interpretiert (Abb. 2–3). Analoge Exemplare sind bekannt aus Moravská Třebová, Opava (Masaryk-Straße, Minoritenkloster, siehe Krasnokutská 2005, 36, 123, 175; Menoušková 2008, Kat. 145), vom Rittersitz Opočina (Pavlík–Vitanovský 2004, Kat. 400, Skružný–Špaček 2004, 230, Abb. 29) oder aus Prag (Brych 2004, Kat. 352–353).

Das zweite Bruchstück, offenbar mit einem Porträt von Jacob Fugger (Abb. 4), stammt aus der Abfallfläche Nr. 7, Schicht 0–40 cm, aus dem Quadrat C10, Parzelle Nr. 130. Hier enden jedoch unsere Interpretationsmöglichkeiten, denn beim Fehlen von Fundberichten zu den meisten Grabungssaisonen können grundlegende Informationen zu den Objekten nur den kurzen Meldungen der Geländetagebücher entnommen werden. Das Bruchstück ist dadurch einzigartig, dass man es mit gewisser Vorsicht dem Kreis der Porträts von Jacob Fugger zuordnen kann (Soukupová 2012, 113–122). Zu Beginn des Entstehens dieses Porträts stand eine Gedenkmünze, die den Teilnehmern des Augsburger Reichstags von 1518 zur Erinnerung übergeben wurde. Nach ihr fertigte Hans Schwarz eine Medaille an, die als Vorlage für einen 1520 von Hans Sebald Beham geschaffenen kolorierten

Holzschnitt angesehen wird. Das Exemplar aus Uherské Hradiště kombiniert dabei sowohl die Elemente der ursprünglichen Gedenkmünze von 1518, die diesen vermögenden Großbürger abbildet, als auch die Typik von bekannten Kachelexemplaren aus Křivoklát und Zvíkovec (siehe ebenda, Abb. 2–4, 11). Ihnen gegenüber ist jedoch das Stück aus Uherské Hradiště minutiöser und mit Betonung auf dem Detail gestaltet.

Beide hier vorgestellten Kachelbruchstücke sind trotz ihres Torsoscharakters ungewöhnliche und veröffentlichungswerte Exemplare. Sei es dank den eigentlichen gestalteten Themen, die bekannt sind aus dem breiteren Kontext von Böhmen, Mähren und Schlesien (jedoch in der Region Südostmähren bislang nicht identifiziert wurden) oder wegen der einfachen Tatsache, dass die ikonografische Bestimmung oder die Identifizierung des Porträtmotivs mit einer konkreten Person nicht immer gelingt. Einen bedeutenden Teil der Arbeit auf diesem Gebiet leistete J. Žegklitz durch systematisches Studium und Veröffentlichung der Analogie und insbesondere durch seine Suche nach den grafischen Vorlagen zu diesen frühneuzeitlichen Kachelmotiven (z.B. 2006; 2012; Žegklitz–Zavřel 2004; Žegklitz–Vitanovský–Zavřel 2009a; 2009b).

Die im Text behandelten Bruchstücke illustrieren die Bewegung von Matrizen/Mustern durch ganz Böhmen, Mähren und Schlesien und führen zu Fragen nach der (absichtlichen oder zufälligen) Vertriebsweise oder zur Frage, ob die Stücke im Milieu von Uherské Hradiště gezielt für einen konkreten Endnutzer bestimmt waren. Unsere heutigen Kenntnisse des frühneuzeitlichen Uherské Hradiště lassen vorerst keine konkreten Identifizierungsmöglichkeiten zu. Und negativ sind sie auf diesem Gebiet auch durch die Tatsache determiniert, dass es sich um Material aus einer älteren Grabung handelt mit meist fehlenden Fundberichten, die inventurmäßig so bearbeitet wurden, wie dies den Kenntnissen und Möglichkeiten der achtziger Jahre entsprach.

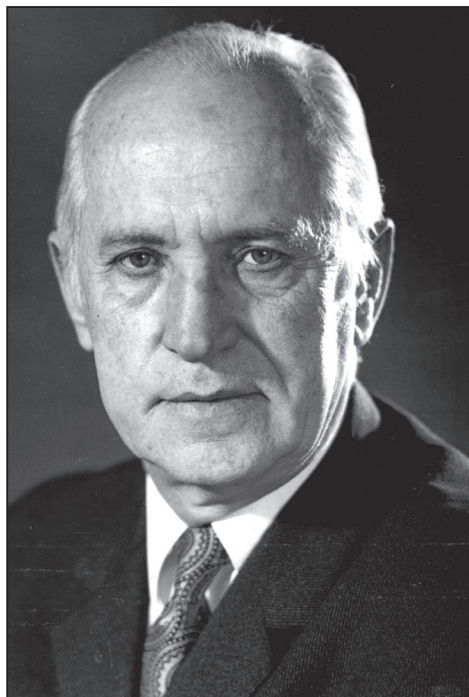
Vilém Hrubý

18. 11. 1912 – 23. 9. 1985

Mezi významné osobnosti, které spojili svůj život s oblastí Uherskohradištska, bezesporu patří vědec, archeolog, slavista, muzejník a v neposlední řadě dobrý člověk Vilém Hrubý. Od jeho úmrtí letos uplynulo již třicet let, a přestože k jeho osobě bylo napsáno mnohé, nezaškodí si některá fakta zopakovat. V. Hrubý byl původní profesí pedagog, který po maturitě v roce 1932 působil na školách ve Spytihněvi, Jankovicích, Sušicích, Starém Městě a od roku 1943 také v Uherském Hradišti. Jeho vášní však vždy byla archeologie a muzeum. Nepřekvapí proto, že skončil se školstvím a nastoupil do Slovákckého muzea, kde brzy uspořádal a poté spravoval jeho archeologické sbírky. Odsud pokračovala jeho dráha do brněnského Moravského musea, s nímž natrvalo spojil svoji vědeckou kariéru. Zde od roku 1949 působil jako vedoucí archeologických výzkumů slovanského období v oblasti Starého Města (1949–1985), jako přednosta Prehistorického oddělení (1952–1978) a osm let také jako vědecký náměstek ředitele (1971–1977).

Jen málokomu se podaří, aby na prahu své vědecké dráhy učinil objev světového významu. V případě V. Hrubého měl tento objev podobu nejrozsáhlejší nekropole z 9. století a zejména základů prvního prokazatelně velkomoravského kostela. Stalo se tak na jaře v roce 1949 ve Starém Městě „Na Valách“, dnes na půdě památníku Velké Moravy. Tento unikátní objev jasně nasměroval následný profesní zájem začínajícího vědce na archeologii Slovanů. Na Uherskohradištsku, zejména na katastru Starého Města, pak Hrubý uskutečnil celou řadu odkryvů v podobě raně středověkých pohřbití, sídlišť, opevnění a řemeslnických areálů. Doložil velkomoravský původ základů současného staroměstského kostela

sv. Michaela archanděla (1962), poblíž kterého na sklonku svého života odkryl pozůstatky kamenné stavby palácového typu z 9. až 12. století (1981–1985). Objevil lokalitu Uherské Hradiště-Sady „Špitálky“ s nejrozsáhlejším pohřebištěm z 10.–12. století na Moravě a s ještě významnějším křesťanským areálem z doby Velké Moravy – zřejmě sídlem arcibiskupa Metoděje. V Modré u Velehradu s jistotou začlenil základy tamního již dříve objeveného kostela do sféry velkomoravské kultury (1952–1953), ve Zlechově našel a prozkoumal sídliště ze 4./5. století, které pak spojil s nejstaršími Slovy na našem území. Další Hrubého výzkumy jsou spojeny s hradiskem sv. Klimenta u Osvětiman, se staroslovanským mohylníkem v Hluku „Hlubočku“, sídlištěm z 6. až 12. století u Ostrožské Nové Vsi na „Oráčínách“. Pro práci V. Hrubého bylo typické, že téměř vždy brzy po objevech následovala jejich vědecká vyhodnocení, což je obdivuhodné zejména v případech jeho nejvý-

znamnější knihy *Staré Město, velkomoravské pohřebiště „Na valách“*, která vyšla tiskem již v roce 1955, tedy pouhá tři léta po ukončení rozsáhlých terénních výzkumů (1948–1951).

Kromě toho, že byl Hrubý výborným terénním archeologem a objevitelem, byl též ceněným pedagogem bývalé katedry prehistorie filozofické fakulty brněnské univerzity, dnešního Ústavu archeologie a muzeologie FF MU, stejně jako byl autorem či koordinátorem mnoha úspěšných muzejních expozic a výstav. Vzpomeňme alespoň expozici „Pravěku Moravy“ z roku 1950 reinstalovanou v roce 1966 nebo syntetickou výstavu „Velkomoravské Staré Město – středisko výroby, kultury a moci západních Slovanů“. Ta vznikla v roce 1980 v Moravském muzeu za vydatné pomoci jeho dlouholeté asistentky Kristiny Marešové, před níž mu byla významnou spolupracovnicí Věra Hochmanová-Vávrová.

Za svého plodného života byla Hrubému udělena mnohá ocenění. Již v roce 1949 obdržel „Cenu za vědu, umění a práci osvětovou“ Krajského národního výboru ve Zlíně, v roce 1968 získal státní vyznamenání „Za vynikající práci“ a v roce 1969 Čestné občanství Starého Města. Byl jedním z prvních Čechů, jemuž se dostalo uvedení ve světové knižní encyklopedii „Kdo je kdo na světě“. V letech 1970–1980 zastával Hrubý funkci předsedy Moravského archeologického klubu, mezi lety 1956 až 1974 byl předsedou moravské sekce Československé společnosti archeologické. Hrubý nebyl nikdy politicky činný, což při některých diskusích s názorovými oponenty jakoby navenek poněkud oslabovalo jeho vyjednávací pozici. Ovšem ze svých odborných stanovisek nikdy neustupoval. Vždy hájil přímou spojitost Starého Města i Uherského Hradiště s raně středověkým Veligradem, v němž spatřoval mocenské i církevní centrum Velké Moravy.

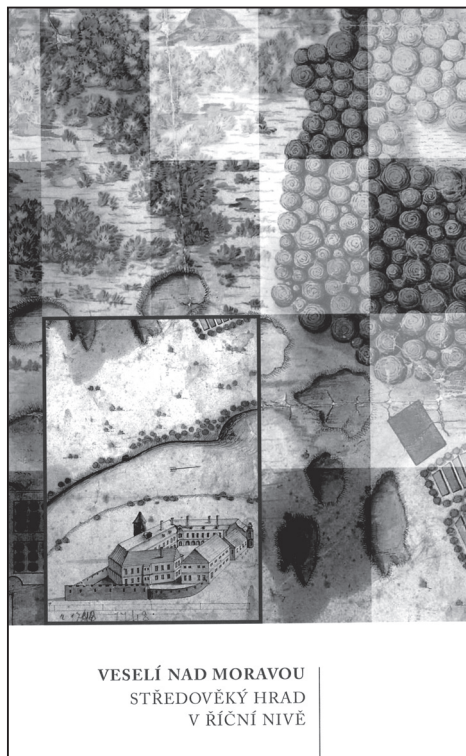
Místo posledního odpočinku V. Hrubého se nachází na hřbitově ve Starém Městě, jen kousek od míst, kde vedl svůj poslední archeologický výzkum. U památníku Velké

Moravy, jehož realizaci na počátku šedesátých let 20. století pomáhal prosadit, je po něm pojmenována jedna z ulic. Budete-li jí procházet anebo při návštěvě hřbitova ve Starém Městě blízko tamní studny narazíte na hrob s nejvyšším pomníkem či zavítáte-li do Památníku Velké Moravy, vzpomeňte na významného vědce a dobrého člověka, prof. PhDr. Viléma Hrubého, DrSc., archeologa velkomoravského Veligradu.

Luděk Galuška

Miroslav Plaček a kolektiv. Veselí nad Moravou: středověký hrad v říční nivě. Brno: Archaia Brno o.p.s., 2015. 382 s.

Recenzovaná monografie je vyústěním několikaletého záchranného výzkumu, který byl realizován v souvislosti s rekonstrukcí zámku ve Veselí nad Moravou a zároveň grantového projektu (GA ČR P405/11/1729), s jehož přispěním bylo možné komplexně vyhodnotit získaný archeologický materiál, včetně mnoha environmentálních vzorků.

Výzkum a jeho zpracování přibližuje běžný život obyvatel hradu ve 13. a 14. století.

Kniha je rozčleněna do jedenácti kapitol, z nichž první je věnována úvodu a závěrečné kapitoly pak obsahují seznam literatury, anglické resumé, barevné přílohy a DVD nosič s přílohami. Ostatní autorské kapitoly pojednávají o jednotlivých oblastech, jako je přírodní prostředí, historie, terénní výzkum, přírodovědný výzkum a hmotná kultura a jsou dále členěny na podkapitoly. V následujícím závěru najdeme shrnutí podoby a osudu veselského hradu.

Kapitola o historii se neomezuje pouze na události týkající se samotného hradu, ale zmiňuje také podobu a roli jeho okolí v širších historických souvislostech. Na oddíl o středověkém osudu Veselí navazuje souhrn novověkých dějin až do roku 1960, kdy byl zámek opuštěn. Součástí kapitoly je také pojednání o vývoji hradů na území jihovýchodní Moravy do konce 14. století.

Další kapitola je věnována terénnímu výzkumu. Podrobně je zde popsán archeologický výzkum probíhající v letech 2008–2010. Nejzásadnější pro poznání lokality je původní předhradí hradu, kde jsou archeologické situace rozčleněny do časových fází (I–IV) s dělením na další subfáze. Popsány jsou rovněž další hradní části jako samotné jádro hradu, parkán, příkop a dále situace odkryté v interiéru zámku. Samostatná podkapitola je věnována středověkému čtvercovému průjezdnímu objektu ve východním křídle zámku, který byl interpretován jako součást branského systému, pravděpodobně vstupní věž. Součástí terénního výzkumu byl také geofyzikální průzkum, jehož cílem byla lokalizace pozůstatků hradu a identifikace dalších archeologických struktur.

Přírodovědná část rozebírá sedimentologii a mikromorfologii lokality. Dále se věnuje také petrografii stavebních hmot a keramiky, kterou na základě mikropetrografického složení rozděluje do několika charakteristických skupin (A–G) odpovídající makroskopicky stanoveným keramickým třídám. Rozborem se podařilo doložit místní keramickou pro-

dukci charakterizovanou skupinou B. Následuje krátká podkapitola o dendrochronologickém datování, jemuž bylo podrobeno 165 vzorků, z nichž jich však bylo možné datovat pouze 40. Nalezené dřevěné artefakty a konstrukce byly podrobeny také identifikaci dřevin. Přírodovědným rozbořem prošly rovněž rostlinné zbytky, pyly a zvířecí kosti, které dovolují rekonstruovat životní prostředí. Kromě dřev se na veselském hradě zachovaly i kůže, které byly podrobeny fyzikálně-chemickým analýzám.

V další kapitole najdeme podrobnou analýzu jednotlivých typů hmotné kultury. Keramika je rozdělena do tří časových horizontů, z nichž největšímu zastoupení se dostalo vrcholné středověké keramice z 13. až poloviny 14. století. Na základě stratigrafické situace byl tento horizont rozdělen na dílčí fáze. Nakonec je však středověká keramika hodnocena jako celek, a to zejména kvůli výraznému nepoměru v zastoupení jednotlivých subfází. Zároveň se při krátkém trvání subfáze (60–70 let) neprojeví výraznější změny ve tvaru ani materiálu. Popis středověké keramiky je přehledně rozdělen podle konkrétních typů keramických nádob (hrnce, mísy, poklice, džbány atd.). Celkově soubor středověké keramiky čítal 15 582 jedinců. Horizont pozdně středověké keramiky z pozdního 14.–15. století byl charakterizován velmi stručně, a to především z důvodu nízkého zastoupení této keramiky v souboru (pouze 612 jedinců). Samostatná podkapitola pak pojednává o třetím horizontu, tedy o novověké keramice 16.–17. století, která je zastoupena 1 209 jedinci. Kromě kuchyňské a stolní keramiky byl na veselském hradě získán také nepočtený soubor stavební keramiky, především zlomků cihel a pálené střešní krytiny. Další vyhodnocení patří kovovým artefaktům, kterých bylo nalezeno 534. Z velké části se jednalo o stavební kování, ale nechybí ani militaria, součásti výstroje jezdce a koně, předměty osobní výbavy, řemeslnické a zemědělské nástroje. Soubor dřevěných artefaktů čítá 123 kusů, které byly rozděleny do funkčních skupin

na kuchyňské a stolní nádoby, provozní vybavení (rukojetě a násady, louče, setrvačnický a další), součásti stavebních konstrukcí, hry, militaria a potřeby na psaní. Dalším hojně využívaným organickým materiálem byla kůže, která se na veselském hradě dochovala ve více jak 125 kusech. Artefakty byly opět rozděleny do skupin na součásti obuvi, opasky a řemeny, tobolky, rukavice, výrobní odpad a neurčitelné kusy. Nevelkým souborem jsou zastoupeny textilní artefakty, u kterých nebylo ve většině případů možné určit jejich původní funkci. Rozděleny proto byly do skupin podle materiálu na hedvábí, vlnu a lýko. Další nevelkou skupinu tvoří nálezy 25 kusů kostěné a parohové industrie, která náleží předmětům pro hry a volný čas, dále jsou zastoupena militaria, pracovní a provozní vybavení, součásti oděvů, polotovary, odpad a předměty, u kterých není jejich funkce jasná. Soubor hmotné kultury uzavírá nález tří desítek zlomků středověkého a 11 zlomků novověkého skla a pouze jediná mince, pražský groš Jana Lucemburského pochází patrně z let 1311–1318.

Kromě černobílých obrázků v textu a výběru barevných obrazových příloh v závěrečné části je ke knize přiloženo DVD s přílohami obsahově rozdělenými podle jednotlivých kapitol. Najdeme zde fotografie z výzkumů, digitalizované plány, fotografickou a kresebnou dokumentaci hmotné kultury a také grafy a tabulky k přírodovědným analýzám.

Samotný výzkum, ale především jeho komplexní zpracování, je pro archeologii velmi významný počín. Dovoluje nám nahlédnout do života na středověkém hradě a podrobněji se zaměřit na předměty běžné denní potřeby, a to i takové, které se v archeologických kontextech neobjevují běžně (především kůže a dřeva). Velkým přínosem, zejména pro oblast středního Pomoraví, je kompletní vyhodnocení keramického souboru. Poznání keramické produkce tohoto regionu bylo dosud velmi malé a vycházelo jen z několika málo dílčích studií (Procházka 1984; Snášil 1971, týž 1982;

Galuška 2003). Doufejme, že se v dohledné době dostane podobnému vyhodnocení i dalším zajímavým lokalitám v regionu.

Literatura:

- G a l u š k a, Luděk, 2003. Zaniklá hrnčířská pec středověkého Veligradu-Starého Města – důsledek vpádu Matouše Čáka Trenčanského na Moravu roku 1315? *Archaeologia historica* 28, 591–609.
- P r o c h á z k a, Rudolf, 1984. Pozdně hradištní keramika v některých moravských regionech. *Archeologické rozhledy* 34/4, 430–442.
- S n á š i l, Robert, 1971. Záblačany (okres Uherské Hradiště). In: Snášil, Robert, ed. *Zaniklé středověké vesnice v ČSSR ve světle archeologických výzkumů: sborník prací přednesených na 3. celostátním semináři o problematice zaniklých středověkých vesnic, Uherské Hradiště 10. – 13. 5. 1971. Díl 1. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum, 89–116.*
- S n á š i l, Robert, 1982. Hrnčířská pec z trhové vsi Veligradu. *Zkoumání výrobních objektů a technologií archeologickými metodami* 2, 3–24.

Lenka Běhounková

Projekt „Velká Morava a 1150 let křesťanství ve středu Evropy“ a výstava „Velká Morava a počátky křesťanství“

Psal se rok 1963, od příchodu byzantských věrozvěstů Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu uplynulo 1100 let, a veřejnosti byla představena výstava „Velká Morava: Tisíciletá tradice státu a kultury“. V průběhu pěti let představila tato výstava v třinácti městech Evropy výsledky archeologických terénních výzkumů a bádání poválečné archeologie. Poprvé tak byl komplexně představen široké veřejnosti první slovanský státní útvar – Velká Morava.

V roce 2013, o padesát let později, si Česká republika opět připomenula výročí příchodu sv. Cyrila a Metoděje, tentokrát 1150leté. V letech 2012–2015 byl realizován projekt „Velká Morava a 1150 let křesťanství ve středu Evropy“, který je součástí Programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní identity (NAKI). Příjemcem projektu byl Archeologický ústav AV ČR, Brno, v.v.i.

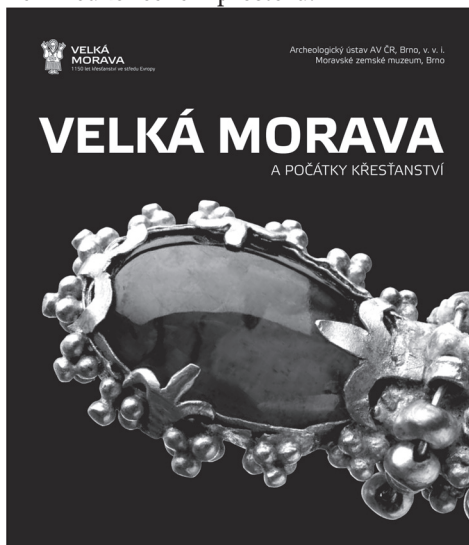
a partnerem Moravské zemské muzeum v Brně. Nové výsledky bádání na poli velkomoravské archeologie byly prezentovány na mezinárodní odborné konferenci „Cyrilometodějská misie a Evropa – 1150 let od příchodu soluňských bratří na Velkou Moravu“ v květnu roku 2013.

Dne 28. 11. 2014 byla potom v Brně otevřena výstava „Velká Morava a počátky křesťanství“. V Paláci šlechtičen (Moravské zemské muzeum) ji měli možnost návštěvníci vidět až do 28. 2. 2015. Z Brna se výstava přesunula do Prahy do Císařské konírny (Pražský hrad), kde mohli návštěvníci obdivovat vystavené exponáty od 17. 4. 2015 do 28. 6. 2015. Jako poslední hostila výstavu Bratislava a v prostorách Bratislavského hradu (Slovenské národní muzeum) ji bylo možné navštívit od 7. 8. 2015 do 1. 11. 2015. K výstavě byl taktéž vydán obsáhlý katalog.

Výstava má za cíl prezentovat nejcennější archeologické nálezy z doby Velké Moravy a představit tuto důležitou historickou etapu naší země nejenom v kontextu počátků křesťanství, ale v celém spektru aspektů lidského života, společnosti a kultury. Výstava je členěna chronologicky a tematicky, od doby stěhování národů po zánik Velké Moravy prezentuje jednotlivé archeologické nálezy v souvislosti s jejich vypovídací hodnotou o kultuře a společnosti. Jednotlivé části jsou tak věnovány např. již zmiňovanému křesťanství, velkomoravským elitám, obchodu, řemeslům atd. Architektonické zpracování výstavy je koncipováno tak, aby dalo vyniknout tomu nejdůležitějšímu, a to jsou vystavené exponáty. Autorům se podařilo shromáždit jedinečný soubor předmětů, to nejcennější, nejkrásnější a nejdůležitější, co se nám z doby Velké Moravy dochovalo. Více než 1200 sbírkových předmětů zapůjčilo na výstavu na třicet institucí z České republiky a sousedních zemí. Mezi vystavenými předměty jsou honosné „Zelnitiovo“ nákončí ze Starého Města, nákončí s ornamentem z Mikulčic, šperky z hrobu „kouřimské kněžny“ a „sadské princezny“, pohár z kolínského hrobu, poklad „byzantského kup-

ce“ ze Zemianskeho Vrbovku, depot železných předmětů z Klášťova, plakety z Bojně a další. Výstavu doplňují také špičkově zpracované modely velkomoravských kostelů a instalace hrobů.

Výstava se nesnaží vyprávět fiktivní příběhy velkomoravských postav, ani prezentovat předměty v rámci kontextu každodenního života, ale nechává k návštěvníkovi předměty promlouvat tak, jak promlouvají k archeologům. Takto zvolená koncepce je výstavě jednoznačně ku prospěchu, protože neodvádí pozornost návštěvníka, a ten tak může obdivovat zručnost šperkařských či kovářských mistrů, pasířů a kovotepců. V případě posledního zastavení výstavy na Bratislavském hradě je třeba vyzvednout i zvolené výstavní prostory. Návštěvník zde sestoupil do podzemí, kde klenuté sklepy hradu ideálně dotvořily celkovou atmosféru pokladnice velkomoravské kultury. Nejsilnější zážitek ovšem přinesla závěrečná instalace šperků ve válcových tubusech. Prsteny byly navlečeny na bílých vzpínajících se rukou, náušnice a náhrdelníky byly zavěšeny na bílých bustách s pletenými čelenkami, či jen zavěšeny, stejně jako gombíky, v prostoru. I díky vhodně zvolenému nasvícení působila instalace dech beroucím dojmem a gombíky se vznášely jako planety v temném neukončeném prostoru.

Výstava představila veřejnosti jedinečný soubor nejcennějších archeologických nálezů z doby Velké Moravy, který se pravděpodobně nikomu v blízké budoucnosti nepodaří opět sestavit. Velká Morava a počátky křesťanství autorů Pavla Kouřila a Ludka

Galušky tak jednoznačně splnila očekávání a nastavila vysokou laťku jejich následovníkům za padesát let, k výročí 1200 let příchodu sv. Cyrila a Metoděje.

Tomáš Chrástek

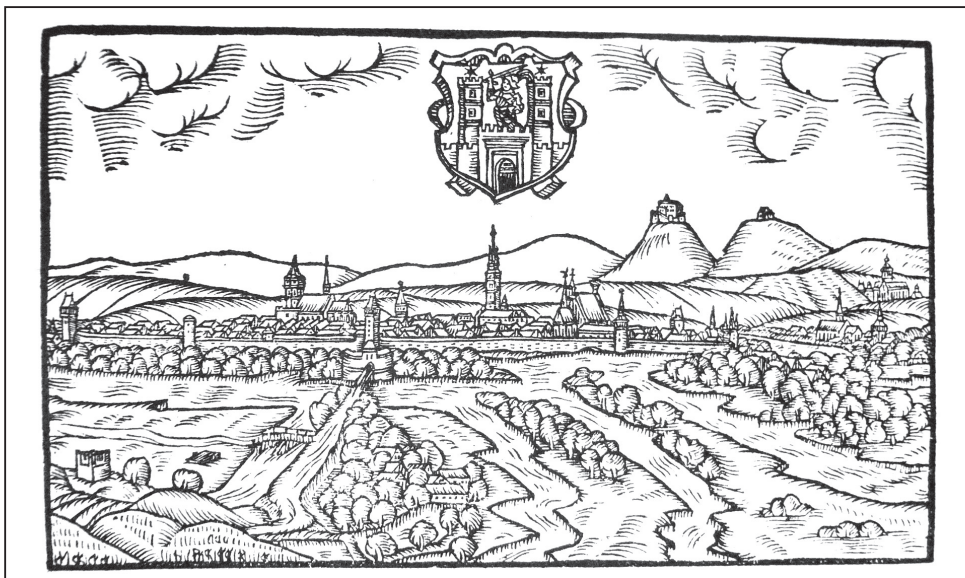
HISTORIE

KONVENT FRANTIŠKÁNŮ OBSERVANTŮ VE STŘEDOVĚKÉM UHERSKÉM HRADIŠTI

Zuzana Křenková, Ústav chemické technologie restaurování památek,
Vysoká škola chemicko-technologická v Praze

Text sleduje nejstarší dějiny a stavební podobu pozdně středověkého kláštera františkánů observantů v Uherském Hradišti. Zdrojem pro jejich rekonstrukci je jak stavba samotná, tak výsledky archivního a archeologických průzkumů, které v areálu kláštera proběhly.

První pokusy o fundaci kláštera bratří sv. Františka v královském městě Uherském Hradišti prameny zaznamenávají již roku 1333. Klášter měli v úmyslu založit měšťané na památku zázračného zachránění města před Maďary, které se mělo udát téhož roku na den sv. Františka právě na přímluvu světce. Okolnosti záchrany Hradiště i zbožnou snahu o podporu řádu popisuje breve papeže Jana XXII., ve kterém v květnu roku 1334 pověřil olomouckého biskupa Jana VIII., aby celou záležitost prošetřil a posoudil poměry ve městě.¹ K realizaci záměru přes souhlas českého krále Jana Lucemburského ovšem nedošlo. Františkáni se tak ve městě usadili až na konci 15. století. Fundátorem kláštera byl Jan Filipec, administrátor olomoucké diecéze, varadinský biskup a jeden z tehdejších nejvýznamnějších diplomatů ve středoevropském prostoru. Jak informuje pozdně středověká řádová pamětnice *Chronica fratrum minorum*, Filipec o fundaci osobně požádal na kapitule, která se o svátku Nanebevzetí Panny Marie sešla roku 1491 ve slezské Nise.² Biskup se na tuto kapitulou vypravil spolu se zástupcem bratrů observantů z Čech a Moravy a přivezl s sebou velkou almužnu v suknu a přízi na kostelní roucha a v hotových paramentech pro slezské kláštery. S fundací uherskohradištského kláštera shromáždění bratři souhlasili. Biskup k novému založení přispěl sumou 300 zlatých, která byla určena na vykoupení pozemků a na nich sto-

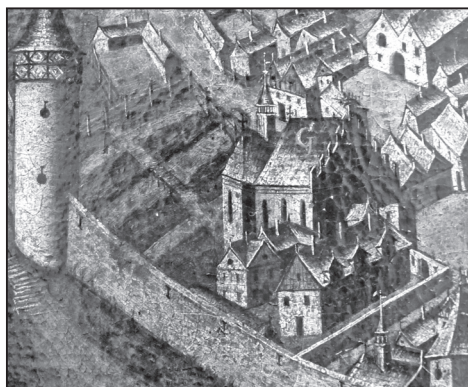
Jan Willenberger, veduta Uherského Hradiště, 1593. Podle: Paprocký, Bartoloměj. Zrcadlo slavného Markrabství moravského. Olomouc 1593, s. 389r.

jších židovských domů pro klášter. Později daroval klášteru téměř tisíc zlatých a opatřil zdejšími bratřím kostelní roucha, kalichy, knihy a jiné věci.³ Františkáni byli do Hradiště uvedeni během oktávu Narození Panny Marie, tedy mezi 8. a 15. zářím roku 1491.

Stavba kláštera při severní městské hradbě v blízkosti Staroměstské brány probíhala nejen za podpory biskupa Filipce, příznivci nové fundace se jistě našli i mezi obyvateli města a okolních vesnic. Na stavbu přispíval také král Vladislav II., který se ve prospěch františkánů zřekl třiceti dukátů ročně, které mělo město Hradiště místo královské komoře odvádět bratřím. Dar z roku 1498 král znovu potvrdil v květnu roku 1507, kdy ustanovil, že tento, již dříve na prosbu Jana Filipce daný plat, má být vydáván na dostavbu kláštera po další čtyři roky.⁴

Biskup Filipce měl k františkánské observanci blízko již v době před založením hradištského kláštera. Podílel se na založení kláštera v hornouherské Skalici (1469) a snad ve slezském Javoru (1485–1489), měl podpořit rekonstrukci kláštera v Olomouci a rozšíření konventu ve Vratislavi. Osobně vysvětil řádové kostely v Bechyni (1491), Velkém Hlohově (1492) a v Kamenci (1493), Krupce (1494), Javoru (1498?).⁵ Již v roce 1488 žádal papeže o povolení opustit světský život a vstoupit do kláštera, které však bylo zamítnuto. Do řádu sv. Františka byl přijat až rok po fundaci hradištského konventu 10. června roku 1492. Stalo se tak v kapli Nanebevzetí Panny Marie při klášterním kostele sv. Bernardina ve Vratislavi. Po přijetí řeholního hábitu se Filipce s úsilím věnoval řádovému životu. Zúčastňoval se kapitul, dvakrát byl zvolen defini-torem provincie. Nadále však působil i jako diplomat ve službách Vladislava Jagellonského. V závěru života se Filipce zdržoval především ve Slezsku, zemřel ale roku 1509 v klášteře v Hradišti, kde také nalezl místo posledního odpočinku.⁶ Filipcův hrob roku 1511 navštívil za svého pobytu v Uherském Brodě král Vladislav. Spolu s dvorským doprovodem tak vzdal hold jeho památce.⁷

V klášteře byl pohřben nejen fundátor, ale také členové jeho rodiny a spřízněných rodů. Náhrobní desky, jejich fragmenty a písemné zprávy ukazují, že chrám byl skutečnou nekropolí nobility spřízněné s biskupem. Příslušníci biskupovy rodiny – Kunovičtí, rod z Vojslavic a páni z Moravan – se jistě zasadili i o ekonomickou prosperitu kláštera a o jeho výstavbu.⁸ Připomenuti byli proto nejen náhrobky, ale i reliéfy s erbovními znameními dnes sekundárně osazenými v exteriéru konventu.⁹ Znovuobjevené pozdně středověké heraldické náhrobní desky informují, že byli v konventu pohřbeni bratři Václav a Mikuláš Veselští z Vojslavic.¹⁰ Oba sourozenci, synové Elišky z Moravan a Mikuláše Něpra z Vojslavic st.,

Výřez z veduty Uherského Hradiště, 1670. Slovácké muzeum v Uherském Hradišti, oddělení Umění, inv. č. 602.

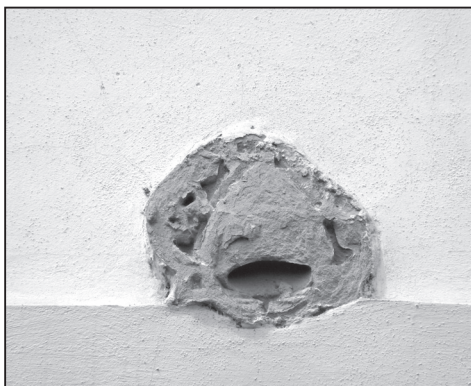
Klášterní kostel, pohled z jihovýchodu, 2011. Foto Z. Křenková.

zemřeli zřejmě v roce 1499.¹¹ S Filipcem byl těsně spřízněn Václav z Vojslavic, který byl druhým manželem biskupovy sestry Zuzany a otčímem jejího syna Jana z Kunovic. Podle Paprockého byla v klášteře pohřbena i dcera Jana z Kunovic Brigita.¹² Místo Brigitina pohřbu mělo být zvoleno hlavně proto, aby potomci pánů z Kunovic, pamětliví svých předků, nikdy nedopustili, aby klášter dále pustl a chátral. K Filipcovu širšímu okruhu patřil i další z pohřbených, kroměřížský hejtman Mikuláš Hrdý z Klokočné, jehož figurální náhrobek, připomínající úmrtí roku 1509, se zachoval v sakristii kostela.¹³ Pohřby šlechty i bratří se odbyvaly především v chrámu, kde byly pro tyto účely zřízeny krypty.¹⁴

Spolehlivé informace o odchodu bratrů z Hradiště přináší znovu pozdně středověká *Chronica fratrum minorum*.¹⁵ O opuštění kláštera rozhodla řádová kapitula, která se sešla v Brně roku 1543. Bratři město opustili 9. května. Na rozkaz městských radních museli v konventu zanechat knihovnu,

Reliéf s biskupskou mitrou a berlem, jižní průčelí presbytáře, 2011. Foto Z. Křenková.

Reliéf s biskupskou mitrou, východní průčelí kláštera, 2011. Foto Z. Křenková.

Reliéf se znakem biskupa Jana Filipce, východní průčelí kláštera, 2011. Foto Z. Křenková.

Reliéf se znakem pánů z Moravan, jižní průčelí presbytáře, 2011. Foto Z. Křenková.

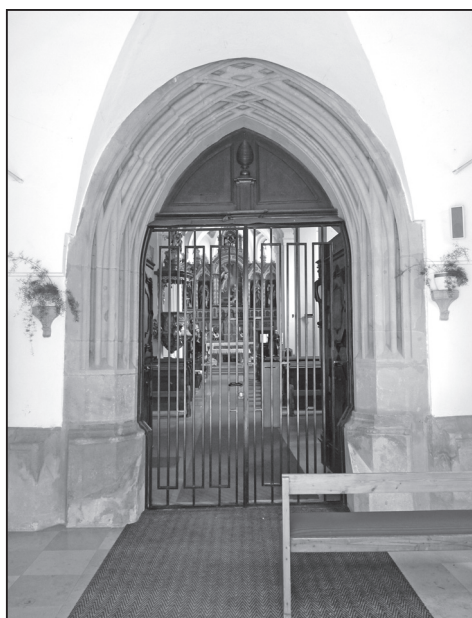

Reliéf se znakem pánů z Vojslavic, jižní průčelí presbytáře, 2011. Foto Z. Křenková.

chorální knihy i bohoslužebné nástroje. O násilném odchodu či vyhnání bratrů, tak jak jej popisují barokní kroniky a regionální literatura, středověký kronikář nehovoří.¹⁶ Odchod byl spíše motivován nízkým počtem bratrů a také malou podporou, která se jim ve městě obráceném k luterské víře dostávala.¹⁷ Část františkánů se měla podle Minaříka po několika letech do kláštera vrátit, roku 1554 ale padli za oběť morové epidemii.¹⁸ Opuštěný klášterní areál převzalo město, o jeho využití však nemáme podrobnějších zpráv. V roce 1555 se ze žádosti hradištských o prominutí lozunkového platu dozvídáme, že chtějí tento plat věnovat nejen na opravu města ale i bosáckého kláštera.¹⁹ O neutěšeném stavu chrámu i klášterních budov vypovídají záznamy z pozdějších dob, ale i zmínky z textu Paprockého.²⁰

Hradištský klášter byl františkány znovu osídlen v roce 1605. Katolický primátor města Jan Purek pozval do opuštěného konventu bratry, kteří uprchli z hornouherské Skalice a skrývali se na Velehradě. Bratři se nastěhovali do devastovaného areálu. Kostel měl být dle zpráv nedokončen, zdi neomítnuty, uvnitř stálo šest sloupů nevyvedených do patřičné výšky, klenba chyběla.²¹ Klášterní budovy na tom nebyly jistě o mnoho lépe. S razantnějšími opravami se začalo až po roce 1611, kdy se formálně vyřešila situace kláštera, který byl postoupen uherské františkánské provincii.²² Do doby od počátku 17. do počátku 18. století se datují stavební změny, při nichž zanikl postupně středověký klášter a pozdně gotický kostel získal barokizovanou podobu.²³

První etapa přestavby proběhla do roku 1636, kdy se o klášteře mluví jako o „úspěšně opět podruhé vystavěném“.²⁴ Pozornost se zaměřila jistě na zvelebení konventních budov a na dostavbu klášterního kostela, který byl v této fázi zaklenut.²⁵ V roce 1643 konvent poškodil požár a brzy na to prudký vítr strhl kostelní věž a štít na chrámovou klenbu, která se pobořila.²⁶ Následovala nová obnova chrámu a především stavební úpravy kláštera, během kterých vyrostlo i současné západní křídlo kvadratury.²⁷ Datum ukončení stavební akce roku 1658 bylo vytesáno na portál jižního průčelí novostavby.

Západní portál kostela, 2011. Foto Z. Křenková.

Náhrobek biskupa Jana Filipce z roku 1509. Foto Z. Křenková.

O západní budovu rozšířený klášter v roce 1681 poškodil požár, který strávil celý konvent, klášterní kostel a téměř polovinu města Hradiště.²⁸ Škody po požáru se odstraňovaly do roku 1688, kdy byla do náležité výšky vyvedena klášterní věž.²⁹ Z části obnovené budovy ale roku 1695 poškodil výbuch nedaleké prachárny.³⁰ Statické poruchy, které se po výbuchu patrně nejvíce projevíly v budovách starého konventu, ovlivnily rozhodnutí pokračovat v přestavbě započaté v padesátých letech 17. století. Práce byly zahájeny v roce 1700 demolicí „starého stavení“ – refektáře, kuchyně a horní cely až ke kapli Panny Marie. Téhož roku začali bratři kopat základy pro nové chodby ambitu, černou a bílou kuchyni a refektář, jejichž zdi vyzdvihli roku 1701.³¹ V následujících letech tak vyrostl současný severní a východní trakt konventu. Poslední zbytky středověkého kláštera byly demolovány v roce 1718. Klášterní kronika uvádí, že byl zbořen ambit starého konventu od refektáře až k sakristii a postaven ambit nový.³² Barokní etapu přestavby konventu završilo odstranění stupňovitého štítu v průčelí kostela a výstavba nové chrámové předsíně. Při svěcení chrámu roku 1737 měl prostor již dvě kruchty – na západě a na východě v prostoru presbytáře. Novou konsekrací chrámu byla zakončena barokní přestavba konventu, při které areál získal svou současnou podobu.³³ Podoba síňového trojlodí s polygonálně uzavřeným presbytářem a přilehlé dvoupodlažní kvadratury s centrálním rajským dvorem a věží v jihozápadním nároží se v následujících staletích mnoho nezměnila.

Pozdně středověká podoba konventu

Stavební dějiny konventu v nejstarším období na konci 15. a na počátku 16. století nejsou dokumentovány písemnými prameny. V rámci razantních barokních úprav během 17. a na počátku 18. století došlo k barokní přestavbě chrámu a odstranění středověkých klášterních budov. O podobě budovy pozdně gotického konventu tak podává informaci pře-

Náhrobek Mikuláše Hrdého z Klokočné z roku 1509, stav během průzkumu v roce 1997. Fotoarchiv Slovákckého muzea v Uherském Hradišti.

Náhrobek Mikuláše Něpra z Vojslavic z roku 1499, stav během průzkumu v roce 1997. Fotoarchiv Slovákckého muzea v Uherském Hradišti.

devším ikonografický materiál, výsledky archeologických průzkumů a nepřímo také zprávy z klášterních kronik o barokních stavebních změnách.

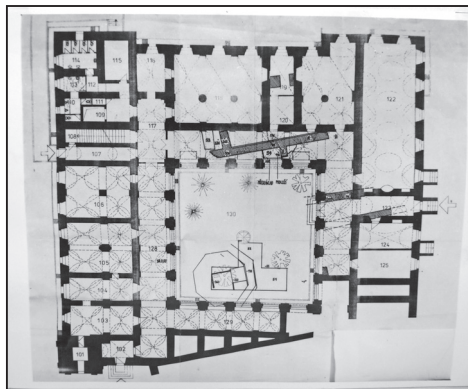
Klášterní pozemek, jehož zakoupení do- toval biskup Filipec, se rozkládal při sever- ní městské hradbě v blízkosti Staroměstské brány a městského špitálu s kaplí sv. Alžběty při dnešní Františkánské ulici. Konvent vy- rostl na místě starších židovských domů se zahradami, které byly pro tyto účely vykou- peny. Domy byly situovány mezi průčelní li- nií Židovské ulice a městskou hradební zdí. Na východní straně tvořila hranici klášter- ního pozemku zřejmě městská stoka Rechla, původně jedno z ramen řeky Moravy.³⁴

Přímé zprávy o stavbě sice postrádáme, dotace, kterou král Vladislav ponechal kos- telu ještě v roce 1507, však ukazuje, že bu- dování se protáhlo až do počátku 16. století. Podle pozdějších zpráv nebylo u konce ani v době odchodu bratrů z města v roce 1543. Z klášterního kostela byl vystavěn polygo- nálně uzavřený presbytář a obvodové zdivo trojlodí včetně hlavního vstupního portálu. Na lomené kamenné ostění portálu s boha- tým přetínavým profilem navázal profilova- ný sokl zachovaný dodnes v prostoru před- síně a v exteriéru chrámu. Konzoly s kolčími štítky v patách po stranách portálu ukazují, že součástí zamýšleného rozvrhu byla i kle- nutá západní předsíň, která však nemusela být vystavěna. Zaklenutí chrámu bylo plá- nováno, jak ukazují odstupněné opěrky ztužující loď i chór, ale nebylo během pozd- ního středověku provedeno. Kostel byl pou- ze zastřešen, v lodi se tak otvíral průhled do krovu nebo byl prostor opatřen plochým stropem. Zprávy k roku 1605 jednoznačně uvádí, že v nezaklenutém prostoru stálo šest sloupů, které ale nebyly vyvedeny do patřičné výšky.³⁵ Zdi měly být dle popisu neomitnuté, což ovšem jistě neodpovídalo původnímu stavu. Šlo o důsledek dlouhodobé neúdržby, kterou chrám trpěl po převzetí do správy města. Středověké omítkové vrstvy se zachovaly v interiéru stavby dodnes. Na triumfálním oblou- ku a v presbytáři byly odkryty i se stopami po konsekračních křížích.³⁶

Výrazným akcentem budovy chrámu byla vysoká sedlová střecha lodi se západním stup- ňovitým štítem, který se dominantně uplatňuje na starších vedutách města. Takto stavbu za- chycuje Willenbergerův pohled na Hradiště publikovaný v Paprockého *Zrcadle* roku 1593.³⁷ Nad nižším polygonálním presbytářem se vypíná sanktusník, další sanktusová věž doplňuje

Náhrobek Václava Něpra z Vojslavic, stav během průzkumu v roce 1997. Fotoarchiv Slovákckého muzea v Uherském Hradišti.

Plán kláštera se zákresem odkrytých zdí pozd- ně středověkého kláštera. Fotoarchiv Slovákckého muzea v Uherském Hradišti, inv. č. 36635.

východní štít vysoké střechy trojlodí a snad i štít západní. Podrobněji informuje o podobě konventu malba z roku 1670, která podává stavbu v pohledu od severozápadu.³⁸ Patrné je kněžiště s vysokou střechou se sanktusníkem i vysoká sedlová střecha nad trojlodím opřená do stupňovitého štítu. Štít byl odstraněn zřejmě v roce 1736.³⁹ Na počátku 18. století se také naposledy objevuje jeho rozeklaná silueta na vedutách města. Jediný pozůstatek původního řešení západního štítu se zachoval v prostoru krovu nad konventem, ze kterého je patrné severozápadní nároží chrámu. V mladší přízdívce se zde uchoval fragment pískovcové oblounové korunní římsy staršího řešení štítu. Fragment je umístěn nad stříškou nakoso postaveného opěráku, který se uplatňuje jako součást cihelného barokního štítu. Opěrák jednoznačně ukazuje, že severozápadní nároží chrámu bylo původně volné.

Nelze jednoznačně rozhodnout, zda byla součástí prvotní zástavby klášterního areálu věž, pojatá dnes do hmoty konventu v jeho jihozápadním nároží. Na Willenbergerově vedutě se věž neobjevuje, prameny by její existenci mohly dokládat těsně po roce 1643, kdy se po požáru a následné vichřici jakási věž kláštera částečně zřítla.⁴⁰ Její trosky, vyvedené do současné výšky až roku 1688, by snad bylo možné tušit před západním průčelím chrámu na vedutě Uherského Hradiště z roku 1670.⁴¹ Ze stavební situace je patrné, že věž s organismem raně barokního západního křídla kláštera nesouvisí, je vysunuta z jeho pravidelného půdorysu. Masivní zdi věže jsou navíc ve spodních patrech na rozdíl od zbytku konventu vyzděny z lomového kamene. Lze proto předpokládat, že věž, resp. samostatně stojící zvonice, byla součástí původní zástavby konventního areálu, a to i přesto, že přítomnost věží řádové předpisy zakazovaly. Stavba nemusela převyšovat klášterní chrám, což by vysvětlovalo její absenci na Willenbergerově pohledu. Drobné prostory přízemí sklenutého stlačenou křížovou klenbou bez žeber i prostor patra věže lze tak považovat za středověké.

Spolu s kostelem vyrostlo do počátku 16. století i obydlí pro mnichy, i když i to nebylo nejspíše před odchodem bratrů z města zcela dokončeno. Můžeme předpokládat, že první obydlí mnichů bylo nevelké a mělo spíše provizorní charakter. Kvadratura netvořila v pozdně gotické fázi uzavřenou čtyřkřídlou dispozici, jak to známe z jiných lokalit. Tuto skutečnost dokládají stopy po původním řešení klášterní budovy, nalezené během průzkumu v roce 1991 a z části prezentované pod ambitem v nově vybudovaných sklepních prostorách. Zdivo gotických budov pod chodbovým traktem severního a východního křídla kvadratury bylo provedeno z lícovaného a řádkovaného lomového kamene.⁴² Pod severním traktem se zachoval úsek zdi západovýchodní orientace asi v délce patnácti metrů s dvěma provázanými kolmými příčkami se zřetelně odlišenou částí základovou a původně nadzemní, ze severu odsazenou stupněm po celé délce. Stejný charakter i orientaci má i úsek zdiva odkrytý pod východním traktem. Zdivo je v místech, kde na východní a západní straně protíná obvodové základové zdi ambitu barokní novostavby, překlenuto nad korunou cihelnými pasy. Pozdně gotické zdivo tedy pokračuje pod jižní část refektáře i do rajskeho dvora. Podle zachovaných fragmentů lze usuzovat, že konventní budovy byly zřejmě dvě – východní severojižně probíhající trakt severně od presbytáře a trakt severní západovýchodní orientace.⁴³ Orientace křídel odpovídala poloze chrámu, na rozdíl od následné barokní novostavby, která tento rozvrh nerespektovala.

Ikonografický materiál o středověké podobě klášterních budov informuje jen kuse. Willenbergerova veduta snad naznačuje existenci dvou jednopatrových budov s hladkými fasádami a sedlovými střechami položenými severně od kostela. V době přestavby konventu po polovině 17. století, kdy vyrostlo dodnes zachované západní křídlo kvadratury přistavěné ke starší klášterní zvonici, ještě původní klášterní budovy stály.⁴⁴ Na pohledu na město z roku 1670 vidíme jak novostavbu západního traktu, tak starší budovy východně od něj. Trojice lomených oken na severní straně kostelní lodi by mohla napovídat, že snad ještě

Pozdně středověké zdivo kláštera odkryté pod severním křídlem ambitu, pohled ze západu, 1991. Fotoarchiv Slovákckého muzea v Uherském Hradišti, inv. č. 36322.

Pozdně středověké zdivo kláštera odkryté pod východním křídlem ambitu, pohled ze severozápadu, 1991. Fotoarchiv Slovákckého muzea v Uherském Hradišti, inv. č. 36316.

Polygonální kaple v prostoru rajského dvora, celkový pohled, 1992. Fotoarchiv Slovákckého muzea v Uherském Hradišti, inv. č. 37793.

Polygonální kaple v prostoru rajského dvora, detail dlažby a zaklenutí krypty, 1991. Fotoarchiv Slovákckého muzea v Uherském Hradišti, inv. č. 36287.

neexistovalo jižní křídlo kvadratury nebo bylo jen přízemní. V místech dnešního západního křídla kvadratury se rozkládala jednopatrová budova se třemi vikýři nad západním průčelím navázaná na ubouranou věž. Pod sedlovou střechou v severním štítovém průčelí této budovy byly v patře prolomeny dvě okenní osy a v přízemí vstup. Před průčelím západní budovy za ohradní zdí s bránou probíhala vedlejší ulička k hradbám. Na východě byla vyznačena nižší srostlice dvou budov, v nichž je třeba hledat někdejší klášterní provizorium. Severní z nich je zachycena jako jednopatrová, v průčelích dvouosá, zastřešená sedlově do kříže. Jižní měla sedlovou střechu. Z východu ke konventu přiléhala nezbytná ohrazená zahrada.⁴⁵ Zachycená situace má v partii předpokládaných středověkých budov bohužel jen omezenou vypovídací hodnotu. Neodpovídá totiž zcela odhaleným úsekům zdiva, podle kterých bychom v místech severní partie očekávali podélný východozápadně orientovaný trakt.

Zcela výjimečnou součástí pozdně gotického klášterního areálu byla budova, lokalizovaná v roce 1991 archeologickým průzkumem v jihozápadním koutě rajského dvora.⁴⁶ Šlo o nevelkou stavbu čtvercového půdorysu s mělkým trojbokým závěrem. Samostatně stojící

objekt byl situován severně od kostelní lodi, závěrem byl obrácen stejně jako kostel k východu. Stavba byla vyzděna z lomového řádkovaného a lícovaného kamene pojeného písčitou maltou, v původní nadzemní části odděleného stupněm od širší partie podzemní založené na dřevěných pilotách. Zdivo i způsob založení se shoduje s fragmenty zdiva klášterních budov, archeologicky bylo datováno k přelomu 15. a 16. století a ztotožněno s první fází existence konventu.

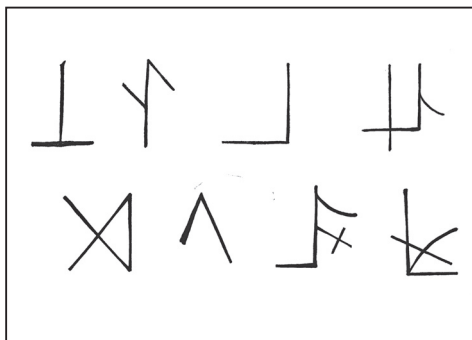
Stavbička byla jednoznačně sakrálním objektem, který zároveň plnil funkci mauzolea. V kapli se zachovaly pozůstatky z kamene zděné oltářní menzy, v centrální pozici pod kaplí byla odkryta krypta čtvercového půdorysu. Zaklenuta byla cihelnou valenou klenbou, později z větší části zřícenou. Interiér kaple, přístupný ze západu, dekorovaly malované omítky a podlahu kryly cihelné ploché dlaždice. Zbytky cihelného zadláždění se našly i v ploše dvora kolem stavby.

Nabízí se otázka, zda by bylo možné drobný funerální objekt ztotožnit s místem posledního odpočinku zakladatele kláštera biskupa Filipce. Archeologický průzkum v kryptě odkryl zbytky jednoho pohřbu v dřevěné rakvi. Hrob byl pravděpodobně vyloupen. Ostatky byly neúplné a dislokované, kromě zbytků rakve a deformovaného neuzavřeného kroužku ze zlatého drátu se v kryptě nic nezachovalo. Pomoci nemohou ani prameny, které existenci kaple neevidentují a o místě pohřbu Jana Filipce se konkrétně nezmiňují. Důkladnější zprávy popisující Filipcův náhrobek pochází až z barokních kronik. Reliéfní desku s postavou biskupa zmiňují jako součást presbytáře kostela s tím, že místo pohřbu je neznámé.⁴⁷ Bylo již uvedeno, že si klášterní chrám zvolil za místo posledního odpočinku nejen biskup, ale také mnozí členové s biskupem spřízněné šlechty. Výjimečné postavení Filipce, diplomata, církevního hodnostáře, mnicha a fundátora konventu, však nasvědčuje, že pohřební kaple v areálu kláštera byla určena právě jemu. Bylo to nejspíše právě toto místo, které král Vladislav navštívil v roce 1511, aby uctil Filipcovu památku.⁴⁸

Středověké klášterní budovy zmizely postupně v několika etapách. Část budov mohla zaniknout již během 17. století po požáru, který vypukl v budově starého konventu.⁴⁹ Během

Kamenické značky ze západního portálu kostela, 2013. Kresba Z. Křenková.

Kamenické značky z okenního ostění presbytáře a lodi kostela, 2013. Kresba Z. Křenková.

roku 1700 byl před plánovanou novostavbou demolován refektář, kuchyně a horní cely až ke kapli Panny Marie.⁵⁰ Poslední zbytky původního kláštera zanikly v roce 1718, kdy byl zbořen ambit starého konventu od refektáře až k sakristii a postaven ambit nový.⁵¹ Rozebraný materiál byl znovu použit na výstavbu nových traktů, které byly vyzděny ze smíšeného zdiva. Základové zdi starého kláštera zůstaly pod úrovní novostavby. Ze zaniklých objektů konventu byly na průčelí kostela a východní fasádu konventu přeneseny kamenné reliéfní znaky. Jde nejpravděpodobněji o svorníky pozdně gotické klenby, které připomínaly první podporovatele konventu. Pod korunní římsou presbytáře se tak ocitly tři erbovní reliéfy v podobě kvadrilobů podložených čtvercovými sféricky projmutými rámy. V centru čtyřlístů obou krajních reliéfů jsou umístěny kolčí štítky se znaky. Východní štítek vyplnil pětilístý

květ pánů z Moravan, západní štítek s helmem a fafrnochy je vyplněn hradbou s cimbuřím, znakem rodiny z Vojslavic. Střední reliéf odkazuje v kvadrilobu umístěnou mitrou se zkríženými biskupskými berlemi na fundátora biskupa Filipce. Nad kordonovou římsu východního traktu kláštera byly umístěny reliéfy dva. Severní s biskupskou mitrou znovu upomínal na biskupského zakladatele, jižní ve tvaru kvadrilobu s kolčím štítkem s trojicí zkrížených šípů pak k jeho rodové příslušnosti.

Okolnosti zániku samostatně stojící kaple jsou nejasné, stejně jako její podoba. Pokud kaple nezanikla již během 16. století, mohlo dojít k jejímu odstranění během výstavby západního křídla v polovině 17. století. Tento trakt sice bezprostředně neprocházel místy lokalizované kaple, těsně ale přiléhá k jejímu západnímu vstupu, který tak byl novým křídlem uzavřen. Kaple jistě nestála v době výstavby jižního traktu, jehož místo v chronologii stavby konventu ale není zcela jasné. Kapli Panny Marie, jejíž demolice je prameny datována k roku 1700, se samostatně stojící memoriální stavbou ztotožnit spíše nemůžeme. Šlo o církevní prostor, který byl součástí kvadratury, nejspíše východního křídla.

Stavba ani zachované fragmenty nedovolují jednoznačně zhodnotit pozdně středověký charakter budov. Jako neopodstatněné je ovšem třeba odmítnout tvrzení Ladislava Hosáka, který se nejspíše v souvislosti s vazbami fundátora na Budínský dvůr domníval, že byl konvent vystavěn ve stylu italské renesance.⁵² Dochované fragmenty naopak nasvědčují spíše opačné situaci, tedy zakotvení stavby v pozdně gotické tradici. Provedení kamenických detailů – západního portálu, konzol předsíně, okenních ostění a druhotně rozmístěných erbových štítků – představuje kvalitní příklad kamenické práce závěru gotiky. Ve městě zachovaný stavební fond však nenabízí pro tyto detaily srovnání. Jedinou dobově srovnatelnou realizací jsou portály s bohatým přetínavým ostěním v interiéru uherskohradištské radniční věže, které ale představují kvalitativně vyšší úroveň, pokud jde o typ dekoru i jeho provedení. Množství kamenických značek na portálu a okenních ostěních kostela identifikuje anonymní skupinu kameníků. Ani na jejich základě se však nepodařilo najít pro stavbu srovnání. Shoda v kamenických značkách byla nalezena jen pro značku jedinou, a to pro jednu ze značek ze západního portálu, která byla užita také v roce 1508 ve Znojme na opěráku kostela sv. Michala.

Poznámky:

- 1 Original breve je ve Vatikánském archivu, opis listu byl opakovaně publikován. Nachází se také v barokních kronikách kláštera. R i t t e r, v o n C h l u m e c k ý, Peter Jiří. (hrst.). *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae VII/I*. Brünn 1858, s. 7, č. 9. Vitásek uvádí, že šlo o papeže Benedikta XII., což je omyl. Breve dané v Avignonu 1. května 1334 vydal ještě předchozí papež. V i t á s e k, Jindřich Erazim. *Dějiny a místopis král. města Uh. Hradiště*. Uherské Hradiště: J. E. Vitásek, 1879, s. 88. Podrobněji k papežovu breve také viz F i š e r, Bohumil. *Uherské Hradiště. I, Topografie*. Uherské Hradiště: Karel Novotný, 1921, s. 147–148.
- 2 Knihovna Národního muzea v Praze, sbírka rukopisů, sign. VIII F: *Chronica Fratrum Minorum de Observantia Provinciae Bohemiae*, fol. 169–170.
- 3 Některé ze středověkých rukopisů klášterní knihovny, které by snad mohly pocházet z darů biskupa Filipce, se nachází ve Vědecké knihovně v Olomouci. B o h á č e k, Miroslav et al. *Beschreibung der mittelalterlichen Handschriften der Wissenschaftlichen Staatsbibliothek von Olmütz*. Köln: Böhlau, 1994, č. 175, s. 336–339, č. 350, s. 604–605, č. 351, s. 606–607, č. 380, s. 668–669, č. 381, 669–670, č. 382, s. 670–671, č. 384, s. 672–673.
- 4 K a l o u s e k, Josef, ed. *Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích a cizích. Díl XVIII*. Praha: Domestikální fond království Českého, 1900, s. 59. Regest listu z roku 1507 publikován viz D o l e j š e k, Boleslav. Královské město Uherské Hradiště

- a městský jeho archiv. In: *Výroční zpráva c. k. vyšší reální školy*. Brno: B. Dolejšek, 1898, s. 11. V opise dochováno viz Moravský zemský archiv v Brně (dále MZA Brno), fond E 24: Františkáni Uherské Hradiště, kart. 20, inv. č. UIII.
- 5 M i n a ř í k, Klemens. Vikáři české františkánské provincie od r. 1451 až do r. 1517. In: *Sborník Historického kroužku* 16, 1915, s. 2–3; Tentýž, Příspěvek k životopisu Jana Filipce. In: *Sborník Historického kroužku* 28, 1927, s. 61–67, 127–134.
 - 6 P a p r o c k ý, Bartoloměj. *Zrcadlo slavného Markrabství moravského*. Olomouc 1593, s. 181v.
 - 7 P e š i n a z Č e c h o r o d u, Tomáš. *Mars Moravicus*. Praha 1677, s. 928; B e c k o v s k ý, Jan. *Poselkyně starých příběhů českých II*. Praha 1879, s. 130.
 - 8 Paprocký zmiňuje sestru Jana z Kunovic Drahoslavu, která měla být zaznamenána v klášterních kronikách, neboť darovala stříbro na kalich. P a p r o c k ý, Bartoloměj. c. d., s. 119v.
 - 9 K o h o u t e k, Jiří. Průzkum barokních krypt v kostele sv. Františka Xaverského a Zvěstování Panny Marie v Uherském Hradišti v roce 1998. *Slovácko* 41, 1999, s. 147–166 (zde s. 156). Kohoutek uvádí, že reliéf s růží odkazující na pány z Moravan se nachází také v kryptě pod předsiní kostela. Jde o sekundárně použitý fragment pískovcového portálu s tesanou pětিলistou růží, která však stejně tak může být pouhým výzdobným motivem bez erbovní vazby. Fotografie prvku viz K o h o u t e k, Jiří. *Nálezová zpráva, Uherské Hradiště, františkánský klášter, kostel Zvěstování panny Marie, č. akce 217/98*, Brno 1998. Ústav archeologické památkové péče Brno, inv. č. 35/99.
 - 10 Náhrobky byly nalezeny pod podlahou trojlodí při rekonstrukci chrámu a dokumentaci krypt po povodni v roce 1997. Zachováno bylo sedm celých desek a skupina fragmentů, které se nepodařilo identifikovat. Desky byly uloženy v jihozápadním a severozápadním rohu kostelní lodi pod vrstvou hlíny s úlomky keramiky ze 17. a 18. století. Náhrobek Václava Něpra z Vojslavic byl nalezen na severní straně lodi pod schody do ambitu. K o h o u t e k, Jiří. c. d., s. 151–163. V klášteře měla podle Pilnáčka být pohřbena i dcera Václava Něpra Apolonie. Jde ovšem o omyl, neboť pozdně středověký erbovní náhrobek Apolonie byl nalezen v kostele ve Vnorovech v roce 1908. P i l n á č e k, Josef. *Staromoravští rodové*. Brno: Ivo Sperát, 2011, s. 278; D v o r s k ý, František. *Vlastivěda moravská. Strážnický okres*. Brno: Musejní spolek v Brně, 1914, s. 477–478. *Vlastivěda moravská; II. Místopis Moravy; II. Hradištský kraj; P l a č e k, Miroslav a F u t á k, Peter*. Málo známý pozdně gotický náhrobek Apolonie z Vojslavic. In: Daňová, Helena, Mezihoráková, Klára a Prix, Dalibor, eds. *Artem ad vitam: kniha k poctě Ivo Hlobila*, Praha: Atefactum 2012, s. 237–242. Pochybné je také lokalizování pohřbu Koňaka Chyby z Kovačova zemřelého 1510 do klášterního kostela. Paprocký místo pohřbu nespécifikuje, uvádí jen, že šlo o pohřeb v kostele v Hradišti. Stejná situace je v případě desky připomínající smrt Sobka z Kornic a jeho synů, která měla být dle Paprockého také v Hradišti. P a p r o c k ý, Bartoloměj. c. d., s. 244v, 148r.
 - 11 P i l n á č e k, Josef. c. d., s. 277, 536.
 - 12 P a p r o c k ý, Bartoloměj. c. d., s. 120r. W o l n y, Gregor. *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und handschriften, durch Gregor Wolný. 1. Abtheilung Olmüßer Erzdiöcese. 2. Band*. Brünn: Kommission der Ritsch und Grosseschen Buchhandlung, 1857, s. 204.
 - 13 P i l n á č e k, Josef. c. d., s. 81, 532. Kresba náhrobku byla ještě před překrytím podlahou v roce 1904 publikována spolu se zákresem desky Mikuláše Něpra z Vojslavic. F r a n z, Alois. *Kunstarchäologische Aufnahmen aus Mähren*. Brünn: R. Knauthe's Buchhandlung, 1894, tab. 31, 32; F r a n z, Alois. Beitrag zur Epithaphial-Kunde von Mähren. *Mittheilungen der K. K. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der kunst- und historischen Denkmale* 23, 1897, s. 02. Náhrobky pánů z Vojslavic i Mikuláše Hrdého popsány viz J a n i k, F. Grabsteine aus dem 15. Jahrhunderte in der Franziskanerkirche zu Ung. Hradisch. *Notizen-Blatt der historisch-statistischen Section der k.k. Mährisch-schlesischen Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde*. Brünn, 1896, s. 22–24.
 - 14 Současné krypty v chrámu jsou až barokní. K o h o u t e k, Jiří. c. d., s. 151–163.
 - 15 Knihovna Národního muzea v Praze, sbírka rukopisů, sign. VIII F: *Chronica Fratrum Minorum de Observantia Provinciae Bohemiae*, fol. 169–170.
 - 16 G r e i d e r e r, Virgilius. *Germania Franciscana, Seu Chronicon Geographo-Historicum Ordinis S. P. Francisci. Oeniponte 1777*, s. 788; F r i e d r i c h, Johann a C z i b u l k a, Joseph. *Geschichte der Königl. Stadt Hradisch in Mähren*. Brünn, 1859, s. 68.

- 17 *Uherské Hradiště: dějiny města*. Brno: Blok, 1981, s. 150.
- 18 MZA Brno, fond E 24: Františkáni Uherské Hradiště, kart. 30, inv. č. 33 (přepis barokní kroniky *Memorabilia omnigena* z roku 1784 s přípisky Klementa Minaříka), fol. 1.
- 19 *Uherské Hradiště: dějiny města*. c. d., s. 149.
- 20 *P a p r o c k ý*, Bartoloměj. c. d., s. 120r.; MZA Brno, fond E 24: Františkáni Uherské Hradiště, kart. 30, kniha 33, fol. 3.
- 21 MZA Brno, fond E 24: Františkáni Uherské Hradiště, kart. 30, kniha 33, fol. 3.
- 22 Postoupení kláštera schválil roku 1625 generální komisař řádu a v dubnu roku 1638 také papež Urban VIII. Hradištská městská rada potvrdila držení kláštera uherskou provincií v roce 1623 a znovu roku 1636 u příležitosti stavební obnovy konventu. *W o l n y*, Gregor. *Die Markgrafschaft Mähren, IV. Band, Hradischer Kreis*. Brünn: G. Wolny, 1838, s. 44; *V i t á s e k*, Jindřich Erazim. c. d., s. 93. Snaha o zvelebení konventu byla podpořena dotací krále Matyáše z listopadu roku 1612, kterou daroval konventu plat třicet dukátů, které město odvádělo jinak královské komoře. Od roku 1616 tytéž peníze směřovaly brněnským františkánům. Národní archiv Praha, fond: Moravské spisy české kanceláře, inv. č. 6050; *D o l e j š e k*, Boleslav. c. d., s. 13. Součástí české provincie se klášter stal znovu až v roce 1785 patentem Josefa II.
- 23 Barokní etapě výstavby konventu se věnuje Jan O. Eliáš. Publikovaný text vychází ze stavebně historického průzkumu, který autor zpracoval v rámci SÚRPMO v roce 1982. Pramenem byl autorovi především přepis kroniky *Memorabilia omnigena* z Moravského zemského archivu v Brně (MZA Brno, fond E 24: Františkáni Uherské Hradiště, kart. 30, kniha 33, 34.). *E l i á š*, Jan O. Historický a stavební vývoj bývalého františkánského kláštera v Uherském Hradišti. *Slovácko* 39, 1997, s. 109–122. Řada studií byla věnována baroknímu refektáři a knihovně, několik také mladším dějinám kláštera. *Č o u p e k*, Jiří. *Uherské Hradiště: klášter františkánů a kostel Zvěstování Panny Marie*. Velehrad: Historická společnost Starý Velehrad se sídlem na Velehradě, 2010. 31 s.; *S t e h l í k*, Miloš. *Refektář františkánského kláštera v Uherském Hradišti = Refektorium im Franziskanerkloster zu Ungarisch-Hradisch*. Brno: Státní památkový ústav v Brně, 2002. 47 s.; *L o u d o v á*, Michaela. „Cella S. Petri Martyris XVII“ – malířská výzdoba knihovny bývalého františkánského kláštera v Uherském Hradišti. *Slovácko* 46, 2004, s. 299–309; *Z a p l e t a l*, Radim. Františkáni v Uherském Hradišti v letech 1900–2005. *Slovácko* 47, 2005, s. 245–263.
- 24 MZA Brno, fond E 24: Františkáni Uherské Hradiště, kart. 30, kniha 33, fol. 6.
- 25 Tamtéž, fol. 9.
- 26 Tamtéž, fol. 11, 12; *F i š e r*, Bohumil. c. d., s. 151–152.
- 27 MZA Brno, fond E 24: Františkáni Uherské Hradiště, kart. 30, kniha 33, fol. 13.
- 28 Tamtéž, fol. 16.
- 29 Tamtéž, fol. 20.
- 30 Výbuch klášterem otrásl natolik, že byla ze svých poloh vytlačena kamenná ostění dveří a oken. V celách se ve zdech a klenbách objevily zřetelné trhliny. Tamtéž, fol. 34.
- 31 Tamtéž, fol. 38.
- 32 MZA Brno, fond E 24: Františkáni Uherské Hradiště, kart. 30, kniha 34 (přepis barokní kroniky *Memorabilia omnigena* z roku 1784 s přípisky Klementa Minaříka), fol. 20.
- 33 MZA Brno, fond E 24: Františkáni Uherské Hradiště, kart. 31, kniha 37 (opis barokní kroniky *Protocollum archivi conventus Hradištíensis* z roku 1795 s přípisky Klementa Minaříka), fol. 9.
- 34 *P r o c h á z k a*, Rudolf a *S u l i t k o v á*, Ludmila. *Uherské Hradiště ve 13.-15. století: sociálně ekon. struktura, topografie*. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum, 1984, s. 55. Židé v Hradišti sídlili mezi jižní částí Vodní ulice, Františkánské ulice a Mariánského náměstí.
- 35 MZA Brno, fond E 24: Františkáni Uherské Hradiště, kart. 30, kniha 33, fol. 3.
- 36 *K o h o u t e k*, Jiří. c. d., s. 156.
- 37 *P a p r o c k ý*, Bartoloměj. c. d., s. 389r.
- 38 Pohled na Uherské Hradiště z roku 1670, Slovácké muzeum Uherské Hradiště, oddělení Umění, inv. č. 602.
- 39 MZA Brno, fond E 24: Františkáni Uherské Hradiště, kart. 30, kniha 34, fol. 25.
- 40 MZA Brno, fond E 24: Františkáni Uherské Hradiště, kart. 22, kniha č. 9 (poznámky k dějinám františkánů v českých zemích Klementa Minaříka).
- 41 MZA Brno, fond E 24: Františkáni Uherské Hradiště, kart. 30, kniha 33, fol. 16.

- 42 Průzkumu v roce 1991, který se soustředil do prostoru rajského dvora a východního a severního suterénu barokizované kvadratury, předcházela sondáž provedená roku 1982. Fotodokumentace průzkumu je ve sbírce fotografií Slováckého muzea v Uherském Hradišti, nálezová zpráva Roberta Snášila je v archivu Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Brně. Dílčí výsledky průzkumu byly publikovány. S n á š i l, Robert. Zpráva o archeologických výzkumech a přírůstcích Slováckého muzea v roce 1991. *Slovácko* 23–24, 1991, s. 119–120. Sondážní průzkum prokázal založení zdiva na dřevěných svisle ražených pilotách.
- 43 S n á š i l, Robert. c. d., s. 119–120.
- 44 MZA Brno, fond E 24: Františkáni Uherské Hradiště, kart. 30, kniha 33, fol. 13.
- 45 Součástí areálu byl i hřbitov, kde se pohřbívalo až do josefínských reforem. F r i e d r i c h, Johann a C z i b u l k a, Joseph. c. d., s. 7.
- 46 S n á š i l, Robert. c. d., s. 119–120.
- 47 Paprocký místo pohřbu v rámci kláštera nespécifikuje, barokní kroniky již popisují Filipcův náhrobek v sakristii na pravé straně. P a p r o c k ý, Bartoloměj. c. d., s. 181v; MZA Brno, fond E 24: Františkáni Uherské Hradiště, kart. 31, kniha 37, fol. 5, 7. Podle německého shrnutí dějin obsaženého v kronice na fol. 7 bylo místo, kde byl Filipec pochován, utajováno, neboť byly jeho tělesné pozůstatky požadovány v Olomouci. Tato informace se nezdá být ale pravděpodobná.
- 48 P e š i n a z Č e c h o r o d u, Tomáš. c. d., s. 928.
- 49 MZA Brno, fond E 24: Františkáni Uherské Hradiště, kart. 30, kniha 33, fol. 11, 12.
- 50 Tamtéž, fol. 38.
- 51 MZA Brno, fond E 24: Františkáni Uherské Hradiště, kart. 30, kniha 34, fol. 20.
- 52 Na obsah Hosákova rukopisu upozorňuje kniha Jůzových. J ů z o v á, Alena a J ů z a, Vilém. *Uherské Hradiště: monografie o stavebním a uměleckém vývoji města*. Gottwaldov: Krajské muzeum, 1958, s. 22.

Mgr. Zuzana K ř e n k o v á (n. 1982), vystudovala obor dějiny umění na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Působí jako asistentka v Ústavu chemické technologie restaurování památek na VŠCHT v Praze. Zaměřuje se na pozdně středověkou a raně renesanční architekturu, funerální památky a historické stavební konstrukce.

Convent of Franciscan Observants in Medieval Uherské Hradiště

Abstract

The article covers the medieval history and the shape of the building of Franciscan Observants convent in Uherské Hradiště. The oldest history of the convent established in 1491 by the diplomat and bishop Jan Filipec are not covered by written records. Within the frame of radical baroque rebuilding during 17th century and in the beginning of 18th century the church was rebuilt and medieval convent building were pulled down. The shape of the late gothic convent is thus documented only by iconographic material, by archaeological research, and by the reports from baroque convent chronicles.

We lack direct reports about the building but the sources prove that the building was not finished even at the time when Franciscan brothers left the city in 1543. Convent church was rebuilt into a polygonal presbytery and peripheral walls of its three naves, but they were not vaulted. The church was topped with a high gabled roof with its west gable stepped. Convent buildings built simultaneously with a church did not make a closed disposition in gothic times. There were two convent buildings – eastern wing situated north to south, north of the presbytery and north one, situated in west to east direction. The complex was completed with a tower incorporated into the body of the convent in its south-west corner. A building localized by an archaeological research in the south-west corner of paradise yard in 1991 represented a very unique part of the late gothic convent complex. A little building of square plan with a shallow trilateral end and a crypt was both a sacral object and a mausoleum. It may be possible to identify the small funeral building with a place of the last repose of the founder of the convent Filipec. This was most probably the place visited by King Vladislav in 1511, to worship Filipec.

Konvent der Franziskaner-Observanten im mittelalterlichen Uherské Hradiště

Zusammenfassung

Der Text verfolgt die mittelalterliche Geschichte und bauliche Entwicklung des Klosters der Franziskaner-Observanten in Uherské Hradiště. Die älteste Baugeschichte des 1491 vom Diplomaten und Bischof Johann Filipec gegründeten Konvents ist durch keine schriftlichen Quellen belegt. Im Rahmen der rasanten barocken Umbauten während des 17. und Anfang des 18. Jahrhunderts wurde außerdem die Klosterkirche barock umgestaltet und die mittelalterlichen Klostergebäude abgerissen. Über die Gestalt des spätgotischen Konvents berichten somit vor allem ikonografisches Material, die Ergebnisse archäologischer Grabungen und Berichte aus den Klosterchroniken.

Direkte Berichte über den Bau fehlen uns zwar, doch bestätigen die Quellen, dass der Neubau des Konvents noch nicht beendet war, als die Brüder 1543 die Stadt verließen. Von der Klosterkirche wurden damals ein polygonal geschlossenes Presbyterium und die Außenmauern des Dreischiffs errichtet, das jedoch nicht eingewölbt wurde. Das Gotteshaus endete mit einem hohen Satteldach mit abgestuftem Westgiebel. Die zugleich mit der Kirche erbauten Klostergebäude bildeten in der spätgotischen Phase keinen geschlossenen Grundriss. Es gab zwei Konventgebäude – den östlich-nordsüdlich verlaufenden Trakt nördlich vom Presbyterium und den Nordtrakt mit westöstlicher Ausrichtung. Das Gelände wurde vom Kirchturm vervollständigt, der heute in die Masse des Konvents in dessen Südwestecke eingegliedert ist. Ein ganz ungewöhnlicher Teil des spätgotischen Klosterkomplexes war ein Gebäude, das 1991 durch archäologische Grabungen in der Südwestecke des Paradieshofs lokalisiert wurde. Der kleine Bau mit quadratischem Grundriss und einem flachen dreiseitigen Abschluss sowie einer Krypta war sakrales Objekt und Mausoleum. Vielleicht könnte man das unscheinbare Bestattungsgebäude als letzte Ruhestätte des Klostergründers Filipec identifizieren. Es war wohl gerade dieser Ort, den König Vladislav im Jahr 1511 besuchte, um das Gedenken an Filipec zu ehren.

DĚJINY SÝPKY A NĚKDEJŠÍHO PANSKÉHO SÍDLA V LOUCE

Dalibor Hodeček, Brno

Někdejší šlechtické sídlo prošlo v průběhu posledních pěti set let mnoha stavebními proměnami. Ty souvisely nejenom s osobním vkusem a potřebami majitelů, ale též se změnami funkce objektu. Renesanční zámek byl ve třicátých letech 18. století přestavěn na sýpku. Chátrající budovu relativně nedávno prohlásil stát za nemovitou kulturní památku. Nynější majitel zahájil před několika lety její postupnou obnovu.

Areál bývalého zámku s hospodářským dvorem se nachází přibližně uprostřed obce Louka v okrese Hodonín. Severně vybíhá svah Stará hora, na jihu protéká potok Velička. Na východní straně areál bezprostředně obchází místní silnice. Donedávna zdánlivě nezajímavý a zanedbaný objekt nevzbuzoval větší pozornost odborné ani laické veřejnosti. Teprve podrobný archivní a stavebně historický průzkum uskutečněný v roce 2011 přinesl řadu důležitých poznatků k historii objektu. Jejich rekapitulace je předmětem následujícího příspěvku.

Počátky obce jsou předmětem mnohých spekulací.¹ Na tomto místě se nemá smysl jimi podrobně zabývat, neboť první hodnověrnou písemnou zmínkou o Louce je zpráva z roku 1378, kdy Albert ze Šternberka řečený ze Světlova dal své manželce Anežce věno ve výši 1000 kop grošů pražských, které jí pojistil mj. na obci Boršicích a právě na Louce. V Louce žádné opevněné sídlo v tomto zápisu v zemských deskách zmiňováno není. Je tudíž pravděpodobné, že tvrz zde tehdy neexistovala.² V roce 1412 pak Louku spolu s dalším rozsáhlým majetkem získal od Elišky ze Světlova, dcery Alberta ze Šternberka a vdovy po Vokovi z Kravař, Jaroslav ze Šternberka jinak též z Veselí.³ Louka tak přešla z boršického panství pod patrimoniální správu ve Veselí nad Moravou. V majetku Šternberků se obec nacházela i po ukončení husitských válek. Teprve v roce 1447 ji nechal Zdeněk ze Šternberka a z Konopiště připsat Mikulášovi z Vojslavic.⁴ Ten spolu s Loukou získal celé veselské panství. V roce 1448 pojistil na tomto zboží (mj. na Louce) své manželce Dorotě z Jablonného 500 kop grošů.⁵ V držení tohoto rodu pak Louka zůstala až téměř do konce 15. století. V roce 1493 připsal Václav z Vojslavic a na Vnorovách své manželce Zuzaně z Prostějova na svém majetku včetně Louky věno ve výši 200 zlatých uherských.⁶ Avšak ještě v témž roce loucký statek získal Jan z Kunovic, který ho přičlenil ke kunovickému panství.⁷ Ten pak v roce 1502 pojistil na celém svém zboží své manželce Barboře z Pruskova věno 5000 zlatých.⁸

Po celé 15. století se v písemných pramenech neobjevuje žádná zpráva o zdejší tvrzi. Kdyby existovala, jistě by jako významná majetková hodnota byla v zemských deskách zapísána. Jako příklad lze uvést tvrz v nedalekém Strání, která je v darování z roku 1502 výslovně uvedena.⁹ Část literatury sice uvádí, že tvrz v Louce ve 14. století stála a v 16. století zanikla, avšak toto tvrzení je neopodstatněné.¹⁰ Kromě absence výslovných písemných zmínek potvrzuje tuto hypotézu skutečnost, že se po Louce nikdo nepsal, a tudíž zde žádný příslušník nižší šlechty nesídlil.¹¹ Jan z Kunovic využíval zejména svých sídel v Kunovicích, Uherském Ostrohu, Hluku, Uherském Brodu, Strání aj. Pohodlí těchto pozdně gotických tvrzí s ním nejdříve sdílela již zmiňovaná Barbora z Pruskova (zemřela před rokem 1510) a později jeho druhá manželka Magdalena z Boskovic (zemřela roku 1551).¹² Nicméně patrně někdy na počátku 16. století v Louce drobné šlechtické sídlo vzniklo. Zaujímaloby přibližně jižní polovinu délky objektu. Součástí jednopatrové nepodsklepené stavby byl i malý

rizalit, jakási „věžička“, jež se od západu přimyká k jihozápadnímu nároží budovy. Přízemí „věžičky“ bylo sklenuto valeně, patro pak jedním polem jednoduché křížové klenby, z níž se dochovaly výběhy. Okna byla obdélná, v segmentově sklenutých nikách, opatřená zřejmě kamennými ostěními profilovanými jednoduchým okosením. Tento objekt postrádal zřetelnější fortifikační prvky a od počátku měl spíše charakter záměčku než tvrze.¹³

Celkový pohled na sýpku z roku 1928. Uloženo v: Moravský zemský archiv v Brně, Státní okresní archiv v Hodoníně, fond Archiv obce Louka, inv. č. 1, kniha č. 1 (Pamětní kniha obce z let 1924–1956), s. 58.

Klíčovou událostí pro dějiny sledovaného objektu je až úmrtí Jana staršího z Kunovic v roce 1545. Pozůstalost si rozdělili jeho čtyři synové. Jetřich (zemřel 1582) získal Uherský Brod, Arkleb (zemřel 1555) Uherský Ostroh, Jaroslav (zemřel 1563) Hluk a Jan mladší (zemřel 1566) se začal psát po Louce. Poprvé je Jan mladší z Kunovic s tímto predikátem uveden jako svědek na testamentu Burjana Světlovského z Vlčnova ze dne 13. listopadu 1549 a poté ještě několikrát, například v roce 1560.¹⁴ Je tedy evidentní, že dočasně vznikl zcela samostatný loucký statek a jeho majitel si zde začal budovat vlastní sídlo odpovídající jeho společenskému postavení. Stalo se tak nepochybně v letech následujících po úmrtí Jana staršího z Kunovic, tedy po roce 1545. Přestavba byla jistě dokončena před rokem 1566.

Hraniční a hospodářská mapa dvora Louka z roku 1908 (výřez). Šipka směřuje na sýpku. Uloženo v: ČR-Moravský zemský archiv v Brně, fond F 132 Lichtenštejnská katastrální správa Olomouc 1775–1941, inv. č. 1483.

Při přestavbě na renesanční zámek byla ubourána severní stěna starší budovy a celý objekt prodloužen severním směrem zhruba na dvojnásobek své původní délky. Tato nová část byla celá podsklepena rozsáhlým valeně sklenutým prostorem, přístupným od západu (z areálu dvora) schodištěm, umístěným v samostatném přízemním rizalitu. Nadzemní část byla rovněž jednopatrová, s velkými obdélnými okny v segmentových nikách. V úrovni patra se nacházela krytá pavlač, z níž vedly do interiéru nejméně dva vstupy. Patro bylo s největší pravděpodobností plochostropé. Fasáda budovy byla zdobena dekorativní malbou, z níž se dochovaly jen nepatrné zbytky. Středem přízemí vedl ve směru východ – západ valeně sklenutý průjezd. V nejsevernější části přízemí vznikla největší přízemní místnost zřejmě s obytnou funkcí. Ta byla přístupná z průjezdu portálem v rozevřené segmentové nise. Ze tří stran ji osvětlovaly dvojice oken v širokých nikách. Přestavěno bylo přízemí starší části. Byly sem vloženy nové příčky a valené klenby, členěné dvojbokými výsečemi, vstřícnými nebo styčnými. Ve stěnách místností bylo zřízeno množství nízkých, nepravidelnými segmenty sklenutých nik, sloužících zřejmě jako odkládací prostory.¹⁵

Nový majitel proslulý svou učeností, literárním rozhledem a diplomatickým umem zde žil s manželkou Kateřinou z Kornic (zemřela v roce 1562) a dcerou Magdalenou (zemřela neprovdána v roce 1564).¹⁶ Jakožto příslušník reformované církve poskytoval na svých statcích útočiště nábožensky pronásledovaným osobám. Někdy na počátku šedesátých let 16. století v Louce jako jeho host pobýval Bernardino Ochino (1487–1564), italský náboženský reformátor a příznivec tzv. Antitrinitářského hnutí.¹⁷ Jan z Kunovic byl jedním z pobocníků zemského hejtmana Pertolda z Lipé, s nímž se účastnil tureckých válek. To se mu též stalo osudným, neboť dne 28. září 1566 v 17:15 v bojích o město Ráb zemřel. O týden později byl pohřben v klášterní hrobce Kunoviců v Uherském Brodu.¹⁸ Skončila tak krátká etapa, kdy loucké panské sídlo bylo centrem dominia.

Dědic Louky Jetřich z Kunovic využíval zdejší tvrz jen příležitostně, neboť pobýval převážně v Uherském Brodu. První názorný doklad existence tvrze pochází z roku 1575. Je jím Fabriciova mapa Moravy, na níž je objekt zakreslen s typickými věžovitými znaky.¹⁹ Nejspíše v letech 1578–1581 byl v málo využívaném šlechtickém sídle ubytován se svolením majitele panství významný teolog té doby Jakub Palaiolog. Písemné prameny uvádí, že žil v bytě v Louce. Je velmi pravděpodobné, že Jetřich z Kunovic poskytl přístřeší potomkovi byzantského císařského rodu právě v tvrzi. Pro tuto hypotézu svědčí mj. zpráva uherskobrodského kronikáře Bartoška, který mj. uvádí, že v Louce měl „*pohodlí a pokoj*“. Na tomto místě je nutno vyslovit nesouhlas s názorem Petra Zemka, že první zpráva o pobytu Jakuba Palaiologa na Moravě pochází až z 19. listopadu 1581. Tehdy sice skutečně projížděl Brnem, ale to byla jen jedna z jeho krátkodobých cest uskutečněných v době, kdy bydlel v Louce. Výše zmiňovaný kronikář totiž výslovně uvádí, že „*Jetřich z Kunovic jest jemu bytu na Louce tři neb 4 léta přiti ráčil, i také jeho potřebami fedroval, pro rod jeho*.“ Učenec tedy v Louce žil od let 1577/1578, kdy se sem uchýlil po svém odchodu z Polska. V každém případě se písemné prameny shodují v datu, kdy byl Palaiolog z Louky odvezen. Dne 13. prosince 1581 byl na příkaz císaře Rudolfa II. brněnským proboštem a hofmistrem olomouckého biskupa přímo v Louce zatčen a odvezen do Kroměříže.²⁰

Budova byla nepochybně výstavná, neboť písemné prameny ji na konci 16. století označují termínem zámek. V urbáři ostrožského panství z roku 1592 se mj. uvádí „*Hora stará, nad zámkem, v ní jest 40 achtelů (vinohradů)*“. Nepochybně byla v této době ještě obývaná. Patrně v ní žil zejména správce místního statku, další panští úředníci, čeleď a jejich rodiny. V každém případě byli loučtí poddaní povinni každoročně přivést k zámku 219 vozů dřeva, nejspíše převážně určeného pro otop.²¹ Přitom bychom měli mít na paměti, že terminologická nestálost při užívání slov zámek a tvrz je pro období renesance ještě typická. Jako

příklad bychom mohli uvést zámek v Jaroměřicích nad Rokytinou, kde se oba výrazy střídají. Oba přitom byly použity pro reprezentativní trojkřídlý arkádový zámek. V té době již vlastnil Louku Arkleb z Kunovic (zemřel asi roku 1609), který ji spolu s dalším majetkem zdědil po svém otci Jetřichovi (zemřel roku 1582). Měl postupně tři manželky: Alžbětu ze Šternberka (zemřela roku 1592), s níž se oženil v roce 1581, Marianu Beřkovskou ze Šebířova a konečně Kunku z Korotína. Jak často zámek v Louce navštěvoval (pokud vůbec), není známo. Po Arklebově úmrtí získal v roce 1609 ostrožské panství včetně Louky jeho synovec Jan Jetřich (žil v letech 1573–1617). Posledním majitelem z rodu Kunoviců byl Jan Bernart, syn Jana Jetřicha.²²

Není vyloučeno, že objekt poškodily vpády bočkajovců na počátku 17. století, i když to není vzhledem k předpokládaným obranným prvkům příliš pravděpodobné. V každém případě příslušná odborná literatura uvádí, že krátce po 9. květnu 1605 „nepřátelé rozlítivše se, pálili města, městečka i vesnice od Strážnice až po Zlín. Předměstí Veselské, Ostrovské (Ostroh), Hluk, Lípov i jiné dědiny při Strážnici, Veselí a Ostroze lehly popelem.“ Další vpád následoval již dne 26. května 1605, kdy bočkajovci vtrhli téměř bez odporu opět na Moravu a opět vyplenili celý zdejší kraj.²³

Po bitvě na Bílé hoře propadl veškerý majetek Jana Bernarta z Kunovic ve prospěch císařské komory za jeho účast v „té ohavné rebelii“. Ferdinand II. pak listinou datovanou ve Vídni dne 25. června 1625 prodal mj. „tvrz ve vsi Louce“ knížeti Gundakarovi z Lichtenštejnu. Majetková změna byla do zemských desek zapsána o rok později.²⁴ V držení Lichtenštejnu stavení zůstalo až do první pozemkové reformy prováděné ve dvacátých letech 20. století. V roce 1627 zakreslil tvrz na mapu Moravy učenec a rodák z nedaleké Nivnice (respektive z Komni nebo Uherského Brodu) Jan Amos Komenský.²⁵

Pro následujících dvě stě let bohužel písemné prameny k dějinám objektu v archivech chybí. Není vyloučeno, že tvrz byla poškozena ve vřavě třicetileté války. Jako velmi pravděpodobné se jeví zpusťování bývalého šlechtického sídla při vpádech turecko-tatarských

Pohled na objekt z roku 2011 od severozápadu znázorňuje mj. špatný stav střechy. Převzato z: Záhorka, Jindřich, Patrný, Michal a Hodeček, Dalibor. *Standardní stavebně-historický průzkum bývalého zámku v Louce u Ostrohu*. Červenec 2011, titulní strana.

vojsk na jihovýchodní Moravu v roce 1663. Je doloženo, že tehdy byla celá Louka vypálena včetně hospodářského dvora i veškerého obilí.²⁶ Zda Louku postihl i kurucký nájezd v roce 1683 nebo intervence uherských povstaleckých vojsk pod vedením Františka II. Rákocziho v letech 1703–1709, však známo není. Vyloučit zkázu obce (potažmo tvrze) i při těchto loupeživých vpádech nelze.

Absence konkrétních písemných pramenů je tím nepříjemnější, že v 18. století došlo k zásadní přestavbě zámku (respektive tvrze) na hospodářskou budovu-sýpku. Lze vyslovit předpoklad, že změna se uskutečnila mezi léty 1727–1736, jak naznačují výsledky dendrochronologického průzkumu. Není však úplně vyloučeno, že úpravy proběhly o několik let později za předpokladu, že bylo použito starší dřevo. Krov nad vstupem do sýpky byl zhotoven z jedlí kácených v letech 1727/28 a 1729/30. Krov sýpky tvořily bukové trámy ze dřeva pokáceného v letech 1733/34. Pětiboké vaznice podélného vázání krovu byly vyrobeny z jedlí kácených mezi léty 1730–1735.²⁷ Co se použitého stavebního materiálu týče, je pravděpodobné, že cihly pocházely buď z produkce cihelny v Dolním Němčí, nebo z cihelny v Kunovicích. Jednalo se totiž o jediné zařízení tohoto typu na panství Uherský Ostroh (dle stavu k roku 1721). Obě vyráběly netoliko cihly do zdiva, ale též pálenou krytinu.²⁸ Při přestavbě byla zazděna většina oken přízemí. Zrušen byl i průjezd v severní části přízemí. V prvním patře bylo zcela odstraněno původní vnitřní členění, zazděna původní okna, vytrhána ostění a ve vnějších zdech zřízena jednoduchá, horizontálně obdélná sýpková okénka. Celá budova byla zvýšena o druhé patro, jehož stěny prolamují podobná sýpková okénka a v pravidelných rozestupech mezi nimi také segmentové niky s klíčovými střílnami. Podobné klíčové střílny byly zřízeny i v prvním patře v prostoru tzv. „věžičky“ v zazdívkách starších oken jejich bočních stěn. Klenby v jihozápadní „věžičce“ byly probourány a byl zde zřízen sýpkový ochoz. Celá budova byla zastřešena masivním krovem hambalkové konstrukce, nesené ležatou stolicí, na severu i jihu zakončené polovalbou a zděnými štíty, prolomenými vždy párem okulových okének. Ke zřízení střílen, na tomto typu staveb a v této době neobvyklých, přistoupila lichtenštejnská správa patrně z důvodu blízkosti neklidné hranice. Starší obyvatelé si jistě ještě pamatovali na nepříjemnosti při vpádu kuruckých vojsk. Velký a pevně stavěný objekt barokní sýpky měl tedy v případě potřeby sloužit jako úkryt pro obyvatelstvo obce a okolí a jako provizorní obranný prvek. Tomuto atypickému zdvojení funkce objektu by měla být v budoucnosti věnována pozornost.²⁹

Jako sýpka pak objekt sloužil zhruba dvě století. Mezi učenci se však dlouho udržovalo povědomí, že v obci Louka stojí starý zámek, což bylo v literatuře uváděno hluboko do 19. století. Ve své topografii z roku 1793 například František Josef Schwoy uvádí, že „*k ostrožskému panství náleží Louka, obec se starým zámkem vzdálená tři hodiny jižně od Hradiště*.“³⁰ Údaj přebírá dokonce i známý vlastivědec Gregor Wolny, který ještě v roce 1846 (!) píše, že se v Louce nachází starý zámek. Není si však zcela jistý, a proto výslovně odkazuje na Schwoye a připojuje slovo „*domněle*“ („*angeblich*“).³¹

Na počátku 19. století, konkrétně nejspíše v letech 1805–1815 (respektive o několik let později), se v sýpce uskutečnily dílčí stavební úpravy, o nichž písemné prameny mlčí. Z dubů kácených v těchto letech byla zhotovena část stropních trámů prvního patra.³² Někdy v této době se patrně přistoupilo k zazdění již zcela nepotřebných střílen a ke zřízení kuchyně v jižní části přízemí, která byla sklenutá segmentovými klenbami nesenými pasy. Nad kuchyní byl do západní obvodové stěny budovy vložen velký komín. Podobná, menší kuchyňka byla zřízena předělením prostoru někdejšího průjezdu a rovněž opatřena samostatným komínem.³³

V popisu vrchnostenských budov nacházejících se na panství Uherský Ostroh z roku 1835 se pouze lakonicky konstatuje, že se v Louce nachází obydlí šafáře a ovčáka, myslivna

a sýpka.³⁴ O něco sdílnější je údaj vceňovacího operátu z roku 1844, kde se uvádí, že rozlehlý panský dvůr je vystavěn z trvanlivého materiálu a budovy, z nichž sestává, mají krytinu z pálených cihlových tašek. Všechna další stavení v obci byla v té době přikryta doškami.³⁵

Ve druhé polovině 19. století měli dvůr v Louce od Lichtenštejnů pronajat bratři Mayoové, majitelé cukrovaru v Uherském Ostrohu.³⁶ Ti jako svědomití hospodáři neváhali zdejší nemovitosti opravovat a dále zvelebovat. První informace o stavebních opravách objektu pocházejí z první poloviny šedesátých let 19. století. Dne 20. května 1861 požádala správa velkostatku v Uherském Ostrohu prostřednictvím okresního stavebního úřadu Jeho knížecí Milost o schválení návrhu na naléhavé opravy v louckém dvoře a v tamní sýpce. U sýpky se předpokládalo zejména vyhotovení nových dřevěných podlah. Náklady na všechny tyto akce (tedy nejenom na opravu sýpky) měly dosáhnout výše 1840 zlatých 51 krejcarů, z toho na řemeslnické práce mělo být vynaloženo 656 zlatých 47 krejcarů a na materiál 1184 zlatých 4 krejcarů.³⁷ Inspektorát správy statku v Uherském Ostrohu požádal o souhlas s odhadem nákladů dne 17. září 1862.³⁸ Stavební práce byly zahájeny na jaře roku 1863.

Začalo se odshora. Dle výkazu sestaveného v Uherském Ostrohu dne 25. května 1863 pokrývačem Karlem Müllerem bylo na střeše sýpky v místech nad schodištěm (tehdejším) vyměněno laťování na ploše cca 21 m², což spolu se zapravením maltou stálo 3 zlaté 50 krejcarů. Dotyčný pokrývač provedl ve dvoře i jiné práce. Celkem za veškeré pracovní výkony v Louce účtoval 15 zlatých. Cihlová krytina stála 200 zlatých. Spotřebováno bylo 5 fůr písku. I tyto hodnoty se však vztahovaly na všechny pokrývačské opravy v louckém dvoře.³⁹ V letních měsících byly na sýpce prováděny tesařské práce. Tak například u dvou komínů musely být ve druhém poschodí vyjmuty zetlelé podpěrné trámy. Nahradily je nové trámy, které byly instalovány za 7 zlatých 20 krejcarů (pouze práce řemeslníků, nikoliv materiál).⁴⁰ Z dubového dřeva bylo vyrobeno dvacet čtyři stupňů ke schodišti, týž materiál byl použit na sedm sloupů pod rošt v prvním poschodí. Naopak z měkkého dřeva byl otesán jeden nový trám nesoucí dřevěnou podlahu. Poblíž komínu v prvním i druhém poschodí byly instalovány jakési dvě nové dřevěné spojky („*neue Wechsel*“). Do ležaté části krovu byla vložena zástrčka („*Rügel*“) z měkkého dřeva. Protože celá podlaha ve druhém poschodí byla potrhaná, přistoupilo se k jejímu znovuvybudování z dobrých prken. K tomu bylo kromě některých starých ještě použitelných prken použito dalších pět hromad nových prken, což

Někdejší sýpka z jihu, Louka 2015. Foto D. Hodeček.

představovalo 140 kusů. Tesařské práce doplňkově provázely nezbytné zednické úkony. Doloženo je například zazdění tří střešních krokví.⁴¹

Konečný pracovní výkaz předložil úřad velkostatku v Uherském Ostrohu knížecí kanceláři ve Vídni ke schválení dne 13. července 1864. Kancelář elaborát schválila s jistou poznámkou stavebního kontrolora na přejímacím protokolu a všechny posuzované výkazy postoupila dne 28. srpna 1864 účtárně k formálnímu potvrzení.⁴²

Průběžné drobné opravy pak byly občas realizovány dle aktuální potřeby. Namátkou můžeme uvést jakýsi blíže nespecifikovaný ulomený balkon na sýpce, který byl v roce 1880 nahrazen novým. Kolik materiálu bylo na tuto malou opravu zapotřebí, respektive za kolik peněz byla provedena, však nevíme. Vše je totiž zahrnuto v celkové sumě stavebních prací ve dvoře Louka, které se ve výše uvedeném roce uskutečnily. Ta činila 455 zlatých 72 krejcarů.⁴³

Na počátku devadesátých let 19. století se některé části sýpky opět nacházely ve špatném stavu. Dne 17. července 1891 tedy správa dvora upozornila vedení velkostatku v Uherském Ostrohu, že dle rozkazu jejich společného šéfa (tedy patrně správce velkostatku) je nutno u jednoho dílu podlahy o rozměrech 7×7,15 m provést naléhavou opravu. Správce dvora v této souvislosti dosvědčuje, že podlahová prkna jsou tak špatná, že již nemohou být používána. Prosí proto správu velkostatku, aby vydala příslušný pokyn k jejich výměně. Odpověď byla v zásadě kladná, avšak konstatovalo se v ní, že tato stavební akce spolu s opravami jiných objektů způsobí velké výlohy.⁴⁴ Zpráva nicméně patrně upozornila nadřízené orgány na celkový stav objektu, který se stal předmětem diskuze o potřebě rekonstrukce. K té se pak skutečně v roce 1893 přistoupilo.

Předběžný rozpočet oprav zaslala správa velkostatku v Uherském Ostrohu knížecí kanceláři dne 29. března 1893, ve Vídni ho schválili dne 7. dubna 1893.⁴⁵ Z přestavby se dochovaly podrobné účty, takže si o rozsahu a průběhu oprav můžeme učinit docela jasnou představu. Pracovat se začalo ještě na jaře, prakticky ihned po schválení nadřízenými orgány. Práce prováděl zednický a tesařský mistr Josef Doležal, který žil na zámku ve Veselí nad Moravou. Obchodník se dřevem Adolf Hahn starší mezi 28. dubnem a 6. červnem 1893 dodal nařezané dřevo v hodnotě 293 zlatých 15 krejcarů. Úpravy spočívaly ve vyhotovení nových podpěr spolu se sedly, instalaci pilířů ve dvou poschodích, položení nové podlahy v dolním patře a na půdě, odnesení zazděných střešních vikýřů a dodávky osmi nových vikýřů ze zinkového plechu. Za práci stavební mistr účtoval 422 zlatých 45 krejcarů, z čehož nájemce statku zaplatil 380 zlatých. Materiál byl pořízen za 701 zlatých 72 krejcarů. Ke stavbě řemeslníci a nádeníci použili zejména 300 kusů zdících cihel, 1000 kusů střešní pálené krytiny, 150 kg vápna, dubovou kulatinu, měkké dřevo, měkká prkna, latě a písek. Část materiálu byla koupena, část vyrobena. Celkem náklady na přestavbu činily 1155 zlatých 73 krejcarů, což bylo oproti projektovaným výdajům o 93 zlatých 35 krejcarů více.⁴⁶ Vícepráce spočívaly zejména v nutné výměně 1000 pálených tašek nad vstupním schodištěm vedoucím do prvního patra. Vyšší cenu též přivodil fakt, že staré stavební dřevo z půdy určené k dalšímu upotřebení bylo velmi špatné.⁴⁷ Závěrečný účet vystavil stavbyvedoucí Josef Doležal dne 1. října 1893. Ústřední účtárna v Bučovicích náklady schválila dne 1. prosince 1894 a následně svazek dokumentů poslala do Vídne. Tam se schvalovací proces na chvíli zdrhnul na vysvětlení vyšších nákladů. Argumenty správy velkostatku však byly vyslyšeny a dvorní kancelář ve Vídni celý elaborát dne 5. ledna 1895 s konečnou platností potvrdila.

Povšimněme si nyní jednotlivých položek uvedených v příslušných výkazech. Postup prací byl následující: Nejdříve byla v prvním poschodí uvolněna místa pro osazení nových trámů a sedel, která byla následně dozděna suchým dřevem a vybílena (2 zlaté). Poté nádeníci přistoupili k vylámaní pěti zdvojených trámů. Po jejich odstranění byla tato místa

vyzděna a očištěna. Tato práce byla vyčíslena též na 2 zlaté. Přineseno a instalováno bylo osm dubových podložek pro sloupy, které řemeslníci a jejich pomocníci podezdili (4 zlaté). Za vybílání ploch stěn po položení nové podlahy v prvním poschodí pracovníci inkasovali 1 zlatý 60 krejcarů. Vybourání osmi střešních vikýřů a připevnění nových, plechových, stálo spolu s příslušným laťováním 4 zlaté. Staré trámy nacházející se v prvním poschodí a sloupy tamtéž byly vybourány a odklizeny. Vyměněna byla též podlaha z prken v prvním poschodí a na půdě, a to na následujících plochách: jeden díl v prvním poschodí o rozměrech 19,98×7,35 m (146,85 m²), další díl v taktě v prvním poschodí o rozměrech 18,80×7,13 m (134,04 m²) a třetí díl v prvním poschodí o rozměrech 2,70×2,40 m (6,48 m²), na půdě se jednalo o plochu o délce 39,66 m a šířce 7,60 m (301,42 m²) a o menší část o délce 2,50 m a šířce 2,50 m (6,25 m²). Kvůli přeložení schodiště v prvním poschodí musela být odstraněna podlaha o rozměrech 2,20×1,50 m (3,30 m²), dále stará podlaha u sloupů ve druhém poschodí o rozměrech 39,66×1,00 m (39,66 m²) a konečně z důvodu vtažení jednoho nového trámu ve druhém poschodí podlaha o rozměrech 7,13×2,00 m (14,26 m²). Celkem se realizovalo odklizení 652,26 m² starých podlahových prken. Necelé jedno procento z těchto míst následně zaujaly níže uvedené stavební prvky: otvor pro nové schodiště o délce 3,00 m a šířce 0,95 m (2,85 m²), komín v prvním poschodí, plochu o délce 1,25 m a šířce 0,83 m (1,04 m²), komín na půdě, plochu o délce 0,80 m a šířce 0,80 m (0,64 m²), dva pilíře (společně), plochu o délce 1,70 m a šířce 0,16 m (0,27 m²) a konečně jeden pilíř v prvním poschodí o plošných rozměrech 2,30×0,15 m (0,35 m²). Tyto nové prvky tedy vznikly na celkové výměře 5,15 m², k položení nové podlahové krytiny tedy zůstávalo 647,11 m². Po vytrídění se jako ještě upotřebitelná jevila prkna v celkové hodnotě 19 zlatých 41 krejcarů.

Bylo omítnuto patnáct dosud holých okenních špalet (okenních výklenků) v prvním poschodí a třináct v suterénu. Dále byla provedena oprava poškozené části klenby u skladiště. Na tuto práci byly vynaloženy čtyři dny řemeslnické práce a stejný počet dní nádenické práce. Jeden den řemeslnické práce stál celkem 1 zlatý 15 krejcarů (celkem tedy proinvestovány 4 zlaté 60 krejcarů), jeden den nádenické práce stál 65 krejcarů (celkem tedy proinvestovány 2 zlaté 60 krejcarů). Odstranění pěti starých trámů (včetně dvojitých) z prvního poschodí a z půdy stálo 2 zlaté 50 krejcarů (tedy 50 krejcarů za jeden). Instalování nových trámů (každého o délce 8 metrů 50 centimetrů) na týchž místech vyšlo na celkových 15 zlatých (tedy 3 zlaté za jeden), neboť práce bylo hodnocena jako nesnadná.

Z dubové kulatiny bylo vytesáno a nařezáno osm kusů podložek pro sloupy ve spodním podlaží o rozměrech 30×30 cm a délce 1 m. Oněch osm sloupů (každý o délce 3 m 26 cm) bylo pořízeno za 9 zlatých 13 krejcarů. Dále byla přinesena a složena dřeva na trámy a sedla. Pro spodní podlaží se jednalo o jeden trám o délce 8 m 60 cm, jeden o délce 5 m, dva o délce 6 m 30 cm, jeden o délce 6 m a jeden o délce 7 m. Sedla měla délku 5 m 70 cm (jedno), 3 m (čtyři), 2 m (jedno) a 1 m 80 cm (jedno). Další rozměry u všech těchto nařezaných dřev činily 26×32 cm. Hodnota této práce byla vyčíslena na 21 zlatých 25 krejcarů. Analogicky se postupovalo v horním poschodí. Také pro ně bylo otesáno osm sloupů, a to o rozměrech 21×24×264 cm. Pro ty však bylo použito staré dubové dřevo. Za tuto práci bylo účtováno 8 zlatých 45 krejcarů. V témž poschodí se uplatnilo i měkké dřevo, z něhož sestávaly trámy a sedla o šířce 24 cm a výšce 26 cm. Délka trámů kolísala od 8,70 m (jeden) přes 8,80 m (jeden) a 10,50 m (jeden) až po 11,30 m (jeden). Délka sedel činila 1,80 m (jedno), 2 m (jedno), 3 m (čtyři) a 5,10 m (jedno). Materiál byl složen, trámy osazeny a zatmeleny a sedla připevněna skobami za celkových 18 zlatých 6 krejcarů.

Pro obě poschodí bylo nařezáno a instalováno za 7 zlatých 70 krejcarů dvacet dva kusů „ramen“ o rozměrech 16×18×140 cm ze starého dřeva. Vyrobeno a přišroubováno bylo též

sedm párů jakýchsi „příloh“ („Beilagen“) ze starého dřeva o rozměrech 16×18×135 cm, což stálo 3 zlaté 78 krejcarů.

Nová podlaha z prken o šířce 32 mm tvořených měkkým dřevem byla položena na celkových 647,11 m², již výše podrobněji rozepsaných. Tento výkon včetně upevnění ke stěnám a sloupům stál 155 zlatých 31 krejcarů. Dvoje stará schodiště byla odebrána a místo nich instalována nová, na což bylo včetně příslušné výměny trámů a připevnění zábradlí po obou stranách schodů vynaloženo dvanáct dní tesařské práce. Úctováno bylo celkem 13 zlatých 80 krejcarů. Na opravu jednotlivých poškozených částí krovu byly zapotřebí zejména následující dodávky: pět kusů nových krokví („5 Stück neuen Sparren“), tři kusy jakýchsi cihel („3 buerziegel“), jeden sloupek stolice („1 Stuhlsäule“), laťování ke dvěma střešním spojům a k veškerým střešním oknům. Na tuto činnost bylo vynaloženo osmnáct a půl dne tesařské práce v celkové hodnotě 21 zlatých 27 krejcarů.

K přílohám („für die Beilagen“) bylo použito čtrnáct kusů šroubů o průměru 20 mm a délce 52 cm. Spolu s podložkami (1,95 kg) činila celková hmotnost těchto šroubů 27,30 kg. Koupě a instalace šroubů stála 4 zlaté 92 krejcarů. Objednáno bylo též dvacet šest svorek ke spojení sedel s trámy. Jedna svorka měla hmotnost 1 kg, celkem tedy bylo použito 26 kg tohoto materiálu. Cena práce činila 3 zlaté 12 krejcarů. Za dodávku osmi kusů střešních vikýřů ze zinkového plechu o rozměrech 45×60 cm s vyklápěcími (roztahovacími) tyčkami a záchytkami bylo zapláceno celkem 24 zlatých. Výměna poškozené střešní krytiny si vyžádala patnáct pracovních dní pokrývačů (19 zlatých 50 krejcarů) a pět pracovních dní výkonu jejich pomahačů (4 zlaté). Jako materiál bylo k cenám práce připočítáno 6000 kolíků z drátu o délce 90 mm (8 zlatých 52 krejcarů) a 1500 kolíků z drátu o délce 80 mm (1 zlatý 89 krejcarů).⁴⁸

Patrně někdy v této době došlo též k úpravám přízemní kuchyně, kam byly vloženy nové příčky. K jižnímu průčelí byl nejspíše tehdy přiložen masivní čtverhranný komín a pod ním zřízeno velké topeniště, které sloužilo asi pro potřeby lihovaru a vinopalny.⁴⁹

V roce 1924 byl statek dosud náležející knížeti Janovi II. z Lichtenštejna rozparcelován. Zbytkový statek o výměře přibližně 90 ha koupil jeho dosavadní správce Benedikt Čech z Domanína u Bzence.⁵⁰ V pamětní knize obce se k roku 1928 objevuje následující zápis: „Sýpky dosud stojí úplně zachovalé. Je to mohutná dvoupatrová budova s klenutými místnostmi v přízemí o neobyčejně silných zdech (180 cm), které jsou opatřeny asi 50 střílnami v obou patrech. Střílny zvenku jsou nyní ucpány a zalíčeny, takže na fotografii je nevidět. Pouze dvě střílny v jižním traktu, na věži i z venku jest vidět.“⁵¹ Změněnou funkci části objektu dokládá zápis vztahující se k roku 1937: „Slivovice vyráběna v jediném místním družstevním lihovaru, který se nachází v budově sýpek statkáře Benedikta Čecha.“⁵²

Do vlastnických poměrů zasáhly válečné události. Statek sice formálně zůstal připsán dosavadnímu majiteli, avšak dne 1. října 1940 na něj byla uvalena vnučená správa. Správcem se stal Němec a člen SS Helmuth Strück. Ten však musel narukovat a dne 23. června 1941 na východní frontě padl. Nahradil ho Jan Kolacia z Lipova, který funkci zastával až do osvobození.⁵³ V roce 1945 se majetku opět ujal Benedikt Čech, který ho pak spravoval další tři roky. O osudech sýpky samotné nemáme pro následujících téměř padesát let žádné zprávy, povšimněme si proto v krátkosti dějin celého hospodářského dvora. V jeho budovách byla po převzetí státem v roce 1949 zřízena státní výkrmna vepřů, jejímž vedoucím byl František Kulíšek z Litovle. Ta však byla již o rok později zrušena. Poté, co se v obci v září 1950 ustavil přípravný výbor pro založení jednotného zemědělského družstva (dále jen JZD), byly pro družstevní účely zabráný nejenom budovy bývalé výkrmny, ale též majetek a zařízení ovocnářského družstva, pálenice, strojního družstva a prádelny.⁵⁴ Do podnikového rejstříku bylo JZD Louka zapsáno dne 14. září 1951. Po adaptaci bývalého dvora začalo rozvíjet činnost.⁵⁵

Dne 9. února 1953 však družstvo dočasně zaniklo, protože pracovní síly nestačily k obdělávání výměry 90 ha. Budovy převzala do užívání masna v Uherském Ostrohu, která v Louce zřídila dočasnou hovězího dobytka.⁵⁶ V roce 1955 pak bylo JZD v Louce obnoveno a působilo následně více než dvacet let až do 18. března 1976, kdy bylo sloučeno s JZD v Lipově.⁵⁷

Patrně v období, kdy zdejší sýpku spravovalo JZD v Lipově, byl v objektu uskutečněn pokus o adaptaci části prostor na vinárnu. O těchto úpravách však písemný materiál mlčí na rozdíl od nedaleké vinárny „U veverka“, která byla přestavována v letech 1984–1986.⁵⁸ Nedokončená přestavba části přízemí a sklepa na vinárnu uskutečněná v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století spočívala v přístavbě drobné obdélné předsínky k východnímu průčelí budovy (směrem k silnici), do níž bylo vloženo schodiště vedoucí do sklepa. Podlaha sousední místnosti byla odkopáním výrazně snížena. Takto vzniklý prostor byl obezděn, přičemž sem bylo vloženo dřevěné patro nesené nosníky ve tvaru písmene „I“. Spodní prostor pak byl nově proraženým průchodem propojen se schodištěm v severní zdi a s prostorem původních sklepů. Původní výška sklepů byla výrazně snížena novou masivní betonovou podlahou. V jedné sklepní místnosti pak byl uprostřed zřízen chodník po obou stranách lemovaný zděnými přepážkami, v nichž měly být zřejmě umístěny sudy. Podlaha jiné místnosti byla pokryta ortogonálně kladenou keramickou dlažbou. Patrně ve stejném období byla v celém objektu zřízena nová elektroinstalace. Avšak ani ta nebyla dokončena.⁵⁹

Ještě v osmdesátých letech 20. století byl objekt využíván převážně jako sýpka. Po změně společenských poměrů byla budova předána v rámci restitucí potomkům bývalého majitele Ing. Miroslavu Čechovi ze Starého Města u Uherského Hradiště, Zdeňce Trunkátové z Blišic u Koryčan a Vlastě Veselé z Hodonína. V té době již stavba nebyla využívána. Svému účelu sloužila pouze část samostatně zvenčí přístupného sklepa. V návrhu na prohlášení za kulturní památku odborní pracovníci Památkového ústavu v roce 1994 mj. konstatovali: *„Jedná se o budovu o dvou patrech, která tvoří dominantu hospodářského dvora. Na jižní straně je situována věž. Směrem do dvora přiléhají drobnější hospodářské stavby. Vchod do dvora a schodiště jsou překryty střechou z vlnitého plechu. Omítka z větší části opadaná, takže jsou patrné původní okenní otvory (dnes zazděné), zbytky ostění a původní vrstvy omítek. Pod střechou jsou i zvenčí viditelné zazděné střílny, které jsou uvnitř patrné souvislou řadou výklenků. Zdivo převážně cihlové, ve spodní části kamenné. Pod částí stavby se nacházejí přístupné sklepy [...] Stavební stav možno označit za narušený, avšak zatím nedošlo k výrazné devastaci. Vnitřní dřevěné části, t. j. krov, trámová konstrukce pater sýpky a podlahy, jsou zachovalé. Střecha až na drobné závady je funkční. Schodiště směrem do dvora je narušené – rozpadá se. Sklepy jsou funkční, zčásti i využívány.“* Památkáři se přimlouvali za prohlášení i s poukazem na skutečnost, že se jedná o ojedinělý stavební doklad významného historického postavení obce, i když dnes víme, že toto konstatování je více než diskutabilní. Mezi dalšími důvody byl mj. argument, že okres Hodonín nemá mnoho podobných historických dokladů. V textu návrhu bylo dále uvedeno, že další užívání ve funkci sýpky není reálné. Památkáři též zdůraznili nutnost prohlášení z důvodu možnosti kontrolovat průběh obnovy, respektive rekonstrukce, objektu orgány státní památkové péče.⁶⁰ Ministerstvo kultury České republiky společný návrh Památkového ústavu v Brně a Okresního úřadu v Hodoníně návrh posoudilo a dne 1. srpna 1994 bývalou sýpkou (č. p. 367, č. parc. 104/3) prohlásilo za nemovitou kulturní památku zapsanou v Ústředním seznamu kulturních památek pod rejstříkovým číslem 10272/7-8576.⁶¹

V roce 1997 byl objekt poškozen povodněmi, když se hladina spodní vody dostala až do suterénu stavby.⁶² V roce 2003 byl již velmi špatný také stav střešní krytiny na sýpce, takže docházelo k samovolnému uvolnění a padání tašek. Obec Louka proto požádala Stavební úřad ve Velké nad Veličkou, aby zahájil řízení o nezbytných úpravách. Za důležitou považovala obec instalaci záchranného ohrazení nebo sítě, které by zajistilo bezpečné užívání

místní komunikace vedoucí v bezprostřední blízkosti budovy.⁶³ Docházelo k velmi závažnému zatékání do severní části krovu a potažmo i do konstrukcí pater.⁶⁴ Po určitém čase pak dne 11. listopadu 2005 podal spoluvlastník památky Ing. Miroslav Čech žádost na Městský úřad Veselí nad Moravou v záležitosti vydání závazného stanoviska týkajícího se opravy střechy.⁶⁵ K nutnosti opravy se přiklonili i odborní zaměstnanci Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Brně, kteří pro zachování fyzické podstaty kulturní památky doporučili následující postup: Poškozené tašky měly být sneseny a odstraněno dožilé laťování. Nahrazeny mohly být též poškozené části krovu, přičemž však nesmělo dojít ke změně typu krovu a jeho rozměrů. Pokud by bylo nutné vyměnit větší část krovové konstrukce, měli o tom být neprodleně informováni pracovníci státní památkové péče. Nahrazené části krovu měly být chemicky ošetřeny. Novou krytinu měla tvořit opět pálená taška bobrovka (přírodní střep bez glazury). Pro odpovídající hřebenáče a ostatní namáhavá místa (okolí vikýřů) památkáři doporučovali silné podmazání maltou na vápenné bázi. Vyloučeno bylo pohledové uplatnění plechu jakožto izolačního materiálu. Velmi důrazně odborníci upozornili na nutnost zachování celistvosti a historické continuity krovu jako jedné z hlavních památkových hodnot střechy.⁶⁶ S tímto odborným vyjádřením se prakticky ztotožnil Městský úřad Veselí nad Moravou, který v rozhodnutí ze dne 13. prosince 2005 označil opravu střešního pláště za přípustnou. Snad jedinou změnou oproti původním podmínkám byla možnost výměny laťování v celém rozsahu.⁶⁷

Pro nedostatek financí se však opravu nepodařilo realizovat a tak dosavadní majitelé budovu prodali.⁶⁸ Novým vlastníkem se stal Martin Tomčal (nar. 1946) z Lipova, který dne 5. února 2008 podal další žádost o vydání závazného stanoviska týkajícího se výměny střešní krytiny. To pak bylo již dne 18. února 2008 vydáno. Oproti předchozímu vyjádření z roku 2005 bylo doplněno o několik dalších ustanovení. Zejména bylo precizováno odůvodnění, v němž se mj. uvádělo, že památka je delší dobu opuštěna a nevyužívána a vzhledem k dlouhodobé neúdržbě se nachází v havarijním stavu. Střešní plášť byl značně porušen a do objektu zatékalo. Za zcela nezbytné úředníci považovali upřesnění celkového záměru využití nemovitosti a následné zpracování základní studie památkové obnovy. Rovněž měla být posouzena statika stavby a případný návrh základní sanace. Mezi doporučeními se objevil též návrh na zpracování stavebně historického průzkumu. Co nejdříve měl být připraven elaborát týkající se havarijního zajištění stavby sýpky obsahující mj. řešení provizorního uzavření vstupních a okenních otvorů, způsob dočasných výztuh stropů, odstranění dřevěných konstrukcí napadených houbou nebo dřevokazným hmyzem a konečně i posouzení rozsahu možného očištění památky od novodobých přístavků z druhé poloviny 20. století. Vzhledem k havarijnímu stavu krytiny však byl akceptován okamžitý záměr opravy střechy i bez zpracování výše uvedených podkladů. Podmínky pro výměnu střešní krytiny byly rozvedeny v šesti bodech: „1. Střešní krytinou bude tradiční pálená střešní taška-bobrovka, bez dalších povrchových úprav (engoba, glazura). Hřebenáče budou jednoduché (bez ozdobného „núsku“) a budou položeny do vápenocementové malty a tradičním způsobem omazány, stejně jako okrajová část krytiny na štítech stavby. 2. Štíty budou před položením nové střešní krytiny začištěny, popřípadě dorovnány dozděním. 3. Korunní římsa na spodní straně štítu, jakož i na podélné straně stavby, bude alespoň základním způsobem stabilizována tak, aby nedocházelo k jejímu dalšímu rozpadu, tzn. že bude dozděna do původního tvaru. 4. Malé plechové střešní vikýře zůstanou zachovány, případně mohou být konzervovány. 5. Laťování lze vyměnit v celém rozsahu. Ostatní součásti krovu lze měnit pouze v případě zcela dožilých konstrukcí, a to jen v nejnnutnější míře, za naprosto identické prvky. 6. Veškeré dřevěné konstrukce krovu budou ošetřeny proti hnilobě a dřevokaznému hmyzu chemickými bezbarvými přípravky, které nezmění barevnost krovu.“⁶⁹

Pohled na objekt od východu ukazuje, že střecha je již téměř opravená, Louka 2015. Foto D. Hodeček.

Ani na druhý pokus se oprava střechy neuskutečnila. Úspěšný byl teprve další majitel Jan Bazala ze Zaječčí. Dne 30. března 2010 vzniklo občanské sdružení Spolek pro obnovu zámku v Louce, které mělo za cíl zvyšovat povědomí o kulturní a historické hodnotě objektu v očích veřejnosti a napomáhat k jeho postupné obnově.⁷⁰ Jedním z jeho prvních počínů bylo zadání vypracování stavebně historického průzkumu. Ten v červenci 2011 dokončil tým ve složení: Mgr. Jindřich Záhorka, PhDr. Michal Patrný a Mgr. Dalibor Hodeček. V roce 2011 pak vlastník nemovitosti pověřil firmu Veselská stavební, s.r.o. z Veselí nad Moravou vypracováním rozpočtu na stavební úpravy střechy. Rozpočet počítal s celkovými náklady pro tento rok ve výši 420 000 Kč. Z toho měla stát oprava římsy 4 967 Kč, oprava vazných trámů ve stropní konstrukci 36 352 Kč, lešení a stavební výtahy 3 696 Kč, staveništní přesun hmot 2 002 Kč, tesařské konstrukce 136 851 Kč, tvrdé krytiny 155 631 Kč a nátěry 7 035 Kč. Ministerstvo kultury České republiky poskytlo na tuto akci v rámci Havarijního programu účelový finanční příspěvek ve výši 336 000 Kč.⁷¹

Práce na opravě střechy pokračovaly i v roce 2012, kdy byly rozpočteny na 350 000 Kč (z toho oprava římsy 4 507 Kč, oprava stropních trámů a podlahy ve stropní konstrukci 70 984 Kč, lešení a stavební výtahy 3 696 Kč, staveništní přesun hmot 3 010 Kč, tesařské konstrukce 77 529 Kč, tvrdé krytiny 123 192 Kč a nátěry 5 863 Kč). Ministerstvo kultury České republiky se na nákladech podílelo 80 %.⁷²

Další rok se částka na opravu střechy snížila na 266 250 Kč, z čehož stát zaplatil 213 000 Kč. Jednotlivé položky se do rozpočtu promítly takto: svislé a kompletní konstrukce 3 273 Kč, vodorovné konstrukce 872 Kč, lešení a stavební výtahy 3 776 Kč, bourání konstrukcí 2 542 Kč, prorážení otvorů 714 Kč, tesařské konstrukce 103 820 Kč, tvrdé krytiny 85 370 Kč, staveništní přesun hmot 6 421 Kč a nátěry 9 858 Kč.⁷³

Práce na opravě říms, střechy, krovu a s ním souvisejícího stropu pokračovaly i v roce 2014, kdy na ně Ministerstvo kultury České republiky uvolnilo 330 000 Kč.⁷⁴ Je tedy evidentní, že do objektu již nebude zatékat a jeho stav tudíž zůstane minimálně stabilizovaný. Otázkou je, zda se podaří nákladnou renovaci objektu v dohledné době dokončit. Záměrem majitele je po dokončení oprav pořádat zde hudební rockové koncerty, setkání s nádechem tradice (ochutnávky jídla a nápojů) a různé další akce.⁷⁵

Poznámky:

- 1 M i č k a, Antonín. 950. výročí obce Louky. *Malovaný kraj* 32, 1996, č. 3, s. 18–19.
- 2 *Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren* (hrsg. P. Ritter v. Chlumecky, Joseph Chytil, Carl Demuth, A. R. v. Wolfskron). *Olmützer Cuda*. Brünn 1856, s. 112, č. 407.
- 3 Tamtéž, s. 293, č. 5.
- 4 Tamtéž, s. 408, č. 711.
- 5 Tamtéž, s. 416, č. 799.
- 6 *Moravské zemské desky 1480–1566. II. Kraj olomoucký* (vydal, úvodem, poznámkami a rejstříky opatřil František Matějka). Brno 1948, s. 94, č. 183 (dále jen MZDo II).
- 7 M i č k a, Antonín. 950. výročí obce Louky. Louka součástí veselského a ostrožského panství. *Malovaný kraj* 32, 1996, č. 4, s. 14.
- 8 MZDo II, s. 141, č. 165.
- 9 Za chybné lze považovat údaje obsažené ve spisech týkajících se památkově chráněné sýpky, v nichž je uvedeno, že tvrz se připomíná již k roku 1478 (srov. Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Brně, složka Louka-zámek, sýpka, prohlášení objektu za kulturní památku rozhodnutím ministerstva kultury České republiky č. j. 2033/94 ze dne 1. srpna 1994).
- 10 Z e m e k, Metoděj. Slovácko v době předhusitské. In: Zemek, Metoděj, Trapl, Miloš a Frolec, Václav. *Slovácko: kapitoly z dějin Slovácka*. Brno: Muzejní spolek, 1978, s. 59. Vlastivědná knihovna moravská; sv. 29.
- 11 Srovnej N e k u d a, Vladimír a U n g e r, Josef. *Hrádky a tvrze na Moravě*. Brno: Blok, 1981, s. 183.
- 12 Z e m e k, Petr, ed. *Bartoškova kronika*. Uherské Hradiště: Muzeum J. A. Komenského v Uherském Brodě v nakl. Ottobře 12, 2004, nestránkovaná příloha s rodokmenem pánů z Kunovic.
- 13 Z á h o r k a, Jindřich, P a t r n ý, Michal a H o d e č e k, Dalibor. *Standardní stavebně-historický průzkum bývalého zámku v Louce u Ostrohu*. Červenec 2011, s. 46.
- 14 MZDo II, s. 381, č. 265; s. 418, č. 24.
- 15 Z á h o r k a, Jindřich, P a t r n ý, Michal a H o d e č e k, Dalibor. c. d., s. 46–48.
- 16 Z e m e k, Petr. c. d.
- 17 Z á h o r k a, Jindřich, P a t r n ý, Michal a H o d e č e k, Dalibor. c. d., s. 55.
- 18 Z e m e k, Petr. c. d., s. 72.
- 19 M i č k a, Antonín. 950. výročí obce Louky. Louka součástí veselského a ostrožského panství. *Malovaný kraj* 32, 1996, č. 4, s. 14–15.
- 20 Z e m e k, Petr. c. d., s. 131–132. Srovnej Z e m e k, Petr. Jakub Palaiolog – hledač pravdy. *Malovaný kraj* 39, 2003, č. 5, s. 6–7. Jakub Palaiolog se narodil na egejském ostrově Chios, studoval v Římě. Přestože vstoupil do dominikánského řádu, přiklonil se později k reformačnímu učení. Před inkvizicí musel uprchnout z Itálie na sever. V roce 1565 se objevil v Praze, kde byl nadšeně uvítán politiky i učenici. V té době však již zastával antitrinitářské názory, takže i v Čechách se postupně stal nepohodlným a v roce 1571 byl dokonce zatčen. Krátce po propuštění odešel do Sedmihradska, kde se v Kluži stal rektorem unitářské školy. Kolem roku 1575 působil v Polsku. Ani tamní pobyt však neměl dlouhého trvání. Patrně roku 1577 nebo 1578 se uchýlil na panství Jetřicha z Kunovic do Louky. Zatčen byl v roce 1581. Z Louky převezen do Kroměříže, odtud do augustiniánského kláštera v Klosterneuburku. Dalším místem nuceného vězení se stal Řím, kde na něj již dosáhla inkvizice. Po soudním procesu byl jako kacíř patrně dne 22. března 1585 upálen.
- 21 Moravský zemský archiv v Brně (dále jen MZA), fond G 10 Sbirka rukopisů MZA, urbář ostrožského panství z r. 1592, mikrofilm č. 623, fol. 322b-323a.
- 22 Z e m e k, Petr. c. d.
- 23 K a m e n í č e k, František. *Vpády Bočkejovců na Moravu a ratifikace míru Vídeňského od zemí koruny České roku 1605-1606*. Praha: F. Kameníček, 1895, s. 18 a 26.
- 24 *Moravské zemské desky. 1567–1642. III. Kraj olomoucký* (zpracoval, úvodem, poznámkami a rejstříky opatřil František Matějka). Praha 1953, s. 493–494, č. 4.
- 25 N e k u d a, Vladimír a U n g e r, Josef. c. d., s. 183.
- 26 Z e m e k, Metoděj, Z i m á k o v á, Alena, S k á c e l, Jan a F r o l e c, Václav. Od Bílé hory do revolučního roku 1848. In: Zemek, Metoděj, Trapl, Miloš a Frolec, Václav. *Slovácko: kapitoly z dějin Slovácka*. Brno: Muzejní spolek, 1978, s. 117.

- 27 K y n c l, Tomáš. (Dendrohab Brno): Výzkumná zpráva č. 040-11. Dendrochronologické datování dřevěných prvků sýpky hospodářského dvora v Louce (okr. Hodonín). Závěr. Květen 2011.
- 28 MZA v Brně, fond C 2 Tribunál-pozůstalosti, sign. L 40, karton 100, fol. 227a, soupis hospodářského příslušenství panství k 16. říjnu 1721.
- 29 Z á h o r k a, Jindřich, P a t r n ý, Michal a H o d e č e k, Dalibor. c. d., s. 49 a 55.
- 30 S c h w o y, Franz Joseph. *Topographie vom Markgrafthum Mähren. Zweyters Band, enthält den Brünner und Hradischer-Kreis*. Wien: gedruckt bey Joseph Hraschankzy k. k. deutsch=und hebräischer Hofbuchdrucker und Buchhändler, 1793, s. 548.
- 31 W o l n y, Gregor. *Die Markgraffchaft Mähren. Topographisch, statistisch und historisch geschildert von Gregor Wolny. Zweite Ausgabe. IV. Band. Hradischer Kreis*. Brünn 1846, s. 358.
- 32 K y n c l, Tomáš. c. d.
- 33 Z á h o r k a, Jindřich, P a t r n ý, Michal a H o d e č e k, Dalibor. c. d., s. 50.
- 34 MZA v Brně, fond C 14 Odhady moravských panství, inv. č. 199, Consignation der auf der Fideicommiss Herrschaft Ostra bestehende obrigkeitlichen Gebäude. Ostra, 31. May 1835.
- 35 MZA v Brně, fond D 8 Stabilní katastr – Vceňovací operáty-Louka, inv. č. 1327, sign. 1356, karton 506, Catastral-Schätzung Elaborat der Gemeinde Lauka. Einleitung (rok 1844).
- 36 M i č k a, Antonín a Š k o p í k, Michal. *Louka 1046-1996: 950 let hornácké obce*. Louka: Obecní úřad, 1996, s. 26.
- 37 MZA v Brně, fond F 93 Velkostatek Uherský Ostroh, karton 70, sign. 45, fol. 122a-122b, dopis správy velkostatku v Uherském Ostrohu knížeti Janovi II. Lichtenštejnovi č. 500 ze dne 20. května 1861.
- 38 Tamtéž, fol. 123b, žádost inspektorátu správy statku v Uherském Ostrohu č. 970 ze dne 17. září 1862.
- 39 Tamtéž, fol. 111a-111b, výkaz pokrývačských prací sestavený dne 25. května 1863 Karlem Müllerem.
- 40 Tamtéž, fol. 118a-121b, Kostenausschlag uiber die nachträgliche Bauherstellungen in den Lauker Mayerhofe, Ung. Ostra an 27. July 1863.
- 41 Tamtéž, fol. 109a-110b, Vorausmaß über die Bauherstellungen im Loukauer Meierhof (nedat., dle typu písma a dalších okolností nejspíše rok 1863).
- 42 Tamtéž, fol. 117a-117b, dopis správy velkostatku v Uherském Ostrohu knížecí kanceláři ve Vídni č. 1146 ze dne 13. července 1864, reskript knížecí kanceláře č. 9532 ze dne 28. srpna 1864 (prezentován správou velkostatku v Uherském Ostrohu dne 17. září 1864 pod č. 1612).
- 43 MZA v Brně, fond F 30 Lichtenštejnská ústřední účtárna Bučovice, inv. č. 12 053, fol. 576a-577a, Bau-Journal über Nr...Bauausführungen ohne Kostenanschlag. Object: Louka´er Meierhofsgebäude. Ung. Ostra am 31. Dezember 1880.
- 44 MZA v Brně, fond F 93 Velkostatek Uherský Ostroh, karton 70, sign. 45, fol. 97a-b, 99a-b, dopis správce dvora v Louce správě velkostatku v Uherském Ostrohu ze dne 17. července 1891 (prezentováno dne 18. července 1891 pod č. 752), odpověď správy velkostatku ze dne 18. července 1891.
- 45 Tamtéž, fol. 87a-87b, dopis správy velkostatku v Uherském Ostrohu knížecí kanceláři ve Vídni č. 309 ze dne 29. března 1893, odpověď kanceláře č. 3578 ze dne 7. dubna 1893 adresovaná správě velkostatku v Uherském Ostrohu a Okresnímu stavebnímu úřadu v Uherském Ostrohu (prezentovaná dne 11. dubna 1893 pod č. 348).
- 46 MZA v Brně, fond F 30 Lichtenštejnská ústřední účtárna Bučovice, inv. č. 12 073, fol. 534a-545b.
- 47 MZA v Brně, fond F 93 Velkostatek Uherský Ostroh, karton 70, sign. 45, fol. 85a-85b, dopis správy velkostatku v Uherském Ostrohu knížecí kanceláři ve Vídni č. 928 ze dne 15. prosince 1894.
- 48 MZA v Brně, fond F 30 Lichtenštejnská ústřední účtárna Bučovice, inv. č. 12 073, fol. 534a-545b.
- 49 Z á h o r k a, Jindřich, P a t r n ý, Michal a H o d e č e k, Dalibor. c. d., s. 50.
- 50 M i č k a, Antonín a Š k o p í k, Michal. c. d., s. 31.
- 51 MZA v Brně, Státní okresní archiv Hodonín, fond Archiv obce Louka, inv. č. 1, kniha č. 1, Pamětní kniha obce z let 1924–1956, s. 58–59.
- 52 Tamtéž, s. 105.
- 53 Tamtéž, s. 118.
- 54 Tamtéž, s. 149–150.

- 55 J a n ě á ř, Josef. *Vznik a rozvoj socialistické zemědělské velkovýroby v okrese Hodonín*. Hodonín: Okr. zeměd. správa, 1984, s. 150.
- 56 MZA v Brně, Státní okresní archiv Hodonín, fond Archiv obce Louka, inv. č. 1, kniha č. 1, Pamětní kniha obce z let 1924–1956, s. 154.
- 57 J a n ě á ř, Josef. c. d., s. 150 a 197.
- 58 MZA v Brně, Státní okresní archiv Hodonín, fond JZD Lipov (nezpracováno), provizorní inv. č. 41.
- 59 Z á h o r k a, Jindřich, P a t r n ý, Michal a H o d e ě k, Dalibor. c. d., s. 50–51.
- 60 Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Brně, spisovna, složka Louka-zámek, sýpka, dopis Památkového ústavu Ministerstvu kultury České republiky č. j. 828/94-OPP 920/94 ze dne 1. února 1994.
- 61 Tamtéž, dopis Ministerstva kultury ČR Ing. Miroslavu Čechovi č. j. 2033/94 ze dne 1. srpna 1994.
- 62 [http://cs.wikipedia.org/wiki/Louka_\(okres_Hodonín\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/Louka_(okres_Hodonín))
- 63 Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Brně, spisovna, složka Louka-zámek, sýpka, dopis obce Louka Stavebnímu úřadu Velká nad Veličkou č. j. 200303-St. ze dne 27. ledna 2003.
- 64 Z á h o r k a, Jindřich, P a t r n ý, Michal a H o d e ě k, Dalibor. c. d., s. 51.
- 65 Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Brně, spisovna, složka Louka-zámek, sýpka, rozhodnutí Městského úřadu Veselí nad Moravou zn. RS/84/05/Pet ze dne 13. prosince 2005.
- 66 Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Brně, spisovna, složka Louka-zámek, sýpka, dopis Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Brně, Městskému úřadu Veselí nad Moravou zn. 16769/2005/ga/OS ze dne 28. listopadu 2005.
- 67 Tamtéž, rozhodnutí Městského úřadu Veselí nad Moravou zn. RS/84/05/Pet ze dne 13. prosince 2005.
- 68 Tamtéž, dopis Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Brně, Městskému úřadu Veselí nad Moravou, odboru životního prostředí a stavebnímu úřadu, č. j. NPÚ-371/1150/2008 ze dne 12. února 2008.
- 69 Tamtéž, závazné stanovisko Městského úřadu Veselí nad Moravou, odboru životního prostředí a stavebního úřadu, zn. ŽPSÚ/5359/2008 ze dne 18. února 2008.
- 70 Internetová adresa: <http://rejstrik-firem.kurzy.cz/22874178/obcanske-sdruzeni-spolek-pro-obnovu-zamku-v-louce/>.
- 71 Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Brně, spisovna, složka Louka-zámek, sýpka, položkový rozpočet ze dne 26. září 2011, rozhodnutí Ministerstva kultury č. j. MK 51035/2011 OPP ze dne 5. října 2011. Jednotlivé položky byly v textu pro větší přehlednost zaokrouhleny na celé koruny.
- 72 Tamtéž, položkový rozpočet ze dne 24. července 2012, rozhodnutí Ministerstva kultury č. j. MK 52018/2012 OPP ze dne 8. srpna 2012. Jednotlivé položky byly v textu pro větší přehlednost zaokrouhleny na celé koruny.
- 73 Tamtéž, nedatovaný položkový rozpočet, rozhodnutí Ministerstva kultury č. j. MK 25855/2013 OPP ze dne 28. května 2013. Jednotlivé položky byly v textu pro větší přehlednost zaokrouhleny na celé koruny.
- 74 Tamtéž, rozhodnutí Ministerstva kultury č. j. MK 37780/2014 OPP ze dne 29. července 2014.
- 75 <http://zamek-louka.webnode.cz/novinky/>

Mgr. Dalibor H o d e ě k (n. 1969), historik, pracuje v Brně jako osoba samostatně výdělečně činná. Zaměřuje se na dějiny památkově chráněných objektů a dějiny měst a obcí.

The History of the Granary and Former Manor in Louka

Abstract

Fortress or a smaller manor in Louka was most probably built in the beginning of 15th century even though written sources remain silent on that matter. Around the half of 16th century the manor was rebuilt into a Renaissance chateau by Jan Mladší z Kunovic, an important diplomat and scholar. Jakub Palaiolog, a theologian and a descendant of an important Byzantine dynasty lived here between the years 1578–1581, invited by the owner of the domain. Since 1625 Louka was owned by the dukes of Lichtenstein. It is probable that the object was seriously damaged by the wars in 17th century, mainly the invasion of Turkish- Tartar armies into the South East Moravia.

In the 30s of 18th century the manor was rebuilt into a granary with defence elements. Partial finishing touches took place in 1805–1815, 1863–1865, 1880, and in 1893 consisting mainly in renewal of beam supports, trusses, wooden floors, dormer-windows, staircases, etc. In 1924, the local farm together with the granary was bought by Benedikt Čech from Domanín near Bzenec as a part of a land reform. Part of the building was then rented out by the new owner to the local distillery. In the period of Protectorate the farm was under a forced maintenance. After the war the building was administered by Benedikt Čech again and handed over to the state in 1948. Since the 50s of 20th century the so called United Agricultural Farm in Louka took over and later on United Agricultural Farm in Lipov. Sometime in the 70s and 80s a cellar and as well as the ground floor were partly rebuilt into a wine cellar but the project remained unfinished. The building was used as a granary until the end of the communist regime.

After the change of social climate the object was given back to its original owner. In 1994, the Ministry of Culture proclaimed the building as a part of national heritage. The former granary was not used anymore and it was quite dilapidated. Because of its bad state the roof was leaking. There were also fast changes of owners. The situation got better after Jan Bazala from Zaječí took over the building. He got the roof repaired with the help of the state in 2011–2015, and further expensive repairs are planned.

Geschichte des Speichers und ehemaligen Herrensitzes in Louka

Zusammenfassung

Der Rittersitz oder das kleine Schösschen wurde in Louka wahrscheinlich Anfang des 16. Jahrhunderts erbaut, wenn auch die schriftlichen Quellen darüber schweigen. Die Erweiterung des Gebäudes zu einem Renaissanceschloss folgte um die Mitte des 16. Jahrhunderts durch Jan d. J. von Kunovice, einem bedeutenden Diplomaten und Gelehrten. Zwischen den Jahren 1578–1581 lebte hier auf Einladung des Herrschaftsbesitzers der Theologe Jakob Palaiolog, ein Nachkomme des byzantinischen Kaisergeschlechts. Ab 1625 befand sich Louka im Besitz der Fürsten von Lichtenstein. Es ist wahrscheinlich, dass das Schloss in den Kriegen des 17. Jahrhunderts ernsthaft beschädigt wurde, insbesondere im Jahr 1663 beim Einfall turko-tatarischer Truppen in Südostmähren.

In den dreißiger Jahren des 18. Jahrhunderts baute man den Herrensitz zu einem Speicher mit Wehranlagen um. Zu baulichen Veränderungen kam es auch in den Jahren 1805–1815, 1863–1865, 1880 und 1893. Dabei handelte es sich vor allem um die Erneuerung von Balkenstützen, Dachstuhl, Holzfußboden, Erker, Treppen usw. Im Jahr 1924 wurde das hiesige Restgut mitsamt dem Speicher im Rahmen der ersten Bodenreform von Benedikt Čech aus Domanín bei Bzenec gekauft. Einen Teil des Objekts vermietete der neue Besitzer an eine Genossenschaftsbrennerei. Zur Zeit des deutschen Protektorats wurde der Besitz mit Zwangsverwaltung belegt. Nach der Befreiung verwaltet das Gebäude wieder Benedikt Čech, der es 1948 dem Staat übergab. Seit den fünfziger Jahren des 20. Jahrhunderts wirtschaftete hier die Landwirtschaftliche Genossenschaft Louka und später die Landwirtschaftliche Genossenschaft Lipov. Im Lauf der siebziger und achtziger Jahre wurde ein Teil der Kellerräume und des Erdgeschosses zu einer Weinstube umgebaut, jedoch blieb dieses Projekt unvollendet. Bis zum Ende des kommunistischen Regimes nutzte man das Objekt als Speicher.

Nach dem Wechsel der gesellschaftlichen Verhältnisse wurde das Gebäude den Nachkommen des ehemaligen Eigentümers zurückerstattet. Das Kulturministerium erklärte das Gebäude 1994 zum Kulturdenkmal. Der ehemalige Speicher war zu dieser Zeit bereits ungenutzt und verfiel allmählich. Aufgrund des undichten Dachs drang Wasser in das Gebäude. Auch seine Eigentümer wechselten verhältnismäßig rasch. Eine Wende zum Besseren trat erst ein, als Jan Bazala aus Zaječí Besitzer wurde. Er ließ in den Jahren 2011–2015 mit staatlicher Hilfe das Dach instand setzen. Weitere aufwändige Reparaturen sind in Vorbereitung.

HOSPODAŘENÍ OBECNÍCH SAMOSPRÁV NA VELEHRADSKÉM PANSTVÍ V PRVNÍ POLOVINĚ 19. STOLETÍ

Lukáš Čoupek, Státní okresní archiv Uherské Hradiště

Na Moravě v první polovině 19. století funkci obecního představeného zastával volený úředník – pudmistr. Hospodaření s obecním jměním představovalo jeho hlavní činnost. V případě velehradského panství nám dochované obecní účty umožňují podrobně tuto agendu popsat.

Hospodaření s obecním jměním a finanční kompetence vůbec jsou jedním z nejdůležitějších aspektů fungování obecní samosprávy. Také v období bezprostředně předcházejícím její unifikaci vydáním obecního zřízení roku 1850 můžeme právě ekonomické činnosti považovat za základní element, formující rozvíjející se samosprávný charakter úřadu pudmistra. Tento obecní představený se od počátku 18. století profiluje jako reprezentant obce v přímém protikladu k fojtovi jako úředníku vrchnosti.¹ Prostřednictvím volby pudmistra mohli již tehdy obyvatelé ovlivňovat, kdo bude se společným majetkem nakládat. Stejně tak jako oni postupně i osvícenský stát a také vrchnost hlídaly, zda správa veřejných financí probíhá v souladu s jejich zájmy. O významu tohoto aspektu vládnutí v mikrosvětě venkovské pospolitosti svědčí mimo jiné i skutečnost, že většina sporů mezi obcí a pudmistrem, jež musela vrchnost řešit, se více či méně týkala obecního jmění.² Proto nelze při rekonstrukci podoby obecní samosprávy předběžného období tuto oblast pominout. V případě velehradského panství by to byla dvojnásobná škoda, neboť mezi písemnostmi správy velkostatku se do současnosti dochovala také bohatá agenda obecních účtů, u převážné části obcí zahrnující období od roku 1794 do roku 1847.³ Na následujících řádcích se pokusíme na základě jejich analýzy přiblížit správu obecních financí v období posledních dvou desetiletí před zavedením jednotné obecní samosprávy, konkrétně v letech 1831–1847.⁴

Co se týče příjmů do obecní pokladny v popsaném období, důležitou roli hrál obecní nemovitý majetek. Jednalo se buď o budovy, nebo o různé druhy zemědělských pozemků, popř. také stavební místa. Nejčastějším způsobem finančního výnosu byl pronájem, který se zpravidla uskutečňoval formou veřejné dražby. Obecní účty nám samozřejmě poskytují odpověď i na otázku, jaká byla struktura obecního majetku. U převážné většiny obcí nalezneme více méně stejnou skladbu vlastnictví. Ne každá měla vše, ale vcelku jsou si, co se týče majetku a jeho hospodářského využití, všechny obce velehradského panství podobné. Zatímco obecní dům jako budovu přímo určenou za sídlo obecní správy a k výkonu souvisejících činností mělo pouze několik obcí (krom Polešovic ještě Domanín, Jalubí a snad i Babice⁵), obecní hospoda byla jevem častějším, stejně jako masný krám. Tyto dva podniky pronajímané soukromým provozovatelům byly zdrojem poměrně slušných pravidelných finančních prostředků plynoucích do rozpočtu. V případě hospody pak nelze pominout také funkci jednací místnosti, kterou tento podnik plnil, a suploval tak v nejedné z vesnic chybějící obecní dům. Zde se konala jak obecní shromáždění, tak zde také zasedaly různé úřední komise (konskripční, katastrální apod.). Některé obce pronajímaly též kovárnu, zde však byl ještě méně než u předchozích případů účelem jejího zřízení a udržování hmotný zisk. Primárně šlo o zajištění důležitých služeb obyvatelům. Totéž platí i pro obydlí pastýře. Z obecní pastoušky (nebo pastoušek) nebyl žádný nájem vybírán, bezplatné ubytování můžeme považovat za část odměny za pastýřovu práci. Nájemné obec ale dostávala za tzv. oficírský

kvartýr, tj. domek určený k ubytování důstojníka vojska. V době, kdy v obci skutečně vojsko leželo, vyplácel nájemné erár prostřednictvím vrchnosti, pokud byl oficiální kvartýr volný, pronajímala jej obec sama ke krátkodobému ubytování.

Tabulka č. 1: Přehled obecního majetku obcí velehradského panství.

obec	dům	hospoda	pastouška	kovárna	masný krám	pole	louky/ pastviny	býk	kanec	kočár	jiné
Babice	✓	✗	✓	✗	✓	✓	✓	✗	✗	✓	humno, 3 včelíny, oficiální kvartýr, stodola
Boršice	✗	✓	✗*	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	vinohrady, oficiální kvartýr
Cerony	✗	✗	✗	✗	✗	✓	✗	✗	✗	✓	
Domanín	✓	✓	2	✓		✓	✓	✓	✗	✗	oficiální kvartýr, mlatevna
Huštěnovice	✗	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	oficiální kvartýr, jezero ke koupání dobytka
Jalubí	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	vinohrad**, včelíny, sklep, oficiální kvartýr, grunt
Kostelany	✗	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	les
Modrá	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	
Nedakonice	✓	✗	2		✓	✓	✓	✓		✓	oficiální kvartýr, zahradky**, les, 2 lodě
Ořechov	✗	✗	2		✗	✓	✓	✓	✗	✓	vinohrad
Polešovice	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	sýpka, les
Témice	✗		✓		✗	✓	✓	✓	✓	✓	
Traplice	✗	✗	✗	✗	✗	✓	✗	✗	✗	✓	
Tučapy	✗	✗	✓	✓	✗	✓	✗	✓	✓	✓	
Tupesy	✗	✓		✓	✗	✓	✓	✗		✗	vinohrad, oficiální kvartýr
Vážany	✗	✗	✓	✗	✗	✓	✓	✓	✗	✓	les, vinohrad
Velehrad	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	
Zlechov	✗	✓***	✓	✓	✓***	✓	✓	✓	✓	✓	oficiální kvartýr

Vysvětlivky:

Vystínované údaje pocházejí ze staršího období, takový majetek tedy neovlivňoval hospodaření obce ve sledovaných letech 1831–1847. Křížkem je označen typ majetku, který obec nevladnila, zaškrtnutím znaménkem ten, jehož držení je v pramenech doloženo.

* Obec platila pastýřovi pronájem soukromého domku ve vesnici.

** Nešlo o klasickou formu vlastnictví, spíše o právo vybírat plat z těchto pozemků, které bylo nejspíše odvozeno od starších privilegií.

*** Hospoda a masný krám byly v jedné budově a byly také pronajímány jako jediný podnik.

U zemědělských pozemků mohlo být na rozdíl od budov spektrum podnikatelského využití o něco širší. Obvykle se jednalo o obecní pole, louky a pastviny, méně často o les, vinohrady či malé záhadenky nebo zahrádky. Tradičním způsobem využívání obecních polí bylo jejich obdělávání ve vlastní režii. Nejspíše obděláváním pomocí kombinované-

ho využití námezdní práce a obecních robot získávala většina obcí naturální příjem slámy a zrna (obvykle žito, někdy také ječmen), použitelný k prodeji, častěji však jako zdroj pro výplatu deputátů (tj. naturální mzdy) pro obecní zaměstnance.⁶ Příjemcem těchto deputátů byli obvykle písař, učitel, pastýř a hotař, někdy také kostelník, hlásný či zvonář. Na přelomu 18. a 19. století se ale tento způsob již přežil a postupně začal být nahrazován modernějšími ekonomickými vztahy. Pole jsou dávana do pachtu za roční nájem a deputáty jsou nahrazeny vyplácením peněžitých služebních odměn. V případě luk a pastvin, které nevyžadovaly žádné intenzivnější obhospodařování, se výtěžnost jejich ekonomického potenciálu řešila snadněji, častěji než klasický nájem bylo odprodávání trávy či sena. Kupující se sám postaral o zpracování a odvoz. Na těchto pozemcích také často rostly ovocné stromy, menší finanční částky mohla tedy obec získat i prodejem jejich plodů, popř. dřeva, došlo-li k jejich vykácení. Víceméně totéž lze říci i k drobným lesním držbám. Zisk z nich měl formu výnosu z prodeje dřeva, žaludů, chraští nebo vybraných pokut za nezákonné chování se v něm.⁷ V některých z obcí velkostatku nalezneme v účtech i příjmy od obyvatel z vinohradů a zahrádek. Kromě klasického nájmu v případě Tupes se mohlo jednat o podobný vztah mezi obcí a poplatníkem jako u platu z chalup. V Jalubí, resp. Nedakonících šlo totiž o fixní roční poplatek, a přestože neznáme podrobnosti, lze předpokládat, že šlo o pozemky v trvalém užívání držitelů. Nemůžeme tedy hovořit o obecním majetku v pravém slova smyslu, neboť obec jím nemohla volně disponovat (např. jej krátkodobě pronajímat, prodávat apod.), spíše bychom mohli říci, že se jednalo o vlastnictví práva platu z těchto pozemků, nejspíše pocházejícího ze starších dob.⁸

U vlastnictví obecního plemenného býka (popř. kance) byl případný zisk z jeho prodeje, za přípouštění přespolních krav, za hnůj či kůži z uhynulého kusu pouze vedlejším produktem, prvotně sloužil jednotlivým hospodářům k zajištění reprodukce jejich hovězího či vepřového dobytka. Další drobný movitý majetek, kočárem počínaje a hasičským náčiním konče, pak již pouze zajišťoval provozní potřeby a žádný profit z něj až na výjimky neplynul. Na druhou stranu obec získávala peníze (byť jen zanedbatelné částky) i z dalších zdrojů – např. v Domaníně za dovoz piva do obecního šenku (nejspíše od vrchnosti) a od těmických a moravskopíseckých vlastníků pozemků na zdejším katastru příspěvek na údržbu silnice. V huštěnovických účtech se dokonce dochovala stopa po placení za přijetí nového souseda.⁹ Takové drobné a nepravidelné přísuny peněz však nemohly mít pro obec význam, základem příjmů rozpočtu tak beze sporu zůstával obecní majetek.

Pokud tedy obec neměla dostatečný majetek a nedokázala saturovat své potřeby z těchto zdrojů, nezbyvalo, než přistoupit k tzv. obecní skládce. V praxi to znamenalo výběr peněz mezi členy obce, a to buď napříč sociální strukturou, nebo pouze od některých majetkových kategorií. V některých obcích existoval zvyk vybírat pouze od hoferů, resp. domkářů, známe ale i případy, kdy byli plátcí skládek i osedlí.¹⁰ Až na výjimky nebyly obce velehradského panství na výběr skládek výrazněji odkázány, zpravidla k němu přistupovaly jen občas, pouze když příjmy nedostačovaly. Běžnou praxí představovalo vybírání skládek až při samotném uzavírání účtu na konci roku. Poté, co se spočítaly sumy příjmů a výdajů, se prostě dovybralo jen a pouze tolik, kolik bylo třeba k vyrovnání vzniklého schodku tak, aby obec nezůstala pudmistroví nic dlužna. Někdy také obec skládala na úhradu již zaplacených položek, které svou povahou nesplňovaly podmínky pro to, aby směly být uhrazeny z obecního jmění, a vrchní úřad je při revizi z obecního účtu vyloučil. Nedostatečný objem příjmů, a tedy nutnost přivádět potřebné rozpočtové prostředky pomocí výběru skládek, mohl nejspíše nastat u nově vzniklých osad, bohužel právě u vsí Cerony, Modrá a Velehrad nám obecní účty buďto chybí úplně, nebo se dochovaly pouhé zlomky.¹¹ Určitým náznakem pak v tomto směru mohou být pouze dva roční účty velehradské. U dalších obcí představovaly

skládky jen zlomek celkového objemu příjmů. Bezpochyby to dokazuje poměrně slušnou stabilitu zdejších veřejných financí.

Tabulka č. 2: Platy obecních zaměstnanců na panství Velehrad.

obec	pudmistr	písař	konšelé (počet)*	hospodáři	jiní
Babice	15 zl	6 zl			hlásný 2 zl 30 kr
Boršice	10 zl	70 zl**	4 zl (4)		sadčí 4 zl 18 kr***, hlásní 14 zl****, pastýř 12 zl 30 kr, hotař 2 zl
Cerony			1 zl 36 kr (2)		
Domanín		6 zl	3zl	5 zl 45 kr	vinohradní hotař 4 zl, hotař 5 zl, 2 kostelníci 25 zl, 2 hlásní 12 zl 30kr****
Huštěnovice	25 zl			8 zl	pastýř 3 zl, zvonař 1 zl 30 kr
Jalubí	25 zl	20 zl	24 zl (6)	10 zl (1 i 2)	hlásný ke kostelu 12 zl****, obecní hlásný 5 zl, kostelníci 2 zl
Nedakonice	25 zl	25 zl	9 zl		2 pastýři 3 zl 30kr, 2 hlásní 6 zl
Ořechov	6 zl 30 kr	4 zl	4 zl (2)		hlásný 1 zl 36 kr, pastýř 2 zl
Polešovice	10 zl	30 zl			natahovač hodin 40 zl, 2 hlásní 22 zl, 2 kostelníci 8 zl, hoferský fojtík 5 zl
Těmice	2 zl 30 kr		2zl 30 kr	4zl	hlásný 1 zl 30 kr, hotař 2 zl 48 kr, zvonař 3 zl
Traplice	6 zl 24 kr	5 zl 36 kr			
Tučapy	2 zl		2 zl		
Tupesy	4 zl*****				
Vážany	12 zl 30 kr	15 zl	6 zl		2 sousedům 4 zl za komíny, 2 hajní 10 zl, pastýř 3 zl 45 kr
Velehrad					
Zlechov	15 zl	20 zl	6 zl (6)		pastýř 8 zl 30 kr, zvonař 10 zl, hotař 6 zl 30 kr, 2 sadčí 6 zl 24 kr

Poznámky:

- * Jedná se o celkovou sumu, kterou si příslušný počet konšelů mezi sebe rozdělil.
- ** Nejspíše včetně ostatních platů, jež rektor od obce dostával.
- *** Třikrát 1 zl 4 kr (na konec masopustu, na Velikonoce, na Sv. Ducha) a 56 kr na Vánoce „od přehlídání v osadě komínů“.
- **** Hlásní při boršickém kostele dostávali navíc 4 zl 40 kr od obce Tučapy, 4 zl od Tupes a 9 zl 40 kr od Zlechova. Domanínští kostelní hlásní zase od Těmic 2 zl. Jalubský kostelní hlásný dostával z Traplic 4 zl.
- ***** V Tupesích započítávali do služného i pudmistrovy náklady na psací potřebu.

A jak to vypadalo na výdajové straně obecních účtů? Více než polovinu z nich tvořily platby spojené s údržbou obecního majetku. Zbytek pak obnášel výlohy sociální a duchovní, jako byly příspěvky na invalidy, na špitály, sirotčince či další zemské sociální ústavy a také výdaje na bohoslužby a procesí na ochranu obce,¹² především ale vlastní provozní náklady obecní správy. Nejvýznamnější položku zde tvořily platy obecních představených a služebníků. Výdaje na platy, resp. odměny obecních úředníků se samozřejmě obec od obce značně lišily, a to nejen proto, že samotný počet a struktura jednotlivých funkcí byly různé. Také výši odměn pro stejný úřednický post či službu určovala každá obec podle svých ekonomických možností či dlouhodobých zvyklostí a mohla se výrazně místně odlišovat. Mimoto i v téže vesnici docházelo v průběhu doby ke kolísání. Některý úředník si polepšil, jinému zase byla odměna snížena či úplně zrušena. Ačkoli standardně byla vyplácena jedenkrát ročně, mohlo se také stát, že byla vyplácena zpětně za více let nebo naopak při odchodu

z úřadu vyplacena jen poměrná část za odslouženou dobu. Proto bylo občas nesnadné stanovit, byť jen pro krátký časový úsek, představovaný námi sledovanými obecními účty z let 1831–1847, nějakou pevnou výši finančních částek vyplácených ročně jednotlivým úředníkům. Údaje v tabulce č. 2 jsou tedy do jisté míry orientační a představují číslo, jež se v účtech z tohoto období objevuje nejčastěji. Navíc zde nejsou zachyceny další příjmy, jež navyšovaly celkový objem odměn – deputáty, akcidenční příjmy (za určité konkrétní úkony), drobné přídavky (*závdanky*) či příspěvky od jiných plátců.

Na první pohled v tabulce jistě zaujme, srovnáme-li výši služného pro pudmistry jednotlivých obcí, že nelze v žádném případě položit jednoduché rovnítko mezi velikost obce (popř. její finanční sílu, jak uvidíme v grafu č. 2) a sumu, kterou představitel od obce obdržel. Odměna 10 zl pro pudmistra nejbohatších Polešovic nepatří k nejvyšším. Domanínský pudmistr dokonce nedostával žádnou odměnu, což bychom spíše čekali u nově vzniklých obcí Velehrad či Cerony. V době před rokem 1831 pak bylo obcí, které pudmistrovi žádnou odměnu za jeho službu nevyplácely (nebo ji alespoň v účtech nevykazovaly), ještě mnohem více.¹³ V Ořechově, Vážanech a Jalubí se odměna pudmistra skládala ze dvou složek – služného a platu „*na uctenou*“, v Těmicích a Tučapech dostával pudmistr pouze uctenou, v Boršicích lze doložit obě možnosti. Dle názvu se můžeme domnívat, že by mohlo původně jít v podstatě o starodávný zvykový akcidenční poplatek obce pudmistrovi u příležitosti skládání účtů. Na začátku 19. století však dochází k jeho prolínání se zaváděným služným, s nímž nakonec nejspíše splynul v jedinou položku.¹⁴

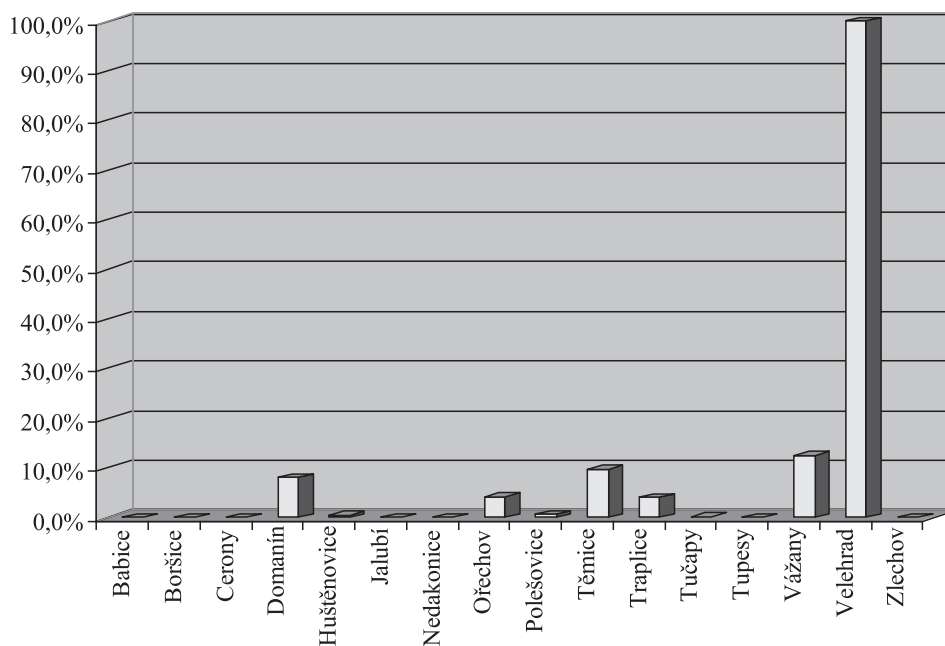
Ve valné části obcí dostávali drobnou odměnu za svou službu také konšelé neboli úředníci a někde i obecní hospodáři. U druhých jmenovaných mohla mít ojediněle (v Domaníně, Těmicích a Zlechově) charakter akcidenčního platu za výkon kominářské služby.¹⁵ Tím se dostáváme k těm postům v obecní samosprávě, jež měly spíše charakter služby než veřejné funkce, případnou finanční (nebo jinou) odměnu pak můžeme nazvat spíše platem za vykonanou práci než odměnou za veřejnou angažovanost. Ne ani tak s ohledem na výši obdržené sumy, ale spíše co do závislosti vlastního hmotného zaopatření vykonavatele na tomto zdroji příjmu. Zatímco pro sedláka, jenž se jen na několik let zhostil funkce pudmistra, neznamenala částka ve výši okolo jedné až dvou desítek zlatých víc než jen drobnou kompenzaci za časové zaneprázdnění i vlastní finanční náklady (např. náhrady za chyby v účtech), u obecního písaře nebo pastýře představovala odměna za výkon jeho služby ne-li celou, tedy alespoň důležitou část jeho obživy.

Proto se třeba obecní písaři výši svého služného mnohdy vyrovnali pudmistrovi, či ho dokonce překonali. Do rukou této osoby mířilo z obecního rozpočtu dokonce více peněz, než uvádí tabulka. Protože funkci obecního písaře obvykle zastával učitel zdejší školy (či nejbližší sousední, pokud v místě samém nebyla), kromě faráře prakticky jediný k tomu znalostmi vybavený člověk v obci, vykonával tuto práci vlastně jako vedlejší příjem, lépe řečeno jako jeden z vedlejších příjmů. Učitel totiž byl také varhaníkem a vedoucím chrámového sboru, někde měl např. na starosti i zvonění v obci.¹⁶ Podobným způsobem, jako přispívala na obživu učitele, se mohla obec také podílet na platových nákladech hlásných ke kostelu v sousední vesnici, do jejíhož farního obvodu náležela. Mimo Těmice, jež kromě hlásných přispívaly i na plat kostelníků při farním kostele v Domaníně, můžeme s jistotou jmenovat Traplice (platily do Jalubí), Tučapy, Tupesy a Zlechov (platily na boršické hlásné).¹⁷

Také ostatní obecní služebníci – hotaři, hajní, sadčí, zvonáři či pastýři dostávali v některých obcích služné ve výši několika zlatých. Někdy však jsou z obecního rozpočtu vypláceny místo mzdy (výjimečně vedle mzdy) v jejich prospěch pouze drobné několikakrejarové sumy, označované zpravidla jako závdanek. Obvykle se to týkalo pastýře, hotaře, hajného, popř. hlásného. Nejspíše se jednalo o starý zvyk, jakýsi bonus nebo zálohu na další rok služ-

by či příspěvek na obuv apod. Z hlediska zajištění živobytí neměl velký význam, hlavní zdroj příjmů takové osoby je nutno hledat jinde. Nejpravděpodobnější se zdá být, že dostávali (patrně naturální) plat přímo od sousedů, kteří profitovali z výsledků jejich služby.¹⁸ V případě pastýře pak za nepeněžní formu odměny musíme považovat i bezplatné poskytování ubytování v obecní pastoušce. V této souvislosti můžeme vzpomenout i situaci v Boršicích, kde namísto obecní pastoušky platila obec pastýři pronájem domku soukromého vlastníka.

Graf č. 1: Průměrný podíl obecních skládek na celkových ročních příjmech obcí panství Velehrad.

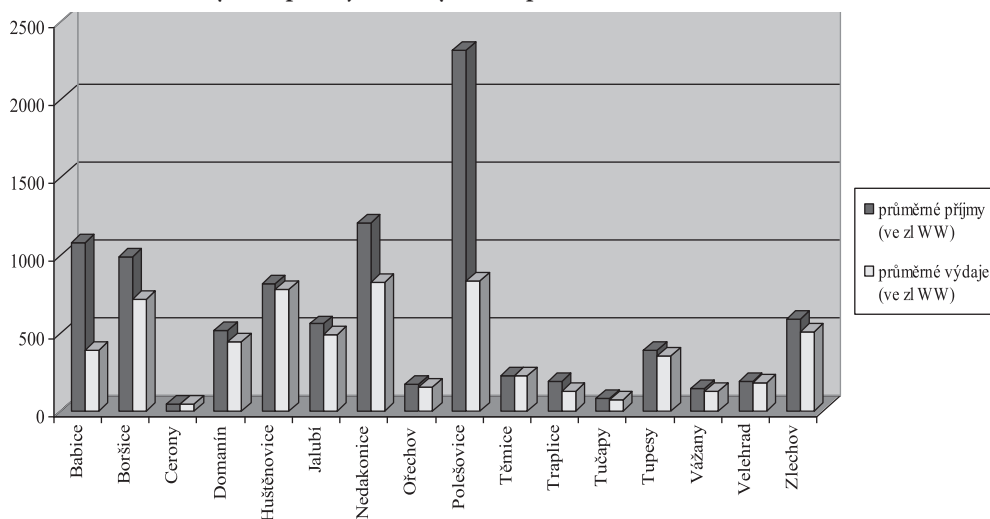
Vedle platů existoval také zvyk proplácet diety nebo přímo pohoštění při úředních jednáních konaných v obci. Tyto výdaje najdeme prakticky u všech vesnic, jako příklad uvedme tzv. desátkové útraty pro vrchnostenského úředníka, tj. jídlo v době, kdy v obci vybíral desátky,¹⁹ občerstvení komisaře katastru nebo komise kvůli dřevu v případě Tupes a nejspíše i Zlechova (souviselo to s právem těchto obcí na dřevo z lesů buchlovského panství, proto v ní zasedali polesní z Buchlova i z Velehradu), komisi pro vojenskou konskripci. Nedakoníci zase platili akcidenci lesnímu pojezdnému za obhlížení obecního lesa. Různé občerstvení se mohlo platit i samotným sousedům. Kromě občerstvení byly velmi často určité náhrady za promeškaný čas vypláceny i úředníkům obecní samosprávy a sousedům, kteří se účastnili úředních jednání a pochůzek, mezi nimiž převažovaly cesty na velehradskou vrchnostenskou kancelář. Mezi jinými záležitostmi to platilo i pro zástupce obce účastníci se renovace obecních úředníků. V dobách válečných se v mnohem větší míře objevovala zvláštní kategorie náhrad, kterou v obecních účtech ze sledovaného období nenalezneme. Svým charakterem náleží jak do příjmových, tak i výdajových položek zároveň. Vyplácela je totiž státní pokladna prostřednictvím vrchnostenské kanceláře venkovskému obyvatelstvu za tzv. přípreže, tj. vození vojenského proviantu a další formanskou službu pro armádu. Podobně také erár vyplácel i v dobách míru (kromě již zmíněného nájemného z oficiérských kvartýrů) jednotlivým hospodářům finanční kompenzaci za ubytování vojska – nocežné, lidově nazývané *šláfkrejcar* (z německého *Schlafkreutzer*). Vypláčení obou peněžních náhrad se provádě-

dělo podobným způsobem jako výběr daní, pouze finanční proud plynul v opačném směru. Na základě kvitancí vydaných vojenskými ubytovateli byla prostřednictvím vrchního úřadu vyplacena obci náhrada, následně pudmistrem rozdělená mezi jednotlivé grunty.²⁰

Jako správce obecního majetku mohl a musel pudmistr zdánlivě dalekosáhle ovlivňovat způsob využívání obecního jmění. Jeho rozhodování o nakládání s obecními penězi i majetkem však ve skutečnosti bylo podrobno bedlivému dohledu jednak samotné obce, jednak také státní správy prostřednictvím správy vrchnostenské. Podívejme se na případ z Boršic. Zdejší sousedé podali 12. března 1827 k vrchnímu úřadu stížnost, ve které vytýkají pudmistrově, že zakázal v obci chov ovcí, čímž způsobil obyvatelům velkou škodu na jejich hospodaření. Jak je možné, že mohla obecní samospráva regulovat soukromé hospodaření jednotlivých usedlíků? Pastva dobytka se v té době prováděla společně na pozemcích osedlých, popř. na obecních pastvinách. Jejich kapacita stejně jako produkce sena z obecních luk byla samozřejmě omezená. Přednost pak, jak to objasňuje pudmistr Helia na vrchním úřadě, měl chov tažného dobytka, který byl nutně potřeba k vykonávání jízdních robot na vrchnostenské půdě a dalších povinností (přípřeže apod.). Vrchnost ve svém rozhodnutí připomíná, že v takto důležitých otázkách správy obecního majetku má obec rozhodnout hlasováním, ovšem nikoli prostou většinou hlasů, zohledněny měly být podíly jednotlivých hospodářství.²¹ Jindy zase vrchní úřad vyřizoval žádost jalubského pudmistra o povolení snížit hospodskému nájem z obecní hospody, „nebo v tento čas žádný šenk jemu nejde a na tom přiděleném poli podobně letos žádný užitek nezebral.“ Vrchní úřad tehdy třetinové snížení na celá tři léta pronájmu povolil, jak ovšem podotkl, pouze zcela výjimečně.²²

Z uvedených příkladů vidíme, že bez souhlasu obce a především vrchnosti nebylo možné s obecním jměním nijak volně disponovat. Kontrolní mechanismy zde byly poměrně přísné a hlavní roli v nich hrály každoroční revize obecních účtů. Jak fungovaly? Formálně byl sice správcem obecního jmění (tzv. *početvedoucím*) pudmistr, důležitou roli ale (tam, kde byla tato funkce zřízena) hráli také obecní hospodáři. Jednak přímo prováděli některé finanční operace, jednak kontrolovali finanční hospodaření pudmistrovo.²³ Vše také nasvědčuje tomu, že finanční záležitosti byly průběžně i během roku projednávány s obecním shromážděním. Větší vydání musela povolovat vrchnostenská kancelář,²⁴ jež vysílala

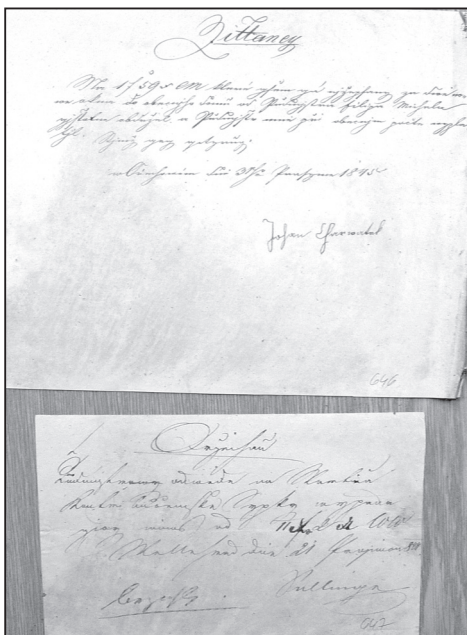
Graf č. 2: Průměrná výše rozpočtu jednotlivých obcí panství Velehrad v letech 1831–1847.

představu o tom, jakým způsobem vrchnost do obecního hospodaření zasahovala a jakým směrem se jej snažila vést. Zatímco obec si udržovala přehled průběžně, vrchnostenští úředníci využívali k zásahům do účtů jen revizi na konci roku. O to pečlivěji k ní přistupovali. Výtky směřovaly do dvou oblastí: za prvé se snažili přinutit samosprávu k dodržování určitých formálních náležitostí, druhým cílem pak bylo dosáhnout co nejefektivnějšího využití obecního jmění, především prostřednictvím omezení výdajů, které se neslučovaly se zásadami správného nakládání s veřejnými prostředky a zájmy celého společenství obyvatel obcí, nejen představitelů obecní samosprávy.

Díky působení vrchnostenského dozoru se tedy vedení obecních účtů stává propracovanějším, a tedy pro pudmistra složitějším. Nelze se proto divit, že byl v tomto směru přes celkovou rostoucí gramotnost obecních představených stále závislý (ne-li ještě závislejší) na pomoci obecního písaře, popř. i vrchnostenského úředního aparátu. Hlavní snahou velehradských patrimoniálních úředníků bylo dosáhnout toho, aby měl početvedoucí všechny příjmy a výdaje, zanesené do obecního účtu, řádně odsouhlaseny a podloženy příslušnými doklady – kvitancemi, konty, seznamy plátců hoferských a jiných platů, licitačními protokoly atd.²⁶ Obzvláštní důležitost měly právě licitační protokoly, jež dokazovaly řádné propachtování obecního majetku za nejvýhodnějších podmínek a se souhlasem zástupců obce i vrchnosti, kteří při dražbě (a tedy i jejich podpis na licitačním protokolu) nemohli chybět. Součástí revize účtů za rok 1841 pak byla také prověrka fyzického stavu obecní pokladnice, jež často odhalila její dezolátní stav a z toho vycházející skutečnost, že nebyla k ukládání peněz vůbec používána. Obce musely zjednat nápravu a také jim bylo nařízeno opatřit obecní truhlici dvěma zámky. Klíč od prvního zámku si ponechal pudmistr, od druhého pak měl mít klíč obecní hospodář. Pudmistr tak bez vědomí hospodáře (a samozřejmě i naopak) nemohl provádět jakoukoli operaci s obecními penězi.²⁷

Stálé problémy s vyrovnaností rozpočtů obcí byly patrně v českých zemích natolik všeobecným jevem, že vedly dokonce k vydání guberniálního dekretu ze 17. listopadu 1845, kterým bylo obcím zakázáno mít dluhy ve svých účtech. Zodpovědnost nesl pudmistr jako vedoucí obecních účtů.²⁸ Na velehradském panství se tento problém nezdá být nijak akutní. Dokládá to mj. i graf č. 2, jenž ukazuje ve všech obcích buďto vyrovnanou bilanci, nebo i větší či menší přebytek.²⁹ Ve stejném duchu vyznívají i údaje ve výše uvedeném přehledu využívání institutu tzv. skládek k saturování výdajů jednotlivých obcí (graf č. 1), jenž nás přesvědčuje o tom, že valná většina obcí mohla sahat k tomuto prostředku jen výjimečně a nemusela vybírat přehnaně vysoké částky. I přes tento uspokojivý stav můžeme pozorovat přetrvávající snahu velehradského vrchního úřadu omezit některé specifické druhy výdajů, jejichž původ sahal nejednou hluboko do historie a samotnou obcí byly považovány za zcela legitimní. Proto také obec velmi často výzvy vrchnostenského úředníka neuposlechla. Zakázané příjmy se tak obje-

Přílohy k obecnímu účtu Ořechova za rok 1845. Moravský zemský archiv v Brně.

vují v dalších letech znovu a znovu a také v revizních protokolech se objevují stále stejné „vejstavky“. V prvním roce se obvykle vrchnostenský úředník spokojil s upozorněním, při opakovaném přestoupení pak museli všichni obyvatelé nebo samotný pudmistr (popř. hospodáři) peníze za neuznané výdaje do obecního rozpočtu vrátit. Tím došlo k jakési neoficiální skládce, v účtech nepodchycené, kterou sousedé dobrovolně dopláceli na některé věci, jejichž uhrazení z veřejných peněz jim nebylo umožněno. Lze se domnívat, že alespoň v části případů se obcím podařilo přimět patrimoniální úředníky ke změně stanoviska, neboť se často některé hromadně zakazované druhy výdajů objevují i v následujících letech.

První skupinu takto sporných výdajových položek znamenaly rekrutní výdaje. Tradiční přilepšování odvedencům se stalo opakovaným předmětem výtek, k zásadním změnám však nedošlo. Krom zvyku hrálo svou roli nejspíše i vědomí obecních představených i všech sousedů, že případná omezení dopadající na nemajetné obyvatele (neboť bohatí se mohli z vojny vykoupit) by měla negativní dopady na provádění odvodů i „sociální smír“ v obci vůbec.³⁰ Stále se také opakovala snaha zakázat nákupy obecního býka z veřejných peněz a další s ním spojené náklady (krmivo, léky apod.), neboť jej nevyužívá celá obec, ale pouze ti, kteří chovají hovězí dobytek.³¹ Jak ovšem víme, mohli v obcích velehradského velkostatku vlastnit a pást v obecním stádě krávy a jalovice nejen osedlí, ale i hořeři, kteří nejspíše tedy i využívali obecního býka. Vrchnostenskému úředníku se také nelíbily výdaje za mše a na procesí v křížové dny a jiné významné svátky a drobné spropitné pro hajné, kteří chodili zvát k prodeji dřeva apod.³²

Patrně nejpochybnějším okruhem sporných výdajů bylo placení diet či přímo konzumace jídla a především pití při různých více či méně oficiálních úředních příležitostech, počínaje uzavíráním účtů či různými komisemi a konče licitacemi a obecním shromážděním. V účtu obce Jalubí za rok 1838 měli na podobné výdaje zavedenu dokonce samostatnou kapitolu – „výdaje obecního šenkýře“ – v celkové sumě 148 zl 17 kr 2 d. Tato suma pochopitelně zaujala i revidenta účtu, jenž si k ní tužkou poznamenal, že „tento celý obnos se v obci propil“. Naopak překvapí snaha vyřadit z obecních účtů poplatky na šupaře, špitály a káznice, jejichž výběr a odvádění měl vrchní úřad v péči. Mezi nalezené nedostatky při revizi byly zařazeny s dovětkem, že je má platit jednotlivě každý kontribuent jako přírážku ke svým daním. Výše tohoto příspěvku se skutečně odvozovala od výše kontribuce, svou logiku tedy stanovisko vrchního úřadu mělo, v praxi však nakonec uplatnění zřejmě nenašlo, neboť tyto výdaje v účtech i nadále nacházíme.³³

Kromě omezování výdajů bylo a je druhou cestou k lepším ekonomickým výsledkům maximalizování zisků. Již jsme zmínili tlak vrchnosti na provádění dražeb, které nejen že zprůhlednily výběr kupců a nájemců obecního majetku, ale také zajišťovaly nejvyšší možný zisk. Další prostor spatřoval vrchní úřad v zefektivnění hospodaření s přebytky hotových peněz. Proto přímo přikazoval obcím, jejichž výroční počet vykazoval výrazně kladnou bilanci, aby neopomněly kapitalizovat část tohoto přebytku. Dělo se tak samozřejmě prostřednictvím vrchního úřadu, jenž tyto peníze použil na hypotéky pro vlastní poddané. Poskytovateli vynášel úvěrový kapitál pětiprocentní úrok a zároveň posloužil vrchnosti spolu s dalšími finančními zdroji k „promazávání“ soukolí ekonomiky celého velehradského velkostatku.³⁴

V předbřeznové době již nebyly revize obecních účtů ze strany orgánů patrimoniální správy výrazem čistě jen vztahu vrchnosti a poddaných, ale také výkonem delegované státní moci. Ostatně proces dohledu na obecní hospodaření na této nejnižší územněsprávní úrovni nekončil. Vrchní úřad totiž ekonomické výsledky obcí sumarizoval a dále předával ještě k revizi krajskému úřadu. Podle zprávy z roku 1844 probíhala celková revize při tzv. krajské komisi přímo na vrchnostenské kanceláři.³⁵ Nakládání obce s jejím majetkem bylo tedy vrchnostenskými i státními nařízeními silně omezeno, stejně tak jako i celá obecní správa

a samospráva předbřeznového období byla sevřena pevnou rukou úředního aparátu patrimoniální správy. Zavedením všeobecného zřízení obecního tento stisk najednou povolil a samosprávný prvek se tak mohl, byť zatím jen na nejnižší rovině, plně rozvinout. Tento obrovský vývojový krok vpřed přinesl však i některá negativa, především právě menší disciplínu obcí v oblasti hospodaření s veřejným jměním.

Poznámky:

- 1 Srovnej Č o u p e k, Lukáš. Rychtářský a pudmistrovský úřad na velehradském panství v době předbřeznové. *Časopis Matice moravské* 133, 2014, č. 1, s. 71–89.
- 2 Č o u p e k, Lukáš. Obnovování obecních představených na velehradském panství v první polovině 19. století. *Slovácko* 55, 2013, s. 273–290.
- 3 Moravský zemský archiv v Brně (dále jen MZAB), fond F 207 Velkostatek Velehrad (dále jen F 207), i. č. 126. V rozsáhlém souboru zcela schází pouze účty Kostelan nad Moravou, z několika obcí se pak dochovalo jen několik jednotlivých účtů: Cerony (účty z let 1844 a 1845), Traplice (1842), Tupesy (1841) a Velehrad (1843 a 1847). Pokud není uvedeno jinak, jsou použité údaje čerpány právě odtud.
- 4 Všechny peněžní částky jsou vykazovány v tzv. vídeňské měně (v šajnech), pokud se v pramenech objevovaly částky ve zlatých konvenční mince, byl proveden převod v poměru 1:2,5. Jeden zlatý (dále jen zl) se dělil na 60 krejcarů (dále jen kr), krejcar pak na čtyři denáry.
- 5 Obec roku 1845 zakoupila stavení čp. 29. O tom, zda skutečně sloužilo ke konání obecních shromáždění a dalším potřebám obecní samosprávy, však nebyla zachycena žádná zpráva.
- 6 Krom deputátů část získaného zrna připadla dle tehdejšího zvyku mlatcům a něco se muselo ponechat na nový výsev. Sláma se používala ke krytí střechy obecních stavení, popř. jako stelivo v obecním chlévě či maštali oficiálního kvartýru. Výnosy z obecních polí však nezdělka nestačily, proto se prováděly tzv. „zesýpky“, naturalní sbírky od jednotlivých osedlých.
- 7 V obecních účtech Nedakonic nalezeme roku 1835 částku „lesní pokuty“, roku 1843 pak sumu za šišky, ve vážanských účtech z let 1846 a 1847 peníze za prodej žaludů.
- 8 V účtu obce Jalubí za rok 1834 je u příjmu „ze Suchých dolů“ revidentem připsáno: „standhafter Zimms von Weingärten“. V Nedakonicích (obecní účet 1832) zase platili domkáři „ze zahrádek, z nichž se za starých časů uzvolilo každoročně čtvrt vína dávatí jest jich 65 ½ a nyní se platila čtvrt á 42 kr.“ Jednalo se tedy nejspíše o podobně vzniklý plat, jako byly činže z chaloupek, jehož smyslem bylo nějakým způsobem zahrnout do obecních fiskálních vztahů negruntovní držbu.
- 9 Udržování zvyku platit (přinejmenším pohoštění v hospodě) při přijetí do sousedského společenství není ničím překvapivé – srovnej L o c h m a n, Josef, ed. Řád na přijímání souseda. *Selský archiv* 4, 1905, s. 22–23. Obecní účty ani další písemnosti velehradského panství však tento obyčej nijak nereflktují. Jedinou výjimkou jsou právě Huštěnovice, kde nalezeme v citovaném účtu jedenkrát 20 zl a jedenkrát částku 8 zl „přípovědňi za souseda.“
- 10 V obecních účtech domanínských nalezeme skládku poprvé v roce 1836, v období let 1839–1846 byla dokonce vybírána každoročně, někdy i vícekrát. Vždy se týkala hoferů, roku 1836 a 1843 ale také sousedů (tj. osedlých). V Ořechově roku 1839 a Vážanech (účty za léta 1837, 1839, 1845, 1846) naproti tomu skládali výslovně jen osedlí, v Těmicích zase pouze hoferi, stejně tak roku 1842 v Traplicích („od hoferů na šupařské outraty“) a v Tučapech (obecní účty za léta 1842–1844), vždy pouze v případě potřeby a v nezbytné výši.
- 11 Pouhý jediný rok obecních účtů se dochoval také v případě Tupes (za rok 1841). V něm žádnou skládku nenalezeme, přesto i tuto obec je potřeba připočítat k těm, které k mimořádnému poplatku občas sáhly. Dokazuje to protokol vrchního úřadu z 18. února 1845 (MZAB, F207, i. č. 125) ve věci vyšetřování obvinění tupeského pudmistra ze špatného hospodaření, jenž zaznamenává, že „při kladení obecního počtu roku 1844 se rejstřík od roku 1843, dle kterého ještě někteří sousedi do obce platit měli, vynalézt nemohl.“ Vybírání obecních poplatků nebylo vždy zrovna jednoduché, tupeský pudmistr totiž roku 1844 musel, jak z protokolu vysvítá, předat seznam dlužníků vrchnímu úřadu, jenž k jejich vymáhání použil pokutního posla.
- 12 V polešovických obecních účtech pravidelně nalézáme platby „dle starožitného obyčeje za konané

zpívané mše svaté a vedení procesí polešovskému panu faráři“ a „při té příležitosti panu rektorovi“ (účet za rok 1831). Tyto náboženské slavnosti se opakovaly několikrát do roka, obvykle se spojovaly s významnými svátky, např. roku 1837 na sv. Marka, křížové pondělí, sv. Floriána, sv. Jana Nepomuckého a Nanebevzetí Panny Marie. Zatímco v polešovických účtech se mluví jen o poplatcích knězi a rektorovi, u ostatních obcí je nejednou „výplatní listina“ bohatší. Např. v Ořechově se roku 1831 platilo „za vodění procesí“ 2 zl 30 kr polešovickému faráři, 1 zl 15 kr rektorovi, 1 zl 15 kr kostelníkům, 45 kr „kórovníkům“ (tj. zpěvákům) a 8 kr ministrantům.

- 13 Pouze Babice, Boršice a Huštěnovice tyto odměny vykazovaly pravidelně již od roku 1794, kdy jsou dochovány nejstarší obecní účty na velehradském panství. V případě obce Tučapy sice v účtu z roku 1794 služné pro pudmistra najdeme, v následujících letech však již nikoli a znovu se objevuje až roku 1820. V domanínských účtech jej najdeme pouze v jediném roce (1826). Téhož roku se objevuje poprvé i v Nedakonících a Těmicích (kde ovšem od roku 1842 opět mizí), ještě později v Ořechově (1828), v Jalubí (1830), Polešovicích (1831), Vážanech (1832) a Zlechově (1833). Ani potom se však tyto položky hned neobjevují každoročně. V případě Zlechova víme i z jiného zdroje než jen z obecních účtů, že pudmistr skutečně na přelomu 18. a 19. století žádný plat od obce nedostával, je tedy zřejmé, že k plošnému vyplácení ve většině obcí dochází postupně až v prvních desetiletích 19. století.
- 14 Zdá se, že tento terminologický chaos zmátl dokonce i vrchnostenské úředníky, takže se od boršických při revizi účtu za rok 1796 (protokol z 24. července 1797) museli nechat ujistit, že „ta v obci jmenovaná učtená je skutečně podle nynějšího dorozumění purkmistrova služba.“
- 15 Účet obce Těmice za rok 1829 obsahuje výdajovou položku „obecním hospodářům jakožto sadčím od přehlížení komínou ročně 4 zl 12 kr“, domanínský účet z roku 1831 podobně obecním hospodářům adresuje „jejich akcidenec od přehlížení komínou a při obecní práci“ a v témže smyslu hovoří i účty obce Zlechov (rok 1818).
- 16 Podívejme se na konkrétní příklad. Domanínský rektor František Schrott dostával od obce 6 zl za písařskou službu, 7 zl 30 kr za „extrakt na kontribuci“ (rozpis, kolik má pudmistr od koho vybírat daní), 7 zl tzv. koledy (za obstarávání hudby v kostele), dvakrát po 1 zl 30 kr za procesí v křížové dny a na Boží Tělo a konečně 30 kr za jím vyrobené metly do školy. Protože však byly k Domanínu přifařeny i přiškoleny také sousední Těmice, najdeme tutěž osobu také jako tamějšího obecního písaře. Kromě toho musely Těmice nést část provozních nákladů kostela, vyplácely tedy ročně Schrottovi z obecních peněz 7 zl za práci při kostele, k tomu 2 zl 30 kr za procesí a 1 zl 30 kr na muzikanty, 15 kr za jím vyrobené metly do školy a konečně 5 zl 30 kr za vyhotovení daňového extraktu a další písařskou práci. Dle obecných zvyklostí můžeme ještě předpokládat další zdroje jeho obživy: domanínská obec poskytovala učitelům nejspíše ve škole ubytování, dále dostával od vrchnosti dřevo (o jeho zpracování se však musela postarat obec), od faráře podíl na mešních stipendiích, od dětí školné, od lidí akcidenční poplatky za sepisování soukromoprávních dokumentů (kupní smlouvy apod.). Od obce ještě dostával zvláštní příspěvek na psací potřeby.
- 17 Stejně jako na služebníky přispívaly takové obce také na provoz a údržbu školní a kostelní budovy i hřbitova, účet obce Cerony za rok 1844 obsahuje i výdaj za čištění komínů na babické škole.
- 18 Finanční odměna (popř. ve starší době deputát), poskytovaná pastýři obcí, nemusela být de facto odměnou za pasení obecního stáda, ale odvozovala se od další části jeho pracovní náplně – obstarávání obecního býka či kance. Tak se např. v ořechovských obecních účtech hovoří o vyplácení závdanku a také platu „za opatrování obecního býka“.
- 19 MZAB, F 207, i. č. 125. „Na každý způsob je obec povinna při odbírání desátku komisařovi obědy vyhotovit, který z obecnosti se nesou [...]“ (Výpověď pudmistra Martina Kedroně z Tupes ve věci stížnosti obce proti němu z 10. ledna 1848).
- 20 Srov. MZAB, F207, i. č. 125, stížnost obce Nedakonice z 28. března 1816.
- 21 Tamtéž, protokol vrchního úřadu Velehrad z 30. března 1827.
- 22 Tamtéž, žádost obce Jalubí z 18. prosince 1833. V Babicích (účet z roku 1835) odpustil pudmistr nájemci obecní jatky 30 zl bez souhlasu vrchnosti. Když se na to při revizi účtů přišlo, musel obci vzniklou škodu uhradit ze svého.
- 23 V Těmicích potvrzoval obecní hospodář svým podpisem příjmové a výdajové položky za každý měsíc.

- 24 Koncept nařízení vrchního úřadu pro obec Polešovice z 18. února 1842, jenž je přiložen k obecnímu účtu, zakazuje dokonce provádět jakékoli výdaje bez předchozího (!) povolení vrchnostenské kanceláře. Toto omezení se vztahovalo nejspíše na všechny obce velehradského panství. Totožný příkaz obsahuje i revizní protokol účtu obce Babíc z 15. února 1842. Tak silné omezení suverenity obce se nejspíše nemohlo setkat s velkým pochopením, otázkou tedy zůstává, zda skutečně, popř. v jaké míře a jak dlouho bylo v praxi uplatňováno.
- 25 V případě polešovických účtů z let 1819 a 1825 je situace ještě o to zajímavější, že zde byly použity dva typy pečeti. Pudmistr je podepsán více vpředu hned za součty a k jeho podpisu byla přitištěna sekretní pečeť, následuje obvyklá klausule o tom, že obec potvrzuje správnost obecního počtu, dále pak podpisy hospodářů a zástupců obce a nakonec velká obecní pečeť. Totéž vidíme i roku 1825, v jiných letech se vyskytuje jen velká pečeť, ale vždy je umístěna až u vyjádření obce o správnosti účtu. Ze třicátých let se dochovaly obecní účty jen ve formě tzv. sumárního extraktu s jednodušší vnější formou (mj. i bez dovětku o souhlasu obce), jedinou pečetí a podpisy pudmistra a dvou hospodářů. V Babicích zase bylo zvykem, že krom pudmistra a hospodáře podepisoval obecní účty také rychtář.
- 26 Např. účet Polešovic za rok 1844 obsahuje vlastní sumární extrakt z obecního účtu (tj. výtah z rejstříku obecních příjmů a výdajů), výkaz příjemců obecního kapitálu, plátců činže z chaloupek, zahrad a dvorů, výkaz nájemníků oficírského kvartýru, kupců trávy, platu za pasení dobytka, lesních pokut, jarmarečního platu, různé kvitance, platovou tabulku, mincovní list (seznam peněz v pokladně) a deputátní tabulku.
- 27 Záznam o kontrole tupeské obecní kasy připsal vrchnostenský revident přímo na konec účtu za rok 1841.
- 28 MZAB, F 207, i. č. 125, oznámení vrchního úřadu polešovické obci ze 17. prosince 1845 o vydání uvedeného nařízení.
- 29 Výrazná disproporce příjmů a výdajů u městečka Polešovic je sice zčásti způsobená způsobem vyúčtování kapitálu, který obec získala prodejem pozemků pro stavbu železnice, přesto tato obec hospodařila velmi úspěšně. Podrobněji viz Č o u p e k, Lukáš. Hospodaření s obecním jměním v městečku Polešovice v 1. polovině 19. století. In: Führer, Lukáš, Musilová, Ivana, Voborný, Josef a Červená, Radana, eds. *Datum per manus: přátelé, kolegové a žáci Zbyňku Svitákoví k 60. narozeninám*. Brno: Statutární město Brno, Archiv města Brna, 2015, s. 417–429.
- 30 Revizní protokol z 20. ledna 1847 k obecnímu účtu Babíc za rok 1846 např. pro příště zakazuje starý obyčej dávat rekrutům na šátky. Protokol z revize účtu za rok 1847, Boršice 20. března 1848: „*Co se dotýká regrútních outrat, ty mnohá léta v počtách obecních vedený bývaj. Ne abychom řekli zvyk, nýbrž důležitá potřeba obec k tomu nutí, že obec vyzdviženým regrútom z obce tou malou částku, při všech těch regrútních příležitostech obětuje, poněvadž onen, který má co sobě k vyživení vzít, nechce, ten, který nemá, nemůže. Obě strany hlad při tej věci trpěti nechcou. Při odepření takového vydání spokojenost mezi regrúty by nebyla. Mimo toho obec regrúty přivřený darmo živí a takové vydání v obecní počet neudává. Vrchní ouřad regrútní outraty podobně z obecní kase vyzdvihuje, ježto my z obce každého regrúta jak při asentyrování, tak při narukování pořádně vypravujem.*“
- 31 Protokol z revize účtu obce Huštěnovice za rok 1843 z 19. ledna 1844. V Jalubí ale naproti tomu argumentovali, že obecní louka byla přímo určena pro výživu býka. Protože se však zdejší seno nehodí pro výživu hovězího dobytka, je pronajímána, výnos z tohoto pronájmu by tedy měl jít na obecního býka (odpověď obce z 30. března 1843 na veštvavky vrchnosti k účtu za rok 1842).
- 32 Např. revizní protokoly k účtům obce Domanín za roky 1831, 1834, 1841, 1842, 1843, resp. Huštěnovice 1832 a 1838.
- 33 Protokol z revize účtů za rok 1844.
- 34 Revizní protokol ze 17. ledna 1843. Babický pudmistr, který příkazu neuposlechl a nekapitalizoval část přebytku hospodaření za rok 1842 ve výši 150 zl, musel při následující revizi do obecní kasy doplatit ušlý zisk z úroku.
- 35 MZAB, F 207, i. č. 125, žádost vrchního úřadu ke krajskému úřadu o odklad předložení dokladu o provedené revizi obecních účtů z 26. ledna 1847 a zpráva vrchního úřadu obcím o zjištěných nedostatcích v účtech z 24. června 1844.

Mgr. Lukáš Č o u p e k, Ph.D. (n. 1978) je ředitelem Státního okresního archivu Uherské Hradiště. Věnuje se regionální historii a dějinám správy, zejména v období 18. a 19. století.

Management of Municipal Local Governments in Velehrad Domain in the First Half of 19th Century

Abstract

In the first half of 19th century Moravia the function of local authority was represented by an elected clerk, the so called *pudmistr* (mayor). One of his main duties was to manage municipal property. In the case of Velehrad domain well preserved management data enable us to describe his agenda in detail.

As for the incomes into a municipal office in the period described, the main role was played by municipal immoveable property. This included mainly buildings (local pub, smithery, butcher's shop, etc.), or various forms of agricultural land (fields, meadows, woods), or building plots. The most common form of financial income was a rent, carried out mainly in the form of public auction. In case that the village (municipality) did not have a sufficient property and was unable to cover its expenses from the income of municipal property, it had to collect the money from the members of the village. The expenses were usually payments related to the maintenance of municipal property as well as the salaries of the clerks and servants. These were determined by the municipality itself.

The management of municipal property was closely checked its citizens as well as by the clerks. The mechanisms were quite strict and the accounting was revised annually. Major expenditures were also consulted with the municipal assembly and they were approved by higher officials, who were also present at bidding (public auctions). With the introduction of the General Municipal Constitution in 1850, the conditions became more relaxed and thus the financial discipline of municipalities concerning the management of municipal property got weaker.

Wirtschaftsführung der Gemeindegeldverwaltungen in der Herrschaft Velehrad in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts

Zusammenfassung

Im Mähren der ersten Hälfte der 19. Jahrhunderts versah das Amt des Gemeindevorstehers ein gewählter Beamter – der Bauermeister. Das Bewirtschaften des Gemeindevermögens war eine seiner Hauptzuständigkeiten. Im Fall der Herrschaft Velehrad ermöglichen uns die erhaltenen Gemeindegeldrechnungen, diese Agenda detailliert zu beschreiben.

Was die Einnahmen in die Gemeindegeldkasse im beschriebenen Zeitraum betrifft, so spielten die Liegenschaften im Gemeindebesitz eine wichtige Rolle. Es handelt sich entweder um Gebäude (Gemeindegastwirtschaft, Schmiede, Fleischerladen usw.) oder um verschiedene landwirtschaftliche Grundstücke (Felder, Wiesen, Wälder) bzw. auch um Baugrund. Die häufigsten Finanzerträge stammten aus Mieten und Pacht, die in der Regel in öffentlichen Versteigerungen vergeben wurden. Hatte die Gemeinde kein ausreichendes Vermögen und konnte sie ihren Bedarf nicht aus den Erträgen ihres Besitzes decken, musste sie das fehlende Geld von den Gemeindegeldmitgliedern erheben. Auf der Ausgabeseite der Gemeindegeldrechnungen erschienen insbesondere Zahlungen zur Instandhaltung des Gemeindevermögens und die Löhne für Vorsteher und Gemeindegeldbediensteter. Deren Höhe bestimmte die Gemeinde selbst.

Das Bewirtschaften mit dem Gemeindevermögen und -geld stand unter der sorgfältigen Aufsicht der Einwohner selbst und der Obrigkeitsbeamten. Die Kontrollmechanismen waren recht streng und die Hauptrolle dabei spielten die alljährlichen Revisionen der Gemeindegeldrechnungen. Größere Auslagen wurden im Voraus mit der Gemeindeversammlung besprochen und waren von der Obrigkeit zu genehmigen, die ihren Vertreter auch zu den öffentlichen Versteigerungen entsandte. Mit Einführung der allgemeinen Gemeindeordnung von 1850 wurden diese Bedingungen gelockert, was zu einer geringeren Disziplin der Gemeinden bei Bewirtschaftung ihres öffentlichen Vermögens führte.

OD LAPIDÁRIA NA VELEHRADĚ K MARTYRIONU

Miloslav Pojzl, Cyrilometodějská teologická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci

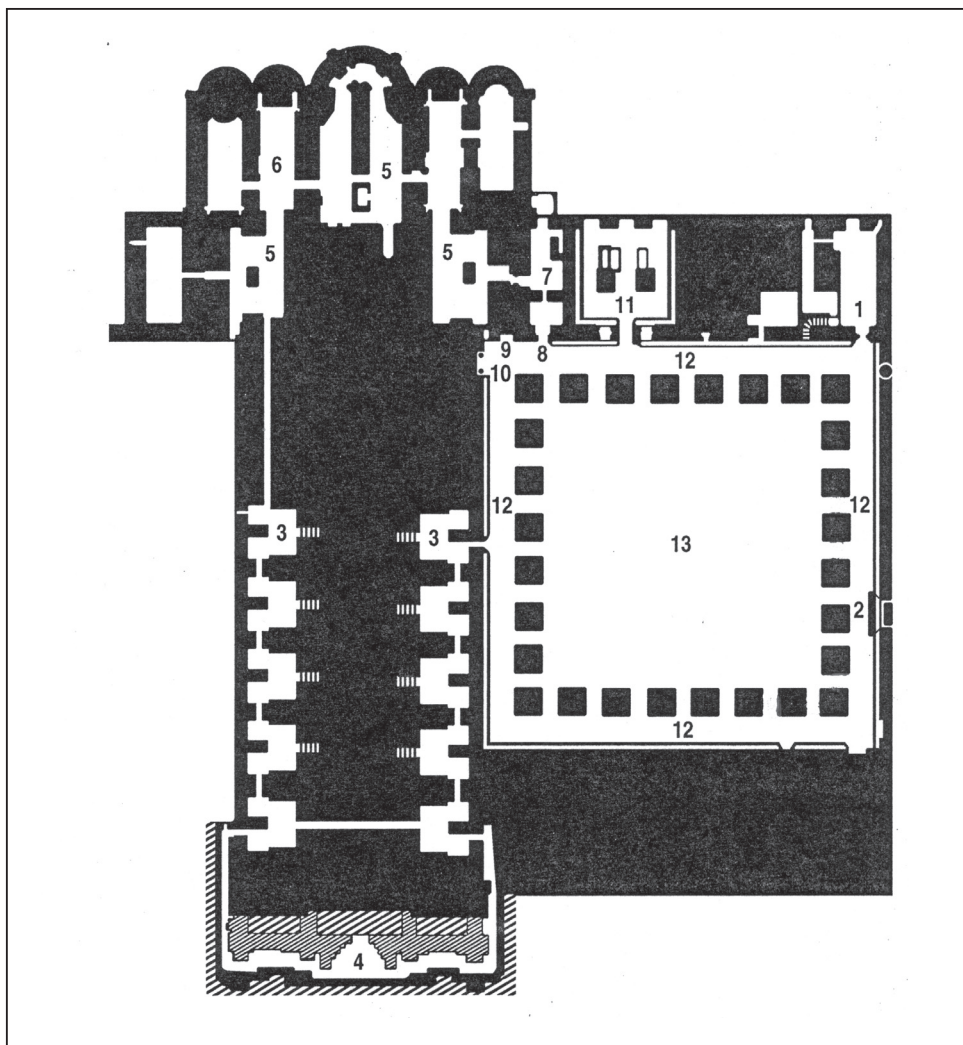
Asanace a odvodnění bývalého klášterního areálu na Velehradě v letech 1937 až 1941 umožnily vytvořit unikátní lapidárium románských a raně gotických článků, jejich fragmentů, ale i dalších vzácných artefaktů. Příspěvek mapuje osudy zpřístupněného lapidária v následujících sedmdesáti letech až po současnou úpravu lapidária na velehradské „Martyrion“.

Velehradské lapidárium (běžně nazývané „vykopávky“) vzniklo v letech 1937–1941 v průběhu dvou etap odvodňování klášterního areálu. Architektonické články a jejich fragmenty, náhrobníky a další artefakty, většinou pozdně románského a raně gotického slohu, byly bez koncepce uloženy do nově získaných prostor spodní poloviny původního klášterního ambitu a kapitulní síně. Ještě v průběhu stavebních a odvodňovacích prací bylo podzemí velehradského kláštera zpřístupněno veřejnosti. V roce 1946 pod vedením P. Otty Polácha SJ byl proveden první pokus o instalaci lapidária a zhotoveny rekonstrukce tří typů svazků meziokenních sloupků původního klášterního ambitu (svazky dvou, tří a čtyř sloupků) a několika svorníků kleneb z ambitu a dalších prostor původního kláštera vždy se čtyřmi segmenty diagonálních žeber.

Výsledkem odvodňování areálu bylo i zpřístupnění barokních krypt pod bývalým klášterním kostelem. Prohlídkovou trasu tvořily jednak krypty a jednak lapidárium v křížových chodbách. V kryptách pod presbytářem bylo zřízeno pietní ossarium (1946). V první polovině šedesátých let 20. století zorganizoval tehdejší kustod a průvodce Jan Pojzl¹ s vědomím farního úřadu svépomocně další úpravy instalace. Spočívaly zejména v typologickém rozřídění a uspořádání článků tak, aby instalace názorněji vypovídala o charakteru původní stavby ze 13. století. V osmdesátých letech Slovácké muzeum v Uherském Hradišti zajistilo reinstalaci lapidária s celkovou úpravou osvětlení a vybavení prohlídkové trasy orientačními tabulkami, základními obrazovými materiály (historická ikonografie, dokumentace jednotlivých fází odvodňování a stavebního zabezpečení památkových objektů, kresebné rekonstrukce původního stavu kláštera), aby si návštěvníci mohli prohlédnout podzemí bez průvodce podle vlastního zájmu. Lapidárium získalo charakter muzejní expozice. Vybudován byl nový vstup za bazilikou s prostorem pro historickou vstupní síň, kde návštěvník získal základní informace o Velehradě. A to od velkomoravské tradice a cyrilometodějského kultu, který je na Velehradě doložený od druhé poloviny 14. století, přes stručný vývoj cisterciáckého kláštera až po jeho zrušení Josefem II. v roce 1784. Zmíněny zde byly i následující události v průběhu 19. století.

Organizační poměry

V této úvodní informaci je třeba se zmínit také o vývoji majetkoprávním a organizačním. První komplikace do majetkoprávních a uživatelských vztahů bývalého cisterciáckého kláštera vnesla sístace kláštera císařem Josefem II. Po majetkoprávní stránce je podzemí kostela, tedy krypty z konce 17. století a kláštera (vzniklé lapidárium), nedílnou součástí nadzemních objektů. Majitelem kláštera i velkostatku se v roce 1883 stal *Katolický podporovací spolek arcidiecéze olomoucké na Velehradě*, a to zásluhou arcibiskupa Bedřicha Fürstenberka.² V roce 1890 ustanovil na sto let uživatelem a správcem klášterního areálu (bez

Prostor podzemí baziliky a kláštera, který slouží k expozičním účelům.

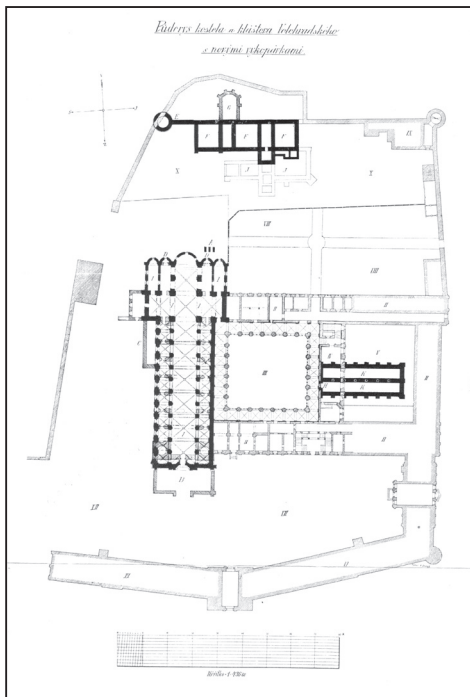
1/ vstupní síň, 2/ portál do bývalého refektáře (jidelny), 3/ barokní krypty pod bočními oltáři (původně samostatné), 4/ chodba pod nádvořím kolem pozůstatků románského západního průčelí s hlavním portálem, 5/ velké krypty pod presbytářem, 6/ původně společná hrobka, dnes připomínka Božského Srdce, 7/ bývalá sakristie, 8/ původní vchod z ambitu do sakristie, 9/ výklenková druhotná hrobka Vladislava Jindřicha, 10/ vchod z ambitu do kostelního chóru, 11/ původní kapitulní síň, 12/ lapidarium v původním klášterním ambitu, 13/ rajský dvůr s lavatoriem uprostřed.

velkostatku) spolu s vedením duchovní správy ve velehradské farnosti řád Tovaryšstva Ježíšova.³ Jezuitská kolej iniciovala a zčásti také financovala všechny stavební úpravy, restaurace a odvodňovací akce. Od konce třicátých let 20. století až do roku 1950 provozovala rovněž zpřístupněné „vykopávky“. Na ploše asi 700 m² byla vytvořena expozice lapidária a novým propojením dříve samostatných krypt pod jednotlivými kaplemi bývalého barokního konventního kostela (celkem deset malých krypt a společný prostor pod kaplemi v transeptu a pod presbytářem) byl vytvořen prohlídkový okruh v délce cca 450 m.

V rámci akce „K“ byla kolej jezuitů na Velehradě v noci ze 13. na 14. dubna 1950 obsazena silovými složkami komunistického státu. Řeholníci byli odvezeni do internačních klášterů (např. Želiv, Bohosudov a jiné) a veškeré vybavení koleje a ostatních částí klášterního komplexu bylo zkonfiskováno. Velehradský klášter po úplném vystěhování sloužil asi dva roky jako depozitum klášterních svozů z některých českých klášterů.⁴ „Vykopávky“ a jejich provoz zůstal bez povšimnutí státních orgánů. Snahy tehdejšího kustoda a průvodce Jana Pojsla získat pro tuto památku odbornou instituci (osloveno bylo Národní muzeum v Praze, Moravské muzeum v Brně a muzeum ve Zlíně, tehdejším Gottwaldově) se minuly účinkem. Vykopávky a jejich provoz od přelomu let 1952 a 1953 řídil odbor školství a kultury Krajského národního výboru v Gottwaldově (Zlíně).

Od 4. listopadu 1952 objekty bývalého kláštera získal ústav „Vincentinum“ pro tělesně a mentálně postižené dospělé osoby spravovaný Českou katolickou charitou.⁵ K 1. lednu 1960 byl ústav, podobně jako mnohé další charitní domy v Československu, převeden pod státní správu (Státní ústav sociální péče). V průběhu druhé poloviny padesátých let bylo v celém areálu někdejšího kláštera i s nově vybudovanou správní budovou v roce 1958 zřízeno ústřední topení. Hlavní rozvody topení povolily památkové orgány vést v chodbách lapidária, čímž došlo k mimořádně necitlivému zásahu do celkového vzhledu a historické atmosféry i k řadě provozních problémů. Osobním nasazením s mimořádnou odvahou se podařilo Janu Pojslovi odvrátit znehodnocení několika vzácných artefaktů v původním umístění (např. přes horizontální polovinu románského portálu do románského klášterního refektáře⁶ měla být vedena jedna z hlavních větví ústředního topení a stejný osud měl postihnout ještě řadu dalších exponovaných míst).

Od roku 1954 zásluhou nového duchovního správce P. Josefa Vraný přešly „vykopávky“ pod správu farního úřadu při bazilice na Velehradě. Na počátku šedesátých let jejich provoz

Půdorys velehradského kláštera podle nálezů Jana Nevěřila.

a správu pro nezáměm faráře Vojtěcha Krybuse převzal z nařízení tehdejšího Okresního národního výboru v Uherském Hradišti Dům osvěty (tamtéž) a po několika letech Slovákckému muzeu v Uherském Hradišti.

Na počátku sedmdesátých let 20. století byla vytvořena Okresní správa ústavů sociální péče, jíž podléhaly všechny ústavy sociální péče na okrese Uherské Hradiště včetně velehradského Vincentina. Vedení okresní správy přistupovalo k provozu lapidária velmi nevstřícně. Nešlo tak o samotné lapidárium, jako spíše o vstup do jeho prostor. Původní barokní vestibul s dvouramenným schodištěm do patra se vstupním portálem z klášterního nádvoří sloužil od počátku provozu vykopávek současně jako hlavní vstup do kláštera (později ústavu Vincentina) a současně do podzemí. Normalizační tendence na tehdejší okresní správě sociální péče sledovaly maximální omezení styku řádových sester s veřejností. Za vstup do lapidária klášterním vestibulem byl Slovákckému muzeu nabídnout náhradní prostor

na východní straně za bazilikou v ústavní zahradě. Nákladný a pro návštěvníky nevhodný a nepohodlný vstup byl spojen s úvodní historickou síní. Návštěvníkům se znemožnil styk s ústavem, sestrami i pacienty. V souvislosti s řešením nového vstupu do podzemí se vedení Slováckého muzea v Uherském Hradišti počátkem osmdesátých let 20. století rozhodlo pro celkovou rekonstrukci podzemních prostor zpřístupněných veřejnosti.

Vznik a obsah lapidária

Výše jsme již naznačili, že lapidárium vzniklo v původních klášterních prostorách, zasypaných při zvyšování interiérových prostor i okolí klášterních objektů v 17. století a na počátku čtyřicátých let 20. století vyklizených pro účely lapidária. Jeho jednotlivé artefakty však pocházejí z časově delšího období nálezů. Různé stavební úpravy v bývalém klášteře a zvláště v prostorách kolem kostela byly nejednou spojeny s náhodnými nálezy pozůstatků původní románské stavby. Nejstarší a vůbec první nález, pokud je známo, pochází z roku 1884, kdy při zřizování hromosvodů na kostele v koutu mezi severním ramenem transeptu a západní lodí dělníci vykopali pískovcový náhrobník.⁷

O několik let později, v roce 1891, odhalili zedníci při stavebních pracích v klášteře románský portál.⁸ Tehdy se nález stal nejen senzací, ale v kontextu s pozdějšími nálezy je tento bohatě zdobený portál do někdejšího mnišského refektáře jediným neporušeným portálem ze 13. století v celém areálu. Vysoká hladina spodní vody, která působila potíže již v průběhu barokní přestavby na přelomu 17. a 18. století, způsobovala dlouhodobé vlhnutí zdiva, zejména po zrušení kláštera v roce 1784. To mělo za následek vlhnutí zdiva všech staveb klášterního areálu a vysoká vlhkost vážně poškozovala barokní výzdobu klášterního kostela. Určité, rozsahem dnes neznámé pokusy o odstranění vlhkosti a restaurace kostelního interiéru spadají již do šedesátých, ale zvláště do osmdesátých let 19. století. Souviselo to s miléniovými cyrilometodějskými oslavami v letech 1863, 1869 a 1885. Výsledky těchto snah nebyly příliš efektivní. Proto přikročila jezuitská kolej na počátku 20. století k novému odvodňování klášterního areálu.

Soustavnější odvodňování kostela a kláštera bylo zahájeno na jaře roku 1903. Hloubkové výkopové práce dávaly naději k objevu historických nálezů především z doby cyrilometodějské, jako důkaz lokální autenticity velkomoravského a středověkého Velehradu. Proto byl určen k odbornému dozoru výkopových prací katecheta z Uherského Hradiště PhDr. Jan Nevěřil.⁹ Odborně erudovaný a kritický badatel dozoroval práce na Velehradě v letech 1903 až 1906. O nálezech a svých pozorováních publikoval náleзовé zprávy, kterými zcela věcně zařadil nejstarší nálezy do doby počátků cisterciáckého kláštera, tedy do první poloviny 13. století. Domnívám se, že právě tato okolnost vedla představitele Družstva Velehrad a jezuitské koleje k zastavení výzkumných prací a odvolání doktora Jana Nevěřila z vedení odborného dozoru. Otevřeně řečeno, nesplnil očekávání, jež byla s jeho osobou spojována, a tudíž nebyl s ním další zájem na spolupráci.

Podrobný popis výkopů a nálezů je dostatečně známý jednak ze zmíněných zpráv Jana Nevěřila a Vítězslava Houdka¹⁰ a rovněž ze současného zpracování dějin velehradského kláštera. Zájemce proto odkazujeme na citovanou literaturu. Opomenout však nelze ty nálezy, jež se staly prvními exponáty „velehradského muzea“ a posléze lapidária.

Na počátku vykopávek v roce 1903 došlo k vyzvednutí velké kamenné desky v kryptách pod presbytářem. Deska byla při manipulaci rozlomena a na několika místech poškozena. Ukázalo se však, že se jedná o vzácný náhrobník z roku 1282. Při průzkumu prostoru před západním průčelím barokního klášterního kostela došlo k odhalení pozůstatků původního západního průčelí románského kostela s bohatým ústupkovým portálem, byla odkryta rov-

něž pravá strana menšího bočního portálu (tzv. branka mrtvých) v severní boční lodi. Jeden blok zdobený rostlinným ornamentem ve vysokém reliéfu byl tehdy vyzvednut a uložen do muzea v klášteře. Při vykopávkách na konci třicátých let byl fragment vrácen na původní místo. Před průčelím výkop odhalil základy a část nadzemního zdiva kostelní předsíně.¹¹

Celou kolekci architektonických článků a jejich fragmentů se podařilo získat při zkoumání pozůstatků základového zdiva původního klášterního refektáře mnichů, který se napojoval na jižní křídlo klášterního ambitu. Portál z křížové chodby do tohoto refektáře byl objeven pod barokní omítkou již v roce 1891, jak jsme již výše uvedli. Jan Nevěřil se na podzim roku 1903 vrátil ke stavebním substrukcím zachyceným při jarních odvodňovacích pracích ve druhém klášterním dvoře, v severojižním směru, tedy kolmo na jižní rameno křížové chodby (ambitu) kláštera. Odkryté základy určovaly podélnou budovu o rozměrech 34,6 m délky a 14,5 m šířky. Byla to dvoulodní halová stavba o jednom podlaží s nevýrazným opěrným systémem na vnějším obvodě. Síla základů obvodového zdiva, budovaného z lomového kamene spojovaného kvalitní vápennou maltou, byla 160 cm a o hloubce 135 cm. Základy opěráků vybíhaly z linie obvodového zdiva 25–40 cm. Opěrný systém logicky sledoval systém zaklenutí zmíněného dvoulodí. Na podélné ose haly se nacházela souvislá základová zeď, na níž v úrovni podlahy leželo pět patek čtvercové základny, které byly od sebe pravidelně vzdálené 4,6 m. Základny pilířů (svazek středového hranolu o čtvercové základně se čtyřmi válcovými sloupky po jeho stranách; středový hranol je umístěn nakoso vzhledem k základně a k hlavici) byly tvořeny plintem a talířovitými patkami o celkové výšce 38 cm. Podle Nevěřilovy zprávy zůstaly patky ponechány na svém místě, což ovšem koliduje se dvěma okolnostmi. Jedna z popsaných patek byla umístěna ve velehradském muzeu a v současné době se v lapidáriu tyto patky nacházejí celkem čtyři (evid. č. 5327–5330).¹²

Další etapa restauračních prací na klášterním kostele spadá na konec dvacátých let 20. století. Z iniciativy Archeologického spolku Starý Velehrad bylo v roce 1927 zahájeno

Ossarium v barokních kryptách upravené v roce 1946. Foto J. Pojzl, fotoarchiv Slovákckého muzea v Uherském Hradišti.

Ossarium po úpravách v osmdesátých letech 20. století. Fotoarchiv Slovákckého muzea v Uherském Hradišti.

Nálezy z počátku 20. století v klášterní zahradě. Fotoarchiv Slovákckého muzea v Uherském Hradišti.

vysoušení kostelního zdiva na východní a severní straně. Odstraněním mladších navážek z 16. až 18. století byly nejprve odhaleny původní partie nadzemního zdiva pěti románských apsid východního závěru kostela, které v roce 1904 jako první objevil Jan Nevěřil. Tři stojící apsidy byly zbaveny barokní omítky, jež dosud skrývala jejich původní románskou podobu. Ze dvou v baroku zrušených apsid zůstaly uchovány jejich profilované sokly a kvádřikové zdivo do výšky navážky (180–200 cm). Nad střední velkou apsidou v cihlové výplni došlo k odkrytí sdruženého okna tvořeného dvěma kruhovými otvory.

Na doporučení Zemského památkového úřadu pro Moravu a Slezsko v Brně pokračovala rekonstrukce fasád také v následujícím roce 1928. Tentokrát se práce týkaly severního ramene transeptu a severní obvodové zdi západního trojlodí. V duchu romantismu 19. století, ale zejména tehdy praktikované anastylosy, byly očištěny kamenné architektonické části: románská špaletová okna, profilovaný sokl odhalený dva metry hlubokým výkopem podél severního zdiva kostela a liseny. Cihlové vyzdívky mezi jmenovanými kamennými prvky po očištění a doplnění zničených kusů novými, za tím účelem vyrobenými ve stejných rozměrech, zůstaly v rezné podobě odhaleny. Účel takové anastylosy sledoval didaktické cíle, aby návštěvník viděl původní technologii stavby z kamene a pálených cihel. Podobné úpravy jsou vždy a všude problematické. Poukazují na původní technologii, nikoli však na původní podobu finální stavby. Cihlové výplně byly omítnuty. V interiérech původního kláštera jsme zjistili na řadě míst zbytky původní omítky i na kamenných kvádrech.

V letech 1935–1936 byla provedena restaurace interiéru kostela a jeho mobiliáře. Měla-li však mít tato rozsáhlá a nákladná restaurace dlouhodobý smysl, bylo nezbytné odvodnění kostela a přilehlých klášterních budov. Práce byly zahájeny už v únoru 1937 hledáním co nejsnadnějšího přístupu do barokních krypt pod kostelem, jež byly hlavním zdrojem vztlínání vlhkosti do interiéru kostela.¹³ Jestliže koncem třicátých let 20. století se zjistily pozůstatky románské stavby in situ (portály, sakristie, kapitulní síň), pak na počátku čtyřicátých let bylo získáno především množství architektonických článků a jejich fragmentů, jež byly při manýristické přestavbě na počátku 17. století použity jako stavební materiál k vybudování nosných pilířů nové, cca o dva metry zvýšené křížové chodby. Statické poruchy vedly k postupnému rozebrání barokních základů a jejich nahrazení novými nosníky s dostatečně hlubokým základem. Tím se získala zcela nová adjustace chodby pod barokním ambitem. Nalezený materiál se stal hlavní součástí lapidária z architektury původního románského kláštera, a jak jsme zjistili, jednalo se v naprosté většině o články a fragmenty z původního románského ambitu a lavatoria, které stávalo uprostřed rajskeho dvora. Počátek druhé svě-

Nálezy z počátku 20. století ve velehradském muzeu. Fotoarchiv Slovákckého muzea v Uherském Hradišti.

Druhotné použití románských architektonických článků do barokních základů v bývalé kapitulní síni. Foto J. Pojsl, fotoarchiv Slovákckého muzea v Uherském Hradišti.

Křížové chodby na počátku čtyřicátých let 20. století po rozebrání barokních základů a vybudování nových základových pilířů. Foto J. Pojzl, fotoarchiv Slovákého muzea v Uherském Hradišti.

Svazek sloupek z románského ambitu, rekonstrukce z roku 1946. Foto J. Pojzl, fotoarchiv Slovákého muzea v Uherském Hradišti.

Úpravy z osmdesátých let minulého století: historická vstupní síň. Fotoarchiv Slovákého muzea v Uherském Hradišti.

Úpravy z osmdesátých let minulého století: historická vstupní síň. Fotoarchiv Slovákého muzea v Uherském Hradišti.

Úpravy z osmdesátých let minulého století: kapitulní síň. Fotoarchiv Slovákého muzea v Uherském Hradišti.

Úpravy z osmdesátých let minulého století: lapidárium, oblouky s vinným reliéfem. Fotoarchiv Slovákého muzea v Uherském Hradišti.

tové války a po válce orientace na úpravu nádvoří a nejbližšího okolí kostela nedaly příležitost dokončit úpravy a zejména instalaci lapidária. Akce „K“ v roce 1950 ukončila veškeré plánované práce v podzemí i v areálu bývalého kláštera.

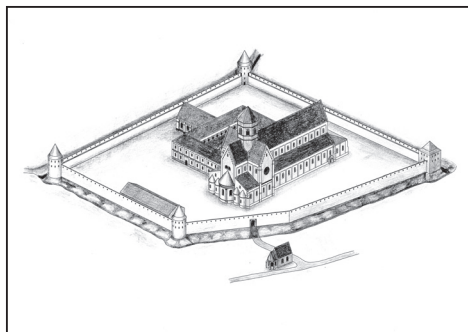
Teprve počátkem šedesátých let z iniciativy kustoda vykopávek došlo k postupným úpravám románských architektonických článků tak, aby instalace dávala návštěvníkům

snadnější orientaci v dochovaném materiálu a jeho použití v původní stavbě klášterního ambitu, přilehlých prostor a lavatoria. Expozici Jan Pojzl doplnil grafickými rekonstrukcemi jednotlivých částí původní stavby i rekonstrukcemi románského klášterního kostela a přilehlého konventu.

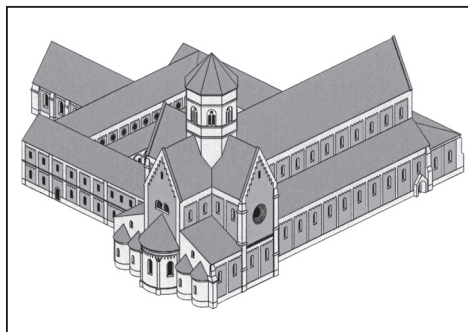
Jak již bylo výše naznačeno, na počátku osmdesátých let minulého století přikročilo Slovácké muzeum k budování vstupu lapidária a krypt na východní straně bývalého kláštera, k celkové rekonstrukci podzemí a nové instalace lapidária. Historickou vstupní síň s nezbytným provozním zázemím a některé další úpravy lapidária a barokních krypt projekčně připravil architekt František Petr. Veškeré stavební práce, včetně nové elektroinstalace, provedl Okresní stavební podnik v Uherském Hradišti-Starém Městě. Nové dělicí mříže v lapidáriu a v kryptách (zejména před novým ossariem), nutné z provozních důvodů, navrhl a realizoval brněnský výtvarník Antonín Nový.

Provoz lapidária byl organizován pro volnou prohlídku bez průvodce. Tomuto záměru bylo nutno přizpůsobit celkovou reinstalaci lapidária. Instalaci historické vstupní síně a reinstalaci lapidária provedlo Slovácké muzeum vlastními pracovníky podle scénáře PhDr. Miloslava Pojsla (tehdy pracovníka Okresního střediska státní památkové péče a ochrany přírody v Olomouci). Expoziční panely doplněné rozsáhlou fotografickou dokumentací a dalším grafickým materiálem (rekonstrukce původního stavu kláštera i jeho některých částí a historická ikonografie dokládající středověké stavební techniky a technologie), orientační tabulky a popisky důležitých exponátů provedl výtvarník muzea Petr Opočenský a fotograf Ladislav Chvalkovský.

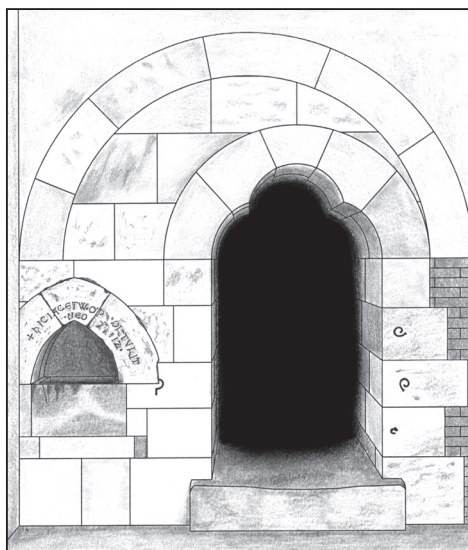
Záměrem autora scénáře, který v roce 1979 provedl pro Slovácké muzeum katalogizaci (tzv. evidenci druhého stupně) všech exponátů lapidária, bylo na prvním místě dát lapidáriu podobu moderní expozice muzejního typu. Architektonické články

Areál cisterciáckého kláštera, rekonstrukce M. Pojzl, kresba V. Londin.

Klášterní kostel ve 13. století, rekonstrukce M. Pojzl, kresba V. Londin.

Hrobka Vladislava Jindřicha a vstup do armaria, rekonstrukce M. Pojzl, kresba V. Londin (jedna z osmi rekonstrukcí použitých v současné expozici bez vědomí autorů).

a jejich fragmenty měly tvořit typologické skupiny, které by odpovídaly původnímu použití v architektonické skladbě románsko-gotického kláštera. Skupiny exponátů, např. klenební žebra, patky a hlavice sloupkových svazků klášterního ambitu, svorníky diagonálních žeber, klenební náběhy nebo paty okenních záklenků či důležité artefakty zachované v původní poloze (portály) byly označeny stručnými vysvětlujícími popiskami. Tam, kde to bylo z hlediska orientace v prostoru důležité, byly jednotlivé artefakty opatřeny schematickým půdorysem celého areálu s určením místa, kde se dotčený artefakt nachází. Vlastní expozice lapidária byla doplněna informativními panely, které obsahovaly jednak nejdůležitější verbální informace o průběhu jednotlivých etap archeologických vykopávek (z let 1903–1906, 1937–1942), o architektonickém vývoji původní stavby nebo jejích významných částech doprovázené vizuálními informacemi a dokumentací. Nová expozice byla otevřena pro veřejnost počátkem dubna roku 1986.¹⁴

„Vykopávky“ na Velehradě byly instalovanou a veřejnosti zpřístupněnou památkou nacházející se v objektu bývalého cisterciáckého kláštera. V prostorách někdejší křížové chodby (ambitu) a kapitulní síně, nacházejících se v suterénu barokních objektů, bylo již dříve umístěno lapidárium z převážně románských, románsko-gotických architektonických článků, jejich fragmentů a portálů dochovaných v původní situaci v obvodových zdech ambitu z první poloviny 13. století. Pod barokním kostelem z přelomu 17. a 18. století se nacházejí barokní krypty s pozůstatky původní románsko-gotické stavby (pozůstatky západního průčelí s nejspodnější částí románského ústupkového portálu, patky pilířů kostelního trojlodí).

Za jediný vážnější nedostatek této reinstalace nutno uvést provizorní úpravu nového ossaria, které bylo scénářem koncipované po dohodě s architektem Petrem jako kruhový podstavec, na němž bude pietně narovnána „pyramida“ lidských kostí. To mělo návštěvníkům připomínat, že se nacházejí v prostorách podzemního hřbitova řeholníků a dobrodinců kláštera. Místo bylo upraveno provizorně, u čehož zůstalo až do nedávné reinstalace, jíž bude věnována pozornost dále.

Výše popsáná situace za pravidelného sezónního provozu trvala od roku 1986 do podzimu 1992, kdy z nařízení Okresního úřadu v Uherském Hradišti (zřizovatele Slováckého muzea) byly „vykopávky“ předány do užívání velehradské farnosti.¹⁵ Ačkoli zákon¹⁶ stanovil, že školská, kulturní, zdravotní a sociální zařízení mají zůstat ještě po dobu deseti let pod dosavadní správou, k této majetkoprávní změně v případě velehradských vykopávek přesto došlo.

Současný stav lapidária a krypt

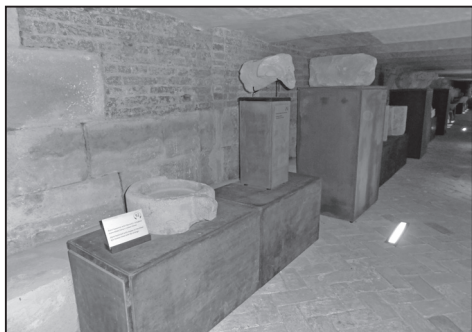
Současná úprava velehradského podzemí byla součástí rozsáhlého projektu obnovy Velehradu IOP I pod názvem *Velehrad – centrum kulturního dialogu západní a východní Evropy*. V rámci IOP bylo zřízeno nové expozice s názvem *Velehrad na křížovatkách evropských dějin*. Římskokatolická farnost Velehrad v květnu roku 2008 podala žádost o grant na zahájení „obnovy a rekonstrukce podzemního podlaží baziliky – křížové chodby a lapidárium“ z tzv. Regionálního operačního programu příhraniční spolupráce mezi Slovenskou a Českou republikou. Projekt nese název „*Velehrad – Trnava společné kořeny jezuitské kultury a vzdělanosti*“. Projekt obsahuje opravu havarijního stavu prvního podzemního podlaží baziliky – lapidária.

Nelze na tomto vymezeném prostoru pojmout kriticky celý projekt obnovy Velehradu,¹⁷ zejména projekt „opravy havarijního stavu prvního podzemního podlaží baziliky – lapidárium“. Hned v začátku je třeba konstatovat fakt, že lapidárium v žádném případě nebylo v havarijním stavu. Havarijní stav je třeba přiznat chodbě vybudované koncem třicátých let

20. století pod nádvořím před západním průčelím bývalého klášterního kostela, která spojuje krypty pod pravou a levou boční lodí baziliky. Na jejím stavu se podepsala především těžká doprava zásobující nejméně dvě desetiletí ústav sociální péče „Vincentinum“. Neutěšený stav byl dobře znám již na počátku osmdesátých let minulého století, když Slovácké muzeum zahajovalo úpravy prostor lapidária a jeho expozici. Kdyby měl ovšem investor k dispozici prostředky, které nyní získal Římskokatolický farní úřad na Velehradě, troufám si tvrdit, že výsledek z hlediska historického, umělecko-historického a monasteriologického by vypadal podstatně věrohodněji a návštěvníkům srozumitelněji.

Hodnotí-li však ústřední pracoviště (Národní památkový ústav v Praze) archeologické výzkumy v letech 1937–1939,¹⁸ že „na škodu věci bylo tak náročnými výkopovými pracemi odhalené a prezentované jádro původní konventní budovy cisterciáckého kláštera prezentováno jako lapidárium. Tato významná monastická středověká architektura je doposud více méně považována pouze za prostor pro uložení a prezentaci kamenných článků. Způsob prezentace nálezů dokumentuje památkové přístupy první poloviny 20. století. Provedené úpravy mají relativně nízkou hodnotu.“¹⁹ Autor stanovených podmínek pokračuje, že je „žádoucí omezit počet kamenických článků a dalších stavebních prvků, instalovaných v prostorách konventu, a to jen na ty, které souvisí [sic! poz. autora] s původním místem (např. ostění oken původního ambitu). To si vyžádá podrobné odborné vyhodnocení.“²⁰

Když pomíneme rekonstrukci zmíněné spojovací chodby pod nádvořím, samotné lapidárium bylo v mezích finančních prostředků upraveno, včetně nové elektroinstalace, zho-

Současná expozice, do prostoru křížové chodby nastaveny zbytečné betonové podstavce („krabice“). Foto M. Pojzl.

Současná expozice, účelné umístění hlavice. Foto M. Pojzl.

Současná expozice, efektní nasvícení nic nevyprávějících segmentů ostění. Foto M. Pojzl.

Současná expozice, před oblouk s vinným ornamentem postaveny hlavice z jiné části objektu. Foto M. Pojzl.

Současná expozice, na obrácené konzole je postaven opět obrácený náběh klenebních žeber. Foto M. Pojzl.

pompézní formou deklarovat něco, co nemá s Velehradem nejmenší, snad výjimečně velmi nepatrnou, souvislost.

Velehradské lapidárium je v České republice zcela jedinečné, protože obsahuje cenný architektonický a umělecký materiál původního cisterciáckého kláštera. Tedy kamenné články a fragmenty článků románského a románsko-gotického slohu: z jedné lokality a stejného stáří. Mluvit ovšem v současné době o lapidáriu je velmi problematické. Vždyť oficiálně bylo vytvořeno velehradské „Martyrion“. Záměr autorů tohoto Martyrionu mohl být realizován v prostorách mimo podzemí, a lapidárium ponechat cisterciákům, jimž klášter patřil až do josefínského období v roce 1784. Dnes není velehradské podzemí ani lapidárium, ani důstojnou vzpomínkou na cisterciáky a dokonce ani na jezuitu, kterým byl od roku 1890 svěřen Velehrad do duchovní péče. A smutné je, že není ani oním proklamovaným Martyrionem. Je zde vystaveno mnoho artefaktů a představena řada osobností, ale málo v bezprostředním vztahu k Velehradu. Z lapidária se tak stal jak po věcné, tak ideové stránce kaleidoskop všeho a ničeho. Je zde představeno deset století „*Evangelního kvasu v české kultuře*“ (mnoho textu je pro běžného návštěvníka neefektivní a jeho spodní části lze číst ve velmi sehnuté poloze nebo v kleče), Zlatá růže, dar papeže Jana Pavla II. z roku 1985 (tato kopie by spíše patřila do baziliky nebo nějakého jiného výstavního prostoru), pod kaplí Božského Srdce v bazilice vytvořena vitráž Božského Srdce v jen odlišném provedení. V kryptách není památky na pohřebiště cisterciáckých řeholníků a dobrodinců kláštera. A z kapitulní síně se vyrobí „*Místo ztišení a modlitby*“ – jedná se o expozici velehradské historie, románského umění nebo o čistě náboženskou propagandu jezuitů. Zakončíme prostorami původního ambitu, tedy nedávno ještě lapidária. U jednotlivých pilířů jsou velkoplošné fotografie se značně zvětšeným rastroem, na nichž jsou postavy „velehradského Martyrionu“. Záměr autorů byl skutečně zcela zvláštní.

Mezi mučedníky a „svědky víry“ jsou k velehradské lokalitě nebo myšlence zahrnuti osobnosti, nad jejichž výběrem zůstává rozum stát: Ignác Stuchlý SDB (1869–1953), řeholník, zakladatel saleziánského díla v Československu; František Nosek (1886–1935), ministr pošt a telegrafů;²¹ blahoslavený Ceferino Givúner Molla (1861–1936), španělský Rom, františkánský terciář, mučedník; Roger Schütz (1915–2003), mnich a převor v Taize; Jaroslav Šimsa (1900–1943), publicista (český publicista a filosof); Pierre Teilhard de Chardin SJ (1881–1955), teolog, filozof, geolog a paleontolog; svatá Faustina Kowalská KMBM (1905–1938), řeholnice, apoštolka Božího Milosrdenství (její osoba a s Velehradem zvláště silně spojená); Antonín Šuránek; kardinál Tomáš Špidlík SJ (1919–2010), starec, teolog nerozdělené církve; kardinál Josef Beran (1888–1969 Řím), arcibiskup pražský a primas český;

tovení dělicích mříží a dalších nezbytných zařízení, na soudobé standardní úrovni. Zejména vybavení lapidária informačními panely, které od vstupní historické síně přes lapidárium až po krypty stručně, ale instruktivně seznamovaly návštěvníky s dějinami kláštera, jeho cyrilometodějskou tradicí a pak zejména s jednotlivými důležitými artefakty románské architektury kláštera. Křížové chodby a kapitulní síň byly opatřeny orientačními tabulkami k snadnější orientaci návštěvníka v rámci původního románského klášterního areálu. Toto všechno vzalo za své, aby mohlo být nahrazeno rádobou

Josip Plečnik (1872–1957), slovinský architekt a urbanista (jak se jeho dílo dotklo Velehradu? Nebyl by na jeho místě vhodnější biskup Josip Jurja Strossmayer, pokud ovšem není ve vztahu k prvnímu vatikánskému koncilu málo přijatelný) nebo Růžena Vacková (1901–1982), historička umění. Podle jakých kritérií byl vytvořen tento výběr, je málo pochopitelné. Vrcholem je však Karel Rakouský: „*Korunu jsem obdržel od Boha, nemohu ji teď zpět získávat od ďábla.*“ Blahoslavený Karel Rakouský (1887–1922), křesťanský státník, usmiřovatel (koho usmířil?, co učinil pro strádající lidstvo první světové války, co podstatného učinil pro ukončení války a co udělal pro vlastní rodinu?) Těchto několik osobností dokumentuje duchovní zmatek tvůrců expozice.

Po stránce ryze expoziční lze mít za velmi problematické umístění černých betonových podstavců („krabic“), které zužují už tak nepříliš široký koridor původního ambitu. Zatímco původní expozice využívaly postranních betonových lavic k umístění románských článků a fragmentů architektury, v současné expozici se většina exponátů zbytečně a neúčelně přemístila v rámci lapidária. Románské oblouky, jejich segmenty a fragmenty zdobené vinnou révou byly rozmístěny doslova po celém prostoru, včetně krypt, kam tyto artefakty nikdy nepatřily a také nepatří. Do prostoru chodby ambitu se vložily často rozměrné, z betonových prefabrikátů složené podstavce („krabice“), které posloužily k umístění jediného románského článku, na nějž je třeba pohlížet značně vysoko nebo jině z hlediska výtvarného zcela bezcenné články (segmenty profilovaných ostění) jsou vloženy do zvlášť osvětlených kójí pod podobnými prefabrikovanými betonovými lavicemi. Tato expoziční zvláštnost se nachází v těsném sousedství nejkrásnějšího exponátu in situ, románského portálu z ambitu do refektáře, který jediný zůstal kompletně dochovaný. Utříděné exponáty původní expozice jsou nyní umístěny bez jakéhokoliv smyslu: na obrácenou část konzoly je postaven opět obrácený náběh svazku klenebních žeber (refektář, kapitulní síň nebo jiná větší prostora). Pro návštěvníka bez architektonického poučení zůstanou takové skrumáže pouhými „kameny“ z původní stavby.

Z těchto a mnoha jiných úprav, např. nákladné mozaiky „Nebeský Jeruzalém“ (o smyslu právě takového přivítání v podzemí velehradského kláštera se třeba vážně zamyslet) ve vstupním prostoru (dílo jezuitského podniku v Římě) a řady dalších zbytečně nákladných realizací, vyvstává neodbytně myšlenka o neúměrném plýtvání evropskými prostředky.

Návštěvník sám bude muset posoudit, jaký přínos má pro něj tato nová expozice.²² Cinikání zvonečky a klíči na náměstích, že „nejsme jako oni“, se v současné době stále více rozplývá ve vzduchoprázdnu, ať je to jakékoliv prostředí, církevní nevyjímaje.

Tento článek vznikl v rámci Studentské grantové soutěže Univerzity Palackého v Olomouci, č. projektu IGA_CMFTF_2015_014.

Poznámky:

- 1 Rašticová, Blanka, Pojsl, Miloslav a Čoupek, Jiří, eds. *Velehrad: dějiny obce*. Velehrad: Obecní úřad, 2006, s. 250.
- 2 Kouřil, Miloš. Transformace velehradského velkostatku. In: Rašticová, Blanka, Pojsl, Miloslav a Čoupek, Jiří, eds. *Velehrad: dějiny obce*. Velehrad: Obecní úřad, 2006, s. 95.
- 3 Pojsl, Miloslav. Duchovní tradice Velehradu. Tamtéž, s. 134.
- 4 Pojsl, Miloslav. Duchovní správa a poutě v době totality. Tamtéž, s. 177.
- 5 Marečková, Milena. Ústav sociální péče pro dospělé „Vincentinum“. Tamtéž, s. 187.
- 6 Nejstarší instalace byla ve skutečnosti naprosto chaotickým umístěním článků, fragmentů

- a náhrobníků v prostorách bývalého klášterního ambitu a kapitulní síni. První pokus o systematicčnost a rekonstrukce některých částí stavby (meziokenní sloupky, křížení kleneb se svorníky, oblouky s plastickým ornamentem vinné révy) a zejména vybudování ossaria ve velkých kryptách pod bazilikou zorganizoval, jak již bylo výše připomenuto, P. Otta Polách SJ v roce 1946. Počátkem šedesátých let 20. století připravil a svépomocně také provedl další rozsáhlé úpravy lapidária kustod Jan Pojsl.
- 7 Nálezové okolnosti a podrobný popis v katalogu: P o j s l, Miloslav. *[Monumenta Moraviae et Silesiae Sepulcralia] I, Sepulkrální památky na Moravě a ve Slezsku do roku 1420*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006, katalogové číslo A 45, s. 156–157.
 - 8 P a l l a t, Al. a Č e r n ý, C. K. Románský portál objevený na Velehradě. *Časopis Vlasteneckého muzejního spolku olomouckého* 8, 1891, s. 153–159; P o j s l, Miloslav. *Velehrad: stavební památky bývalého cisterciáckého kláštera*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 1990, s. 104.
 - 9 P o j s l, Miloslav. Prof. PhDr. Jan Nevěřil, učitel a badatel. In: Marek, Pavel a Hanuš, Jiří, eds. *Osobnost v církvi a politice: čeští a slovenští křesťané ve 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2006, s. 184–193.
 - 10 N e v ě ř í l, Jan. Velehrad I. Nálezy na posvátném Velehradě roku 1903. *Časopis Vlasteneckého muzejního spolku olomouckého* 21, 1904, s. 81–89 (Zvláštní otisk, Olomouc 1904); H o u d e k, Vítězslav. Velehrad II. Vykopávky na jaře roku 1904 a některé poznámky o dosavadních nálezech Velehradských. *Časopis Vlasteneckého muzejního spolku olomouckého* 21, 1904, s. 129–140 (Zvláštní otisk, Olomouc 1904); N e v ě ř í l, Jan. Velehrad III. Nálezy na posvátném Velehradě 1905 a 1906. *Časopis Vlasteneckého muzejního spolku olomouckého* 24, 1907, s. 68–74 (Zvláštní otisk, Olomouc 1907); týž: Die archäologischen Funde von Welehrad und ihre historische Bedeutung. In: *Mitteilungen der k.k. Zentralkommission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale*, Folge 4, 1905, s. 50–84.
 - 11 P o j s l, Miloslav. *Velehrad: stavební památky bývalého cisterciáckého kláštera*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 1990. 246 s.; týž: *Velehrad v památkách osmi století*. Praha: T.R.S., 1997. 297 s.; R a š t i c o v á, Blanka, P o j s l, Miloslav a Č o u p e k, Jiří, eds. *Velehrad: dějiny obce*. Velehrad: Obecní úřad, 2006. 287 s.; P o j s l, Miloslav, ed. *Cisterciáci na Moravě: sborník k 800. výročí příchodu cisterciáků na Moravu a počátek Velehradu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. 324 s. Ve druhé části sborníku je reedice studií a článků z různých odborných periodik Miloslava Pojsla k dílčím velehradským problémům (s. 218–324). Proto již nejsou samostatně citovány.
 - 12 Evidenční čísla odpovídají evidenci, kterou nechalo provést Slovácké muzeum před zmíněnou reinstalací. V současné době je archivována pouze v muzeu. Památkové orgány ani nový provozovatel (farnost Velehrad) na tuto původní evidenci nepřistoupily a provedly novou evidenci. O smysluplnosti lze pochybovat. Muzejní evidence byla již několikrát použita v odborné literatuře, příkladně: P o j s l, Miloslav. *[Monumenta Moraviae et Silesiae Sepulcralia] I, Sepulkrální památky na Moravě a ve Slezsku do roku 1420*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. 303 s.
 - 13 S postupem vykopávkových prací a s nálezy při tom získanými se lze seznámit v souhrnné podobě v práci: P o j s l, Miloslav. *Velehrad: stavební památky bývalého cisterciáckého kláštera*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 1990, s. 112–122.
 - 14 P o j s l, Miloslav. Nová expozice románského lapidária. *Památky a příroda* 13, 1988, s. 217–220. Viz také recenzní článek: M i c h n a, Pavel. Nová muzejní expozice v podzemí velehradského kláštera. *Vlastivědný věstník moravský* 39, 1987, s. 97–100.
 - 15 S P. Josefem Hladišem SJ jsem několikrát problematiku „vykopávek“ diskutoval, ale bez jakékoliv pozitivní odezvy. Byl jsem přesvědčen (a dnes více než tehdy), že tato instalovaná a veřejnosti přístupná památka měla zůstat ve správě odborné instituce, jakou je Slovácké muzeum v Uherském Hradišti, které o ni mnoho let vzorně pečovalo. Vracet situaci do roku 1950 nebylo po čtyřiceti letech rozumné. Za tu dobu se mnohé změnilo ve společnosti, v církvi a zejména v odborném vedení památkových objektů.
 - 16 Zákon č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, §12, odstavec 2, písmena d, e; Zákon č.229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě, § 25, odstavec 2, písmena d, e.
 - 17 K projektu se určitě vrátíme v samostatné studii. Projekt a jeho realizace si nepochybně zaslouží bližší pohled na jednotlivé části bývalého klášterního areálu a pokus kriticky zhodnotit „výsledky“ obnovy z velké části hrazených z evropských zdrojů.

- 18 Práce pod bývalým barokním klášteřem v uvedených letech nebyly „archeologickým výzkumem“ a už vůbec ne v současném smyslu slova, nýbrž položením odvodňovacích drenáží k vysušení barokní stavby kostela i bývalého klášteřa s nutnými výkopy a stavebními pracemi. Konečně lapidárium bylo vytvořeno z největší části až při rozebírání základů barokního ambitu z počátku 17. století.
- 19 Libreto z roku 2010 zasláné investorem Krajskému úřadu Zlínského kraje, odboru kultury a památkové péče. Na jeho základě byly stanoveny základní podmínky pro budoucí expozici v prostorách pod bazilikou a konventem. Hodnocení provedených úprav (nepochybně provedených po roce 1946 až do poslední muzejní expozice Slovákckého muzea), které podle pracovníka Národního památkového ústavu mají relativně nízkou hodnotu, lze chápat nejen jako „relativní“, ale jako zcela účelové. Konečně, jak lze získané exponáty i na původním místě dochované artefakty, jako např. portály v obvodové zdi ambitu, prezentovat jinak, než jak byly zpřístupněny ve čtyřicátých letech 20. století. Velehradští jezuité té doby byli asi na jiné intelektuální úrovni.
- 20 Tyto rady se nepochybně staly podkladem projektantovi k řešení současné expozice v křížových chodbách (lapidáriu). Nové odborné vyhodnocení kamenických článků lapidária bylo přece zcela zbytečné, protože už v nedávné minulosti bylo provedeno a také publikováno. Např. P o j s l, Miloslav. *Velehrad: stavební památky bývalého cisterciáckého klášteřa*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 1990. 246 s.; týž: *Velehrad v památkách osmi století*. Praha: T.R.S., 1997. 297 s.
- 21 JUDr. František Nosek, sekulární františkán, ministr vnitra (1925–1926) a poté ministr pošt telegrafů (1926–1929), proč zamlčují vnitro a příslušnost k františkánské laické komunitě?
- 22 K podrobnému rozboru nové expozice bude třeba se ještě podrobně vrátit.

Prof. PhDr. Miloslav P o j s l (n. 1945), vedoucí Katedry církevních dějin a dějin křesťanského umění Cyrilometodějské teologické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Věnuje se dějinám křesťanského starověku a středověku, období Velké Moravy, sakrální architektury a vývoje pohřbívání v křesťanské tradici.

From Lapidarium in Velehrad to Martyrium

A b s t r a c t

Several periods of archaeological research (1903–1906, 1937–1938, 1940–1941) connected with the draining of the area of the former Cistercian monastery in Velehrad (the region of Uherské Hradiště) resulted in the creation of a unique collection of stone architectonic segments and their fragments. The material comes from the oldest building of the Velehrad Cistercian monastery, i.e. from the first half of 13th century. Romanesque-gothic architectonic segments were used for basement pillars of the new cloister and chapter hall during the early baroque rebuilding of the monastery in the early 30s of 17th century. During static fastening of the former convent buildings in the early 70s of 20th century the basement pillars had to be dismantled and replaced with new, deeper ones. The architectonical material from the oldest building period of the convent was relocated to the low parts of the cloister and chapter hall and the area was cleaned from the baroque backfill. Gradually, the architectonic segments were sorted out (1946 and the first half of 20th century) and a well-arranged exposition was created. The first record of record of the exhibits and their description as well was made by the author of this article to meet the wish of the Moravian Slovak Museum in 1979. In the 80s the museum initiated a large reconstruction including the new entrance to the underground area in the garden on the east side behind the basilica. A new exhibition was equipped with panels for photographic documentation of respective periods of excavations, reconstructions of the original shape of the convent area as well as with the copies of medieval iconography with building themes.

After the political change in November 1989 the Jesuits who came back to Velehrad in 1990 asked for the Velehrad exposition to be returned to their custody. Ordered by the Regional Authority, Moravian Slovak Museum handed the lapidarium over to the Jesuits.

General reconstruction of the lapidarium as well as of baroque crypts under the basilica was carried out within the frame of the reconstruction of Velehrad pilgrimage area. Historical exhibition was changed in to a more or less religious one and the character of Cistercian convent and its unique architecture was suppressed and replaced by ideologically different contents. Present-day character of underground area of the convent and the church does not correspond with historic or architectonic aspects but the idea of a new name "Martyrion".

Vom Lapidarium in Velehrad zum Martyrion

Zusammenfassung

Das Ergebnis mehrerer Etappen an Grabungsarbeiten (1903–1906, 1937–1938 und 1940–1941) in Verbindung mit der Entwässerung des Geländes des ehemaligen Zisterzienserklosters Velehrad (Landkreis Uherské Hradiště) war die Zusammenstellung einer einzigartigen Sammlung an steinernen Baufragmenten. Dieses Material stammt vom ältesten Bau des Zisterzienserklosters Velehrad, also aus der ersten Hälfte des 13. Jahrhunderts. Beim frühbarocken Umbau des Klosters Anfang der dreißiger Jahre des 17. Jahrhunderts wurden romanisch-gotische Baufragmente als Baumaterial in den Grundpfeilern des neuen Kreuzgangs und des Kapitelsaals verwendet. Bei der statischen Sicherung der ehemaligen Klostergebäude zu Beginn der vierziger Jahre des vorigen Jahrhunderts mussten diese Grundpfeiler nacheinander zerlegt und durch neue mit tieferer Gründung ersetzt werden. Das gewonnene architektonische Material der ältesten Bauetappe des Klosters wurde in die unteren Teile des ältesten Kreuzgangs und des Kapitelsaals verbracht, die man zuvor von barocken Aufschüttungen befreit hatte. Schrittweise sortierte man diese Baufragmente (1946 und in der ersten Hälfte der sechziger Jahre) und schuf so eine übersichtliche Ausstellung. Auf Wunsch des Mährisch-slowakischen Museums Uherské Hradiště, das damals dieses Lapidarium verwaltete, erfasste der Autor dieses Beitrags 1979 erstmals die Exponate und erstellte eine grundlegende Beschreibung. In den achtziger Jahren schritt das Mährisch-slowakische Museum zu einer umfangreichen Restaurierung und legte einen neuen Eingang in die unterirdischen Räume vom Garten östlich hinter der Basilika an. Die neue Ausstellung stattete man mit Fototafeln zu den einzelnen Grabungsetappen, Rekonstruktionen der ursprünglichen Gestalt des Klostergeländes sowie Kopien der mittelalterlichen Ikonografie mit Bauthematik aus.

Nach der politischen Wende im November 1989 beantragten die Jesuiten, die 1990 nach Velehrad zurückgekehrt waren, die Rückgabe des Lapidariums Velehrad in ihre Hände. Auf Anweisung der Kreisverwaltung Uherské Hradiště übergab daher das Mährisch-slowakische Museum die Räume.

Im Rahmen der Neugestaltung des Wallfahrtsgeländes Velehrad erfolgte auch ein Generalumbau des Lapidariums und der barocken Krypten unter der Basilika. Die bis dahin historische Ausstellung erhielt einen eher religiösen Charakter, der das ursprüngliche Zisterzienserkloster und seine einzigartige Architektur zurückdrängte und durch einen ideell völlig anderen Inhalt ersetzte. Der heutige Zustand der unterirdischen Klosterräume entspricht nicht mehr historischen und architektonischen Gesichtspunkten, sondern Ideen im Geist ihres neuen Namens „Martyrion“.

Vzpomínka na historika Josefa Harnu

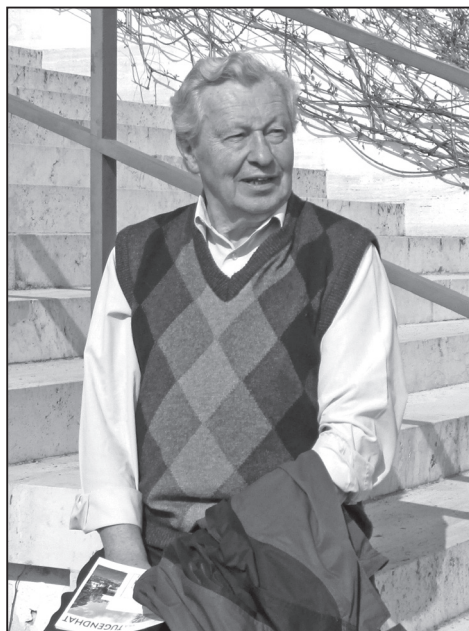
Na počátku léta, 27. června 2015, se uzavřela životní a profesní dráha předního českého historika doc. PhDr. Josefa Harny, CSc., dlouholetého vědeckého pracovníka Historického ústavu AV ČR v Praze. Až do posledních chvil se věnoval své milované historii, odešel uprostřed práce nad edicí dokumentů k politickému systému první Československé republiky.

Pocházel z Hané, ze zemědělské rodiny z obce Radslavice, kde se 5. července 1939 narodil. Po studiu na filozofické fakultě brněnské univerzity v letech 1957–1962 (obor historie a český jazyk) a po obhajobě diplomové práce *Říjnové povstání ve Vídni roku 1848* se krátce věnoval pedagogické práci. Toužil ale dál pokračovat ve výzkumu národních dějin a podařilo se mu to v roce 1966, když se stal interním aspirantem v Historickém ústavu ČSAV. Svůj prvotní badatelský zájem soustředil na studium nekomunistických stran v předválečném Československu a výsledkem byla kandidátská disertační práce na téma *Československá strana socialistická v letech 1918–1923. Příspěvek k typologii politické strany*, kterou obhájil v roce 1972. Nutno dodat, že ještě během aspirantury získal na filozofické fakultě brněnské univerzity titul PhDr. obhajobou práce *Ideologie českého socialismu a program České strany socialistické z roku 1918*.

Od roku 1969 byl zaměstnán v brněnské pobočce Historického ústavu ČSAV a v roce 1986 přešel na mateřské pracoviště do Prahy. Po listopadu 1989 pokračoval v práci v následnické instituci, v Historickém ústavu AV ČR jako vědecký pracovník. Jeho dlouhodobá vědecká orientace byla podstatně pestřejší, než by mohly naznačovat názvy citovaných prací. Obecně šlo o studium novodobých českých, resp. československých dějin, s výrazným akcentem

na politický systém meziválečného Československa, na politické stranictví, na dějiny historiografie a kulturní dějiny. Zvláště v posledních letech se stále více vracel ke studiu dějin agrární strany. Seznam tiskem vydaných prací J. Harny je obsáhlý, má téměř dvě stě položek – analytických článků a studií, recenzí a zpráv o literatuře, slovníkových hesel, medailonků historických osobností, knižních monografií a edic historických dokumentů. To vše časově orámováno posledními desetiletími 19. století a polovinou století dvacátého.

Z knižních publikací třeba vyzdvihnout alespoň tři. První v pořadí byly *Materiály k politickým, hospodářským a sociálním dějinám Československa v letech 1918–1929 a 1929–1939* (Praha 1981 a 1982, spoluautoři Zdeněk Deyl a Vlastislav Lacina). Šlo o dvousvazkový nástin syntézy dějin první republiky v imponantním rozsahu více než devíti set stran knižního formátu. V další publikaci s názvem *Krise evropské demokracie a Československo 30. let 20. století* (Praha 2006) se J. Harna soustře-

dil na problém organického začlenění dějin meziválečného Československa do celoevropského historického kontextu. Plodem mezinárodní vědecké spolupráce, která byla J. Harnovi vlastní, se stalo obsáhlé dílo *Na společné cestě. Česká a slovenská kultura mezi světovými válkami* (Praha 1988), zpracované se slovenským historikem Ivanem Kamencem.

Jak bylo již naznačeno, J. Harna měl dobré předpoklady vedle badatelské práce i pro pedagogickou činnost. Učil rád, zpočátku na středních, později také na vysokých školách, včetně Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze či Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Výsledkem tohoto sepětí vědy a výuky byla jako první dvousvazková učebnice národních dějin pro středoškoláky *Dějiny českých zemí 1–2* (Praha 1996 a 1998, spoluautor Rudolf Fišer), mezi studenty velmi oblíbená. Připomenout nutno ještě jednu pracovní oblast, v níž se J. Harna úspěšně uplatnil. Byl nejenom iniciátorem vzniku Edice politických programů, ale také autorem, resp. editorem několika svazků: *Politické programy českého národního socialismu* (Praha 1998), dále *Státní politika vůči německé menšině v období konsolidace politické moci v Československu v letech 1918–1920* (Praha 2002) a *Politické programy českého a slovenského agrárního hnutí 1898–1938* (Praha 2007, spolueditor V. Lacina).

Dlouhý by byl seznam všech aktivit J. Harny v organizátorské činnosti v oblasti vědy. Tuto práci vždy chápal jako neoddělitelnou součást vlastního badatelského úsilí. Téměř patnáct let (1988–2002) působil postupně v několika řídicích funkcích: jako vedoucí oddělení novodobých českých dějin, vedoucí oddělení dějin 20. století, krátce jako zástupce ředitele Historického ústavu AV ČR. Mimořádná byla jeho aktivita po dobu členství v redakčních radách vědeckých periodik. V posledních třech desetiletích minulého století byl nepřetržitě členem redakční rady Časopisu Matice moravské a redakčního kruhu Čes-

kého časopisu historického. Post vedoucího redaktora Sborníku pro dějiny 19. a 20. století zastával v letech 1988–1992, včetně jeho nástupnického periodika *Moderní dějiny*. Harnův podíl na tematickém zaměření a vysoké odborné úrovni příspěvků v uvedených periodikách je nepřehlédnutelný. Býval také pravidelným a aktivním účastníkem mezinárodních setkání historiků-agraristů, vědeckých klání, která se konala vždy po dvou letech v průběhu dvaceti polistopadových roků ve Slovákém muzeu v Uherském Hradišti. Po určitou dobu byl také spoluorganizátorem těchto setkání a garantem jejich programové a ideové náplně. Jeho příspěvky patřily materiálově mezi nejbohatší a zdobila je, jako vždy, pečlivá stylistika.

Josef Harna se rozloučil s tímto světem jen několik dnů před svými sedmdesátými šestými narozeninami. V souhrnu zanechal vědecký odkaz v podobě rozsáhlých příspěvků o našich národních dějinách první poloviny 20. století a především složitých peripetiích politického vývoje Československa v meziválečném období. Třeba ocenit, že se mu dařilo nenásilně propojovat pečlivou práci s prameny s precizním literárním zpracováním. Vedle hlubokého zaujetí tematikou, které stálo na širokých znalostech literatury a dobových archivních pramenů, nutno poukázat na další rys Harnovy práce: přemýšlivost a střízlivost, a to jak při samotném přístupu k tematice, tak při sumarizaci a interpretaci získaných poznatků. Snažil se být vždy objektivní, odmítal černobílé vidění světa, uchovával si potřebný nadhled a své závěry formuloval s vědomím, že žádný historik nedospěje k absolutní pravdě a že historické realie budou vždy složitější a košatější, než jakékoliv pokusy o jejich dodatečné vědecké ztvárnění a vysvětlení. Ve vzpomínkách kolegů zůstane J. Harna nejen pracovitým a inspirativním badatelem, ochotným kolegou, kdykoli připraveným pomoci potřebným, ale i dobrým a poctivým člověkem.

Lubomír Slezák

Jiří Čoupek. Dějiny Pitína a přifařených obcí Hostětína a Šanova. Pitín: Obec Pitín, 2015. 223 s.

Nelehký úkol si vytyčil zkušený historik a publicista PhDr. Jiří Čoupek (mimo jiné autor monografií *100 let farnosti ve Stříbrnicích, Boršice u Blatnice: 700 let slovácké obce, Zlechov: dějiny slovácké obce* a mnohých dalších) rozhodnutím spojit do jedné monografie hned tři obce. Již z názvu *Dějiny Pitína a přifařených obcí Hostětína a Šanova* je zřejmé jejich propojení díky pitínské farnosti, nicméně v historickém vývoji jmenovaných vesnic lze nalézt i celou řadu odlišností.

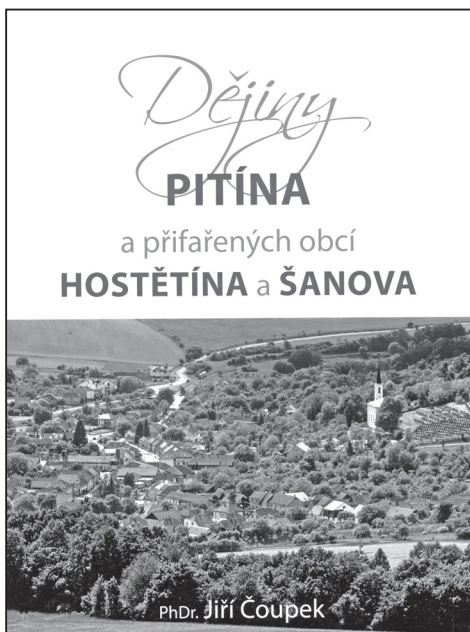
Zatímco Pitín a Hostětín patřil v 15. století k v té době velmi významnému světlovskému panství, Šanov byl již od roku 1260 v državě vizovického kláštera, v níž zůstal až do poloviny 16. století. Roku 1551 je do svého vlastnictví získal krátkodobý vlastník světlovského panství Hynek z Kornic, a protože byla jeho držba zpochybňována, předal celý majetek Kateřině, dceři Buriána z Vlčnova. Díky tomu, že autor hned na úvod zařadil kapitolu pojednávající o historicko-správním vývoji celého kraje až do 19. století, čtenář se velmi snadno ori-

entuje v základních historických událostech všech tří obcí, což mu v dalších kapitolách přijde vhod při podrobnějším historickém rozkladu.

Poloha obcí v příhraniční oblasti se sousedními Uhrami měla za následek stále nebezpečí života jejich obyvatel v 17. a počátkem 18. století, neboť válečné události v tomto období velmi časté, měly kruté následky. V pohraničním kraji zuřily boje s mimořádnou intenzitou a krutostí a mimo ně obyvatelé decimovaly mor, cholera a hlad. Například v roce 1663 vpadlo na Moravu turecké vojsko a zcela vypálilo Hostětín, v němž bylo zabito jedenáct osob.

Podobu vesnic a život jejich obyvatel v první polovině 19. století charakterizovalo zejména dělení gruntů, velká populační exploze a s tím spojená i výrazná změna v sociálním charakteru do té doby výhradně zemědělstvím se živícího obyvatelstva. Zdejší kraj se tak stal vedle tradičních řemesel i krajem zvěrokleštíčů, perleťářů nebo zedníků. Autor velmi pečlivě doplnil texty o podrobné soupisy poddaných z registry důchodů, urbářů, matrik pozemkových výnosů nebo parcelních map. Samostatnou stať věnuje historii pitínské farnosti, kterou doplňují unikátní nákresy podoby pitínské modlitebny nebo chrámu sv. Stanislava. Neopomínjí ani drobné sakrální památky v Pitíně, vzpomeňme alespoň vzácnou sochu Panny Marie, jejímž autorem je významný sochař Josef Winterhalter. Snad jenom drobnou výtku, je škoda, že stejně nejsou zpracovány kříže nacházející se v Hostětíně a Šanově.

Politickým vývojem po roce 1848 došlo ke zrušení feudálních institucí i úřadů a zmiňované vesnice se staly součástí velkého politického okresu se sídlem hejtmanství v Uherském Brodě, v roce 1905 pak vznikl soudní okres v Bojkovicích. Ty zůstaly nejenom správním, ale i hospodářským, kulturním a společenským centrem pro mikroregion Pitín. Do života obcí také tragicky zasáhla první světová válka. V Pitíně během ní zahynulo čtyřicet čtyři občanů, jedenáct v Hostětíně a sedmáct v Šanově.

Autor v dalších kapitolách zachycuje vývoj jednotlivých obcí až do roku 1945 stejným způsobem. Zaobírá se politickým vývojem, zemědělstvím, řemesly a obchodem, obyvatelstvem, společenským a kulturním životem obce, školstvím a končí okupací. Logicky nejpodrobněji je zpracován Pitín, největší z těchto obcí a sídlo farnosti. Lidové tradice jsou souhrnně zachyceny jako tradice Pitínska, neboť ve všech třech vesnicích jsou takřka stejné nebo velmi podobné. Vzhledem k tomu, že na celém Bojkovicu byl zejména ke konci druhé světové války velice aktivní odboj, který postupně přerostl v partyzánský boj, jsou kapitoly z tohoto období čtenářsky vděčné. Stejným způsobem i členěním popisuje Jiří Čoupek také období let 1946–1990 a nedávnou historii i současnost po roce 1990.

Na úplný závěr jsem si ponechal kapitolu, popisující život i osobnost rodáka a čestného občana Pitína, arcibiskupa Josefa Karla Matochy. Pohnutý život olomouckého arcibiskupa určitě patří k symbolům tragických osudů padesátých let minulého století. Perzekucí tehdejší Státní bezpečnosti byl internován ve svém bytě celých 11 let (!) od roku 1950 do roku 1961. Autor mimo jiné píše: „*Po celou dobu měl vypnutý telefon, vzali mu rádio, v předpokoji byl stále hlídán příslušníkem Státní bezpečnosti, který ho doprovázel i na zahrádku za palácem a nosil mu jídlo. Pouze v jeho přítomnosti mohl vést hovory, pokud k němu vůbec někoho pustili.*“ Velmi poutavě napsaný příběh statečného člověka by možná zasloužil i samostatnou monografii.

Knihu doplňují nezbytné přílohy se seznamy majitelů panství, počty domů a obyvatel, seznamy představených obce, padlých v obou válkách a mnohé další. Opravdovým unikátem jsou fotografie a nejenom historické, ale i současné, zejména pak ty, které tvoří barevné dvoustrany. Vůbec celková grafická úprava knihy je velmi zdařilá a patří k tomu nejlepšímu, co bylo v oblasti regionální historie vydáno. A totéž lze vlastně říci i o autorovi knihy, který svůj

úkol (sepsání dějin tří obcí v jedné monografii) splnil na výtečnou.

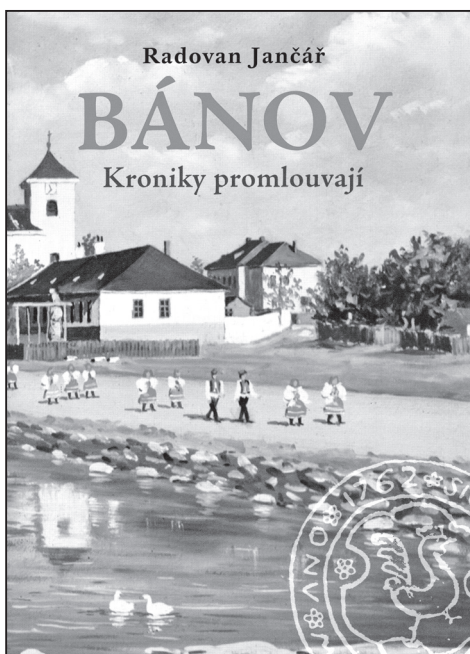
Radovan Jančář

Radovan Jančář. Bánov: kroniky promlouvají. Bánov: Obec Bánov, 2014. 384 s.

Knihovník a současný ředitel Knihovny Bedřicha Beneše Buchlovana v Uherském Hradišti Mgr. Radovan Jančář v posledních letech publikoval množství knižních prací k regionálním dějinám a lidové kultuře Uherskobrodsko. Po předchozích titulech věnovaných Těšovu,¹ minulosti železniční dráhy mezi Újezdem a Luhačovicemi,² Újezdci u Luhačovic³ či Komni⁴ vydal roku 2014 dílo o Bánově. Úvodem si představme dosavadní zpracování dějin této obce a poté se zaměříme na obsah a faktografickou hodnotu recenzované knihy.

Malebná obec ležící pod Lopeníkem byla v minulosti z hlediska historického a národopisného zpracována jen dílčím způsobem. V dané souvislosti můžeme zmínit především vlastivědné badatele, jejichž činnost je většinou zájmového charakteru. Jedním z nejvýraznějších místních vlastivědců byl římskokatolický kněz František Borák (1910–1975), neslavně proslulý v novodobé české /československé/ historiografii svými zcestnými teoriemi na téma interpretace Kosmovy kroniky. Ačkoliv můžeme o kvalitě jeho regionálně-historických prací polemizovat, nesmíme opomíjet jeho tři studie o dějinách obce otištěné ve starších ročnících Vlastivědného věstníku moravského. Také v místopisné řadě Vlastivědy moravské věnované Uherskohradištsku je několik stran věnováno Bánovu.⁵ Místní nadšenec Rostislav Švehlík (1928–2011) pak v Malovaném kraji publikoval přibližně desítku vlastivědných textů vážících se k lidové kultuře a dějinám obce.

Jančářovu publikaci tvoří sedm tematických oddílů, pojednávajících postupně o dějinách obce jako celku, farnosti a bánovského kostela, o místním školství, spolkovém životě a lidové kultuře. V šesté kapitole *Zmi-*

zely Bánov jsou popsány vybrané historické budovy obce. Jančářova publikace není čistě autorským dílem – první kapitola o nejstarších dějinách obce nazvaná *Putování pravěkou minulostí Bánova* pochází z pera archeologa Mgr. Tomáše Chmely, který z obce pochází. Jedná se o podnětnou a stylisticky vybroušenou stať. V následujícím textu však již navazuje svým hlavním podílem R. Jančář. Jednotlivé kapitoly obsahují časté citace archivních pramenů – především však kronik, jak také napovídá samotný podtitul díla. Významná část publikace je tak prostoupena odstavečky „Stalo se v Bánově“, které uvádějí drobné pramenné zmínky některých (z autorova pohledu zřejmě) zajímavějších událostí, jež se v minulosti v obci udály.

Nebudeme čtenáře zatěžovat podrobnějším výčtem obsahu knihy, jelikož je na základě již zmíněného vcelku zřejmý, dokonce ani některými formálními nedostatky. Zastavme se však nad samotnou formou představované publikace, vůči níž si dovoluji vznést několik bilančních poznámek. Zásadním nedostatkem Jančářovy knížky – alespoň z hlediska profesionálního historika či badatele v oboru – je

absence poznámkového aparátu. Aniž by R. Jančář uváděl citace archivních pramenů, doslova zasypal stránky přímými citacemi kronik bez bližšího komentáře, který může být pro čtenáře-laika mnohdy velmi důležitý. Kniha tak trochu připomíná svou formou i literárním zpracováním autorův nedávný příspěvek k dějinám a současnosti obce Komňa. Přesto jsou zde patrné rozdíly – především ve skutečnosti, že zatímco v knize o Komni jsou poznámky v menší míře, v textu o Bánově autor na poznámkový aparát již zcela rezignoval. Máme-li tedy ozřejmit charakter knihy, jedná se de facto o druhotně zkompilevanou kroniku (kromě některých výjimek, kterou je např. první kapitola). R. Jančář se vlastně mohl pod text knihy podepsat spíše jako editor – tedy kompilátor, nikoliv jako autor. Dle mého soudu se jedná o promarněnou příležitost nejen z hlediska financování podobných publikací z veřejného rozpočtu (v daném případě obce Bánov), ale i toho, kdo je pod textem knihy podepsán. Dále je nutné připomenout, že citace delších pasáží z kronik po roce 1945 bez sebemenšího komentáře jsou z odborného hlediska nevhodné. Jedná se totiž v mnoha případech o dobově, tedy především ideologicky silně poznamenaný pramen, který nelze přejímat doslovně a bez kritického osvětlení, jak činí autor/editor díla o Bánově.

Jestliže jsme výše uvedli, že Bánov doposud nemá kvalitně zpracovanou monografii ke svým dějinám, bohužel ani vydání Jančářovy publikace tento stav nikterak nezměnilo. Vlastivědně koncipované dílko nemůže v očích seriózního badatele zachránit ani první kapitola, sepsaná archeologem vzdělaným v oboru, neboť i zde byl poznámkový aparát eliminován. Bánov hrál v minulosti regionu i širšího moravsko-uherského pomezí po jistý čas významnou roli a jeho dějiny mají bezesporu rovněž nadregionální aspekt. Na rozsáhlejší pojednání o této obci si však profesionální badatelé zřejmě ještě nějakou dobu počkají.

Poznámky:

- 1 J a n č á ř, Radek. *Kniha o Těšově (1298–1976); Těšovský rok ve starodávných zvycích, slavnostech, písniích a tancích*. Velehrad: Ottobře 12, 2003. 361 s.
- 2 J a n č á ř, Radek a L e k e š, Tomáš, st. *100 let místní dráhy Újezd – Luhačovice*. Luhačovice: Město Luhačovice, 2005. 39 s.
- 3 L e k e š, Tomáš, st. a J a n č á ř, Radek. *Újezdec u Luhačovic: dějiny farnosti a obce*. Újezdec u Luhačovic: Pro Římskokatolickou farnost Uh. Brod – Újezdec vydalo nakl. Miroslav Šácha v Popovicích, 2010. 269 s.
- 4 J a n č á ř, Radovan. *Komňa: minulost a současnost*. Komňa: Obec Komňa, 2012. 310 s.
- 5 Bánov. In: Nekuda, Vladimír, ed. *Uherskohradištsko*. 1. vyd. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1982, s. 434–439; 2. vyd. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1992, s. 430–435. *Vlastivěda moravská*; Sv. 63.

Lukáš F. Peluněk

Velká válka a Slovácko (nové literární obzory)

Radovan Jančář. Bojovali za císaře pána: fakta a příběhy vojáků ze Slovácka v rakousko-uherské armádě. Uherské Hradiště: Pro fy. Rado & Wan vydalo nakl. Ottobře 12, 2014. 319 s.

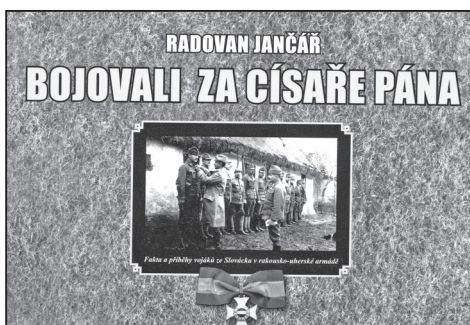
Radek Tomeček. Ozvěny Velké války na Uherskobrodsku. Uherský Brod: Muzeum Jana Amose Komenského v Uherském Brodě, 2014. 79 s.

V roce 2014 si odborná i laická veřejnost připomněla 100. výročí vzplanutí ve své době nejkrvavějšího válečného konfliktu, který v současnosti nazýváme první světovou válkou. Při této příležitosti bylo publikováno množství odborných i popularizačních studií a článků, ale i rozsahem či tematickým záběrem obsáhlejších knižních děl. Ani Slovácko nebylo ochuzeno o nové tituly regionálně-historické literatury k dané problematice. Představme si proto především dvě nové publikace, které se věnují událostem prvního světového konfliktu v souvislosti s oblastí Slovácka. Úvodem této sou-

borné recenze naznačme alespoň v hrubých obrysech dosavadní odbornou produkci k tématu, dále detailněji pojednejme o nových publikacích, závěrem pak porovnejme výpovědní hodnotu obou knih pro profesionálního historika, ale i běžného čtenáře, zajímajícího se o minulost svého kraje.

První světová válka na Slovácku nebyla ještě donedávna zpracována v rozsáhlejších knižním pojednání. Badatelé, zajímající se o toto období, však mohli v prvé řadě využít některé dílčí studie uveřejněné v odborných či popularizačních časopisech (Malovaný kraj, Slovácko, Vlastivědný věstník moravský), případně některé faktograficky akceptovatelné texty otištěné na stránkách denního tisku. Podnětné jsou též jednotlivé kapitoly o první světové válce v již zpracovaných monografiích či pamětních knihách měst a obcí regionu.¹ V minulosti vyšly dvě publikace nevelkého rozsahu teritoriálně reflektující někdejší okres Uherské Hradiště; roku 1975 byla vydána – v dobových intencích ideologicky zabarvená – kniha připomínající oběti dvou světových válek,² přehledová publikace z pera historika a archiváře PhDr. Jiřího Čoupka a uherskohradištského badatele Otokara Pauleho z roku 2000 je pak významnou pomůckou při mapování osudů československých legionářů původem z tohoto koutu Moravy.³ Nesmíme ovšem opomenout ani tištěné prameny, mezi nimiž lze zmínit především memoáry, případně deníky psané vojáky na bojišti světové války.⁴ V tomto případě se však jedná o pramen subjektivního charakteru, s nímž lze pracovat pouze s kritickým odstupem. Jak je patrné z uplynulých řádků, první světová válka na Slovácku čekala téměř jedno století na ucelenější monografické zpracování. Teprve roku 2014 bylo historicky významné čtyřletí 1914–1918 na Slovácku zpracováno knižně, a sice ve dvou případech.

První kniha, jež upoutala náš zájem, nese název *Bojovali za císaře pána* s upřesňujícím podtitulem *Fakta a příběhy vojáků ze Slovácka*. Autorem je knihovník a současný ředitel Knihovny Bedřicha Beneše Buchlovana v Uherském Hradišti Mgr. Radovan

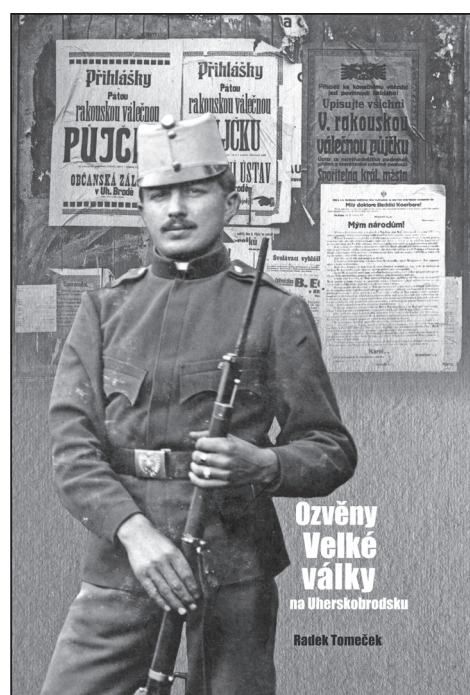

Jančář. Publikace ležatého formátu A5 má svá nesporná pozitiva, ale bohužel také jistá negativa. Představme si však nejdříve obsah a strukturu recenzované Jančářovy práce, kterou kromě úvodních pasáží a epilogu tvoří třináct samostatných kapitol.

Úvodem autor osvětluje pohnutky k sepsání své práce – vzpomíná na dětství, kdy si prohlížel pohlednici z válečného bojiště, podepsanou svým pradědem Floriánem Vystrčillem z Bánova (s. 7). Zájem o životní osudy předka zákonitě přivedly R. Jančáře k bližšímu a rozsáhlejšímu studiu první světové války, jejích důsledků pro dějiny Slovácka a jednotlivých mužů, kteří byli z regionu odvedeni na ruskou, srbskou či italskou frontu. Upozorňuje zároveň na skutečnost, že předkládaná kniha je „cíleným kompilátem autentických deníkových záznamů, korespondence, dobových novinových článků, kronikářských zápisků, orálního vyprávění a často i velmi malých textových drobnic“ (s. 8). Vzhledem ke skutečnosti, že autor není profesionálním historikem, nelze zvolenému postupu nic vytknout, neboť i publikace vlastivědného rázu mohou mít v dnešní době jistou badatelskou hodnotu.

Po úvodním slovu autora je řazen *Prolog*, krátký úryvek z románu *Sarajevský atentát* od spisovatele Karla Nového zachycující scénu posledních životních okamžiků arcivévoddy Františka Ferdinanda d'Este. První kapitola knihy pak přibližuje počátky válečného konfliktu, na několika vybraných příkladech ze Slovácka je zde popsána mobilizace a následný výcvik odvedených mužů v Kroměříži a Brně. Čtenář-laik jistě ocení infor-

mace kapitoly druhé, v níž autor přehledně pojednává o stejnokroji, výstroji a výzbroji vojáků a struktuře c. k. rakousko-uherské armády. Následující kapitoly již přenášejí čtenáře postupně na srbskou (balkánskou) a východní (ruskou) frontu a na základě historických záznamů sledují zvraty jednotlivých bojových operací. Důraz je přitom kladen na kratší či delší citace z pramenů. Dále autor pojednává o životních podmínkách rakousko-uherských vojáků v ruských zajateckých táborech – zde R. Jančář zdůrazňuje diametrálně odlišné životní podmínky zajatců v ruském a italském prostředí (s. 164). Další části knihy se věnují několika významným aspektům Velké války – medicíně zastoupené polními obvazišti a vojenskými nemocnicemi, textem o rakousko-uherském námořnictvu či o poválečném uctívání památky padlých vojáků. Epilog k celému textu knihy je opět úryvkem z beletrie – v daném případě pak se jedná o jednu z povídek Aloise Kříže. Jančářova kniha obsahuje cennou textovou přílohu – pokus o co nejdůvěrnější seznam vojáků padlých na bojištích první světové války, kteří pochá-

zeli z okresu Uherské Hradiště (s. 284–310).

Text recenzované knihy je psán přístupným způsobem, čtenář se na mnoha místech stává doslova organickou součástí dobrodružného válečného příběhu, v čemž spatřuji zásadní a nesmazatelné pozitivum díla. Jančářova publikace je na jedné straně podepřena bezesporu nesnadnou a dlouhodobou přípravou – především heuristickým průzkumem, samotnou snahou o orientaci v širokém spektru pramenů a literatury, ale i sběrem a výběrem fotografií. Na druhé straně však jsem nucen uvést několik kritických poznámek k této práci. Opomímám nepřesnosti a překlepy, jichž naštěstí v recenzované publikaci není přespříliš.

První připomínka k Jančářově práci se vztahuje k samotnému závěru knihy – autor bohužel nerespektuje tradiční dělení pramenů a literatury. V kolonce „Knihy“ uvádí také prameny – časopis Světozor z let 1914–1915, několik edic či rukopisů vzpomínek vojáků, ale také článek J. Dvořáka z časopisu Český lid; v následující sekci „Články“ je uveden dobový tisk – Slovácké noviny z let 1914–1918 a Zájmy Slovače z téže doby – z hlediska recenzované práce tedy historický pramen. Spíše jen nezvykle pak působí kolonka „Prameny“, kde jsou jednotlivé záznamy obráceně oproti tradičnímu úzu (název fondu, inv. č., název archivu). Rozporné jsou také bibliografické záznamy v textu a v soupisu pramenů a literatury (např. válečný deník Františka Sedláčka je citován ve dvou verzích na s. 39 a 314 – jedná se přitom o rukopis uložený v knihovně Muzea Jana Amose Komenského v Uherském Brodě, což autor z nejasných důvodů neuvádí).

U soupisu padlých vojáků z okresu Uherské Hradiště je poněkud zvláštní, že autor necituje přehledovou publikaci J. Čouпка a O. Pauleho věnovanou legionářům z téhož okresu. Je přitom zřejmé, že autor musel ze zmíněné publikace čerpat, bohužel ji však neuvádí nejen v textu, ale ani v samotném seznamu pramenů a literatury. Pokus o zkompletování co nejpřesnějšího seznamu padlých občanů ze zvoleného úze-

mí je sice chvályhodný, ale pro kompilátora podobného seznamu by mělo být automatickým citování (byť snad jen doplňkově) užité starší literatury. Na zmíněný nešvar, jehož se autor již poněkolidkáte dopouští, jsem také upozornil před několika lety v Časopise Matice moravské.⁵

Zřejmě pouhá autorova neznalost právní terminologie je příčinou další – již relativně vážnější – nesrovnalosti recenzované knihy. Pod jednotlivými obrazovými přílohami je uváděn stručný a výstižný popis a dále označení autora či vlastníka reprodukováné fotografie. Zde však bylo označení zvoleno vcelku nešťastně, neboť doslovně uvádí autorská práva k obrazové příloze (např. „Foto © archiv Heleny Zemákové“, s. 160). R. Jančář uvádí symbol © i u fotografií, k nimž nepochybně autorská práva nevlastní – příkladem bijícím do očí jsou fotografie Gavriilo Principa krátce po sarajevském atentátu (s. 13) či zakrvácené uniformy arcivévody Františka Ferdinanda (s. 15).

Poslední má poznámka k prvé recenzované práci je spíše subjektivního charakteru. Domnívám se, že zvolený formát vodorovně orientované A5 příliš nedovoluje detailnější zobrazení černobílých fotografií – zajímavé a leckdy doposud nepublikované obrazové přílohy si mohly zasloužit jistě výraznější prostor. Zároveň je ležatý formát knihy tak trochu nepřijemný při čtení, zvláště když je text na každé stránce rozdělen do dvou sloupců – tato skutečnost poněkud znesnadňuje celkovou orientaci v textu. Svou roli zde bohužel hraje také těžký křídový papír publikace v kontrastu s měkkou vazbou.

Druhým recenzovaným titulem je publikace *Ozvěny Velké války na Uherskobrodsku* z pera Mgr. Radka Tomečka – historika, odborného pracovníka Muzea Jana Amose Komenského v Uherském Brodě, autora několika kvalitních prací k dějinám města Uherského Brodu a jeho okolí.⁶ Dílo je de facto katalogem k výstavě uherskobrodského muzea nazvané *Velká válka v muzejních sbírkách*, jež byla veřejnosti zpřístupněna 20. června 2014. Přestože se jedná o „pou-

hý“ katalog k jubilejní muzejní expozici, jde o nepochybně přínosné dílo – z tohoto důvodu si publikaci blíže představme.

Tomečkova publikace je uvedena předmluvou z pera PhDr. Pavla Popelky, CSc., v letech 1990 až 2015 ředitele Muzea Jana Amose Komenského v Uherském Brodě. Vlastní text tvoří kromě *Úvodu* pět přehledných kapitol, mapujících první světovou válku na Uherskobrodsku v chronologické posloupnosti. V závěru díla jsou zařazeny seznamy literatury a pramenů, nechybí ani anglické resumé.

V kapitole *Uherský Brod před první světovou válkou* autor představuje správní, politické a národnostní poměry Uherského Brodu v období od poloviny 19. století (1848) po vypuknutí světového konfliktu. Dějiny města byly v dané době výrazně ovlivněny soužitím a vzájemným střetáváním tří národnostních živlů – českého, německého a židovského. Text je doprovázen černobílými obrazovými přílohami, nechybějí zde ani stručné biogramy a portréty nejvýraznějších osobností města, např. sládky a majitele místního pivovaru Františka Bedřicha Janáčka (1845–1925), jehož vliv na postupnou politickou emancipaci českého obyvatelstva Uherského Brodu nelze podceňovat.

Mnohdy nepřehledné události na počátku první světové války, doprovázené mobilizací bojeschopných mužů a výrazným omezením politických práv v Rakousku-Uhersku, již mapuje další kapitola. R. Tomeček ke své práci využívá množství vděčného pramenného materiálu z archivu, fotoarchivu a knihovny uherskobrodského muzea, ale také ze Státního okresního archivu v Uherském Hradišti. Na mnoha místech zde autor cituje z rukopisů uherskobrodského učitele a vlastivědného pracovníka Vilibalda Růžičky (1884–1976), jehož svědectví z válečných let je skutečným faktografickým pokladem. Zaujmou rovněž Růžičkovy záznamy o tom, jak na jeho osobní fotografickou dokumentaci válečných let pohlíželo okresní hejtmantství v Uherském Brodě. To mu na počátku světové války zabavilo množství cenných

fotografií zachycujících historické okamžiky města, konfiskáty se však po roce 1918 ztratily neznámo kam (s. 37–38).

Následující kapitoly postupně pojednávají o letech 1914–1915, 1916–1917 a 1918. Autor nereflektuje pouze válečné pozadí této doby, ale také spolkové aktivity, fenomén udavačství, ke konci války pak problém se zásobováním či dezerce rakousko-uherských vojáků. Prostor je zde věnován také veřejné schůzi na zahradě hospody U Čížků v Uherském Brodě z 1. září 1918, jíž se kromě místních představitelů České státoprávně-demokratické strany zúčastnili i poslanci Říšské rady Isidor Zahradník (1864–1926) a František Staněk (1867–1936) (s. 69). Na zmíněné schůzi zazněla silná protirakouská slova, jež byla symbolickou předzvěstí říjnových událostí téhož roku – zpráva o vyhlášení Republiky československé do Uherského Brodu dorazila 29. října 1918.

Tomečkova práce je psána perem zkušeného autora, který má v oblasti dějin regionu nepopiratelné zkušenosti. K jeho nejnovějšímu knižnímu počínu lze ovšem mít dvě drobné poznámky. Opomenem-li občasné gramatické vady na kráse textu, výrazným handicapem díla je grafické zpracování. Přestože po vizuální stránce působí katalog na výši, v textu užitě bezpatkové písmo se na šedoběžovém pozadí nečte zrovna nejlépe.

Máme-li závěrem našeho pojednání kriticky zhodnotit obě recenzované knihy, nezbyvá než rekapitulovat již napsané. Obě publikace upoutají čtenáře nejen aktuálně připomínanou tematikou, ale především svou obrazovou částí – fotografiemi. Zatímco pro Tomečkův katalog k výstavě byl zvolen velkorysý formát A4, v němž historické fotografie plně vyniknou, Jančářova práce trpí nedostatkem menšího formátu A5.

Obě recenzované knihy se však liší i v samotném náhledu problematiky. R. Tomeček ve své práci sleduje především postupnou proměnu života obyvatelstva Uherského Brodu a jeho nejbližšího okolí v průběhu válečných let. Reflektuje tak zejména poli-

tické, ekonomické a sociální dějiny regionu. Naproti tomu Jančářova publikace směřuje svou podstatou přímo na válečnou frontu ve všech třech směrech a pokouší se o vylíčení životních podmínek vojáků pocházejících ze Slovácka, především pak z Uherskohradištska.

V obou publikacích – Jančářově i Tomečkové – se zračí vážný zájem o téma, charakter jejich textů také odpovídá snaze o zdůraznění první světové války jakožto zásadního a neopomenutelného mezníku nejen světových, ale rovněž regionálních dějin jihovýchodní Moravy na počátku 20. století. Recenzované knihy lze tedy přivítat jako užitečný příspěvek k poznání relativně nedávné minulosti Slovácka. Závěrem si však nelze odpuštit doušku, s odkazem na výše uvedené, že není všechno zlato, co se třpytí.

Poznámky:

- 1 Nelze zapomínat ani na příslušný svazek místopisné řady Vlastivědy moravské, viz *N e k u d a*, Vladimír, ed. *Uherskohradištsko*. 1. vyd. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1982. 847 s. 2. vyd. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1992. 856 s. Vlastivěda moravská; Sv. 63.
- 2 *B u r i á n*, Ludvík a kol. *Památník obětem 1. a 2. světové války v okrese Uherské Hradiště*. Uherské Hradiště 1975. 118 s.
- 3 *Č o u p e k*, Jiří a *P a u l e*, Otokar. *Českoslovenští legionáři - rodáci a občané okresu Uherské Hradiště: 1914–1920*. Uherské Hradiště: Státní okresní archiv Uherské Hradiště, 2000. 72 s.
- 4 K teritoriu Slovácka např. *D u f k a*, Josef. *Přál jsem si mítí křídla: (vzpomínky hluckého legionáře z let 1915–1920)*. Velehrad: Ottobere 12, 2002. 111 s. Genius loci; sv. 4.
- 5 *P e l u n ě k*, Lukáš F. (rec.). Radovan Jančář: Komňa. Minulost a současnost. *Časopis Matice moravské* 132, 2013, č. 2, s. 568–571, zde s. 571.
- 6 Především *T o m e ě k*, Radek. *Uherský Brod: putování historií královského města*. Uherský Brod: Q Studio, 2002. 219 s.

Lukáš F. Peluněk

Výstava Dobývání města Uherské Hradiště ve Slováckém muzeu

Slovácké muzeum pro své návštěvníky připravilo v roce 2015 nejedno návštěvnícké lákadlo. Jedním byla nepopíratelně výstava Dobývání města Uherské Hradiště připomínající bohaté válečné dějiny města i jeho minulost města se stálou vojenskou garnizonou. Před autorkami Mgr. Danou Menouškovou a PhDr. Blankou Rašticovou stál nelehký úkol skloubit výpověď archeologických i písemných pramenů a zachytit v plné šíři skutečně bohatou minulost uherskohradištské aglomerace očima válečných konfliktů a historických událostí s nimi spojených, které více či méně zasáhly do života obyvatel města. A vzhledem ke skutečnosti, že celý region východní Moravy, nad nímž město Uherské Hradiště od svého založení, výstavby a konstituce v letech 1254–1257/1258 vždy neoficiálně kralovalo, procházel mnoha bouřlivými a neklidným periodami, bylo nesporné o čem hovořit a co představovat návštěvníkům.

První část výstavy zpracovaná Mgr. Danou Menouškovou logicky započala založením města českým králem Přemyslem Otakarem II., aby následně stručně přehlédla ohrožení města od jeho zřízení po česko-uherské války. Zde musím podotknout, že jakkoliv je unikátní výpověď archeologických pramenů nenahraditelná a neustále nám přináší nové poznatky, pokud se dostatečně neopírá též o historické prameny a poznání a prezentuje se osamoceně, ve svém sdělení pokulhává. Těžko tedy lze jinak zajisté zajímavý nález hrncířského skladu povznést na primární bod výkladu, ve srovnání se skutečností mimořádně oceňované věrnosti a statečnosti Hradišťanů za česko-uherských válek, kterou po získání vlády v zemi ocenil i jejich oponent, uherský a český král Matyáš Korvín povýšením městského znaku. Patrně nejvýznamnější obležení města vojsky krále Matyáše bylo sice dále na samostatném panelu opětovně zmíněno hezkou a výstižnou citací z dobo-

vého pramene, ale bez dalšího vysvětlení. Pouze přemýšlivý návštěvník se nejspíše domyslel, že na tomto panelu prezentovaný znak a listina polepšení městského znaku se týká dříve popisovaného obležení, neboť oba panely byly odděleny textem o opevnění města (a navíc od sebe jaksi „za rohem“). Je velká škoda, že autorky neusilovaly o vystavení uvedené listiny, která v souvislosti této výstavy (byť i jenom v podobě faksimile) mohla být vizuálně jedním z jejích vrcholů.

Skutečně stručně byla připomenuta také další význačná ohrožení města. Velmi krátce byly vzpomenuy husitské války, a to navzdory skutečností pobytu českého a uherského krále Zikmunda Lucemburského roku 1421 ve městě samotném, či faktu, že město bylo obleženo. Zcela opomenuta byla skutečnost, že městská posádka byla aktérem jedné z největších bitev v regionu, kdy se nejspíše v roce 1421 pod vedením Ladislava Blagaye utkala v rovině nedaleko Uherského Ostrohu v krvavé bitvě s husitskými oddíly vedenými předními představiteli moravského husitství Bedřichem ze Strážnice a Tomášem z Vizovic.

Stejně tak archeologicky doložené doklady palisády z předpokládaného opevnění města jsou nepochybně zajímavými exponáty. Pokud se však proto v expozici hovoří spíše o palisádovém opevnění, nedomnívám se, že je to správně. Návštěvník se, mimo stručné zmínky o jediném privilegii, velmi krátkého popisu opevnění a konstatování, že patrně existovalo až do třicetileté války, pramálo dozvěděl o budování vlastního kamenného opevnění, třebaže bylo jedním ze

základních znaků vznikajícího města a hlavním obranným prvkem. V případě Uherského Hradiště se předpokládá jeho budování od samého počátku 14. století, je doložené řadou panovnických privilegií (nikoliv jednoho uvedeného, ale několika, přičemž privilegium udělené moravským markrabětem Karlem, budoucím císařem Karlem IV., roku 1342 obsahuje i jeho první popis) a hospodářských dohod (jako snahy města vybudovat vlastní kamenný lom v roce 1355). Přitom průběh kamenného opevnění města zachytila řada archeologických výzkumů a jeho rekonstrukce by zaručeně byla pro návštěvníky výstavy zajímavou informací.

Podobné drobné nedůslednosti tuto část výstavy prostupují na více místech. Jako příklad bych uvedl hned v úvodu vystavený exponát – kamennou dělovou kouli – u níž se návštěvník sice dozví, kde byla vykopána, nikoliv ale v jakých souvislostech, respektive se nedozví, doklad jakého dobývání města nejspíše představuje. Obdobně se datace neobjevila ani u pozdně středověkých ostruh s kolečkem. Ačkoliv tedy byla vystavena řada zajímavých exponátů, jejich skladba výhradně způsobem „co depozitář dal“ se v důsledku neukázala šťastná a trojrozměrná výpověď předmětů se v této části výstavy v některých momentech se sdělením prezentovaným na panelech mívá.

Druhá část výstavy, počínající chronologickým přehledem ohrožení v 17. a 18. století a pokračující výpovědí od dějů třicetileté války až po rok osvobození 1945, byla konstruována mnohem srozumitelněji a pro návštěvníka mnohem přehledněji. Autorka

této části PhDr. Blanka Rašticová výpověď textových panelů k jednotlivým tématům doplnila jak bohatým ikonografickým materiálem, tak figurinami a vitrinami především s vizuálně přitažlivou výstrojí a výzbrojí předmětných armád, přes dobu třicetileté války po osudy hradištských obyvatel města v posledních dvou světových konfliktech, zakončené připomínaným osvobozením města v roce 1945.

Rovněž zde bych rád přičinil dvě glosy na okraj. Návštěvník se bohužel nic nedozvěděl o významné roli Uherského Hradiště v systému obrany země proti tureckému nebezpečí na konci 16. a v úvodu 17. století (přestože byl ve výstavě obrazově prezentován krásný materiál barokních plánů opevnění města). Vzhledem k omezení danému prostorem výstavy a řadou zpracovávaných témat se pak nedostalo prostoru ani zajímavému tématu bourání hradeb a přeměny Uherského Hradiště z pevnosti v moderní město v průběhu 19. století, které dokládá také řada obrazových materiálů. A jen skutečná marginálie nakonec. Název rumunské osvobozující armády by měl být správně užíván – Rumunská královská armáda.

Nelze nekonstatovat, že připravená výstava byla zajisté ve výsledku jako celek pro návštěvníky příjemným zážitkem, přínosným obohacením a nejspíše celkově zanechala dobrý dojem. Tedy přesněji neinformovaný návštěvník jí nepochybně prošel s velkým zájmem a odcházel uspokojen. Více informovaný zájemce o výstavu ji ale zřejmě opouštěl s mírnými rozpaky. Nabízený potenciál interdisciplinárního pohledu, kdy kombinací nejnovějších archeologických poznatků a známých písemných dokladů v dnešní době dokážeme mnohé naše historické soudy obohatit, zpřesnit, ba často i poopravit, zde bohužel využit nebyl. Je třeba říci, že především ve své první části výstava v řadě momentů pouze „klouzala“ po povrchu a přehlížela minulost města v často až násilné zkratce. Šev, spojující dvě autorské části výstavy, zůstal pro pátravé oko návštěvníka ve výstavě patrný. Každopádně

však výstava Dobývání města Uherské Hradiště svůj cíl připomenout vojenské dějiny města v roce 70. výročí konce posledního celosvětového válečného konfliktu nesporně naplnila.

Jiří Mitáček

Výstava Ostroh 740

Pod názvem Ostroh 740 proběhla od 2. září do 18. října 2015 v prostorách zámecké galerie v Uherském Ostrohu výstava, věnovaná 740. výročí první písemné zmínky o městě. Hlavním garantem výstavy se stal Státní okresní archiv v Uherském Hradišti, významným spoluautorem Slovácké muzeum v Uherském Hradišti a materiál poskytl také Městské muzeum ve Veselí nad Moravou, Moravský zemský archiv v Brně, územní odborné pracoviště Národního památkového ústavu v Kroměříži a Židovské muzeum v Praze. Řada zajímavých historických dokladů byla získána od místního farního úřadu i samotných obyvatel města. Rozsáhlá výstava naplnila záměr, který byl prezentován jako „procházka minulostí města od počátku dějin až po práh současnosti“.

Úvodní část výstavy byla věnována nejstaršímu dějinnému období od pravěku až po dobu budování slovanských sídel. Zmíněné období prezentovaly četné archeologické nálezy z Uherského Ostrohu a jeho okolí. Žádný z návštěvníků nemohl přehlédnout výstavní artefakty všedního i nevšedního života dávných obyvatel této lokality a obdivovat tak jejich zručnost a um. Mezi nejvýznamnější exponáty patřil kamenný eneolitický sekeromlat a keramický depot z doby bronzové z lokality Moravský Písek.

Navazující část výstavy byla připomenutím počátků vzniku královského hradu a samotného města. Návštěvníci se seznámili s okolnostmi vzniku a dochování listiny krále Přemysla Otakara II. ze 7. ledna 1275, s postupným vývojem městské zástavby kolem vodního hradu na řece Moravě a také s venkovským předměstím Ostrohu, o němž máme nejstarší zmínky z let 1362 a 1371.

Na výstavě se představily první písemné záznamy ve středověkých listinách a knihách, včetně té úplně nejstarší zprávy o zdejším královském hradě.

Bitvy vojenské, soudní i obchodní představila třetí část výstavy. V dějinách Uherského Ostrohu nelze opomenout především husitskou tradici města, osobnost majitele ostrožského panství a pozdějšího vojenského velitele pražského svazu Haška z Valdštejna a obranu zdejšího města před Zikmundovým vojevůdcem Pipem Spanem. K unikátním výstavním kouskům patřila majestátní pečeť Zikmunda Lucemburského, původně přivěšená na dnes již nedochované listině z roku 1435.

Od roku 1511 byl Uherský Ostroh poddanským městem v držení pánů z Kunovic, od roku 1625 pak majetkem knížat z Lichtenštejna. Uherský Ostroh se v tomto období stává centrem panství. Kromě správních a soudních pravomocí získalo město řadu hospodářských práv a jeho čtyři trhy (dobytčí, koňský a dva výroční) byly vedle Uherského Hradiště nejslavnější na celém Slovácku. Zdejší měšťané měli oprávnění k vaření i výčepu piva a šenku vína, zastou-

pena zde byla všechna základní řemesla a jejich příslušníci se sdružovali v místních cechích nebo v cechích v okolí, např. v Uherském Brodě nebo ve Veselí nad Moravou. Výstava nabídla zájemcům o toto období řadu zajímavých exponátů – konfirmační listinu Marie Terezie, knihu mistrů cechu bednářského i dobové řemeslnické nástroje.

Neméně zajímavou část výstavy prezentoval stavební, hospodářský a politický rozvoj města v 19. a 20. století. Vedle vývoje veřejné správy (komunální samosprávy, okresního soudu a dalších státních úřadů) se tato část obsahově zaměřila na stavební proměnu města a vznik větších průmyslových podniků jako byl místní cukrovar a lihovar bratří Mayů, akciový pivovar, dřevařské závody Dyas, velkouzenářství Karla Haška a další. Prezentované výstavní exponáty ukázaly dnes již mnohdy zcela změněná místa současného Uherského Ostrohu.

Část věnovaná rozvoji kultury a společnosti na konci 19. a počátku 20. století v Uherském Ostrohu představila textem i mnoha zajímavými exponáty oblast zdravotnictví, školství, kultury a sportu. Bohatou ukázkou společenského života v 19. a 20. století reprezentovala řada hospodářských, kulturních, sociálních či sportovních spolků, zastoupených na této výstavě mnoha exponáty, např. praporem spolku vojenských vysloužilců z Uherského Ostrohu, odznaky místní sokolské jednoty nebo praporem sboru dobrovolných hasičů. Připomenutím významné židovské komunity, která byla v Uherském Ostrohu nejpozději

od 16. století a měla až do roku 1919 vlastní samosprávu, byly fotografie předmětů užívaných ve zdejší synagoze. Jednalo se především o pergamenový svitek tóry a stříbrný nástavec na tóru, který roku 1854 věnoval Ješajahu Braun. Originály těchto sbírkových předmětů jsou dnes uloženy v Židovském muzeu v Praze.

Více než vhodným doplněním výstavy bylo promítání filmových záběrů zachycujících některé zajímavé události, virtuální listování kronikou města či vystavení všech až dosud vydaných publikací o dějinách Uherského Ostrohu. Návštěvníci si tak odnesli povědomí o způsobu uchovávání poselství časů minulých i o tom, jak lze shromážděné

ucelené informace i jednotlivé střípky z dějin města zpřístupňovat široké veřejnosti.

Město Uherský Ostroh tak velmi zdařile oslavilo své výročí a představilo veřejnosti známou i méně známou minulost této aglomerace, která je vtištěna do celé řady předmětů, dokumentů, kronik, map, obrazů a fotografií, uložených v mnoha kulturních institucích i soukromých sbírkách. Díky vstřícnosti jejich vlastníků se výstava mohla uskutečnit v takovém rozsahu a představit všem zájemcům výpravnou mozaiku života Ostrožanů v uplynulých staletích.

Ludmila Hobzová

DĚJINY UMĚNÍ

„MEŠNÍ ROUCHO ČILI KASULE...“ LITURGICKÉ TEXTILIE 17. STOLETÍ ZE SBÍRKY MORAVSKÉ GALERIE V BRNĚ¹

Andrea Husseiniová, Moravská galerie v Brně

Textilní sbírka Moravské galerie v Brně obsahuje menší soubor liturgických textilií období 17. století. Na základě archivního průzkumu se nově podařilo identifikovat několik výjimečných památek tohoto oboru, které byly do sbírkového fondu galerie získány převodem ze Slovákého muzea v Uherském Hradišti. Jedná se o čtveřici vyšíváných obřadních rouch (kasulí) z druhé půle 17. století, jejichž odbornému zpracování nebyla až dosud věnována pozornost.

Převody sbírkových předmětů mezi institucemi muzejního charakteru byly v minulosti poměrně častým jevem, souvisely s programovými transformacemi sbírek, vnitřními reorganizacemi, užší specializací apod. Okruhy odborného zájmu jednotlivých institucí krystalizovaly z víceméně živelného sbírání 19. století ve specializovaná pracoviště s úkolem třídit, evidovat a uchovávat předměty umělecké hodnoty. Předměty, které neodpovídaly jejich obsahové náplni, putovaly dále muzeím s širší působností či odpovídající sférou zájmu. Popsaná praxe vedla k záchraně mimořádných uměleckých památek, nicméně velmi často negativně ovlivnila možnosti bližšího poznání vlastního předmětu. Z důvodu ztráty topografických, historických a dalších souvislostí důležitých pro objasnění původu, doby či místa vzniku představuje zpětné dohledávání těchto paměťových stop velice zdlouhavý a náročný proces. Během studia sbírky liturgického textilu Moravské galerie v Brně (dále jen

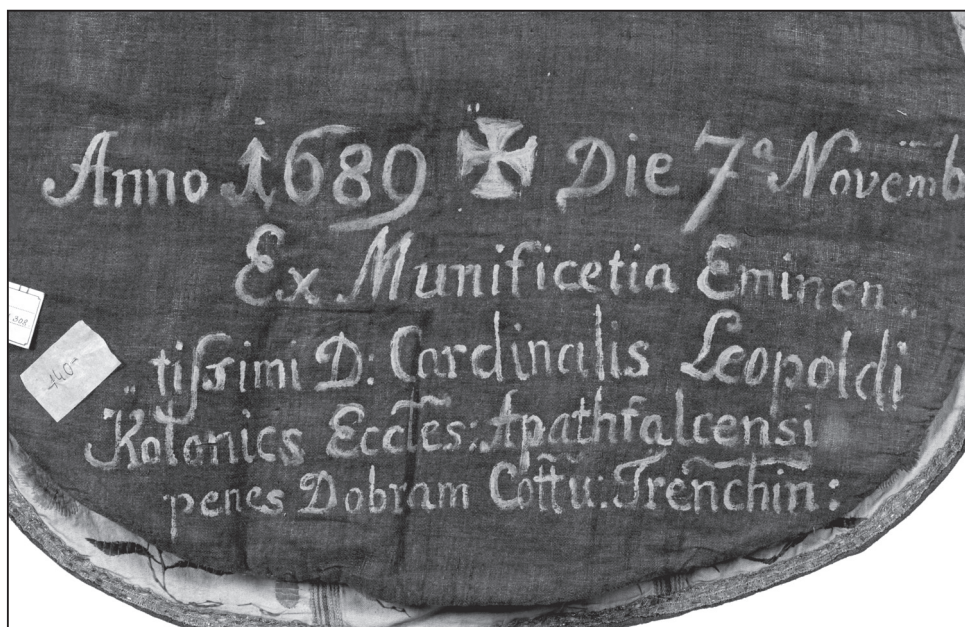
Obr. 1. Kasule, Morava?, kolem poloviny 17. století, MG v Brně. Foto A. Bratrů-Velnerová.

Obr. 2. Kasule se sv. Rodinou, Slovensko, Opatová nad Váhom, 1689, MG v Brně. Foto A. Bratrů-Velnerová.

MG) byly „znovuobjeveny“ mimořádné příklady bohoslužebných textilií 17. století, novější literaturě veskrze neznámé, získané převodem ze Slovákého muzea v Uherském Hradišti (dále SM). K fyzickému převzetí památek do správy MG muselo dojít někdy v rozmezí padesátých, případně na počátku šedesátých let minulého století, bohužel toto časové období není z hlediska transferů sbírek nejlépe dokumentováno.² Celý soubor, jedná se o kasule – svrchní bohoslužebná roucha kněze³ – a jejich příslušenství (manipul, štóla), byl až na několik výjimek v MG zainventován v průběhu roku 1963.⁴ V druhé polovině 17. století byly stejně jako v předchozích vývojových etapách používány pro zhotovení parament nákladné a luxusní materiály jako hedvábí, samet, brokát a výšivky z pestrobarevných hedvábných nití, zlatých a stříbrných dracounů a dalších doplňků. Pozornost profesionálně školených vyšivačů se nadále soustředila na bohaté výšivky v plochem či poloreliéfním provedení – výšivky zpracované bohatými valéry hedvábných nití v technice zvané malba jehlou, anebo výšivky provedené v nízkém reliéfu kladenými kovovými dracouny přes podložku jsou pro 17. století signifikantní – ke slovu se dostávají také paramenta zhotovená z jiných, zpravidla netextilních materiálů. V námětové stránce výzdoby nadále dominovala rostlinná ornamentika doprovázená květinovým dekorem, který v sobě zpravidla nesl mariánskou či christologickou symboliku. Práce ovládala přísná symetrie.

Kasule datované do druhé poloviny 17. století představují druhou nejstarší skupinu liturgického textilu v dochovaném fondu MG. Díky archivnímu průzkumu se podařilo několik parament z této skupiny identifikovat jako někdejší součást sbírky SM.⁵ Konkrétně se jedná o trojici kasulí s plochou hedvábnou výšivkou. Jediným přímým pořítkem se stal zápis ve staré inventární knize SM, pořízený 31. srpna 1942. Poměrně podrobná deskripce umožnila ztotožnit popsané památky s kasulemi uchovávanými ve sbírce textilu MG. Jedná se o nově zjištěnou kasuli (obr. 1), jejíž původ i způsob nabytí zůstávaly neznámé.⁶ Vodítkem pro bližší identifikaci předmětu byl papírový štítek připojený k dorzální straně s přípisem „Mešní roucho čili kasule z Pavlovic. Vyšívání národními vzory na plátně. Ze sbírky K. Lanička z Pavlovic.“ Na základě výskytu příjmení „Laniček“ se velmi pravděpodobně jedná o Vel-

Obr. 3. Detail dedikačního nápisu kasule se Svatou rodinou, MG v Brně. Foto A. Bratrů-Velnerová.

ké Pavlovice, kasule tak může mít příslušnost k některému z menších kostelů jižní Moravy, případně západního Slovenska. Výzdoba je provedena barevným hedvábím na bílé tkanině plátňové vazby. Použitým vyšivacím materiálem je nekroucené hedvábí světlých pastelových tónů, vzor předkreslený rudkou (na kasuli je místy patrná podkresba) pokrývají dlouhé atlasové stehy. Ostatní plochu vyplňovaly volně rozmístěné pajetky ze žlutého kovu, dnes z větší části chybějící. Dorzální i pektorální strana kasule klasické formy se dělí na obvyklé tři svislé pásy. Kompozice výšivky středního pruhu sestává z pravidelných oblých, vzájemně provázaných routových polí. Do každého pole je vložen jeden stylizovaný květ – tulipán, hvozdík, řebčík, sasanka ad. Oba boční díly kasule pokrývá rozvinutá kompozice opět s motivy stylizovaných květů – tulipán, granátové jablko ad. Při spodním okraji jsou umístěny kytice vyhánějící po sedmi ratolestech z dvouúché „italské vázy“. Kytice je symetricky rozložena a končí uprostřed vrcholícím květem tulipánu. Výšivka pektorální části opakuje analogicky motivy zádové partie, je však výrazně poškozena a nastavována. Symbolikou jarních květů v kombinaci s bílou barvou podkladu se výzdoba kasule váže k velikonočním slavnostem Zmrtvýchvstání. Vzory oblých routových polí a váz s kyticemi vychází kompozičně ze starších italských textilií druhé poloviny 16. století⁷ a v dalším vývoji plně přechází do výšivek lidového prostředí Slovenska. Obdobná výšivka s motivem kytic v amforách se objevuje na antependiu ze severního Maďarska⁸ a rovněž na roušce pražského Uměleckoprůmyslového muzea.⁹

Nově zjištěným kusem je i druhá kasule tohoto souboru (obr. 2 a 3), způsob a doba akvizice byly rovněž neznámé.¹⁰ Ikonografii kasule určuje reprezentativní vyobrazení Svaté rodiny. Výšivka je provedena barevným hedvábím na režném lněném plátně, původní středové borty dorzální i pektorální strany byly nahrazeny novějšími. Vyšivací technika tzv. *point d'orient* se řadí k méně náročným a poměrně rychlým, pracuje s dlouhými atlasovými stehy přichycenými ke lněnému podkladu a kolmo prošitými řadou drobných stehů

Obr. 4. Kasule s monogramy, Čechy, kolem poloviny 17. století, MG v Brně. Foto A. Bratrů-Velnerová.

Obr. 5. Kasule s reliéfní dracounovou výšivkou, Morava, 1680–1700, MG v Brně. Foto A. Bratrů-Velnerová.

21.307	21.8.48.	Ornat sešlavaný z šedého čeruška sešlavanými květy prokřivaného brokátu. Šířel z moiré hedvábní bílého, strojově vyšívaný černo-žlutými ornamenty, okraj lemovaný žlutou plátnou hedvábnou portou. Ornat nízkého barokního dookolení novodobě obnověn a doplněn. V. 103 cm, Š. 65 cm. k tomu stola + 1
21.308	21.8.48.	Ornat, z žimutového lemečového plátna lemovaný žlutou portou. Vyšit P. Maria, sv. Josef, P. Jozef nad nimi holubičky. Plocha vyšívaná vyšívanými květy (plátno, zeleno-žluté, bílé hedvábní, mušliny). Na zadní straně předního dílu nápis bílou barvou: Anno 1689 + Die 7 ^a Novemb: Ex Munificetia (sui) Eminen tissimi D: Cardinalis Leopoldi
Inventární číslo	Datum	Předmět a jeho popis
		Kolonias Ecetes: Apathfalceusi peneš Dobram Cottu: Treuchin. V. 110 cm, Š. 64 cm k tomu stola
21.309	21.8.48.	Ornat z bílého hedvábní. Jeho střední díl je bohatě vyšit žlutou a fialovo-šedými proužky hedvábní na stranách rínou se rozvířené motivy s květy. Přední část značně prokřivená a nastavená. V. 95 cm, Š. 69 cm. k tomu
21.310	21.8.48.	Ornat z fialového hedvábní, jeho střední díl vyšit žlutou, fialovou hedvábnou vyšívanými IHS, Maria, Josef květy, jablčka, listy, lemovaný šedou portou. V. 9. stl.

Obr. 6. Zápis staré přírůstkové knihy historického oddělení Slovákého muzea v Uherském Hradišti s popisy kasulí.

fixačních. Na hrubém plátně je místy patrná kresba vzoru. V typologii výšivek představuje práci s „lidovými projevy vyšivačské kultury“.¹¹ Dekor je řazený do tří svislých pruhů, na dorzální i pektorální straně ve vertikální linii vyrůstají po trojicích snítky stylizovaných květů – šestilistých růží, hvozdíků, doplněných tulipány a sasankami, v ramenních partiích se objevují granátová jablka. Na rozdíl od předešlého kusu je dorzální strana kasule doplněna figurální kompozicí s Pannou Marií, malým Ježíšem a sv. Josefem, celý výjev završuje holubice Ducha svatého. Malý Kristus je znázorněn jako vládce světa, v levé ruce atribut říšské jablko, volnou pravici pozvedá v žehnajícím gestu. Tváře všech protagonistů výjevu Panny Marie, sv. Josefa a malého Ježíše jsou malovány olejem. Roucha postav provedená atlasovým stehem doplňují zlaté dracouny, které napomáhají vytvořit kontury a modelaci figur. Dracouny jsou využity také jako svatozáře. Pro stanovení datace, provenience a osoby donátora má mimořádný význam rukopisný údaj vepsaný bílou barvou na rubu pektorální části kasule: „Anno 1689 Die 7. Novemb[ri] Ex Munifice[n]tia Eminentissimi D[omini] Cardinalis Leopoldi Kolonics Eccles[iae] Apathfalcensi penes Dobram Co[m]munitat[em] Trenchin[iensis].“ Kasule určená kostelu sv. Stanislava v Opatovej nad Váhom (dnes městská část Trenčína) v někdejší Trenčianské stolici byla zhotovena štědrosti kardinála Leopolda Koloniče. Vročení 1689 se vztahuje k počátkům výstavby vlastního kostela v Opatovej. Písemné zprávy zaznamenávající přesnější údaje o zahájení stavby nejsou známy, kasule je tak důležitým historickým „dokumentem“ pro poznání církevního života farnosti. Rovněž dárce kasule kardinál Leopold Karl Kolonič/Kollonitsch von Kolegrad (1631–1707) patří k nesmírně zajímavým osobnostem.¹² Politik, státník a významný církevní hodnostář, pocházel z původně chorvatského šlechtického rodu, od 16. století usazeného na Slovensku. Kolonič stál coby zmocněnec habsburského domu v čele rekatolizační politiky v Uhrách, významné místo zastával rovněž v hierarchii vídeňského dvora, působil ve funkci ministra a blízkého spolupracovníka císaře Leopolda I. Církevní kariéru zahájil v roce 1666 jako biskup nitranský, později biskup Vídeňského Nového Města (1670). Roku 1683 se podílel na obraně Vídně během druhého tureckého obležení, označení Koloniče „die Seele der Verteidigung Wiens“ spadá právě do této doby. Následovalo biskupství v Rábu, hodnost kardinála a kaločské arcibiskupství. Roku 1695 se stal arcibiskupem ostráhomským a hlavou katolické církve v Uhrách (Primas Hungariae). Zemřel o dvanáct let později ve Vídni, je pohřben v Bratislavě v jezuitském kostele Najsvätejšieho Spasitele. Blízké příklady kasulí s hedvábnou výšivkou doplněnou figurální kompozicí vlastní Národní muzeum v Praze,¹³ Diözesanmuseum St. Pölten,¹⁴ jsou známy z východního Slovenska,¹⁵ Chorvatska¹⁶ a Tyrolska.¹⁷ Jejich rozšíření odpovídá hranicím habsburské monarchie na konci 17. století. Kasule z Opatovej je však ve skupině hedvábných výšivek na lněném plátně zcela mimořádnou památkou, nejen příběhem a osobou donátora, ale rovněž kombinací výšivky s malbou v případě figurální scény Svaté rodiny na dorzální straně. Poslední památkou kolekce hedvábných výšivek 17. století je kasule opatřená monogramy.¹⁸ Na lněném podkladě středového pásu se nad sebou objevují tři kruhové vavřínové větve provedené hedvábnou nití fialové barvy s vepsaným majuskulním christogramem IHS, uprostřed monogramem mariánským a ve spodní části roucha monogramem sv. Josefa, kontury jsou provedeny zlatým dracounem (obr. 4). Opět je místy patrná podkresba vzoru, plochu uvnitř vavřínových větví doplňují volně rozložené zlaté pajetky. Ve výzdobě středního pruhu se jako u předchozích kusů uplatňují granátové jablko, květy orlíčku a tulipánů. Boční partie kasule jsou zhotoveny z hedvábného damašku fialové barvy s charakteristickými vazebnými efekty. Skromnější výzdoba středního pruhu je ovlivněna lidovým vyšivačským projevem kolem poloviny 17. století. Současná podoba kasule je nejspíše výsledkem druhotných úprav, rostlinný dekor zřejmě původně pokrýval celou plochu roucha v pásových kolumnách vyme-

zených bortami, jako je tomu v případě analogických celovyšíváných kasulí z Národního muzea v Praze¹⁹ a Regionálního muzea v Chrudimi.²⁰

Posledním rouchem, které reprezentuje barokní práce druhé poloviny 17. století z původního majetku SM, je kasule zdobená reliéfní dracounovou výšivkou.²¹ Jde o jediného zástupce této výzdobné techniky ve sbírce MG (obr. 5). Kasule je členěná podle ustáleného schématu do tří souběžných pásů. Postranní díly ze sytých červených hedvábných tkanin rámuje středovou kolumnu z hedvábného damašku bílého. Na textilní podklad je aplikována efektní výšivka ze zlatých a stříbrných dracounů. Výšivka je provedena přes podložku z lněných nití vrstvených na sebe a částečně povrchově „puncována“ vtahováním dracounu do lněného podkladu. Silně stylizovaný rostlinný motiv je u bočních pásů pojatý přísně symetricky, pravidelné schéma výšivky složené z motivů kulovitěho plodu, rozety, šišťice (snad granátová jablka) a tulipánového květu zasazených ve spirálách s úponky vykazuje silnou orientální stylizaci.²² Kombinace červeného podkladu a zlatých dracounů dodává celku efektní vyznění. Výšivka středového dílu vykazuje tytéž výzdobné motivy nasazované na sebe a doplněné vějířovitými tvary a motivy hyacintu (či lilie). Odbornou literaturou je tento typ vyšívací techniky tradičně dáván do souvislosti s válečnými událostmi osmdesátých let 17. století a vojenskými střety s Turky. Kompozičně i technickým zpracováním identická kasule pochází z kostela sv. Tomáše z Canterbury v Mohelnici.²³ Příslušnost brněnské kasule témuž kostelu nelze vyloučit, nepochybně se jedná o práci z moravského prostředí, snad přímo z Olomouce. Jak uvádí Dana Stehlíková,²⁴ patronátním právem nad kostelem v Mohelnici disponovali olomoučtí biskupové.²⁵ Do souboru barokních paramentů 17. století převedených ze sbírky SM náleží i dvojice kožených kasulí, kterým byla věnována pozornost již dříve.²⁶ Nově byly identifikovány doplňky – kožený manipul a štóla.²⁷ Kasule včetně příslušenství nejspíše tvořila součást mobiliárního fondu původně gotického, barokně upraveného kostela sv. Jiljí v obci Huzová, dnes v okrese Olomouc. Tento předpoklad bude nutné ještě ověřit archivními prameny. Druhou polovinu 17. století zastupuje ve sbírce MG kromě zmíněných příkladů rovněž menší skupina kasulí zdobených pomocí textilní aplikace, techniky v daném období velice oblíbené a rozšířené. Skupinu tvoří hned tři nesmírně pozoruhodné ukázky památek,²⁸ které však již stojí mimo rámec vymezeného tématu liturgického textilu z majetku SM.

Poznámky:

- 1 Příspěvek navazuje na materiálovou studii Barokní liturgické textilie ze sbírky Moravské galerie v Brně. In: *Textil v muzeu: oděvy a textilní doplňky pro liturgii a obřady*. Brno: Technické muzeum v Brně, 2015, s. 42–48.
- 2 Konkrétní písemné doklady o převodu těchto památek se v archivních fondech obou institucí zatím nepodařilo dohledat.
- 3 Kasule je společným oděvem celebrujícího kněze a hierarchických nositelů kněžství, konajících předepsané liturgické funkce při mši svaté a s ní spojených obřadech, je tedy hlavní součástí mešního úboru. Při mši tvořila vždy viditelnou a tedy honosně zdobenou součást oděvu, zvyšovala lesk celého obřadu a demonstrovala přepych a sebedůvěru církevní hierarchie.
- 4 Podle zápisu v inventární knize MG sestával soubor textilií převedených ze sbírky SM z památek liturgické i světské povahy. Liturgické textilie však tvořily větší část, konkrétně šestnáct kusů. Jednalo se převážně o kasule doplněné příslušenstvím (štóla, manipul, velum) z rozmezí 17.–18. století. Předmětem tohoto textu jsou pouze textilie 17. století. Původní počet památek se během studia navíc podařilo rozšířit o další tři mimořádné příklady kasulí s plochou hedvábnou výšivkou.
- 5 Za laskavou pomoc při identifikaci těchto předmětů děkuji PhDr. Blance Rašticové.

- 6 Kasule v MG zapsána pod inv. č. U32887. V přírůstkové knize SM vedena pod označením H 309 s přípisem: „Ornát z bílého hedvábí. Jeho střední pruh je bohatě vyšit zlatem a tmavě modro-zeleno-růžovým hedvábím. Po stranách vinou se rozvilinové motivy s květy. Přední část značně poškozena a nastavena. Výška 85 cm, šířka 67 cm, cena 2.000 Kč.“ – Archiv SM, inv. č. 65, Inventář historie I. díl.
- 7 M a r k o w s k ý, Barbara. *Europäische Seidengewebe des 13.-18. Jahrhunderts*. Köln: Kunstgewerbemuseum der Stadt Köln, 1976, kat. č. 90, s. 151 a kat. č. 98, s. 154.
- 8 V a r j ú - E m b e r, Mária. *Old textiles*. Budapešť: Corvina, 1980, kat. č. 48, s. 56.
- 9 Z e m i n o v á, Milena. *Barokní textilie: ze sbírek Uměleckoprůmyslového muzea v Praze*. Praha: Uměleckoprůmyslové muzeum, 1974, kat. č. 23.
- 10 Kasule se Svatou rodinou je v MG zapsaná pod inv.č. U32888. Na vnitřní straně pektorální strany dochovaný původní papírový štítek SM s označením H 308, doslovný popis ve staré přírůstkové knize: „Ornát z jemného lněného plátna lemovaný zlatou portou. Vyšita P. Maria, sv. Josef, P. Ježíš, nad nimi holubice. Plocha vyplněna vyšívanými květy (žluto-zeleno-hnědo-bílé hedvábí, mouliné). Na zadní straně předního dílu nápis bílou barvou: Anno 1689 +[křížek] Die 7 Novemb: Ex Munificencia (sic) Eminen/tiššími D: Cardinalis Leopoldi Kolonicz Sectes: Apathfalcensi / penes Dobram Cottu: Trentchin. Výška 110, šířka 64, cena 4.000 Kč.“ Archiv SM, inv. č. 65, Inventář historie I. díl.
- 11 Historie, pořádání a uchovávaní liturgických oděvů – parament. In: Martinek, Radek, Oppeltová, Jana a Sedoník, Tomáš et al. *Záchrana a inventarizace drobných církevních fondů: archiválie, knihy, notový materiál a liturgické textilie: barevná fotografická příloha* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 316.
- 12 *Ottův slovník naučný XIV*. Praha 1899, s. 588.
- 13 S t e h l í k o v á, Dana, ed. *Bohemia sancta: poklady křesťanského umění v českých zemích: [Diecézní muzeum, Caltanissetta, 30. června – 25. července 2004: Regionální muzeum v Palazzo Bellomo, Syrakusy, 31. července – 29. srpna 2004]*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny pro Ředitelství ochrany památek a kulturního dědictví v Caltanissettē, 2004, kat. č. 135, s. 157.
- 14 H u b e r, Wolfgang, ed. *Paramente! Historische liturgische Textilien*. St. Pölten, 2011, s. 79.
- 15 Š o u r e k, Karel, ed. *Umění na Slovensku: odkaz země a lidu: soubor dokumentů*. Praha: Melantrich, 1938, kat. č. 925.
- 16 P a v i č í, Snježana. *Tekstil paramenta: crkveni tekstil Hrvatskoga povijesnog muzeja*. Zagreb: Hrvatski povijesni muzej, 1998, kat. č. 3, s. 61, kat. č. 4, s. 62.
- 17 Historie, pořádání a uchovávaní liturgických oděvů – parament. In: Martinek, Radek, Oppeltová, Jana a Sedoník, Tomáš et al. c. d., s. 316, pozn. 100.
- 18 Kasule s monogramy inv. č. U18258 byla do sbírkového fondu MG zapsána v roce 1963, druhotnými přípisy do inventární knihy mylně považována za převod z Moravského zemského muzea. V přírůstkové knize SM vedena pod označením H 310 s popisem: „Ornát z fialového hedvábí, jeho střed tvoří plátěný pruh fialovým hedvábím vyšívaný: IHS, Maria, Josef, květy, jablíčka, lístky, lemování stříbrnou portou. 18. století. Cena 1.500 Kč.“ Archiv SM, inv. č. 65, Inventář historie I. díl.
- 19 Kasule inv. č. H2-3530 z kostela Narození sv. Jana Křtitele v Jankově. F a g o v á, Dana a Š u l c o v á, Veronika. *Restaurování fragmentu kasule z poloviny 17. století. Využití nových metod lokálního čištění*. In: *Textil v muzeu: oděvy a textilní doplňky pro liturgii a obřady*. Brno: Technické muzeum v Brně, 2015.
- 20 Kasule inv. č. T2388 z kostela Povýšení sv. Kříže v Honbicích viz D o l a n s k á, Lenka. *Zrestaurované předměty ze sbírek Regionálního muzea v Chrudimi. Kasule z kostela v Honbicích. Chrudimské vlastivědné listy 19/4, 2010, s. 20.*
- 21 Kasule inv. č. U18261 s příslušným manipulem inv. č. U18267 byla do sbírky MG zapsána v roce 1963, v poznámce předmětu je uveden místopisný údaj s otazníkem „Podkova u Hranic“, který se zatím nepodařilo blíže lokalizovat.
- 22 Podrobněji k osmanské symbolice na křesťanském obřadním textilu viz M a l c o v á, Sabina. *Tkaniny z islámského Orientu v křesťanském liturgickém a obřadním textilu*. In: *Textil v muzeu: oděvy a textilní doplňky pro liturgii a obřady*. Brno: Technické muzeum v Brně, 2015.
- 23 F i l i p o v á, Milena a G r o n y c h o v á, Marie. *Církevní umění baroka a rokoka na Šumpersku, Zábřežsku a Mohelnicku*. Šumperk: Vlastivědné muzeum v Šumperku, 2006, s. 20. Kasule je

v současné době dlouhodobě zapůjčena v expozici Arcidiecézního muzea v Olomouci. Majitelem kasule je Římskokatolická farnost v Mohelnici.

- 24 K r o u p a, Jiří, ed. *V zrcadle stínů: Morava v době baroka 1670-1790*. Brno: Moravská galerie, 2002, kat. č. 116, s. 275.
- 25 Panujícím biskupem olomouckým v posledních desetiletích 17. století byl významný mecenáš umění Karel II. z Lichtenštejna-Kastelkornu (1624–1695). Srovnej J a k u b e c, Ondřej a P e r ů t k a, Marek eds. *Olomoucké baroko. 2 – katalog, Výtvarná kultura z let 1620-1780*. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2010, č. 460, s. 551.
- 26 H u s s e i n i o v á, Andrea a V y s k o č i l o v á, Gabriela. Dvojice kožených liturgických rouch ze sbírky Moravské galerie v Brně. *Slovácko* 54, 2012, s. 297–310.
- 27 Inv. č. U18269 a U18270 jako součást kožené kasule inv. č. U18255.
- 28 Jedná se o kasuli se sv. Václavem inv. č. U30917, kasuli s aliančním znakem a letopočtem 1694 inv. č. U28422 a kasuli původem z kláštera strahovských premonstrátů inv. č. U19214. H u s s e i n i o v á, Andrea. Barokní liturgické textilie ze sbírky Moravské galerie v Brně. In: *Textil v muzeu: oděvy a textilní doplňky pro liturgii a obřady*. Brno: Technické muzeum v Brně, 2015, s. 42–48.

Literatura:

- D o l a n s k á, Lenka. Zrestaurované předměty ze sbírek Regionálního muzea v Chrudimi. Kasule z kostela v Honbicích. *Chrudimské vlastivědné listy* 19/4, 2010, s. 20.
- F a g o v á, Dana a Š u l c o v á, Veronika. Restaurování fragmentu kasule z poloviny 17. století. Využití nových metod lokálního čištění. In: *Textil v muzeu: oděvy a textilní doplňky pro liturgii a obřady*. Brno: Technické muzeum v Brně, 2015.
- F i l i p o v á, Milena a G r o n y c h o v á, Marie. *Církevní umění baroka a rokoka na Šumperku, Zábřežsku a Mohelnicku*. Šumperk: Vlastivědné muzeum v Šumperku, 2006. 51 s.
- H u b e r, Wolfgang, ed. *Paramente! Historische liturgische Textilien*. St. Pölten, 2011.
- H u s s e i n i o v á, Andrea a V y s k o č i l o v á, Gabriela. Dvojice kožených liturgických rouch ze sbírky Moravské galerie v Brně. *Slovácko* 54, 2012, s. 297–310.
- J a k u b e c, Ondřej a P e r ů t k a, Marek, eds. *Olomoucké baroko. 2 – katalog, Výtvarná kultura z let 1620-1780*. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2010. 655 s.
- K r o u p a, Jiří, ed. *V zrcadle stínů: Morava v době baroka 1670-1790*. Brno: Moravská galerie, 2002. 382 s.
- M a l c o v á, Sabina. Tkaniny z islámského Orientu v křesťanském liturgickém a obřadním textilu. In: *Textil v muzeu: oděvy a textilní doplňky pro liturgii a obřady*. Brno: Technické muzeum v Brně, 2015.
- M a r k o w s k y, Barbara. *Europäische Seidengewebe des 13.-18. Jahrhunderts*. Köln: Kunstgewerbemuseum der Stadt Köln, 1976. 463 s.
- M a r t i n e k, Radek, O p p e l t o v á, Jana a S e d o n í k, Tomáš et al. *Záchrana a inventarizace drobných církevních fondů: archiválie, knihy, notový materiál a liturgické textilie: barevná fotografická příloha*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. 44 s.
- P a v i č i ć, Snježana. *Tekstil paramenta: crkveni tekstil Hrvatskoga povijesnog muzeja*. Zagreb: Hrvatski povijesni muzej, 1998. 126 s. Katalog muzejskih zbirki.
- S e d l á č k o v á, Ema a V y d r o v á, Jiřina, eds. *Výstava umění v Čechách XVII-XVIII století 1600-1800: Pražské baroko: Valdštejnský palác – Palác Zemského zastupitelstva, květen – září 1938*. Praha: Umělecké Beseda, 1938. 140 s.
- S t e h l í k o v á, Dana, ed. *Bohemia sancta: poklady křesťanského umění z českých zemí: [Diecézní muzeum, Caltanissetta, 30. června – 25. července 2004; Regionální muzeum v Palazzo Bellomo, Syrakusy, 31. července – 29. srpna 2004]*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny pro Ředitelství ochrany památek a kulturního dědictví v Caltanissettē, 2004. 204 s.
- V a r j ú - E m b e r, Mária. *Old textiles*. Budapešť: Corvina, 1980. 62 s. The treasures of the Hungarian national museum.
- Z e m i n o v á, Milena. *Barokní textilie: ze sbírek Uměleckoprůmyslového muzea v Praze*. Praha: Uměleckoprůmyslové muzeum, 1974. 28 s., 104 s. obr. příl.

Mgr. Andrea Husseliová (n. 1976), vystudovala archeologii a dějiny umění na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Od roku 2007 pracuje jako kurátorka oddělení užitého umění Uměleckoprůmyslového muzea Moravské galerie v Brně, kde se věnuje sbírce keramiky a porcelánu.

„Mass Vestment or Casula...“ Liturgic Textiles from 17th Century in the Collections of the Moravian Gallery in Brno

A b s t r a c t

The article covers the history of making a collection of liturgic textiles in Moravian Gallery in Brno. Transfers of collection items between the institutions of museum character used to be specific cases in the past. The collection of Moravian Gallery in Brno was enlarged in such way getting a little collection of liturgical textiles from the second half of 17th century. The collection in question consists of three exceptional cases of vestments with a flat silk embroidery and one vestment with a golden yarn embroidery made in semi-relief way. On the basis of an archive research all of them were identified as former parts of collection fund of Moravian Slovak Museum in Uherské Hradiště. The vestments were transferred sometimes between 60s or the beginning of 70's of the last century. The most valuable one is the vestment with a silk figural embroidery representing the Holy Family surrounded by colourful flowers. The embroidery on the rye linen is combined with a painting in case of figural scene and completed by dedication inscription with a year 1689. The vestment was intended to be used in in the St. Stanislaus Church in Opatová nad Váhom in the former Trenčín cathedra and it was made thanks to generosity of the cardinal Leopold Kolonič. The vestment is an outstanding example of the so called folk embroidery in 17th century.

„Messgewand oder Kasel...“ Liturgische Gewänder des 17. Jahrhunderts aus der Sammlung der Mährischen Galerie Brünn

Z u s a m m e n f a s s u n g

Der Beitrag widmet sich der Entstehungsgeschichte der Sammlung liturgischer Textilien der Mährischen Galerie Brünn. Ein spezifischer Fall war in der Vergangenheit das Verlegen von Exponaten zwischen den musealen Institutionen. Auf diese Weise wuchs die Sammlung der Mährischen Galerie Brünn um eine kleine Kollektion gottesdienstlicher Gewänder aus der zweiten Hälfte des 17. Jahrhunderts. Es handelt sich um drei außerordentliche Messgewänder mit flacher Seidenstickerei und um eine Kasel mit Goldfadenstickerei in Halbreliëauführung, die aufgrund einer Archivuntersuchung neu als einstiger Bestandteil des Sammlungsfonds des Mährisch-slowakischen Museums Uherské Hradiště identifiziert wurde. Zur Überführung dieser Stücke kam es in den fünfziger Jahren oder Anfang der sechziger Jahre. Eine Entdeckung war die Existenz des Messgewands mit seidener Figuralstickerei der Heiligen Familie, umgeben von stilisierten farbigen Blüten. Die Stickerei auf Rohleinwand ist kombiniert mit der gemalten Figuralzene und ergänzt durch eine Widmungsinschrift mit der Jahreszahl 1689. Das Messgewand war für die Stanislauskirche in Opatová nad Váhom im damaligen Komitat Trenčín (heutige Slowakei) bestimmt und wurde dank der Freigiebigkeit von Kardinal Leopold Kolonič angefertigt, es stellt ein hervorragendes Beispiel der sog. „Volksstickereien“ des 17. Jahrhunderts dar.

Leto 2015 v Galerii Slováckého muzea

V letošním roce proběhly v Galerii Slováckého muzea v době letních prázdnin a Letní filmové školy tři zajímavé výstavy (2. 7. – 13. 9. 2015). V přízemí se poprvé představili mladí umělci Tomáš Absolon¹ a Tadeáš Kotrba² a rovnou se svým novým letošním společným výtvarným projektem *My Taste in Women, Damn, I Love You*, který vznikl na španělském ostrově Mallorca, kde v současnosti Tomáš Absolon žije a tvoří. Oba autoři se velmi dobře znají již od studií na uherskohradištské „umprumce“ a v Praze dokonce sdílejí společný ateliér. Ovšem ani práce na společné téma a v jednotném formátu neznamenal, že by se snad chtěli výrazem nebo formou přizpůsobit jeden druhému. Tady zůstávají zcela autonomní, originální a čitelní. Absolonovy malby na papíře abstrahují reálnou vzpomínku, přetransformovává ji do vizuální zkratky, jednoduchých linií a tvarů. V dílech se tak objevují téměř technické prvky (šablony) společně s atmosférickými efekty a dalšími impresemi, které odrážejí zároveň umělcovy niterné emoce. Práce Tadeáše Kotrby se pohybují na pomezí krajinomalby a figury. Je konkrétnější. Jeho malby, to jsou výšeče vzpomínek v paměti na ženy, občasy v náznacích nebo mizející, či zdánlivě nedokončené. Vtahuje diváka do svého intimního světa, jakoby ani nechtěl říci vše, a nechat i na něm možnost hledání významů a dalších interpretací.

Ve velkém sále prvního patra měli návštěvníci možnost nahlédnout pod pokličku tvorby vynikajícího malíře a kreslíře Martina Zálešáka. Umělec pochází ze Slovácka ze známé umělecké rodiny (praděd Štěpán Zálešák byl významný sochař sakrálních motivů, své stopy zanechal i zde v Uherském Hradišti ve farním kostele sv. Františka Xaverského). Staré přísloví říká, „jablko nepadá daleko od stromu“, a v Martinově případě se zcela jistě

naplnilo. Logicky umělecký talent, který mu byl do vínku dán, dále rozvíjel. Nejprve při studiu na Střední uměleckoprůmyslové škole v Uherském Hradišti. Po skončení vojenské služby a krátké reklamní epizodě (pracoval pro brněnské veletrhy) pak na Akademii výtvarných umění v Praze v ateliéru profesora Jiřího Sopka. Když vzpomínáme na jeho začátky a další práci, nemůžeme opomenout ani třináctileté působení na Fakultě výtvarného umění při Vysokém učení technickém v Brně v ateliéru Jiřího Načeradského, kdy měl možnost poznat výtvarnou práci i z té opačné strany jako pedagog. Nyní žije a pracuje v sepětí s přírodou na předměstí Brna (Dvorská), kromě volné malby a kresby se zabývá také restaurátorskou prací. V letošním roce se opět vrátil do školství a jako výtvarný pedagog se věnuje výchově uměleckého dorostu v Brně na Střední uměleckoprůmyslové škole.

Martin Zálešák.

Na české mnohavrstevné výtvarné scéně se pravidelně začal objevovat v devadesátých letech 20. století. Jeho malba, která se odvrací od postmoderny a distancuje od módních směrů, se stala příjemným oživením a překvapením. Do širšího povědomí se zapsal osobitým přístupem ke světu přírody, k bující i uvadající vegetaci. Obrací se k tradici ve smyslu vědomého respektování její kontinuity v širokém časovém záběru. „...*Fascinuje jej iluzionismus holandského baroka i arcimboldovské kompozice, v nichž se snoubí veristická vyobrazení s fantazií a smyslem pro bizarnost*“ (Jana Vránová). S velkým nasazením však sleduje vlastní linii. Pozoruje proces a růst přírodních jevů, prolínání přírodních organismů, jejich vršení, prorůstání i zánik. Zviditelňuje strukturu přírodních organismů, kterou přehodnocuje v monumentální a nadčasové metafoře. Podněty nachází v bezprostředním okolí (trávy, květiny, odpadky, zelí, brambory, rajčatová nať ad.). Rozměrná plátna jsou zaplňována hustou spleť rostlinstva s přírodopisnou věrností. Z obrazů Martina Zálešáka vyzařuje radost z malování a práce s barvou. „*Promalované detaily rostlin a plodů, které jsou malířovým častým námětem, skrývají několik symbolických rovin. Staromistrovskou technikou ztvárňuje suché trávy, plody, ovoce, zeleninu. Najdeme v nich i filozofický podtext, neboť svět je zde zobrazen prostřednictvím jednotlivostí. A jestliže se filozofové opakovaně ptají, zda podstata světa spočívá v celku nebo v detailech, pak Zálešákovy obrazy Brambory, Vejce či Ryby mohou být jasnou odpovědí*“ (Radek Horáček).

Neoddělitelnou součástí Zálešákovy tvorby je precizní a brilantní kresba. Zde se mu dostalo zatím největšího ocenění na Středoevropském bienále v roce 2012, kde získal Cenu Grand Prix. „... *optikou jemu vlastní zaznamenává detaily rostlin, plodů, rašení i usychání, atmosféru plného slunce i blížící se bouře. Promalovává a prokresluje ten věčný koloběh v přírodě, vznik, zánik, jednotlivost i celek. Vede diváky ke zvláštní nové vnímavosti krásy,*

Vernisáž výstavy obrazů a kreseb Martina Zálešáka v Galerii Slováckého muzea. Foto L. Chvalkovský.

Výstava obrazů a kreseb Martina Zálešáka v Galerii Slováckého muzea. Detail instalace. Foto L. Chvalkovský.

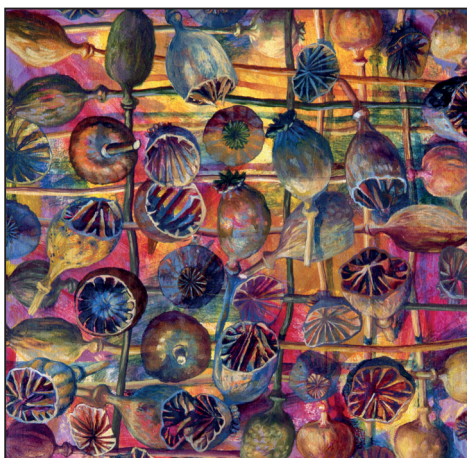
Pohled do instalace výstavy obrazů a kreseb Martina Zálešáka v Galerii Slováckého muzea. Foto L. Chvalkovský.

kteřou v našem životním rytmu a chaosu přehlízíme“ (Jana Potužáková). V letošním roce vítězové jednotlivých ročníků dostali v Plzni možnost větší prezentace na výstavě Jiný pohled, kde byly prezentovány nejen kresby, ale i malby.

V Uherském Hradišti měli návštěvníci možnost seznámit se především se současným dílem s občasnými exkurzami do minulosti, které se však v určitých momentech setkávaly a vytvářely kompaktní celek.

A do třetice dobrého a zlého, v malém sále jsme měli jedinečnou příležitost setkat se se specifickou výtvarnou tvorbou Františka Antonína Skály ml. – loutkami a výtvarnými scénami pro nový český film *Malý pán*. Film a vizuální umění spolu vedou zvláštní dialog. Jedno však mají společné. Vnímavého diváka, který si klade otázky a hledá odpovědi. Zpracování využívá klasické loutkové podání, které je zasazeno do reálného prostředí lesa. Tento typ realizace nabízí prostor pro vytvoření takového světa, který napomáhá rozvíjet dětskou fantazii, a zároveň přináší určité klasické prvky umění, které je v dnešní době vytlačováno animací. Naivitě prostředků odpovídá i zachování odkrytého vodění loutek. Loutky jsou tedy přiznanými loutkami, les je lesem, voda vo-

dou a oheň ohněm. Nová loutková pohádka *Malý Pán* vznikla na motivy úspěšné knihy „Velká cesta Malého pána“ Lenky Uhlířové a Jiřího Stacha. Na vernisáži režisér Radek Beran přiblížil některé zajímavé momenty z natáčení filmu. Dovezl i několik loutek,

Martin Zálešák, *Makovice*, 1995, olej, plátno, 350×350 mm. Foto archiv autora.

Martin Zálešák, *Noc a den*, 2012, tuš, papír, 970×685 mm; z kolekce kreseb oceněných na Středoevropském bienále kresby v Plzni. Foto archiv autora.

Martin Zálešák, *Podvečer*, 2014, tuš, papír, 810×580 mm. Foto archiv autora.

kteří přímo ve filmu hrály, takže jsme mohli nahlédnout i do zákulisí. První klapka padla v jihočeských lesích kolem Písku, kde se filmaři na tři měsíce usídlili. Film vznikl klasickou filmařskou technikou v reálném prostředí i ateliérech. Je výjimečný i uměleckou stránkou, kterou mu vtiskl mladý výtvarník František Antonín Skála ml. Navazuje na tradici vynikající české loutkové tvorby mnohokrát oceněné i v zahraničí. Strhující příběh vezme diváky na pozoruhodné dobrodružství, ve kterém Malý pán hledá, co mu schází. Příběh ho seznámí s Prázdnou hlavou, zavede ho do Plujícího města anebo do nebezpečného Lesa stínů. Najde nakonec Malý pán to, co mu schází? A co to vlastně je?

Poznámky:

1 **Tomáš Absolon**, *15. 12. 1987 Uherské Hradiště.

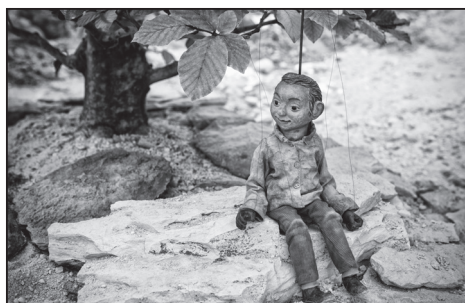
Studia: Střední uměleckoprůmyslová škola v Uherském Hradišti (2003–2007, obor: užitá a dekorativní malba v architektuře a propagaci, M. Malina), Akademie výtvarných umění v Praze (2007–2013, ateliér malba III., M. Rittstein, 2007–2011, ateliér kresby, J. Petrbock, 2012–2013)

• **Studijní pobyt:** 2011–2012 Vysoká škola umělecká v Praze (ateliér Jiřího Černického, ateliér hostujícího Florianu Pumhösla) • Od roku 2014 žije a tvoří střídavě na Mallorce, v Praze a v Uherském Hradišti.

Sympozia: 2012 Kutná Hora, XII. symposium současného umění Jenewein – Kutná Hora.

Výstavy samostatné: 2009 Praha, Chemistry Gallery (s V. Misařem), 2010 Praha, Galerie Via Art (s J. Achrem), 2011 Praha, Trafo galerie, Spolu práce (s I. Hosnedlem a T. Prchalem); Prostějov, Muzeum Prostějovska; Kolín, Městské divadlo, Noční práce, 2012 Zlín, Hvězdárna; Praha, MU Koncept, Věc nikoho, 2013 Jihlava, Galerie Půda, Tomáš Absolon/ Vzorové dny, 2014 Praha, KIV Gallery, Lucky Strike; Brno, Fait Gallery Preview, Monet On My Mind, 2015 Brusel (B), Popposition Off Fair, (KIV Gallery) s M. Večeřovou; Uherské Hradiště, Galerie Slováckého muzea, My Teste Woman/ Damn, I love You (s T. Kotrbou).

Výstavy kolektivní: 2008 České Budějovice, Alšova jihočeská galerie, Wortnerův dům, Ateliér Malba III prof. Michaela Rittsteina, 2010 Praha, Meetfactory, Artyčok. tv Artfair, 2011 Praha, FA ČVUT, Figurama 11; Praha, Galerie Národ-

Malý pán.

ní technické knihovny, Figurama 11, Praha, Trafačka, Spolupráce, 2012 Zlín, Univerzita Tomáše Bati, Figurama 12; Praha, Ruzyně, Letiště V. Havla, Figurama 12; Praha, KC, Intruder; Praha, FA ČVAT, Figurama 12; Plzeň, Avalon Business Centre; Praha, bývalé energetické podniky, INTRUDER; Litomyšl, zámek, Cukr a bič; Kutná Hora, Galerie Felixe Jeneweina, XII. symposium současného umění, 2013 Praha, Národní galerie, Veletržní palác, Diplomanti AVU 2013; Praha, Galerie AVU, Salon d'Apollon; Brno, Galerie Luxfer, Krize beze smyslu; Praha, Via Art Gallery, Participac, 2014 Rotterdam (NL), Tjchisch Centrum, Topography; Palma (E), Stefan Lundgren Gallery, Painting the Sky Blue.

Zastoupení ve veřejných sbírkách: Fait Gallery Brno.

Literatura: odborný tisk, časopisy, noviny: P a v l o v á, Jana. Tomáš Absolon: Vzorové dny. *Kulturní noviny* 16/2013, I. družstevní list pro společnost, politiku a umění. *Kultura a umění*, 14. 4. 2013.

2 **Tadeáš Kotrba**, *8. 11. 1986 Valašské Meziříčí.

Studia: Střední uměleckoprůmyslová škola v Uherském Hradišti (2002–2006, obor: propagační grafika a výtvarnictví, K. Mikel), Akademie výtvarných umění v Praze (2006–2012, ateliér grafiky, J. Lindovský, (2006–2009, ateliér hostujícího Jana Mertý, 2009–2010, ateliér malby III, M. Rittstein, 2010–2012) • **Studijní pobyt:** 2011 Londýn, Central Saint Martins College of Art and Design • **Činnost:** v průběhu studia se věnoval velkoformátovým grafikám, ilustroval práce irského spisovatele Jamese Joyce Kočka a čert; zpracovává téma krajiny a stopy v ní, které vychází z osobních zážitků, z prostředí, v němž se pohybuje (horská, městská krajina); klade důraz na atmosféru obrazu; jeho interpretace krajiny je velmi subtilní až snová; často jej tvoří nějaký pohádkový příběh, kde procitujeme jistě tajemství

děje; malba signalizuje zkušenost s grafikou, obrazy nesou stopy linek vymezujících prostor děje a místa; kombinace barevných ploch a subtilních čar má tajemnou vztahovost a provokuje fantazii, vše často doplňováno stínovými poutníky (podobné krajině, jakou popisuje Alfréd Kubín ve své knize Země snivců).

Ceny: 2007, 2008 Praha, Čestné uznání v soutěži Grafika roku, kategorie C.

Výstavy samostatné: 2010 Praha, Společnost pro záchranu kulturních hodnot Studio Paměť (s H. Šuranskou), 2011 Rožnov pod Radhoštěm, Galerie CreArs, Marius Kotrba&Tadeáš Kotrba; Praha, Galerie Via Art, Napůl (s I. Svobodovou), 2012 Náchod, Galerie výtvarného umění, zámecká jízdárna, Stopy; Frýdek-Místek, Langův dům, Stopy v krajině, 2013 Uherské Hradiště, Café Portal, Zátíší a krajina (s T. Absolonem), 2015 Ostrava, Industrial Gallery, Úlomky zbylé exotičnosti; Praha, Chemistry Gallery, Schvácen krácel jsem tmavými houštinami; Kutná Hora, Galerie Středočeského kraje, Vzpomínky zpola porušené; Uherské Hradiště, Galerie Slováckého muzea (s T. Absolonem), My Taste in Women/ Damn, I Love You.

Výstavy kolektivní: 2004 Uherské Hradiště, Slovácké divadlo, Othello, 2007 Praha, Galerie AVU, I. D. E. G. O., 2008 Budapešť, Lénna & Rosseli Gallery, Hall of Hungarian Creative Arts Českého centra v Budapešti, Graph East; Praha, Clam-Gallasův palác, XIV. ročník Grafika roku, 2009 Praha, Clam-Gallasův palác, Grafika roku; Bitola (Makedonie), 6. ročník Trienále grafiky, 2010 Praha, Clam-Gallasův palác, Grafika roku; Praha, The Chemistry Gallery, Best of Klausury; Praha, Galerie Paměť, V Grafice, XV. ročník, Grafika roku, 2010 Praha, The Chemistry Gallery, Best of Klausury, 2011 Londýn (GB), The Bayem Shaw Gallery, The Tent, 2012 Praha, The Chemistry Gallery, Diplomky 2012; Praha, NG, Veletržní palác, Diplomanti AVU 2012; Praha, Prádelna Nohnice, Umělecké tržiště; Londýn (GB), The Royal Academy of Arts, Summer Exhibition; Vídeň (A), Velvyslanectví ČR, Ein Dutzend Jahre Malerei III, 2013 Praha, Galerie Hollar, Mladá grafika; Praha, Letohrádek Hvězda, Netušený prostor na pomezí krajiny a duše; Valašské Meziříčí, Galerie Sýpka, Trienále Valmez, Cena Rudolfa Schlattauera, 2014 Praha, Karlín Studios, GEN 2:7-18; Praha, Galerie Národní technické knihovny, Ustavující průběžnost čar, 2015 Praha, Nová síň, Contemporary art 2015.

Ilustrace: 2011 James Joyce, Kočka a čert. Nakladatelství Meander.

Literatura: katalogy: Bakonyvári, M., A., A graph-East című Nemzetközi Grafikai Kiállítás a Lénna&Rosseli Galéria rendezte a Magyar Alkotóművészek Házában. Budapešť, 2008; Čermáková, B., Hendrych, J., Diplomanti AVU 2012. AVU Praha, NG Praha, Veletržní palác, Praha, 2012; Gorevski, V., 6. mezinárodní trienále grafiky. Ústav pro zachování kulturních památek a muzeum Bitola, 2009; Tokoš, V., Tadeáš Kotrba/ Stopy. GVU Náchod, 2012.

Odborný tisk, časopisy, noviny: D r a b i n a, Kamil. Mário a Tadeáš Kotrbovi vystavují v galerii Crears v Rožnově. *Spektrum Rožnovska* 21, č. 3, s. 4 (3. 2. 2011); K l e v i s o v á, Naďa. Výběr z výběru. *Magazín Víkend, páteční příloha Hospodářských novin* 56, č. 34, s. 34–35 (24. 8. 2012), W o h l m u t h, Radek. Diplomky AU. *Art + Antiques* 10, č. 7–8, s. 103 (13. 7. 2012).

3 **Martin Zálešák**, *2. 8. 1959 Uherské Hradiště. **Studia:** Střední uměleckoprůmyslová škola v Uherském Hradišti (1974–1978, obor: užitá a dekorativní malba v architektuře a propagaci, J. Gajdoš), Akademie výtvarných umění v Praze (1985–1991, monumentální malba, J. Sopko, R. Kolář)

Studijní pobyt: 1988 Gruzie, 1993, 1994, 1995 Itálie, 1993 Německo, 1993, 1999 Francie

Práce v propagaci a reklamě: pro BVV Brno (1978–1985); pedagogická činnost: Fakulta výtvarných umění Vysoké učení technické v Brně (1993–2007, asistent ateliéru figurálního malířství); v roce 2008 byl mezi pěti českými umělci ve finále soutěže Henkel. Art. Award.

Člen: TT klubu Brno (od roku 1998), UVU ČR, SVU Mánes (od roku 2004).

Symposia: 1995 Vlkov, Galerie Sýpka, Plastelínové sympozium.

Výstavy samostatné (výběr): 1993 Praha, Středoevropská galerie, Vegetace, 1996 Brno, Dům umění, Procházková síň, Martin Zálešák, malba, 1999 Lorsch, Museumszentrum; Kutná Hora, Galerie F. Jeneweina, Sankturinovský dům, Martin Zálešák, malba 1991–1999, 2002 Rožnov pod Radhoštěm, Galerie MK, 2002/2003 Brno, Galerie Aspekt, Moje příroda, 2004 Brno, Nemocnice u sv. Anny, 2006/2007 Brno, Galerie Aspekt, Moje úroda, 2007 Brno, Slévárna, Vaňkovka, Sklizeň 1997–2007, 2008 Brno, Galerie Plamínek; Velké Meziříčí, Galerie Sýpka, 2009 Lorsch (A), Museumszentrum, Uherský Brod, Panský dům, Zálešáci; Uherský Ostroh, zámek, Rafinovaná rustica (s M. Bravencem), 2010 Luhačovice, Galerie Elektra, Příroda, 2014 Veselí nad Moravou,

Galerie Jiřího Konečného, Kresby/ černobílé obrazy; Plzeň, Galerie Evropského domu/ Kresby, Grand prix 2012 (Bienále kresby), 2015 Uherské Hradiště, Galerie Slováckého muzea, Obrazy a kresby.

Výstavy kolektivní (výběr): 1991 Praha, U Hybernů, Absolventi AVU; Praha, Garáže Centrum, 1992 Praha, Středoevropská galerie, Karolinum; Praha, Středoevropská galerie, Husova ul.; Uherský Brod, Galerie Panský dům, 1993 Brno, Dům umění, Ze současné brněnské malby; Hodonín, GVU, Dům umění, Mladé setkání 93', 1994 Praha, Komerční banka Na Příkopěch, 1995 Brno, Galerie Aspekt, 1995 Vlkov, Galerie Sýpka, Plastelinové sympozium, 1998 Bechyně, Muzeum Vladimíra Preclika, 1999 Praha, Galerie Václava Špály, Umění pro nemocnici, 1999 Uherský Brod, Galerie Panský dům, Zálešáci; Brno, Dům umění, Pedagogové FaVU, 2001 Broomhill, Major Czech Exhibition Part of the North Devon Festival Broomhill Art Hotel (Šárka Radová, Oldřich Tichý, Martin Zálešák, Olbram Zoubek), 2003/2004 Praha, Krajina domova třetího tisíciletí, 2004 Praha, SVU Mánes; Brno, Krásný nový svět, 2007 Praha, Galerie Diamant, k 120. výročí SVU Mánes, 2008 Uherský Ostroh, zámek, 2012 Litoměřice, Severočeská galerie výtvarného umění, Kostel Zvěstování P. Marii, Volný směr – setkání členů S. V. U. Mánes k 125. výročí založení spolku, 2014 Olomouc, Galerie Caesar, Strom, 2015 Blansko, Galerie města Blanska, Zahrady; Jihlava, Oblastní galerie Vysočiny, Vesnice je svět; Plzeň, Muzea a galerie v Plzni, Jiný pohled.

Zastoupen: Nadace pro současné umění Praha, Ministerstvo zahraničních věcí ČR Praha – ZÚ ČR Oslo, ZÚ ČR Řím, KB Boskovice.

Literatura: slovníky, publikace: H o r o v á, Anděla. *Nová encyklopedie českého výtvarného umění. Dodatky.* Praha: Academia, 2006; *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců. 1950–2010.* XXI., W-Ž, Ostrava: Výtvarné centrum Chagall, 2010, s. 153.

Katalogy: Fakulta výtvarných umění Vysokého učení technického v Brně 1993–2003. FaVUT, Brno, 2003; Kotalík, J. T., Špale V., Štíbr J. Volný směr – setkání členů S. V. U. Mánes k 125. výročí založení spolku. SČGVU Litoměřice, 2012; Mladé setkání 93'. Triennale tvorby mladých výtvarníků regionu a jejich hostů. GVU, Hodonín, 1993; Rezler, A. Martin Zálešák: malba 1991–1999. Galerie F. Jeneweina 15. 9. – 30. 10. 1999, Kutná Hora, 1999; Vránová, J. Martin Zálešák. DU, Brno, 1996; Frolcová, Milada. Vladimír Zálešák/obrazy, kresby. 2. 7. – 13. 9. 2015. GSM, Uherské

Hradiště, 2015, ISBN 978-80-87671-20-7; Darebná, Gabriela a Doricová, Dana. Jiný pohled. Tvorba laureátů Bienále Plzeň 1996–2014 / A Different perspective / Artwork by the Laureates of the Biennial of Drawing Pilsen 1996–2014. Západočeské muzeum v Plzni, Galerie města Plzně, Galerie Jiřího Trnky 15. 10. – 29. 11. 2015. Bienále kresby Plzeň, Plzeň 2015, ISBN 978-80-260-8312-2.

Odborný tisk, časopisy, noviny: G a b r i e l o v á, Bronislava. Brněnská malba. *Lidová demokracie* (25. 6. 1993); H o r á č e k, Radek. Radostná je Zálešáková malba. *MF Dnes* (19. 11. 1996); K ů n o v á, E. Jak se prodávají obrazy. *Práce* (7. 11. 1992); Martin Zálešák ve Středoevropské galerii. *Lidová demokracie* (6. 1. 1994); P e t ř í k, Pavel. Oponentský posudek. *Ateliér 2/94*; R e i s s n e r, Martin. Brněnská malba 1990–1993 (13. 7. 1993); R T, (ND), Brněnští malíři vystavují. *Brněnský večerník* (28. 7. 1993); W a g n e r, Radan. Zálešák maluje vrstvy tajemných skrumáží. *Lidové noviny* (22. 10. 1999); Z h o ř, Igor. Místo k pozorování. *Ateliér 2/97*.

Milada Frolcová

Hradiště „umprumáci“ v galerii Orlovna v Kroměříži

Když byla za účasti více než stovky milovníků umění z celého Zlínského kraje v úterý 20. května 2008 slavnostně otevřena nová galerie současného umění v Kroměříži, Ing. Jiří Antoš, CSc., spiritus agens a její zakladatel, hned při úvodním proslovu pronesl, že doufá, že se Orlovna¹ stane jednou z nejhezčích galerií v kraji a „...že bude startovacím místem pro začínající výtvarné umělce, kteří se tu budou každé léto setkávat a porovnávat svoje práce mezi sebou i s moderními koncepcemi a proudy výtvarného umění a také s názory veřejnosti a případných zákazníků a mecenášů [...] a že jednou nebudou turisté jezdit do Kroměříže jen za památkami UNESCO, ale také proto, že město bude známé svými výstavami a výtvarným děním.“² Myslím, že se mu jeho sen alespoň částečně splnil. Z dříve chátrající stavby se stala velmi krásná a funkční galerie Orlovna, která si našla své stálé návštěvníky. Je „otevřena“ nejen začínajícím umělcům,

jak bylo v úvodu řečeno, ale stále častěji se ve výstavním plánu této „mladé galerie“ objevují i renomované výtvarné osobnosti. Určitě k tomu přispívá také fakt, že se Ing. Antošovi podařilo nejen přesvědčit, ale i aktivně zapojit do svého snu nejen velkou

Galerie Orlovna byla slavnostně otevřena v roce 2008.

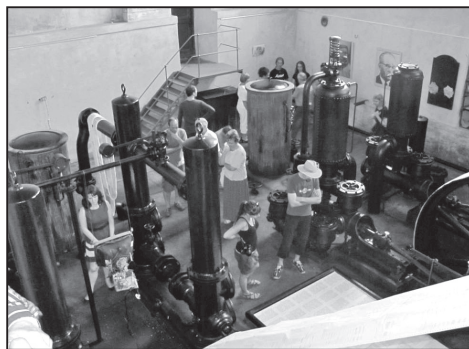
řadu příznivců, sponzorů, ale i umělce a odborníky, kteří mu pomáhají (Orlovna opravdu začínala pouze z nadšenectví a neměla dotace ani vlastní příjmy). Nemalou roli zde přitom sehrávají bývalí absolventi Střední uměleckoprůmyslové školy v Uherském

Vernisáž výstavy 11×3, mezi umělci uprostřed Ing. Jiří Antoš, CSc., zakladatel Galerie Orlovna.

V roce 2011 se podařilo zrestaurovat technickou památku arcibiskupskou vodárnu.

Akademický malíř František Hodonský, absolvent uherskohradištské SUPŠ, profesor Akademie výtvarných umění v Praze v plenéru.

Obraz Lukáše Maliny, Bitka na Cejlu, 2010, byl vystaven na výstavě Parádní příběhy někoho jiného.

Hradišti, dnes umělci a často i pedagogové základních, středních a vysokých uměleckých škol. Historie galerie Orlovny se začala psát v roce 2008 a během osmi realizovaných výstavních sezón se uskutečnila velká řada výstav, které iniciovali nebo kurátorsky a instalačně řešili bývalí hradišští „umprumáci“ (Miroslav Malina, Lukáš Malina, Vladimír Kokolia, Rostislav Illík, Kamil Mikel ad.). Najdeme mezi nimi oborové výstavy studentů (grafika, malba, multimédia), plenary nebo workshopy, které se vždy setkaly s velkou pozorností a kladnou odezvou odborné i laické veřejnosti. Jména absolventů hradišské SUPŠ nalezneme rovněž v seznamu pozoruhodných kolektivních a autorských výstav (např. František Hodonský/ Vodní vítr 31. 8. – 4. 10. 2010; Oldřich Tichý 29. 6. – 30. 7. 2015 ad.)

Výstavní činnost galerie Orlovna byla zahájena výstavou ART MOBILE 2008,³ která se nesla v duchu úvodního slova a koncepce nového stánku umění. Své práce zde představili studenti třetího ročníku Střední uměleckoprůmyslové školy Uherské Hradiště pod vedením akademického malíře Miroslava Maliny. Výstava byla ukončena úspěšnou aukcí vystavených děl pro sponzory, mecenáše, zájemce a sběratele moderního umění 29. června 2008 a výtěžek aukce byl použit na další rekonstrukci galerie (v té době zde nebylo osvětlení ani výstavní panely, také provoz, který je i nyní pouze přes letní sezónu, byl řešen provizorně). Studenti hradišské „umprumky“ se v obdobném duchu ve výstavním programu objevili ještě v roce 2012. Tentokrát dostal prostor 4. ročník dvou oborů, malby a grafiky. Výstava byla tematická, nazvaná Temavoda⁴ a souvisela přímo s uvedením do provozu „nového“ možného výstavního prostoru (během roku 2011 se podařilo zrestaurovat a zrekonstruovat arcibiskupskou vodárnu, která sama o sobě je nejen technickou památkou, ale i úžasným výtvarným dílem) a právě „umprumáci“ zde opět začínali. Čtrnáct mladých adeptů umění zde rozehrálo své představy v různých podobách a variacích na společné téma „voda“ (s větší

Ludmila Kovářiková na výstavě Dvě z Q vystavila pozoruhodné keramické plastiky a objekty.

Profesor Vladimír Kokolia zahájil výstavu studentů ateliéru Grafika II Vid' v roce 2013.

nou z nich se dnes setkáváme jako se studenty vysokých výtvarných škol, Akademie výtvarných umění v Praze, Fakulty výtvarných umění Vysokého učení technického v Brně, Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně apod.).

Galerie Orlovna zpočátku vedle svého názvu užívala značku GO!, kterou naplňuje

po celou dobu, ať již spoluprací s hradištskou „umprumkou“ nebo dalšími umělecky zaměřenými školami všeho typu (základními uměleckými i vysokými školami). Připomeňme například profilovou výstavu prací studentů Fakulty multimediálních komunikací Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně nazvanou Multimedia a design v roce 2009 nebo výstavu Ateliér grafický design z roku 2010, na nichž galerie Orlovna spolupracovala s akademickým sochařem Rostislavem Illíkem (v současnosti působí jako výtvarný pedagog na UTB, je absolventem uherskohradištské SUPŠ z let 1970–1974 v oboru tvarování strojů a nástrojů). Také zahájení výstavní sezóny roku 2013 se odehrálo ve znamení mladých. Tentokrát dostali příležitost studenti pražské Akademie výtvarných umění ateliéru prof. Vladimíra Kokolii⁵ (kdysi také hradištského umprumáka), jehož studenti a absolventi jsou na české výtvarné scéně nepřehlédnutelní. Výstava Vid⁶ byla pozoruhodná i tím, že některá vystavená díla byla vytvořena přímo v galerii Orlovna během několikadenního studentského workshopu. Studenti pracovali s nejrůznějšími náměty, obsahy, formami i technikami provedení (figura, krajina, symbolika, koncept, instalace apod.). Sympatické bylo i to, že se Kokolia

Akademický sochař Radim Hanke prezentoval svoji tvorbu v Galerii Orlovna společně s Ivo Sedláčkem v roce 2015.

s asistentkou Šárkou Trčkovou v rámci expozice nevyřazovali a zapadli mezi své „lidi“.

Téměř ve všech realizovaných kolektivních výstavách jsou svými pracemi zastoupeni bývalí hradištské „umprumáci“. Připomeňme ty nejvýznamnější 11×3, Parádní příběhy někoho jiného, Sdružení Q, Práce na papíru a z papíru/ autoři zlínského okruhu/ pocta Mariovi..., Reclusus, Pocta Hrabalovi nebo Temné hlubiny štěstí. Hned první významná společná výstava 11×3,⁷ která pro nezavěšeného mohla představovat početní úlohu nebo matematickou šifru, nastínila rozmanitost soudobé výtvarné scény. Jedenáctka představila jedenáct výrazných uměleckých individualit s přívlaskem těžko zařaditelných do soudobých ismů, kteří nepodléhají proměnlivosti „módy“, a jdou si vlastní cestou, trojka pak počet děl, kterými byl každý na výstavě zastoupen. Z jedenácti osobností, z jedenácti svérázných, obsáhlých a originálních tvůrčích výpovědí patřilo osm k absolventům uherskohradištské SUPŠ (tři z nich Miroslav Malina, Jan Pospíšil a Zdeněk Tománek jsou dnes jejími pedagogy). Tato skutečnost hovoří o kvalitě školy i v dobách totality, protože všichni zúčastnění na škole studovali v sedmdesátých letech 20. století. Dnes bychom je snad mohli nazvat umělci střední generace, kteří stále udávají tón českému výtvarnému umění (prof. Boris Jirků, bývalý rektor Vysoké školy uměleckoprůmyslové v Praze, dnes působí na několika vysokých uměleckých školách doma i v zahraničí; prof. Vladimír Kokolia –

Instalace výstavy Radima Hanke.

malíř, grafik, básník, publicista, hudebník, pedagog AVU v Praze; akademický sochař Stefan Milkov a akademický malíř Petr Nikl, kmenoví umělci jedné z nejvýznamnějších výtvarných skupin konce osmdesátých let 20. století Tvrdohlaví; solitér, akademický malíř Oldřich Tichý ad.). V rozšířeném složení se všichni zmínění umělci setkali v Orlovně ještě jednou, symbolicky po pěti letech, na výstavě Reclusus.⁸ V roce 2010 se ve výstavě Parádní příběhy někoho jiného⁹ objevili čtyři „umprumáci“ z šesti vystavujících (Petr Bařinka, Simona Blahutová, Lucie Ferliková a Lukáš Malina). Výstavu kurátorsky a instalačně připravil a sám na ní i participoval malíř a v současnosti rovněž pedagog Lukáš Malina. Jednalo se expozici mladých umělců do 35 let se společnou „... potřebou hledání a vytváření osobních světů, kde hrdiny jsou často oni sami. Malují, kreslí a jinými způsoby zachycují příběhy z reálného světa nebo se občas zaplétají do příběhu někoho úplně jiného. Prolínají se v nich hrdinové pop-kultury, stejně jako předměty každodenního života, sny, parodovaný svět filmu, literatury nebo reklamy“ (Lukáš Malina). Většina výstav čtvrté sezóny galerie Orlovny (roku 2011) patřila ke kolektivním, ať už to byla výstava brněnského Sdružení Q¹⁰ k uctění památky básníka, dramatika, publicisty, pedagoga, překladatele a výtvarníka Ludvíka Kundery (1920–2010), spoluzakladatele skupiny Ra a Sdružení Q nebo výstava mladých umělců GET ART!/ Kromě Alenky Říše za

zrcadlem¹¹ či Práce na papíru a z papíru/ autoři zlínského okruhu/ pocta Mariovi...¹²

Výtvarné umělce střední i mladší prezentované na výstavě Práce na papíru a z papíru s podtitulem autoři Zlínského okruhu spojoval jednak materiál, s nímž pracovali, a město Zlín. Nejsou však se Zlínem spojeni výhradně svým původem, jak by se z názvu výstavy mohlo zdát, ale především svou tvorbou, „*kteřá vytváří osobitý profil regionu a výrazně tak promlouvá do celkové charakteristiky soudobého českého výtvarného panoramatu*“ (Ivan Neumann). Na výstavě byli prezentováni i někteří umělci tvořící momentálně mimo region. Vzhledem k tomu, že jsou to právě ti nejmladší z vystavujících, je jejich vazba na kraj, z něhož vyšli, stále ještě velmi intenzivní. 17. května 2011 zemřel vynikající sochař evropského významu Marius Kotrba,¹³ rovněž hradištský absolvent. Výstavou, jejíž repríza proběhla například v Galerii výtvarného umění v Havlíčkově Brodě, vzdali ostatní umělci „Zlínského okruhu“ poctu tomuto výjimečnému autorovi a také ve výstavě bylo jeho dílo zastoupeno širší kolekcí.

V roce 2014 se Orlovně podařilo navázat spolupráci s etablovanými českými galeriemi a kurátory z různých míst republiky, které v Kroměříži představily okruhy svých kmenových umělců. Mezi nimi bychom našli rovněž bývalé hradištské „umprumáky“. Například Ondřeje Olivu¹⁴ v projektu Temné hlubiny štěstí,¹⁵ kterou připravila kurátor-

Akademický malíř Miroslav Malina, člen umělecké rady Galerie Orlovna.

Z vernisáže výstavy Miroslava Maliny Strážci zahrad v roce 2015.

sky Rea Michalová z Národní galerie, a většinu již vzpomenuých umělců (M. Malina, B. Jirků, Z. Tománek ad.) v projektu pražské galerie La Femme Pocta panu Hrabalovi.¹⁴ Pouze na třech kolektivních výstavách, které galerie Orlovna zorganizovala a uspořádala do konce roku 2015, se nepodílel svou prací žádný hradištský „umprumák“. Na výše zmíněné výstavě mladých umělců GET ART! a na výstavách sdružení Corpora S¹⁶

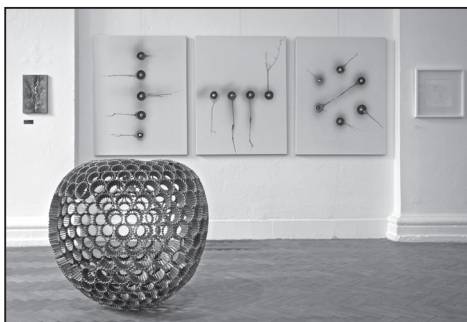
V roce 2015 vystavoval v Orlovně své obrazy významný český malíř, bývalý absolvent SUPŠ v Uherském Hradišti, Oldřich Tichý.

Aktéry zatím poslední výstavy v Galerii Orlovna byli mladí uherskohradištsí umělci Michal Malina a Ondřej Oliva.

a Female hysteria¹⁷ realizovaných v letech 2013–2014.

V kroměřížské Orlovně se během uplynulých osmi let autorsky představila řada výrazných uměleckých osobností. Je pochopitelné, že mezi nimi najdeme jména již výše vzpomenuých umělců, bývalých hradištských studentů. Neměli bychom snad jen opomenout samostatnou výstavu Františka Hodonského¹⁸ v roce 2010, při níž byla pokřtěna nová rozsáhlá umělcova monografie, projekt Petra Nikla¹⁹ a Davida Vrbíka Mluvící voda k otevření arcibiskupské vodárny, který bychom mohli charakterizovat jako hudebně scénický obraz, který si lidé mohou sami vyzkoušet. Z dalších pak 2×PH/ Patrik Hábl/ Posedlost horizontem, v roce 2012 se představila v Rakousku žijící

Z instalace výstavy Malina není Oliva.

umělecká dvojice Eva Vajceová a Stanislav Vajce, v roce 2013 Ludmila Kovářikova (výstava 2 z Q) a v roce 2015 Oldřich Tichý/obrazy, Miroslav Malina/ Strážci zahrad a dvojice Radim Hanke & Ivo Sedláček /Od do/ nebo Michal Malina & Ondřej Oliva²⁰ ve výstavě Malina není Oliva. Všechny tyto výstavy zajímaly nejen kroměřížskou veřejnost, přijeli sem i návštěvníci z jiných koutů republiky a ze zahraničí. Na závěr musíme ještě připomenout, že grafickou podobu, logo, webové stránky, téměř všechny pozvánky, plakáty, ročenky a další propagační materiál dosud vytváří Michal Malina. Ze stručného výčtu je zřejmé, že hradištsí um-prumáci se neztratí.

Poznámky:

- 1 Památkově chráněný objekt zámecké vodárny je situován v městské památkové rezervaci do sousedství bývalé arcibiskupské mincovny nedaleko kroměřížského zámku. Budovu nechal v letech 1893–1904 postavit na pozemku starého biskupského mlýna arcibiskup Theodor Khon. Byla využívána k provozu vodních prvků a zařízení v zámeckých zahradách a parcích. Později zde bylo zřízeno tělovýchovné zařízení, tzv. Orlovna. V posledních letech byl objekt dlouhodobě nevyužitý a přes vnější úpravu fasády chátral. Budova se skládá ze dvou samostatných prostor, galerie Orlovny se dvěma výstavními sály, která je od roku 2008 využívána jako galerie, a z části Vodárna s dochovaným původním zařízením, které bylo ve výstavní sezóně roku 2012 zrestaurované zpřístupněno veřejnosti a využíváno pro specifické výstavní projekty. Multifunkční kulturní prostor spravovalo od konce roku 2014 občanské sdružení Galerie Orlovna (GO!), od roku 2015 zapsaný spolek.
- 2 Z úvodního proslovu Ing. J. Antoše, CSc. k otevření galerie Orlovna: „...*Že v kroměřížských školách budou vyrůstat žáci a studenti, kteří budou mít vztah nejen k počítačům, ale i k modernímu umění a kterým dá galerie příležitost získat na vlastní oči dostatek zkušeností nutných k tomu, aby dokázali rozeznat dobré umění od špatného, což není v dnešní postmoderní době tak jednoduchá záležitost. Mám sen, že jednou*

nebudou turisté jezdit do Kroměříže jen za památkami UNESCO, ale také proto, že město bude známé svými výstavami a výtvarným děním, tak jako se dnes v zahraničí naučili jezdit do míst mnohem méně známých a půvabných, než Kroměříž jen proto, že je tam k vidění něco nového, co je možná neopakovatelné a co každá výstava v dobrém, nebo špatném představuje. Památky tu stojí už staletí, jsou dostupné (mimo pondělí) každý den a doufám, že přežijí i naši generaci, ale některé věci (i když třeba méně významné) jsou neopakovatelné, a tak jako jezdíme na některé koncerty do Prahy, nebo do zahraničí jen proto, že už se možná nebudou opakovat, tak i ve výtvarném umění jsou výstavy, které člověk vidí jedenkrát za život. Víím, že Galerie Orlovna není Prado nebo Albertina a že tu dnes neuvídíte Klimta nebo Fillu. Možná si ale za deset nebo dvacet let, až se dočtete o významné kulturní události v Paříži nebo v Novém Yorku vzpomenete, že jméno autora, které tam bude uvedeno, jste slyšeli dnes na naší výstavě. Ostatně někde začínal i Petr Nikl nebo Mirek Malina, který je tu dnes s námi jako profesor vystavujících. Mám sen, že se tohle nádherné místo stane dalším kulturním centrem i pro obyvatele města, kteří sem zatím chodí spíše za sportem a za zábavou na protější Slady. Tyhle představy mám už od doby, kdy mě sem před více než dvěma lety zavedla kastelánka zámku Zdena Dokoupilová, když jsem hledal prostor pro tenkrát zamyšlenou galerii UNESCO. Tohle místo má totiž svoje kouzlo a já doufám, že zapůsobí podobně i na vás, i když uvidíte jen jednu jeho část, protože prostor zámeckého vodovodu, který je sám o sobě výtvarným artefaktem a o který bychom chtěli v budoucnu galerii rozšířit, není zatím přístupný a můžete ho vidět jen na fotografiích Mirka Piláta u pokladničky vedle vchodu spolu s prosbou o finanční příspěvek na jeho záchranu. Sen by zůstal jen snem, kdyby v Kroměříži nebylo víc lidí, kteří sní podobně a bez kterých bychom dnes žádnou výstavu neotevírali.“

- 3 ART MOBILE 2008 se zúčastnili: Kristýna Banátová, Marek Jelínek, Martina Kubová, Jakub Leško, Monika Planetová, Martina Smutná, Tamara Vlčková, Klára Vystrčilová, Renata Žáková. Výstavu uvedl Jiří Antoš parafrází Johna Lennona: „*Kdo chcete, tak mladým umělcům z UMPRUM na dnešní výstavě zatleskejte, kdo můžete, tak zachraňte*

- brilianty a tenhle projekt podpořte. Je to pro dobrou věc. Podpořit Galerii můžete buď dnes, nebo na závěr výstavy, kdy bude uspořádána aukce vystavených děl, nebo nejlépe při obou příležitostech.*“ Obor a studenty blíže představil akademický malíř Miroslav Malina, absolvent uherskohradištské SUPŠ v letech 1975–1979, v současnosti předseda umělecké rady galerie Orlovna.
- 4 Výstavy „Temavoda3“ (9. 9. – 7. 10. 2012) se zúčastnili tito studenti SUPŠ v Uherském Hradišti: Eva Bičanová, Dominika Fojtková, Markéta Hasilová, Kristýna Hejlová, Klára Jančová, Tereza Jelínková, Filip Kúrka, Dominik Matušů, Jitka Miklasová, Lukáš Mizera, Iva Najdeková, Anna Švábíková, Martina Tošovská, Michaela Urbánková.
 - 5 Vladimír Kokolia (*27. 11. 1956 Brno), akademický malíř, grafik, tvůrce instalací, hudebník, absolvent uherskohradištské SUPŠ v letech 1971–1975 v oboru propagační grafika a výtvarnictví, F. Nikl) a Akademie výtvarných umění Praze (1975–1981, malířský ateliér, J. Smetana); nyní profesor AVU v Praze, který patří k české výtvarné avantgardě osmdesátých let 20. století v oblasti abstraktně figurální malby s náznaky konceptuálního řešení. Pro tematickou hloubku, nápaditost zpracování, způsob vyjádření myšlenky a originalitu projevu je považován za jednoho z nejvýznamnějších soudobých umělců.
 - 6 Výstavy Vid (15. 4. – 12. 5. 2013) se zúčastnili tito studenti: Dominik Běhal, Martin Böhm, Lenka Černotová, Eva Červená, Seiko Hihara, Markéta Hosová, Karolína Klimešová, Šárka Koudelová, Lenka Kubelová, Nikol Kutíková, Michal Marek, Jessika Mayne, František Novák, Tomáš Predka, Xénia Poldaufová, Tereza Reichová, Eliška Sokolová, Ondřej Vinš, Paula Warren.
 - 7 Výstavy 11x3 (25. 8. – 30. 9. 2009) se zúčastnili: Mikoláš Axmann, Boris Jirků, Vladimír Kokolia, Miroslav Malina, Stefan Milkov, Petr Nikl, Jan Pospíšil, Michael Rittstein, Michal Šarše, Oldřich Tichý, Zdeněk Tománek.
 - 8 Reclusus (2. 9. – 6. 10. 2013), výstava byla autorsky rozšířena oproti výstavě 11x3 o čtyři další výtvarníky, zúčastnilo se jí celkem patnáct umělců (Jaroslav Róna, Peter Nižňanský a dva bývalí hradištsí absolventi František Hodonský a Patrik Hábl).
 - 9 Na výstavě Parádní příběhy někoho jiného (20. 7. – 23. 8. 2010) participovali tito umělci: Petr Bařinka, Simona Blahutová, Lucie Ferliková, Denisa Krausová, Lukáš Malina, Petr Strouhal.
 - 10 Prezentace Sdružení Q: Pocta Ludvíku Kunderovi (19. 7. – 7. 8. 2011) se zúčastnilo 26 vybraných členů tohoto uměleckého seskupení, z nichž symbolickou desítku (Miroslav Kovářik, Ludmila Kováříková, Miroslav Malina, Jan Pospíšil, Božena Rossí, Josef Ruszelák, Miroslav Šimorda, Zdeněk Tománek, Miroslava Trizuljaková, Jiří Vlach) tvořili bývalí umprumáci a absolventi Školy umění ve Zlíně, předchůdkyně SUPŠ v Uherském Hradišti.
 - 11 Na výstavě GET ART/ Kromě Alenky Říše za zrcadlem (13. 8. – 4. 9. 2011) participovalo 9 umělců, ale žádný z nich nebyl absolventem uherskohradištské SUPŠ.
 - 12 Výstavy Práce na papíru a z papíru/ autoři zlínského okruhu/ pocta Mariovi... (13. 9. – 2. 10. 2011) se zúčastnilo 13 umělců, z nichž šest byli absolventi SUPŠ v Uherském Hradišti: Martin Čada, Radim Hanke, René Hábl, Patrik Hábl, Marius Kotrba, Kamil Mikel.
 - 13 Marius Kotrba * 30. 9. 1959 Čeladná † 17. 5. 2011 (autonehoda).
 Studia: SUPŠ v Uherském Hradišti (1974–1978, obor: reprodukční kamenosochařství a restaurátorství, Jan Habarta), Akademie výtvarných umění v Praze (1981–1987, sochařský ateliér, S. Hanzík) • Činnost: konzervátor ve Valašském muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm (1978–1981); pedagogická činnost: AVU v Praze (1993–1995, odborný asistent u H. Demartiniho), Akademie Minerva Groninghen v Nizozemí (1993, učitel kresby a figurálního sochařství), Lidová škola umění v Rožnově pod Radhoštěm (1994–1995, výuka kresby); Ostravská univerzita v Ostravě (1995–2011, 1996 vedoucí ateliéru sochařství, od roku 1998 docent, 2000 profesor), od roku 2012 měl působit na pražské Akademii; tvorba orientována na robustní figurální plastiku, často spojenou s geometrickými a stereometrickými prvky, která se přibližuje starověké monumentalitě; hledal původní morfologii a archetypy lidských gest; pracoval s kamenem, dřevem, bronzem, betonem, sádrou.
 - 14 Ondřej Oliva (* 25. 5. 1982 Vyškov).
 Studia: SUPŠ v Uherském Hradišti (1998–

- 2002, obor: reprodukční kamenosochařství a restaurátorství, Zdeněk Tománek, Jiří Habarta), Soukromá odborná vyšší škola umění ve Zlíně (2002–2003, R. Hanke), Univerzita Palackého v Olomouci (2003–2005), Akademie výtvarných umění v Praze (2005–2010, sochařský ateliér, J. Koblasa, J. Róna, titul MgA.), 2010 pedagogické minimum. *„Ve svých pracích se snažím vytvářet vizuálně zajímavé objekty, které jsou svým tvarem a obsahem čitelné i pro běžného diváka. To je také důvod proč hlavní část témat, která vybírám a se kterými pracuji, vychází z věcí běžného života kolem nás a každý si je tak může jednoduše vsadit do vlastních zkušeností a měřítek“* (OO).
- 15 Výstavní projekt *Temné hlubiny štěstí* (20. 5. – 15. 6. 2014) reflektoval věčnou rovnováhu sil ve vesmíru. Zrcadlil fakt, že oba extrémy jednoho děje se nalézají ve stejném bodě v časoprostoru. Zánik je současně vznikem, okamžik štěstí je zároveň momentem hrůzy. Výstavy se zúčastnili tito umělci: Aleš Brázdil, Jan Gemrot, Martin Kámen, Ondřej Oliva, Róbert Palúch, David Saudek, Pavel Vašíček.
- 16 Výstava výtvarného uskupení Corpora S (20. 5. – 16. 6. 2013) představila šestici umělců: Mikoláš Axmann, Dušan Černý, Jiří Mikeska, Michal Šarše, Pavel Šlegl, Petr Štěpán.
- 17 *Female hysteria* (29. 7. – 24. 8. 2014), kurátorka Balguna Paskaleva z Národní galerie v Praze, účastnice: Markéta Korečková, Alena Kupčíková, Petra Šimková, Ivana Štenclová a host Markéta Urbanová.
- 18 Výstava *František Hodonský /obrazy, dřevořezy/* se realizovala 31. 8. – 4. 10. 2010. *19. února 1945 v Moravském Písku.
- Studia: SUPŠ v Uherském Hradišti (1959–1963, obor: dekorativní a užitá malba v architektuře a propagaci, V. Hroch), Akademie výtvarných umění v Praze (1963–1969, ateliér krajinářské malby u prof. Františka Jiroudka). V letech 1990–1997 byl profesorem na AVU v Praze a od roku 1998–2013 profesorem na Akademii umění v Banské Bystrici na Slovensku. Je spontánním malířem, bytostným koloristou. Nejčastěji pracuje se smaragdovou zelení, která vyvolává vzpomínky na příšeří lužních lesů, odlesky vodní hladiny a proleskující světlo. V devadesátých letech našel další možnosti výpovědi, a to prostřednictvím reliéfu, objektů a barevných dřevořezů. Citlivou výpověď nalézáme jak na tradičních otiscích, které vznikají v malých nákladech, tak na dřevěné matici. Patří mezi výtvarné umělce, kteří dokáží své prožitky z přírody vyjádřit i slovně – básněmi.
- 19 Mluvící voda (16. 4. – 24. 6. 2012) společný projekt Petra Nikla (absolventem v letech 1976–1980) a Davida Vrbíka.
- 20 2×PH/ Patrik Hábl/ *Posedlost horizontem* (16. 4. – 13. 5. 2012), Patrik Hábl je absolventem z let 1989–1993, obor: užitá a dekorativní malba v architektuře a propagaci, J. Pospíšil, M. Malina; Eva Vajceová a Stanislav Vajce (21. 5. – 24. 6. 2012), oba studovali v Uherském Hradišti v letech 1954–1958, Eva obor propagační grafika a propagační výtvarnictví, K. Hofman, J. Jaška, J. Kořínek, Stanislav obor: užitá a dekorativní malba v architektuře a propagaci, V. Hroch, K. Hofman, J. Blažek; 2 z Q/ Ludmila Kovářiková a Marie Filippová (29. 7. – 25. 8. 2013), pouze Ludmila je hradištskou absolventkou z let 1968–1972, obor: výtvarné zpracování keramiky, S. Míkuláščík; Radim Hanke a Ivo Sedláček (20. 4. – 21. 5. 2015), také pouze Radim Hanke je bývalým hradištským studentem z let 1978–1982, obor: reprodukční kamenosochařství a restaurátorství, Jan Habarta, J. Kadlčík; Malina není Oliva (7. 9. – 7. 10. 2015), oba umělci, jak Michal Malina, tak Ondřej Oliva jsou hradištský „umprumáci“ Michal z let 1998–2002, obor: tvarování průmyslových výrobků, V. Anderle, Ondřej také absolvoval v letech 1998–2002, obor: reprodukční kamenosochařství a restaurátorství, Zdeněk Tománek, Jiří Habarta.

Milada Frolcová

MUZEJNICTVÍ

SLOVÁCKÉ MUZEUM V ROCE 2015

VÝROČNÍ ZPRÁVA

Ivo Frolec, Iveta Mátlová, Slovácké muzeum, Uherské Hradiště

1. ÚVOD

Rok 2015 byl pro Slovácké muzeum v Uherském Hradišti obdobím úspěšným. Organizaci se podařilo naplnit všechny plánované cíle a úkoly, navíc se jí dostalo dvou významných prestižních ocenění. Za novou multi-mediální expozici Slovácko obdrželo muzeum od Ministerstva kultury České republiky a Asociace muzeí a galerií České republiky nejvyšší oborové ocenění Gloria musaealis, tentýž počín byl ohodnocen první cenou i Českou národopisnou společností.

1.1 Charakteristika organizace

Slovácké muzeum patří mezi nejvýraznější regionální muzea v České republice. Instituce byla založena v roce 1914. Jejím hlavním posláním je činnost sbírkotvorná a péče o sbírky, činnost vědecko-výzkumná a metodická a činnost kulturně výchovná. Působnost této organizace není omezena na Zlínský kraj, ale zasahuje celou národopisnou oblast Slovácko (tedy i část Jihomoravského kraje). Muzeum je zařazeno do řady národních a mezinárodních programů, v jejichž rámci plní např. funkci Centra péče o tradiční lidovou kulturu Zlínského kraje a Centra lité medaile, plakety a drobné plastiky.

Základní údaje:

a) *právní forma: příspěvková organizace;*

b) *zřizovatel: Zlínský kraj;*

c) *objekty ve správě muzea:*

- Slovácké muzeum – hlavní budova, Uherské Hradiště (kulturní památka – majetek Zlínského kraje);
- Galerie Slováckého muzea, Uherské Hradiště (kulturní památka – majetek Zlínského kraje);
- Památník Velké Moravy, Staré Město (národní kulturní památka – majetek Zlínského kraje);

- Soubor památek lidového stavitelství, Topolná 90 (kulturní památka – majetek Zlínského kraje);
 - Soubor památek lidového stavitelství, Topolná 93 (kulturní památka – majetek Zlínského kraje);
 - Konzervační pracoviště, Uherské Hradiště (majetek Zlínského kraje);
 - Národní kulturní památka Uherské Hradiště-Sady (národní kulturní památka – majetek Zlínského kraje);
 - Národní kulturní památka Staré Město-Špitálky (národní kulturní památka – majetek Zlínského kraje);
 - Národní kulturní památka Modrá u Velehradu (národní kulturní památka – majetek Zlínského kraje);
 - Archeologické pracoviště s přednáškovým centrem, fotoateliérem, depozitáři, Uherské Hradiště (majetek Zlínského kraje);
- d) *Objekty ve správě jiných subjektů, využívané Slováckým muzeem k expozičním účelům:*
- Archeoskanzen Modrá (majetek obce Modrá);
 - Muzeum lidových pálenic Vlčnov (majetek obce Vlčnov, expozice majetek Zlínského kraje);
 - Jezuitská kolej v Uherském Hradišti (majetek města Uherské Hradiště).

1.2. Základní poslání organizace

Kulturní bohatství Zlínského kraje spočívá v jedinečném historickém dědictví živé i hmotné kultury pocházejícím z několika výrazných etnografických základů souvisejících s rozmanitostí přírodního prostředí. V teritoriálním rozsahu své působnosti, tedy národopisné oblasti Slovácko, Slovácké muzeum toto specifické kulturní prostředí odborně uchovává, moderně zužitkovává, ote-

vírá novým pozitivním vlivům a na vzájemném průsečíku těchto snah vytváří nové kulturní hodnoty evropského formátu. K dosažení tohoto cíle používá instituce prostředky zejména ve smyslu zákona č. 122/2000 S., o ochraně sbírek muzejní povahy, a s jejich podporou získává, shromažďuje, trvale uchovává, eviduje a odborně zpracovává sbírky muzejní povahy, umožňuje jejich veřejné užívání, zkoumá prostředí, z něhož jsou předměty získávány a poskytuje služby výchovné a vzdělávací pro studijní i vědecké účely.

Základní cíle instituce

- a) Odborné uchovávání kulturního dědictví na území národopisné oblasti Slovácko (např. sbírkotvorná činnost a péče o sbírky, budování knihovny se specializovaným knihovním fondem, provádění vědeckého výzkumu v oborech své působnosti /etnografie, archeologie, historie, dějiny umění/, metodická činnost, správa vybraných památkově chráněných objektů apod.).
- b) Citlivé využívání kulturních statků a hodnot k plnohodnotnému životu občanů kraje a k rozvoji cestovního ruchu na území kraje (např. prezentace sbírkových předmětů prostřednictvím stálých expozic a výstav, vlastní publikační a přednášková činnost a další kulturně výchovné aktivity určené pro nejširší veřejnost se zvláštním zřetelem na děti, mládež, seniory a občany se zdravotním postižením, vydávání a veřejné šíření periodických a neperiodických publikací a propagačních materiálů, pořádání odborných konferencí, symposií a seminářů, kulturních a vzdělávacích programů pro odbornou i laickou veřejnost apod.).

Strategické směry instituce

- a) **Zlepšení podmínek pro sbírkotvornou činnost a péči o sbírkové fondy**
 - vybavení centrálního depozitáře muzea v bývalém kasárenském objektu moderní

regálovou technikou a měřením klimatických podmínek – *splněno*;

- přístavba depozitáře v areálu památek lidového stavitelství Topolná pro rozměrné zemědělské nářadí – *přípravě, nedostatek finančních prostředků*;
 - navýšení finančních prostředků pro nákup sbírkových předmětů – *zatím nesplněno, dlouhodobý problém*;
 - zrestaurování starých tisků a rukopisů – *v plnění*.
- b) **Zlepšení podmínek, služeb a nabídek návštěvníkům**
 - vybudování stálé expozice „Lidových pálenic na moravsko-slovenském pomezí“ v areálu památek lidového stavitelství Vlčnov – *splněno*;
 - vybudování a zprovoznění pracoviště Centra péče o tradiční lidovou kulturu Zlínského kraje s prodejnou předmětů lidové rukodělné výroby typu Krásná jizba v hlavní budově muzea (v návaznosti na vládní „Koncepti účinnější péče o tradiční lidovou kulturu) – *splněno*;
 - obnova stálé národopisné expozice Slovácko v hlavní budově muzea a její vybavení multimediální technikou – *splněno*;
 - rekonstrukce stávajícího objektu Památníku Velké Moravy ve Starém Městě včetně nové stálé multimediální expozice a přístavba objektu „Archeologického centra Velké Moravy středního Pomoraví“ – *splněno, přístavba v přípravě pro dotační fondy*;
 - úprava archeologických lokalit – národních kulturních památek ve správě instituce včetně přípravy výstavby – *v plnění, hotova úprava Výšiny sv. Metoděje*;
 - intenzivní činnost a naplňování cílů „Dětského centra Slováckého muzea“ – *plněno průběžně*.
 - c) **Provázání činnosti instituce s cestovním ruchem**
 - aktivní účast na vytváření dat o kultuře a jejich provázání se systémy v oblasti cestovního ruchu – *plněno průběžně*;
 - aktivní spolupráce s Centrálou cestovního ruchu jihovýchodní Moravy a Regionem Slovácko – *plněno průběžně*;

- spolupráce při vytvoření Mezinárodní kulturní stezky sv. Cyrila a Metoděje – *v plnění*;
 - zvyšování kvality interní koncepce propagace instituce a její naplňování v praxi – *plněno průběžně*.
- d) Provázání činnosti instituce se školstvím**
- vytváření výukových a motivačních programů pro školy prostřednictvím „Dětského centra Slováckého muzea“ – *plněno průběžně*;
 - úzká spolupráce s městskými a krajskými odbory školství a kultury i vedením škol s cílem maximálního využití programové nabídky muzea dětem a mládeži a ovlivnění školních osnov základních a středních škol v daném směru – *plněno průběžně*.
- e) Cílevědomá profilace vědecko-výzkumné činnosti instituce**
- intenzivní činnost a naplňování cílů „Centra péče a tradiční lidovou kulturu Zlínského kraje“, „Archeologického centra Velké Moravy středního Pomoraví“ a „Centra lité medaile, plakety a drobné plastiky“ včetně poskytování metodické podpory odborné i laické veřejnosti – *plněno průběžně*.
- f) Hledání cest k vícezdrojovému financování projektu**
- aktivní využívání a účast ve všech vhodných formách grantových, programových, fondových aj. nabídek s cílem vícezdrojového finančního zajištění strategických cílů instituce – *plněno průběžně*;
 - získání podpory zřizovatele (zejména metodické prostřednictvím příslušných odborů) při zajišťování vícezdrojového financování.
- g) Členství a zastoupení v profesních či zájmových sdruženích a orgánech (asociace, společnosti, státní správa apod.)**
- International Council of Museums;
 - Národní rada pro tradiční lidovou kulturu České republiky – poradní orgán ministra kultury;
 - Asociace muzeí a galerií České republiky;
 - Rada galerií České republiky;
 - Ředitelská rada Národního ústavu lidové kultury ve Strážnici – poradní orgán;
 - Vědecká rada Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm – poradní orgán;
 - Historická společnost Starý Velehrad;
 - Muzejní spolek v Uherském Hradišti;
 - Společnost přátel slivovice České republiky;
 - Programová rada Mezinárodního folklorního festivalu ve Strážnici;
 - Česká národopisná společnost;
 - Mezinárodní komise pro studium lidové kultury v Karpatech;
 - Jihomoravská regionální archeologická komise při Archeologickém ústavu Akademie věd České republiky.
- 2. ČINNOST SBÍRKOTVORNÁ A PÉČE O SBÍRKOVÉ FONDY**
- 2.1. Akvizice**
- **I. stupněm bylo v průběhu roku evidováno celkem 3 400 ks sbírkových předmětů**, z toho etnografie 693 ks, archeologie 2 558 ks, historie 149 ks. Odborná knihovna zaevidovala celkem 490 nových přírůstků. **Sbírkové předměty – celkový počet činí 365 987 ks**, z toho archeologie 295 348 ks, etnografie 39 311 ks, historie 23 902 ks a umění 7 426 ks.
- 2.2. Evidence**
- **Evidence II. stupně – celkem 2 757 ks sbírkových předmětů**, z toho etnografie 693 ks, historie 247 ks, archeologie 1 817 ks. Reevidence stávajících karet II. stupně – 6 748 celkem, z toho reevidence 782 karet umělecké sbírky, 5 966 ks archeologie. Přepis starých karet do PC celkem – 4 364 ks, z toho etnografie 3 123 ks, archeologie 1 241 ks. Odborná knihovna zaevidovala výběrem z odborných časopisů 236 nových článků, v rámci reevidence bylo 2 987 záznamů převidováno (doplněna detailnější

klíčová slova a byla sjednocena některá klíčová slova), do Souborného katalogu ČR – Portál Caslin bylo odesláno 246 záznamů (v SKČR je celkově nyní 2009 záznamů evidovaných knihovnou SM).

2.3. Inventarizace

- **Inventarizováno bylo celkem 17 223 ks sbírkových předmětů**, z toho etnografie 1 235 ks, archeologie 10 671 ks, historie 4 305 ks a umění 1 012 ks. O inventarizaci byly vyhotoveny protokoly včetně všech náležitostí.

2.4. Depozitáře

- Všechny **depozitáře** jsou zajištěny EZS a EPS, odpovědní pracovníci pravidelně prováděli kontrolu všech depozitářů a expozic, o kontrolách byly pořizovány zápisy, průběžně vedeny knihy návštěv ve všech depozitářích. Veškerá evidence byla v závěru roku předložena ke kontrole řediteli. Stav klimatických podmínek v centrálním depozitáři je sledován pomocí elektronického systému sledování a vyhodnocování klimatických podmínek s dálkovým přístupem na PC v příslušných odborných odděleních, v ostatních depozitářích byla prováděna kontrola nejméně jedenkrát měsíčně včetně příslušných záznamů.

2.5. Pohyb sbírek – zápůjčky a výpůjčky

- **Pohyb sbírek** – v průběhu roku bylo pro výstavní účely uzavřeno 48 smluv pro 2 211 ks předmětů – z toho 28 výpůjčních pro 1 718 ks předmětů a 20 zápůjčních pro 493 ks sbírkových předmětů.

2.6. Konzervace, restaurování, další činnosti

- **Konzervováno a restaurováno celkem 1 115 ks sbírkových předmětů**: z toho etnografie 611 ks, archeologie 342 ks, umění 26 ks a historie 134 ks. Z toho bylo restaurováno 86 ks, z toho 2 dodavatelsky; pro jiné subjekty bylo na základě řádně uzavřených smluv zkonzervováno celkem 93 ks sbírkových předmětů. Konzervátoři se dále podíleli na přípravě výstav, expo-

zic, výukových programů pro školy a akcí pro veřejnost výrobou kopií sbírkových předmětů, kostýmů a dekorací.

2.7. Vyřazení sbírkových předmětů z evidence

- V průběhu roku nebyl z evidence vyřazen žádný sbírkový předmět.

3. VĚDECKO-VÝZKUMNÁ A ODBORNÁ ČINNOST

3.1. Vlastní odborné aktivity

- Odborná oddělení řešila celkem **16 výzkumných úkolů**, z toho: **Etnografie** 7 (Lidová architektura ZK; Léčení a léčitelství v lidové tradici; Fotodokumentace lidové kultury v terénu – obyčejové tradice a dokumentace lidových tvůrců a jejich výroby; Výzkum a vypracování nominace – Nositel tradice lidových řemesel, Mistr tradiční rukodělné výroby, Cena Vladimíra Boučka za zachování a rozvoj lidové umělecké výroby v regionu; návrh na verbuňk a jízdu králů pro Seznam nemateriálních statků Zlínského kraje; Výzkum vinařství a vinohradnictví v Boršicích; Výzkum lidového oděvu, lidové hudby a lidového tance v rámci projektu Digitální mapa tradiční kultury); **Archeologie** 4 (Pravěké osídlení středního Pomoraví, Vývoj osídlení Uherského Hradiště, Neolitizace Moravy – ve spolupráci s AÚ AV ČR v Brně, Terénní prospekce a povrchový detektorový průzkum na Uherskohradištsku); **Historie** 3 (Urbanistický a architektonický vývoj části města (Mařatice), Válečné a vojenské dějiny Uh. Hradiště a The Iron Curtain – Železná opona); **Umění** 2 (Žáci a absolventi Zlínské školy umění a SUPŠ v Uh. Hradišti – pokračování; Litá medaile, plaketa a drobná plastika – pokračování).

3.2. Spolupráce s externími badateli a jinými subjekty

- Jednotlivá odborná oddělení spolupraco-

vala při řešení výzkumných a odborných úkolů s celkem 37 externími badateli a institucemi, z toho etnografie 14, archeologie 10, historie 10 a umění 3.

3.3. Vědecké konference, semináře, sympozia – vlastní

- Byla uspořádána Mezinárodní konference Subkomise pro lidové obyčeje MKKK a Sekce pro lidové obyčeje ČNS na téma Léčení a léčitelství v lidové tradici ve dnech 2. – 3. 6. 2015.

3.4. Vědecké konference, semináře, sympozia – účast na akcích pořádaných jinými subjekty

- Odborní pracovníci se zúčastnili celkem 19 vědeckých konferencí a seminářů, z toho etnografie 6, archeologie 5, historie 5, knihovnice 5, umění 1, konzervace 1, pracovník propagace 1.

4. METODICKÁ A EDUKAČNÍ ČINNOST

4.1. SPOLUPRÁCE SE ŠKOLAMI

4.1.1. Speciální programy pro školy, spolupráce se školami

- Odborná oddělení uspořádala celkem 66 speciálních školních programů pro 1 929 osob, z toho 1 781 dětí a 148 dospělých.

4.1.2. Pravidelné programy pro školy

- Celkem se uskutečnilo 43 pravidelných programů pro 3 525 osob, z toho 3 472 dětí a 53 dospělých.
- A) v Dětském centru GSM 4 programy pro 83 osob, z toho 77 dětí a 6 dospělých.
- B) V Dětském centru SM 39 programů pro 3 442 osob, z toho 3 395 dětí a 47 dospělých.

4.1.3. Pomoc odborných pracovníků studentům SŠ a VŠ

- Odborní pracovníci poskytli opakovaně konzultace 50 studentům při zpracování středoškolských, bakalářských,

magisterských a doktorských prací:

Umění: metodická pomoc 6 studentům VŠ – téma práce s dětmi, regionální umění; odborná praxe 4 studenti (FF UP Olomouc, MU Brno), 35 seminárních prací, konzultace – studenti Univerzity 3. věku na OA UH při UP Olomouc

Historie: metodická pomoc 20 studentům VŠ (včetně oponentského posudku a praxí) a 15 studentům SŠ (včetně praxí).

Etnografie: metodická pomoc 18 studentům VŠ, konzultace dipl. prací studentů VŠ – 2×, konzultace bak. práce – 1×, praxe studentky VŠ – 1×.

Archeologie: metodická pomoc 6 studentům VŠ, konzultace k seminárním a diplomovým pracím.

- Odborní pracovníci poskytli opakovaně konzultace 28 studentům při zpracování středoškolských, bakalářských, magisterských a doktorských prací, z toho: archeologie 9 VŠ, historie 9 VŠ a 1 SŠ, etnografie 5 VŠ, umění 4 VŠ.

V průběhu roku byla rovněž poskytnuta odborná praxe studentům středních a vysokých škol.

4.2. METODIKA VŮČI JINÝM SUBJEKTŮM

4.2.1. Metodika a spolupráce se subjekty s obdobnou náplní činnosti v regionu

- Odborní pracovníci se zúčastnili celkem 14 jednání poradních sborů pro sbírkotvornou činnost v Hodoníně, Zlíně a Havlíčkově Brodě, Hodnotící komise tradičního výrobku Slovácka, jednání umělecké rady Galerie Orlovna v Kroměříži a SUPŠ v Uherském Hradišti a archeologických komisí.

4.2.2. Metodika a spolupráce s ostatními kulturními subjekty

- Spolupráce probíhala s celou řadou subjektů (International Council of Museums, Česká národní sekce CIOFF, Národní rada pro tradiční lidovou kulturu České republiky – poradní orgán ministra

kultury, Asociace muzeí a galerií České republiky, Rada galerií České republiky, Ředitelská rada Národního ústavu lidové kultury ve Strážnici – poradní orgán, Historická společnost Starý Velehrad, Sdružení historiků ČR, Programová rada Mezinárodního folklorního festivalu ve Strážnici, Česká národopisná společnost, Mezinárodní komise pro studium lidové kultury v Karpatech, Jihomoravská regionální archeologická komise při Archeologickém ústavu Akademie věd České republiky, Programová rada Vlčnovské jízdy králů, Programová rada MFF Strakonice, Programová rada Slováckých slavností vína a otevřených památek, Region Slovácko, Městské informační centrum Uh. Hradiště, Správní rada o.p.s. Park Rochus, Muzejní spolek v Uherském Hradišti, Muzejní spolek Strážnice, Společnost přátel slivovice ČR, Spolek přátel města Mayen Uh. Hradiště, Umělecká a programová rada galerie Orlovna Kroměříž, Umělecká rada SUPŠ UH, Jury Celostátní soutěže Grafika roku apod

Pokračovala mezinárodní spolupráce s Muzeem Hedmark County z Norska v rámci přípravy společných dlouhodobých výstavních a publikačních projektů a výměnných stáží.

4.2.3. Pomoc odborných pracovníků jiným subjektům

- Jednotlivá odborná oddělení spolupracovala či poskytovala metodickou pomoc celkem 240 badatelům, institucím, obcím, skupinám a souborům. Knihovna poskytla metodickou pomoc celkem 122 badatelům, z toho knihovnu navštívilo 106 badatelů, kteří realizovali 661 badatelských návštěv. Všem badatelům bylo poskytnuto 2 792 výpůjček (1 267 absenčních, 1 473 prezenčních; prostřednictvím meziknihovní výpůjční služby bylo vyřízeno 52 požadavků). Prostřednictvím e-mailu byla poskytnuta 16 badatelům metodická pomoc.

4.2.4. Spolupráce s AMG ČR a RG ČR

- Odborní pracovníci pracovali v 1 kolegiu a 5 komisích Asociace muzeí a galerií ČR (z toho 2 členky výboru komise) a v Senátu Rady galerií a komoře odborných pracovníků RG.

4.3. ŠKOLENÍ A KURZY

4.3.1. Školení a kurzy vlastní

- Byla uspořádána 2 odborná školení: MARC21 v systému Clavius – pro muzejní knihovníky Zlínského a Jihomoravského kraje (12. 5. 2015) a rukodělný kurz drátování pro dospělé a mládež (3. 11. 2015 – 9. 2. 2016). Dále se pracovníci účastnili interních odborných seminářů, povinných školení a kurzů BOZP, PO apod. (detailní výsledky viz personální controlling za rok 2015).

4.3.2. Školení, semináře a kurzy pořádané jinými subjekty

- Pracovníci muzea se zúčastnili celkem 4 školení, seminářů a kurzů pořádaných jinými subjekty (56 osob).

5. KULTURNĚ VZDĚLÁVACÍ ČINNOST

5.1. Expozice

- Organizace spravovala celkem 12 expozic přístupných veřejnosti: Slovácko, Nositelé Ceny Vladimíra Boučka (hlavní budova), Umění jihovýchodní Moravy (Galerie SM), Lidové bydlení (Topolná čp. 90), Lidové bydlení (Topolná čp. 93), Vesnické kovárství (Topolná čp. 90), Památník Velké Moravy ve Starém Městě, Velká Morava (Uherské Hradiště-Sady), Velká Morava (Staré Město – Špitálky), Velká Morava (Modrá u Velehradu), Muzeum lidových pálenic ve Vlčnově a Expozice dějin města – Uherské Hradiště – město královské v objektu bývalé jezuitské koleje.

5.2. Výstavy

- Slovácké muzeum uspořádalo celkem 34 výstav, z toho 16 vlastních, 4 převzaté, 13

v jiných objektech včetně kooperačních a 1 virtuální.

A) Výstavy vlastní:

Slovácké muzeum

- 1) Stromečku, ustroj se, je Štědrý den;
- 2) Dobývání Uherského Hradiště;
- 3) Slavnosti na Slovácku objektivem
JUDr. Alexandra Tobka (1895–1955);
- 4) Rudolf Hrušínský st., Výstava k LFŠ;
- 5) Léčebný ústav MUDr. Masaříka.

Galerie Slováckého muzea

- 6) Umění čistého srdce / Vladislav a Ida Vaculkovi;
- 7) Betlémy ze soukromých sbírek;
- 8) Michal Šarše, sochy, kresby, Galerie SM velký a malý sál;
- 9) Barbora Lungová, obrazy;
- 10) Juraj Oravec/ Plynutí času/ obrazy, kresby, grafika;
- 11) Malý pán, Výstava k LFŠ;
- 12) Martin Zálešák/ obrazy, kresby;
- 13) My Taste in Woman, Damn, I love you/
Tomáš Absolon, Tadeáš Kotrba;
- 14) Helena Zmatlíková, knižní ilustrace;
- 15) Klára Klose/ modelovat, malovat nebo milovat?, obrazy sochy.

Památník Velké Moravy

- 16) Vampyrismus.

B) Výstavy převzaté:

- 1) Slovácké muzeum: Káva aneb Velké kouzlo malého zrnka;
- 2) Slovácké muzeum: Výstava Léčivé rostliny a jejich dvojníci ze sbírek Ostravského muzea;
- 3) Slovácké muzeum: „Svetom, moje, svetom...“ O slovenských drátenících;
- 4) Galerie Slováckého muzea: Peter Orišek/ Soukromá mytologie.

C) Výstavy vlastní a kooperační mimo objekty muzea:

- 1) Jiří Vlach – plastiky, reliéfy a kresba, Sarvar, Maďarsko;
- 2) Tomáš Měšťánek – obrazy a kresby,

Slovácké divadlo Uherské Hradiště;

- 3) Ludmila Kovářiková/ oheň a hlína, Městské kulturní centrum v Třebíči;
- 4) Miroslav Malina/ Strážci zahrad, Galerie Orlovna v Kroměříži;
- 5) Oldřich Tichý /obrazy a kresby/, Galerie Orlovna v Kroměříži;
- 6) Scénograf Miloš Souček, Uherskohradištská nemocnice;
- 7) Cyrilometodějský Velehrad, Cyrilometodějská teologická fakulta Olomouc;
- 8) Cyrilometodějský Velehrad, kostel sv. Cyrila a Metoděje Brno;
- 9) Cyrilometodějský Velehrad, nákupní galerie Centro Zlín;
- 10) Život za mřížemi, uherskohradištská věznice;
- 11) Laureáti Ceny Vladimíra Boučka, Reduta Uherské Hradiště;
- 12) Uherský Ostroh 740, zámek Uherský Ostroh;
- 13) Výstava k 150. výročí narození L. Nierderla, Veletiny.

D) Výstavy virtuální

- 1) Barokní mapy ve sbírkách Slováckého muzea, eBadatelna Zlínského kraje.

5.3. Přednášky pro veřejnost

- Muzeum uspořádalo celkem 62 přednášek pro 2 378 osob, z toho 624 dětí a 1 754 dospělých. Ve vlastních objektech 11 přednášek pro 418 dospělých, mimo vlastní objekty 51 přednášek pro 1 960 osob, z toho 624 dětí a 1 336 dospělých.

5.4. Odborné výklady ve výstavách a expozicích

- **Ve výstavách a expozicích** uskutečnili odborní pracovníci celkem **29 odborných výkladů pro 753 posluchačů**, z toho 203 dětí a mládeže a 550 dospělých.

5.5. Doplnkové kulturní akce a programy

- Ve výstavách a expozicích uspořádali odborní pracovníci celkem 83 odborných

výkladů pro 2 369 posluchačů, z toho 784 dětí a mládeže a 1 585 dospělých.

5.6. Zájmové aktivity (kluby, spolky)

- Ve spolupráci s Muzejním spolkem bylo uspořádáno celkem 5 akcí, z toho 3 přednášky pro 181 posluchačů, cyklovýlet pro 12 osob a Spolková slavnost – Měšťanská beseda pro 267 osob (dalšími pořadateli byly město UH + Klub kultury).

5.7. Spolupráce se zahraničím

- Slovácké muzeum spolupracovalo celkem s 27 zahraničními partnery z Norska, Švédska, Slovenska, Maďarska, Polska, Německa, Bulharska a Makedonie, z toho s 8 institucemi (Hedmark County Museum, Norsko; Katedra etnologie a mimoeurópských štúdií na FF UCM Trnava; Múzeum mincí a medailí Kremnica; Asociace výtvarných umělců Maďarska; Městská knihovna ve Skalici; Česko-slovenská komise AV ČR; Slovensko-česká komise SAV; Galéria Arcis Sárvár – Maďarsko) a 19 vědeckými pracovníky.

5.8. Spolupráce s jinými kraji

- Slovácké muzeum spolupracovalo s 39 institucemi v celkem 12 krajích (Zlínský kraj: NPÚ Kroměříž, Muzeum J. A. Komenského Uh. Brod, Valašské muzeum v přírodě Rožnov pod Radhoštěm, Muzeum Bojkovska v Bojkovicích, město UH, SOKA Uherské Hradiště, Gymnázium Uherské Hradiště, Region Slovácko, Galerie Joži Uprky UH; Jihomoravský kraj: ŘKF Brno-Židenice, Městská galerie Panský dvůr ve Veselí nad Moravou, Moravská galerie Brno, Muzeum Brněnska Předklášteří, Masarykovo muzeum – pobočky Vlastivědné muzeum Kyjov a Městské muzeum Veselí nad Moravou, GVVU Hodonín, FF MU Brno, NÚLK Strážnice, Kulturní středisko Tišnov, Moravské zemské muzeum Brno, Technické muzeum Brno; Olomoucký kraj: Muzeum Oder-ska v Odrách; Muzeum umění Olomouc,

Vlastivědné muzeum Olomouc, CMTF UP Olomouc; Moravskoslezský kraj: Slezské zemské muzeum v Opavě, Městské muzeum v Bruntále; Kraj Vysočina: Muzeum Vysočiny Třebíč, Muzeum Vysočiny Pelhřimov, HG Nové Město na Moravě, GVVU Havlíčkův Brod; Středočeský kraj: Středočeské muzeum v Roztokách u Prahy; Hlavní město Praha: Národní muzeum – Náprstkovo muzeum; Plzeňský kraj: Západočeská galerie Plzeň; Královéhradecký kraj: MMU Hradec Králové; Pardubický kraj: Městské muzeum v Ústí nad Orlicí; Liberecký kraj: Muzeum českého ráje v Turnově, OGV Liberec; Jihočeský kraj: Muzeum Jindřichohradecka, Jindřichův Hradec).

- V rámci plnění vládního usnesení „Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu“ provádí každoročně Slovácké muzeum v Uherském Hradišti a jeho Centrum péče o tradiční lidovou kulturu Zlínského kraje pro Ministerstvo kultury ČR terénní výzkumy v úzké spolupráci s těmito obdobně zaměřenými krajskými institucemi:
- kraj Jihočeský – Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích;
- kraj Jihomoravský – Masarykovo muzeum v Hodoníně;
- kraj Karlovarský – Krajské muzeum Cheb;
- kraj Královéhradecký – Muzeum východních Čech v Hradci Králové;
- kraj Liberecký – Muzeum Českého ráje v Turnově;
- kraj Moravskoslezský – Muzeum Těšínska;
- kraj Moravskoslezský – Muzeum Novojičínska;
- kraj Olomoucký – Vlastivědné muzeum v Olomouci;
- kraj Pardubický – Soubor lidových staveb Vysočina v Hlinsku;
- kraj Plzeňský – Vlastivědné muzeum dr. Hostaše v Klatovech;
- kraj Středočeský – Regionální muzeum v Kolíně;

- kraj Ústecký – Regionální muzeum v Teplicích;
- kraj Vysočina – Muzeum Vysočiny Třebíč;
- kraj Praha – Muzeum hlavního města Prahy.

5.9. Spolupráce kulturních PO Zlínského kraje

- Průběžná konzultační činnost a spolupráce se všemi krajskými kulturními organizacemi probíhala jak v rámci pověřeného pracoviště Centra péče o tradiční lidovou kulturu Zlínského kraje (Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně, pobočka Luhačovice, Muzeum Kroměřížska v Kroměříži, Muzeum regionu Valašsko ve Vsetíně), tak v rámci Centra pro zveřejnění (digitalizaci) Zlínského kraje se všemi pamětovými institucemi ZK.

5.10. Návštěvnost muzea

V roce 2015 byla návštěvnost Slováckého muzea ovlivněna ztrátou jedné z poboček – Leteckého muzea v Kunovicích, kterou ročně navštěvuje cca 20 tisíc osob.

A) Celková návštěvnost expozic, výstav a kulturních akcí Slováckého muzea – **82 248 osob**
z toho:

- návštěvnost expozic, výstav a kulturních akcí Slováckého muzea – 72 409 osob;
z toho: návštěvnost výstav Slováckého muzea v jiných objektech – 8 303 osob;
- návštěvnost kulturních a doprovodných akcí Slováckého muzea – 9 839 osob,
z toho:
 - přednášky (zahrnuje i přednášky se spolky) – 2 378 osob;
 - doprovodné programy k výstavám – 5 406 osob;
 - doplňkové akce – 2 055 osob.

B) Celková návštěvnost kulturních akcí s podílem Slováckého muzea – **5 620 osob**
z toho:

- 1 pořad v rámci Slováckých slavností vína – 820 osob;
- 2 pořady na Mezinárodním folklorním festivalu ve Strážnici 2015 – 4800 osob.

Pozn. Neuvádí se ve výkazu NIPOS.

6. EDIČNÍ A PUBLIKAČNÍ ČINNOST

6.1. Vlastní ediční činnost

- Vydány byly celkem dvě čísla Lihových novin a 5 publikací: časopis Slovácko 2014; kolektivní monografie Léčení a léčitelství v lidové tradici; katalogy – Michal Šarše: sochy, kresby; Martin Zálešák: obrazy, kresby; publikace Jiřího Čoučka „Uherskohradištské ulice“ vydaná Muzejním spolkem ve spolupráci se Slováckým muzeem.

6.2. Odborné texty do publikací a periodik vydaných jinými subjekty

- Odborná oddělení publikovala výsledky svých výzkumů a odborné činnosti celkem v 72 příspěvcích, z toho 18 v časopisu Slovácko a dalších publikacích SM, 26 v publikacích vydaných jinými subjekty a 28 článků v dalším odborném tisku.

6.3. Medializace instituce – propagace výstav a doplňkových akcí

- Odborná oddělení a pracovníci public relations propagovali výstavy a doplňkové kulturní akce celkem v 484 příspěvcích, z toho 251 tisk, 24 TV, 17 rozhlas a 192 internet.

6.4. Spolupráce s odbornými a jinými periodiky (redakční rady)

- Členstvím a účastí na redakčních radách spolupracovala odborná oddělení celkem s 6 periodiky, z toho s jedním portálem eBadatelna Zlínského kraje a 5 periodiky (Národopisný věstník, Zpravodaje města UH, sborník Ingredere hospes, Acta musealia a časopis ZVUK), celkem 18 jednání redakčních rad.

7. ROZVOJOVÉ AKTIVITY

7.1. Zapojení do evropských (nejen strukturálních) fondů

- Program přeshraniční spolupráce ČR-SR – Digitální mapa. Projekt započat 2014 a ukončen v roce 2015, DOTACE CELKEM 424 422,61 Kč.

7.2. Dotace jiných subjektů (např. ministerstva)

- MK ČR – 3 grantové úkoly (Výzkum a prezentace Léčení a léčitelství v lidové tradici; Příprava a nominace pro zápis na krajský a státní seznam nemateriálních statků tradiční lidové kultury; ISO/D 2015 Preventivní ochrana před nepříznivými vlivy prostředí) s celkovou výší dotace 160 000,- Kč.
- Město Uherské Hradiště – dotace investiční na pořízení sbírek ve výši 10 000,- Kč.
- Úřad práce – dotace mzdy ve výši 94 268,- Kč, DOTACE CELKEM 264 268,- Kč.

7.3. Přijaté dary – nefinanční

- Darem získalo muzeum celkem 208 sbírkových předmětů.

7.4. Finanční pomoc sponzorů

- Drobní sponzoři – podpora akcí SM v celkové výši 32 000,- Kč, SPONZORSKÉ PŘÍSPĚVKY CELKEM 32 000,- Kč.

7.5. Příprava projektů a koncepcí

- Příklad Evropského centra sv. Cyrila a Metoděje (III. etapa rekonstrukce a dostavby Památníku Velké Moravy ve Starém Městě – příprava investičního záměru a studie);
- Výstavba Muzea v přírodě Rochus (další stupně projektové přípravy, terénní výzkumy);
- Příprava vybudování Evropské kulturní stezky sv. Cyrila a Metoděje a obnovy jednotlivých archeologických lokalit

a jeho dílčího projektu Rostislav;

- Příprava česko-norského projektu „Železná opona“ a dalších dílčích projektů včetně výměnných stáží;
- Obnova NKP archeologické lokality Uherské Hradiště-Sady na Výšině sv. Metoděje (přístupové komunikace, mobiliář, informační systém apod.).

7.6. Plán rozvoje (investiční akce, neinvestiční akce)

Slovácké muzeum v Uherském Hradišti má zpracován dokument – Koncepti činnosti a rozvoje organizace, který je každoročně aktualizován. Z tohoto materiálu vyjímáme nejdůležitější rozvojové akce:

7.6.1. Zlepšení podmínek pro sbírkotvornou činnost a péči o sbírkové fondy

Preventivní ochrana sbírkových předmětů před nepříznivými vlivy – vybavení nových i stávajících depozitářů monitorovací technikou a zařízením pro úpravu klimatických podmínek (zejména vzdušné vlhkosti);

Náklady: 1,2 mil. Kč;

Finanční zajištění: vlastní zdroje, ZK;

Partneři: -;

Termín: 2008–2009;

Stav: splněno.

7.6.2. Záchrana – restaurování starých tisků a rukopisů

Náklady: 4,7 mil. Kč;

Finanční zajištění: ZK, EU;

Partneři: -;

Termín: 2010–2020;

Stav: probíhá.

7.6.3. Navýšení finančních prostředků pro nákup sbírkových předmětů

Náklady: 0,8 mil. Kč/ročně;

Finanční zajištění: ZK;

Partneři: -;

Termín: každoročně;

Stav: nesplněno, kritický stav, zatím částečně řešeno sponzorskými příspěvky.

7.6.4. Zlepšení podmínek, služeb a nabídek návštěvníkům

7.6.4.1. Vybudování Muzea lidových pálenic na moravsko-slovenském pomezí ve Vlčnově.

Náklady: 1,8 mil. Kč;

Finanční zajištění: ZK, EU;

Partneři: obec Vlčnov, Trenčianské múzeum, Centrum tradičnej kultúry Myjava;

Termín: 2008–2010;

Stav: splněno.

7.6.4.2. Vybudování a zprovoznění Centra péče o tradiční lidovou kulturu Zlínského kraje s předváděcím centrem, expozicí a výběrovou prodejnou předmětů lidové rukodělné výroby a řemesel.

Náklady: 3,6 mil. Kč;

Finanční zajištění: ZK, EU;

Partneři: -;

Termín: 2009–2011;

Stav: splněno.

7.6.4.3. Vybudování nové moderní stálé národopisné expozice Slovácko v hlavní budově muzea včetně jejího vybavení multimediální technikou (slavnostní otevření k 100. výročí založení muzea).

Náklady: 20 mil. Kč;

Finanční zajištění: ZK;

Partneři: -;

Termín: 2010–2014;

Stav: splněno.

7.6.4.4. Vytvoření lektorského oddělení s náplní vzdělávacích a tvořivých programů pro děti i dospělé pověřeného propagačním stykem s veřejnými sdělovacími prostředky, školstvím a širokou veřejností. Cílem je zpracování, nabízení a realizace programů pro nejrůznější věkové kategorie a skupiny (např. rodinného typu) s nezbytnou dokumentací, prezentací, propagací a vyhodnocováním.

Náklady: mzda pro dva pracovníky VŠ a SŠ pedagogického směru;

Finanční zajištění: ZK;

Partneři: -;

Termín: od 2009;

Stav: plnění částečné (1 pracovník), další pracovník má smlouvu na dobu určitou díky dotaci mzdy úřadem práce.

7.6.4.5. Rekonstrukce Památníku Velké Moravy (I. etapa), výstavba nové multimediální expozice (II. etapa) a přístavba Evropského centra sv. Cyrila a Metoděje (III. etapa).

Náklady: 87 mil. Kč;

Finanční zajištění: ZK, EU, Norské fondy;

Partneři: -;

Termín: 2008–2020;

Stav: I. a II. etapa dokončena, III. etapa v přípravě.

7.6.4.6. Vybudování stálé vstupní expozice v Leteckém muzeu Kunovice.

Náklady: zatím nevyčísleny – investorem bude Město Kunovice;

Finanční zajištění: město Kunovice, EU;

Partneři: Slovácký aeroklub;

Termín: 2010–2016;

Stav: zpracována úvodní studie, partner odstoupil od smlouvy o spolupráci.

7.6.4.7. Příprava a realizace výstavby „Muzea Velké Moravy“ v Uherském Hradišti-Sadech.

Náklady: 200,0 mil. Kč;

Finanční zajištění: město Uherské Hradiště, EU;

Partneři: -;

Termín: 2010–2020;

Stav: v plnění, zpracována základní studie, vybudována přístupové komunikace, osazení informačním systémem v roce 2014, další úpravy v letech 2015 a 2016.

7.6.4.8. Příprava a realizace výstavby Muzea v přírodě Rochus.

Náklady: 150,0 mil. Kč;

Finanční zajištění: město Uherské Hradiště, EU;

Partneři: soukromé společnosti;

Termín: 2007–2020;

Stav: zhotoven ideový záměr, studie a studie proveditelnosti, probíhá intenzivní projektová příprava, zahájena výstavba, dokončení I. etapy se slavnostním otevřením muzea v roce 2016.

7.6.4.9. Vybudování požárního únikového východu z výstavních sálů hlavní budovy.

Náklady: 1,5 mil. Kč;
Finanční zajištění: ZK;
Partneři: -;
Termín: 2007;
Stav: splněno.

7.6.4.10. Vytvoření koncepce prezentace a propagace Slováckého muzea a její aplikace v praxi.

Náklady: 120 tis. Kč / první rok;
Finanční zajištění: ZK;
Partneři: -;
Termín: od 2008;
Stav: splněno, každoročně aktualizováno.

7.6.5. Provázání činnosti instituce s cestovním ruchem

7.6.5.1. Vybudování Evropské kulturní stezky sv. Cyrila a Metoděje včetně jejího pilotního pracoviště (informačního centra) a obnovy jednotlivých archeologických lokalit.

Náklady: 14 mil. Kč;
Finanční zajištění: ZK, EU;
Partneři: Zlínský kraj, Jihomoravský kraj, Moravskoslezský kraj, Olomoucký kraj, Trenčínský samosprávný kraj (Slovensko) a další zahraniční partneři, správci jednotlivých archeologických lokalit;
Termín: 2010–2018;
Stav: v přípravě, zhotovena studie, žádáno o granty.

7.6.5.2. Aktivní účast na vytváření dat o kultuře a jejich provázání se systémy v oblasti cestovního ruchu.

Náklady: běžné provozní;
Finanční zajištění: ZK;
Partneři: KÚ ZK, subjekty cestovního ruchu;
Termín: průběžně;
Stav: plněno průběžně.

7.6.5.3. Aktivní spolupráce s Centrálou cestovního ruchu jihovýchodní Moravy.

Náklady: běžné provozní;
Finanční zajištění: ZK;
Partneři: -;
Termín: průběžně;
Stav: plněno průběžně.

7.6.5.4. Zvyšování kvality koncepce prezentace a propagace instituce a její naplňování v praxi.

Náklady: běžné provozní;
Finanční zajištění: ZK;
Partneři: -;
Termín: průběžně;
Stav: plněno průběžně.

7.6.5.5. Vytvoření nové interaktivní webové prezentace Slováckého muzea.

Náklady: 0,1 mil. Kč;
Finanční zajištění: ZK;
Partneři: -;
Termín: 2007;
Stav: splněno v roce 2007, v roce 2009 došlo k další modernizaci prezentace, tato spuštěna v únoru 2010.

7.6.6. Provázání činnosti instituce se školstvím

7.6.6.1. Vytváření výukových a motivačních programů pro školy prostřednictvím „Dětského centra Slováckého muzea“.

Náklady: 0,2 mil. Kč/ročně;
Finanční zajištění: ZK;
Partneři: školská zařízení;
Termín: průběžně;
Stav: plněno průběžně v rámci omezených finančních prostředků.

7.6.6.2. Úzká spolupráce s městskými a krajskými odbory školství a kultury i vedením škol s cílem maximálního využití programové nabídky muzea dětem a mládeži a ovlivnění školních osnov základních a středních škol v daném směru.

Náklady: běžné provozní;
Finanční zajištění: ZK;
Partneři: školská zařízení;
Termín: průběžně;
Stav: plněno průběžně.

7.6.7. Cílevědomá profilace vědecko-výzkumné činnosti instituce

7.6.7.1. Intenzivní činnost a naplňování cílů „Centra péče o tradiční lidovou kulturu Zlínského kraje“, „Archeologického centra Velké Moravy středního Pomoraví“ a „Centra lité medaile, plakety a drobné plastiky“ včetně metodické podpory odborné i laické veřejnosti.

Náklady: 0,5 mil Kč/ročně;
Finanční zajištění: ZK, MK ČR;
Partneři: Národní ústav lidové kultury ve Strážnici, Moravské zemské muzeum v Brně, Asociace umělců medailérů Praha, Střední uměleckoprůmyslová škola v Uherském Hradišti;
Termín: průběžně;
Stav: plněno průběžně.

7.6.8. Hledání cest k vícezdrojovému financování projektů

7.6.8.1. Aktivní využívání a účast ve všech vhodných formách grantových, programových, fondových aj. nabídek s cílem vícezdrojového finančního zajištění strategických cílů instituce.

Náklady: běžné provozní;
Finanční zajištění: ZK;
Termín: průběžně;
Stav: plněno průběžně.

7.7. Plán rozvoje organizace (kulturně výchovné činnosti)

Slovácké muzeum v Uherském Hradišti má zpracovány dokumenty – Koncepti činnosti a rozvoje organizace a Koncepti prezentace a propagace, které jsou každoročně aktualizovány. Tyto materiály obsahují rovněž dlouhodobější i roční plány kulturně-výchovné činnosti, která je následně implementována do elektronického plánu a kontroly činnosti jednotlivých úseků organizace.

8. OSTATNÍ ČINNOSTI

8.1. Řídící a kontrolní činnost

- řídicí a kontrolní činnost je prováděna prostřednictvím operativních a periodických porad vedení (ředitel, vedoucí oddělení a samostatní pracovníci). Velmi účinným nástrojem řízení a kontroly je elektronický síťový podrobný plán činnosti instituce s přesným zadáním úkolu, termínu splnění a odpovědnosti, který je průběžně kontrolován po celý rok.

8.2. Provoz a údržba

8.2.1. Provoz a údržba (včetně stavební)

V roce 2015 byly průběžně prováděny pravidelné kontroly lokalit a objektů muzea včetně odstraňování zjištěných nedostatků. Dále byla bezproblémově zabezpečována běžná provozně-kontrolní činnost (autoprovaz, všestranná údržba, MTZ, nákupy ostatních pracovníků, kontrola správnosti fakturace, nákupy cenin a PHM včetně evidence, sledování spotřeby energie, paliv, telefonních hovorů atd.).

8.2.2. Zabezpečovací systémy (EZS, EPS a PTV)

Referent elektronických požárních systémů, elektronických zabezpečovacích systémů a průmyslových televizí vedl ve sledovaném období veškerou agendu, sledoval termíny povinných revizí a kontroloval jejich řádné provedení, jednal se servisní firmou Security UH a policií, proškoloval pracovníky pově-

řené manipulací se systémy v jednotlivých objektech, průběžně objednával a kontroloval odstranění vzniklých závad na systémech, vedl knihu poplachů, kontrol napadených prostor, účastnil se výjezdů policie při vyhlášení poplachu apod.

8.2.3. Bezpečnost a ochrana zdraví při práci, požární a civilní ochrana, ochrana životního prostředí

Všechny povinnosti organizace v oblasti BOZP, PO, CO a ekologie zajišťoval ve sledovaném období pracovník muzea – referent BOZP, PO, CO se smluvní účastí firmy Jordán. Pracovník sledoval termíny a správnost plnění potřebných prací a prováděl základní kontrolní činnost (lékárničky, vybavenost hasicími přístroji, inventury a ochrana CO materiálu, vybavení ochrannými prostředky jednotlivce apod.). Další specializované úkoly (školení, revize, směrnice apod.) smluvně zajišťovala firma Jordán. Všechny úkoly uvedené v plánu činnosti úseku na rok 2015 byly splněny.

8.3. Výpočetní technika – počítačové sítě (instalace, údržba, rozvoj), internet, www stránky, využívání e-mailu

Technik PC splnil v roce 2015 následující úkoly:

- pravidelně aktualizoval antivirový program na všech PC v instituci;
- zajistil odstranění veškerých vzniklých závad na PC, serveru a v síti;
- podle aktuální potřeby posiloval hardware zařízení;
- prováděl periodickou kontrolu legálnosti instalovaného softwaru (licenční doklady na jednotlivé produkty archivovány na oddělení dokumentace SM);

- všem pracovníkům poskytoval školicí a poradenskou činnost;
- aktualizoval harmonogram postupné obměny a vybavování instituce výpočetní technikou i softwarem;
- prováděl aktualizaci a rozšiřování stávajících webových stránek Slováckého muzea, podílel se na přípravě stránek nových;
- prováděl zálohování důležitých dat SM UH;
- prováděl kontrolu integrity databází programů BACH.

Počítačová síť je vybudována v hlavní budově, v galerii, na detašovaném pracovišti Hradební a v objektu přednáškového centra s archeologickým oddělením. Internetové připojení hlavní budovy, galerie, pracoviště Hradební a přednáškového centra s archeologickým oddělením je zajištěno mikrovlnnou technologií. Instituce provozuje webové stránky s doménou www.slovackemuzeum.cz, elektronickou odbornou knihovnu s adresou <http://knihovna.slovackemuzeum.cz> a speciální oborové stránky www.medaile-uh.blog.cz a www.veligrad.eu. Má rovněž zastoupení na Facebook. Každý z pracovníků muzea má vlastní e-mailovou schránku. Ve všech pokladnách instituce je zavedena technologie PC pro prodej a tisk vstupenek a ostatního zboží.

Webové stránky www.slovackemuzeum.cz navštívilo v roce 2015 celkem 44 836 unikátních návštěvníků (toto číslo je oproti roku 2014 nižší z důvodu změny metodiky sčítání Google). Facebooková stránka Slováckého muzea dosáhla výše 3 935 přátel a Společnosti přátel slivovice ČR 1 957 přátel.

8.4. Pracovníci Slováckého muzea v Uherském Hradišti v roce 2015

poř. č.	jméno a příjmení	pracovní pozice	v organizaci od roku
1	Bartík Jaroslav, Mgr.	archeolog	2015
2	Berková Kateřina, Bc.	konzervátor (mateřská dovolená)	2007
3	Čevelová Květoslava	uklízečka	2004
4	Číhal Petr, Mgr.	etnograf	2011
5	Dudová Magda	pokladní (Slovácké muzeum)	1997
6	Fornůsková Štěpánka	konzervátor (zástup za mateřskou dovolenou)	2012
7	Frolcová Milada, PhDr.	historik umění	1985
8	Frolec Ivo, PhDr.	ředitel	1991
9	Hodonská Marie	uklízečka	2009
10	Chrástek Tomáš, Mgr.	archeolog, vedoucí oddělení	2009
11	Chvalkovský Ladislav	fotograf	1977
12	Chvalkovský Ladislav	technik EZS, EPS, PTV	2000
13	Jordán Michal	správce počítačové sítě, technik archeologie	1999
14	Káčer Jan, Mgr.	etnograf	2012
15	Kašpaříková Zdenka	pokladní (Slovácké muzeum)	2014
16	Kolečkářová Radka	dokumentátor archeologického oddělení	1999
17	Kondrová Marta, Mgr.	etnograf, vedoucí oddělení	2001
18	Kostečková Renáta	uklízečka	2010
19	Marholtová Jolana	účetní	2005
20	Martykánová Marie, Mgr.	historik umění	1976
21	Mátlová Iveta, Mgr.	knihovnice, zástupce ředitele	1995
22	Menoušková Dana, Mgr.	archeolog	1998
23	Mour Ondřej, DiS.	konzervátor	2010
24	Musilová Jana	pokladní (Galerie Slováckého muzea)	2011
25	Novotný Jiří, Mgr.	archeolog	2015
26	Novotný Petr, DiS.	programový pracovník	2015
27	Olšák Ladislav	údržbář, výstavář	2011
28	Olšák Ladislav	bezpečnostní pracovník	2011
29	Pelikánová Emilie	výtvarník	1992
30	Pohlová Irena	pokladní (Památník Velké Moravy)	1995
31	Portl Pavel, Mgr.	historik	2005
32	Princ Pavel	public relation	2015
33	Rašticová Blanka, PhDr.	historik	1976
34	Směřičková Gabriela, Mgr.	etnograf	2013
35	Sovišová Dagmar	účetní	1994
36	Strachotová Eva	uklízečka	1996
37	Stýskal Zdeněk	údržbář, výstavář	2004

38	Stýskal Zdeněk	referent BOZP, PO, CO	2004
39	Šebková Veronika	pokladní (Galerie Slovákckého muzea)	1994
40	Šlemendová Jana	uklízečka	2010
41	Štefánková Ludmila	konzervátor, vedoucí oddělení	1977
42	Taláková Zdeňka	provozní, asistentka ředitele	2005
43	Vlková Lenka, Mgr.	etnograf, programový pracovník	2015
44	Zemánková Helena	dokumentátor	1982
45	Zpěvákova Jitka	ekonom, vedoucí oddělení	1994
46	Žižlavský Martin	pokladní (Památník Velké Moravy)	2015

DIGITALIZACI FONDŮ PAMĚŤOVÝCH INSTITUCÍ ZLÍNSKÉHO KRAJE

Blanka Rašticová, Slovácké muzeum, Uherské Hradiště

Slovácké muzeum v Uherském Hradišti se zapojilo v průběhu let 2010–2015 spolu s dalšími šesti paměťovými institucemi, příspěvkovými organizacemi Zlínského kraje v oblasti kultury, do projektu Rozvoj e-Governmentu ve Zlínském kraji, který byl realizován v rámci projektu Integrovaného operačního programu Evropské unie č. 08, část výzvy III – Digitalizace a ukládání. Jak již název napovídá, cílem bylo vytvoření souboru digitálních dokumentů včetně metadat a jejich bezpečné dlouhodobé uložení v tzv. Krajském digitálním depozitáři.

Jednotlivé paměťové instituce digitalizovaly vybrané části svého fondu s využitím vlastních prostředků již před začátkem působnosti tohoto projektu. Jeho významným přínosem však byla možnost digitalizovat např. dokumenty velkých formátů, knihy či periodika. Bez finanční podpory projektu Evropské unie by paměťové instituce tyto předměty nebyly schopny digitalizovat vlastními silami a v takovém rozsahu a kvalitě.

Výše zmíněný důvod však nebyl jediný. Paměťové instituce považují digitalizaci za vhodný způsob fyzické ochrany dokumentů, jimž častá manipulace vzhledem ke specifickému uložení v depozitářích škodí (příkladem je kartografický materiál, především mapy a plány). Vytvoření elektronické verze dokumentu je také v řadě případů záchranou a dalším uchováním pro budoucí generace (např. ručně kreslené technické plány na tzv. pauzáku, vytvořené před cca třiceti lety, jsou již dnes velmi křehké a v řadě případů obtížně čitelné). Provedením digitalizace je možno také zkompletovat periodika, tedy doplnit ročníky či čísla, které daná paměťová instituce nevlastní, avšak jsou uchována jinde. Bylo by možno uvádět řadu dalších příkladů, v neposlední řadě je

nutno vzpomenout i to, že digitalizace fondů umožňuje následně jejich zpřístupnění široké veřejnosti.

Příprava projektu probíhala ve všech zúčastněných příspěvkových organizacích (Krajská knihovna Františka Bartoše ve Zlíně, Krajská galerie výtvarného umění ve Zlíně, Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně, Muzeum regionu Valašsko, Muzeum Kroměřížska v Kroměříži, Slovácké muzeum v Uherském Hradišti a Hvězdárna Valašské Meziříčí) od března roku 2010, tedy ještě před vyhlášením výzvy dotačního programu. Cílem bylo vybrat dokumenty určené k digitalizaci a připravit podklady pro zpracování studie proveditelnosti.

V lednu 2011 byla ustavena pracovní skupina Centrum pro digitalizaci, v níž byly zastoupeny všechny zmíněné paměťové instituce. Na pravidelných čtrnáctidenních zasedáních se zaměřila zejména na výběr dokumentů k digitalizaci, kontrolu konzistence dat, kontrolu duplicit apod. Řešeny byly také odborně-technické otázky jako například rozsah rozlišení v DPI, problém barevnosti resp. obecně bitové hloubky skenů, formáty finálních skenů k archivaci aj. Společnými silami se podařilo vytvořit parametry digitalizace pro různé typy dokumentů.

Kurátoři fondů souběžně prováděli přípravu dokumentů pro digitalizaci, která spočívala nejen v provedení inventarizace, ale také v odstraňování některých, „historicky“ vzniklých chyb v evidenci a administraci. Přípravné práce kladly vysoké nároky na kurátory fondů.

Vlastní realizace projektu probíhala od října 2011 do prosince 2013, digitalizace byla prováděna firmou EXON, s.r.o., Plzeň. Slovácké muzeum v Uherském Hradišti digitalizovalo fond kartografického materiálu, který čítá 189 map, mezi nimiž jsou zastou-

peny barokní mapy Moravy, Slezska, dále mapy toku Moravy a také mapy Čech a regionu z 19. a 20. století. Součástí digitalizovaného fondu dále bylo 58 plánů, mimo jiné unikátní barokní plány pevnosti Uherské Hradiště a některých významných staveb ve městě, a také 4 historické atlasy.

Z fondu muzejní knihovny byla provedena digitalizace 36 svazků regionální literatury, především publikací z oboru etnografie vztahujících se k regionu Slovácko, jeho tradicím, zvykům, lidovému tanci a zpěvu; dále monografií o dějinách hradu Buchlova, Velehradu apod. Při výběru byla dána přednost nejvíce badatelsky žádaným titulům a také publikacím vydaným v minulosti Slováckým muzeem, které již nejsou dostupné. Z fondu periodik bylo vybráno 8 titulů (145 svazků): Moravská Slovač, Slovácké noviny, Nová Slovač/Zájmy Slovače, Jiskra uherskohradištského okresu, Moravskoslovenské pomezí, Sborník velehradský, Uprkům kraj, Zahrada Moravy. Velmi významným přínosem digitalizace periodik bylo provedení jejich kompletace (v muzejní knihovně nejsou zastoupeny všechny ročníky či čísla výše zmíněných periodik), čímž došlo ke zvýšení uživatelského komfortu a také úspoře nákladů na meziknihovni výpůjční službu či pořizování kopií.

V rámci celého projektu digitalizovaly paměťové instituce Zlínského kraje následující dokumenty: 610 monografií (celkem 99 084 stran ve formátech A2–A5), 41 starých tisků (21 916 stran ve formátech A1, A3, A4, A5), 53 periodik (316 024 stran ve formátech A2–A5), 1 028 map a plánů (ve formátech A–A5), 59 listin, dokumentů a plakátů (1 273 listů ve formátech A–A6), fotografické a skleněné negativy (1 912 políček filmových a 1 600 políček na skle), celkem více než 466 000 stran (kusů bez rozlišení formátu). Digitalizováno bylo rovněž 71 filmů v délce trvání 860 minut. Zdrojová data mají objem cca 14 TB.

Po skončení projektu Digitalizace a ukládání přistoupil Zlínský kraj a jeho paměťové instituce k dalšímu projektu nazvanému

Zpřístupnění digitálního obsahu, který byl realizován opět jako veřejná zakázka v rámci Integrovaného operačního programu. Na jeho přípravě se podílela pracovní skupina Centrum pro zpřístupnění digitálního obsahu tvořená kurátory digitalizovaných fondů. Na počátku bylo nutné se rozhodnout, zda digitalizované dokumenty zveřejnit na vlastním regionálním portále, nebo použít nástroj pro poskytování do jiných obdobných systémů. Zvolena byla první varianta, neboť umožňuje plnou kontrolu nad vlastními daty. Rovněž bylo nutné zvážit, zda budou dokumenty zveřejňovány automaticky, nebo prostřednictvím kurátorů, kteří tak budou mít možnost ovlivnit rozsah, formu a obsah zveřejněných dokumentů. Přednost byla dána druhé variantě.

Portál byl nazván „eBadatelna Zlínského kraje“. Jeho technické řešení bylo kompletně navrženo a realizováno jako „Open Source“ – volně šiřitelný kód. Výsledkem je výrazná úspora nákladů, neboť licence není zpoplatněna.

Zveřejnění každého dokumentu musí projít detailní přípravou pod vlastní kontrolou kurátora, nikoliv automaticky. I když to pro kurátory v některých případech znamená provést revidenci stávajících katalogizačních záznamů, přináší to jejich zdokonalení a v neposlední řadě také další odborný růst kurátorů.

Portál umožňuje prostřednictvím datových standardů publikování dokumentů v externích portálech, jakými jsou portál Národního muzea v Praze „eSbírký“ či nadnárodní portál „Europeana“. Je možno ho propojit s externími zdroji za účelem jejich prohledávání. Nabízí doplňkové služby pro registrované uživatele, např. rezervace dokumentu, ověřená komunikace badatele s kurátorem, implementována je služba Moje ID. Dále obsahuje sekci pro publikování článků a virtuálních výstav, což umožní představit některé sbírky, které nelze dlouhodoběji vystavovat.

Portál byl uveden do provozu v lednu 2016.

MISTR TRADIČNÍ RUKODĚLNÉ VÝROBY ZLÍNSKÉHO KRAJE ZA ROK 2015

Marta Kondrová, Slováké muzeum, Uherské Hradiště

Již po čtvrté byli v rámci Zlínského kraje ocenění tvůrci, kteří svou řemeslnou dovedností, erudicí a přístupem i předáváním zvládnuté techniky splnili kritéria pro udělení titulu Mistr tradiční rukodělné výroby Zlínského kraje.

Do konce února 2015 se v Centru péče o tradiční lidovou kulturu Zlínského kraje ve Slovákém muzeu sešlo šest nominací, které zahrnovaly tvůrce především z oblasti Uherskohradištska a Valašska. Přitom jednu z nominací zpracovali odborní pracovníci Slovákého muzea a dalších pět podaly města či obce a občanská sdružení, respektive zájmové spolky. Ukazuje se, že titul Mistr tradiční rukodělné výroby Zlínského kraje se dostal do povědomí širší veřejnosti, kde

je vnímán jako prestižní ocenění a možnost, jak upozornit na výrazné osobnosti v řadách lidových řemeslníků. To se jasně projevuje na počtu nominací dodaných do Slovákého muzea. I díky aktivitám města Uherské Hradiště, které každoročně uděluje Cenu Vladimíra Boučka za zachování a rozvoj lidové umělecké výroby v regionu, je ve Zlínském kraji vytvořena výjimečná platforma pro práci tvůrců zachovávajících původní rukodělné postupy, pracujících s přírodními materiály i předávajících své znalosti z oblasti hotovení krojů a jejich součástí dále.

V roce 2015 byli k udělení titulu nominováni: Antonín Hájek z Uherského Hradiště-Mařatic, který se věnuje soustružení a vylévání dřevěných nádob cínem, Lenka

Předávání titulu Mistr tradiční rukodělné výroby Zlínského kraje 6. října 2015 v hlavní budově Slovákého muzea v Uherském Hradišti. Zleva: Ing. Ladislav Kryštof, člen Rady Zlínského kraje, Marie Sekaninová, Antonín Hájek, MVDr. Stanislav Mišák, hejtman Zlínského kraje, Lenka Macečková. Foto L. Chvalkovský.

Macečková z Nového Hrozenkova, jež se zabývá technikou síťování, kterou vyrábí čepce i další součásti valašského kroje. Stejně jako v roce 2014 byl za své řezbářské dovednosti nominován Zdeněk Matyáš z Valašských Klobouk, nově nominovanou pak byla Petra Pilná ze Vsetína zabývající se tkaním, především koberců. Taktéž z Valaška, konkrétně z Karolinky pochází další z nominovaných osobností – Petr Řehák, který vyrábí šindel původními rukodělnými technikami štípaní a strouhání. Poslední nominovanou, kterou navrhla její rodná obec Topolná, byla Marie Sekaninová, která se několik desetiletí věnuje tvorbě kraslic zdobených gravírováním.

Centrem péče o tradiční lidovou kulturu Zlínského kraje zpracované návrhy byly předloženy Komisi pro tradiční lidovou kulturu. Ta na svém jednání 19. 5. 2015 nominace posoudila a doporučila Radě Zlínského kraje opět ocenit tři tvůrce. Rada Zlínského kraje tedy schválila na svém jednání 29. 6. 2015 udělení titulu Mistr tradiční rukodělné výroby Zlínského kraje za rok 2015 třem laureátům. Oceněnými se stali:

Antonín Hájek (*20. 6. 1938)

Uherské Hradiště

Práce se dřevem – soustružení, zdobení cínem, intarzie

Antonín Hájek, rodák z Uherského Hradiště, již od mládí tíhnul k rukodělné činnosti, ale věnoval se velmi intenzivně také sportu. Vyučil se obráběčem kovů – nástrojařem a pracoval mimo jiné i v Národním podniku Let Kunovice jako údržbář se specializací na opravy strojů. Znalost technologie obrábění i práce s kovem ho přivedly k jeho velké zálibě, kterou se stala práce se dřevem. Již několik desítek let se věnuje soustružení dřeva a jeho vylévání horkým cínem. Svě práce konzultoval s Vladimírem Boučkem i dalšími osobnostmi někdejšího Ústředí lidové umělecké výroby a další zkušeností pro něj byla spolupráce s pedagogy, umělci a studenty Střední uměleckoprůmyslové školy v Uherském Hradišti, kde pracoval

jako školník a správce budov. Mezi jeho výrobky patří především drobné užitkové dekorativní předměty – svícný, dózy, misky, velmi často zdobené ornamentem vytvořeným vyléváním cínem. Antonín Hájek se snaží i nadále soustavně vzdělávat, zdokonalovat a přinášet nové výrobky. Je mimo jiné sběratelem starých soustruhů, které renovuje, zprovožňuje a práci na nich předvádí na jarmarcích a v muzeích v Uherském Hradišti, i jinde na Slovácku, Slovensku i v Rakousku. Svou práci prezentoval již několika výstavami i katalogy a za svoji celoživotní činnost v tomto oboru byl v roce 2008 oceněn Cenou Vladimíra Boučka za zachování a rozvoj lidové umělecké výroby, udělovanou městem Uherské Hradiště. V roce 2011 získal z rukou ministra kultury titul Nositel tradice lidových řemesel. Posledním oceněním, které tak chybělo Antonínu Hájkovi, byl až do roku 2015 právě titul Mistr tradiční rukodělné výroby Zlínského kraje.

Lenka Macečková (*8. 6. 1967)

Nový Hrozenkov

Textilní techniky – síťování (necování) – síťovaný čepce a krojové součásti valašského kroje, hotovené touto technologií

Lenka Macečková je dcerou Boženy Vráželové, která se dlouhá léta věnuje výrobě dřevěných štípaných holubiček. Za tuto práci obdržela v roce 2013 titul Mistr tradiční rukodělné výroby Zlínského kraje a v roce 2015 ocenění Nositel tradice lidových řemesel. Společně s rodinami žijí v dvougeneračním rodinném domě v Novém Hrozenkově, odkud Lenka Macečková každodenně dojíždí do zaměstnání. Jejím povoláním je práce zdravotní sestry na otorinolaryngologii. Ve volných chvílích se dlouhodobě věnuje vyšívání a v posledních několika letech také již velmi ojedinělé technice – síťování. O výrobu valašského síťovaného čepce se pokusila z důvodu potřeby obnovit tuto součást valašského kroje pro Boženu Vrázelovou. S technikou síťování se poprvé setkala v kroměřížské základní umělecké škole, když do-

provázela svou matku při příležitosti „předvánoční dílny tradičních řemesel“. Technika ji zaujala a při pátrání ve svém okolí zjistila, že její teta Rozálie Hubníková síťování ovládá od své maminky, takže u ní získala kromě základů technologie i první síťovací jehly. Další dovednosti pak získávala Lenka Macečková z knižních předloh i soustavným studiem původních čepců, krajek rukávců a příponků (zástěr) zapůjčených mezi místními ženami. Navštívila a studovala sbírkové fondy Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm i Muzea regionu Valašsko ve Vsetíně. Tvorba Lenky Macečkové je precizní, zachovává staré technologické postupy a přesně kopíruje vzory na původních krojových součástkách. Techniku zvládá natolik, že již mohla své zkušenosti předávat v několika kurzech dalším zájemcům. Zúčastnila se řady programů, dílen, seminářů a v roce 2012 získala certifikát Prave valašské.

Marie Sekaninová (* 2. 2. 1937)

Topolná

Drobné zvykoslovné předměty – vyškrabované kraslice

Marie Sekaninová se narodila v Topolné, kde prožila celý život. Vyučila se jako elektromontér RGW a pracovala několik let v areálu vysílače v Topolné. Po narození tří dětí a mateřské dovolené nastoupila do podniku Fatra Napajedla, kde pracovala až do doby odchodu do důchodu. Od dětství se věnovala ručním pracím – vyšívání, háčko-

vání, pletení, které ji velmi bavily. O kraslice se začala zajímat již v době dospívání. Zkusila různé způsoby zdobení kraslic, nejvíce ji však oslovilo vyškrabování, ve kterém je samoukem, avšak v současné době již s mistrovskými dovednostmi. Vyškrabované gravírované kraslice vyráběla Marie Sekaninová už v mládí pro tehdejší Ústředí lidové umělecké výroby. Po jeho zrušení ještě dodávala kraslice bývalým nákupcům z Boršic a Vnorov a zvláštní zakázky putovaly také do Německa. Je dlouholetou spolupracovnicí Slovákého muzea v Uherském Hradišti. Účastnila se zde velkého množství předváděcích velikonočních akcí, vedla kurz zdobení kraslic vyškrabováním a do současné doby dodává do muzejní prodejny své výrobky. Má již několik žaček a pokračovatelek včetně své dcery, avšak stále se každodenně výrobě kraslic věnuje. Obměňuje a vytváří osobitě vzory, například s motivem krajky, typické květinové kompozice a věnování i texty.

Všem třem laureátům slavnostně předal ocenění Mistr tradiční rukodělné výroby Zlínského kraje hejtman MVDr. Stanislav Mišák. Již po čtvrté se při této příležitosti sešli zástupci Zlínského kraje s lidovými tvůrci, kteří při své práci zachovávají tradiční rukodělné postupy a předávají dále původní řemeslné technologie. Slavnostní předání titulu Mistr tradiční rukodělné výroby Zlínského kraje se tentokrát uskutečnilo v úterý 6. října 2015 za doprovodu CM Včelaran v malém výstavním sále Slovákého muzea v hlavní budově muzea ve Smetanových sadech.

DIGITÁLNÍ MAPA TRADIČNÍ KULTURY SPOLEČNÝ PROJEKT SLOVÁCKÉHO MUZEA A CENTRA TRADIČNEJ KULTÚRY V MYJAVE

Marta Kondrová, Slováké muzeum, Uherské Hradiště

V letech 2014–2015 pracovalo etnografické oddělení Slovákého muzea na druhém z projektů, kde bylo jeho partnerem Centrum tradičnej kultúry v Myjave. Prvním společným počinem byl projekt **Tradice lidových pálenic na moravsko-slovenském pomezí**, realizovaný v letech 2009–2010, v rámci kterého se na slovenské straně podařilo vydat publikaci Viery Feriancové: „Slivovica a jej miesto v živote starích Mijafcov“, ve dnech 9. – 10. 4. 2010 uspořádat Dny slivovice na gazdovskom dvore v Turej Lúke i vytvořit putovní výstavu *Ako tečú pesničky* (ve spolupráci s Trenčianským muzeem). Nejvýznamnějším výstupem na straně české bylo vybudování a slavnostní otevření Muzea lidových pálenic ve Vlčnově 15. 5. 2010, dále byla vydána publikace Jiřího Severina *Všeho dokvasu*, natočeno a vydáno CD *Pijácké písně* a DVD *Jak vypít trnku*. O tom, že byl projekt úspěšný, svědčí i to, že Muzeum lidových pálenic získalo Cenu České národopisné společnosti za rok 2010 v kategorii expozice/výstava a 1. místo v národní soutěži muzeí *Gloria musaealis* v kategorii počín roku.

Tentokrát s návrhem na realizaci společného projektu přišla ředitelka Centra tradičnej kultúry v Myjave PhDr. Viera Feriancová a taneční pedagog Mgr. Art Miroslav Hanák. Hlavním cílem projektu, který oba subjekty opět spojil, bylo vybudovat internetové stránky určené všem zájemcům o lidovou kulturu. Především pak zpřístupnit široké laické veřejnosti vybrané projevy tradiční lidové kultury, konkrétně lidový oděv, hudební i taneční projev vybraných lokalit na moravsko-slovenském pomezí v oblasti území Zlínského, Jihomoravského a Trenčianského kraje. Projekt byl podán v roce 2013 v rámci regionálního operačního programu

přeshraniční spolupráce Slovenská republika – Česká republika 2007 – 2013. Realizace začala 1. 8. 2014 a termín ukončení projektu byl stanoven na 30. 4. 2015.

Za tu dobu se oba partneři sešli několikrát na společných koordinačních schůzkách, při kterých byly konkretizovány úkoly, především pak náplň webových stránek, struktura textů a obrazových materiálů a technické parametry podkladů, které byly na webové stránky vkládány. Při koncipování projektu se oba partneři dohodli, že na každé straně moravsko-slovenské hranice bude vybráno osm lokalit, které budou zkoumány, popsány a ze kterých především vzniknou autentické záběry tanečních projevů. Na Slovensku tak byly zpracovávány regiony Myjavsko a Dolné Trenčianské Povázie, na moravské straně moravské Kopanice, Hornácko, Uherskobrodsko, uherskohradištské Dolňácko a strážnické Dolňácko. Z těchto oblastí byly ke zkoumání a prezentaci na webových stránkách vybrány lokality: Starý Hrozenkov, Velká nad Veličkou, Nivnice, Strání, Vlčnov, Bílovice, Staré Město a Strážnice. Slovenský partner vybral ke zpracování obce Kubrá, Trenčianská Turná, Selec, Moravské Lieskové, Lubina, Rudník, Prieasné a Turá Lúka.

Již při koncipování záměru bylo jasné, že náplně jednotlivých rubrik webových stránek nebudou na české a slovenské straně zcela identické. Pracovníci Centra tradičnej kultúry v Myjave se mohli při zpřístupnění záznamů tanečních projevů opřít o výzkumy Slovenské akademie věd a archivní záznamy tanců z šedesátých až osmdesátých let 20. století, které chtěli na stránkách publikovat. Pro natáčení tanců v letech 2014–2015 byly vybrány jen některé tance, které interpretovali taneční pedagogové na základě zá-

znamů a popisů tance z archivních pramenů. Konkrétně se jednalo o tance z Kubrej, Moravského Lieskového, Lubiny, Rudníku, Prieipasného a Turej Lúky zaznamenané v letech 2014–2015 v kulturním domě Samka Dudíka v Myjave.

Etnografové Slováckého muzea přistoupili k lidovému tanci jinak. Slovácké muzeum je od počátku své existence institucí muzejního charakteru a jako takové se zaměřuje především na projevy hmotné kultury. Výzkum zaměřený na hudební a taneční folklor nepatřil mezi priority jeho vědecko-výzkumné činnosti, proto byla tato zkušenost pro etnografy novým impulsem. Napomohla tomu, mimo jiné, odborná profilace pracovníků v osobách etnomuzikologa Mgr. Petra Číhala i Mgr. Gabriely Směřičkové, která jako vedoucí jedné ze skupin dětského folklorního souboru Hradišťánek dlouhodobě sleduje projevy lidového tance. Stránku týkající se lidového oděvu a koordinaci projektu si vzala za své Mgr. Marta Kondrová. Vzhledem k nedostatku archivních filmových dokumentů se rozhodli pracovníci Slováckého muzea ze všech lokalit pořídit záznamy tanců předvedené špičkovými tanečními interprety pocházejícími přímo z uvedených regionů. Nezaměřili se také pouze na jeden tanec, ale pokud se v konkrétní obci do současné doby tradují nebo byly rekonstruovány různé točivé, figurální i mužské či mečové tance, bylo natočeno větší množství záznamů, např. z Vlčnova osm tanců a ze Starého Města sedm tanců.

Do konce roku 2014 bylo pro Slovácké muzeum nakoupeno technické vybavení pro potřeby sběru, zpracování a uchování materiálu získaného během realizace projektu. V rámci projektu bylo pořízeno vybavení pro snímání zvukového i audiovizuálního záznamu i IT prostředky pro zpracování získaných materiálů. Nejnáročnější fáze nastala od ledna do konce března 2015. V těchto měsících byly realizovány terénní sběry hudebního a tanečního projevu, proběhlo natáčení tanečního i hudebního projevu, zpracování textů, výběr a popis fotografií

a odeslání veškerých podkladů hlavnímu partnerovi projektu – Centru tradičnej kultúry v Myjave, které mělo na starosti technickou přípravu a náplň webových stránek – www.folklornamapa.sk, www.folklornimapa.cz.

Natáčení tanečních a hudebních projevů proběhlo 21. 2., 1. 3. a 7. 3. 2015. V termínu 21. 3. a 7. 3. se natáčelo v sále Klubu sportu a kultury ve Vlčnově, jehož ředitelka Mgr. Olga Floriánová, etnografka a bývalá odborná pracovníce Slováckého muzea, vyšla realizátorům vstříc při hledání vhodných prostor. V neděli 1. března 2015 se taneční projevy ze Strážnice natáčely v sále Základní umělecké školy ve Veselí nad Moravou. Důvodem bylo časové vytížení členů CM Danaj a tanečníků Věčně mladého Danaje. Z předem vybraných lokalit se natáčení účastnili:

Bílovice: Cimbálová muzika Včelaran z Topolné s primášem Jaroslavem Hubáčkem. Dvě varianty bílovských sedlckých předvedli bývalí tanečníci souboru Včelaran Bohumil Strom a Libuše Dohnalová, Miroslav Janků a Petra Kučerová.

Nivnice: Vlastimil Ondra na harmoniku doprovázel sólisty ze souboru Nivnička, kteří zatančili nivnické sedlcké a nivnický čardáš.

Staré Město: Cimbálová muzika Dolina s primášem Pavlem Mítášem a tanečnicí Jitka a Erik Feldvabelovi. Tanečníci předvedli staroměstskou sedlckou, Marýnu, Sviňáka, Židovku, staroměstský čardáš, sekera motyka a verbuňk.

Starý Hrozenkov: Hudecká muzika souboru Kopaničár s primášem Janem Rapantem a tanečníci Pavel Zapletal a Ivana Křížková. Zaznamenaný byly tance přešlapovaný čardáš, hrozenká a obtáčaná.

Strání: Hudecká muzika Strýci s primášem Václavem Málkem a tanečníci souboru Javorina zaznamenali fašankový tanec podšable a straňanskou.

Strážnice: Cimbálová muzika Danaj s primášem Janem Gajdou a folklorní soubor Věčně Mladý Danaj interpretovali strážnický danaj a figurální tance Kosé milé kosé, Holúbek a Židovka.

Velká nad Veličkou: Cimbálová muzika Martina Hrbáče s primášem Martinem Hrbáčem a Vlastimil Škopík, Helena Patinková a manželé Anna a Jan Kománkovi. Vynikajícím způsobem předvedli velické sedlácké, starosvětskou a verbuňk z Velké nad Veličkou.

Vlčnov: Cimbálová muzika Čardáš s primáškou Petrou Jakšíkovou, členové souboru Vlčnovjan a jako sólisté Marta Kondrová a Vlastislav Vlk. Z Vlčnova byly natočeny tance vlčnovské sedlcké, řeznická, prašický, šotyška, bajeryš, mašinový, uchýtaný a koteček.

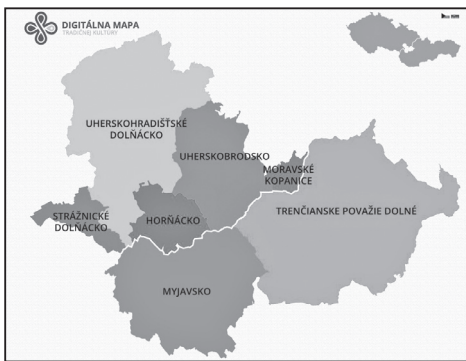
Záznamy byly pořizovány na tři kamery v digitálním formátu, zvláště byl natáčen audiozáznam a ze všech lokalit se natáčení účastnilo 41 muzikantů a 43 tanečníků, celkem 84 interpretů. Personální zajištění celého projektu, na kterém se podíleli za Slováké muzeum kromě tří odborných pracovníků etnografického oddělení – Petra Čihala, Marty Kondrové a Gabriely Směřičkové i tři kameramani pod vedením Miloše Snížka i vedoucí audiozáznamu Jiří Höhn, v celkovém součtu dosáhlo 91 osob.

Po realizaci natáčení následoval střih audio i videozáznamů, jejich komprese do požadovaného formátu. Etnografové dokončovali texty k jednotlivým tématům, které digitální mapa prezentuje. Petr Čihal zpracoval ve vybraných oblastech téma lidové hudby, Marta Kondrová je autorkou úvodních textů o jednotlivých subregionech i lokalitách a textů o lidovém oděvu, Gabriela Směřičková zpracovala část o tanečních projevech. Celkově byly odeslány texty v rozsahu více než 308 normostran, 404 archivních fotografií, 7 audiozáznamů a 43 videozáznamů.

Prezentace společného projektu pro širokou veřejnost proběhla dne 28. 4. 2015 ve společenském sále Kulturního domu v Myjave na půdě hlavního realizátora. Vedoucí partner (Centrum tradičnej kultúry v Myjave) i přeshraniční partner (Slovácké muzeum v Uherském Hradišti) zde prezentovali vlastní aktivity v rámci projektu Digitální mapa tradičnej kultúry a hlavní

společný výstup, kterým jsou webové stránky www.folklornamapa.sk, www.folklornama.cz.

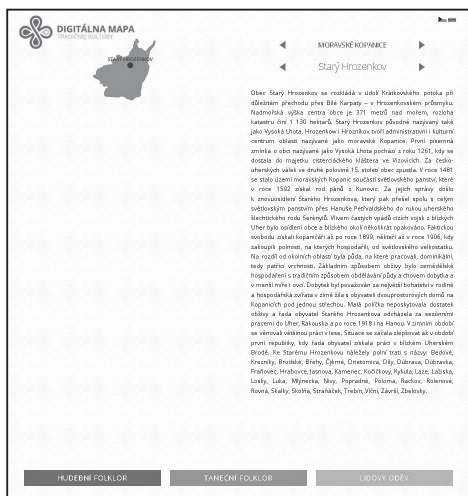
Struktura webových stránek a jasná definice náplně vedla k vytvoření konceptu, který po aplikování na všechny zkoumané lokality zahrnoval následující obsah:

Úvodní stránka

Mapa území moravsko-slovenského promezi s vyznačením regionů Myjavsko, Trenčiansko (SK) a moravské Kopanice, Hornácko, Uherskobrodsko, uherskohradištské Dolňácko, strážnické Dolňácko (CZ).

U každého subregionu je uvedeno geografické vymezení území a historický vývoj, informace o lidovém oděvu, hudebním a tanečním folkloru, nechybí historické i aktuální snímky ke všem tématům a informace o folklorních festivalech i seznam folklorních souborů, muzik a sborů včetně kontak-

tů na jejich zástupce. Obdobně je strukturován obsah také u každé lokality, která je navíc doplněna o video i audiozáznamy tanečního i hudebního projevu i další fotografie.

Výhodou tohoto online systému je snadná obsluha, možnost aktualizace, doplňování informací a jejich snadná dostupnost na internetu. Pro uživatele mají přínos především proto, že přinášejí přehledné rozčlenění národopisných regionů, na jednom místě jsou shromážděny informace o lidovém oděvu, hudbě, tanci, archivní i aktuální fotografická dokumentace, videozáznamy tanců sloužící k výuce jednotlivců i folklorních souborů i přehled festivalů a folklorních akcí v regionu doplněný o kontakty na folklorní soubory, muziky a sbory. Pro odborné pracovníky Slováckého muzea pak byl nesporný přínos především v užším kontaktu s terénem, sběr a záznam tanečního materiálu, dokumentace posunu projevů lidové hudby

a lidového tance, a v neposlední řadě také sumarizace a publikování výsledků odborné činnosti.

Slovácké muzeum by v dalších letech na tento projekt i v souladu s vědecko-výzkumným plánem chtělo navázat. Dlouhodobým záměrem je již vytvořené webové rozhraní dále naplňovat, zpracovávat další lokality a výsledky doplňovat do stávající digitální mapy tak, aby postupně tvořila ucelený obraz jedinečné kulturní diverzity obcí v národopisných subregionech Slovácka, který se však neustále mění, posouvá, doplňuje o nové folklorní kolektivy, významné osobnosti prezentující hudební i taneční projevy. Proto je práce na aktualizaci údajů dlouhodobým úkolem, který koresponduje s náplní činnosti Slováckého muzea jako Centra péče o tradiční lidovou kulturu Zlínského kraje.

Marta Kondrová

ÚSKALÍ REALIZACE STAVBY EXPOZIČNÍCH OBJEKTŮ MUZEA V PŘÍRODĚ ROCHUS

Jan Káčer, Slováké muzeum, Uherské Hradiště; Park Rochus, o.p.s.

Terénní úpravy v areálu Muzea v přírodě Rochus. Foto J. Káčer, fotoarchiv Parku Rochus, o.p.s., 2015.

Výběr objektů do Muzea v přírodě byl pečlivě připravován společností několik let s odbornou spoluprací expertní skupiny. K přenesené **sloupkové stodole z Břestku** tak postupně přibýly další tři objekty: **zemědělská usedlost z Boršic**, která pomyslně uzavírá pravidelnou řadovou zástavbu na návsi (ve skutečnosti tento objekt již dnes nestojí, nový majitelé jej zbourali v polovině roku 2014 bez jakéhokoliv upozornění odborných pracovníků, proto dům nenávratně zmizel na skládce), **vědecká rekonstrukce domu s patrovou komorou z Veletin** krytého doškem (dům dodnes v obci stojí, avšak v přestavěné podobě, výměna střechy z došku na pálenou tašku proběhla v roce 1945, v současnosti je objekt ve velmi špatném stavu a hrozí jeho zřícení) a **nadsklepní dům z Tučap**, zapuštěný do umělého návrší (v současnosti je dům využíván chalupářsky a vnitřní dispozice je přestavěna). Situování Muzea v přírodě Rochus ve svahu Černé hory (Rochusu) je samo o sobě velmi složité, což zdůrazňoval již při projektování PhDr. Jiří

Langer, CSc. Zde je na místě zmínit a ocenit jméno Ing. arch. Edity Vlčkové, která velmi citlivě a vhodně usadila vybrané objekty do nově modelovaného terénu. Výše zmíněným objektům Muzea v přírodě Rochus byl věnován příspěvek v minulém ročníku časopisu Slovácko. K expozičním objektům patří i budovy správního dvora, který se skládá jak z první části budovy

Podkladní konstrukce pro sypané cesty v areálu MVP Rochus. Foto J. Káčer, fotoarchiv Parku Rochus, o.p.s., 2015.

správy muzea s recepcí, tak ze sociálního zařízení s trafostanicí.

V průběhu roku 2015 probíhala výstavba Muzea v přírodě Rochus, která byla finančně podpořena z dotačního programu ROP Střední Morava. Z výběrového řízení na dodavatele stavby vyšla vítězně stavební firma CGM Morava s.r.o., která stavbu realizovala. Projektová dokumentace byla připravena z minulých let. Stavební práce v areálu Park Rochus se naplno rozběhly v únoru přípravou stavební plochy – odstraněním náletových dřevin, stromů a keřů, terénní úpravou a s tím spojenou částečnou modelací stávajícího terénu. Po základních terénních úpravách bylo přistoupeno k položení sítí – kanalizace splaškové a dešťové vody, vodovodu a elektrifikace. Následně byla budována přečerpávací stanice na vodu a trafostanice, která je součástí objektu sociálního zařízení pro veřejnost. Podle projektu jde o samostatnou budovu stojící vedle správní budovy v jižním cípu areálu muzea v přírodě. Samostatná správní budova ve tvaru zalomeného písmena L byla první stavbou, na které se stavební práce rozběhly. V této budově se nachází vstupní hala s recepcí, zázemí pro zaměstnance a sociální zařízení pro imobilní návštěvníky areálu. Postupně se v jarních měsících rozběhla i výstavba jednotlivých expozičních objektů.

Ukázka zdění nepálených cihel na hliněnou maltu. Foto J. Káčer, fotoarchiv Parku Rochus, o.p.s., 2015.

Tři hlavní úskalí výstavby Muzea v přírodě Rochus:

1. Stavební revizní normy a neexistence výjimek
2. Závislost na dotačních zdrojích
3. Problematika veřejných zakázek

Ad 1. Stavební zákon v naší zemi je plný nařízení, která neumožňují snadný průběh rekonstrukce či stavby jakéhokoliv objektu pro muzeum v přírodě. Musejí být dodrženy veškeré požadované normy a neexistují žádné výjimky pro stavby muzeí v přírodě, které jsou replikami nebo přenesenými stavbami (např. světla výška, bezbariérový vstup, atd.). Při schvalování projektové dokumentace právě tyto aspekty bývají prvním a největším úskalím, kdy může být veškeré další pokračování příprav realizace zastaveno. Nesmíme také opomenout požární bezpečnostní normy a revize, které jsou velmi citlivou záležitostí, kdy nekompromisní přístup hasičů ke schvalování užívání staveb mnohdy nabírá až nesmyslných nařízení k odstranění závad.

Ad 2. Financování jakéhokoliv projektu pomocí dotačních zdrojů skrývá řadu problémů. V první řadě jde o čas a termíny. Přípravy a projektová dokumentace zabere určitě množství času a při vyhlášení dotačního programu poté nezbyvá mnoho času pro realizaci. Při realizaci Muzea v přírodě Rochus tomu bylo právě tak. Dva roky probíhala projektová příprava a pouze jeden rok zbýval na samotnou realizaci výstavby. Ideálem by byla opačná situace, což se však u mnohých projektů nepodaří. Dalším z mnoha problémů při realizaci z dotačního programu jsou jakékoliv zásahy a změny v projektu v jeho průběhu. Některé změny, které neohroží financování v plném rozsahu z dotace, jsou uznatelné úřadem pro dotační program, na druhou stranu jsou pak neuznatelné změny, které krátí výši přiznané dotace.

Ad 3. Výběrové řízení prováděné nezávislou firmou, tak aby byla zaručena neovlivnitelnost vybíraného zhotovitele, nezaručuje, že výherce s nejnižší nabízenou cenou bude ten nejkvalitnější s dostatečnými zárukami. Tím je myšleno, že investor při posuzování kvality vybraného realizátora nemá záruku o dostatečné znalosti požadovaných technologických postupů pro projekt, nemůže si ověřit kvalitu subdodavatelů (tesařské, zámečnické, truhlářské práce a jiné).

V rámci přípravných fází před zahájením samotné výstavby bylo expertní skupinou společnosti Park Rochus doporučováno předjednat si spolupráci s kvalitními řemeslníky v oblasti zpracování kamene, hlíny a dřeva. To však nebylo možné ovlivnit v rámci výběrového řízení veřejné zakázky (viz bod č. 3.). Po zveřejnění výherce realiza-

Kombinované zdivo na hliněnou maltu hospodářského křídla usedlosti z Boršic. Foto J. Káčer, fotoarchiv Parku Rochus, o.p.s., 2015.

Míchačka na hliněnou maltu Marka Vlčka. Foto J. Káčer, fotoarchiv Parku Rochus, o.p.s., 2015.

ce zakázky došlo k několika jednáním se zástupci vítězné stavební firmy, kteří začali vést dialog na toto téma. Mnohá z doporučení byla vyslyšena a jiná ne. Jednalo se hlavně o koordinaci získání tradičního stavebního materiálu – nepálené cihly a kámen z dostupných demolic starých objektů v okrese Uherské Hradiště, který připravili odborní pracovníci společnosti. Této možnosti bylo využito jen minimálně z důvodu vysokých nákladů na transfer materiálu. Díky předchozím referencím byl i předpoklad, že stavební firma má zajištěný dostatečně velký a kvalitní řemeslný personál, čemuž dostala.

Zednické práce na expozičních objektech z počátku trochu brzdila dodávka kvalitního a barevně odpovídajícího kamene. K dispozici bylo velké množství nekvalitního kamene z lomu ve Žlutavě, který byl striktně odmítnut. Proto se čekalo na vytěžený z lomu ze Bzové. Ten již odpovídal svou jakostí i barvou požadavkům projektu a náročnému odbornému dohledu ze strany PhDr. Věry Kovářů, která při výstavbě expozic působila jako externí poradce stavebního dozoru. Kámen se zdil na hliněnou maltu podle starého postupu a v místech se kombinoval s pálenými a nepálenými cihlami. Množství nepálených cihel, kterých bylo na stavbu potřeba, nebylo možné získat jen z bouraných starých objektů, proto byly na stavbu dodány nové certifikované průmyslově vyráběné nepálené cihly. Firem, které se jejich výrobou v tuzemsku zabýva-

Stavba krovu nad objektem z Veletin. Foto J. Káčer, fotoarchiv Parku Rochus, o.p.s., 2015.

jí, není mnoho a také potřebný objem jim neleží na skladě. Proto byly dodávány postupně. Původní nepálené cihly byly použity výhradně na neomítané plochy, na kterých jde technologie hliněného zění dobře demonstrovat. Stavaři si míchali hliněnou maltu přímo na místě z lokálních zdrojů kopce Rochus, které je na místě dost, a jejíž kvalitu potvrdil i odborník na hliněné stavitelství Marek Vlček. Ten stavbě také zapůjčil míchačku na hlínu a doporučil několik drobných postupů při přípravě hliněného těsta. Hliněné omítky zajišťoval subdodavatelský tým kolem Josefa Morkuse, který je vynikajícím specialistou v České republice, a výsledek odpovídá nejvyšší kvalitě. Z pálených cihel se v objektech nacházejí pouze klenby ve chlévech, v kombinovaném zdivu, nosných štítových stěnách mladších objektů a v okapových chodnicích u obvodových zdí každého objektu.

Největším úskalím v samotné realizaci výstavby byla práce se dřevem – jeho příprava, jakost, opracování. Subdodavatelská firma Gretes s.r.o. přistupovala k technologickým postupům zpracování dřeva velmi nedůsledně a mnohdy až neodborně. První potíže nastaly při řešení projektové dokumentace rekonstrukce krovu nad objektem z Veletin, kdy bylo nutné provést jisté změny ve tvaru jeho konstrukce, jelikož projektantka při plánování vynechala řadu detailů. Především se to týkalo spojování jednotlivých trámů pomocí čepů a kolíků – v tomto případě využili mnozí z řemeslníků zjednodušeného způsobu spojem přes hřebíky, na což byli pokaždé důrazně upozorňováni. Konstrukce střechy nad nadsklepním objektem byla zbytečně předimenzována, a naopak konstrukce střechy na zemědělské usedlosti z Boršic zase poddimenzována. Dalším problémem byla nedostatečná opracovanost dřevěného materiálu, který byl navíc z 70% v syrovém stavu. Ten vlivem přírodních podmínek sesychal, praskal, kroutil se. Viditelné nosné trámy nebyly otesané a dohoblované, nejnižší jakost krycích desek záklopového

stropu byla v jednom objektu třikrát vyměňována. Jedinou kladnou výjimkou v jejich práci byla pokládka podlah ve všech objektech. Zde nebylo ze strany dozoru žádných připomínek. Každý z objektů má typologicky na střeše jinou krytinu. Pálená taška bobrovka byla užita u zemědělské usedlosti z Boršic v klasickém šupinovém a korunovém krytí. Krytina byla doplněna okapy v důsledku malého přesahu krovu od stěn objektu. Původně zde neměl být instalován svod dešťové vody, ale po prvních větších deštích v podzimních měsících nebylo jiného východiska, jelikož venkovní fasáda byla neustále znečištěna odstříkujícím blátem a barevná linka podrovnávky by zanikla, podobně i stěna by byla při každém dešti mokrá.

Položení záklopového stropu v objektu z Veletin. Foto J. Káčer, fotoarchiv Parku Rochus, o.p.s., 2015.

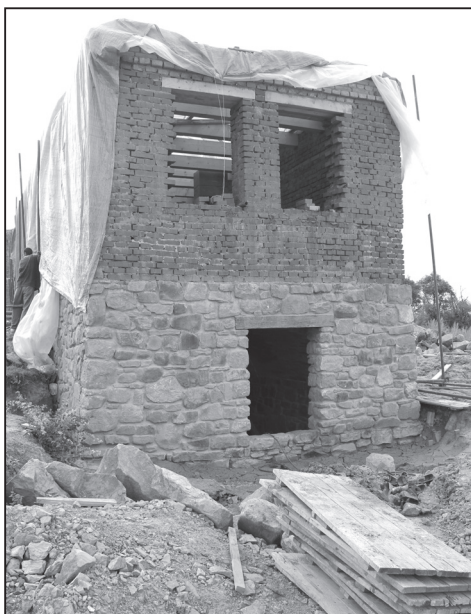
Zdění dymníku nad černou kuchyní. Foto J. Káčer, fotoarchiv Parku Rochus, o.p.s., 2015.

Břidlice je užitá na nadsklepním objektu z Tučap, je velmi kvalitně položena na tzv. „moravskou šupinu“, avšak nedosahuje požadované tloušťky kamenných desek, kterou požadoval etnografický dozor, proto střecha působí až moc esteticky čistě.

Velmi dobře odvedenou řemeslnou práci zanechal v podobě doškové krytiny na objektu z Veletin František Pavlica. Výsledkem

Pokrývání střechy doškem Františkem Pavlicou. Foto J. Káčer, fotoarchiv Parku Rochus, o.p.s., 2015.

Ukázka zednických prací s kombinovaným zdívem na nadsklepním objektu z Tučap. Foto J. Káčer, fotoarchiv Parku Rochus, o.p.s., 2015.

je kvalitní valbová plastická střecha, která kopíruje výškové změny úrovní hřebenů střechy nad obytnou částí a patrovou komorou. Původní záměr realizační firmy spočíval v dodání došků z Maďarska, což bylo kategoricky odmítnuto ze zkušeností v mnoha jiných muzeích v přírodě, kdy maďarský došek neodpovídá objemem a kvalitou moravskému a jeho trvanlivost je poloviční. Došky si pan František Pavlica z Hroznové Lhoty připravuje sám z kvalitního vysokého žita, jejichž životnost je garantována mezi třiceti a čtyřiceti lety, poté je nutné došek znovu vyměnit.

Subdodavatelsky v oblasti truhlářských firem při realizaci výstavby působila boršická firma Styl Design s.r.o., která se zabývá nadčasovým designem a kompletními realizacemi interiérů a exteriérů. Pod rukama velmi šikovných řemeslníků vznikly v jejich dílně veškeré výplně vnitřních i venkovních otvorů (okna, dveře, vrata). Spolupráce byla z jejich strany velmi nadstandardní, což musím zdůraznit, jelikož veškeré tvary, úprava povrchů, barevnost, způsob zpracování byly vždy řádně konzultovány s odbornými pracovníky muzea. Díky podrobné stavební technické dokumentaci jednotlivých prvků zde nenastaly při výrobě žádné potíže. Kovné prvky na dveřích a vratech byly po konzultacích nakoupeny na internetových aukcích, poté renovovány a usazeny. Prvky, které se nepodařilo zakoupit nebo získat z terénu, jako jsou mosazné obrtlíky, zástrče,

Dokončená komínová hlava nad zemědělskou usedlostí z Boršic. Foto J. Káčer, fotoarchiv Parku Rochus, o.p.s., 2015.

lavičníky, panty a závěsy, byly zakázkově vyrobeny kovářem a speciálně odlity.

Zámečnických a kovářských prací při výstavbě expozičních objektů bylo minimálně až zanedbatelně. Jednalo se především o kramle na tesařské spoje, kování dveří a mříže do okenních otvorů (subdodavatelsky připravováno v kovářské dílně), kde nevyvstaly žádné odchylky od představ etnografů. Potíže nastaly až při osazení chlévových oken. Ty byly projekčně navrženy jako nově vyrobené repliky ze současných kovových materiálů, avšak nesplňovaly požadovanou řezovou profilaci konstrukce jednotlivých rámců. Po konzultaci odborných pracovníků společnosti bylo zvoleno řešení – nákup originálních starých oken z internetové aukce, které byly poté opískovány, nově natřeny a zaskleny. Objekty tak dostaly původní stavební prvky, které dnes lze sehnat v terénu.

Výstavbu otopných systémů ve všech objektech zajišťoval subdodavatelsky mladý kamnář z Mařatic Vojtěch Janeček. Jeho vy-

soká odbornost se stala výhodou při hledání možností v technologických postupech stavby jednotlivých topenišť. Ať už se jednalo o renovaci litinového sporáku s přestavbou kouřovodu, znovu postavení zachráněného kachlového sporáku ze sbírek společnosti, tak zakázková stavba věžových kachlových kamen a chlebové pece. Kachle si však nevyrábí sám, byly ručně vyrobeny a glazovány v Českém Krumlově po předem odsouhlasených vzorcích. Při výstavbě chlebové pece používal výhradně staré materiály a osvědčené postupy. Velkou výhodou muzea je skutečnost, že všechny otopné systémy jsou funkční, což bylo také jednou z podmínek projektu. Podle závazných požárních norem musely být kouřovody vyložkovány, což bylo probíráno i expertní skupinou společnosti. Kompromisním řešením výstavby komínů se staly průduchové tvarovky, které byly zabudovány do konstrukčního zdiva, v půdní části byly ozděny nepálenými cihlami a v nadstřešní části ještě omítnuty a zakončeny komínovou hlavou. Typolo-

Rozestavené hospodářské křídlo zemědělské usedlosti z Boršic. Foto J. Kácer, fotoarchiv Parku Rochus, o.p.s., 2015.

gie komínových hlav je také docela složitá a není komplexně zpracovaná. V projektové dokumentaci nebyly nijak specificky definovány, jako vzor sloužila pouhá fotogalerie. Díky terénním výzkumům odborných pracovníků společnosti s bohatou fotodokumentací doplněnou o archivní fotografie ze Slovákého muzea bylo navrženo několik variant zakončení komínů. Po konzultacích s expertní skupinou byly zvoleny tři typy. Avšak díky použití průduchových tvarovek nešly u dvou zachovat původní rozměry průřezných komínů, které jsou zachyceny v terénu. Proto se přistoupilo k jejich mírnému zvětšení. Komínová hlava na objektu z Veletin je typická pro obec, kterou důkladně zmapoval již profesor Lubor Niederle v Moravském Slovensku, a je usazena na vyzděném průřezném dymníku. Jedná se o valenou klenbu se dvěma římsami, jejíž ústí je dozděno do kruhového tvaru, pro zlepšení tahu kouře jsou v bocích klenby proraženy otvory. Komínová hlava je u nadsklepního objektu z Tučap jednoduchá, obdélníkové-

ho půdorysu s proraženými otvory v každé straně a doplněna pultovou stříškou krytou břidlicí. Komínová hlava zemědělské usedlosti z Boršic představuje lucernový typ se sedlovou stříškou krytou bobrovkou. V každé straně jsou proraženy průduchy ve tvaru kříže a pod hřebenem stříšky dva kulaté pro snadnější odvod kouře z hlavice.

Elektrické rozvody v areálu vyúsťují do dvou externích rozvodů, které budou sloužit k praktickému využití při údržbě areálu a při programových akcích (ozvučení, osvětlení, atd.). Ty však ve skutečnosti působí v každém muzeu v přírodě dost nevzhledně. Proto pracovníci společnosti uvažují o jejich zakrytí v následujících měsících po dokončení stavby. Tyto detaily se dají dobře skrýt v drobných stavbách, jakými jsou studny, králíkárný, kapličky, zvoničky a úly. Elektrifikovány jsou také dva expoziční objekty – zemědělská usedlost z Boršic a nadsklepní dům z Tučap. Rozvody v těchto objektech jsou velmi jednoduché a zavedeny do každé místnosti. Realizace však

Dokončená kachlová kamna s chlebovou pecí v usedlosti z Veletin s kamnářem Vojtěchem Janečkem. Foto J. Káčer, fotoarchiv Parku Rochus, o.p.s., 2015.

narazila na několik problémů při osazování dobových světél a vypínačů. V podmínkách investora bylo uvedeno, že v zemědělské usedlosti z Boršic budou osazeny keramické vypínače (expozice představuje období třicátých let 20. století) a v nadsklepním domě z Tučap bakelitové (expozice představuje období padesátých let 20. století). Odborní pracovníci společnosti dodali oba druhy vypínačů ze sběrů v terénu elektrikářům k opravě a následné instalaci do objektu, načež to bylo ze strany realizátora odmítnuto. A to s dodatkem, že na ně nejdou dát revize o bezpečnosti a musejí se nahradit novými replikami. S touto skutečností však nebylo počítáno v rozpočtu projektu, a proto musel investor tyto repliky nakoupit z vlastního rozpočtu, aby funkčním elektrorozvodům byly uděleny revize. Chlévové prostory a náspí jsou osazeny dodnes vyráběným starým

vzorem keramického kopyta krytého skleněným válcem, stahovací svítidla v obytných místnostech byly pokryty ze sbírkového fondu společnosti. Funkčnost těchto svítidel byla prověřena a pouze u dvou byla nutná výměna textilního kabelu, který je k dostání na trhu dodnes. Po pozdějších konzultacích s jinými nezávislými elektrikáři je jasné, že by bylo možné získat revize i na staré zrenovované typy vypínačů. Zde je jasně vidět neovlivnitelnost nasmlouvaných subdodavatelů pro realizaci projektu. Snad při další výstavbě objektů bude možnost instalace dobových originálů a nutná nezávislá konzultace od specialistů.

Celý areál je dočasně oplocen drátěným plotem, který je konstruován jako mobilní. Jelikož se do budoucna počítá s rozšiřováním muzea, byla zvolena instalace sloupků pomocí závrtných šroubů, které se dají

Pokryvání střechy břidlicí na nadsklepním domem z Tučap. Foto J. Káčer, fotoarchiv Parku Rochus, o.p.s., 2015.

jednoduše demontovat, přesunout na jiné místo a nenechají v zemi žádnou patku. Toto řešení bylo zvoleno investorem jako nejjednodušší a dočasné, byť veřejnost plot vnímá velmi negativně, protože není dobový. V budoucnu by měl být nahrazen dřevěným plotem, který bude za každou z usedlostí jiný, tak jak je můžeme dodnes vnímat v terénu. Dominovat však bude dřevěný s kombinací živých keřů, aby se návštěvníkům muzea v přírodě představila i variabilita tohoto opomíjeného detailu. Při terénních úpravách z areálu muzea bylo nutné vykácet i řadu náletových dřevin, které nedotvářely potřebnou kulturní krajinu. Po ukončení stavebních prací byla v areálu vysazena travní luční směs a nové dřeviny – ovocné stromy a solitérní lípy v centrální části.

Věřím, že se Muzeum v přírodě Rochus bude postupně pomalu rozšiřovat o další expoziční objekty, které vhodně doplní stávající objekty reprezentující oblast Uherskohradištska. Mělo by se jednat o přenesení malé stodoly z Hradčovic, kterou by společnost Park Rochus mohla získat darem a byla by tak dalším originálem přeneseným do muzea podobně jako sloupková stodola z Břestku. Dalším objektem k přenesení nebo postavení repliky se nabízí sušárna ovoce ze Zlámance, která by byla funkční a sušilo by se zde ovoce přímo z Rochusu. V další etapě rozšiřování muzea se jeví nejpravděpodobněji uzavření návesní fronty drobnými stavbami v horní části. Mělo by se jednat

Instalace oken a vrat na zemědělské usedlosti z Boršic. Foto J. Káčer, fotoarchiv Parku Rochus, o.p.s., 2015.

Přenesený kachlový sporák z Míkovic v expozičním objektu z Tučap. Foto J. Káčer, fotoarchiv Parku Rochus, o.p.s., 2015.

o soubor vinohradnických búd z Mařatic (Soví hory a Vinohradské ulice), na které by navazoval ukázkový vinohrad, který byl vysazen v roce 2015. V užším výběru se nachází i buda se sklepem z Újezdce u Osvětiman. Na návrší vedle nadsklepního objektu z Tučap by pak postupně měly vyrůst dva nadsklepní objekty. V průběhu roku 2016 by měly být stávající objekty doplněny o dobové oplocení (dřevěný plaňkový, z vrbového výpletu), přibudou také drobné stavby, jako jsou klátové úly, králíkárna, suchý záchod, rumpálová studna či sloupkové boží muka. S velkými zemědělskými staveními to bude patrně mírně složitější, jelikož objem hmoty k přípravě a výstavbě je finančně náročnější a také zabere delší dobu realizace.

Věřím, že se muzeum bude rozrůstat i v budoucích letech, odborní pracovníci i stavaři si připomněli mnohé staré nepoužívané stavitelské technologie a na další výstavbu jsou dobře připraveni.

GEOGRAFICKÝ INFORMAČNÍ SYSTÉM TRADIČNÍ LIDOVÉ KULTURY (1750–1900)

Terézia Gabrhelová, Ústav evropské etnologie, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Brno

Od roku 2011 je realizován společný projekt katedry Ústavu evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity a Ústavu výpočetní techniky Masarykovy univerzity s názvem Geografický informační systém tradiční lidové kultury (1750–1900), pod zkráceným názvem Gistralik. Jedná se o projekt, jenž je řešen v rámci Programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI) Ministerstva kultury ČR. Cílem tohoto projektu bylo vytvořit webový portál pro širokou veřejnost (laiky i odborníky), který by uživatelům nabídl obsáhlou databázi informací o dokumentovaných jevech tradiční lidové kultury z let 1750–1900 z oblasti Moravy. Tento internetový prohlížeč byl v letošním roce zpřístupněn a čeká na budoucí užívání, lze ho nalézt na stránkách <http://gistralik.muni.cz>.

V Gistraliku mohou uživatelé nalézt informace jak o hmotné, tak i nehmotné lidové kultuře. Řešitelský tým čerpal údaje z nejrůznějších typů zdrojů, byly zpracovány záznamy z tištěné odborné literatury a oborových periodik (např. Jižní Morava, Věci a lidé, Český lid, Národopisný Věstník československý, Selský archiv, Kravařsko, Časopis Záhorská kronika, Naše Valašsko a další), tak i z archivních pramenů, především byly zpracovány školní kroniky vybraných okresů či vceňovací operáty Stablního katastru habsburské monarchie ze čtyřicátých let 19. století. Mimo tyto zdroje Gistralik nabízí i ikonografické doklady a do budoucna by se měl obsah ještě obohatit o trojrozměrné předměty z veřejnoprávních institucí či privátních sbírek. Do tohoto projektu se již zapojilo celkem sedm institucí (např. Etnografický ústav Moravského zemského muzea, Moravská zemská knihovna v Brně, Vědecká knihovna v Olomouci, Česká národopisná společnost, několik okresních archivů ad.).

Pojďme se podrobněji podívat, jak vypadají jednotlivé záznamy. Každý záznam se vždy skládá z místního určení – badatel si může vybrat mezi obcí, panstvím, farností, soudním okresem nebo dokonce určitým regionem, dále je vždy opatřen časovým údajem – lze vyhledávat v rámci jednoho roku nebo si určit časové rozmezí pomocí posuvné časové osy, nechybí ani krátká anotace a citace z čerpaného zdroje. Některé zápisy jsou opatřeny skeny textu či ikonografickým materiálem. Daný záznam může být ještě doplněn praktickou poznámkou, např. jazyk a typ písma užitý v kronice (německý kurent, švabach atd.). Nedílnou součástí jednotlivých záznamů jsou tzv. klíčová slova (hesla), která pomohou uživateli při vyhledávání.

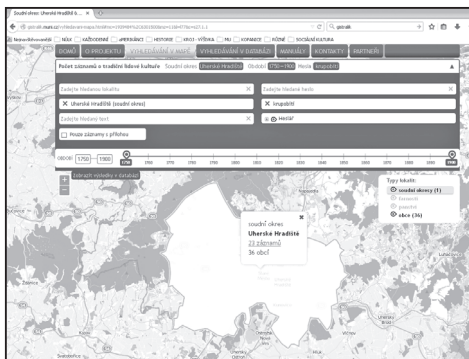
Jak pracovat v prohlížeči Gistralik?

Pro zjednodušení vyhledávání informací bylo vytvořeno několik praktických dokumentů, které uživatel nalezne pod záložkou manuály, zde se dozví o doposud zpracovaných zdrojových dokumentech, základních správních a geografických celcích nebo může využít pomůcku v podobě podrobného hesláře. Tento heslář nejprve vychází z primárních hesel obecné roviny, jako je např. zemědělství, oděv, stavitelství atd., pod nimiž můžeme dále nalézt tzv. sekundární hesla tj. orba, oděv mužský, dispozice domova a hesla ještě podrobnějšího charakteru např. oděv/oděv mužský/vesta.

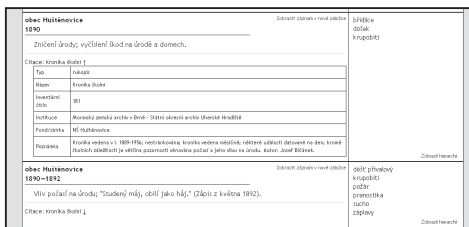
Tento systém nabízí pro své badatele dva typy vyhledávání, a to vyhledávání v databázi nebo přímo v mapě.

Pro ilustraci uvádíme konkrétní příklad vyhledávání v mapě. Jako uživatel si v rámci vyhledávání v mapě zadáme tyto parametry: hledanou lokalitu zvolíme soudní okres

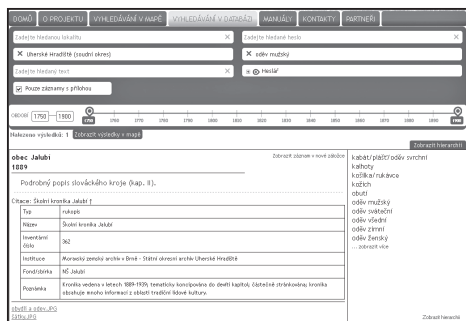
Uherské Hradiště a hledané heslo, které nás zajímá – krupobití. Na mapě se nám vyznačí celý okres Uherské Hradiště s třiatváceti záznamy vážícími se k heslu krupobití. Po jejich rozkliknutí se např. dovídáme, že v roce 1890 v Huštěnovicích zničilo krupobití úrodu a poškodilo domy. Tato informace byla pořizena ze školní kroniky Národní školy v Huštěnovicích.

Ukázka vyhledávání v mapě.

Ukázka konkrétního záznamu po rozkliknutí v mapě.

Ukázka vyhledávání v databázi.

Druhým příkladem je vyhledávání v databázi. Opět si za lokalitu zvolíme soudní okres Uherské Hradiště, heslem pro nás tentokrát bude oděv mužský a ještě označíme, že chceme záznamy pouze s přílohou (tzn. s originální ukázkou buď psaného textu, nebo s ikonografickým materiálem). Výsledkem je záznam z obce Jalubí datující se k roku 1889, u něhož se dále nachází dvě ukázky skenů pořizené ze školní kroniky, týkající se lidového oděvu. Uživatel si může parametry dále upravovat podle jeho potřeby.

Doufáme, že Geografický informační systém tradiční lidové kultury (1750–1900) si najde oblibu u spousty zájemců a bude velkým pomocníkem při jejich práci. Přejeme hodně zábavy a poučení s Gistralikem!

CENTRUM PÉČE O TRADIČNÍ LIDOVOU KULTURU ZLÍNSKÉHO KRAJE V ROCE 2015

Jan Káčer, Slovácké muzeum, Uherské Hradiště

Centrum péče o tradiční lidovou kulturu Zlínského kraje ve Slováckém muzeu v Uherském Hradišti jako regionální pracoviště pověřené naplňováním vládního usnesení Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu ve Zlínském kraji dlouhodobě přistupuje k realizaci projektů zaměřených na identifikaci a dokumentaci jevů tradiční lidové kultury, vyhlášených a preferovaných Ministerstvem kultury ČR.

K stěžejním významným projektům poslední doby patří naplnění úkolu v oblasti tradičního lidového stavitelství a architektury, jenž pověřené pracoviště koncepčně dlouhodobě řeší. Řešitelé tohoto úkolu jsou: Mgr. Petr Hlavačka, Muzeum Komenského v Přerově, PhDr. Věra Kovářů, Brno, Ing. arch. Jaroslav Novosad, Národní památkový ústav – územní odborné pracoviště Kroměříž, PhDr. Jana Spathová, ředitelka Národního památkového ústavu – územního odborného pracoviště Kroměříž, Mgr. Olga Floriánová, Klub sportu a kultury Vlčnov, Mgr. Jan Káčer, Slovácké muzeum v Uherském Hradišti, PhDr. Ivo Frolec, ředitel Slováckého muzea v Uherském Hradišti.

Pracovní tým pokračoval dál ve výběru dokumentačních materiálů širokého území kraje a vybral několik dalších zajímavých objektů, které byly důsledně zkoumány. Každý odborník z pracovního týmu provedl selekci objektů ve zkoumaných obcích a vybral nejzajímavější, nejarchaičtější pro konkrétní území. Slovácké muzeum své výstupy vnímá jako metodologický vzorový materiál, sloužící pro obdobné výstupy v síti krajských pověřených pracovišť na území celé ČR, který může přispět k řešení podobné problematiky s naplňováním úkolu v oblasti stavitelství v rámci České republiky.

Projekt *Reedice publikace Lidové stavby známé neznámé – Uherskohradištsko* před-

stavuje podrobné zpracovávání lidového stavitelství na Uherskohradištsku po osmi letech od prvního výzkumu v roce 2007. Navázal na předchozí grantové úkoly zaměřené na terénní výzkum tradičního lidového stavitelství s vydáním série publikací, které zdokumentovaly všechny obce ve čtyřech okresech Zlínského kraje. Tým řešitelů si stanovil za cíl povýšit tuto publikaci v novém vydání na vědeckou úroveň, která by sloužila nejen široké laické veřejnosti k popularizaci lidového stavitelství, ale i odborníkům zabývajících se stavitelstvím – jeho lokální historií, stavební obnově památek.

V průběhu druhé poloviny roku 2015 se badatelé zaměřili na získávání uceleného souboru dostupných informací k daným obcím okresu Uherské Hradiště a jejich vybraným objektům, z nichž byly zdokumentovány. Zpracovávalo bylo všech 78 obcí, měst a přidružených městských částí okresu Uherské Hradiště formou opětovného terénního výzkumu s pořízením detailní fotodokumentace a zpracováním výzkumné zprávy. Staré texty z publikace byly zrevidovány a doplněny o nové informace a jsou připraveny k edičnímu zpracování do publikace.

V průběhu roku 2015 byly zadány k zaměření dva objekty: zemědělská usedlost čp. 90 ze Staré Města a hliněná stodola čp. 537 v Ostrožské Lhotě. Stavebně technickou dokumentaci zpracovala Ing. arch. Edita Vlčková z ateliéru Hliněný dům v Lysovicích u Vyškova.

Součástí výše uvedených komplexně shromážděných materiálů bylo vypracování stavebně projektového zaměření objektů a postupné vytváření jedinečného materiálu se všemi dostupnými informacemi a stavebních plánů k vybraným hodnotným tradičním objektům, kde se dochovaly. Jednalo

se především o práci ve Státním okresním archivu Uherské Hradiště, kde byly plošně dohledávány veškeré dostupné prameny. Nejzásadnější materiál týkající se konkrétních usedlostí se skládá ze dvou částí, kterými jsou sčítací operáty a sbírka listin příslušného okresního soudu (které však nejsou archivovány podle čísel popisných, ale dají se zjistit výpisem z katastrálního úřadu z pozemkové knihy, kde se nacházejí veškeré majetkoprávní operace k danému číslu popisnému do čtyřicátých až padesátých let 20. století, kde jsou jednacím číslem soudu – dohledání, pokud materiál nebyl skartován). Bylo zjištěno, že majitelé některých stavení uvažují o památkové ochraně objektu.

Práce posledních několika let je zúročena navázáním hlubšího spojení se starosty jednotlivých obcí, kteří jsou z větší či menší části zapojeni do pomoci při přípravách budování Muzea v přírodě Rochus, jehož odborným garantem je právě Slovácké muzeum v Uherském Hradišti. Dosavadní výsledky se dále ukládají do internetové aplikace Databáze lidového stavitelství, kterou spravuje Slovácké muzeum a Park Rochus, o.p.s., a poskytuje možnost využití a rozšiřování informací nejen na regionálním pověřeném pracovišti, ale i zájemcům v celé republice.

Pokračování ve výzkumu upozorňuje na jeho důležitost, ve kterém se zúročuje několik let činnosti a lze konkrétně vidět posun od základního mapování terénu až po transfer a záchranu objektů in situ.

Věříme, že se v roce 2016 podaří zrealizovat druhé vědecké vydání publikace *Lidové stavby známé neznámé – Uhersko-hradištsko* a tým řešitelů bude pokračovat na podrobnějším etnograficko-historickém výzkumu vybraných objektů v terénu, kterých pořád více a více ubývá.

Oceňování lidových tvůrců

Každoročně, již od roku 2005, uděluje město Uherské Hradiště titul **nositel Ceny Vladimíra Boučka** jednotlivým osobnostem *za zachování a rozvoj lidové umělecké výroby*

jako veřejného uznání mistrů lidové umělecké výroby v regionu. V roce 2015 se seznam nositelů tohoto titulu rozšířil o další čtyři výrazné osobnosti: **Renata** (*1977) a **Jaroslav** (*1980) **Crlovi** z Buchlovic za práci s hlínou – jemná kamenina a drátování. Spolu s nimi cenu získala **Tatána Malinová** (*1947) z Uherského Hradiště za drobné zvykoslovné předměty – výroba slámových kraslic a **Antonín Moštěk** (*1941) z Vlčnova za celoživotní tvůrčí přínos a popularizaci tradiční rukodělné výroby v oblasti práce s hlínou, výroba fajánsi a kameniny.

V úterý 6. října 2015 se uskutečnilo v prostorách hlavní budovy Slováckého muzea v Uherském Hradišti slavnostní předání čtvrtého ročníku titulu **Mistr tradiční rukodělné výroby Zlínského kraje**. Zlínský kraj tak přistoupil ve smyslu usnesení vlády České republiky z roku 2001 k aktualizaci Strategie účinnější státní podpory kultury a s respektem k usnesení vlády České republiky z roku 2003 o Koncepti účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v České republice a v souladu s výzvou UNESCO „*Žijící lidské poklady*“ k oceňování lidových tvůrců s vědomím nutnosti podpory uchování a dalšího rozvoje těchto hodnot ve svém regionu. Návrhy na udělení titulu mohou na základě Statusu uveřejněném na internetových stránkách Zlínského kraje a Slováckého muzea od 1. října každého roku do 28. února roku následujícího předkládat vědecké a odborné instituce, muzea, občanská sdružení, jiné neziskové a zájmové organizace, fyzické osoby působící v daném oboru, orgány státní správy a samosprávy. Návrhy musí být v písemné a elektronické formě včetně obrazové dokumentace zaslány Slováckému muzeu, které vypracovává kompletní nominační listy. Ty poté posuzuje jmenovaná odborná komise, kterou svolává předseda Kulturní komise Rady Zlínského kraje, jež svá doporučení na udělení titulu Radě předkládá.

V roce 2015 byli na toto ocenění navrženi Antonín Hájek z Uherského Hradiště-Mařatic v oboru práce se dřevem – soustružení,

zdobení cínem, intarzie, Lenka Macečková z Nového Hrozenkova v oboru textilní techniky – síťování (necování) – síťovaný čepec a krojové součásti valašského kroje, hotovené touto technologií, Zdeněk Matyáš z Valašských Klobouk v oboru práce se dřevem – řezbářství, Petra Pilná ze Vsetína v oboru textilní techniky – ručně tkané koberce a ubrusy, Petr Řehák z Karolinky v oboru práce se dřevem – výroba ručně štípaného a strouhaného šindele a rustikálních výrobků a Marie Sekaninová z Topolné v oboru drobné zvykoslovné předměty – vyškrabované kraslice.

Odborná komise pro tradiční lidovou kulturu se na svém zasedání 19. května 2015 zabývala posouzením šesti nominovaných tvůrců a na základě jejího doporučení Rada Zlínského kraje schválila na svém jednání 29. června 2015 udělení titulu Mistr tradiční rukodělné výroby Zlínského kraje za rok 2015 třem laureátům, za dokonalé ovládní dovedností, postupu technologie tradiční rukodělné výroby a za předávání těchto zkušeností budoucím generacím: **Lence Macečkové** (*1967), **Marii Sekaninové** (*1937) a **Antonínu Hájkovi** (*1938).

V roce 2015 podalo Centrum péče o tradiční lidovou kulturu Zlínského kraje nominaci Františka Zusky ze Zlína v oboru pletení ze slámy, orobince, proutí a loubku na titul **Nositel tradice lidových řemesel**, který uděluje od roku 2001 ministr kultury České republiky. Nutno podotknout, že nominovaní Centrem za rok 2015, Josef Fryzelka z Vlachovic v oboru práce se dřevem – výroba bednářských výrobků a Božena Vráželová z Nového Hrozenkova v oboru drobné zvykoslovné předměty – výroba dřevěných štípaných holubiček, toto ocenění získali.

Doprovodné programy

Centrum péče o tradiční lidovou kulturu Zlínského kraje mimo jiné pokračovalo i letos v přípravě tvořivých interaktivních programů pro děti i širokou veřejnost, nazvaných **Tvoříme v muzeu**, z nichž se v průbě-

hu roku jako první uskutečnil lednový pořad „*Dezerty, delikatesy a moussy pro všechny mlsné pusy*“ inspirovaný nejnovějšími trendy ve výrobě dezertů a zákusků s cukrářkou, která získává zkušenosti a inspiraci v kuchyni jednoho z nejprestižnějších pražských hotelů. Přítomní ochutnali a získali recepty na lehký dezert Pavlova s malinovým sorbetem, skořicové spirálky podávané s horkým čokoládovým dipem nebo kávový tvarohový dezert s meruňkami. V kavárně „Na Staré střelnici“ (muzejní klub v hlavní budově Slováckého muzea) zařízené v duchu třicátých let 20. století čekal barista, který nabízel kávu připravovanou podle nejnovějších trendů. Druhá březnová sobota nesla podtitul „*Polévka i hlavní chod s bylinkami přijde vhod!*“ V brzkém jarním období se do jídelníčku začleňovaly rašící mladé části rostlin. Byly důležitou součástí obřadních pokrmů, jako je velikonoční nadívanina (mladé kopřivy, pažitka, petrželka). Bylinky, které měly hospodyně na zahrádce nebo v květináči za oknem (tymián, petržel, pažitka), se mohly přidávat také k hlavnímu jídlu nebo do polévek či omáček. S použitím těchto surovin v kuchyni návštěvníky seznámila Marie Lekešová a Marie Hejdrová z Hluku, které vařili kerblíkovou polévku či pohankové „rizoto“ s bylinkami a další dobroty s využitím mladých bylin, nati a kořenové zeleniny. V dubnu byl program podobný, spojený s probouzející se jarní přírodou, zaměřený na tradiční jídla, která postupně mizí nejen z našich kuchyní, ale také z širokého povědomí. „*S bylinkami a saláty, jaro už je za vraty...*“, brzy na jaře se jako potřebný zdroj vitamínů sbíraly volně na lukách listy šťovíku, polníčku, čekanky i další druhy zelených listů či mladé kopřivy. Jedly se jako salát, některé druhy zelin se sbíraly také na špenát. Původně se špenátu říkalo různým listům nasekaným a rozvařeným na kaši a označovala se tak vlastně úprava pokrmu. Bylinky, ale také mladé listy salátů a rozličné nati se mohly přidávat dle libosti do různých pokrmů, tak jak to dělaly naše babičky. Recepty tradiční i podle vlastní fantazie předsta-

čili Marie Lekešová, Marie Hejdová, Iveta Mátlová z Hluku a Marie Hodonská z Kunovic. Podzimní říjnový program pojmenovaný „*Mrkev nejen na oči, chutěmi vám zatočí!*“ nás nechal proniknout do tajů příprav tradičních pokrmů Slovácka, se kterými jsme se mohli setkat už na předchozích gastronomických programech v muzeu. Byl pořádán v rámci oslav Dne Zlínského kraje, který umožnil bezplatný vstup do muzeí po celém kraji. Za hojné účasti návštěvníků připravily zkušené kuchařky Marie Lekešová a Marie Hejdová z Hluku pochoutky z mrkve, utřeli výborné pomazánky a připravili několik netradičních sladkých a slaných pečiv. První listopadová sobota byla věnována specialitám ze zelí s trefným názvem: „*Zelný salát, čalamády, nebudeme v zimě hladí!*“ Na podzim se zelí nejen nakládalo do beček, aby po zkvašení tvořilo důležitý zdroj vitamínu C, který byl vždy po ruce. Hodně se z právě sklizeného zelí připravovaly také typické pokrmy – zelné saláty, placky, polévky nebo spolu s krouhanou mrkví se míchaly čalamády. Chuti lahodné speciality předvedly Marta Kondrová z Vlčnova a Ivana Vlková z Prakšic. Jejich kuchařský um byl potvrzen rychlým zmizením všech připravených

a upečených specialit z plechu a misek, dřív než stačily vychladnout. První prosincové sobotní dopoledne nazvané „*Z těsta čerty, Mikuláše, pečeme pro děti vaše!*“ nás přeneslo do adventní nálady v den občůzky svatého Mikuláše a příjemně naladilo na nadcházející vánoční svátky. Tomu byl přizpůsoben i výběr tradičních receptů našich babiček – v minulosti dostávaly děti o svátku svatého Mikuláše jako jedinečnou pochoutku pečenou z kynutého těsta figurky čerta a Mikuláše zdobené hrozkami a kořením. Přítomní návštěvníci si tak zkusili tvarovat z kynutého těsta mikulášské pečivo pod kuchařským dohledem Boženy Staškové a Hany Abrhámové z Kunovic. Jako překvapení pro děti i jejich rodiče byl připraven krátký program s názvem *Povídání o Mikuláši, s Mikulášem!* ve stálé národopisné expozici Slovácko.

Pracovníci muzea ke každému gastronomickému programu připravili malou kuchařku receptů k dané tematice, kterou si návštěvníci mohli odnést s sebou a podle ní si tradiční recepty připravit doma. Díky velké přízni návštěvníků (831 osob) bude Slovácké muzeum v těchto programech pokračovat i v roce 2016 se zaměřením na tradiční gastronomii.

CENY PRO STÁLOU NÁRODOPISNOU EXPOZICI SLOVÁCKO

Petr Číhal, Slovácké muzeum, Uherské Hradiště

Jako dárek k stému výročí založení Slovákého muzea byla dne 31. května 2014 slavnostně otevřena nová stálá multimediální národopisná expozice Slovácko. V průběhu prvního roku jejího provozu byla příznivě hodnocena nejen širokou veřejností, ale také odbornou obcí. Svědčí o tom dvě významná ocenění, které tato expozice získala. Dne 14. května 2015 se účastnili zástupci Slovákého muzea v Obecním domě v Praze vyhlášení výsledků soutěže Gloria musaealis. V kategorii Muzejní výstava roku získala expozice 2. místo. Cenu převzal ředitel Slovákého muzea PhDr. Ivo Frolec z rukou druhého místopředsedy Asociace muzeí a galerií ČR Mgr. Ondřeje Dostála, Ph.D. Druhé ocenění za expozici obdrželo Slováké muzeum při Mezinárodním folklorním festivalu ve Strážnici dne 27. června 2015, kdy byly předány Ceny České národopisné společnosti. V kategorii Výstava, expozice získalo 1. místo. Ocenění pře-

dali zástupcům Slovákého muzea, řediteli PhDr. Ivo Frolcovi a spoluautorce expozice Mgr. Martě Kondrové, členové hlavního výboru České národopisné společnosti PhDr. Helena Beránková a Mgr. Martin Novotný, Ph.D.

S diplomem za 2. místo v soutěži Gloria musaealis. Zleva PhDr. Ivo Frolec, Mgr. Marta Kondrová, Jitka Zpěvákova, Mgr. Petr Číhal, Mgr. Gabriela Směříčková. Foto P. Princ.

Předávání Cen České národopisné společnosti na Mezinárodním folklorním festivalu ve Strážnici. Zprava PhDr. Ivo Frolec a Mgr. Marta Kondrová. Foto P. Princ.

Ředitel Slovického muzea PhDr. Ivo Frolec při děkovném proslovu v Obecním domě v Praze. V pozadí zleva Mgr. Gabriela Směřičková, Mgr. Marta Kondrová a Jitka Zpěvácová. Foto P. Princ.

Ocenění se zástupci České národopisné společnosti. Zleva Mgr. Magdalena Maňáková, doc. PhDr. Lubomír Tyllner, CSc., Mgr. Marta Kondrová, PhDr. Ivo Frolec, Mgr. Martin Novotný, Ph.D., PhDr. Helena Beránková, Mgr. Jana Nosková, Ph.D. Foto P. Princ.

VÝBĚROVÝ PŘEHLED PUBLIKACÍ VYDANÝCH V ROCE 2015

BENEŠ BUCHLOVAN, Bedřich. *Na holém kopci.* Vydání druhé. V Uherském Hradišti: Spolek přátel literatury a Knihovny Bedřicha Beneše Buchlovana, 2015. 151 s. Návraty; svazek 4. ISBN 978-80-903098-6-9.

Kniha obsahuje tři příběhy z uherskohradištského regionu, z nichž dva jsou situovány přímo do Uherského Hradiště. Vyšla poprvé už v roce 1931 pod názvem *Oživené kameny a střípky* a snahou autora bylo „napnout trochu zvědavost a upoutat pozornost mladých čtenářů“. Příběhy proto převyprávěl přední regionální autor Jiří Jilík, aby byla srozumitelná i současnému mladému čtenáři. Publikaci doplňují ilustrace Kamily Brůčkové.

BŘEČKA, Jan. *Moravské Slovácko a československé výsadkové operace ze Západu v letech 2. světové války = Moravian Slovakia and Czechoslovak parachute operations from the West during the Second World War.* První vydání. Brno: Moravské zemské muzeum, 2015. 93 s.

ISBN 978-80-7028-450-6.

Biografický přehled skupin a parašutistů, kteří působili na Slovácku v průběhu 2. světové války. Česko-anglickou mutaci doplňují četné archivní fotografie.

ČOUPEK, Jiří. *Dějiny Pitína a přifařených obcí Hostětína a Šanova.* Pitín: [Obec Pitín], 2015. 223 s.

Publikace seznamuje s historií Pitína a okolních obcí – Hostětína a Šanova. Podává informace o politickém vývoji obcí, dějinách školství, zemědělství a hospodářských poměrech, a také o spolkovém životě v obcích.

ČOUPEK, Jiří. *Uherskohradištské ulice: přehled názvů s jejich historickým vývojem.* Vydání první. Uherské Hradiště: Muzejní spolek v Uherském Hradišti, 2015. 49 s. ISBN 978-80-903728-2-5.

Monografie navazuje na obdobný soupis ulic vydaný v roce 1984, který tehdy zahrnoval ještě části Kunovice a Staré Město. Předkládaná práce kodifikuje stav k 1. lednu 2015 a obsahuje seznam názvů ulic, doplněný stručným objasněním jména. Součástí publikace je i orientační plán města.

DOUŠEK, Roman, ed. a DRÁPALA, Daniel, ed. *Časové a prostorové souvislosti tradiční lidové kultury na Moravě.* Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav evropské etnologie, 2015. 223 s.

ISBN 978-80-210-8085-0.

Kniha přibližuje tradiční lidovou kulturu na Moravě v časovém období od poloviny 18. do konce 19. století prostřednictvím šesti tematických os: autochtonnost – externí vlivy – stálost v čase – proměna v čase – teritoriální jednota – teritoriální rozrůzněnost. Autoři se snaží na příkladu konkrétních kulturních jevů osvětlit procesy, které v minulosti lidovou kulturu formovaly a ovlivňovaly její tvůrce a nositele. Takový přístup vede k plastičtějšímu poznání životní reality na moravském venkově v minulosti v celé její proměnlivosti, stálosti, variabilitě i shodnosti.

ENGLIŠ, Josef a ENGLIŠ, Petr. *Letadlem kolem světa: Lockheed L-10A Electra: s Janem A. Baťou za světovým obchodem – 1937.* Vydání první. Luhačovice: Atelier IM, 2015. 211 s. ISBN 978-80-85948-84-4.

Kniha je plnohodnotným pendantem ke knize Jana Antonína Bati „Za obchodem kolem světa“ a tvoří ji přesné denní záznamy leteckého mechanika pana Josefa Engliše, který vedl palubní deník s přesnými technickými údaji. Publikace ukazuje nejen obchodní stránku cesty, osobnost Jana A. Bati, profily členů posádky, ale také dokumentuje jedinečný výkon čs. letectví, neboť obchodní letectví se začalo rozvíjet právě v koncernu Baťa.

FROLCOVÁ, Milada a ORLITA, Zdeněk. *Stojím v kruhu snivých stromů. Grafik a kněz, kněz a grafik Arnošt Hrabal: doprovodná publikace k výstavě.* 1. vyd. [Odry]: [Město Odry], 2015. 148 s. ISBN 978-80-260-7432-8.

Doprovodná obrazová publikace ke stejnojmenné výstavě seznamuje s životem Arnošta Hrabala. Rozebírá jeho grafické dílo a přináší výběr z osobní korespondence mezi Arnoštem Hrabalem a Jakubem Demlem, Matějem Vaňkem a Marií Stonou. V závěru jsou uvedena stručně životopisná data a nechýbí ani přehled výstav.

GAJDUŠEK, Jaroslav. *Pašovice: o dějinách obce z kronik, archivů, muzeí a z vyprávění občanů.* Pašovice: Obec Pašovice, 2015. 246 s. ISBN 978-80-260-8960-5.

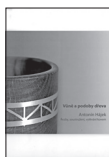
Publikace seznamuje s historií obce Pašovice, obsahuje soupis domů a obyvatel. Podává informace o dějinách pašovického školství, zemědělství i spolkovém životě v obci. Věnuje se stavbě kostela a opravě fary v Prakšicích a stavbě kaple v Pašovcích.

GROSSOVÁ, Anna. *Stříbrné okouzlení: historické reflexe oživené průzkumem užitkového stříbra dochovaného v mobiliáři zámku Lešná u Zlína.*

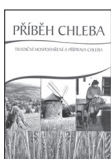
1. vyd. Praha: Národní památkový ústav, 2014. 339 s. ISBN 978-80-7480-008-5.

Pozornost této práce se soustřeďuje na soubor předmětů ze stříbra a postříbřených kovů dochovaných v zámku Lešná, zbudovaném šlechtickou rodinou Seilernů-Aspangů na přelomu osmdesátých a devadesátých let 19. století. Cílem je podat historický výklad technicko-hospodářských, stylových a později výrobně-technologických proměn užitkového stříbra uvedeného období.

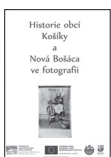
HÁJEK, Antonín. *Vůně a podoby dřeva: řezby, soustružení, vylévání kovem.* [Uherské Hradiště]: Antonín Hájek, 2015. 39 s. ISBN 978-80-903743-4-8.

Práce se dřevem se stala celoživotním posláním Antonína Hájka. Pod jeho rukama vzniklo nespočet drobných dekorativních i užitných předmětů soustružených i vylévaných kovem. Katalog představuje nejen život Antonína Hájka, ale také jeho dílo.

HANÁKOVÁ, Petra a HRABINA, Petr. *Příběh chleba: tradiční hospodaření a příprava chleba*. 1. vydání. Zlín: Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2015. 16 s. ISBN 978-80-87130-33-9.

Doprovodná publikace ke stejnojmenné výstavě přibližuje význam pěstování obilí pro region Podřevnicka, obecně se však také zabývá tradičním způsobem života a lidovými i náboženskými zvyky, které byly jeho součástí po generace. Popisuje jednotlivé fáze pěstování obilí a navazující polní práce, zpracování obilí a nakonec i domácí pečení chleba. Přibližuje také význam chleba v životospřávě a zvycích našich předků.

Historie obcí Košíky a Nová Bošáca ve fotografii. 1. vydání. Košíky: Obec Košíky, 2015. 125, 119 s. ISBN 978-80-260-8350-4.

Obrazová publikace obsahuje převážně černobílé fotografie, které zachycují historii obcí Košíky a slovenské Nové Bošáce. Zmapováno je tak působení neaktivnějších spolků v obcích, každodenní život, divadelní činnost, školství, ale také výroční a společenské události.

HOLCMAN, Josef. *Osobní poplach*. Vydání první. Zlín: Kniha Zlín, 2015. 318 s. WALT. ISBN 978-80-7473-330-7.

Prostřednictvím vzpomínek na bohatýrského strýčka, řezníka, resp. „masára“ Jožku Slováka z hornácké Velké nad Veličkou ožívají furiantské, provokující, ale i ryze lidské příběhy z barvitého venkova. Originalita majstra svého řemesla a jeho trefné průpovědky, přímočarost i schopnost říkat s dávkou osobní statečnosti pravdu, rozsvítila vždy kolem Jožky Slováka svět, jak tomu vždy bývá u nevědnic osobností. Bonusem jsou doprovodné autorovy dobové fotografie.

HOLKOVÁ, Marie. *Kdyby láska neměl: vyprávění ze života Antonína Cyrila Stojana*. Druhé vydání. Brno: Cesta, 2015. 109 s.

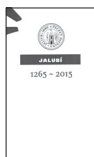
ISBN 978-80-7295-192-5.

Životopisná kniha o Antonínu Stojanovi, jenž byl moravský římskokatolický duchovní a politik, arcibiskup olomoucký a metropolita moravský v letech 1921–1923. Arcibiskup Stojan, nazývaný lidmi pro svou dobrotu a obětavost „tatičkem Stojanem“, zemřel v pověsti svatosti a v současnosti probíhá proces jeho blahověčení.

HUBATOVÁ-VACKOVÁ, Lada, ed. *Modfolk. Modernita v lidovém: Ateliér designu oděvu a obuvi Liběny Rochové na UMPRUM*. Překlad Irma Charvátová a Tony Long. Vydání první. V Praze: Vysoká škola uměleckoprůmyslová, 2015. 127 s. ISBN 978-80-87989-10-4.

Katalog představuje novou semestrální kolekci realizovanou v Ateliéru oděvu a obuvi UMPRUM vedenou oděvní designérkou Liběnou Rochovou. Kolekce Modernita v lidovém vychází z poučení historickým výzkumem lidového řemesla a stavitelství. Cíleně se soustředí na provázanost lidového řemesla s modernistickým designem.

Jalubí 1265–2015. Jalubí: Obec Jalubí, 2015. 159 s.
ISBN 978-80-260-8333-7.

Navazující dílo publikace 700 let obce Jalubí bylo vydáno u příležitosti 750. výročí vzniku obce. Snahou autorů nebylo zdokumentování historie v celé její šíři, ale spíše zajímavým způsobem upozornit na méně známá fakta, která ve své době významně obohatila život občanů.

JILÍK, Jiří a ŽIŽLAVSKÝ, Bořek. Chřiby – strážci středního Pomoraví. První vydání. Praha: Regia s.r.o., 2015. 213 s. Tajemné stezky.
ISBN 978-80-87866-21-4.

Nová souborná publikace zakladatelů Expedice Chřiby je určena všem, kteří se vydávají do Chřibů za četnými pamětihodnostmi, které zde zůstavil člověk na své cestě dějinami. Obsahuje kapitoly: Na panství hrabat z Rottalu, Stolice moravských králů, Chřiby cyrilometodějské, Ve stínu trojvrší, Vypravování o zaniklých sklárnách, Partyzánskými chodníčky i po dálnici a Pod cimberskou hradní věží.

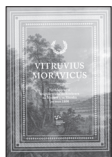
JILÍK, Jiří. U nás na Slovácku: od opice k člověku a zase zpátky. V Praze: Cosmopolis, 2015. 242 s. ISBN 978-80-247-5656-1.

Autobiograficky laděný humoristický román nás zavádí do půvabné moravské vísky v podhůří Bílých Karpat, kam přijíždí nový, mladý učitel. Je to událost pro celou vesnici a hlavně pro partu pěti třináctiletých kluků. A protože místní obyvatelé jsou praví rozverní Moraváci, víno se zde pije místo vody, dobrá mysl nikomu nechybí a k tomu všemu jsou normalizační léta v plném proudu, není nouze o vtipné, satirické a absurdní situace, mnohdy na hranici černého humoru.

KAFKA, Luboš a MEVALDOVÁ, Helena. Na dřevě malované: náboženská výzdoba lidového nábytku. Praha: Lika klub, 2015. 213 s.
ISBN 978-80-86069-91-3.

Jedinečná a zcela unikátní publikace, první svého druhu v českých zemích, se zabývá velmi specifickou problematikou – náboženskou výzdobou lidového nábytku. Seznamuje nejen s historií výroby lidového dřevěného nábytku, ale i s funkčními souvislostmi a tematickým repertoárem jeho výzdoby.

KONEČNÝ, Michal, ed. Vitruvius Moravicus: neoklasicistní aristokratická architektura na Moravě a ve Slezsku po roce 1800. Vydání první. Brno: Národní památkový ústav, územní památková správa v Kroměříži, 2015. 454 s. ISBN 978-80-87231-27-2.

Průvodce po nejvýznamnějších moravských a slezských aristokratických památkách, které vznikly během veřejného působení kancléře Metternicha za napoleonských válek a následující takzvané „doby předbřeznové“. Autoři si kladou za cíl seznámit veřejnost s pozoruhodným fenoménem empirové kultury, jejíž excelentní doklady jsou v podobě architektury a sbírek stále přítomny na zpřístupněných hradech a zámcích.

KOTAČKA, Martin, PETERKA, Josef a SPERÁT, Ivo. *Generální rejstřík k lánové vizitaci doplněný o soupis obyvatel královských měst*. První vydání. Brno: Ivo Sperát, 2015. 2 svazky. ISBN 978-80-87542-18-7.

Generální rejstřík zachycuje všechny vlastníky poddanských nemovitostí na Moravě v druhé polovině 17. století (1656–1679). Obsahuje abecedně řazené záznamy o osobách uvedených v soupisech lánové vizitace uložené v Moravském zemském archivu v Brně ve fondu D1. U těchto osob je dále uvedeno, kde se vyskytovaly, co vlastnily a přesný odkaz, kde lze najít originální zápis.

KŘÍŽOVÁ, Alena. *Šperk od antiky po současnost*. Vydání první. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. 222 s. Dějiny odívání. ISBN 978-80-7422-311-2.

Knihla představuje vývoj artefaktů evropského šperkařství od starověkých kultur až po 20. století ve všech společenských úrovních – od panovnických insignií a aristokratických klenotů až po měšťanské šperky a běžnou bižuterii. Zaznamenává proměny od luxusního solitéru přes sériovou výrobu k unikátnímu autorskému šperku.

KUŽELA, Miroslav. *Sešitek pitínských pohádek*. Vyd. 1. Pitín [i.e. Bojkovice]: Miroslav Kužela, 2013. 27 s. ISBN 978-80-260-4164-1.

Útlá knížka obsahuje čtyři pohádky o železnici a tři pověsti, jež se váží k Pitínu: Zachránění pitínští koně, Zakletí kamarádi a Svätí Cyril a Metoděj v Pitíně. Vše doprovází malebné kresby Marie Machádkové.

LARISCH, Jan. *Eucharistické hnutí na Moravě a ve Slezsku v 19. a 20. století*. Vydání první. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2015. 54 s., obrazová příloha. ISBN 978-80-7266-407-8.

Úvodem jsou připomenuta moravská poutní místa známá eucharistickým zázrakem. Stěžejní část textu se zabývá eucharistickým hnutím na Moravě a ve Slezsku na konci 19. století a v první polovině 20. století, jak je dokládají méně známé historické zdroje.

MÁLEK, Lubomír. *Primášovy písničky*. Uherský Brod: Olšava, 2015. 1 zpěvník (296 s.). ISBN 978-80-7326-255-6.

Zpěvník obsahující písně, které uváděla Olšava, BROLN, OLUN, Jánošík nebo Korytňan. Vedle nich Lubomír Málek zachytil i melodie spjaté s činností jiných souborů, osobitých interpretů, eventuálně pocházející ze vzdálenějších regionů. Rovněž jsou zaznamenány písně z autorova dětství, které si notovali jeho rodiče.

MIKULA, František. *Z historie obce Tupesy III: (2006-2014)*. V Tupesích: Obecní úřad v Tupesích, 2015. 379 s. ISBN 978-80-260-8559-1.

Třetí díl publikace doplňuje některé historické události obce a navazuje na druhý díl událostmi současného dění, připomíná významné osobnosti obce a společenské akce. Zabývá se vývojem počasí v jednotlivých letech.

MILLER, Michael L. *Moravští Židé v době emancipace*. Překlad Klára Míčková. Vydání první. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015. 358 s. Židé – dějiny – pamět; svazek 1. ISBN 978-80-7422-307-5.

První ucelené zpracování dějin Židů na Moravě v době emancipace. Autor na pozadí střetávání východních i západních vlivů sleduje vliv a vývoj haskaly, chasidismu a náboženských reforem. Vyvinutá moravská rabínská kultura s dlouhou tradicí tato hnutí zmírňovala a – v případě chasidismu – zabráňovala jejich šíření. Moravští Židé se aktivně podíleli na revoluci let 1848–1849, která předznamenala období zrovnoprávnění, ale zároveň moravské židovské obce vystavovala bezprecedentním demografickým, finančním a sociálním proměnám, a to v době narůstajícího národního konfliktu mezi Čechy a Němci.

MRÁČEK-MRAŽÍK, Miroslav. *Něžné oči králíčků*. První vydání. V Bzeneci: MM art, 2015. 110 s. Vinobraní; sv. 3. ISBN 978-80-904635-5-4.

V autobiograficky laděné knize autor vzpomíná na své dětství a mládí strávené na Slovácku, popisuje zážitky ze školní lavice, první chlapecké bitvy, oslavy prvního máje i Velikonoce.

MRÁČKOVÁ, Helena, ed. *Zlínský kraj 2000-2015: almanach*. [Zlín]: Zlínský kraj, 2015. 245 s. ISBN 978-80-87833-20-9.

Jubilejní publikace k výročí vzniku samostatného Zlínského kraje se snaží zachytit etapy vzniku nové instituce připomenutím nejen důležitých faktů a událostí, ale zejména osobních postřehů a vzpomínek těch, kteří patnáct let dějin Zlínského kraje utvářeli.

***O písních koseckých : touto knihou jsme chtěli vzdát hold vám všem, našim váženým hostům Písní koseckých*. Vyd. 1. [Buchlovice]: Folklorní studio Buchlovice, 2015. 101 s.**

Obrazová publikace mapující dvacet let trvající tradiční kosení luk, které se do povědomí širokého okolí dostalo pod názvem Kosecké písně. Soubor barevných fotografií představuje průběh této nezvyklé folklorní slavnosti od jejího vzniku.

PETROV, Michal. *Retro ČS 2: jak jsme si to (u) žili za reálného socialismu*. Brno: JOTA, 2015. 283 s. ISBN 978-80-7462-858-0.

Zatímco první díl stejnojmenné publikace se věnoval tzv. měkkému konzumu, tedy zboží rychlé spotřeby, druhý díl se zaměřil na konzum „tvrdý“ – odívání, obouvání, bydlení, elektroniku. Bohatý obrazový materiál je opět doplněn textem, v němž autor k základním faktům a statistikám přidává osobní zkušenost a popis jednotlivých oblastí konzumu v kontextu předlistopadové reality.

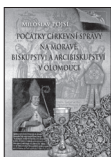
PILÁTOVÁ, Jiřina. *Čarovný kraj: žitkovské vzpomínání*. Vydání první. Uherské Hradiště: Ve spolupráci se Spolkem za obnovu Penkova statku vydalo nakladatelství Ottobře 12, 2015. 143 s. ISBN 978-80-86528-58-8.

Vzpomínkové vyprávění, v němž autorka vyzvedává lásku k rodičům, rodině Žitkové i moravským Kopicím a také úctu k Bohu a jeho přikázáním. Poutavé vzpomínky doplňují ilustrace Tomáše Diblíka.

PLAČEK, Miroslav a kol. *Veselí nad Moravou: středověký hrad v říční nivě*. Brno: Archaia Brno o.p.s., 2015. 382 s. ISBN 978-80-905546-3-4.

Kniha je završením čtyřletého grantového projektu provedeného záchraného archeologického výzkumu v souvislosti s plánovanou rekonstrukcí zámku ve Veselí nad Moravou. Jsou v ní shromážděny výsledky zpracování i bádání mnoha odborníků, archeologů, historiků, stavebních historiků i přírodovědců.

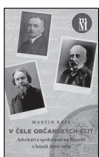
POJSL, Miloslav. *Počátky církevní správy na Moravě, biskupství a arcibiskupství v Olomouci*. První vydání. Uherské Hradiště: Historická společnost Starý Velehrad, 2015. 314 s. ISBN 978-80-86157-45-0.

Jedná se o výklad počátků církevní organizace na Moravě od 9. století až do roku 1063. V této souvislosti je pozornost věnována jak otázce sídla moravského arcibiskupa sv. Metoděje a lokalizaci jeho hrobu, tak římskému pohřbu jeho bratra Konstantina a jeho ostatkům. Část textu popisuje katedrální paramenta a liturgické potřeby. Další kapitoly se věnují vzniku i počátkům křesťanské a sakrální architektury na Velké Moravě a v Olomouci a sídlům olomouckých biskupů. Publikace obsahuje biografie biskupů a arcibiskupů včetně jejich portrétů tak, jak se nacházejí v Arcibiskupském zámku v Kroměříži.

PRCHAL, Vítězslav. *Společenstvo hrdinů: válka a reprezentační strategie českomoravské aristokracie 1550–1750*. Vydání první. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. 557 s., 16 nečíslovaných stran obrazových příloh. Česká historie; sv. 33. ISBN 978-80-7422-279-5.

Kniha si klade za cíl pomocí konceptu takzvané vojenské revoluce představit dynamiku klíčových změn ve válečnictví raného novověku a jejich zásadní dopady na soudobou společnost, zejména na aristokracii. V návaznosti na to prozkoumat, jaké reprezentační strategie raně novověká aristokracie volila. V centru pozornosti tak nestojí válka samotná, ale její reprezentační potenciál, zejména pak způsoby, jimiž jej aristokraté dokázali přeměnit v mocný propagační nástroj, dokazující jejich výjimečnost, starobylost a užitečnost.

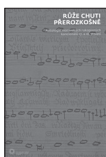
RÁJA, Martin. *V čele občanských elit: advokáti a společnost na Moravě v letech 1869–1914*. Vydání 1. Brno: Matice moravská, 2015. 393 s. Knižnice Matice moravské; svazek 42. ISBN 978-80-87709-09-2.

Monografie se věnuje studiu advokátského stavu, jeho formování a proměně na území Moravy v letech 1869–1914. Zabývá se též působením advokátů ve společnosti Moravského markrabství, tedy jakým způsobem ovlivňovaly tyto práva znalé osoby moravskou societu, a naopak jaký měla místní společnost vliv na život právních zástupců.

***Slovácké divadlo Uherské Hradiště: 2005–2015*. Uherské Hradiště: Slovácké divadlo, 2015. 81 s.**

Almanach vydaný u příležitosti 70. výročí založení Slováckého divadla navazuje na předchozí almanachy Slovácké divadlo 1995–2005, který končil inscenací Maškaráda. Navazující svazek dokumentuje inscenace z let 2005–2015, obsahuje fotografie z představení i vybrané recenze divadelních kritiků a novinářů.

SMYČKOVÁ, Kateřina, ed. a HÁLEČKOVÁ, Šárka, ed. *Růže chuti přerozkošné: antologie moravských rukopisných kancionálů 17. a 18. století*. Vydání první. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2015. 181 s. ISBN 978-80-7308-563-6.

Antologie představuje výběr z dosud nepublikovaných moravských pramenů rukopisného písňového repertoáru 17. a 18. století. Obsahuje hudebně historiografický úvod, 40 písní k eucharistii a písní mariánských s texty a notací a podrobný ediční komentář.

SMÝKAL, Josef. *Jak je ti, chlapče? aneb Črty o pramenech života, z čeho tryskají a jak se rozlévají v nás samotných*. Vydání druhé. Brno: Vlastním nákladem autora, 2016. 263 s.

První vydání vyšlo pod názvem *Chtěl bych být malým klukem aneb Črty o pramenech života, z čeho tryskají a jak se rozlévají v nás samotných*. V první části autor vypráví o svém životě, o svém dětství ve Vlčnově, stěhování do Brna a zejména práci s nevidomými. Druhá část obsahuje medailonky osobností, které autora oslovily, ovlivnily nebo provázely v profesním i soukromém životě.

STEHLÍK, Eduard, ČERNÝ, Karel a SEĎA, Antonín. *Legionáři s lipovou ratolestí. III. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2015*. 186 s. 100 let československých legií; 3. publikace. ISBN 978-80-88041-07-8.

Kniha mapuje životní osudy dalších šestnácti bývalých legionářských velitelů (arm. gen. Josef Šnejdárek, div. gen. František Nosál, arm. gen. Ludvík Krejčí, div. gen. Vladimír Píkrýl, arm. gen. Vojtěch Boris Luža, div. gen. Miloš Žák, div. gen. Jiří Hudeček, div. gen. Josef Koutňák, div. gen. Alois Machačík, div. gen. Josef Beránek, arm. gen. Sergej Jan Ingr, brig. gen. Vladimír Kajdoš, div. gen. Miroslav Tomáš Miklík, gen. just. Jan Staněk, arm. gen. Bohumil Boček, arm. gen. Šimon Drgáč), z nichž se většina významným způsobem zapojila i do protinacistického odboje, a to jak na domácí frontě, tak i v zahraničí.

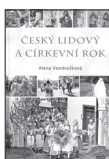
TOMÁNKOVÁ, Štěpánka, ed. a LUKAŠČÍKOVÁ, Eliška, ed. *Hradišťánek: dětský folklorní soubor*. Uherské Hradiště: Hradišťánek, o.s., [2015].

Brožura vyšla k 60. výročí založení dětského folklorního souboru. Přináší retrospektivní ohlédnutí za dlouholetou činností souboru a vzpomínky bývalých i současných vedoucích, bývalých členů i některých muzikantů. Doplněna je cennými seznamy všech vedoucích, primášů a vedoucích dětských cimbálových muzik a členy Hradišťánku v letech 1995–2015. Nechybí ani seznam premiér z let 1973–2014, zahraničních zájezdů z let 1963–2013 a hostů z let 1984–2014.

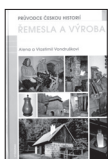
***Velehrad vás volá!: sborník příspěvků u příležitosti výstavy k výročí Velehradské pouti v roce 1985*. Vydání první. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2015. 159 s. ISBN 978-80-87912-30-0.**

Velehrad je znám jako poutní místo spojené s cyrilometodějskou tradicí, měl by však být vnímán také jako prostor symbolizující přirozené spojení úsilí církve a občanských aktivit. Sborník příspěvků vydaný u příležitosti výročí velehradské pouti v roce 1985 mapuje slovem i obrazem hnutí křesťanů za lidská práva.

VONDRUŠKOVÁ, Alena. Český lidový a církevní rok. Vydání první. Brno: MOBA, 2015. 304 s. ISBN 978-80-243-6761-3.

Nová encyklopedie přináší přehled českých a moravských tradičních svátků, svázaných buď s liturgickým kalendářem (např. Velikonoce, Vánoce), anebo s důležitými mezníky hospodářského a společenského života našich předků (např. cechovní slavnosti, poutě a posvícení, masopust). Součástí publikace je také přehled významných světic a světců.

VONDRUŠKOVÁ, Alena a VONDRUŠKA, Vlastimil. Řemesla a výroba. Vydání první. [Praha]: Vyšehrad, 2015. 199 s. Průvodce českou historií. ISBN 978-80-7429-634-5.

Jednotlivé kapitoly, rozdělené podle surovin a zpracovávaných materiálů, popisují nejen základní řemeslnické technologie, ale i organizaci výroby v cechu i mimo něj. Všímají si postavení mistrů a tovaryšů, rozebírají dobové právní systémy a obecné hospodářské souvislosti řemeslnické výroby. Výklad je doplněn barvitými citacemi z dobových pramenů.

VRLOVÁ, Vanda, DRÁPALOVÁ, Lenka a VÁLEK, Igor. Návrat ke kořenům: lidová kultura a tradice na Moravskoslovenském pomezí. Vyd. 1. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 2015. 203 s. ISBN 978-80-87210-49-9.

Pohled na tradiční pilíře zvykoslovného roku, na výroční zvyky a tradice jak na Valašsku, tak na slovenském Pováží. Další část publikace popisuje oděv Valachů, lidový oděv a tradiční lidovou stravu na Pováží.

Za Alejí: výročí založení školy 1975–2015: [almanach ke 40. výročí založení]. Uherské Hradiště: Základní škola Za Alejí, 2015. [73 s.].

Almanach vydaný u příležitosti 40. výročí založení základní školy Za Alejí seznamuje s historií školy. Obsahuje jmenné seznamy absolventů i vzpomínková vyprávění na léta strávená ve škole.

SLAVÍČEK, Jaromír. V paměti zůstávají. 1. vydání. Uherský Brod: ELTISK, 2015. 109 s. ISBN 978-80-88116-02-8.

Autorovy vzpomínky na místa a události, které jej provázely životem.

SLAVÍČEK, Jaromír. Brodské postřehy. 1. vydání. Uherský Brod: ELTISK, 2015. 133 s. ISBN 978-80-88116-08-0.

Autobiografické prožitky a pocity z rodného města Uherského Brodu. Autor se zamýšlí nad věcmi a ději, které jeho obyvatele obklopují ve dnech všedních i svátečních.

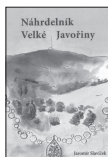
SLAVÍČEK, Jaromír. Maturita: vzpomínky učitele. 1. vydání. Uherský Brod: ELTISK, 2015. 88 s. ISBN 978-80-88116-00-4.

Maturita, zkouška dospělosti je významným počinem v životě mladého člověka. Autor přibližuje její nezaměnitelnou atmosféru.

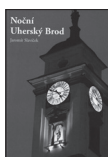
SLAVÍČEK, Jaromír. Město, které mám rád. 1. vydání. Uherský Brod: ELTISK, 2015. 112 s. ISBN 978-80-88116-01-1.

Autorovo vyznání Uherskému Brodu, jeho rodnému městu. Zamýšlí vážně i s humorem nad událostmi, které jej zaujaly.

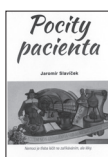
SLAVÍČEK, Jaromír. Náhrdelník Velké Javořiny. 1. vydání. Uherský Brod: ELTISK, 2015. 118 s. ISBN 978-80-904705-9-0.

Vyprávění, vzpomínky a povídky z obcí kolem Velké Javořiny.

SLAVÍČEK, Jaromír. Noční Uherský Brod. 1. vydání. Uherský Brod: ELTISK, 2015. 56 s. ISBN 978-80-88116-03-5.

Autor popisuje noční kouzlo vybraných prostranství a zákoutí Uherského Brodu.

SLAVÍČEK, Jaromír. Pocity pacienta. 1. vydání. Uherský Brod: ELTISK, 2015. 152 s. ISBN 978-80-88116-04-2.

Jak nahlížet na nemoc a jak k ní přistupovat, nad tím se zamýšlí autor ve svých úvahách s pomocí špetky nevtíravého jemného humoru.

SLAVÍČEK, Jaromír. Pohledte, to je krása. 1. vydání. Uherský Brod: ELTISK, 2016. 86 s. ISBN 978-80-88116-09-7.

Vzduchoplavci z Břestku pořádají vyhlídkové lety balonem nad naší krajinou. Prostřednictvím fotografií manželů Kmentových jsou představena městská sídla a okolí Uherskohradištska a Uherskobrodsko z ptačí perspektivy.

SLAVÍČEK, Jaromír. Veď mne dál, cesto má. 1. vydání. Uherský Brod: ELTISK, 2015. 113 s. ISBN 978-80-88116-06-6.

Průvodce po zaniklých hradech, hradiscích, tvrzích, ale také zajímavých přírodních památkách Uherskobrodsko a Uherskohradištska.

SLAVÍČEK, Jaromír. Vzpomínky brodské rosničky. 1. vydání. Uherský Brod: ELTISK, 2015. 139 s. ISBN 978-80-88116-07-3.

Autor publikace se pokusil nalézt charakteristické klimatické rysy jednotlivých ročních období a proniknout do tajů universa nás obklopujícího. Putování kalendářním rokem začíná, jak jinak, lednovými dny.

SLAVÍČEK, Jaromír. Zpověď učitele. 1. vydání. Uherský Brod: ELTISK, 2015. 133 s. ISBN 978-80-88116-05-9.

Pocity a zážitky středoškolského učitele. Autor vážně i s úsměvem rozebírá celoroční dění na gymnáziu a netradičním způsobem popisuje jeho atmosféru.

VÝSTAVY SLOVÁCKÉHO MUZEA V ROCE 2015

HLAVNÍ BUDOVA:

Velký sál:

Stromečku, ustroj se, je Štědrý den	do 1. 2. 2015
Dobývání Uherského Hradiště, válečné a vojenské dějiny města	9. 4. – 13. 9. 2015
Léčebný ústav MUDr. Masaříka	12. 11. 2015 – 14. 2. 2016

Malý sál:

Káva aneb Velké kouzlo malého zrnka	do 25. 1. 2015
Léčivé rostliny a jejich dvojníci	5. 3. – 3. 6. 2015
Rudolf Hrušínský st., výstava fotografií a plakátů	7. 7. – 30. 8. 2015
Slavnosti na Slovácku objektivem	10. 9. – 4. 10. 2015
JUDr. Alexandra Tobka (1895–1955) „Svetom, moje, svetom...“ O slovenských drátenicích	27. 10. 2015 – 17. 1. 2016

GALERIE SLOVÁCKÉHO MUZEA:

Přízemní sál:

Betlémy ze soukromých sbírek	do 11. 1. 2015
Michal Šarše, sochy, kresby	5. 2. – 29. 3. 2015
Barbora Lungová, Nánosy maškarády, obrazy	23. 4. – 7. 6. 2015
Tomáš Absolon, Tadeáš Kotrba/ My Taste In Women, Damn I Love You, obrazy, kresby	2. 7. – 13. 9. 2015
Helena Zmatlíková, knižní ilustrace	15. 10. – 3. 1. 2016

Velký sál:

Vaculkovi, Umění čistého srdce	do 11. 1. 2015
Peter Orišek, sochy, kresby	5. 2. – 29. 3. 2015
Juraj Oravec, Plynutí času, obrazy, kresby, grafika	23. 4. – 7. 6. 2015
Martin Zálešák, malba, kresba	2. 7. – 13. 9. 2015
Klára Klose, MODELOVAT, MALOVAT nebo MILOVAT, obrazy, sochy	15. 10. – 3. 1. 2016

Malý sál:

Vaculkovi, Umění čistého srdce	do 11. 1. 2015
Peter Orišek, sochy, kresby	5. 2. – 29. 3. 2015
Juraj Oravec, Plynutí času, obrazy, kresby, grafika	23. 4. – 7. 6. 2015
Malý pán – LFŠ	2. 7. – 13. 9. 2015
Klára Klose, MODELOVAT, MALOVAT nebo MILOVAT, obrazy, sochy	15. 10. – 3. 1. 2016

PAMÁTNÍK VELKÉ MORAVY:

Vampyrismus 1. 1. – 31. 12. 2015

VÝSTAVY MIMO PROSTORY MUZEA:

Cyrlometodějský Velehrad 9. 1. – 31. 5. 2015

Cyrlometodějská teologická fakulta UP Olomouc

Jiří Vlach, plastiky, reliéfy, kresba 12. 4. – 9. 5. 2015

Sárvár, Maďarsko

Miroslav Malina, Strážci zahrad 25. 5. – 25. 6. 2015

Galerie Orlovna, Kroměříž

Cyrlometodějský Velehrad 10. 6. – 10. 11. 2015

Kostel sv. Cyrila a Metoděje Brno-Židenice

Tomáš Měšťánek, obrazy, kresby 20. 6. – 31. 10. 2015

Slovácké divadlo v Uh. Hradišti

Ludmila Kovaříková, Oheň a hlína 24. 6. – 16. 8. 2015

Městské kulturní centrum Třebíč

Laureáti Ceny Vladimíra Boučka 25. 6. – 29. 6. 2015

Reduta (Slovácké centrum kultury a tradic) Uh. Hradiště

Cyrlometodějský Velehrad 26. 6. – 11. 9. 2015

Nákupní galerie Centro Zlín-Malenovice

Oldřich Tichý, obrazy, kresby 29. 6. – 30. 7. 2015

Galerie Orlovna, Kroměříž

Uherský Ostroh 740 2. 9. – 18. 10. 2015

Zámecká galerie Uherský Ostroh

Scénograf Miloš Souček 3. 9. 2015 – 14. 2. 2016

Uherskohradištská nemocnice, a. s.

Život za mřížemi 12. – 13. 9. 2015

Věznice Uherské Hradiště

Výstava k 150. výročí narození L. Niederleho 19. 9. – 18. 10. 2015

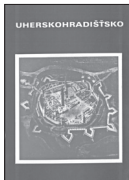
Veletiny

Barokní mapy ve sbírkách Slováckého muzea 27. 11. 2015

virtuální výstava na portálu eBadatelna Zlínského kraje

NABÍDKOVÝ LIST PUBLIKACÍ A CD SLOVÁCKÉHO MUZEA V UHERSKÉM HRADIŠTI

MONOGRAFIE

VLASTIVĚDA UHERSKOHRADIŠŤSKO

Vydal: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně ve spolupráci se Slovákým muzeem v roce 1992, jako druhé upravené vydání 63. svazku v souboru Vlastivědy moravské.

Rozsah: 855 stran

C e n a: 69,- Kč

MARTYKÁNOVÁ, Marie; FROLCOVÁ, Milada.

GALERIE SLOVÁCKÉHO MUZEA

Vydal: Slovácké muzeum v roce 1999

Rozsah: 107 stran

C e n a: 46,- Kč

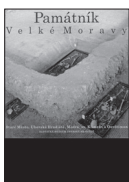
SLOVÁCKÉ MUZEUM

Sestavil a redakčně upravil: Ivo Frolec

Vydal: Slovácké muzeum v roce 2000

Rozsah: 152 stran

C e n a: 161,- Kč

GALUŠKA, Luděk; VAŠKOVÝCH, Miroslav.

PAMÁTNÍK VELKÉ MORAVY

Vydal: Slovácké muzeum v roce 2002

Rozsah: 143 stran

C e n a: 161,- Kč

ŠTAJNOCHR, Vítězslav. **PANNA MARIA DIVOTVŮRKYNĚ**

Vydal: Slovácké muzeum v roce 2000

Rozsah: 326 stran, 298 obr.

C e n a: 403,- Kč

ČOUPKOVÁ, Magdalena.

NEJSTARŠÍ UHERSKOHRADIŠŤSKÁ MĚSTSKÁ KNIHA

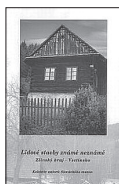
Vydal: Státní okresní archiv a Slovácké muzeum v roce 2001

Rozsah: 159 stran

C e n a: 58,- Kč

TARCALOVÁ, Ludmila.
HODY S PRÁVEM NA UHERSKOHRADIŠŤSKU
Vydal: Slovácké muzeum v roce 2008
Rozsah: 224 stran, barevné a černobílé obr.
ISBN 978-80-86185-69-9
C e n a: 299,- Kč

Kolektiv autorů. **LIDOVÉ STAVBY ZNÁMÉ NEZNÁMÉ. ZLÍNSKÝ KRAJ – VSETÍNSKO**
Vydal: Slovácké muzeum v Uherském Hradišti, Zlínský kraj, Národní památkový ústav v Kroměříži v roce 2010 za podpory Ministerstva kultury ČR v rámci grantového úkolu ministerstva kultury č. 50-181/2009-LK/ORNK, Identifikace a dokumentace tradičního lidového stavitelství ve Zlínském kraji.
Autoři textů a fotografií: Mgr. Olga Floriánová, Petr Hlavačka, PhDr. Věra Kovářů, Ing. arch. Jaroslav Novosad, PhDr. Alena Prudká a PhDr. Jana Spathová.
Odpovědný redaktor: PhDr. Ivo Frolec
Vydal: Slovácké muzeum v roce 2010
Rozsah: 199 stran, barevné obr.
ISBN 978-80-86185-92-7
C e n a: 0,- Kč

Kolektiv autorů. **LIDOVÉ STAVBY ZNÁMÉ NEZNÁMÉ. ZLÍNSKÝ KRAJ – KROMĚŘÍŽSKO**
Vydal: Slovácké muzeum v Uherském Hradišti, Zlínský kraj, Národní památkový ústav v Kroměříži v roce 2011 za podpory Ministerstva kultury ČR v rámci grantového úkolu ministerstva kultury č. 50-181/2009-LK/ORNK, Identifikace a dokumentace tradičního lidového stavitelství ve Zlínském kraji.
Autoři textů a fotografií: Mgr. Olga Floriánová, Petr Hlavačka, PhDr. Věra Kovářů, Ing. arch. Jaroslav Novosad, PhDr. Alena Prudká a PhDr. Jana Spathová.
Odpovědný redaktor: PhDr. Ivo Frolec
Vydal: Slovácké muzeum v roce 2011
Rozsah: 247 stran, barevné obr.
ISBN 978-80-86185-96-5
C e n a: 0,- Kč

MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk a kol. **VÝROBNÍ A TECHNOLOGICKÉ ASPEKTY STŘEDOVĚKÝCH A RANĚ NOVOVĚKÝCH KOMOROVÝCH KACHLŮ**
Archaeologia mediaevalis Moravica et Silesiana III/2011
Vydal: Masarykova univerzita v Brně v roce 2011
Rozsah: 85 stran, barevné a černobílé obrázky
ISBN 978-80-210-5540-7
C e n a: 150,- Kč

PROTI PROUDU ČASU: 100: [1914-2014]

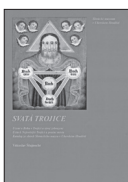
Obrazová publikace vydaná u příležitosti 100. výročí založení Slováckého muzea provází dějinami muzea i města Uherské Hradiště. Vydal: Slovácké muzeum v roce 2014
Rozsah: 199 stran, barevné a černobílé obrázky
ISBN 978-80-87671-17-7
C e n a: 250,- Kč

LÉČENÍ A LÉČITELSTVÍ V LIDOVÉ TRADICI

Vydal: Slovácké muzeum v roce 2015
Rozsah: 335 stran
ISBN 978-80-87671-22-1
C e n a: neprodejné

KATALOGY K VÝSTAVÁM

ŠTAJNOCHR, Vítězslav. SVATÁ TROJICE

Katalog ze sbírek Slováckého muzea v Uherském Hradišti. Vydal: Slovácké muzeum v Uherském Hradišti v roce 2005
Rozsah: 99 stran
C e n a: 253,- Kč

TARCALOVÁ, Ludmila. MAPA KROJŮ NA SLOVÁCKU

Kresby: Petra Kalábová
Vydal: Slovácké muzeum v roce 2006
Rozsah: 1 mapa
ISBN 80-86185-53-2
C e n a: 40,- Kč

FLORIÁNOVÁ, Olga; HABARTOVÁ, Romana; KONDROVÁ, Marta.

KERAMICKÁ VÝROBA VE ZLÍNSKÉM KRAJI

Vydal: Slovácké muzeum v roce 2006
Rozsah: brožura (46 stran, barev. il.) + 1 mapa
ISBN 80-86185-53-2
C e n a: 80,- Kč

HABARTOVÁ, Romana. LIDOVÍ MALÍŘI RODU HÁNŮ Z BLATNICE POD SVATÝM ANTONÍNEM.

AJ, TO SÚ MALÉŘI OD BOHA SAMÉHO

Vydal: Slovácké muzeum v roce 2007
Rozsah: 245 stran
ISBN 978-80-86185-59-0
C e n a: 345,- Kč

FROLCOVÁ, Milada; PELIKÁN, Jaroslav. **MEZINÁRODNÍ SYMPOZIUM LITÉ MEDAILE, PLAKETY A DROBNÉ PLASTIKY. UHERSKÉ HRADIŠTĚ 1988–2009**

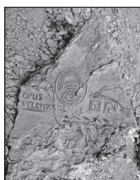
Katalog je obrazovým ohlédnutím za deseti ročníky symposia lité medaile.

Vydal: Slovákcké muzeum v roce 2009

Rozsah: 112 stran, barevné a černobílé obr.

ISBN 978-80-86185-84-2

C e n a: 0,- Kč

Kolektiv autorů. **OPUS VELEHRADENSIS – ZNAMENÍ NADĚJE**

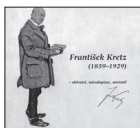
Katalog k výstavě plastik akademického sochaře Otmara Olivy a fotografií MUDr. Jiřího Rohela.

Vydal: Slovákcké muzeum v roce 2009

Rozsah: 127 stran, barevné a černobílé foto

ISBN 978-80-86185-80-4

C e n a: 219,- Kč

HABARTOVÁ, Romana a kol. **FRANTIŠEK KRETZ (1859–1929) – SBĚRATEL, NÁRODOPISEC, NOVINÁŘ**

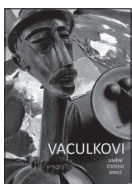
Katalog navazuje na výpravnou výstavu Veteš nebo poklad? František Kretz a Slovákcké muzeum.

Vydal: Slovákcké muzeum v roce 2009

Rozsah: 204 stran, 253 barev. obr.

ISBN 978-80-86185-82-8

C e n a: 156,- Kč

VACULKOVÁ, Ida et al. **VACULKOVI: UMĚNÍ ČISTÉHO SRDCE** [Texty Milada Frolcová ... et al.]

Katalog ke stejnojmenné výstavě představuje život i dílo Vladislava a Idy Vaculkových.

Vydal: Slovákcké muzeum v roce 2014

Rozsah: 157 stran, 253 barev. obr.

ISBN 978-80-87671-16-0

C e n a: 190,- Kč

PRŮVODCE

TARCALOVÁ, Ludmila a KONDROVÁ, Marta.

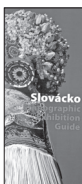
PRŮVODCE NÁRODOPISNOU EXPOZICÍ SLOVÁCKO

Vydal: Slovákcké muzeum v roce 2014

ISBN: 978-80-87671-11-5

Rozsah: 46 stran

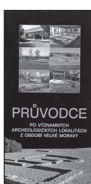
C e n a: 20,- Kč

TARCALOVÁ, Ludmila a KONDROVÁ, Marta.
SLOVÁCKO ETHNOGRAPHIC EXHIBITION GUIDE
Vydal: Slovácké muzeum v roce 2014
ISBN: 978-80-87671-14-6
Rozsah: 46 stran
C e n a: 20,- Kč

TARCALOVÁ, Ludmila a KONDROVÁ, Marta.
**FÜHRER DURCH DIE ETHNOGRAFISCHE AUSSTELLUNG
MÄHRISCHE SLOWAKEI**
Vydal: Slovácké muzeum v roce 2014
ISBN: 978-80-87671-13-9
Rozsah: 46 stran
C e n a: 20,- Kč

VAŠKOVÝCH, Miroslav. **PRŮVODCE PO VÝZNAMNÝCH
ARCHEOLOGICKÝCH LOKALITÁCH OBDOBÍ VELKÉ
MORAVY**
Vydal: Slovácké muzeum a Zlínský kraj v roce 2002
Rozsah: 14 stran
C e n a: 15,- Kč

VAŠKOVÝCH, Miroslav. **GREAT MORAVIAN EMPIRE
MEMORIAL: A GUIDE TO THE ESSENTIAL GREAT
MORAVIAN ERA ARCHEOLOGICAL SITES IN THE
CENTRAL MORAVIA REGION**
Vydal: Slovácké muzeum v roce 2005
Rozsah: 10 stran
C e n a: 15,- Kč

TARCALOVÁ, Ludmila.
PRŮVODCE ZEMĚDĚLSKÝMI USEDLOSTMI Č.P. 90 A 93
Vydal: Slovácké muzeum v roce 2003
ISBN: 80-86185-22-2
Rozsah: 10 stran
C e n a: 15,- Kč

FROLEC, Ivo.
PRŮVODCE STÁLOU EXPOZICÍ VESNICKÉHO KOVÁŘSTVÍ
Vydal: Slovácké muzeum v roce 2003
ISBN: 80-86185-23-0
Rozsah: 21 stran
C e n a: 15,- Kč

MARTYKÁNOVÁ, Marie.
PRŮVODCE GALERIÍ SLOVÁCKÉHO MUZEA
Vydal: Slovácké muzeum v roce 2005
ISBN: 80-86185-45-1
Rozsah: 13 stran
C e n a: 15,- Kč

MARTYKÁNOVÁ, Marie a FROLCOVÁ, Milada.
A GUIDE TO THE GALLERY OF THE SLOVÁCKÉ MUSEUM
Vydal: Slovákcké muzeum v roce 2005
ISBN: 80-86185-49-4
Rozsah: 13 stran
C e n a: 15,- Kč

GALUŠKA, Luděk; FROLEC, Ivo; VAŠKOVÝCH, Miroslav.
PRŮVODCE EXPOZICÍ VELKÁ MORAVA
Vydal: Slovákcké muzeum v roce 2009
ISBN: 978-80-86185-85-9
Rozsah: 28 stran
C e n a: 15,- Kč

CD

VAŠKOVÝCH, Miroslav; ČÍHAL, Robert: **VELKÁ MORAVA - CD**
Multimediální dvojzajčné
Vydal: Slovákcké muzeum v roce 2006
C e n a: 267,- Kč

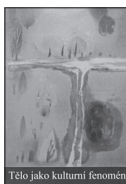
STUDIE SLOVÁCKÉHO MUZEA

ZVYKY A OBYČEJE SOCIOPROFESNÍCH SKUPIN
Studie Slovákckého muzea č. 10/2005
Vydal: Slovákcké muzeum v roce 2006
Rozsah: 251 stran
ISBN 80-86185-48-6
C e n a: 81,- Kč

DARY A OBDAROVÁNÍ
Studie Slovákckého muzea č. 12/2007
Vydal: Slovákcké muzeum v roce 2007
Rozsah: 246 stran
ISBN 978-80-86185-60-6
C e n a: 115,- Kč

**TĚLO JAKO KULTURNÍ FENOMÉN:
JÁ NEJSEM DŘEVO, JSEM DUCH A TĚLO**
Studie Slovákckého muzea č. 14/2010
Vydal: Slovákcké muzeum v roce 2010
Rozsah: 196 stran
ISBN 978-80-86185-89-7
C e n a: 173,- Kč

AGRÁRNÍ STRANA A JEJÍ ZÁJMOVÉ, DRUŽSTEVNÍ A PENĚŽNÍ ORGANIZACE

Studie Slovákého muzea č. 15/2010
Vydal: Slováké muzeum v roce 2010
Rozsah: 226 stran
ISBN 978-80-86185-90-3
C e n a: 0,- Kč

REGIONÁLNÍ ZVLÁŠTNOSTI POLITIKY AGRÁRNÍ STRANY V OBDOBÍ PRVNÍ ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY

Studie Slovákého muzea č. 17/2012
Vydal: Slováké muzeum v roce 2012
Rozsah: 245 stran
ISBN 978-80-87671-01-6
C e n a: 0,- Kč

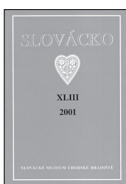
ZOOMORFNÍ TEMATIKA V LIDOVÉ TRADICI

Studie Slovákého muzea č. 18/2013
Vydal: Slováké muzeum v roce 2013
Rozsah: 413 stran
ISBN 978-80-87671-07-8
C e n a: 150,- Kč

SLOVÁCKO – SPOLEČENSKOVĚDNÍ RECENZOVANÝ ČASOPIS PRO MORAVSKO-SLOVENSKÉ POMEZÍ

SLOVÁCKO 2000, ročník XLII
Vydal: Slováké muzeum v roce 2001
Rozsah: 332 stran
ISBN 80-86185-13-3
C e n a: 46,- Kč

SLOVÁCKO 2001, ročník XLIII
Vydal: Slováké muzeum v roce 2002
Rozsah: 292 stran
ISBN 80-86185-17-6
C e n a: 58,- Kč

SLOVÁCKO 2002, ročník XLIV
Vydal: Slováké muzeum v roce 2003
Rozsah: 392 stran
ISBN 80-86185-20-6
C e n a: 81,- Kč

SLOVÁCKO 2003, ročník XLV

Vydal: Slovácké muzeum v roce 2004

Rozsah: 331 stran

ISBN 80-86185-28-1

C e n a: 81,- Kč

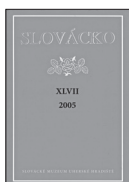
SLOVÁCKO 2004, ročník XLVI

Vydal: Slovácké muzeum v roce 2005

Rozsah: 364 stran, barev. obr.

ISBN 80-86185-41-9

C e n a: 115,- Kč

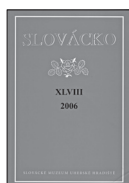
SLOVÁCKO 2005, ročník XLVII

Vydal: Slovácké muzeum v roce 2006

Rozsah: 380 stran, černobílé obr.

ISBN 80-86185-50-8

C e n a: 115,- Kč

SLOVÁCKO 2006, ročník XLVIII

Vydal: Slovácké muzeum v roce 2007

Rozsah: 360 stran, černobílé obr.

ISBN 80-86185-37-0

C e n a: 115,- Kč

SLOVÁCKO 2007, ročník XLIX

Vydal: Slovácké muzeum v roce 2008

Rozsah: 404 stran, černobílé obr.

ISBN 978-80-86185-62-0

C e n a: 115,- Kč

SLOVÁCKO 2008, ročník L

Vydal: Slovácké muzeum v roce 2009

Rozsah: 432 stran, černobílé a barevné obr.

ISBN 978-80-86185-75-0

C e n a: 161,- Kč

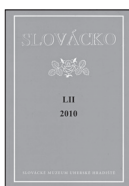
SLOVÁCKO 2009, ročník LI

Vydal: Slovácké muzeum v roce 2010

Rozsah: 377 stran, černobílé obr.

ISBN 978-80-86185-86-6

C e n a: 161,- Kč

SLOVÁCKO 2010, ročník LII

Vydal: Slovácké muzeum v roce 2011

Rozsah: 356 stran, černobílé obr.

ISBN 978-80-86185-91-0

C e n a: 161,- Kč

SLOVÁCKO 2011, ročník LIII

Vydal: Slovácké muzeum v roce 2012

Rozsah: 423 stran, černobílé obr.

ISBN 978-80-86185-99-6

C e n a: 161,- Kč

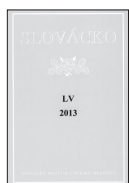
SLOVÁCKO 2012, ročník LIV

Vydal: Slovácké muzeum v roce 2013

Rozsah: 413 stran, černobílé obr.

ISBN 978-80-87671-05-4

C e n a: 173,- Kč

SLOVÁCKO 2013, ročník LV

Vydal: Slovácké muzeum v roce 2014

Rozsah: 423 stran, černobílé obr.

ISBN 978-80-87671-15-3

C e n a: 175,- Kč

SLOVÁCKO 2014, ročník LVI

Vydal: Slovácké muzeum v roce 2015

Rozsah: 391 stran, černobílé obr.

ISBN 978-80-87671-21-4

C e n a: 175,- Kč

ERRATA:

- 1) U příspěvku: L u k e š o v á, Markéta. Vracovské hody s věncem a káčerem. *Slovácko* 56, 2014, s. 71–83, nebyla publikována dedikace „Odborný článek vznikl v rámci dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace NÚLK v roce 2013“.
- 2) U příspěvku: T a r c a l o v á, Ludmila. Úvazy tureckých šátků na Slovácku. *Slovácko* 56, 2014, s. 11–33, nebyla publikována dedikace „Odborný článek vznikl v rámci dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace NÚLK v roce 2014“.

TECHNICKÉ POKYNY REDAKCE PRO PUBLIKOVÁNÍ V ČASOPISU SLOVÁCKO

- příspěvek je nutné odevzdat v elektronické podobě v textovém editoru Word
- fotografická příloha: v elektronické podobě nejlépe ve formátu JPG (rozlišení alespoň 300 dpi), případně originál fotografie v papírové podobě (redakce zajistí naskenování či přefocení)
- písmo: Times New Roman
- název příspěvku: velikost 12 tučně, verzálkou
- jméno, příjmení, název instituce: velikost 12 kurzíva
- anotace příspěvku: česky několika větami před článkem
- text: velikost 12
- odstavce: zarovnání vlevo, řádkování 1,5
- poznámky, seznam literatury a prameny: za článkem
- forma bibliografické citace viz www.slovackemuzeum.cz/doc/107/
- autobiografický údaj za studií: kurzívou titul, jméno a příjmení, rok narození, pracoviště a odborný zájem
- popis foto: popiska, místo, datace, autor foto či kresby (vzor): Hodový průvod, Staré Město 1999. Foto L. Tarcalová.
- maximální rozsah studie 36 000 znaků (včetně mezer)
- maximální rozsah zprávy 10 000 znaků (včetně mezer)
- české resumé v rozsahu do 1800 znaků (včetně mezer)

LÉČÍME TĚLO I DUCHA.

SLOVÁCKÉ
MÚZEUM
V UHERSKÉM
HRADIŠTI

pf 2016